LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

q914.98
T687
v.3

Digitized by the Internet Archive
in 2026 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

https://archive.org/details/transilvaniabana03unse

TRANSILVANIA, BANATUL, CRIȘANA, MARAMUREȘUL

1918—1928

III

CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1929

TRANSILVANIA, BANATUL, CRIȘANA, MARAMUREȘUL

1918—1928

III

CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1929

CUPRINSUL VOLUMULUI III

INTREGIRI, INDREPTĂRI, INDICE

Pag.

Prime impresii din Transilvania (1906—7), de R. W. SETON-WATSON 1341

Românii ardeleni din vechiul Regat şi activitatea lor până la răsboiul întregirii neamului, de IULIU MOISIL, *directorul Muzeului Pedagogic* 1347

Luptele de emancipare ale Românilor din Ardeal în lumină europeană, de GEORGE MOROIANU, *rectorul Academiei de Inalte Studii Comerciale şi Industriale din Cluj* 1397

Monetele împăratului Traian referitoare la răsboaele cu Dacii şi la cucerirea Daciei, de CONST. MOISIL, *directorul Arhivelor Statului* 1483

Ţara Făgăraşului în luptele politice din Ardeal, de VICTOR CORNEA 1503

Regiunile naturale şi unitatea Banatului românesc (figurile textului din vol. I, pag. 183—198), de G. VERGEZ-TRICOM, *profesoară secundară în Lille (Franţa)* 1517

ERRATA 1523

INDICE DE NUME:

I. Oameni 1527

II. Locuri 1555

ILUSTRAȚII

Pag.

649. Monete privitoare la primul răsboiu dacic 1485
650. » » » » » » 1485
651. » » » » » » 1486
652. » » » » » » 1486
653. » » » » » » 1487
654. » » » » » » 1487
655. » » » » » » 1488
656. » » » » » » 1488
657. Monete privitoare la al doilea răsboiu dacic și la cucerirea Daciei 1490
658. Idem 1490
659. » 1490
660. » 1490
661. » 1491
662. » 1491
663. » 1491
664. » 1491
665. » 1492
666. » 1492
667. » 1492
668. » 1493
669. » 1493
670. » 1493
671. » 1493
672. » 1493
673. » 1493
674. » 1493
675. » 1494
676. » 1494
677. » 1494
678. » 1495
679. » 1495
680. » 1495
681. Monete privitoare la al doilea răsboiu dacic și la cucerirea Daciei. 1495
682. Idem 1495
683. » 1495
684. » 1496
685. » 1496
686. » 1496
687. » 1496
688. » 1496
689. » 1496
690. » 1497
691. » 1497
692. » 1497
693. » 1498
694. » 1498
695. » 1498
696. » 1498

Pag.

697. Monete privitoare la al doilea răsboiu dacic şi la cucerirea Daciei 1498
698. Idem 1499
699. » 1499
700. » 1499
701. » 1499
702. » 1499
703. » 1500
704. » 1500
705. » 1500
706. » 1500
707. Monete reprezentând monumente în legătură cu cucerirea Daciei 1501
708. Idem 1501
709. » 1502
710. » 1502
711. » 1502
712. Biserica Brâncoveanu 1507
713. Cetatea Făgăraşului 1511
714. Ioan Şenchea 1514
715. Vederea unei peneplene la nord de masivul Semenicului 1517
716. Zona colinelor (în fund) şi a teraselor marginale (în întâiul plan) 1517
717. Regiunea calcaroasă dintre Nera şi Dunăre. Locuinţe izolate şi culturi în doline 1517
718. Port craşovean 1517
719. Vederea generală a Furlucului, în regiunea colinelor şi a teraselor marginale 1518
720. Port bănăţean din ţinutul Caransebeşului 1518
721. Port de bărbaţi din ţinutul Lugojului. 1518
722. Port de femee din ţinutul Lugojului 1518
723. Sat din zona colinelor marginale 1518
724. Casă veche în zona colinelor marginale 1518
725. Sălaş (locuinţă pastorală vremelnică) din ţinutul colinelor marginale 1519
726. Tip de uliţă şi de locuinţă în basinul Vrăniuţ 1519
727. Tip de sat din câmpie (Vilagoş) 1519
728. Uliţă de sat din câmpie (Chisătău) 1519
729. Port bulgăresc dintr'un sat de câmpie 1519
730. Tip de locuinţă din munte la Corneareva (valea Bela Reca) 1519
731. Harta schematică a Banatului 1520
732. Regiunile naturale ale Banatului 1520
733. Harta repartizării populaţiei în Banat 1521

ÎNTREGIRI, ÎNDREPTĂRI, INDICE

PRIME IMPRESII DIN TRANSILVANIA (1906-7)

DE

R. W. SETON-WATSON

Unul din cele mai ciudate aspecte ale chestiunii naționalităților din vechea Ungarie de dinaintea răsboiului a fost gradul de izolare de lumea de afară în care se găseau toate neamurile nemaghiare, ca o urmare parte a slăbiciunii lor, dar mai presus de orice, din politica conștient urmărită a Budapestei. Când am vizitat întâia oară Ungaria în 1906, ca un tânăr destul de nevinovat și chiar sfios, foarte neștiutor încă al atâtor elemente dintr'o atât de complexă chestiune, faptul acesta precum și neplăcerea vădită cu care numeroși vajnici patrioți maghiari priveau dorința mea de informare mai de aproape asupra naționalităților, au fost întâile două lucruri făcute să-mi deștepte bănuielile și să-mi schimbe vagul entusiasm față de tradiția kossutistă, în care crescusem. Și într'adevăr, cu fiecare pas mai departe rămâneam mai mirat de o asemenea lipsă de legături; și în scurtă vreme am ajuns astfel să aleg pentru studiu un subiect, care, cel puțin în ce privește țara mea, erà din toate privințele o carte cu șapte peceți. In a doua mea vizită din 1907 am petrecut câteva săptămâni în Slovacia și am făcut cunoștință cu cei mai mulți fruntași politici și intelectuali slovaci, mai ales la Turciansky Sv. Martin; și cu acest prilej am fost încredințat de Hurban Vajansky și de câțiva din prietenii lui, că eram de mai mult de o generație întâiul englez care făceam o asemenea vizită centrului lor național. Cei mai mulți Englezi cari au călcat Ungaria au venit ca turiști în Tatra sau ca oaspeți pentru sport ai vreunui magnat ungur și își dădeau anevoie seama că poporul de rând erà de alt neam decât stăpânii lui.

In Transilvania se găseau anumite stări de un alt fel. Unitarienii țineau legătura cu cei de aceeaș convingere religioasă din Anglia; pe când calvinii maghiari erau în atingere cu bisericile presbiteriene din Scoția; dar aceste apropieri chiar, serveau aproape automat drept tot atâtea stavili, la despărțirea compatrioților mei de marea mulțime a populației, Românii, fie ei ortodoxi sau uniți. Cât de deplin trăiau în compartimente închise diferitele naționalități și cât de mincinoasă părere puteà să capete un străin aflat aici din întâmplare, dacă nu urmăreà cu dinadinsul să treacă dintr'un compartiment într'altul, mi-a apărut foarte viu acasă, la câteva luni după întâia vizită în Transilvania, când un prieten comun a pus la cale o întâlnire a mea cu un bine cunoscut pastor scoțian, care însoțise prin 1890 ca tânăr ce se găseà atunci pe bunicul său Dr. Somerville, un vestit predicator de pe vremuri, într'o călătorie de « reînviorare a sufletelor » prin Ungaria și Transilvania. Ei se duseseră la chemarea bisericii calvine din Budapesta și vizitaseră aproape toate orașele însemnate, ținuseră servicii religioase foarte căutate și primiseră bineveniri *en masse* pe oriunde trecuseră. N'am fost din cale afară mirat să aflu că nu veniseră niciodată în contact cu niciun român: la urma urmei, aceasta se găseà în afară de scopul direct al călătoriei, chiar dacă ar fi dorit să se întâlnească întâmplător cu țara și popoarele ei. Dar uimirea mea n'a mai cunoscut margini când am descoperit că ei fuseseră prin Sibiiu, Brașov și alte centre săsești, nu numai fără să dea față cu membri ai bisericii soră luterană, dar chiar fără să-și dea seama de existența unei organizații religioase săsești deosebite, mergând la fel pânăla Reformă și deopotrivă de îndreptățită la simpatia lor. Acest mic incident m'a pus în gardă și mi-a stat necontenit înaintea ochilor în toate vizitele mele de mai târziu.

In afară de oaspeți ca aceștia, se pare că în ultimele două decade ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea au fost puține legături între Românii din Transilvania și Anglia. Câte un corespondent ocazional a găsit această cale, dar singura persoană care după știința mea a pătruns până în miezul lucrurilor și a folosit apoi cunoștințele lui în chip practic, a fost d-l Spenser Wilkinson, redactor acum câțiva ani la *Morning Post* și mai târziu profesor de istorie militară la Universitatea din Oxford. E adevărat că aceia cari în acele zile vizitau Regatul, auzeau în convorbiri cu prietenii români, ecouri depărtate ale suferințelor rudelor lor din Transilvania; dar cunoștințele le rămâneau superficiale și de a doua mână.

Printre cei trăitori astăzi nu poate fi, cred, îndoială de niciun fel că dr. George Moroianu e pionierul legăturilor dintre Anglia și Românii din Transilvania. Mica lui carte de amintiri e la îndemâna cetitorilor români, și aș cădea în vina unei simple repetiții dacă aș scrie despre silințele pe care le-a cheltuit, în perioada dintre procesul Memorandului și era Coaliției din Ungaria, pentru trezirea interesului și simpatiei țărilor apusene față de compatrioții lui.

Obiectul acestor însemnări risipite e numai să reînvie câteva amintiri din întâiul meu contact cu Transilvania; cetitorul cred că va fi îngăduitor cu nedibăcia și nevinovăția unui observator neexercitat, la întâia lui cercetare.

Petrecusem șease luni în iarna 1905—1906 la Viena studiind la fața locului istoria și complexul de împrejurări politice al monarhiei habsburgice. Norocul mă adusese acì într'o vreme frământată. In dimineața de după sosirea mea am fost martor la cea mai sălbatică dintre manifestațiile studențești ținute în Viena și am fost în neputință să mă înscriu la Universitate care s'a închis pentru o săptămână. Peste o lună, am fost față la marile demonstrații de pe Ringstrasse pentru votul universal. In acelaș timp ceteam zilnic în gazete despre mersul crizei ungare și strigătul neîntrerupt al Coaliției maghiare împotriva regimului Fejerváry, pe când reacțiile vădite ale situației rusești din zilele întâiei Dume aflate atunci în durerile facerii, nu puteau să scape niciunui cetitor atent. Simpatiile mele kossutiste și impresia pe care am căpătat-o curând că media lumii austriace n'aveà legătură cu starea din Ungaria și o judecà nedrept, mi-a fost ca un îndemn să învăț ungurește, așà că puteam să cetesc însumi părerile istoricilor și publiciștilor maghiari, și să trag astfel mai mare folos din întâia mea călătorie în regiune. Și așà, am luat toată iarna lecții cu sârguință dela un profesor maghiar, iar la sfârșitul lui Aprilie am plecat într'o excursie de opt săptămâni prin Ungaria, prevăzut cu recomandații în primul rând dela un prieten din capul secției ungare din biuroul presei depe Ballplatz, consilierul regesc von Rosen, și apoi dela Rákosi Jenő, atunci în culmea faimei lui, ca redactor al lui *Budapesti Hirlap*. Dela acesta aveam cum e firesc mai cu seamă scrisori către membri de vază ai partidului Independenței, de pildă în Košice, Debrețin, Szeged, Arad, Timișoara și în alte locuri. La Cluj însă, întâiul punct unde m'am oprit în Transilvania, n'am găsit din nenorocire pe aceia la cari aveam scrisori și mi-am petrecut vremea în oraș mai mult ca turist, fără să fac relații personale. După vizitarea Sighișoarei și a Brașovului, am venit la Sibiiu și, descoperindu-mi recomandația maghiară — un oarecare solgăbirău, care erà un aprins independent — întru totul nemulțumitoare, m'am hotărît să văd ce puteam să aflu printre Sași. Mulțumită unui cuvânt de introducere care-mi fusese dat de un profesor de germană dela Budapesta — un prieten al binecunoscutului filolog din Oxford, Joseph Wright — am avut norocul să fac cunoștința fruntașilor Sași și am fost poftit la masa lor săptămânală, la « Stammtisch » dela « Römischer Kaiser ». Aici am găsit pe directorul de bancă Dr. Karl Wolff, pe episcopul Teutsch, pe d-l Krafft, pe directorul Gottschling și alți trei sau patru, și am avut una din cele mai rodnice seri, ale excursiei mele. Deoarece oamenii erau mai practici, mai concreți și mai deschiși decât cei mai mulți pe cari îi văzusem până atunci și țineau, apoi, un loc de mijloc între cele două puncte de vedere extreme naționaliste, ei puneau multe lucruri într'o lumină cu totul nouă și foarte instructivă. Intr'adevăr, pot mărturisì că atitudinea lor critică față de regimul maghiar erà mai efectivă și mai de temut din câte cunoscusem până atunci; în deosebi faptele concrete privind marea încălcare a autonomiei săsești din anii de după « Ausgleich » aveau un puternic răsunet și a doua zi am luat cu mine o colecție de material imprimat în legătură cu subiectul, pe care nu l-aș fi putut cu ușurință căpătà din altă parte. Dar, deși concentrați, cum erà și firesc, asupra stării Sașilor, ei mi-au spus deopotrivă multe despre Români, iar auzind că până atunci nu vor-

bisem cu niciunul, m'au îndemnat stăruitor să cercetez numai decât Blajul şi mi-au dat în acest scop scrisori de introducere către Canonicul Bunea şi d-l Maniu, pe acea vreme încă numai nişte nume pentru mine.

Intr'o frumoasă dimineaţă de Iunie din 1906 am luat drumul Blajului, dar spre spaima mea am descoperit că cei doi pe cari venisem să-i văd aveau treabă în adunarea Consistorului. Am văzut repede « curiozităţile » Blajului şi am aflat adăpost în grădina palatului Metropolitan, unde am avut să aştept până târziu după amiază. La urmă, când tocmai mă temeam că erà să plec fără să întâlnesc pe nimeni, o figură sprintenă se îndreptă spre mine prin livadă şi mă salută: şi curând m'am trezit într'o convorbire strânsă cu d-l Maniu. Vorbeà cu cea mai mare franchetă, dar vorbeà unui încă neconvertit: căci nu eram decât foarte neîndestulător informat despre adevărata stare a naţionalităţilor şi-mi jertfeam cu greu iluziile una câte una. A adus în discuţie fără nicio pază cererea de autonomie a Transilvaniei, şi stăruià că ea încă există « de jure », de vreme ce Uniunea n'a fost realizată legal în 1848 şi 1867. Işi întemeià cererea pe drepturile Românilor: 1. ca alcătuind majoritatea populaţiei, 2. ca având o desvoltare istorică de secole, şi 3. pe principii democratice abstracte. Când convorbirea se învârteà în jurul cărţii de curând apărute a lui Aurel Popovici, îşi mărturiseà toată marea preţuire, dar se deosebeà limpede de vederile ei federaliste, primeà întâmpinarea mea că lucrarea însemnà o lepădare de « drepturile istorice » şi mă lămureà că dimpotrivă el şi partidul lui erau pentru acele drepturi. « Ei cereau autonomia » (citez din notele sumare luate atunci) « ca singurul mijloc posibil pentru asigurarea unei garanţii că drepturile lor au să fie în adevăr apărate. Dacă ar puteà dobândì o garanţie *genuină* fără autonomie, ar fi pregătiţi s'o primească. De fapt sunt gata să negocieze şi n'ar face o materie de principiu. Cererea lor se întemeiază în realitate pe o lipsă de încredere în Maghiari, care vine din trecutul istoric ».

In frământata chestiune a armatei, partidul său, mi-a spus, erà favorabil limbii germane, « ca mai puţin primejdioasă în practică pentru noi »: introducerea limbii ungare în comandă ar fi o primejdie pentru Stat, odată ce ea ar fi urâtă de o jumătate a naţiunii. In teorie, germana sau maghiara ar fi tot neromâneşti, dar cea dintâiu ar aveà avantajul să fie neutră.

Impresia mea generală a fost aceea a unui om cu bărbăţia propriilor păreri, cu o judecată a sa şi ştiind foarte bine ceeace vreà. In timpuri mai noui am auzit uneori pe criticii lui învinuindu-l de lipsă de energie, dar fără îndoială că atunci, la întâia întâlnire, nimic nu puteà să fie mai energic şi mai pieptiş.

M'a luat să văd pe canonicul Bunea a cărui purtare veselă şi zâmbitoare erà numai coaja de afară sub care se puteau uşor descoperì o minte ascuţită şi o voinţă dârjă. El m'a asigurat de repetate ori că-mi vorbeà nu ca Român, dar ca om — o expresie care, mărturisesc deschis, aduceà, *mutatis mutandis*, cam cu ceeace auzeam aşà de des dela oponenţii unguri. Statul, pretindeà el, cere dela mine impozite pentru întreţinere, şi viaţa pentru apărare. Acestea eu i le dau bucuros: restul e al meu şi nu trebuie să privească pe Stat. Noi toţi avem dreptul la limba proprie maternă şi la credinţă. Plătim dări ca să sprijinim şcolile Statului: dece nu s'ar predà în ele în limba noastră? El primeà de bunăvoie ungara ca limbă a Statului şi a administraţiei centrale, dar cereà dreptul pentru Români să aibă judecători şi funcţionari cunoscând şi vorbind limba ţinutului în care lucrau. El vorbeà de Românii din Regat ca ştiind puţin sau nimic din împrejurările fraţilor lor din Ungaria. Mi-a recomandat ca străin, foarte firesc, lucrarea bine cunoscută a lui Brote. Chestiunea română, drept una care cuprindeà o mină de informaţie vrednică de încredere: dar şi el preţuià cartea lui Aurel Popovici cu mult mai fără înconjur decât o făcuse dr. Maniu, şi la întrebarea mea deadreptul, dacă Popovici reprezentà părerile majorităţii Românilor din Transilvania, mi-a răspuns foarte hotărît că da, ale unei mari majorităţi.

Am părăsit Blajul numai pe jumătate mulţumit de întâlnirile mele, dar doritor să văd şi alţi Români din Arad către cari dobândisem scrisori de introducere. Aceştia erau d-nii Russu Şirianu şi Goldiş.

Cel dintâiu, pe care l-am găsit în biuroul *Tribunei*, mi-a lăsat atunci impresia că erà mult mai neînduplecat decât îl arătau cuvintele: şi faţă de rezervele mele făcute deschis — pe care probabil mi le-am rostit mai hotărît decât le simţeam în adevăr, parte pentrucă doream să-i stârnesc pe cei cu cari vorbeam şi parte pentrucă începusem să şovăiu în părerea mea şi să pricep cu cât mai în-

semnată erà cauza românească decât mi-o închipuisem întâiu — nu rămâne îndoială că vorbeà cu fereală. Mai mult încă, presupun că primise un mesaj dela Blaj, prevenindu-l că nu trebuià să aibă încredere.

D-l Russu Şirianu stăruià că autonomia trebuie concepută mai de grabă pe bază națională decât teritorială, că erà nefolositor să se ceară un parlament aparte și că ideea să se reînvie vechea Dietă a Ardealului din Cluj fusese în cele din urmă părăsită. In această privință nu erà încă o deplină unitate de păreri, dar în curând aveà să se ție o adunare a Românilor de seamă, ca să discute și să ajungă la o politică comună, de vreme ce programul din 1881 aveà mare nevoie de revizuire. Credeà că guvernul aveà să îngăduie ținerea unui congres al naționalităților la Sibiiu. Spre sfârșit se pare că l-am întrebat, dacă Daco-românismul erà reprezentat în foaia lui, așà cum mi se povestise. El zise: E o bârfeală, o minciună. Toți o spun, dar nu-i adevărat. Și mi-a mai spus: E numai un tertip ca să ni se tăgăduiască drepturile. Intr'un cuvânt, « se lepăda pe deantregul de visurile daco-române, de orice idee de diete sau parlamente locale, dar cereà o măsură de autonomie națională pe bază nu teritorială ».

Am vizitat apoi pe d-l Goldiș pe care l-am găsit « cu deosebire cuminte și cumpătat, mult mai ușor de apropiat decât Maniu și nespus mai măsurat decât Russu »: și se pare că m'am « apucat să-i arăt că în chestiunea constituțională eram de partea Ungurilor ». El a luat atitudinea că pentru rasele nemaghiare din Ungaria chestiunea despărțirii sau a uniunii personale erà aproape indiferentă: pentrucă deși erà de crezut că ele ar fi scos mai mult dela o « Gross-Oesterreich », soluția aceasta se găseà într'atâta dincolo de orizontul unei politici practice, încât erà mai înțelepțește să se bizuie pe realități dinăuntrul Ungariei. L-am întrebat despre părerile lui în legătură cu tendințele separatiste, federaliste și autonomiste, și mi-a vorbit cu o foarte mare francheță. La întâiul punct el s'a lepădat cu putere de învinuirea de daco-românism. Singura împrejurare în care Românii din Ungaria ar fi putut fi câștigați pentru unirea cu Regatul, chiar dacă aceasta ar fi fost cu putință, ar fi fost în cazul când Rusia și Germania s'ar fi găsit amândouă slăbite. Atâta timp cât rămâneau puternice — și ele arătau deopotrivă, mai mult că se fac tot mai tari în loc de mai slabe — separatismul ar fi fost o sminteală, de vreme ce o Românie unită n'ar fi putut să steà singură între amândouă. Câțiva popi acolo, aveau gânduri daco-române, dar nu mulțimea, care nu cereà decât stări mai bune de viață, și nici presa românească sau oameni politici practici, cari n'aveau dreptul să se ție după fantome.

La al doilea punct el îmi spuse că Federalizarea ar fi fost nici vorbă de folos Românilor din Ungaria, dar nu erà realizabilă atât cât Maghiarii aveau să lupte pe viață și pe moarte împotrivă, și înfăptuirea ei ar fi adus cu sine un astfel de cataclism încât susținerea ideii păreà puțin îndreptățită. Aceasta erà ceeace opuneà părerilor lui Popovici.

La al treilea punct, se rosteà mult mai primitor al ideilor lui « Rudolf Springer », a cărui stăruință asupra deosebirii dintre « rasă » și « națiune » erà esențial sănătoasă. Ideea autonomiei bisericești puteà, ziceà el, să fie adaptată ca să mulțumească cerințele raselor individuale. In aceasta și în alte direcții teoretice l-am găsit cu deosebire chibzuit. Ceeace m'a izbit mai cu seamă în această convorbire au fost referințele statornice la legea de bază ungară și pregătirea lui, nu, aș zice pofta să discute orice punct din drepturile naționale, cu cartea în mână. Băgasem de seamă încă dinainte o neplăcere, în schimb, din partea cunoștințelor mele ungurești să discute în amănunt, strict, actuala stare a legii, și cu cât, într'adevăr, îi strângeam mai mult cu ușa cu atât fugeau la generalități. Am găsit, de pildă, acest lucru în interviewul meu cu primarul Aradului, față de care am amintit afirmația din cercuri ne-maghiare că Legea Naționalităților n'a fost pusă în aplicare, și care aproape m'a dat jos în indignarea lui. Un proeminent advocat evreu din oraș, dr. M., la care fusesem deopotrivă trimes, luă atitudinea că nu există țară în lume bucurându-se de așà libertate ca Ungaria și că nici o altă națiune n'ar îngăduì ceeace fac naționalitățile. E drept că în acelaș timp admiteà că Legea Naționalităților nu fusese aplicată. Autorii ei, mă încredință el, au găsit trebuincios să facă concesii, și în acelaș timp doreau să fie în termeni frățești cu celelalte rase; dar curând s'au convins că nu erà sănătos să puie în aplicare legea, pretând la tendințe separatiste. Statul, urmà el să pretindă, trebuie înainte de orice să se asigure că fiecare cetățean poate să vorbească ungurește, și mai apoi ar fi timp destul să se consacre bani pentru sprijinirea școlilor românești și slovace.

Existența a diferite limbi în acelaș Stat erà după credința lui o mare primejdie, și n'ar acceptà Elveția deoarece contrazice această teză. Și el și-a uitat până într'atât de sine, încât să descrie o singură limbă ca necesară adevăratei existențe a Statului. Când am subliniat faptul că Ungaria existase o mie de ani cu toate aceste limbi alături de cea maghiară, mi-a răspuns numai atât că lucrurile s'au schimbat foarte mult în ultimii patruzeci de ani. Se întorsese astfel pe nesimțite tocmai la punctul de vedere pe care îl tăgăduise la început; și erà destul de vădit că în realitate erà strict un asimilaționist. Convorbiri asemănătoare în timpul celor opt săptămâni de colindare prin Ungaria m'au făcut să viu acasă cu convingerea că rasa conducătoare aveà multe de ascuns, atât în atitudinea față de naționalități cât și față de massele muncitoare de orice rasă, și că exponenți ai politicii oficiale preferau să se dedeà la banalități răsunătoare despre libertate sau la paralèle constituționale între Ungaria și Anglia, care la o cercetare de aproape se dovedeau destul de șchioape, în loc să se coboare mai de grabă la faptele reale ale situației. Rasele supuse pe de altă parte, e vădit că aveau totul de câștigat dintr'o expunere completă a faptelor; acesta nu erà meritul lor, ci zăceà în natura cazului.

M'am întors la Viena în Iunie 1906, destul de zdruncinat în entusiasmul pentru cauza ungară și hotărît să-mi urmez cercetările istorice asupra originilor conflictului. Cu o lună înainte să mă întorc spre casă, lucram în Reichsbibliothek, unde am întâlnit pe cel dintâiu naționalist slovac, fiind prezentat într'o zi de dr. Carl Renner, bibliotecarul asistent, d-rului Anton Stefánek, astăzi ministru cehoslovac al educației. Căci e caracteristic pentru stângacea mea cunoaștere a împrejurărilor ungare că în întâia expediție de opt săptămâni, pe când ajungeam la părerea că trebuià să se ție seama de Români, Germani și chiar de Sârbi, mă lăsasem de bună voie convins că mișcarea naționalistă slovacă erà virtual neglijabilă. D-l Stefánek a lovit fierul până erà cald, pentrucă mă aflam încă maleabil după tulburătoarea mea experiență din Sud, și m'a încredințat, după câteva lungi convorbiri, că dacă doream să stăpânesc problema trebuià să-mi umplu lipsurile și să iau contact cu fruntașii slovaci. I-am făgăduit prin urmare că acesta aveà să-mi fie întâiul obiectiv al anului viitor. Toată iarna 1906—1907 mi-am continuat studiile acasă în Scoția și în biblioteca dela British Museum și la începutul lui Maiu 1927 am plecat într'o a doua vizită în Ungaria.

De rândul acesta mi-am petrecut mai multe săptămâni cutreerând toate centrele vieții slovace și făcând cunoștința celor mai mulți din Slovacii de frunte, Hurban, Mudroň, Dula și grupul St. Martin, poetul Hviezdoslav la Kubin și o seamă din cei cari au avut un rost conducător în treburile slovace dela răsboiu încoace — Srobár, Ivánka, Stodola, Hodža, Stefánek și alții. Hlinka din păcate mi-a scăpat, dar cum el și Srobár erau atunci încă strâns uniți, am aflat dela cel din urmă toate amănuntele situației din Rušomberok, și curând după întoarcerea în Viena am intrat în legături apropiate cu cel mai activ apărător al lui Hlinka dinainte de răsboiu atât în Boemia cât și la Roma, preotul morav, fratele (acum Monseniorul) Alojz Kolísek. Pe Stefánek l-am mai întâlnit odată în suita lui *Denník*, și în acelaș timp am făcut cunoștința lui Milan Hodža, despre care descopăr că am schițat următorul comentariu în aceeaș seară în carnetul meu sumar: « m'a izbit ca om de Stat înăscut, puternic și plin de idei originale: om cu desăvârșire cult și plăcut, își cântărește cuvintele ».

Cu acest prilej am făcut și cunoștința d-lor Vaida Voevod și Vlad, singurii doi fruntași români cari se nimereu să fie atunci în Budapesta. Și norocul mă adusese într'o clipă interesantă, pentrucă numai cu câteva zile mai de vreme avusese loc faimosul incident cu scoaterea din Camera ungară a d-rului Vaida. El îmi povesteà acum în amănunt versiunea lui asupra incidentului, dar m'a pus să făgăduiesc să nu-l repet. Aveà o atitudine foarte critică față de el însuș și ziceà că, până la întâmplare, grupul parlamentar al naționalităților fusese prea încrezător în sine și aceasta aveà să-i fie ca o lecție mântuitoare. Arătà din toate vorbele lui să fie un dârj luptător și mărturiseà pe față că avusese totdeauna ca metodă să fie cât mai neplăcut Ungurilor și să le smulgă astfel respectul pe care nici odată nu i l-ar fi dat altminteri. El mi-a povestit mai multe trăsături hazlii ca exemple ale acestei metode. De pildă, într'o ocazie se referise la primul ministru, dr. Wekerle, ca la un ales specimen de « Vollblutgermane », arătându-l cu degetul în Cameră și invitând-o să ia notă de el ca de cineva care ilustrează deosebirea dintre « asimilare » și « absorbire ». Altădată venise în conflict cu un oarecare deputat maghiar șovinist, preot catolic, care erà cunoscut ca încurcat într'o afacere de liturghii, primind bani pentru mai multe decât ar fi fost în stare să slujească. « In România, a

zis dr. Vaida, oamenii bogați când mor fără copii, lasă averea lor ca să se ridice spitale, și nu (întorcându-se către fratele M.) ca să li se slujească liturghii ».

Vorbind despre diferiți oameni politici ai zilei din Budapesta, mi-a mărturisit că nu erau decât doi oameni de cari naționalitățile se temeau, Wekerle și Szterényi. Kossuth erà sfârșit, și în tot cazul nu erà un geniu: Apponyi își schimbà statornic părerile politice, și erà sentimentalist și neprimejdios; Andrássy erà fiul degenerat al unui tată foarte supraprețuit, și orice cuvântare țineà aduceà adversarilor o nemăsurată cantitate de bine. « D-voastră, străinilor », continuà el, pretindeți că oameni, ca Wekerle și Apponyi, nu pot *să mintă*. Dar chiar marele Deák, pentru care am cel mai mare respect, a mințit când a îngăduit dinadins două versiuni ale Ausgleich-ului din 1867. Abià acum împăratul a început să priceapă existența acestei diferențe, dela izbucnirea crizei de astăzi ». Cu acest prilej și dela dr. Vaida am aflat întâiu ceeace n'a ajuns public decât cevà mai târziu, că secretul guvernului de Coaliție unguresc stăteà în faptul că anume coroana aveà *negru pe alb* convenția amănunțită pe care o semnaseră conducătorii când luaseră puterea în 1906. Guvernul Coaliției erà obligat să aducă la îndeplinire mai de vreme sau mai târziu programul făgăduit, sau să se retragă: în caz de neîmplinire a legământului Coroana erà liberă să publice pactul și Coaliția s'ar fi dizolvat.

Ca și Russu Șirianu, dr. Vaida vorbeà despre ciudata necunoaștere, din partea Românilor fruntași din Regat, a împrejurărilor din Ungaria, fapt pe care l-am constatat și eu din plin abià cu prilejul întâiei mele vizite la București în 1909. Unul din aceștia, îmi istoriseà, stăruià pe lângă el ca toți deputații naționaliști să-și depuie mandatul și să pornească în agitație prin țară. Ca și cum o asemenea politică smintită ar fi practicabilă — continuà Vaida — atunci când există metode de corupție și de prigoană administrativă, și atunci iară, când e tot timpul trebuință să se ție dela acte de violență alegătorii Români îndârjiți, ceeace ar da guvernului o minunată îndreptățire la continuarea represiunii.

Amănuntul, care nu erà chiar cel mai puțin vesel din lunga noastră convorbire, erà felul cum dr. Vaida mă zeflemiseà pentru « liniștea olimpiană », cu care noi Englezii ne urmăream anchetele. Dădeà ca pildă pe d-l Spenser Wilkinson, care îl vizitase cu câțiva ani înainte și după ce-i ascultase lungile explicații, scosese liniștit o copie de pe legea XLIV din 1868, arătând prin urmare că avusese cheia în mână. Și mă dădeà ca pildă și pe mine, învinuindu-mă în glumă de neadevăr — și pe bună dreptate — când cu o zi înainte îi prezintasem lui și d-rului Vlad o teorie pe care știam că n'o puteau primì, și ascultasem apoi liniștit cum ei amândoi se aruncau în elocință și cădeau în capcană! L-am mai întâlnit adesea pe dr. Vaida în Viena, uneori singur, alteori în tovărășia lui Hodža, Stodola, Smodlaka sau a altora; și mica această întâmplare a ajuns o glumă mereu amintită între noi. Oricare din noi abià visà în acele zile că unitatea și independența — ținta pe care aproape toate cunoștințele mele române *de pe ambele* laturi ale Carpaților o priveau înainte de răsboiu ca realizabilă, chiar în cele mai prielnice împrejurări, numai de către nepoți sau strănepoți — se găseau în viitorul apropiat și că doi din oamenii pe cari i-am întâlnit întâiu ca deputați unguri aveau să ajungă peste două decade primi miniștri în « România Mare ».

ROMÂNII ARDELENI DIN VECHIUL REGAT ȘI ACTIVITATEA LOR PÂNĂ LA RĂSBOIUL ÎNTREGIRII NEAMULUI

DE

IULIU MOISIL

PARTEA I

Puţină istorie. Suferinţele Românilor Ardeleni. Emigraţiuni. Unirea cu biserica Romei. Şcoalele Blajului. George Lazăr

In urma vicisitudinilor poporului român din provinciile în care trăiau, sub domnii lor proprii sau sub stăpâniri străine, şi a necurmatelor năvăliri ale popoarelor din nord-estul Europei sau din Asia, — care au durat secole, — rezistenţa neamului românesc a slăbit încetul cu încetul. Vechile ducate româneşti cad unele după altele pradă năvălitorilor. Românii slăbesc, cad, dar nu dispar.

Mai ales năvălirea Ungurilor, a schimbat cu desăvârşire raporturile politice şi sociale ale Românilor din Ardeal. Aceşti năvălitori îşi reclamau pentru sine dreptul de proprietate asupra pământului din întreaga ţară invadată. Pământurile, proprietatea din vechime a ţăranilor, devin ale Regelui, care le împărţià între ostaşii lui cei mai viteji, sau înzestrà bisericile şi mânăstirile. Proprietatea ţărănească devine astfel iluzorie, iar ţăranii devin clăcaşi, robi pe moşiile Regelui, ale nobililor, ale mânăstirilor şi mai târziu chiar ale Saşilor. Puţini se putură menţine proprietari în Ţara Făgăraşului, în Banat, în Maramureş.

Faptul acesta se învederează prin diploma Regelui Bela IV dela 1247.

In secolul al XIV şi al XV-lea asuprirea ţăranilor de aristocraţia maghiară din Ardeal, devenì din ce în ce mai grea, mai insuportabilă. O nouă răscoală avù loc, la 1437, în contra aristocraţiei şi a egoiştilor popi catolici. Urmarea fu înfăptuirea aşà numitei « Unio trium nationum » (1437), aceà faimoasă conjuraţiune a Ungurilor, Secuilor şi Saşilor contra Românilor, despoindu-i de toate drepturile politice şi civile. Uniunea aceasta duşmănoasă dură dela 1437 până la 1848, deci mai bine de patru secole, reînoindu-se mereu prin jurământul tiranilor. Robia Românilor fu groaznică şi tiranii hotărîră să stârpească, prin diferite mijloace, cu totul neamul românesc din Ardeal şi părţile ungurene.

Boierii români, cari mai ţineau la legea şi la neamul lor, îşi pierdeau toate drepturile, dacă nu treceau la legea catolică sau calvină, — lucru care a făcut că multe familii nobile române s'au ungurit, — poporul a rămas însă la legea lui, iar cei puţini câţi se vor fi calvinizat, s'au pierdut cu timpul în norodul unguresc.

Unii nemeşi unguri opriau fetele şi văduvele ţăranilor români să se mai mărite. Dacă Românii se înmulţeau prea tare într'o comună, căpeteniile străine porunciau să deà foc caselor româneşti şi pe Români îi alungau.

Pentru a împiedicà înmulţirea şi întărirea economică a Românilor, duşmanii noştri, pe lângă fel de fel de prigoniri, dijme grele ş. a. îi opriau a învăţà meseriile, ca să nu facă concurenţă meseriaşilor străini, cari trăiau, de sute de ani, de pe spatele Românilor.

Intr'o şedinţă a dietei ardelene, puţin înainte de 1848, un nemeş ungur propuse chiar: *ca Românilor să lì se înlesnească cât mai mult băutura rachiului, care cu siguranţă îi va prăpădì cu timpul.*

Această propunere, deşi nu a fost trecută ca lege, dar s'a aplicat mult timp sub guvernele maghiare până la Unire, având de ajutor pe fiii « poporului ales », cari au alcoolizat în cea mai mare măsură poporul, l-au demoralizat şi silit să se îndatoreze, l-au sărăcit, răpindu-i astfel moşiile şi casele, dupăcum se vede şi astăzi în Maramureş, în părţile nordice ale Ardealului şi în Bucovina.

Toate aceste impilări şi persecuţiuni au provocat revolte, pribegiri, emigrări. Când nu mai puteau suportà chinurile şi batjocurile tiranilor apucau calea codrilor, se strecurau prin drumurile tainice ale munţilor la fraţii lor din Moldova sau din Muntenia sau chiar în alte ţări, ca Rusia, Serbia Slovacia, Croaţia (Pădurile Uskokilor), în Craina, în Istria sau în Moravia.

Aşà s'a întâmplat şi plecarea lui *Dragoş* din Maramureş, care descălecând în Moldova a întemeiat principatul Moldovei. Tot asemenea şi *Negru Vodă*, fondând Voevodatul Ţării Româneşti.

Emigrările Românilor la fraţii lor au avut întotdeauna şi o influenţă binefăcătoare, căci îşi păstrau limba şi legea şi aduceau foloase şi unora şi altora, mai ales că unii întorcându-se apoi iarăşi înapoi, când temporal persecuţiunile tiranilor sau chiar interesele lor, având nevoie de braţe, se mai atenuau, aduceau cu dânşii alte experienţe şi îndemnuri dela fraţii lor. Mereu au durat aceste emigrări în cursul veacurilor.

Munţii au fost ocrotitorii Neamului românesc, iar mişcarea aceasta necurmată a contribuit la menţinerea aceleiaş limbi, fără dialecte, la aceeaş lege neschimbată, la vechile tradiţii naţionale ale neamului şi la dorinţa de a fi o ţară şi un neam. Idealul Unirii tuturor Românilor într'un singur Stat a existat întotdeauna în conştiinţa Românilor, în fiecare ţăran, nu numai la intelectualii ce-i puteà aveau, în vremuri grele, cum erau în special preoţii lor.

Când mai târziu au început răsboaiele de cucerire ale *Ruşilor* şi ale *Austriacilor* contra *Turcilor* cu biruinţele unora sau altora, Românii îşi aveau aţintiţi ochii asupra rezultatelor acestor răsboaie şi dorinţele lor de unire se potenţau.

Răsboaiele din suta a XVIII şi XIX între amintitele trei State au avut o influenţă enormă asupra Românilor şi mai ales când nefasta epocă a fanarioţilor se prăbuşì, graţie mişcării naţionale a lui *Tudor Vladimirescu* şi renaşterii şcoalelor naţionale prin *George Lazăr*.

In Ardeal numai după unirea unei părţi a Românilor cu biserica Romei (1700) se putù în fine ajunge la întemeierea unor şcoli româneşti-latineşti, la Alba-Iulia, Haţeg şi Făgăraş.

Unirea cu biserica Romei, în istoria Românilor ardeleni, este unul din cele mai memorabile acte, săvârşit sub greutatea stărilor deplorabile, în care se găsiau clerul şi poporul român pe la sfârşitul sec. al XVII-lea, act dela care Românii sperau uşurarea şi îmbunătăţirea stărilor lor, atât în sens bisericesc, cât şi social politic şi cultural. Prin această unire Românii au scăpat de calvinizare şi prin ea, de maghiarizare. Unirea a reînviat pe deplin latinitatea poporului român şi a pus bază la desvoltarea sentimentului naţional, la cultura noastră mai nouă, la dorinţa tot mai puternică a Unirii... « Virtus romana rediviva ».

La 1738 *Episcopul Ion Inochentie Micul* (Clain) mutând episcopia sa dela Făgăraş în castelul din Blaj, avù lupte enorme şi proteste pentru a căpătà o mulţime de drepturi pentru preoţime şi pentru naţia sa, pentru a nu mai fi opriţi Românii să-şi facă biserici şi a permite şi fiilor de iobagi români să umble la şcoală ş. m. a. Inocenţiu Micu a conceput planul fortăreţei culturale dela Blaj, prin urmare şi al întemeierii de şcoale româneşti. Planurile sale au fost continuate şi înfăptuite de vrednicul său urmaş, *episcopul Petru Pavel Aron* în timpul păstoririi sale (1752—1764). Acest mare arhiereu şi unul din cei mai învăţaţi şi distinşi binefăcători ai neamului românesc, îşi făcuse studiile filozofice şi teologice în Colegiul Sf. Atanasie din Roma, ca şi mulţi alţii din marii ardeleni ca: George Şincai, Petru Maior, Grigore Maior, Silv. Caliani, Vasile Lucaci, Augustin Bunea, Episcopul Radu, Mitropolitul Victor Mihali ş. m. a. La 11 Oct. 1754 trimite o scrisoare pastorală îndreptată « tuturor celor din numita eparhia noastră, cinstiţi protopopi, preoţilor, ieromonahilor, clericilor, aşişderea şi tuturor mirenilor », în care spune: « îndată cât va fi cu putinţă mai curând să ne ocupăm de deschiderea învăţăturilor »... după datoria ce o are ca eclesiarh îngrijitor de suflete. Iar mai târziu, la 18 Octomvrie, în instrucţia pentru cuprinderea grămăticilor, acelaş bun părinte cu multă durere şi sfinte intenţii spune: « fiindcă mai toţi sunt însătoşaţi şi flămânzi de hrana cea sufletească, pentru aceea tuturor fiilor noştri, oricari vor cere, trebuie după putinţă să li se frângă sfânta pâne şi a-i cuprinde la învăţătură ». Aceasta erà lozinca deschiderii şcoalelor din Blaj.

In acelaş an se deschid trei feluri de şcoli: una *de obşte* pentru cetit, scris şi cântări; cu limba de propunere românească. A doua, *cea latinească* pentru ştiinţe, în general pentru ştiinţe mai înalte (gimnaziu-liceu). A treia, *Şcoala preoţească* (seminariu teologic). In aceste şcoale ale Blajului, modeste şi simple, există un suflu divin al marilor noştri dascăli, cari au făcut dintr' însele un focar puternic, din care au radiat lumini strălucitoare de cultură românească în toată Dacia lui Traian...

Marele nostru istoric, *N. Iorga*, cu adevărat scrie lăudând: «acele şcoli de preoţie şi de învăţătură a mirenilor, cari venind tocmai la ceasul lor, când se închideau izvoarele de lumină mai umilă a mânăstirilor, au dus mai departe grija pentru cartea românească şi, statornicind legături nouă cu cultura conştientă a Apusului, au deschis largi orizonturi cugetării neamului».

Cei dintâiu profesori la Şcoalele din Blaj au fost *Silv. Caliani* şi *Grigore Maior*, cari studiaseră la Roma; *Atanasie Rednic*, care studiase la Viena, *George Cotorea* şi *Const. Dimitrievici*, cari propuneau învăţăturile la Şcoala de obşte. La 1784 gimnaziul se reorganiză după sistemul ce erà pe atunci în vigoare. Astfel gimnaziul aveà 5 clase (I. Principia; II. Gramatica; III. Sintaxa; IV. Retorica şi V. Poetica). Aşadară:

« Aici e pământul sfânt al Blajului, în locurile unde au scris cu sângele inimii lor şi au învăţat pe alţii cu toată căldura credinţii ce stăteà într'înşii, acei înainte-mergători ai culturii naţionale româneşti, cari au fost blândul călugăr *Samuil Clain*, asprul muncitor fanatic *Şincai* şi cumintele alcătuitor de teorii *Petru Maior* » (N. Iorga, în « Neamul Românesc », din Ardeal, vol. II, p. 413.)

Pe când în Ardeal dascălii noştri lucrau, cum se puteà atunci, în Şcolile Blajului şi formau generaţii de oameni luminaţi şi combatanţi ai drepturilor neamului nostru, *George Lazăr* dimpreună cu alţi tineri se îndreptau (în 1816) spre Principatele Române, unde grecismul erà puternic, ţineà în întuneric ştiinţa românească şi făceà ca conştiinţa naţională să nu se poată desvoltà cum ar fi trebuit. Din aceşti tineri unul *Ardeleanu S. Gh.* se stabilì la Slatina (Olt). Aici în chiliile unei biserici îşi începù cursurile şi le continuă până la 1835 când murì. Acest ardelean avù de fiu pe *P. S. Aurelian*.

George Lazăr devenì apostol şi deşteptător al culturii naţionale şi fondatorul şcoalelor naţionale.

George Lazăr, care întâiu urmă învăţăturile la Academia din Cluj şi studiile la facultatea de ştiinţele fizico-matematice şi în urmă la facultatea de teologie ale universităţii din Viena, fu numit profesor la Seminarul teologic din Sibiiu, dar acì din cauza stării lucrurilor trebuì să părăsească Sibiiul şi trecù munţii să spună Românilor de sub jugul fanarioţilor « că ei erau Români ».

In 1816 Lazăr prezentà Eforiei Şcoalelor (compusă din Mitropolitul ţării şi din boieri, ai Divanului domnesc) o cerere pentru deschiderea unei şcoli româneşti, cu o programă de diferite învăţături şi ştiinţe, predate toate în limba românească. După multe piedici şi trăgănări şi de neîncredere, că se pot învăţà ştiinţele şi în limba românească, i se încuviinţă cererea şi i se dete un mic local din spaţiosul edificiu dela Sf. Sava. Aici se adunară un număr de şcolari, iubitori de ştiinţă, care creşteà din zi în zi, şi învăţau mai întâiu gramatica, aritmetica, geografia, desemnul, etc. înaintau la studii mai speciale, în filozofie şi matematică, aplicând aceasta din urmă la ridicarea de planuri topografice. Pentru toate studiile Lazăr trebuì să-şi facă manuale, ale căror manuscrise se găsesc astăzi la Academia Română. In cursul lecţiilor, pe lângă gustul de ştiinţă, Lazăr le infiltrà dragostea pentru limba românească, le inspirà sentimente naţionale şi le deşteptà conştiinţa de Român. In timpul de cinci ani, şcoala lui Lazăr produse mulţi elevi, cari deveniră noui apostoli şi luptători pentru răspândirea instrucţiei şi culturii româneşti, cum au fost *I. Eliade Rădulescu*, urmaş al său, *George Paladi* ş. a. Din îndemnul lui Lazăr Eforia Şcoalelor trimise patru tineri la universitatea din Pisa (Italia), pe *Eufrosin Poteca* (fostul său ajutor) la 1820; pe *Const. Moroiu;* pe *S. Marcovici* şi *Pandele*, apoi după moartea acestuia pe *Petru Poenariu*, pentru a se prepară de profesori ai şcoalelor naţionale.

Lazăr îşi văzù realizate în parte dorinţele sale: *deşteptarea Românismului*. Sămânţa aruncată de el încolţì în curând şi fructele se coapseră în grabă.

El ca şi Tudor Vladimirescu asigurară poporului român dreptul de cetăţean în cercul naţiunilor europene şi-l puseră pe drumul progresului, spre desvoltarea naţionalităţii sale. (Eliade Rădulescu).

In urma evenimentelor dela 1821 Şcoala lui Lazăr se închise. Sleit de puteri şi bolnav se întoarse la Avrig, locul său natal, unde moare la 1823.

Mişcarea naţională pornită de Lazăr luă un avânt mai puternic după înapoierea tinerilor trimişi în străinătate la studii.

Tot în acelaş timp pornì şi *George Asachi*, care a fost deasemenea unul din cei mai însemnaţi luptători ai deşteptării naţionale, — o puternică mişcare culturală în Moldova. Asachi îşi făcù studiile la Cracovia, Viena şi Roma, ocupându-se cu matematica, ingineria şi istoria. Incă la 1813 deschise la Iaşi un curs de inginerie în limba română, la şcoala grecească, unde a predat în timp de cinci ani materiile făcându-şi de asemenea singur manualele necesare. La 1817 organiză un teatru de diletanţi — primul teatru român în Moldova.

La 1820 aduse din Ardeal, dela Blaj, pentru seminarul preoţesc dela Socola (al doilea seminar românesc după cel dela Blaj), întemeiat de mitropolitul Veniamin Costache, ca profesori pe *Vasile Pop*, *Ion Costea*, *Vasile Fabian Bob* şi *Ion Manfi*, cari funcţionară până la începutul mişcării eteriei greceşti din 1821.

Decada a treia (1820—30) şi a patra (1830—40) din suta a XIX-a au fost temelia puternică a culturii româneşti. Deşteptarea se făcù, şi începù opera de muncă intelectuală românească, căreia îi urmă cea politică.

La 1836 *Ion Maiorescu*, care îşi făcù studiile la Blaj, Cluj, Pesta şi Viena, trecând munţii înfiinţă la Cerneţii Olteniei o şcoală primară, iar la 1837 este adus de Bibescu la Craiova, numit inspector şi profesor la şcoala centrală (gimnaziu) deacì.

La 1842 la Târgul-Jiului, doctorul *D. Culcer*, stabilindu-se aici, ocupă apoi în serviciul sănătăţii din ţară un loc important. Mai târziu, când s'a inaugurat Universitatea din Iaşi (la 1860) din cei 11 profesori câţi erau atunci la facultatea de drept, litere şi ştiinţe, 5 erau din Ardeal: *Suciu*, *Ştefan Emilian*, *Micle*, *Pop* — primul decan al facultăţii de litere şi ştiinţe — şi *Simion Bărnuţ*. « Colegii lui Bărnuţ i-au propus atunci să fie ales primul Rector al Universităţii din Iaşi, propunere care pe vremurile acelea aveà semnificarea ei elocventă din punct de vedere al aspiraţiunilor noastre naţionale integrale ». « Universitatea din Iaşi nu poate uità că aceşti profesori ardeleni au dat strălucirea începuturilor ei, în special nu poate uità figura marelui ardelean, a marelui Român *Simion Bărnuţ*, care şi astăzi planează asupra universităţii din Iaşi şi-i patronează activitatea ». (Din « Adresa Universităţii din Iaşi, trimisă Universităţii din Cluj la inaugurarea acesteia la 31 Ianuarie — 2 Februarie 1920 »).

* * *

Pe câtă vreme emigrările ardelenilor în principatele române, în secolele dinainte de al XIX-lea, erau pricinuite din cauza iobăgiei, a lipsei de pământ, a tratamentului barbar, a persecuţiilor, în secolul al XIX-lea începe o emigraţiune puternică a intelectualilor, emigraţiune ce creşte, cu cât libertăţile îşi câştigă mai mult teren în principate, cu cât domnii şi boierii devin conştii, că numai prin şcoli se poate ridicà ţara, prin profesiunile libere, prin meserii, comerţ şi agricultură.

Cam pe la mijlocul sutei a XIX-a mişcarea se intensifică, atunci când principatele române devin unite într'o ţară, România, când răsboiul independenţii, duce faima vitejiei neamului românesc nu numai în ţările vecine, ci în toată lumea.

Românii imigraţi din provinciile române vecine aduc cu sine o dragoste deosebită de limbă, lege şi de ţară, un sentiment puternic românesc, conştiinţă de ordine, dragoste de iniţiative, de energie şi toate aceste multiple izvoare contribuie din ce în ce mai mult asupra deşteptării şi întăririi sentimentului naţional în vechiul regat.

Dacă am aruncà o privire scrutătoare asupra ardelenilor plecaţi din Ardeal în vechiul regat şi a localităţilor de unde au plecat, am vedeà aşà de multe localităţi, că îndată ne vom puteà face o idee foarte clară de ce importanţă a fost această mişcare în amândouă ţările româneşti. Numai ştiind că deacolo, din acele sate româneşti, sunt de-ai lor în ţara românească, le ridicà conştiinţa de români şi le întărià speranţa că odată va trebuì ca aceste ţări să fie unite. Dealtfel în conştiinţa fiecărui ţăran român din Ardeal, cu ceva învăţătură, erà o siguranţă că Unirea se va înfăptuì odată. La aceasta firește au contribuit şi cei « duşi în ţară », cari reveneau din timp în timp să-şi vadă neamurile şi prietenii, pe ai lor, cărora le infiltrau în inimă şi sufletul celor de a casă, multe lucruri bune şi îmbucurătoare din ţara soră şi potenţau astfel şi mai mult dorinţa şi năzuinţa spre Unire.

Persecuţiile continue ale Ungurilor, unirea Ardealului cu Ungaria contra voinţei poporului român, procesele necurmate făcute presei şi patrioţilor ardeleni, au produs din ce în ce dorinţa de a scuturà jugul unguresc. Când s'a pornit faimosul *proces al Memorandului* s'a întemeiat « Liga pentru unitatea culturală a Românilor» (24 Ian. 1891), după ce mai înainte se înfiinţase la Bucureşti Societatea « Carpaţii » la 24 Ian. 1882, iar la 1909 « Cercul Românilor de peste munţi » de un număr de tineri ardeleni, dorinţa Unirii crescuse formidabil.

« Venind de peste munţii, cari sfidau apropierea sufletelor româneşti, ne-au venit dascăli, cari să ne lumineze minţile, să ne desmorţească sufletele, dar mai înainte de orice să ne dea aceà conştiinţă naţională care dormeà sub cenuşa secolilor de îngenunchiere.

« Profesorii ardeleni nu erau numai învăţătorii cunoştinţelor din programe, toţi erau şi apostoli. Oriunde erà un dascăl ardelean, catedra se înălţà tribună. Iar la cursurile de istorie românească vocea dascălului dobândeà vibraţiuni de trâmbiţă, care dărâmà zidurile cetăţilor.

« Dârji în credinţa lor, neobosiţi în apostolat, dascăli de pe catedră; braşovenii aşezându-se pentru totdeauna negustori în oraşele copleşite de supremaţia comercială a străinilor, mocani, ciobani, agricultori, — oriunde s'a arătat ardeleanul s'a aprins o făclie românească. Şi nici o făclie nu s'a stins! » Iată cum, cu drept cuvânt, judecă d-l C. Bacalbaşa (în « Universul » No. 114 din 1929) pe Ardelenii cari ca nişte profeţi naţionali şi redeşteptători de neam au venit aici... făcându-şi pe deplin datoria naţională.

« Zeci şi zeci de mii de Ardeleni refugiaţi în România veche, erau îmbrăţişaţi cu căldură, sprijiniţi, cinstiţi. In conferinţe, apoi în cărţile de şcoală se spuneà mereu de asupririle, pe care le îndură Românii din Ardeal şi de datorinţa de a-i scăpà când va sunà ceasul, chiar şi cu arma în mână. Şi într'adevăr, când a sunat ceasul, Românii din România veche, crescuţi timp îndelungat cu ideea de-a desrobì pe fraţii lor, au pus cu înflăcărare mâna pe arme, pentru liberarea Ardealului şi a Bucovinei, apoi şi a Basarabiei » (V. Lazăr, «Războiul Unirii» pag. 14).

PARTEA II

Românii Ardeleni în deosebitele ramuri ale vieţii Statului

Din materialul ce am adunat până astăzi relativ la Ardelenii, cari s'au manifestat în diferite ramuri ale vieţii româneşti din vechiul regat, găsim:

1. Călugări în multe mânăstiri, din cari s'au ridicat episcopi şi mitropoliţi.
2. Militari, tot felul de ofiţeri până la generali.
3. In învăţământul primar, secundar şi superior, un însemnat număr de profesori.
4. Scriitori, literaţi, ziarişti.
5. Oameni de ştiinţă (botanişti, chimişti, geologi, mineralogi, statisticieni, ş. a.).
6. Artişti (pictori, sculptori, desenatori, componişti).
7. Oameni de teatru.
8. Librari, tipografi, fotografi.
9. Magistraţi, jurişti.
10. Medici şi veterinari.
11. Farmacişti.
12. Ingineri, arhitecţi.
13. Industriaşi şi comercianţi mici şi mari.
14. Agricultori, silvicultori.
15. Diferite feluri de funcţionari.

I. CLERUL

Ardelenii trecuţi peste munţi se manifestează în toate ramurile vieţii cetăţeneşti. Incepând cu ciobanii din Ardeal, cari îşi duc turmele lor din Carpaţi, pentru iernat, spre sud, în Dobrogea şi vechea Turcie. Mulţi se aşează apoi în ţară, formând colonii, sate.

«La menţinerea românismului în Dobrogea până la 1878 biserica a fost puternic ajutată şi Românismul mult întărit şi lăţit de adânc bisericoşii ciobani români din Ardeal » (Din « Cuvântarea I. P. S. Patriarhul Regent la marile serbări dela Constanţa, din Oct. 1928 »).

Apoi chiar acei oameni cuprinşi de sentimentul religios, cari se retrag între zidurile mânăstirilor pentru meditare asupra vieţii pământeşti şi cereşti, călugă-

rii, au o parte a lor. Astfel din șirul preoților și călugărilor se ridică mai mulți episcopi și mitropoliți.

In *Moldova* monahii mânăstirii Neamțului în veacul trecut (XVIII) și parte din cel curgător (XIX) erau împărțiți în două partide: monahii transilvăneni, ziși și ungureni, și monahii ruși, veniți din județele de sus ale Moldovei, unde populația este încrucișată cu slavii ruteni, iar cei dintâi veniți din județul Neamțului și laturile Transilvaniei.

In *Muntenia* contingentul cel mai mare al monahilor îl dă tot Transilvania, cu adăogire că aici, atât monahii, cât și monahele din Regat, sunt adunate din județele, unde populația este amestecată mai ales cu Bulgari și din clasa negutătorilor, unde iarăș elementul bulgăresc este dominator.

In *Oltenia* monahii sunt mai toți străini de localitate și dintre locuitorii laturilor Oltului avem monahi numai infirmi de bătrânețe sau de neputință. Chiar în trecut, monahii, cari au avut roluri însemnate și văzute în biserică, ca mitropoliții Ștefan și Teodosie din Veștem, Episcopii Damaschin, Chesarie, Iosif și alții, sunt de loc, sau cel puțin de origine din Transilvania. Monahele Olteniei sunt iarăș adunate de prin satele Transilvaniei și numai puține sunt venite din orașele Caracal, Craiova, Târgu-Jiului, care iarăș sunt bulgarce sau sârbe de origine. (Din Eraldica vekie a Românilor. Stemele Țărilor în fața religiunilor daco-romane, cabirismul și mitraismul, de Ghenadie, Episcopul Râmnicului-Noul Severin, București, 1894, pag. 29/31).

Vom amintì aici și pe Erarchul *Gavril Bănulescu* și Mitropolit al Moldovei din Bistrița-Năsăudului în 1746; *Stamati Iacob II* Mitropolit al Moldovei la 1792, care urà pe Greci și se ridică cel dintâi în contra pedagogiei grecești. El fu tare influențat de ideile predominante în Franța pe atunci și traduse un roman francez, « Cretil și Andronius » (Vezi *Ureche*: Istoria Românilor, vol. V, pag. 63). *Gheorghe Ieromonahul*, arhimandrit starița al Mânăstirii Cernica (Ilfov), « Om cu ios și cu adevărat de neuitată veșnică pomenire ». Venit din Ardeal și călugărindu-se, umblând pe la Țarigrad, Sf. Munte, pe la mânăstirile din Moldova, apoi venind la București, Mitropolitul Grigorie « știindu-l că este om cuvios și vrednic a deschide o școală duhovnicească de petrecere monahicească cu viața de obște, fiind lipsită țara de astfel de orânduială », l-a trimis la Cernica, cea în ruine, pe care a refăcut-o de tot. Pentru vrednicia lui a fost numit arhimandrit. Murì în 1806. (Biserica ortod. rom. an. XXII. Encicl. rom.). Apoi *Dionisie Romano* n. Săliște (Sibiiu) 1806, profesor în seminariu (1832) și vicar al episcopiei Buzăului (pe la 1836) precum și director al Tipografiei episcopale. La 1855 arhimandrit, 1861 ahiereu și locțiitor de episcop la Buzău, apoi la Huși-titular și transferat iarăș la Buzău. † 1873. D. a strâns o mare bibliotecă, ce se păstrează azi la Academia română. A tradus *Confesiunile* Sf. Augustin, strălucitul *Geniu al Creștinismului* de Chateaubriand, *Manualul adevăratului religios*, *Mângâietorul celor întristați*, *celor bolnavi și celor bătrâni*. Unionist ca și Filofteiu, adânc iubitor de neam, ultimele lui cuvinte nu cuprind rugăciunea sufletului ce se desface din legăturile sale, ci această singură cerere către Dumnezeu: « Doamne, nu pedepsì România după păcatele fiilor ei », — cuvinte săpate și pe mormântul său.

Mitropolitul *Dionisie Lupu*, ocrotitorul lui George Lazăr și părtașul la întemeerea primei școli înalte românești din București. (Iorga: « Judeţul Prahova », pag. 32).

Nifon Bălășescu, călugăr, pe la 1872 învățător la școala comunității române (azi școala No. 1) din Tulcea. Pe atunci Ismail Bey, muteșerif al Dobrogei, având afecțiune pentru Români, dorià să pună pe o cale de progres școlile și bisericile lor din întreaga Dobroge și însărcinase pe Bălășescu să înființeze în toate comunele românești școli. Din cauza dușmăniei străinilor (Bulgari, Ruși, Tătari...) n'au avut însă durată. B. aveà o cultură superioară, luă parte la adunarea Românilor dela Blaj 3/15 Maiu 1848, fu membru în comitetul național permanent. El trecù munții în 1835 la București, unde fu profesor la seminarul mitropolitan. In 1847/48 tipărì un dicționar latino-român. † 1880.
(Conv. didactice, An. III, București, pag. 207).

George Ghenadie Popescu, teolog, n. în 1808 în Murani (Banat). Făcu și studii juridice la Pesta. La 1853 fu chemat de Grigore Ghica ca director al nou inființatului seminar dela mân. Neamțului, de unde trecu la Seminarul Central, București, ca profesor de l. latină și la 1864 director. † 1876 ca arhimandrit. (Din Ist. semin. Central din Buc. de Ec. St. Călinescu și Dr. Boroianu, Iași, 1903). id. (Enc. rom).

Rômniceanu Naum, originar din strămoș ardelean de lângă Sibiiu, care venise în România ca să scape de unire. Născut 1764 din protopopul Bucur, la Corbi în Muscel. Adus la București, învață grecește și românește și se hirotonì (la 15 ani) diacon. In 1784 tuns monah la mân. Horez. Din cauza răsboiului austro-turc fugì în Ardeal. La 1795 se înapoiă, fiind învățător particular, apoi se hirotonì preot la Buzău și fu protosinghel la 1802. Ar fi ajuns și episcop, dacă n'ar fi spus adevărul fără multă cruțare, dar mai presus de toate, că erà un înfocat patriot. Aprinzându-și amorul țării sale din scrierile lui Petru Maior, el transportă în Muntenia lupta de peste munți în contra asupritorilor neamului românesc. Această atitudine erà de o importanță colosală în timpurile acelea, în ajunul insurecției grecești și în aurora avântului național condus de Tudor Vladimirescu. După o viață atât de agitată, la 68 ani, se retrase la mân. Cernica. Aici traduse Istoria biser. universală a lui Meletie. † 1839. Fala lui N. R. este activitatea lui literară. Afară de scrieri didactice și religioase, presărate cu reflexiuni patriotice, merită atenție specială operele sale istorice: Epifonematele, două Scrieri între un Moldovean și un Muntean, Cronica (1768—1812 și 1812—1827) și mai întâiu de toate prețioasa istorie a Zaverei. N. R. s'a încercat și în poezie, în care a reușit destul de bine. Operele lui parte gre-

ceşti, parte române, sunt încă manuscrise şi proprietatea Academiei române, afară de câtevà publicate în « Biserica ortodoxă ». (Cf. C. Erbiceanu, Protos. Naum Rômniceanul, Bucureşti, 1900). (Encicl. Rom).

Scriban S. Neofit n. 1803 la Burdujeni din o familie originară din Ilva-Mare (jud. Năsăud). Studiile le-a făcut la Iaşi şi Bucureşti. La 1822 călugăr, la 1833 preot, la 1836 predicator al mitropoliei din Iaşi. La 1838 tipărì prima sa carte: « Catihis al bisericii ortodoxe », cu litere latine, ceeace nu mai fusese până atunci în Moldova. La mân. Neamţului deschise o şcoală naţională pentru călugări şi publică « Codul canoanelor bisericeşti, numit Pidalion », tipărit aci în mânăstire la 1844. La 1846 profesor al seminarului din Iaşi, unde predă până la 1862 istoria universală şi a ţării, limba grecească, retorica şi filozofia. Fu şi rectorul seminarului. După răsboiul Crimeei, Românii începură agitaţia pentru unirea principatelor, în care luară parte activă Neofit ca şi fratele său Filaret. Neofit erà chiar preşedintele comitetului unionist, în casa şi via lui se făceau adunările secrete şi se hotărîse a se publicà diferite broşuri şi articole. Trecù şi în Muntenia pentru a agità pentru unire. Fu ales şi în divanul ad-hoc, luând parte activă la deliberările acestuia. La 1861 în fruntea clerului felicită pe Domnul Cuza pentru unire. Tot atunci fu ridicat la demnitatea de arhiereu cu titlul de arhiepiscop de Edessa (in partibus). Dela 1872—1884 trăì în Burdujeni, când moare lăsându-şi casa şi banii să se facă un spital. A lăsat multe scrieri tipărite: 24 opere şi apoi manuscrise. (Encicl. rom.).

Scriban S. Filaret, frate cu Neofit, n. 1811 în Burdujeni. Ieşind din copilărie, în care tatăl său îi arătase strălucirea trecutului patriei, studiă la şcoala dela Trei-Ierarhi din Iaşi, apoi la 1830 la Academia Mihăileană. La 1837 fu numit profesor de l. franceză, română, aritmetică şi istorie. Mitropolitul Veniamin îl trimise la universitatea din Kiev să înveţe teologia. La 1842 universitatea îl declară: « magistrum sacrosanctae theologiae humaniorumque litterarum ». Apoi fu numit rector şi profesor la seminarul « Veniamin », unde funcţionă 18 ani. Numit arhimandrit, devenì egumenul mânăstirii Socola. Elaboră regulamente şi scrise multe cărţi didactice. La 1852 fu ridicat la rangul de episcop in partibus de Stravropoleos. Mare partizan al unirii principatelor, mare patriot. Fu şi membru în Divanul ad-hoc. Retras în viaţa privată, în via sa de lângă Iaşi, moare în 1873. Ştià perfect limbile franceza, ruseasca, cu toate dialectele ei, cetià cu uşurinţă latina, greaca veche şi modernă, ebraica şi germana. A scris mult, dar cele mai multe lucrări nu s'au tipărit (în total vreo 16). (Encicl. rom).

Scriban Teoctist, arhimandrit. Şi-a făcut studiile secundare în seminarul Socola, iar celelalte la Kiev. A fost administratorul Basarabiei, iar în urmă a fost numit profesor de teologie la seminarul Central din Bucureşti dela reorganizare şi a rămas în această calitate până pe la 1872. Din acest timp, după oarecare neînţelegeri cu B. Constantinescu, a trecut la Iaşi. Aci fu numit director al seminarului Socola, dar lovit de paralizie, s'a stins în cele din urmă tocmai când seminarul dela Socola erà adevărată ruină şi după care această şcoală fu mutată în Iaşi [1]).

George (Gherman) Vida, maramureşean, trece în Moldova, aducând cu sine « Cronica lui Şincai », cerând să se permită tipărirea ei. Epitropia Şcoalelor fuse invitată de Domn, la 24 Dec. 1834, să găsească mijloacele a o tipărì. G. Vida editase la Buda o Gramatică franceză. Erà un suflet entuziast. El fu dascăl în multe familii boereşti moldovene.

Icratie, unchiul ep. Dionisie Romanul, ajuns dascăl al ţârcovnicilor dela Antim, apoi profesor împreună cu Bălăşescu.

Ioanichie Stratonichia, arhiereu, contimporan al lui George Lazăr şi care a jucat un rol pentru refacerea bisericească. Născut în Săsciori, aproape de Sebeşul săsesc. Invăţă carte la şcoala dela Colţea, îmbrăcă haina monahicească, dobândì darul preoţiei. Mai târziu fu episcop, fără eparhie, cinstit cu acest titlu pentru vrednicia lui. Banul Dinu Creţulescu i-a dat spre lăcaş casele dela biserica Creţulescu şi totdeodată tot venitul cât va trăì.

Din venit a făcut îmbunătăţiri la bisericile: Sf. Gheorghe, Creţulescu, Cernica, Sf. Vineri, punându-l Banul şi între ctitorii acesteia. A dus o viaţă milostivă, mai evlavioasă, mai sfântă până la vârsta de 80 de ani. (Din Cuvântul zis de Eufrosin Poteca la îngroparea arhiereului Ioanichie 30 Oct. 1839).

Dobrin Ioan, părinte schivnic din com. Bucium (Făgăraş) fost la mânăstirea Cernica † 1929. Unul din iniţiatorii şi proprietar-donator de pământ din satul Bucium, unde se înalţă pe vechile ruine ale mânăstirii Negru-Vodă, sub pitoreştii munţi ai Făgăraşului, noua biserică a «Intregirii Neamului ».

II. ARMATA

Mulţi ardeleni entuziaşti au fost chemaţi sau singuri au cerut să fie primiţi în armata română. Amintim aici câţivà din cei mai cunoscuţi.

Generalul *George Adrian*, n. 1820 în Ardeal, † 1889 Bucureşti. Luă parte la mişcarea naţională a Românilor ardeleni din 1848. Trecù apoi în Muntenia, intră în armata română şi înaintă până la gradul de general. Fu în cabinetul liberal dela 1867/68 Ministru de răsboiu. A întrebuinţat o parte a averii sale pentru binefaceri. Fundă şi frumoasa şcoală primară din Bucureşti « General Adrian ». Militar distins, spirit organizator şi om politic important. (Encicl. rom.).

Belloiu Stroe, Colonel, comandantul reg. 4 Vânători, decorat cu ord. « Mihai Viteazul ». † 1919, în etate de 46 ani (într'un accident de automobil).

[1]) Din « Istoria Seminarului central » din Bucureşti, de Ec. St. Călinescu şi Dr D. G. Boroianu, Iaşi 1903, pag. 134.

Boteanu I., bănățean. A servit în armata română trecând, după răsboiul Unirii, la pensie, cu gradul de general. Trăește în București.

Boerescu Nicolae, n. 1850 în Făgăraș. Colonel la 1916 în reg. 22 Dâmbovița. A publicat mai multe cărți relative la militărie, precum și Harta României în relief (1887), Hartă în relief Carpato-Balcanică (1892). Reliefurile Cetății Neamțului. Monografia Cetății Neamțului (1906) s. m. alte cărți relative la armată și cartografie.

Generalul Dragalina Ion, bănățean, comandant distins în răsboiul Unirii, căzut pe câmpul de onoare.

Generalul *Culcer I.*, comandant în campania din 1913. Unul din distinșii militari ai armatei române.

Groza Moise, general, n. 1844 în Banat. La 1873 trecù în vechiul regat, ca sublocotenent, fiind chemat de generalul Florescu. Ia parte ca ofițer de stat major al div. IV la operațiunile dela Plevna, unde se distinge la atacul redutei Griviţa No. 2 și e răsplătit prin înaintarea la gradul de maior. (Dec. 1877). In 1891 e colonel. Ca locotenent ia parte sub comanda generalului Barozzi la lucrările hărţei României, unde erà șeful serviciului topografic în ministerul de răsboiu și se distinge prin cunoștințele sale speciale. Inaintat la gradul de general se retrage. † 1919 la Brăila.

Ignat Nichita, fost colonel în armata română, n. 1829 în Salva (Năsăud). Şcoala primară superioară o termină în Năsăud (1846) unde i se inspirà de dascălii săi o deosebită dragoste de neam, izvorul faptelor glorioase săvârșite de el și soții lui de arme în 1848/49. In 1847 intră în reg. al II-lea de graniță românească năsăudean. In timpul revoluției și-a făcut notițe de tot ce s'a întâmplat în batalionul său, transformate mai târziu într'un memoriu. Dela 1851—1866 locotenent în reg. 50 dela Alba Iulia. La 1868 fu chemat în armata română, cu rangul de căpitan. O viață nouă. Aci publică primul manual modern, intitulat: « Serviciul în campanie ». Făcù răsboiul din 1877/78 ca maior. Fu apoi comandant provizor al reg. 25 Dorobanți, dela înființarea lui pânăla 8 Iunie 1880, dovedind o « activitate exemplară atât în administrație cât și în comptabilitate, cu toate dificultățile și lipsa de mijloace... Acest ofițer superior nu lasă nimic de dorit, este pătruns de sentimentul datoriilor sale și e un caracter foarte onest, bun camarad, în rezumat cu mult viitor și folositor armatei », (spune L.-Colonel Niculae în actul ce îl dete la luarea în primire a regimentului). Decorat cu ordinul Sf. Ana rusesc și la 1883 L. Colonel. La 1889 primì Steaua României (cavaler), iar la 1890 fu numit colonel. † 1899.

A avut patru fii toți militari distinși: *Emanoil*, ofițer în armata română dela 1891, maior în 1912. Ca L.-Colonel luă parte la răsboiul Unirii. Rănit la Turtucaia, prizonier la Bulgari. Cu rangul de Colonel ieșì din armată, la 1921, ca invalid de răsboiu.

Gheorghe, actualmente L.-Colonel, comandant al reg. 10 jandarmerie.

Nichita, ieșit din armată ca L.-Colonel, invalid de răsboiu.

Mihail n. 1876, București. Azi general, comandant al diviziei 16 (Dej).

Nichita Ignat fu înrudit cu familia Botenilor din București, ai cărei strămoși, după tradiție, au venit din Ardeal, fugind de prigoniri (un strămoș e pomenit în documente, în luptele lui Matei Basarab). Ultimii Boteni ajunși generali: Emanoil, Romulus, Remus și Mihail (cei doi din urmă militari marcanți în răsboiul Unirii). (V. Motogna).

Moșoiu Traian, din Bran, general, unul din cei mai eroici militari și comandant în răsboiul Unirii.

Leca George, n. 1844, fiul lui Constantin Leca. A fost comandant de cavalerie. In timpul răsboiului din 1877/78, fiind căpitan, în fruntea escadronului său de Gorj, a făcut o strălucită șarjă la Satul Vadin din Bulgaria, pe un deal între vii, distrugând o companie de nizami turci (300), cari erau așezați în redută. Decorat cu Virtutea militară cl. I-a, Steaua României cu spade și Sf. Stanislav. † 1899. A avut fii pe Haralamb și Octav G. Leca. (Conf. Colonel Boteanu, Biografie, l. George L.).

Vlad Victor, (dela Marină), n. 31 Aug. 1870 în Satu mic (Banat).

S'a distins prin numeroase scrieri poporale, ținute în dialectul bănățenesc și publicate mai mult în ziarul « Dreptatea » din Timișoara, apoi prin alte lucrări literare, mai ales descrieri de călătorii, apărute în « Familia » din Oradea mare ș. a. reviste.

Studiile gimnaziale le-a făcut în Lugoș, a fost eliminat însă pentru o mică demonstrație națională și a trecut în România, unde a intrat în școala militară din Craiova. Dupăce a terminat școalele militare superioare din Iași și București, a fost numit sublocotenent în marina română și a servit pe bricul « Mircea » și pe încrucișătorul « Elisabeta ». După o lungă boală a murit în Lugoj, la 3/15 Maiu 1896. (Din rev. « Transilvania », Sibiiu. An. XXVII, (1896).

III. INVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Incă dela începutul sutei a XIX-a, deodată cu George Lazăr, tineri ardeleni s'au dedicat cu dragoste școalei pentru a contribuì la ridicarea culturală a generațiilor tinere.

Din aceștia amintim aici câțiva:

Antinescu Zaharia n. 1826 în Brașov. Vechiu institutor în Ploești. Scriitor, fără multă erudiție. Opera sa cea mai însemnată din punctul de vedere istoric este: « Autobiografia mea » (Ploești 1896). (Encicl. rom.).

Ardeleanu S. Gheorghe, n. în Vinț (jud. Turda-Arieș) la 1791. Trecù în România odată cu George Lazăr. S'a stabilit în *Slatina* (Olt), unde apoi se căsătorì cu

jupâneasa Constantina (Uţa) înrudită cu Dum. Găbunea. Din căsătorie avù ca fiu pe *P. S. Aurelian*, (vezi acesta).

Erà profesor foarte bun; îşi făceà cursurile în chiliile dela biserică, începând dela anul 1823 până la 1834, când se clădì un local special, lângă biserica Ionaşcu. La început aveà de ajutor pe dascălul Dumitrache, iar dela 1826 i se numì ca profesor-ajutor, fostul său elev, Alexe Marin (mai târziu profesor universitar la Bucureşti).

Dascălul Gheorghe primeà leafa de 1350 lei vechi pe an, iar Alexe, ajutorul său, 375 lei vechi. Ardeleanu moare la 1835. (Din « Istoria oraşului Slatina » de G. Poboran. Ed. II. 1908 pag. 393. Slatina, şi Encicl. rom.).

Axente Ariton, n. pe la 1830 în Frâua (Ardeal). † 1909, fratele lui Axente Sever, fost prefect în revoluţia ardeleană din 1848/49. Urmă cursul secundar la Blaj şi Sibiiu şi dreptul la Sibiiu. La 1860 fu chemat de A. Papiu Ilarian la Bucureşti, fu numit profesor la Turnu-Severin, unde rămase 35 ani şi lucră din răsputeri la desvoltarea învăţământului primar.

In 1848 luptă alături de fratele său pentru drepturile naţionale din Ardeal. El a lăsat patru fii: *Cornel* advocat, *Tiberiu* advocat, *Virgil* profesor şi *Titu* f. magistrat, director al centralei băncilor populare, şi o fiică absolventă a facultăţii de litere.

A fost un spirit luminat, caracter modest şi neştirbit. (Figuri contimporane).

Bârsan Alexe, fost institutor şi revizor şcolar în Capitală, trecut la pensie în 1896. A fost timp de peste 30 ani în fruntea dăscălimii primare. A scos dinpreună cu I. Opran revista « Invăţătorul », pe la 1876, care a contribuit puternic la ridicarea tinerilor învăţători şi institutori. A fost în fruntea tuturor mişcărilor progresiste în ce priveşte şcoala, lucrând la constituirea Corpului Didactic primar în asociaţiune de cultură, a lucrat la întemeierea revistei « Invăţătorul primar ».

O fire blândă, cu un caracter nobil, ca revizor şcolar în Capitală şi-a îndeplinit sarcina cu mult tact, cu multă prudenţă, retrăgându-se cinstit şi demn.

Brădescu Ion, n. Cut (Ardeal), pedagogia în Blaj, fost institutor în Călăraşi, a făcut mult bine copiilor din judeţul Ialomiţa, pe mulţi absolvenţi aducându-i la licee în Bucureşti (ex. Dum. Constantinescu, azi profesor şi director al liceului « Matei Basarab », D. Moldovean, advocat, I. Buricescu prof. Călăraşi, D. Ştefănescu prof. Bucureşti, Fraţii P. P. şi V. V. Haneş etc.) In urmă fu transferat la o şcoală primară din Bucureşti.

Cherciu Gheorghe, n. 1871 în Bod (Braşov), Absolvent al şcoalei normale de institutori din Bucureşti. Fost institutor dela 1891, revizor şi inspector al învăţăm. primar, actualmente subdirector în ministerul Instrucţiei.

Danţescu Pavel, n. 1855 în Berend (Ardeal). Liceul şi şcoala normală de învăţători în Cluj. Institutor dela 1887 la Tg. Măgurele şi Tg. Jiului. † 1919. Un foarte bun dascăl.

Fortunatu Al. (Hangea) din Maierul Năsăudului, Liceul Blaj. Institutor şi inspector şcolar la Focşani, între anii 1850—70.

Grozescu Gherasim, n. 1856 în Chendru, jud. Someş † 1925 Bucureşti. A urmat şcoala de învăţători (Preparandia) în Gherla. Trecând în vechiul regat la Huşi, unde se aflà profesor şi director de şcoală primară unchiul său Ion Grozescu. Urmă apoi la liceul « Matei Basarab » din Bucureşti ca bursier. In urmă fu numit institutor în Bucureşti şi mai târziu fu inspector şcolar. (Urmă şi cursuri universitare).

A avut 4 copii: 1. *Florian*, inginer electrician, director în Ministerul comunicaţiilor; 2. *Horia*, doctor în geologie, Profesor la şcoala politehnică din Timişoara şi geolog şef al Institutului geologic al României; 3. *Vera*, licenţiată în matematici, profesoară şi directoarea liceului de fete din Buzău; 4. *Costin*, căpitan activ, demisionat din armată, iar azi ziarist.

Grozescu Ion, n. pe la 1832 în Chendru (Someş).

Fost institutor şi director în Bucureşti, originar din Transilvania, şi-a făcut studiile liceale la Blaj şi Sibiiu, iar şcoala pedagogică în Sibiiu. Intre anii 1855—62 fu secretar la Inspectoratul general al Şcoalelor din Transilvania. In această calitate a străbătut tot Ardealul, însoţind pe luminatul său protector, inspector general Festl; apoi fu numit institutor diriginte al şcoalei române de model din Reghinul săsesc (pe Mureş).

Dorinţa sa nestrămutată de a vedeà România îl îndemnă a venì în « Ţară », unde şi rămase pentru totdeauna. Primul post ce ocupă, în baza unui concurs susţinut cu succes la Iaşi, fu acela de institutor şi director al unei şcoale primare din Huşi. De acì se strămută la Bucureşti pe la anul 1872, iar prin anul 1890 i se încredinţă direcţia şcoalei primare Tunari, şi în Octombrie 1896 ieşì la pensie. Incetă din viaţă la 22 Maiu 1897.

In tot timpul serviciului său a fost neobosit şi neclintit soldat devotat datoriei. Şi-a iubit cu toată dragostea cariera. Printre colegi, şcolari şi prietenii săi a lăsat amintiri neşterse de neţărmurita sa bunătate, blândeţe şi amabilitate peste tot.

Ca institutor totdeuna la nivelul cunoştinţelor; ca om, onestitatea şi integritatea personificată. (Din revista « Invăţătorul primar », An. III, 1897, pag. 224).

Lugoşanu Ioan, n. 1840 în Teiuş (Ardeal). A terminat liceul românesc la Blaj. A urmat la Academia de drept din Sibiiu. Trecut în România fu mai întâiu slujbaş la Ministerul Instrucţiei în Bucureşti. La 1840 fu numit profesor la şcoala sucursală din Craiova, de unde în 1862 trece la Slatina unde rămase până la moartea lui în 1877 Maiu 13.

A fost profesor cu multă ştiinţă şi bună metodă. Cu mult foc şi dragoste predà Istoria Românilor.

A lăsat frumoase amintiri la discipolii săi. Un fiu al său, Octavian Lugoșanu, fost profesor secundar la liceul Sf. Sava, București.

Pamfiliu Dumitru, fu numit în Febr. 1861 institutor la școala de fete din Ocnele Mari (jud. Vâlcea). In 1864 fu numit la școala de fete No. 1 din Slatina, apoi la școala de băeți No. 2 și în urmă mutat la Craiova. A fost bacalaureat dela liceul românesc din Blaj. (Din Istoria orașului Slatina de G. Poboran. Ed. II, Slatina 1909, pag. 415).

Philimon, dela Orlat. Fu institutor în Focșani.

Popp Gheorghe, n. Gridu, 1863. Bacalaureat al liceului din Blaj. Institutor, dela 1887, la Măcin.

Popescu Iosif, născut in Lăpușul românesc. Liceul și seminarul teologic la Blaj. Institutor și director la școala primară de băeți din Caracal și fost revizor școlar la Gorj.

Popescu Iosif, n. Alțina (Sibiu), liceul și școala pedagogică la Sibiu. Trecând în vechiul regat fu director al școalei de surdo-muți. La 1866 institutor la Slănic, apoi la Câmpina. La 1882 director al școalei primare No. 23 « Vasile Alexandri » din București. A publicat mai multe cărți didactice. (Convorb. didactice, An. II, 1896).

Șerbănescu Nicolae, s'a născut la 1846 în (Alma) Transilvania, unde urmă și cursul liceal.

In dorința-i nespusă de a învăță tot poporul român carte, trecu munții în țară, stabilindu-se în Craiova, dând lecțiuni la mai multe institute particulare. Prin activitatea, munca și zelul său, pentru propășirea neamului românesc, făcù ca în scurt timp să se bucure de stima și considerația concetățenilor săi.

La 1880, în urmà unui concurs fu numit institutor la școala de băeți din Horez (Vâlcea), apoi la Câmpina, mai apoi la Văleni-de-Munte și în fine, grație sârguinței și activității sale, fu adus la București, la școala de băeți pe atunci numită No. 5, astăzi școala No. 21 de băeți « Petru Maior », unde funcționă până la moarte, 4 Aprilie 1899, fără a aveà o absență de un minut, cel puțin, în tot timpul carierei lui dăscălești. Pretutindeni servind de exemplu pentru activitatea lui în îndeplinirea datoriei, pentru onestitatea și moralitatea sa. Dorința, visul lui cel mai mare, și care ni-l exprimà de câteori aveà ocaziune erà, că el — de ar puteà — ar învățà tot poporul român, carte. Niciodată Șerbănescu nu s'a plâns, și nici nu s'ar fi plâns, că are prea mulți copii în clasă, oricât de mulți copii ar fi avut, pentru dânsul oricâți ar mai fi venit, erau bineveniți, fără să țină seamă de spațiul îngust ce ocupà sala lui, și dacă ar fi avut putere ar fi lărgit pereții clasei, pentru a cuprinde pe toți fiii României.

Această abnegație, acest sacrificiu de sine, au făcut însă, ca nemiloasa coasă a morții să-l lovească înainte de timp. Om în putere, plin de vigoare și viață, a trebuit să cadă jertfă idealului său. (Din cuvântarea rostită la înmormântarea lui, de Romul N. Grigorcea, institutor la aceeaș școală, și publicată în revista « Invățătorul primar ». An. V, pag. 134, 1899).

Urzescu Vasile, n. în Transilvania la 1816. A venit în România împreună cu mai mulți tineri. Studiile și le-a terminat la liceul Sf. Sava cu mare succes. La 1847 fu numit profesor la București. La 1850 fu numit profesor la Rușii de Vede. La 1851 fu transferat la Slatina, unde stătù până la 1854, pe urmă la Ploești și în 1856 la Pitești, unde funcționă mai mulți ani ca profesor și director la școala Domnească No. 1. In urmă fu numit Inspector școlar peste 5 districte. La 1867 trecù la pensie. † la 22 Ian. 1879.

A luat parte la revoluția din 1848. A scris mai multe cărți de școală între care în urmă o gramatică. S'au găsit după moartea lui mai multe scrieri în poezie și proză. (Din Istoria orașului Slatina de G. Poboran, Ed. II. Slatina 1909, pag. 405).

Vidrighin Coman, a fost directorul școalei primare No. 1 din Fălticeni. † 23 August 1895 în etate de 54 ani. A depus o muncă neobosită pe altarul școalei și murind lăsă după el regrete unanime. (Din rev. « Invățătorul primar », An. I, pag. 404, 1895).

IV. INVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

In învățământul secundar, împrăștiați prin toate orașele țării, Românii ardeleni au contribuit în mare măsură la ridicarea culturală și au luat inițiative foarte folositoare, după cum se va vedeà din rândurile ce urmează. Din marea mulțime a acestor profesori de curs secundar vom înșirà aici un număr restrâns.

Adamescu Gh., profesor la liceul Sf. Sava, București, n. 1869. Fost membru în Consiliul gen. al Instrucției, f. inspector gen. al învăț. primar; fost Secretar gen. al Minis. Instr. publ. în anii 1901—1904. Activitatea lui didactică și literară este foarte bogată.

Aguleti Avr. T., n. 1872, originar din Ardeal. Profesor la liceul « Mihai Viteazul », București. Fost Inspector școl. secundar, 1905. Fost Prefect de Putna, 1906. Autor al mai multor manuale de istorie pentru cursul secundar și al altor lucrări istorice și literare. †

Anușca Ion N., n. 1861 în Sâncel (Ardeal). Licențiat în litere dela Univers. București, 1894. Profesor la diferite licee, în urmă la Brăila.

Baboianu-Droc Ion, n. 1866, Brașov. † 1923 București. Profesor sub-director al institutului Schevitz-Thierrin din București, 35 de ani. Absolvent în matematici dela Univers. din București. A fost devotat cauzei naționale și un luptător aprig al drepturilor fraților de peste Carpați. A fost vice-președinte al Societății ardelene « Carpații » și fost membru la alte societăți cu caracter național, cultural

şi filantropic, cum au fost: « Liga culturală ;, « Cercul ardelenilor », « Tinerimea română », « Societatea Poporului », « Mugurul » şi altele.

Era dascăl eminent, fire blândă, un adevărat părinte pentru elevii săi. (Fig. cont.).

Băcilă Ion, n. Săcel (Sibiu) 1888. Licenţa la Universitatea din Bucureşti. Profesor secundar şi funcţionar la Academia română. A publicat studii istorice.

Bădescu Scipione Ioan, jurnalist şi poet, n. 1847 în Rescolţ (Ardeal). Şi-a făcut studiile la Universităţile din Buda-Pesta, Bucureşti şi Viena. A scris poezii lirice originale, publicate în diferite ziare şi în volum separat (B.-Pesta). La 1887 a publicat « Coroana României », poezii naţionale. Pe la 1885, erà revizor scolar la Dorohoi.

Bădulescu, fost profesor şi director al Liceului « Matei Basarab » din Bucureşti.

Banciu Iacob, Dr., fost profesor de igienă la liceul din Craiova. A publicat: *Medicina populară*, cu o prefaţă de I. Bumbăcilă. Tip. S. Samitca, Craiova.

Banciu Ioan N., profesor, n. 1881 la Blaj. Licenţiat în ştiinţe, Bucureşti 1905. Profesor de cursul secundar, în urmă la liceul « Mihai Viteazul », Bucureşti. A fost până de curând Secretar general al Minist. Instrucţiei publice.

Barbu Nicolae, Dr. Liceul în Braşov, 1875. Facultatea de litere Bucureşti. Fost profesor secundar în Bucureşti. Erudit şi mare patriot. Il găsim printre conducătorii societăţii « *Carpaţii* », înfiinţată la 1882 şi al « *Ligii Culturale* ». Un excelent dascăl.

Barcian-Droc Nic., n. 1846 în Răşinari (Sibiu), † A fost crescut de unchiul său *Maximilian Droc*, fost deputat şi secretar general al Ministerului Lucrărilor publice. Cursul secundar l-a făcut la liceul Sf. Sava. Urmă dreptul la Universitate. Comuna Giurgiu, care posedà un gimnaziu îl chemă, la 1870, ca profesor de limba română. După trei ani îl numì director, în care funcţie rămase până la trecerea lui la pensie. A fost un profesor distins, un suflet entuziast şi un foarte puternic motor cultural în acest oraş în tot timpul vieţii. A înfiinţat o bibliotecă. In 1873 infiinţează corul vocal la biserica « Adorm. Maicei Domnului ». Introduce exerciţii militare şi uniforma în gimnaziu. Fondează « Soc. de arme şi gimnastică ». La 1876 crează o grădină botanică. La 1879 pune bazele unui atelier de meserii şi deschide o şcoală de adulţi, care dădù roade apreciabile. In fine înfiinţă un « Ateneu de conferinţe » (1880) apoi constituì « Comitetul agricol » şi organiză « Expoziţia agricolă » (1881). Infiinţă prima staţiune meteorologică din jud. Vlaşca (1884). Fondă societatea « Junimea comercială ; (1886) pentru ajutorul micilor comercianţi, al cărei preşedinte fu. Stăruì pentru înfiinţarea, în 1897, a unei şcoli profesionale de fete. La 1886 gimnaziul trecù, la stăruinţa sa, la Stat. Infiinţă la 1898 « Clubul comercial », iar în 1905 « Soc. p. protecţia animalelor » şi în 1909 « Cercul cultural » al corpului didactic. A organizat conferinţe, recreaţiuni instructive, a scris cărţi, a redactat articole, având drept scop luminarea publicului şi răspândirea sentimentelor de patriotism. A luptat cu aceeaş râvnă şi cu acelaş desinteres material şi moral. Viaţa intelectuală a oraşului Giurgiu a găsit în Barcian-Droc un excelent element de acţiune, aşà că mai toată mişcarea, pe acest teren, lui i se datoreşte.

In 1900 foştii lui elevi au pus să-i sculpteze un medalion, turnat în bronz cu chipul harnicului om de minte şi de suflet, ca prinos pentru « 30 de ani de muncă culturală şi morală ». Opere: *Curs de literatură*, operele în proză, Bucureşti, 1876. *Curs de geografie şi statistică* (3 vol.), 1878. *Teoria verbului după Bescherelle* (2 vol.), 1878. *Economia domestică* (Giurgiu, 1879). *Catehismul agricultorului* (operă premiată), Giurgiu, 1883, ş. a.

Bârseanu Anastasie, n. Dârste. Liceul la Braşov, Facultatea de litere Bucureşti. Profesor secundar. Director al « Băncii poporului » din Bucureşti.

Belloescu S. Stroe, n. 1838 în Câmpina, originar din Ardeal. Cursul secundar în Bucureşti, Universitatea la Gand (Belgia), obţinând la 1863 diploma de inginer. La 1864 fu numit profesor de matematici şi director al şcoalei reale din Brăila, la 1866 mutat la Bârlad, unde funcţionă pânăla 1898. In răsboiul independenţii comandant de batalion în garda civică. La 1865 începù a ţine conferinţe publice, pe care le continuă până la 1901 (cu subiecte literare, artistice şi ştiinţifice cu scop educativ şi instructiv). Fost membru în Consiliul gen. al Instruc. publice. Ales în parlament de 4 ori deputat, de 2 ori senator — al jud. Tutova. Fu un factor cultural determinant, fie ca preşed. al Ateneului din Bârlad, fie ca preşed. al Ligii culturale, secţia Tutova, fie ca membru sau conducător al altor societăţi, cum erà « Cercul cultural Tutova », 1907. La înfiinţarea unei « Biblioteci publice » în Bârlad, contribuì cu Lei 5000 pe care îi complectă la 40.000, începându-se lucrările pentru localul bibliotecii, în « Parcul comunal », executat sub riguroasa supraveghere a lui B. Afară de această frumoasă instituţie culturală — care servì ca model şi în alte oraşe ca: Brăila, Tecuci, Focşani, R.-Sărat, etc., B. mai fundă cea mai de laudă instituţie culturală, zisă *Casa Poporului*, un fel de Ateneu, cu bibliotecă, sală de conferinţe şi o sală de expoziţie. B. a mai fost director al spitalului « Elena Beldiman ». A clădit un local de şcoală în cătunul Griviţa (Tutova), înzestrându-l cu mobilier, bibliotecă. A dat un bon de Lei 12.000 Casei Şcoalelor din Bucureşti pentru stipendii elevilor şi 20.000 Astrei din Sibiu, precum a ajutat mulţi elevi săraci cu mici burse şi ajutoare.

A fost un om plin de dorul de muncă şi conştiincios în atribuţiunile ce i se încredinţară sau îndatoririlor ce însuşi le iniţiase. Astfel se explică numeroasele sale fapte bune, colaborări la opere publice, contribuiri la realizarea tuturor iniţiativelor frumoase.

Prin activitatea sa de profesor şi educator îşi creă o popularitate neîntrecută şi căpătând în public aceà simpatie respectoasă, care întovărăşeşte pe oamenii de bine. Reputaţia lui trecu hotarele Tutovene, cunoscut fiind de întreaga ţară.

Opere: *Curs de aritmetică*, pentru şcoalele sec., Bârlad, 1872/74 şi 1875. (Din Fig. cont. şi Cartea de aur a donatorilor, Casa şcoalelor, 1901).

Binig Ioan B., profesor secundar, n. la Şoma (Ardeal) 1876. Lic. litere Univ. din Bucureşti, 1904. Profesor la şcoala normală, Buzău, Liceul Pomârla şi R.-Vâlcea.

Biju Traian A., profesor secundar, n. 1883 în Caransebeş. Licenţiat Fac. de ştiinţe Bucureşti, 1907. Profesor la Câmpulung, prof. şi director la Liceul din Slatina.

Bistriţeanu Ion C., profesor secundar, n. Binţinţi la 1878. Licenţiat în litere, Univ. Bucureşti, 1906 Director gimn. la R.-Sărat în 1906, apoi profesor la Liceul « Matei Basarab », Bucureşti, la Tecuci.

Bobancu Ştefan, n. Braşov, unde făcù şi liceul, 1875. Facultatea de litere în Bucureşti. Redactor la « Gazeta Transilvaniei ». In urma unor procese de presă pentru naţionalismul său, suferì şi prinsoare, trecu în vechiul regat unde funcţionă ca profesor secundar la Târgul-Jiului.

Bobeş George Cr., profesor secundar, n. 1869 la Intorsătura Buzăului. Licenţiat în litere, Univers. Bucureşti, în 1896. Profesor la liceul din Buzău la 1906.

Bodiu Ştefan, profesor secundar, n. Mocod (jud. Năsăud) la 1853. Liceul şi bacalaureatul le făcù în Năsăud, 1874. Licenţiat în istorie şi filozofie al Universităţii din Bucureşti, 1894. Profesor la liceul din Turnu-Severin dela 1905.

Boerescu Zah., f. profesor de teologia dogmatică, pastorală şi l. latină în Seminariul din Bucureşti (pela 1836—40).

Boeriu Mihail, fost profesor de limba română şi pedagogie la fosta şcoală normală de învăţători din jud. Teleorman, colaborator al revistei de odinioară: « Educatorul » şi fost revizor şcolar, iar în urmă institutor şi director al şcoalei primare de băeţi No. 1 din Turnu-Măgurele. Printr'o muncă titanică şi printr'o purtare exemplară, atât în şcoală cât şi în societate, Boeriu reuşì a-şi câştigà iubirea şi simpatia nu numai a colegilor săi, ci şi a tuturor, cari l-au cunoscut. A încetat din viaţă la 28 Mai c. r. 1897 la Sibiu. Publică: *Manual de educaţiune şi instrucţiune*, Bucureşti, 1881. (Din revista « Invăţământul primar », An. III. pag. 192, 1897).

Bogdan Iordan, n. la Braşov, fost profesor secundar la T.-Severin, (1901). Căzut în răsboiul Unirii.

Borgovanu Gr. Vasile, n. 1850 în Satul Nou (jud. Someş). † 11 Ian. 1923, Bucureşti. Şcoala primară în Năsăud; gimnaziul în Bistriţa (1863—1867), şcoala normală de învăţători (1868) în Năsăud. Liceul 1868 până la 1872 în Năsăud. Studiile universitare (teologice şi pedagogice) la Universitatea din Viena şi B.-Pesta (1873—1877). Dela 1877—1888 profesor şi director al şcoalei norm. de învăţători din Gherla. La 1888 fu numit de Maiorescu profesor de pedagogie şi director la şcoala normală de institutori din Bucureşti, apoi după desfiinţarea acesteia la şcoala norm. din Bârlad, Turnu-Severin şi Târgovişte. Fu profesor şi la liceul Sf. Sava, Bucureşti. Senator în I şi II Parlament al României Mari.

In numirea lui ca profesor de pedagogie la şcoala de institutori ministrul spune: « Spre a da o nouă impulsiune şi o nouă desvoltare învăţământului public ». — « Şi cum şi-a îndeplinit şcoala de institutori această menire sub îndrumarea şi acţiunea iscusită a profesorului, pe care-l plângem astăzi, o arată epoca de muncă şi de propăşire a învăţământului primar de după 1890, de când iese prima promoţiune de absolvenţi, epocă, manifestată prin curentele sănătoase de idei ce preocupă dăscălimea primară, prin numeroase lucrări şi reviste didactice şi prin apariţia celor dintâi cărţi de şcoală, în conformitate cu cerinţele pedagogiei. Şi în toată această epocă de muncă şi de luptă sfântă, Vasile Borgovanu, care ridicase deasupra şcoalei un steag nou, sintetizează toate sforţările pentru apărarea acestui steag. Doisprezece ani petrecuţi la şcoala de institutori, 48 de activitate pedagogică, formează cea mai frumoasă şi mai fecundă perioadă a vieţii lui.

« A fost în tot acest timp călăuza nepreţuită, care şi-a încălzit elevii cu căldura lui, i-a luminat cu luminile lui, i-a învăţat cu exemplul şi iubirea lui de muncă, de şcoală şi de ţară. Aşà a pregătit pe cei 247 de institutori, cari au dus cu ei dela Severin la Dorohoi. « Spiritul şi minunata, şi fermecătoarea artă de a învăţà pe copiii de şcoală », — cum se exprimà marele Odobescu.

« N'a fost problemă de învăţământ primar şi normal, n'a fost năzuinţă didactică, la care să nu fi luat parte covârşitoare acest fruntaş profesor, a cărui viaţă va rămâne pilda veşnică învăţătorimii de azi şi de mâine. In lupta de limpezire şi de stabilire a sistemelor de învăţământ, Vasile Borgovanu a fost înaintaş în această ţară. Şi precum într'un răsboiu, primele coloane cad, pentru ca după ele să vină cântând biruitorii, tot asemenea şi pe terenul cultural cei dintâi, cari trag brazda, sunt ţinta loviturilor şi criticii pătimaşe. Vasile Borgovanu a trecut fără să şovăie prin toate sbuciumările înaintaşului şi a avut mândria să lase celor ce vin în urma lui, o moştenire preţioasă de idei... Cum a iubit B. şcoala şi cum s'a trudit pentru propăşirea ei, i-au spus-o nemuritorii *Alexandru Odobescu* şi *Ştefan Mihăilescu* în solemnele şi neuitatele conferinţe ale Şcoalei de aplicaţie şi i-o spunem noi, ucenici drept-credincioşi ai muncii lui, rostind cu adâncă veneraţie cuvintele psalmistului: « *Cale ai făcut înaintea ei şi ai sădit rădăcinile ei şi ele au umplut pământul* ».

(Din «Discursul ţinut de G. Costescu, inspector al învăţământ primar la mormântul lui V. Borgovanu în ziua de 13 Ian. 1923). Operele publicate sunt în număr de 27 şi 5 în manuscripte.

Botezatu Samoil, scriitor român, n. pe la 1790 în Ardeal, a trăit la Iaşi, unde † pe la 1856. B. a fost Secretar al comitetului sănătăţii din Iaşi, profesor de l. germană la gimnaziul Vasilian şi secretar la Conservatorul filarmonic dramatic, înfiinţat în 1836. Aveà rangul de Serdar. A tradus din l. germană piesele: « Uniforma Feldmareşalului Welington », comedie într'un act, de Aug. de Kotzebue şi « Plumper » sau « Amestecătorul în toate », comedie în 5 acte de I. F. Jungher, — ambele tipărite în Iaşi la 1835.

Bozga Nicolae, profesor secundar, n. 1876 în Larga (jud. Someş). Liceul l-a făcut în Năsăud (1889). Licenţiat în litere, Univers. Bucureşti, 1899. Dela 1899 profesor de liceu, dela 1910 la Galaţi.

Bran Nicolae, n. Unimăt (Crişana) 1861. Liceul l-a făcut în Sătmar şi Beiuş. Studiă la Academia de pictură din Pesta şi München (1888), şi la şcoala de Bele arte din Paris (1891), la Academia de pictură Julien, Paris (1893).

Intrat în învăţământul secundar în 1895 ca profesor de desemn, azi la liceul « G. Lazăr » din Bucureşti.

Pictor, a expus la mai multe expoziţii din ţară şi străinătate, obţinând la « Salonul » oficial din 1895 menţiunea onorabilă cu un portret în ulei, iar la expoziţia din 1906 Dipoma de onoare cu medalia de aur. Din operele sale cităm: *Peneş Curcanul*, *Procesul complotului bulgăresc*, *Dumbrava Roşie*, *Bacanta*.... A pictat mai multe biserici din Ţară, în tempera.

Bun portretist, bun profesor, harnic, pictorul Bran e un artist conştiincios.

Brânduşeanu Iustin, profesor secundar, n. 1863 în Baia de Criş. Licenţiat în litere Univers. Bucureşti, 1899. Fost profesor şi director la gimnaziul din Tecuci dela 1901.

Brânzĕu Nic., n. Roşia de Secaş (Blaj), 1869. Profesor secundar. A făcut liceul şi apoi Facultatea teologică la Blaj. La 1891 venì la Bucureşti, urmând Fac. de litere, luând licenţa cu teza: Şcoalele Blajului, premiată de consiliul prof. Univers. Ca student, a fost ales neîntrerupt dela 1892—95, membru în *Comitetul naţional studenţesc*, ţinând mai multe conferinţe şi întruniri publice cu caracter naţional la Buzău, Ploeşti, Turnu-Măgurele, Craiova, etc. Pentru sentimentele sale româneşti, nevoind a amestecà chestia naţională în afaceri de partid, a avut a suferì dela takişti şi chiar Take Ionescu făcù un decret de *expulzare* a Românului ardelean, conştiincios şi îndârjit naţionalist. In 1896 fu numit revizor şcolar la jud. Argeş, insistând să se înfiinţeze în 6 comune şcoale noui. Dela 1897 profesor la liceul din Piteşti. La 1907 prefect de Argeş. Nu s'a înfiinţat nici o societate culturală la care B. să nu fi luat parte activă. A înfiinţat în primul an de profesorat o bibliotecă şi societate de lectură a elevilor din cursul superior al liceului din Piteşti. A dat Ligii Culturale locale tot concursul. A contribuit la înjghebarea unui *Ateneu*, a *Soc. Cantinelor şcolare*, a susţinut, cu alţi prieteni, o *Şcoală comercială* particulară ş. a. (Din « Politica conservatoare » în Liceul « I. C. Brătianu » din Piteşti, de N. Brânzĕu, 1904).

Bumbăcila I., fost profesor la liceul din Craiova şi director al şcoalei normale de acolo.

Călăceanu Luca Pavel, absolvent al cursului teologic din Vârşeţ. Director şi profesor de religie şi l. latină la Seminarul din Buzău, 1859.

Candrea George, profesor secundar, n. 1862 la Neagra (Ardeal). Mai întâi fu învăţător la Câmpeni (Munţii Apuseni), apoi făcu liceul din Sibiiu, Braşov, Beiuş; teologia la Sibiiu, apoi cu o bursă a Soc. « Transilvania» făcù studii la Universităţile din Bucureşti, Viena, Graz şi Strassburg, luând aici Doctoratul în litere (cu teza: « Der Begriff des Erhabenen bei Burke und Kant », 1894).

In colaborare cu Teofil Frâncu, publică: « Rotacismul la Moţi şi Istrieni », Buc., 1886, şi « Românii din Munţii Apuseni (Moţii) », Buc. 1888, studiu conştiincios şi interesant prin datele geografice şi etnografice; premiat de Acad. rom. In 1894 fu angajat ca colaborator la ziarul « Dreptatea » din Timişoara, iar după întemniţarea lui Dr. V. Branişte, redacţia trecù asupra lui. In urma unui proces de presă fu condamnat de Unguri, în absenţă, la doi ani închisoare. Emigrase mai înainte în vechiul regat. Aici fu numit profesor la Buzău, apoi la T-.Severin şi în fine la Bucureşti, la şcoala sup. de comerţ. In vara anului 1900 plecă la Graz pentru căutarea sănătăţii, unde murì, în etate de 37 ani.

Un patriot român, care în scurta lui viaţă făcù servicii preţioase neamului său. Român neaoş în gândirea şi simţirea lui. (Encicl. rom.).

Caian F. Dum., n. în Feiurd (Cluj). la 1838 Studiile Universitare le făcu la Viena. In 1863 profesor la facultatea teologică din Blaj. In 1868 implicat într'un proces, intentat de guvernul maghiar, pentru protestul făcut în contra unirii Ardealului cu Ungaria, trecù în vechiul regat. In urma unui strălucit concurs fu numit profesor de limbile română şi latină la gimnaziul din Focşani, unde funcţionă până la 1899, fiind 15 ani director. In 1900 ales primar al Focşanilor, fu şi preşedintele Ligii culturale din acest oraş. † 1909. (N. Iorga: Oameni cari au fost).

Caşolteanu Emil, n. Petroasa (Ardeal) la 1867. Licenţiat în drept, Bucur. Doctor litere, Univ. München 1906. Fost judecător, iar dela 1901 profesor secundar. A publicat mai multe cărţi de cuprins filozofic şi juridic.

Clinciu Ion, n. 1864 la Bran. Liceul în Brașov. Lic. litere și filos. Univers. București. Profesor la liceul « Lazăr », București. A publicat cărți didactice.

Cionca Ion, n. Hășag (Mediaș) la 1850. a urmat studiile primare, secundare la Sibiiu și Brașov, unde făcù bacalaureatul la 1872, studiile teologice și pedagogice la Sibiiu.

Trecut în țară fu profesor de limba română la Seminarul romano-catolic din București (1876—82), la Institutele superioare ale Comunității evanghelice din București (1882—1910) și profesor de limba română al A. A. L. L. R. R. Principilor și Principeselor României.

Fiica sa Aurelia Cionca-Pipoș, profesoară la conservator și mare pianistă. (Vezi la capitolul *Artiști*). Cionca a publicat o *Gramatică a limbei germane* (1886) și *o Gramatică germană-română pentru străini* ș. a.

Cionca Romul, n. București 1891, fiul profesorului Ion Cionca. A urmat cursul secundar și Conservatorul în București (terminându-l ca Diplomat), apoi absolvì cursurile de muzică ale Conservatorului Klindworth-Scharwenka din Berlin, unde fu și profesor în anii 1914 și 1915. Actualmente profesor definitiv la catedra de vioară dela Conservatorul din Cluj. Violonist, concertist și profesor.

Colceag Nic., R., n. 1863 la Săcele. Liceul în Brașov. Lic. litere Univ. București, 1889. Profesor secundar la liceele Sf. Sava și Șincai din București. A publicat mai multe cărți didactice.

Circa Irimie, originar din Cernatul Săcelelor, fost profesor și director al liceului Sf. Sava din București.

Coman George, n. 1855 în Bungard (Sibiiu). Liceul la Sibiiu, iar Facultatea de litere în București. Doctoratul la Praga (1886). Profesor secundar în București. A publicat mai multe cărți didactice pentru studiul l. germane, latine și grecești.

Comănescu Aurel, Liceul la Sibiiu studiile universitare, filozofia și dreptul la Iena (Germania) f. profesor la Liceul « Matei Basarab », pe la 1889 — București.

Cosmulei D. n. 1863 în Telciu (Năsăud). Liceul în Năsăud. Universitatea în Cluj. Dela 1886—1890 și dela 1899—1916 profesor la liceul din Bitolia (Macedonia), în urmă la liceul din Bacău și Silistra până la 1928. A publicat mai multe cărți

Crainic August, profesor secundar.

Crainic Simion, profesor secundar.

Dan D., fost elev al școalei normale super. din București. Licența în Iunie 1896. Profesor la liceul din Galați, Publică « Din toponimia românească », studiu istorico-linguistic. Buc. Socec & Co. 1896. (Extr. din « Convorbiri literare », XXX, 1896). ș. a.

Dulfu Petre, n. 1856 în Ardeal, Doctor în filozofie dela Univers. Cluj (1881). Profesor la școala normală din T.-Severin, 1881, la școala norm. « Carol I » și Azilul Elena Doamna din București dela 1882.

Din operele sale amintim: Ifigenia, tragedie, 1879, Studii asupra activității literare a lui V. Alexandri, în l. maghiară, 1881. Etica, 1889. Estetica, 1890. Isprăvile lui Păcală, 1894, prem. de Acad. rom. ș. m. a.

Eliade Ion P., n. 1827, Brașov. Studiile secundare la Brașov. Trecù la 1859 în Principate, unde fu institutor, profesor și director al școalei normale din Ploești. La 1866 revizor. A publicat: Elemente de pedagogie și metodologie teoretică și practică pentru școalele normale, Buc. 1861 (1868 și 1882); Școala primară și conducătorul ei, 1872; Cultura viilor în România și vinificațiunea, Ploești, 1874; Manualul bunelor cuviințe, Ploești, 1880; Istoria Universală a pedagogiei, după I. Paroz, Ploești 1880 (1884—1885), ș. a.

Prima carte aci amintită a fost apreciată de consiliul permanent, tipărită de Stat și « dându-se autorului 50 galbeni ca încurajare pentru munca și inteligența cu care s'a lucrat această carte », cuvinte adresate lui de ministrul Gusti. A colaborat la revistele: « Amicul Școalei » din Sibiiu, « Școala română » și « Tribuna școalei române ». (C. Alessandrescu, în rev. « Invăț. primar », Buc., An. 1900, pag. 321).

Erdelion Ladislas, dascăl de l. latină, numit în anul 1817, Oct. de Caragea, după propunerea Eforilor. ...« acest dascăl fiind din părțile Transilvaniei, are sciință și de limba românească, cu care nu puțin ajutor poate da ucenicilor (din școala elenă) a puteà mai în grabă a face orice tălmăcire spre înțelegere, precum și la limba franțuzească, de vreme ce celălalt dascăl francez, ce se află, nu poate să tălmăcească la ucenicii cei *arhari* nesciind altă limbă ». (Din « Istoria Românilor » de V. A. Ureche, Tom. X, Partea A, Buc., 1900, pag. 379).

Faur, studiile făcute în Ardeal. In urmă profesor la liceul din Craiova.

Fontanin Gheorghe, n. 1825 în Brașov. Studiile le-a făcut în Sibiiu, Pesta și Viena (Universitatea). A fost profesor de l. latină și director al liceului din Craiova, 30 de ani, dela 1851. Membru al Academiei române. A publicat: « Geografia fizică și matematică », 1855. † 1886.

Frățilă August, n. 1857 în Ardeal, doctor în litere și filozofie dela Universitatea din Graz, 1888. A fost profesor sec. la liceele din Bârlad și director la liceul din Galați. Fost senator în parlamentul român.

Grama Ion, n. 1864 în Râșnov (Brașov). Licențiat Univers. București, 1899. Profesor la liceul, Sf. Sava, Buc. A publicat mai multe cărți didactice. † 1927.

Haliță Solomon, n. Sângeorgiul român (Năsăud). Urmă liceul în Năsăud și Facult. de filozofie și isto-

ria în Viena, 1883. Profesor secundar la Bârlad, Galați și Iași, revizor, inspector gen. al învățăm. primar și normal. După răsboiu, prefect al jud. Năsăud.

A fost mâna dreaptă a lui Haret. A luat parte activă la alcătuirea legilor, regulamentelor, programelor și orarelor școlare, care un sfert de veac au dirigeat școalele primare și normale și cultura din vechiul regat. Nu se lasă influențat de nici un factor extern, fie social, fie politic. Această perseverență i-a adus uneori neplăceri. Orice anchetă o duceà până la sfârșit cu orice risic. Cărți didactice n'a publicat, nici n'a colaborat cu alții, căci principiul lui erà: « După mine există incompatibilitate între autor de cărți didactice și inspector școlar ». In timpul răsboiului Unirii, a fost foarte activ la Iași în opere de asistență, fără odihnă și fără răgaz. A publicat revista: « George Lazăr », pentru educațiune și instrucțiune, la Bârlad, timp de doi ani 1887—1889. A decedat în Dec. 1926, după o activitate prodigioasă de peste 40 ani în învățământ. (C. Sporea, in Rev. gen. a învățământului, 1927).

Haneș P. Petre, n. Călărași, 1879. Licența București. Profesor secundar la liceul « Mihai Viteazul », București. Fost Secretar gener. al Ministerului Instrucțiunii. A publicat multe lucrări didactice și relative la literatura română.

Haneș V. Vasile, n. Călărași. 1886. Licența litere univ. București, profesor secundar dela 1910, azi la liceul « Spiru Haret », București.

Horvat O., Doctor în filozofie. Fost profesor de l. germană la Seminarul din Roman 1894—1901.

Ionașcu Romul, n. 1863 în Năsăud, unde făcù liceul, iar Universitatea la Iași, (1897), litere, filozofie și drept (1909). Profesor secundar dela 1886. Dela 1901 profesor și director al școalei comerciale din Iași. A publicat multe cărți: « Sistemele ortografice cu litere cirilice și latine în scrierea limbei române », Buc. 1894. « Invățământul profesional în străinătate », Iași, 1912. « Curs de corespondență și operațiuni comerciale », Ed. III, Buc. 1916. « Lecturi comerciale », și a. †.

Jovian Gheorghe, n. 1856, Presaca (Ardeal). Lic. litere, Univers. București, 1891. Profesor la liceele din Galați și Bacău. Fost senator în parlam. român.

Laurian Dimitrie Aug., n. 1846 în București, fiul lui Treboniu L., profesor și unul din cei mai distinși ziariști români, și-a făcut studiile liceale și universitare în București și doctoratul în filozofie la Bruxelles. Dela 1871 profesor de filozofie la liceu. Fu și director general al Minist. Cultelor și Instr. publice. In 1888—1899 a fost deputat și senator conservator-junimist. De mare valoare este activitatea lui ziaristică, în care excelează prin claritate de idei, prin energia și eleganța stilului. El a fundat « *România liberă* », devenită celebră prin articolele din timpul răsboiului independenței. Mai târziu devenì organ al junimiștilor sub numele de « *Constituționalul* ». D-l *Nic. Iorga* spune că: « D. A. Laurian un om care *se vedeà* fără ca sub picioarele lui să fie piatra ordinară a unei situații. A fost scriitor cu condeiul ușor și mlădios, ziarist cu simț de răspundere, om de carte care făcuse cu strălucire studii înalte, cuvântător elegant și armonios, dascăl iubitor de chemarea sa, a cărei însemnătate pentru întemeierea unei nouă societăți românești, o înțelegeà bine; a fost un om politic, pentru că aveà vederile sale lămurite și nu înțelegeà să le părăsească pentru o ispită mare sau mică; a fost un om de societate, știind să fie dânsul fără a lăsà jigniri în urma lui, și în sfârșit, a fost pentru acei ce-l cunoșteau bine, bine de tot, un prieten, pe care nu-l vor uità niciodată »... A fost crescut de tatăl său în părerile lui: Naționalism românesc înalt, cuprinzând pe Românii de orișiunde, mândrie ardeleană, conștiință latină, cult pentru limba purificată, pentru ortografia ce lasă să se străvadă obârșia romană, pentru fapta și scrisul vechei Rome; iubire pentru știința care mântuie, știința naturii și știința celor în afară de dânsa, nouile științe naturale și vechea filozofie — care erau și pentru înaintașul lui Laurian bătrânul, și mai bătrânul Lazăr, cercul menit închinăciunii... ».
(Enciel. rom. și Iorga: « Oameni cari au fost »).

Lazăr George, n. 1779 în Avrig. † 1823. Fundatorul scoalelor naționale din vechiul regat. A făcut studiile secundare și universitare la Sibiiu, Cluj și Viena, — așà după cum făceau pe atunci ardelenii. Fost profesor la Seminarul teologic din Sibiiu, — dar din cauza persecuțiunilor episcopiei sârbești, trece în principate. La București deschise, după multe piedeci, cu ajutorul boerilor C. Bălăceanu, Gh. Golescu, Ștefan Nestor și al episcopului Dion. Lupul școala românească dela Sf. Sava, care fu în curând plină de elevi. Școala lui Lazăr erà un amvon, iar el un mare apostol în micul templu de atunci al Românismului, pe care îl deșteptà. Lazăr scrise și traduse cursurile de care avù nevoe în școala sa, căci cărți nu existau. Cele mai multe din manuscrisele sale se găsesc azi la Academia română. « Lazăr necunoscut, modest, dar entusiast și plin de dragoste pentru ridicarea neamului», după cum se exprimă marele om de Stat Ion C. Brătianu (în 1865), « găsì discipoli și patroni și ridică o școală măreață, puternică, nu de piatră și var, ci o școală morală, de unde vine virtutea, patriotismul, iubirea științei și devotamentul până la sacrificiu pentru binele public și de unde se răspândiră, ca niște raze binefăcătoare pentru toată România. Acestei suflări de viață, de viață română, datorim tot ce avurăm până acum; ea ne-a dat Văcărești, Eliazi și Asăchești, Alexandrești și Alexandri; ea inspiră pe legistul Moroiu, care ne aduse un minut aminte demnitatea magistraților romani; ea a dat inimă lui Grigore Ghica Vodă, lui Constantin Bălăceanu, Mitropolitului Grigorie; ea a însufleţit pe Dinicu Golescu, pe Câmpineni și Gr. Cantacuzino; ea a făcut să nască noui Cantemiri, ca iubitul nostru și de fericită memorie Bălcescu; ea a dat devotamentul acelei

legiuni modeste de profesori, cari serviră de cadre la începutul organizării instrucțiunii publice și cari prin spiritul ce-l aduseră în nouile școli, ne făcură să credem într'un viitor prosper și glorios; tot aceà suflare a școlii lui Lazăr deșteptă inimile Românilor, le îmbărbătì și prin Vladimirescu, prin Solomon, prin Magheru, ne dovedì că nu este vitejia, care a părăsit pe Români, ci ocaziunea, condițiunile proprii de a se manifestà... ». (Extrase din: G. Lazăr de G. Bogdan-Duică și G. Popa-Liseanu; Convorbiri didactice, București, 1895) ș. a.

Lazăr George, profesor secundar în București.

Lazăr Victor, profesor secundar, fost bibliotecar al Academiei române, în urmă profesor la școala normală din Cluj, astăzi bibliotecar la Astra, Sibiiu. A scris despre Românii din peninsula balcanică ș. a.

Lugoșanu Octavian, n. 1866 la Slatina (Olt). Licențiat Univer. București, 1889. Profesor secundar la liceul Sf. Sava, și la Seminarul « Nifon Mitropolitul » f. deputat și ajutor de primar al Capitalei. Buc. A publicat « Oltenia sub ocupația austriacă » (1889) și diferite cercetări și notițe istorice prin reviste de specialitate. † Iulie 1929.

Mândreanu Vasile, n. Turcheș (Ardeal) la 1847. Licențiat în filologia clasică din Budapesta (1876). Profesor secundar în Focșani, Brăila și Director al școalei normale de institutori din București. A publicat mai multe cărți didactice.

Maniu M. Vasile, membru al Academiei române, n. 1824 în Lugoș. A studiat în Caransebeș, Arad și Pesta, unde termină filozofia și dreptul. La 1847 se stabilește în România, ia parte activă la mișcările din 1848, din care cauză însă e silit să plece în Ardeal. Aici ocupă mai multe funcțiuni, dar se întoarce iarăș în țară, unde fu advocat și mai apoi fu ales deputat în toate legislațiunile liberale (1876—1888). A publicat între altele: 1. Disertațiune istorico-critică și literară, tratând despre originea Românilor din Dacia-Traiană, 1857; 2. Unitatea latină sau cauza română în procesul naționalităților din punct de vedere istoric, juridic și politic, 1867; 3. Misiunea Orientului latin în Orientul Europei, 1869; 4. Răpirea Bucovinei (conferință), 1875; 5. Studii asupra scrierii Prof. Dr. I. Iung, intitulată Romanii și Românii din Țările Dunărene, 1878; 6. Românii în literatura străină, studii istorico-critice și etnologice, 1883; 7. Şapte scrisori deschise către M. S. Carol I, Regele României, 1888, ș. a. (Enc. rom.).

Maniu V. V., fiul lui M. M. Vasile, a fost profesor la liceul « Matei Basarab » din București. Mort de tânăr.

Manliu Ion, n. 1841. Facultatea de litere în București. Apoi profesor secundar de l. română, în urmă la școala centrală de fete și la șc. normală de institutoare, București. Pedagog.

Activitatea lui M. e mare și variată, atât ca profesor cât și ca scriitor. A fost și revizor al Capitalei. O institutoare, d-na Bălteanu, spune: « Revizori ca d-sa (Manliu) rar se găsesc. Nu pregetà a venì în mijlocul nostru, a ne convocà la Universitate în conferință, unde într'un mod frățesc și fără pretenție, singur ne făceà lecții model, agità chestiuni importante de învățământ și pe nesimțite, cu talentul d-sale ne antrenà pe toți în discuții, al căror critic, erà, făcându-ne astfel să pricepem în adevăratul înțeles menirea ce ne-o alesesem. Astfel de conferințe erau cu drag frecventate de dascăli ». A publicat foarte multe cărți de școală relative la gramatica română, stil, compoziție, poetică, literatură și a mai scris în colaborare cu soția sa despre educația fetelor noastre, ș. a. A obținut mai multe premii din partea Academiei române. Decorat pentru meritele sale cu Bene merenti Cl. I. Prin înființarea institutului-liceu « Educația română », împreună cu soția sa a înlesnit cultura și educația fetelor române și a format o pleiadă de eleve care urmând Universitatea, au devenit eminente profesoare. (D. I. P. în « Convorbiri didactice » ale Soc. institutorilor, Buc. An. IV, (1898), pag. 321).

Marcian Ion, n. în Ocna Dejului. Liceul la Blaj, facultatea de teologie și filozofie la Viena. Profesor la liceul din Năsăud, iar dela 1875 la liceul din Botoșani. Despre dânsul N. Iorga scrie: « Marcian, care înăfțișà însuș tipul profesorului « de dincolo », în ce aveà mai nobil și educativ. Stăpân pe sine totdeauna, de o meticuloasă dreptate, pontificând de pe catedră prin atitudinea, gestul și fiecare din cuvintele sale, blând ca un adevărat pedagog și totuș autoritar ca un comandant de oaste, răsplătind prin vorba sa, în acelaș timp, talent, muncă și purtare bună, el a lăsat neșterse amintiri acelor cari i-au fost elevi ». A publicat cărți didactice (N. Iorga, «Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească », 1911, Vălenii de Munte, pag. 7).

Mardan Dionisie I., n. 1858 în Sâmbăta de sus (Făgăraș). Studiile sec. la Brașov, cele Univers. la Fac. de litere București, (1883). Profesor secundar, dela 1883. Directorul școalei normale din Galați (1890—1901), în urmă al școalei comer. elem. Galați (1905—1907). A scris mai multe cărți didactice.

Mazăre Ioan L., n. 1845 în Preșmer. Facultatea filozofică în Viena, școala de inginerie München. La 1878 directorul gimnaziului Tecuci, dela 1899 la școala comer. gr. I, Galați.

Mazăre Ioan T., n. 1876, Săcele. Licențiat în științe, 1904. Profesor secundar la Giurgiu, Fălticeni.

Mazăre Nicolae, n. 1865 în Lunca de Arieș (Ardeal), liceul la Blaj, Facultatea de litere, București, 1897. Profesor secundar dela 1895. In fine prof. la seminarul și școala comerc. elem. din Iași. † A publicat o foarte bună hartă etnografică a Ardealului. ș. a.

Mihali-Mihălescu S. Simion, n. în Husmezău (jud. Someş). Liceul şi studiile filozofice la Cluj, apoi la Blaj teologia, terminând-o în 1848. Profesor şi preot în Blaj. La 1860 trecù în regat dimpreună cu colegul său Ioan Faur. Fu numit prof. de ştiinţe naturale la liceul din Craiova, unde funcţionă până la 1891, trecând la pensie, după un lung serviciu purtat cu mult zel, conştiinţă şi abnegaţiune. † 1891. A publicat multe articole relative la ştiinţele nat. Mai ales în « Foaia pentru minte, inimă şi literatură » din Braşov în anii 1854, 1859—1860. A publicat mai multe cărţi didactice şi studii de ştiinţe naturale (« Migraţiunea animalelor », « Flora Craiovei », Nutremântul ţăranilor », « Istoria Calendarului», ş. a.). (Din «Raport. Gimnas.», Blaj pe 1901 2).

Mircea Aurel, bănăţean, profesor la şcoala normală din Craiova. A publicat mai multe cărţi şi studii prin revistele de specialitate. A fost ales şi parlamentar.

Moceanu George, n. Orman (jud. Someş) la 1838. Vestit profesor de gimnastică şi maiestru de dansuri naţionale. Inainte de a-şi fi terminat liceul se dedică gimnasticii, jocului şi teatrului. A înţeles şi valoarea danţului popular. Trecù în vechiul regat şi devenì profesor de liceu la Sf. Sava şi şcoala de ofiţeri în Bucureşti. † 1909. El e G. Lazăr al educaţiei fizice în România. In Moceanu s'a stins un suflet creator şi îndrumător.

D-l *N. Iorga* scrie: « Nu numai o figură, dar şi un om de bine, acest reprezentant, dintre cei din urmă, ai Ardelenilor, veniţi pentru a deschide la noi, cu orice preţ, drumuri noui «. (Din « Oameni cari au fost » de N. Iorga şi « Luceafărul » din 1909, pag. 467). A publicat unele cărţi didactice şi de călătoriile sale.

Moga Vasile L., n. Ţapu (Alba de jos) la 1850. Liceul îl făcù la Blaj; Şcoala centrală de agricult. şi silvic. la Herăstrău 1873—1876. Fu numit apoi preparator de fizică şi chimie la această şcoală, iar apoi subdirector, funcţionând până la 1884. A fost profesor şi la şcoala norm. « Carol I » (dela 1879—1891). Dela 1886 la seminarul central. Fu redactor şi colaborator la revistele: « Economia rurală », « Economia naţională », a lui P. S. Aurelian şi la altele. A contribuit la înavuţirea literaturii agricole şi economice, cu multe cărţi de valoare (peste 20 opere). A fost un agronom de seamă. (Din « Istoria Semin. Central, Bucureşti, 1903 şi « Viaţa agricolă », An. XX, 1929, No. 3—4).

Moianu Gh., n. 1854 în Voila (Făgăraş). Profesor de lucru manual. Liceul îl făcù la Braşov, teologia (1876—1879) la Sibiiu, apoi studii de filozofie şi pedagogie la Univers. din Lipsca. A făcut şi studii speciale de lucru manual în Lipsca şi Suedia. In urmă fu instituror la Braşov, profesor la Seminarul pedag.-teologic din Sibiu din 1888. In 1892 fu chemat la Bucureşti şi numit maiestru de lucru manual la cele două Şcoli normale (Şc. norm. Carol I şi Şcoala norm. de institutori, apoi şi la Seminarul Central şi Şcoala normală a Soc. p. învăţ. pop. rom.). A ţinut şi cursuri extraordinare de lucru manual pentru învăţători la Sibiu şi Bucureşti. A pregătit şi în particular profesori din ţară şi străinătate pentru predarea lucrului manual în Şcolile normale, seminarii şi în şcolile primare. Moianu, întemeetorul acestei ramuri de învăţământ şi de educaţie în ţară, a murit în singurătatea asprei sale vieţi de benedictin al Şcoalei româneşti, devotat numai problemelor educaţiei şi instrucţiei celei mai salutare pentru viitorul neamului nostru. Rezultatele muncii sale neobosite sunt depuse în manuscrisele rămase pe urma sa, dar şi în câteva opere publicate. † 1915. (Din « Istoria Semin. Central, Bucureşti de Ec. St. Călinescu şi Dr. D. G. Boroianu, Iaşi, 1903, pag. 207 şi « Revista gener. a Invăţământului ». Necrolog de Ion Scurtu, An. 1915, pag. 132 seq.).

S'a publicat după moartea lui lucrarea: « Activitatea simţurilor în învăţământ », Sibiu, 1924, de I. Rădulescu-Pogoneanu, prof. univers. Bucureşti.

Moisil Gr. Constantin, n. 1876, Năsăud. Liceul în Năsăud. Lic. al Facultăţii de litere Bucureşti (1894—98). Doctor în istorie. Profesor secundar, dela 1898, la liceul din Focşani, Tulcea, din 1910 la Liceul «Matei Basarab», apoi la Liceul «Spiru Haret» din Bucureşti. Dela 1922, Director general al Arhivelor Statului. Numismat al Academiei române şi secretarul Societăţii de numismatică. Membru corespondent al Academiei române. A publicat multe lucrări relative la istorie, arheologie, pedagogie şi în special la numismatica română. A înfiinţat biblioteci şcolare şi societăţi de lectură la liceele unde a funcţionat. Bănci populare şi biblioteci populare în Tulcea şi judeţ. Muzeul arhivelor Statului. Secţia comercială la liceul din Tulcea. Apoi Şcoala superioară de arhivistică şi paleografie din Bucureşti. A condus: Arhiva Dobrogei şi « Buletinul Soc. numismatice Române »; « Cronica numismatică şi arheologică »; « Revista arhivelor ».

Grigore C. Moisil, un fiu al său n. 1905 Tulcea a trecut doctoratul în matematici cu mare distincţiune la Universitatea din Bucureşti. A publicat: 1. « Sur les variétés fonctionelles şi 2. Sur les groupes fonctionelles » (In Compt. rend. de séances de l'Acad. de sciences de Paris, numerele dela 5 Noemvrie 1928 şi 4 Martie 1929). Apoi 3. « La mécanique analytique des systèmes continus », Bucureşti 1929 (110 pagini).

Moisil Iuliu, n. 1859 în Năsăud. Liceul în Năsăud. Universitatea şi Politehnica în Viena. Profesor secundar dela 1886—1905. La Târgul Jiului dela 1894—1905 şi Director al gimnaziului. A înfiinţat Muzeul Gorjului 1894, revista « Amicul tinerimei » (7 ani), a înfiinţat Banca « Cerbul » a învăţătorimii din Gorj, (1897), al cărei preşedinte a fost, şi *graţie stăruinţei lui s'au înfiinţat băncile populare* în jud. Gorj, (la finele 1901 erau 15 bănci populare şi altele (vro 14 în formaţie), de unde apoi s'au răspândit în întreaga ţară. Dr. Istrati aflând de existenţa acestor bănci săteşti i-a cerut ajutorul şi persoane care să facă propagandă pentru bănci şi în alte judeţe, ceeace

s'a și făcut. Spiru Haret (dela 1901) a intensificat apoi propaganda, astfel că în 1905 erau 1849 bănci în țară, iar astăzi peste 4000, în afară de cooperativele de producție și consum. Moisil a înființat în Tg. Jiului și un Ateneu (1899—1903), o școală ceramică împreună cu inginerul Aurel Diaconovici la 1900. Prin stăruința lui s'au organizat în Gorj serbări la sate, cu expoziții etnografice și petreceri câmpenești, biblioteci rurale, dela 1894 înainte. Din această mișcare culturală au luat apoi naștere Societăți Culturale ca: « Luminarea Satelor », « Amicul Poporului », care au publicat reviste anume pentru deșteptarea și învățătura sătenilor, precum s'au înființat și Cercurile culturale. Moisil a publicat cărți didactice și multe articole prin diferite reviste. In urmă dela 1906 bibliotecar al Institutului geologic al României și șeful muzeului pedagogic al Casei Școalelor, organizând acest muzeu, biblioteca pedagogică (dela 1910) și biblioteca elevilor de curs secundar a Casei Școalelor și redigind *Buletinul Muzeului pedagogic* (vol. I-III; 1910 — 15), *cataloagele bibliotecii pedag.* vol. I-III. *Cat. diapozitivelor* 1 vol. *Cat. Colecțiunilor muzeului* vol. I. *Cat. bibliotecii elevilor de curs secundar*, vol. I-II. aranjate pe specialități și imprimate apoi. *Texte pentru conferințe cu proecțiuni luminoase* apărute în mai multe vol. până în 1928.

(A se vedeà: Prima pagină din « Istoricul băncilor populare din vechiul regat», de I. Moisil, în « Convorbiri literare », An. 1922, No. 2 și « Mișcarea culturală, artistică și economică de odinioară din Gorj », de I. Moisil, în « Arhivele Olteniei », Craiova No. 32—33 din 1927).

Moldovanu Leonte, Liceul în Brașov (1885), profesor secundar la liceul din Brăila. Retrăgându-se din învățământ a îmbrățișat advocatura. Ales de mai multe ori reprezentant în parlamentul român.

Munteanu M. Gavril, n. 1812 în Vingard. Studiile le făcù la Alba Iulia și Cluj (1831—1834), filozofia și dreptul. Dela 1836 — 1848 profesor la Seminariile preoțești din Buzău și Râmnicul Vâlcii. La 1849 se întoarce în Ardeal și fu numit profesor și director al liceului român din Brașov. Membru al Acad. rom. A publicat mai multe lucrări didactice, filozofice și teologice. † 1869.

Munteanu Ion G., n. Bacifalău (Brașov) în 1865. Școala super. de comerciu, Brașov, apoi urmă Institutul super. comer. din Anvers (1885). Profesor de științele comer. la sc. comer. Iași (dela 1885) apoi la Galați, unde este și director.

Un foarte harnic și priceput profesor.

Mureșianu Sever, n. Năsăud, 1858. Liceul îl făcù în Năsăud, Academia de arte frumoase la Viena și München. Doctor în litere și filozofie de la Univers. din Praga (1888). Profesor de istoria artelor la școala de arte frumoase la Iași dela 1886. † 1926 Iași. A publicat mai multe studii prin reviste de literatură și arte.

Neagoe P. Ștefan, un fost învățător la școala românească ce funcționà pe la începutul secolului al XIX-lea în Pesta (timp de peste două decenii). Această școală nu erà o simplă școală primară, ci un adevărat focar pedagogic românesc care se considerà chiar de o școală-model, încetând pe la 1836, în urma presiunilor maghiare, a mai funcționà. Ultimul ei învățător, Neagoe, trecu la 1837 în Muntenia unde fu recomandat Domnului Alex. Dim. Ghica, ca profesor pentru Seminarul din București, alături de un alt ardelean, Nifon Bălăcescu. (V. A. Ureche, « Ist. Școalelor », Vol. IV, pag. 483).

Naneș George, n. 1875, Voivodenii mici (Făgăraș). Liceul la Brașov (1897), Licența in matematici Univ. București (1905). Profesor secundar dela 1910 la Ploești, P.-Neamț, București (Lic. Sf. Sava). Casier general la Creditul Urban. A publicat diverse publicații tipărite în broșuri și reviste, precum: 1. « Table de amortisment », anuități pentru uzul Creditelor funciare, cu 10 zecimale, (1912); 2. « Le Calendrier, réforme scientifique », (1923); 3. « Projet de Calendrier théorique et pratique », (1924). Invenții științifice ca: *Multiform*, aparat pentru demonstrațiuni geometrice, Brevet. reg. român, (1913) și *Aparat de sburat* cu stabilizare automat. Brev. Répub. Française (1912).

Nicoară Moise, n. 1785 în Giula (jud. Bichiș din Ungaria). Liceul îl făcù la Sarvaș și Oradea Mare, Universitatea la Viena. Fu instructor al archiducelui Ferdinand, mai târziu împăratul Ferdinand V. Terminând această misiune cu succes, intră în armata Austr. înaintând până la căpitan în Garda imper. din Viena. Vaza și trecerea sa la curtea imperială le folosì în interesul bisericii și neamului său. La stăruința lui, Impăratul Franz I aprobă înființarea primei școli românești pentru învățători, vechia preparandie la Arad. Tot la stăruința lui, la 1829, Curtea imper. a dispus să se numească în eparhia Aradului numai episcopi români, nu sârbi ca înainte.

La 1825 a trecut în vechiul regat, ca profesor în București, până la moartea lui în 1862.

Nicolescu Ion, n. Măcrău (Ardeal). Facultatea de litere în București, 1888. In urmă profesor secundar la diferite școli, iar dela 1890 la Ploești.

A publicat mai multe cărți școlare și istorico-literare, între care și: « Școala națională și principiile ei — încercare pentru formarea unei pedagogii naționale » (1886).

Onișor Gavrilă, n. Zagra (Năsăud), 1855. Făcù liceul în Năsăud, iar Universitatea în Cluj unde luă doctoratul cu teza: « Despre activitatea lui George Asachi ». In anul 1882 trecù în vechiul regat. In București, lucră la Institutul botanic universitar. Apoi fu numit profesor la liceul și gimnaziul din Bârlad. A fost unul din inițiatorii Ateneului din acest oraș, unde ținù mai multe conferințe. Puse bazele unui muzeu de științe naturale la gimnaziul de acolo, colecționând multe plante și minerale, în excursiile

ce le făceà vara prin munții Ardealului. Fu și profesor de geografie la școala normală din Bârlad, de sub direcția faimosului Ion Popescu. † 1909.

Păcurariu Pop Corneliu, n. Șard (Alba) la 1858. Liceul în Năsăud, teologia în Blaj. Redactor la *Tribuna* din Sibiiu, a fost împrocesuat și osândit la închisoare de Stat și pedeapsa trebuì să o facă tocmai în Năsăud, locul unde copilărì. Acì Ungurii înființară intenționat o temniță pentru condamnații politici români, pentru ca să intimideze pe Români și în special pe grănicerii năsăudeni. Această batjocură maghiară îl atinse foarte mult și-i sdruncină moralul și sănătatea, el fiind primul încarcerat acì. După ispășirea pedepsei de vreo 2—3 ani trecù în Regat. Fu revizor la Vâlcea, profesor secundar la Slatina și Călărași. Traduse: « Cuvinte sufletești » de Carmen-Sylva, în românește, Buc. 1888 și făcù multe alte lucrări însărcinat cu acestea de D. A. Sturdza. Infine fu funcționar la Creditul rural din Buc. † 1904. Păcurariu a fost un tânăr cu calități superioare, o inimă nobilă și entuziastă, un caracter distins și aveà o dragoste nețărmurită pentru neamul românesc. El colaboră și la « Observatoriul » lui G. Bariț. (I. M.)

Pamfiliu S. D., profesor la liceul din Craiova. Publică între altele, *Democrația în Franța*, de M. Guizot. Trad. Craiova, 1892.

Pipoș Aurelia, n. Cluj, 1865. Școala normală în Cluj, școala superioară de menaj, Viena. Profesoară la Beiuș (1893), Craiova (1896), București (1898—902). Directoarea Școlii de menaj «Eraclide» (1902—1904), a Orfelinatului din Piatra-Neamț (1916—1917). Dir. Liceului «Regina Maria» Cluj 1919—1924. Inspectoare a Școlilor minoritare din Ardeal 1925—1926. Mare româncă, în răsboiu aducând mari servicii, la reg. II Obuziere numită « Mama Regimentului ». Pentru activitatea și energia ei fu decorată. † 1926.

Pipoș Aurel, n. 1870 la Deva. Licențiat în teologie, Univer. București, (1904). Dela 1897 profesor secundar la Tulcea și Galați. La 1919 trecù la liceul rom. din Alba-Iulia. † 1921. Un profesor model, un coleg bun, un preot cucernic. (« Anuarul Liceului din Alba-Iulia » din 1921—1922).

Pipoș Ioan, n. 1856 la Sân-Martin (Ardeal). Studiile universitare la Cluj și Viena. Profesor secundar la diferite licee din Regat, dela 1901 la liceul din Brăila † 1929.

Pitiș Gheorghe, n. 1858 în Brașov. Liceul în Brașov; licențiat în litere, Univer. București, 1888. Profesor secundar dela 1883, în urmă la Seminarul Central și Liceul Sf. Sava. † 1920. Pitiș a avut una din cele mai laborioase activități, fiind un adânc cunoscător al folklorului ardelean. Literat de frunte, a colaborat la « Gazeta Transilvaniei », la « Revista nouă » a lui Hașdeu, la « Convorbiri literare », ș. a. A editat mai multe cărți didactice.

Pletos Augustin, n. 1875 în Chintelnic (jud. Năsăud). Liceul la Năsăud, facultatea teologică în București. Profesor în cursul secundar particular.

Pompiliu Miron, profesor secundar și publicist, n. 1854 în Șteiu (Bihor). Studiile le-a făcut la Beiuș, Oradea-Mare, Pesta, Iași și București. Trecù în Regat la 1868. Profesor la școala militară și apoi la liceul internat din Iași unde † 1897. Publicații: « Balade populare », (1870); « Antologia română pentru usul școal. sec. » (1877); « Poesiile logofătului Konaki » (1888); « Studii și critice »; « Doine populare » și poezii proprii, apărute în revistele: « Conv. liter. », « Albina Pindului », « Familia », « Traian ». (Dicț. Cont. Enc. Rom.).

Pop Alexandru, n. 1857 în Sângeorgiul român (Năsăud). Liceul la Năsăud și Blaj. Fac. de litere și filozofie în București.

Fu arhivar la biblioteca Acad. rom. (1884—1891). In urmă profesor la liceul « Codreanu » din Bârlad. † 1902. A publicat 1. prima « Bibliografie a periodicelor românești și străine din România, dela 1817—1887» (In Anal. Ac. rom. Ser. II, T. X, Buc. 1888). 2. Desbinarea în biserica Românilor din Ardeal și Ungaria, 1697—1701, Buc. 1897 și 1921.

Pop Ghiță, n. 1864 în Ludoșul Mare. Doctor în filozofie univers. B.-Pesta (1887). Profesor secundar, dela 1894 la Școala normală Carol I, Buc., apoi la Liceul « M. Viteazul » și Seminarul Central. Ucis mișelește de autori nedescoperiți (1915). A publicat cărți didactice și Dicționarul germano-rom., și rom.-germ. Horia, tragedie istorică, Pesta 1891.

Pop Florantin Ion, n. 1843 în Poptelec (jud. Someș). Studiile secundare la Cluj, cele universitare la univers. din Viena (1863—68). Profesor secundar la Botoșani (1868), Bârlad și Iași. A făcut cursuri și la universitate, Școala milit. și de bele arte din Iași. Opere: Psihologia, Logica, Etica, Estetica, Reforma metodelor. Apoi lucrări literare în « Convorbiri lit. », precum și romanele naționaliste: Traian și Decebal, Horea, Avram Iancu, ș. a. Trăește în București (1929).

Pop Ștefan, n. 1845 în Silvașul de Câmpie, a făcut studii pedagogice și economice la Praga. Fu numit apoi profesor la școala de învățători din Blaj. La 1882 trecù în vechiul Regat, unde fu profesor la Seminarul Central, apoi la Școala normală Carol I din București și în fine subdirector la Școala de agricultură dela Herăstrău.

A publicat mai multe cărți didactice, apoi « Măsurile metrice » și « Economia rurală ». A redactat revistele: « Foaia școlastică » și « Economul », in Blaj. « Invățământul agricol la țară ». † 1890 în București.

Pop St. Ștefan, n. 1876 în Blaj. Liceul și universitatea în București, lic. 1900. Profesor secundar dela 1904; astăzi prof. și direc. al Liceului Sf. Sava, București. Fost senator. A publicat cărți didactice.

Popa Liseanu Gheorghe, n. 1866 în Lisa (Făgăraş). Studiile secundare în Braşov, Licenţiat în litere, univers. Bucureşti (1890). Profesor secundar dela 1889, azi la Liceul « George Lazăr », Bucureşti, fost director al Liceului franco-român, inspector şcolar, director gener. în Ministerul Instrucţiunii, consilier tehnic. A scris cărţi didactice de l. latină pentru cursul liceal, de filologie, de istorie şi pedagogie. Amintim aci: Mitologia greco-romană (2 vol.). Monografia Drâstorului-Silistra. Cetăţi şi oraşe greco-romane în Dobrogea Nouă. Tablele cerate din Transilvania. Viaţa şi opera lui George Lazăr. Traduceri din autorii latini ş. m. a. Membru coresp. al Acad. rom. Fost deputat. A înfiinţat cu alţii Liga cult. pe la 1890 şi 1891, Cercul Românilor de peste munţi.

Popea Neagoe, n. Satulung 1877. Liceul Braşov, (1895), Licenţa litere, Bucureşti, 1900. Profesor secundar dela 1902, la Iaşi (dela 1906).

Popescu Ion, n. 1830 în Căuaş, districtul Cetăţii de Piatră. Fost profesor secundar la Bârlad. Cursul secundar l-a făcut la Baia-Mare, iar colegiul, aproape 2 ani la Cluj, când izbucnì revoluţia dela 1848. Pătruns de spiritul naţionalist luă armele, fiind conducător de gloate sub comanda prefectului român Florian Micaş la corpul colonelului Urban (grănicerii năsăudeni). După revoluţie trecù în Moldova, stabilindu-se la Bârlad. Acì erà atunci o singură şcoală primară, cu 63 elevi, unde fu numit *institutor*, funcţionând 9 ani şi lucrând împotriva ignoranţei şi înapoierii ce-l înconjurà. Din primele zile mijlocì, la Ministerul Şcoalelor, şi i se aprobă deschiderea a încă patru şcoli publice primare, ridicându-se numărul elevilor la aproape 1000 elevi. In 1858, sfătuì împreună cu alţii, pe Codreanu, un proprietar generos, să fundeze gimnaziul, ce purtă numele lui. In toamna 1858 se deschise gimnaziul, cu 33 elevi, şi Popescu fu numit profesor, unde rămase până la 1865. Oraşul îndrumat astfel pentru viitor, P. se gândì acuma la instrucţia satelor din judeţul său. In vacanţa an. 1865 adună 90 tineri absolvenţi de şcoli primare, le făcù cursuri speciale şi cu aceştia se înfiinţară primele şcoli rurale din Tutova. Tot în 1865 gimnaziul se transformă în liceu, la care trecù ca profesor de curs superior. Ales în 1869 preşedinte al « Societăţii pentru învăţătura poporului român », secţia «Tutova », propuse înfiinţarea Şcoalei normale din Bârlad, care se deschise cu 60 elevi. In 1874 cei 52 elevi abs. fură numiţi învăţători în 52 comune ale judeţului, după ce mai întâi făcură o excursie în ţară şi peste Carpaţi, sub conducerea directorului lor I. Popescu. In 1880 îşi luă asupra-şi sarcina benevol şi gratuit de maistru de lucru manual, învăţând pe normalişti, pentru prima oară în România şi timp de 10 ani, industria împletitului şi facerii pălăriilor de paie, cu succes rar şi fericit. Tot el luă iniţiativa pentru facerea clădirii grandioase a Şcolii normale. Pentru a formà coruri la ţară de către învăţători introduse în programul Şcolii normale, încă dela 1884 — cu 10 ani înainte de a se fi introdus în programă de minister — predarea cursului de violină.

Pentru a infiltrà în elevi idealuri în scop economic şi naţional, făcù de pe la 1874, la fiecare 3 ani, cu câte 3 clase de elevi normalişti, îmbrăcaţi în costum naţional — introdus, de el încă dela 1870 — excursii prin ţară, pe jos, în vacanţa mare, vizitând bisericile şi mânăstirile istorice ca şi bogăţiile subsolului românesc, trecând şi în Ardeal, unde vizită câte 20 sate din cele mai frumoase, în preajma Braşovului, apoi Sinaia şi Bucureştii, porturile ţării, călătorind pe Dunăre dela Giurgiu la Galaţi, înapoindu-se acasă entuziaşti, cu bogate cunoştinţe geografice şi istorice, plini de idealuri atât de necesare învăţătorilor români. El cultivà şi cântecele şi dansurile naţionale. Incă dela 1883 întreprinde o lucrare puternică pentru lăţirea meseriilor şi micilor industrii între Români. Pentru acest scop a dus singur deodată 60 copii pentru a-i creşte şi formà ca maeştri de ateliere pe la maeştrii în Braşov, Cluj, Timişoara, etc., al căror număr se ridicase în urmă până la o sută. Cei mai mulţi întorşi acasă şi-au deschis atelierele lor. Experienţa şi patriotismul său îl povăţuise a luptà contra străinilor din ţară, pe cale economică, singura prudentă şi eficace. Ideea aceasta o urmărì până la moartea sa. In 1895—1899 fu ales deputat.

Activitatea, opera lui Popescu este imensă şi va rămâne ca o brazdă luminoasă în faţa posterităţii. Azi în avântul progresului nostru ne-am familiarizat cu o mulţime de idei noui. Acum 40—50 ani însă numai ideea de a vedeà un învăţător la sat, om cu minte, instruit şi de treabă, surprindeà pe toată lumea.

Numele lui erà în gura tuturor ca tipul ideal al omului de bine, al omului harnic, cu dor şi dragoste de ţară şi neam, al omului, care îşi luà asupră-şi sarcinele cele mai grele în interesul obştii. † 1901. (Din « Literatură şi artă română », de *A. Costin*, An. IV, 1899, pag. 592).

Popescu Virgil, n. 1860 în Lugoj. Facultatea de filozofie la Roma. Doctoratul (1879). Profesor secundar dela 1883 în urmă la Liceul Sf. Sava, Bucureşti (1895). Fost subdirector al învăţământului primar. †.

Popovici Alexie dela Focşani, fecior de preot neunit, ştiind latineşte, nemţeşte şi filozofie, fusese profesor de gramatica română, la Focşani. † 1838 la Ruşii de Vede.

Popovici Aurel C., n. 1863 în Lugoj, a făcut liceul la Braşov şi Beiuş, studiile universitare (medicina şi ştiinţele politice) în Viena şi Graz. Este autorul *Replicei* junimii acad. rom. din Ardeal şi Ungaria: « Chestiunea română din Trans. şi Ung. » la « Răspunsul » dat de tinerimea ac. maghiară « Memoriului » studenţilor universitari din România (1892). Replica s'a publicat în limbile rom. ital. şi germ. Pentru publicarea şi răspândirea acesteia P. A. şi Nic. Roman au fost osândiţi de Curtea cu juraţi din Cluj la închisoare, primul la 4 ani, al doilea un an (1893). El s'a refugiat atunci la Bucureşti. A fost director al revistei « Liga română »; unul din înte-

meietorii instit. tipogr. « Minerva » şi al ziarului « România jună ». A mai publicat « Principiul de naţionalitate » (1894); « Chestiunea de naţionalitate şi modurile soluţiunii sale în Ungaria » (1895). « Austria-mare » (Gross-Oesterreich) precum şi un ziar cu acelaş nume la Viena (în l. germ.), pentru federalizarea Austriei, acestei idei fiind favorabil şi arhiducele Ferdinand, ucis în 1914 la Sarajevo. Acest vrednic şi energic şi mare român a murit în 1917 în Elveţia spre regretul tuturor Românilor, înainte de a fi văzut realizată Unirea Neamului.

Raica Teodor, n. 1860 Harţău. Licenţiat litere, Bucureşti, 1891. Profesor secundar la liceul din Ploeşti.

Riureanu M. Ion, născut în Ardeal la 1832, a fost inginer, apoi profesor şi primul director de internat al liceului « Matei Basarab » din Bucureşti. Câtva timp a condus şi primul institut particular de băieţi din România. Dela 1867 a publicat « Biblioteca tinerimii de ambele sexe », o valoroasă publicaţie cu scrieri instructive şi moralizatoare. Mai târziu a fost inspector şcolar, iar dela 1887 a trăit în retragere. † 1904. A făcut şi o fundaţie de stipendii, în amintirea fratelui său Radu R., administrată de « Astra » din Sibiu. (Transilvania, Sibiu, An. XXXV, (1904), pag. 188).

Rocneanu Basiliu, n. 1852 în com. Beclean (jud. Someş). Liceul în Năsăud 1875. Universitatea în Bucureşti. Profesor secundar la liceul din Ploeşti.

Roman I. I., profesor secundar, actualmente Directorul liceului « Mihai Viteazul » din Bucureşti.

Rus Valeriu, n. 1866 în Prundul Bârgăului (Năsăud). Liceul Năsăud. Universitatea Viena. Profesor secundar la liceul din Pomârla ş. a. în urmă la liceul « Gojdu » din Oradea Mare. † 1929.

Săcăşianu George, n. 1858. Facultatea de litere, Bucureşti. Profesor secundar, în urmă la liceul din Tulcea. Publicist şi combatant energic în chestia naţională a Ardealului. A avut influenţă mare, a fost sufletul soc. « Carpaţii » şi a lăsat urme puternice naţionale pe unde a trecut. A publicat între altele *Istoria unităţii italiene*.

Saftu Nic., n. 1870 Braşov. Lic. în litere, Univ. Bucureşti 1896. Profesor secundar.

Sângeorzanu Vasile, n. 1857 în Parva. Liceul Năsăud. Fac. de litere şi filozofie, Viena. Dela 1884 profesor la liceul din Galaţi. A publicat o gramatică română pentru Germani (1883).

Scurtu Ion, n. 1877, Braşov. † 1922. Liceul în Braşov. Facultatea de litere, Bucureşti. Publicist, la « Tribuna » din Sibiu. S'a remarcat în ziaristică prin avânt tineresc şi temperament combativ. Inapoindu-se la Bucureşti fu omul de încredere a lui Aurel C. Popovici. Continuându-şi studiile la Universitatea din Cluj (1898), el stimulă, îndrumă şi agită tinerimea univers. română de aici, fiind mereu în fruntea ei. La congresul internaţional studenţesc, organizat de « Corda Fratres » la Paris repurtă din punct de vedere politic o răsunătoare izbândă contra Maghiarilor; urmarea fu: excluderea lui dela Universitatea din Cluj. Trecù iarăş Carpaţii, apoi plecă la Lipsca, unde îşi trecù doctoratul în litere şi filozofie (1902) cu teza: « Viaţa şi scrierile în proză ale lui M. Eminescu ». Profesor secundar la liceele Sf. Sava şi G. Lazăr, la Seminarul Central şi Nifon. Ca dascăl model, conştiincios, exact, bine pregătit, cu vocaţie pedagogică — a muncit timp de 15 ani la creşterea şi educaţia naţională a tinerei generaţii.

A adunat mult material pentru o monografie asupra lui Eminescu, din care a publicat câteva lucrări. A publicat multe articole în « Semănătorul », critice, etc. In răsboiul Unirii s'a angajat ca ofiţer voluntar. (Din « Dr. Ion Scurtu 1877—1922, Cuvinte de amintire » de Alex. Lapedatu, Cluj, 1922).

Sfetea Maria, n. 1871 în Braşov a făcut Şcoala profes. gr. I (1894) şi gr. II (1904). Maiestră la şcoalele profes. din Bucureşti şi dela 1905 la cea din Câmpulung fiind şi directoare.

Sibianu Iacob, n. 1864, Braşov. Făcù Conservatorul de muzică în Bucureşti (1906). Maiestru de muzică la şcoala normală şi la liceul din Câmpulung dela 1895.

Sporea Const., n. 1876 în Vama Buzăului (Trei Scaune). Liceul la Braşov (1896). Universitatea în Bucureşti (1903). Profesor secundar la şcolile secundare şi la Seminarul pedagogic universitar din Iaşi. Dela 1919 profesor şi directorul şcolii normale din Deva. Opere: 1. Organizarea Şcolilor secundare din Prusia. 2. Incercări asupra metodicei limbii germane. 3. Repertoriul sistematic al Istoriei pedagogiei, trad. şi complectat după Dr. E. Hartmann.

Străjanu Mihail, n. 1841, în Tiur. Liceul în Blaj, facultatea de litere în Bucureşti şi cea de filozofie în Berlin (1872). Profesor secundar de l. română la liceul din Craiova dela 1873 şi directorul internatului. A publicat cărţi didactice, manual de gramatica l. române (1881). Curs de l. italiană (1887). Inceputul renaşterii naţionale (1891). Principii de literatură (1892). Principii de estetică şi poetică (1893). Chestiuni literare şi pedagogice (1897). Legătura între filozofie şi ştiinţele experimentale (1907). Nerime (episod din viaţa poetului Leopardi) (1909). Hermann şi Dorotea, trad. 1912. Manual de bună cuviinţă pentru tinerimea şcolară, ş. m. a.

Şuluţ Carpenişeanu Aurel, n. Elisabetopol, 1861. A urmat studiile filozofice şi literare la univers. din B.-Pesta, Viena şi Paris. Dela 1885 profesor secundar la Focşani, dela 1889 la liceul din Ploeşti.

Şuteu Vasile, n. 1876 în Năsăud, unde făcù şi liceul. Licenţiat dela facultatea de litere în şcoala nor-

mală super. din București. Apoi urmă și fac. fil. la univers. din Halle (Germania). Profesor secundar dela 1900, iar dela 1911 profesor și director al liceului « Dim. Cantemir », București. Făcù răsboiul Unirii cu rangul de Căpitan, decorat de 3 ori, fost inspector general al școlilor normale pregătitoare în Moldova, director și profesor al coloniei de învățători-ofițeri la Bâlca. Membru în comisia cercetării cărților școlilor sec. Unul din principalii întemeietori ai cercetășiei în vechiul Regat alăturea de Munteanu-Murgoci și C. Nedelcu.

Svinț Pavel, n. 1864 în Feldru (Năsăud). Liceul în Năsăud, licenț. litere Univ. București. Profesor secundar la Tulcea. †

Tacit Corneliu Ion, n. 1840, Făgăraș. Liceul Brașov, facultatea de litere univers. București. Până la 1882 profesor la Brașov, când fu numit la gimnaziul din Brăila. Profesor excelent. A publicat o foarte bună gramatică latină.

Tempea Radu. La 1844 se intitulează: « Inspectorul și profesorul teologiei morale din Seminarul Sf. Episcopii Râmnicului ». Pare a fi fost primul Director al acestui seminar. Tipărește *Pravila manuală* și *Oglinda Statului bisericesc și politicesc*, Brașov, 1835. (Din « Istoria Semin. preoțești de Al. T. Dumitrescu și G. M. Ionescu, Buc., 1906).

Tempea Liviu, profesor de muzică. Actualmente la conservatorul de muzică din Cluj.

Tipeiu, fost profesor secundar la Focșani.

Tudor Veniamin, ieromonah basilitan din Blaj, (pe la 1824) fost profesor al lui G. Bariț, mai târziu trecù la Seminarul din Râmnicul-Vâlcii (mai deodată cu viceprotopopul Radu Tempean, fiul lui Radu R., care a scris gramatica) [1]).

Vântu Alexandru, fost profesor la Seminarul Central din București. Școala primară la Năsăud, liceul și Universitatea în Iași. † 1916.

Velovan Ștefan, n. 1852 în Rusca Montană (Banat). Urmă liceul în Timișoara, universitatea în Viena. Episcopul Caransebeșului, Popazu, care înființă școala pedagogică gr.-or. în Caransebeș, cunoscând talentul și hărnicia tânărului V. îl trimise (1876) în Germania pentru complectarea studiilor pedagogice (Gotha). Fu apoi numit (1877) profesor și director al Școlii ped. din Caransebeș.

A scris și publicat mai multe lucrări, care au atras atenția oamenilor de specialitate, și au dovedit că V. este unul din cei mai de seamă pedagogi români. In 1893 fu chemat în vechiul Regat unde funcționă ca profesor și director al școlii de aplicație, a școlii normale din Craiova.

Vestemian Victor N., n. în Sibiu 1871. Licențiat în drept (1896) și litere (1899). Profesor secundar la Craiova și Pitești.

Vida Gheorghe, român nobil din Marmația. Fost profesor la Iași și în unele familii boierești.

Publicații de ale lui: *Gramatica practică româno-franțozască*, compusă dupe autorii clasici cei mai noi și cu exemple avute, și lesne de înțeles luminată spre folosul tinerimii românești de *Gheorghie Vida*, Român nobil din Marmația. In Buda cu tipariul crăescei Universități, 1833. (Se află și în bibl. N. Climescu Iași).

V. INVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ȘI ACADEMICIENI

Tinerii intelectuali din Ardeal trecuți prin școlile naționale ale Blajului apoi și ale Brașovului, Năsăudului, Beiușului, și studiind la universități și la alte înalte școli străine, erau plini de dorința de a-și ridică neamul lor la starea de cultură și de bunăstare a altor națiuni pe care le văzuseră și le cunoscuseră. Cele bune văzute la străini, doriau să le trasmită și la ai lor, ceeace i-a făcut să se dedice idealului de cultură, să se facă dascăli, să deștepte și învețe pe cei de un neam cu ei, de acasă sau din principatele românești. Astfel foarte mulți tineri ardeleni devin apostolii culturii.

Din dascălii ardeleni, cari au avut o activitate prodigioasă mai veche sau mai nouă și s'au ridicat până la profesori universitari vom amintì pe câțiva din cei mai însemnați:

Aron Florian, n. în Ardeal la 1805, † în București 1887. Studiile universitare le făcù, sub nemți, la universitatea din B.-Pesta. La 1826 Const. Golescu îl aduse în țară, recunoscând într'însul o destoinicie deosebită, încredințându-i conducerea școlii primare pe care o înființase la Golești. Deaici trecù la Craiova, ca profesor de istorie, apoi la București, prin 1836, la școala dela Sf. Sava unde funcționă câțiva ani. La 1848 Florian luă parte activă la mișcările Românilor din Ardeal, apoi redactă câtva timp ziarul « Telegraful român » din Sibiiu înființat de Șaguna; mai târziu dimpreună cu Ion Maiorescu redactă textul românesc al: « Foii legilor imperiale » din Viena. La 1857 se înapoiă în România la catedra de istorie dela Colegiul Sf. Sava, iar mai târziu fu profesor la Universitatea din București.

Opere: *Catihismul omului creștin, moral și social*, (București, ed. 1834, 1853 și 1871). *Idee repede de Istoria Principatului Țărei românești*, (3 vol. 1835—1838, București). *Elementuri din istoria sfântă a legilor vechi și a legei nouă trase din Biblie și evanghelie*, (Buc., 1841). *Manual de istoria principatului României dela cele d'intâi vremuri până în zilele de acum*, (Buc., 1839). *Manual de Catehismul cel mic al Omului creștin, moral și social*, (Buc., 1844) sub o altă formă. Acest manual a atins 28 ediții. *Patriarhii sau Pământul Canaan*, istorie în tablouri, trasă din Sf. Scriptură, traducere, (Buc., 1846). *Elemente de*

[1]) Vezi «George Bariţiu 12/24 Mai 1812—1892» Foi comemorative de Dr. C. Diaconovici, Sibiiu. 1892. Pg. 3.

istoria lumei, (Buc., 1847). *Mihai II Bravul* biografia și caracteristica lui, trase din istoria țării românești, (Buc., 1858). *Elemente de Istoria sacră sau biblică a vechiului și noului Testament* (pentru școalele primare urb. și rur., (Buc. 1867 — apărută apoi în 13 ediții). *Discurs pronunțat cu ocazia inaugurărei solemnității distribuirei premiilor*, (Buc., 1867). † 1887.

Babeș Victor Dr., n. 1854 la Viena. † 1922, București. Doctor în medicină dela univers. din Viena. Fost profesor la fac. de medic. București dela 1887 și fost director al « Institutului de bacteriologie » din București.

Știința bacteriologiei îl atrase foarte mult, deaceea se dedică studiului acesteia și o studiă la cei mai mari bacteriologi: Pasteur, Koch, Virchow și Cornil. Cu acesta din urmă Babeș a pus bazele bacteriologiei ca știință medicală și a întemeiat seroterapia. Lucrările sale în această direcție îi creară o reputație mondială, ceeace făcù să fie chemat în țară (1887) dela universitatea din Buda-Pesta unde erà atunci profesor de anatomie patologică, oferindu-i-se catedra de patologie și bacteriologie înființată pe lângă facultatea de medicină din București. Doctorul Babeș a adus servicii prețioase țării. El a format pe lângă Institutul de bacteriologie o școală a cărei bază științifică este alcătuită din combinarea metodelor franceze și germane. A făcut multe descoperiri în domeniul tuberculozei, serum antituberculos, acțiunea tuberculozei asupra leprei, topografia baccilului tuberculozei. Alte lucrări privesc studiul leprei, turbării, ș. m. a.

Operele sale scrise, sub formă de cărți, broșuri, atlase, comunicări și studii în reviste, trec cifra de 300. Unele au apărut în *Dările de seamă* ale Academiei de științe și de medicină din Paris, în *Zeitschr. f. Hygiene*, în *Analele Institutului Pasteur*, în *Virchows Archiv*, etc., precum și în *Analele Institutului de bacteriologie* din București și *România medicală*.

In 1893 a fost ales membru al Academiei române. A fost membru a numeroase Societăți savante din Europa și a reprezentat știința română la congresele internaționale. Ca Român ardelean și adversar al opresiunii exercitate de Maghiari asupra Românilor din Ungaria, Babeș, refuză, în 1909, dimpreună cu alți colegi ai săi, să participe la Congresul de medicină ținut la Buda-Pesta. Protestarea aceasta avù un răsunet general, căci la ea aderară și medicii sârbi, cehi, croați și ruteni, refuzând deasemenea să colaboreze la acel congres.

Bărnuț Simion, n. 1808 în Bocșa Română (jud. Sălaj), † 1864 în Valea Almașului. Gimnaziul îl făcù la Careii-Mari, la Blaj cursul filozofic și teologic, In 1830 prefect și vicerector în seminarul teologici 1831—1834 profesor la liceul de aci. Din acești an. datează primele începuturi ale activității sale publice. Convins că cultura limbii este garanția viitorului și scutul de apărare al existenței unui popor, B. începe a ține prelegerile sale la liceu și seminar în limba română (căci până atunci se predà în l. latină), lucru ce produse a adevărată revoluție a spiritelor, care a pregătit cu încetul tinerimea pentru epocalele evenimente din deceniul următor. B. e între cei dintâiu care a pus la cale protestul înaintat de consistoriul din Blaj, în 1843, către dieta anilor 1841—1843, în cauza limbii române. Urmă un proces început cu turburări în seminar. Episcopul Lemény îl suprimă din postul de profesor. Atunci B. se înscrie la Academia de drepturi din Sibiiu și urmează până la 1848, când se pune în fruntea mișcării naționale române. El e autorul proclamațiilor din 25 și 26 Martie 1848, care cuprindeau un program național politic: Congres național român, libertate individuală prin suprimarea iobăgiei, libertate națională prin reașezarea poporului român în drepturile sale. La inițiativa sa se ținù adunarea din Dumineca Tomei și apoi aceà memorabilă dela 3/15 Maiu 1848, la Blaj, în care s'a stabilit crezul politic al națiunii române din Ardeal. După revoluție erà la Viena, unde în 1850, împăratul îl decorează cu crucea de aur pentru merite. In 1851—52 urmează cursurile juridice la universitatea din Viena, dela 1852—54 la Pavia, unde ia doctoratul în drept. La 1854 fu chemat de Ministrul Mavrogheni și de A. Treb. Laurian, la Iași, la catedra de filozofie dela Academia deacolo. Acì luă parte la reorganizarea învățământului din țară. La 1856 deschizându-se la Iași cursuri superioare de filozofie și drept, fu numit profesor de filozofie, dreptul ginților public și constituțional, cursuri ce le-a ținut nouă ani. Imbolnăvindu-se greu se înapoiè în patria natală unde moare la 16/28 Maiu 1864. A scris mai multe opere ca: Dreptul natural privat și public (Iași 1868); Dreptul ginților natural și positiv; Politica (Doctrina constituțiunii); Constituțiunile statelor principale, cu introducțiuni; Antropologia, Psichologia empirică, (Iași 1871); Enciclopedia filosofiei teoretice; Logica, (Iași 1881); Metafizica; Estetica; Știința virtuții; Pedagogia, (Iași 1870); Istoria filosofiei; ș. a. Au rămas încă multe manuscrise inedite. A mai publicat: Raporturile Românilor cu Ungurii și principiile libertății naționale desfășurate de S. B. la 1412 Maiu 1848 în ședința preliminară a adunării naționale în biserica Catedrală din Blaj, Viena 1852. Dreptul public al Românilor, (1867); In l. italiană: Argomenti di giurisprudenza e di scienze politiche (Teză de doctorat, Pavia, 1854). (Encicl. rom. și Fig. cont.).

Cu ocazia inaugurării Universității românești din Cluj în 1920, Universitatea din Iași a trimis următoarea adresă:

« Cu o bucurie recunoscătoare, Universitatea din Iași își îndreaptă gândul către primii ei profesori, cari în ziua de 26 Octomvrie 1860, când s'a inaugurat Universitatea din Iași, din cei 11 câți erau atunci la Facultatea de drept, litere și științe, 5 erau din Ardeal: Suciu, Emilian, Micle, Pop, primul decan al Facultății unite de litere și științe, și Simion Bărnuț.

Universitatea din Iași nu poate uità că acești profesori ardeleni au dat strălucirea începuturilor ei, în special nu poate uità figura marelui ardelean, a marelui Român, *Simion Bărnuț*, care și astăzi planează asupra Universității din Iași și-i patronează activitatea.

Simion Bărnuţ, inspiratorul şi conducătorul intelectual al revoluţiei Românilor din Ardeal în contra Maghiarilor în anul 1848, a fost între anii 1860—1863 sufletul Universităţii ieşene; el a avut o activitate prodigioasă, ţinând cursuri atât la Facultatea de drept, asupra dreptului constituţional, dreptului ginţilor şi dreptului natural, cât şi la Facultatea de litere asupra tuturor disciplinelor filozofice, asupra eticii, pedagogiei, istoriei, filozofiei, metafizicii şi esteticii.

Colegii lui S. Bărnuţ i-au propus să fie ales primul rector al Universităţii din Iaşi, propunere care pe atunci aveà semnificarea ei elocventă din punct de vedere al aspiraţiunilor noastre naţionale integrale ».

(Din « Adresa Universităţii din Iaşi trimisă cătră Universitatea din Cluj », publicată în « Serbările pentru Inaugurarea Universităţii din Cluj », în prezenţa familiei regale, a corpului diplomatic, a reprezentanţilor universităţilor Statelor amice şi a tuturor autorităţilor civile şi militare, 31 Ian.—2 Febr. 1920, pag. 56—57). (N. Iorga: Oameni cari au fost).

Bianu Ion, n. 1856 în Făget (jud. Târnava mică). Studiile liceale le făcu la Blaj, terminându-le la 1876. Licenţiat în litere şi filozofie dela Universitatea din Bucureşti (1880). In 1879 numit bibliotecar la Academia Română. La 1881 fu trimis de Stat la Milano şi Paris pentru a face studii de filologie romanică, terminându-le în 1883 când se înapoiă. Profesor la liceul Sf. Sava, 1881—1901. Profesor la Facultatea de litere, Bucureşti, 1887—1928 de Istoria literaturii române. Bibliotecar, director şi Membru corespondent al Academiei române (dela 1886), iar în 1929 Preşedinte al Academiei Române,

In 1885 fu trimis de Academie în Polonia să viziteze mai multe biblioteci, muzee şi arhive publice şi particulare, găsind multe documente preţioase relative la istoria Românilor, adevărate tezaure ale trecutului nostru, 1500—1708, publicate în urmă de Ion Bogdan. In 1902 fu ales membru al Academiei Române.

Activitatea sa a fost foarte intensivă: Istorică, literară, filologică. Operele lui sunt multiple: Viaţa lui Sam. Micul-Clain, (1876); Poezia satirică la Români, 1881; Predice la praznice mari de Antim Ivireanu, publ. de I. B. 1886; Psaltire în versuri de Dosofteiu, publ. de I. B.; Psaltirea Scheiană, 1889; Texte macedo-române, publ. 1891; Cultura şi literatura românească în sec. XIX-lea, 1891; Catalogul manuscriptelor româneşti 1897—1904; Bibliografia românească veche 1508—1830, în colaborare cu Nerva Hodoş, 1898—1910; Introducerea limbii româneşti în Biserica Românilor, 1904; Episcopia Strehaei în anii 1673—88, publ. 1907, ş. m. a.

Iată cum caracterizează marele nostru savant, Nicolae Iorga, pe Ion Bianu:

« Acolo la Academie, în cele două căsuţe dăruite, legate ca vai de ele, în care se păstrează cu neasemănată grijă comorile fără de care nu s'ar puteà scrie nimic despre acest neam, un om şi-a închis viaţa pentru a da o operă, şi recunoscătorilor şi nerecunoscătorilor. A intrat tânăr, având tot ce poate da cultura apuseană şi cel puţin atât talent cât alţii, cari s'au ocupat numai cu vădirea însuşirilor proprii; a intrat lăsând pe prag orice vanitate, orice preocupaţie de sine. Trebuind să ţie seamă de toate dificultăţile de caractere ale unora, de toată grosolănia altora, ferindu-se de intriga curentă, opuindu-se lăcomiilor întetite, el a făcut ca azi să putem lucrà cu toţii, în linişte, în ordine, ca în orice ţară civilizată ». (In « Neamul românesc », No. 143 dela 29 Iunie 1924).

Bob Fabian Vasile, profesor şi poet satiric, n. 1795 în Ruşii Bârgăului. A făcut studiile în institutul militar grănişeresc din Năsăud, gimnaziul la Blaj şi studiile academice la Oradea-Mare. La 1820 Fabian, trecù în Moldova, dimpreună cu alţi trei tineri ardeleni, angajaţi de G. Asaki, ca profesor la Seminarul din Socola. Peste puţin timp izbucnind revoluţia din 1821 fu silit să treacă în Basarabia, unde trăì până în 1822. In curând se înapoiă la Iaşi, dădù lecţii particulare prin casele boereşti şi în diferite împrejurări e trimis ca delegat din partea Statului la Sibiiu cu depeşi către Consulul general rusesc. La 1828 înfiinţându-se gimnaziul la Iaşi fu numit profesor de matematici, geografie şi latină, până la 1834, când trecù la Academia Mihăileană ca profesor de filozofie. † 1836.

Dela B. ne-au rămas mai multe poezii, unele pline de sentiment naţional.

A publicat: *Moldova la 1821*, *Schimbarea soartei Moldovei*; *Geografia cinterimului*; *Glasul viitorului* (poezie).

Bogdan Duică George, profesor, n. 1865, Braşov, unde îşi făcù şi liceul, iar Universitatea la Bucureşti. Licenţiat în ştiinţele istorice. A studiat şi în Germania, Austria şi Ungaria, (Iena, Viena, Pesta). Fu profesor secundar în Galaţi, Focşani, Bucureşti, aici director al Liceului « Mihai Viteazul ». Dela 1919 profesor de l. română la Universitatea din Cluj. E şi membru al Academiei Române. Se ocupă mai ales cu scrieri despre istoria literaturii române. A colaborat la « *Tribuna* », « *Rumänische Revue* », « *Convorbiri literare* ». A redigiat doi ani « *Gazeta Bucovinei* » din Cernăuţi. Apoi colaboră la « *Viaţa românească* », « *Revista gener. a învăţământului* ». ş. a.

Activitatea literară a lui B. Duică este bogată. Din operele lui cităm unele: *Petru Maior*, studiu biografic, Cernăuţi, 1893; *Bucovina*, studiu istorico-politic, Sibiiu, 1895; *Călugărul Visarion Sarai*, studiu istoric, Caransebeş, 1896; *Procesul episcopului Inoc. Klein*, studiu sitoric, Caransebeş, 1896; *Statistica Românilor din Transilvania* în 1733, (statistica episc. Klein), studiu istoric, în « Convorb. liter. », 1896. Despre *Grigore Alexandrescu*, Buc., 1900. Matthias: *Pedagogie. Curs de limba germană*, în colab. cu Aurel Popovici. Despre *Ţiganiada* lui Budai Deleanu, Studiu literar, Buc., 1902. Viaţa şi ideile lui *Simion Bărnuţ*, 1924. *Gheorghe Lazăr*, 1924, ş. m. a.

Bogdan Ion, profesor Universitar, n. 1864, Braşov. † 1919, Bucureşti. Liceul îl făcù la Braşov. Licenţiat în litere dela Univers. Iaşi. Urmă cursuri de slavis-

tică la Univers. din Viena, St. Petersburg, Moscova şi Cracovia (1887—1891). Numit profesor la facultatea de litere din Bucureşti la 1891 unde se înfiinţă o catedră de filologie slavă. Membru al Academiei române. A fost un muncitor neobosit şi un mare patriot şi naţionalist.

Opere: *Istoria coloniei Sarmisegetuza*, Iaşi, 1885; *Raport as. Şcoalelor secundare din Germania*, Buc., 1886; *Cinci documente istorice slavo-române* din biblioteca Imperială din Viena, Buc. 1889; *Vechile cronici moldoveneşti*, texte slave, cu studii, traduceri şi note, Buc., 1891; *Insemnătatea limbilor slave pentru Români*, Buc., 1894; *Românii şi Bulgarii*, raporturile culturale şi politice între aceste două popoare. Conferinţă, Buc., 1895; *Cronici inedite atingătoare de istoria Românilor* (între 1325—1684). Buc., 1895; *Documente culese din arhive şi biblioteci polone*, 3 vol. (1510—1703), Buc., 1900; *Vlad Ţepeş*, studiu critic, Buc., 1896; *Luptele Românilor cu Turcii până la Mihai Viteazul*; *Cultura veche română*, 2. confer., Buc., 1898; *Documente şi regeste* privit. la relaţiile ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în sec. XV şi XVI, Buc., 1902; *Istoriografia română*, discurs de recepţie în Acad. rom., 1905; *Album paleografic* de facsimile de docum. române sec. XV, Buc., 1905; *Inscripţiunile dela Cetatea Albă şi stăpânirea Moldovei* asupra ei, Buc., 1908; *Documentul Râzenilor din 1384 şi organizarea armatei moldovene* în sec. XV, Buc. 1908, ş. a. m.

Bogdan Ştefan, profesor, n. la Braşov, în 1876. Liceul l-a făcut la Braşov, studiile Universitare la Zürich, Berlin, Geneva. Acì făcù doctoratul în ştiinţele fizico-chimice. Este profesor de chimie la Şcoala de Poduri şi Şosele din Bucureşti.

Activitatea sa ştiinţifică este remarcabilă; are o mulţime de studii din domeniul chimiei.

Bojincă Damaschin, scriitor şi jurisconsult, n. la 1801 în Gârlişte (Banat), dintr'o familie de bufani (ţărani veniţi din Ţara rom.). A studiat în Oraviţa, Oradea mare şi Pesta.

A scris câteva cărţi, între cari « *Diregătorul bunei creşteri* » (cu Ştef. Neagoe, învăţător la 1828); *Anticele Romanilor*, (2 vol.), B.-Pesta, 1832—1833. A colaborat la revista liter. a lui Karkaleki. Pela 1833 a trecut în Moldova la Iaşi, ca jurisconsult, unde cu Flechtenmacher şi Anania, întocmì Codul Calimah. La 1834 erà rector al Seminarului dela Socola, boierit cu titlul de « paharnic ». Dela 1843 profesor la Academia Mihăileană, unde făcù un curs de drept roman şi de Codul civil moldovenesc, anul al 2-lea de legi. La 1851 s'a retras. † 1866. (Enc. rom.).

Bratu Traian, n. Răşinari, 1875. Doctor în filozofie, Berlin, (1907). Profesor univers. Iaşi, dela 1907. Actualmente preşedintele Senatului. Lucrări asupra literaturii germane.

Cădere M. Dimitrie, n. 1876 la Hangu. Liceul naţional Iaşi (1888—1895), Facultatea de ştiinţe Iaşi (1895—1898). Licenţiat în ştiinţe. Studii la Univers. din Viena. Doctor în ştiinţe. Bunicul părintelui venit din Cădăreni, lângă Toplita. Fost profesor secundar, fost inspector şcolar, conferenţiar şi profesor la Universitatea din Iaşi. Fost membru în consiliul gener. de instruc. A publicat mai multe cărţi didactice, precum Chimia şi Mineralogia, Fizica, Carte de citire p. şcoalele de meserii. Are mai multe lucrări ştiinţifice de geologie, petrografie, apoi de popularizarea ştiinţei. Are o bogată activitate socială, naţională, industrială şi economică. A creat, cu alţii, prima cooperativă a Podgorenilor din Moldova, în 1919.

Câmpeanu Petre M. Doctor în filozofie, profesor de filozofie şi de dreptul natural la Academia din Iaşi, începând dela 1836. Membru al Acad. rom. Originar din Ardeal. † 1893.

Scrieri: Cuvânt rostit în Sala Academiei în 9 Oct. 1838 la prilejul visitaţiei ce a făcut şcoalelor I. P. S. K. K. Veniamin Costache, Arhiep. şi Mitrop. al Moldovei şi Sucevei, 1838. Abecedar latin, 1847, II ed. 1860. Gram. rom. p. clasele normale, 1848, prelucrată apoi de Nic. Măcărescu, pentru şcoale, iar pentru alt cerc de cititori decât al şcoalelor, a prelucrat-o însuş C. (II ed. 1880) cu următorul conţinut: 1. O tratare filozofică despre originea limbei omeneşti; 2. Clasele generale, în cari se împart limbile vechi şi noui, după modul cu care se exprimă intrinsele relaţiile, ce ideile minţii le au unele cu altele în cugetare şi vorbire; 3. Clasele generale ale obiectelor, despre cari spiritul omenesc a putut să-şi formeze, la început, succesiv atât idei cu mintea sa la lumina conştiinţei, cât şi cuvinte (limbă) prin sensibilizarea acelora. Prefaţa conţine o expunere a argumentelor fonetiştilor şi etimologiştilor extremi şi o combatere a lor (D. E. în Encic. rom.).

Coste Ion (Niţu), n. în Mănărade. Frecventă şcoalele în Blaj, iar Facultatea juridică o termină în Cluj şi apoi fu advocat pe la Braşov. Dimpreună cu I. Manfi şi V. Pop s'a dus la Iaşi — chemaţi de Mitropolitul Veniamin, George Asaki şi Vornicul Mihai Sturdza, — ca profesori la Seminarul dela Socola pentru retorică şi poetică. Mai târziu înapoindu-se (când cu revoluţia lui Ipsilante) a fost profesor la şcoala primară din Blaj până la 1845, când în urma marelui proces între profesori şi episcopul Lemenyi fu scos din profesorie. După revoluţia din 1848 fu iar profesor la şcoala primară din Blaj, până la moartea sa în 28 Decemvrie 1859 (în etate de 67 ani). (Din « Serbarea şcolară dela Iaşi », cu ocazia împlinirii a 50 ani dela înfiinţarea învăţăm. sup. în Moldova, de A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu, Iaşi, 1885, pag. 239).

Densuşianu Aron. La înmormântarea căruia, 28 August 1900, rectorul Universităţii din Iaşi, A. D. Xenopol, ţinù următoarea cuvântare:

« Cu Aron Densuşianu s'a stins unul din elementele cele mai destoinice din învăţământul superior. Originar din Transilvania, defunctul profesor aveà, pe lângă o întinsă cunoştinţă a obiectului catedrei sale speciale, una nu mai puţin temeinică a limbii şi literaturii româneşti, care materie a fost şi ea propusă

de el ani îndelungați la această Universitate, ca suplinitor al titularului. Pe lângă eminentele sale însușiri de profesor, D. erà și un caracter. Nu știà să facă să plece legea după stăruințe, ci menținea cu rigoare dispozițiile regulamentelor, adeseori fiind un corectiv binefăcător pentru noi ceștilalți, mai indulgenți.

Adusese din țara lui de baștină și învăpăiată iubire de țară și de neam, care-l puneà pe D. în fruntea tuturor manifestărilor naționale.

Pentru Universitatea din Iași D. înseamnă sfârșitul unei importante serii istorice, aceea a adăogirii elementului cultural și național din părțile de dincoace, prin acel viu și plin de vlagă a învățătorilor de peste munți, serie începută la 1820 prin Vasile Pop, Costea, Manfi și Vasile Fabian, aduși de Mitropolitul Veniamin pentru Seminarul dela Socola, și sfârșită în 1900 prin moartea lui A. Densușianu.

In acest răstimp de 80 ani, n'a încetat nici un moment alimentarea culturii Românilor din Moldova de către învățații din Transilvania, și această alimentare a fost spre binele țării și al Românilor de dincoace de munți, în deobște întrucât le-a întreținut în minte avântul cultural și în inimi dragostea neamului. Vor puteà să mai vină învățați transilvăneni să împodobească înaltele noastre instituții de cultură; dar aceasta va fi datorită întâmplării; nu vor mai formà ei verigile unui lanț neîntrerupt, al căruia cea din urmă și una din cele mai de seamă a fost neuitatul Aron Densușianu »[1]).

Densușianu Ovid, n. 1873 la Făgăraș, a studiat la Brașov și Iași (lic. al fac. de litere 1892). Profesor secundar, iar la 1893 plecă la univers. din Berlin și apoi la Paris (1893—1897) pentru studii de filologie romanică. Profesor la univers. din București, de istoria limbii și liter. române. A publicat numeroase articole în « *Arhiva* », *Rev. crit. lit.* din Iași, apoi Aliterațiunea în l. romanice, Iași 1895; La prise de Cordres et de Sebille, Paris, 1896; Obiectul și metoda filologiei, Buc., 1897; Studii de filologie română, Buc., 1898; Școala latinistă, Buc., 1900; L'histoire de la langue roumaine, precum și revista sa « Vieața nouă ». (Encic. rom.).

Emilian Ștefan, profesor la Universitatea din Iași. Studiile tehnice le-a făcut la Viena. Erà arhitect. Intre publicațiile sale, găsim și un Curs practic de perspectivă liniară. Iași, 1886.

Densușianu Nicolae, istoric român, n. 1846 în Densuș. A studiat în Hațeg, Blaj și Academia de drept în Sibiiu. 5 ani a fost advocat în Brașov, în 1877 trecù la București înscriindu-se în baroul advocaților. Aici însă s'a ocupat cu studii istorice. A fost trimis de Acad, rom. în 1878 să adune material istoric din 16 arhive și 12 biblioteci din Ungaria și Ardeal, relativ la istoria Rom. din sec. XVII—XVIII pe care le-a publicat în 1884. Mai publică: Revoluțiunea lui Horia, operă prem. de Acad. rom. Operele ce a publicat sunt foarte multe. † 1911. D-l N. Iorga scrie despre dânsul: « Trăià în acest bătrân, coborîtor de nemeși din jurul ruinelor Ulpiei Traiane, nu mândria romană, ci o neînvinsă încăpățânare dacă. Și mai trăià ceva: Conștiința tuturor suferințelor îndurate de ai noștri acolo, dela cel dintâi apărător al țărânii ardelene căzut înaintea călăreților maghiari ai năvălirii până la moartea sîlnică a tatălui său, în zilele cumplite ale revoluției dela 1848. Acest om păreà, cu statura lui înaltă, cu aspra lui privire, cu bătrânețea lui dârză, cu vorba-i puțină și sila de lume, icoana însăși a nenorocului nostru care nu se dă, a înfrângerii noastre, care în tăcere gătește după cea din urmă luptă pierdută clipa celei mai apropiate răzbunări ». (Encic. rom. și Iorga: Oameni cari au fost).

Iuga C. Gheorghe, n. 1871 la Brașov, unde a făcut liceul. Doctor în științele matematice dela universitatea din Strassburg (1898). Dela acest an profesor secundar în vechiul regat, iar la 1908 Inspector al învățământului particular. După răsboiu profesor de matematici la Universitatea din Cluj. In 1927 Secretar general la Ministerul Cultelor și Artelor.

Lalescu Traian, n. București la 1882, originar din Banatul Timișan. Liceul internat la Iași (1893—1900), Universitatea la București, (1900—1903) și la Paris (1905—1908), școala super. de electricitate, Paris (1918—1919). Profesor la Universitatea și la Școala politehnică din București dela 1908.

A publicat: Culegere de probleme de geometrie descriptivă, 1919. Tratat de geometrie analitică, Buc. 1920. Théorie des équations intégrales, Paris, 1913; Le problème ethnographique du Banat, Paris, 1919. In timpul răsboiului Unirii a luat parte la propaganda din Paris în jurul ziarului « La Roumanie ». După răsboiu a înființat « Asociația Culturală » din Banat și a luptat pentru înființarea Școalei politehnice din Timișoara. † 1929.

Lapedatu Alexandru n. Cernat (Brașov) la 1876. Liceul la Iași, Universitatea la București. Fost funcționar la Ministerul Instrucțiunii, direcția Artelor, dela 1905. Secretar al Comisiunii monumentelor istorice dela 1904. Bibliotecar la Academia română dela 1903—1908. După răsboiu profesor la Universitatea din Cluj și Ministru al Cultelor și Artelor.

Sub îngrijirea lui s'a publicat excelenta publicație « Buletinul Comis. Monumentelor istorice », în care a publicat mai multe studii.

Laurian Aug. Treboniu, profesor, membru al Academiei rom., n. 1810 în Fofeldea (Sibiiu). Studiile le făcù la Sibiiu, Cluj și le termină la Viena, unde ascultă științele matematice, fizice, filozofice și politice. La 1840 fu chemat profesor la București, unde la 1845 împreună cu Nic. Bălcescu începù a publicà « Magazinul istoric pentru Dacia ». La 1848 trecù în Ardeal unde jucă un rol de frunte, împreună cu S. Bărnuț și Papiu Ilarian la mișcarea Românilor deacolo. La 1850 fu chemat de Gr. Ghica să organizeze, în calitate de inspector general, școlile din

[1]) Anuarul Universității din Iași pe anul 1899/900. Iași 1904.

Moldova şi publică pentru prima oară Cronica lui Şincai. La 1858 trece la Bucureşti unde e numit efor al şcolilor şi profesor de literaturile clasice la universitate.

A publicat multe opere din care amintim: Tentamen criticum in originem et formam linguae Romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae. Viena 1840. Brevis conspectus Historiae Romanorum in utraque Dacia degentiam, Hilariopoli, 1846 (publicată în l. franceză şi germană). Manual de filozofie trad. după Delavigne, 1846. Man. de filoz. şi de literatură filozofică trad. după Krug, 1847, Die Romanen der oesterreichischen Monarchie, 1849—51, 3 vol. Viena. Harta Daciei moderne, 1868. Istoria Românilor din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre şi geografia Daciei, 1869. Dicţionarul l. române şi m. a.

« Laurian a fost un utopist, un îndrăzneţ. Visul lui erà crearea unei Rome nouă cu acest material românesc pe care-l credeà vrednic să dea o asemenea operă. Prin limbă, prin amintiri erà să se facă această minune. Şi spre a imprimà mişcarea, el îşi alese, ca şi Lazăr, singurul punct de plecare solid pentru o asemenea faptă: Şcoala, în Muntenia şi în Moldova. Energia lui predomină mai târziu în aceà Şcoală înaltă pentru oamenii mari care trebuià să fie «Academia Română ». Acestea le spune N. Iorga despre Laurian.

Oricum, Laurian şi cu alţii au deşteptat România, cu căldura sufletului lor, cu lacrimile lor, prin privaţiuni de tot felul. A fost un adevărat apostol al neamului românesc. A muncit toată viaţa pentru marea idee a Românismului. Nici o descurajare, nici o piedecă nu există pentru el. El erà tipul omului politic cel mai curat, mai dezinteresat, cel mai supraomenesc. Totul pentru neam, nimic pentru el. † 1881 în Bucureşti.

Maiorescu Ion, profesor şi publicist, n. 1811 în Bucerdea (Blaj), † 1864. Studiile le-a făcut la Blaj, Cluj, Pesta şi Viena, cursuri de filozofie şi istorie şi terminând fac. de teologie la Sf. Barbara în Viena. La 1836 venì la Cerneţi (Mehedinţi), unde înfiinţă o şcoală primară. La 1837 fu numit inspector şi profesor la Şcoala centrală (gimnaziul) din Craiova. La 1848 însărcinat plenipotent al guvernului provizor din Bucureşti pe lângă guvernele din Pesta, Viena şi Frankfurt, prezentând memorii parlamentului federal, publicând articole în Augsburger Allg. Zeitung, etc., pentru luminarea Europei asupra situaţiei politice a Românilor şi pericolul ce-i ameninţà din partea Ruşilor. Vine în Viena şi Ardeal lucrând pentru cauza Ardealului şi publică « Die Romanen der Oesterr. Monarchie» în 3 vol. 1853—1856. Funcţionar super. în Ministerul de justiţie din Viena. Călătoreşte la Românii din Istria (1857), publicând un « Itinerar în Istria cu un Vocabular al dialectului româno-istrian », Iaşi, 1874. Buc. 1900. La 1859 e numit director al Eforiei Şcoalelor, apoi profesor la facultatea de litere. (Enc. rom.).

Maiorescu Titu, profesor universitar, n. 1840, în Craiova. Liceul îl făcù la Braşov şi la Teresianul din Viena. Universitatea la Berlin şi Paris. Fu puţin timp în magistratură, apoi în învăţământul secundar. La 1873 este rector al universităţii din Iaşi. Aici ţine conferinţe publice şi pune temeliile societăţii «Junimea» (1865). Se ocupă cu limba, literatura română şi politica. El introduce fonetismul şi ortografia de azi. La 1867 începe publicaţia « Convorbiri literare » dimpreună cu Iac. Negruzzi, Pogor, P. P. Carp şi Th. Rosetti. Publică mai multe lucrări de critică acerbă, în care e călăuzit de: respectul adevărului, în viaţa teoretică ca şi cea practică socială, idee,—care constitue ce se numeşte *direcţia nouă*. Are multe şi grele lupte. La 1871 ales deputat se distinge printr'o oratorie parlamentară aleasă. Nu lasă însă în părăsire literatura. In 1874 ministru al Instrucţiunii. In 1884 fu transferat la universitatea din Bucureşti, la 1892 ales rector, în 1895 senatorul colegiului universitar. Membru al Academiei române.

In timp de 42 ani de mai multe ori deputat şi ministru. La 1913 prim-ministru, când are loc încheierea păcii Statelor balcanice. Din multele sale opere amintim: Critice, Logica, Discursuri parlamentare ş. m. a. La 15 Febr. 1900, fiind de 60 ani, i se închină de admiratorii lui o mare lucrare « Lui Titu Maiorescu, Omagiu ». † 1916. (Encicl. rom.).

Mândrescu Simion, n. 1868 în Râpa de jos (Ardeal) Liceul îl făcù la Năsăud, facultatea la litere la Bucureşti 1909. Doctor filoz. 1905 (Berlin). Profesor secundar dela 1892; prof. universitar Bucureşti dela 1905. In anii 1924—26 fu ministru al României în Albania. Activitatea lui se poate găsì în publicaţia: « Simion C. Mândrescu în serviciul unităţii noastre naţionale ». Omagiu din partea societăţii Frăţia românească — « Frăţilia ». Bucureşti 1929. A publicat mai multe studii şi cărţi.

Manfi Iosif, n. în Teaca, la anul 1791. Invăţă în Blaj, în Târgu-Mureşului, iar logica şi fizica în Cluj. Intră apoi în seminarul clerical din Blaj, unde termină cursul în 1813, din care an până la finele anului şcolar 1819 a fost profesor la şcoala primară din Blaj. Episcopul Bob l-a scos din profesorie, fiindcă n'a voit a se preoţì. A fost unul dintre profesorii ardeleni aduşi de Mitropolitul Veniamin, George Asaki şi Vornicul Mihai Sturdza la reorganizatul Seminar dela Socola (în 1820). Acì predă limba şi literatura latină şi aveà de colegi pe Ion Coste şi Vasile Pop. † 1872. (Din « Serbarea şcolară dela Iaşi » de A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu. Iaşi, 1885, p. 239 şi Enciclopedia română. Sibiu. 1904. Dicţ. contimp.).

Meruţiu Vasile, n. Năsăud 1881, unde făcù liceul. Universitatea în Cluj. Profesor secundar la liceul « Matei Basarab », Bucureşti. Geolog la Institutul geologic. Dela 1920 profesor la universitatea din Cluj. A scris despre « depozitele de sare din România » şi alte studii şi cărţi.

Meţianu Nicolae, profesor agregat la facultatea de medicină din Bucureşti.

Micle Ştefan, profesor universitar la Iaşi, n. în Feleac (Cluj) 1820. † 1879. Studiile le făcù la Cluj, Viena. Participă la mişcarea revoluţionară din 1848 din Ardeal. La 1854 se stabileşte la Iaşi ca profesor de fizică şi chimie şi ştiinţele naturale la liceu. La 1858 profesor la Şcoala militară şi la 1860 de fizică şi chimie la facultatea de ştiinţe din Iaşi până la moartea sa.

Opere manuscrise: Mecanica agricolă, Curs de astronomie, Zoologie, Chimia analitică, Chimia anorganică, Chimia experimentală, Fizică ş. a.

Erà soţul poetei Veronica Micle. (D. R. Rosetti: Dicţ. contimp.).

Minea I. Actualmente profesor de istorie la universitatea din Iaşi (dela 1920).

Munteanu-Murgoci George, n. 1872, Brăila, originar dela Braşov. Liceul real în Brăila, facultatea de ştiinţă în Bucureşti, licenţiat în 1895. Profesor secundar. Doctor dela München. In 1908 profesor la Politehnica din Bucureşti. Dela 1906 geolog la Institutul geologic. Fost profesor al principelui Carol al României. Membru coresp. al Academiei Române. Activitatea lui ştiinţifică ca geolog şi în special ca agro-geolog a fost foarte bogată. Lucrările lui publicate sunt în număr de 124 şi trei în manuscris. † 1925.

Murgu Eftimie Dr., jurisconsult, profesor de filozofie, n. Caransebeş. A avut o educaţie aleasă. Studiile de drept şi filozofie le făcù la Pesta. Naţionalist înfocat neputând lucrà cu succes în patria sa, trecù la 1834 la Iaşi ca profesor de filozofie la Şcoala Basiliană, apoi la Academia Mihăileană. La 1836 trecù la Bucureşti. La 1839 neconvenind Rusiei apostolatul lui, M. fu arestat şi expulzat la Sibiiu. La 1840 se stabilì la Lugoj, ca avocat, lucră foarte mult pentru interesele naţionale. La 1848 arestat de Unguri ca agitator, şi trebuì să treacă din nou în România veche. † ca deputat la Buda în 1870 (Enc. rom.).

Panţu C. Zaharia, n. 1866 Târgu Mureşului. Liceul în Braşov. Licenţiat univers. Bucureşti (1891). Dela 1886 ajutor naturalist la Muzeul de istorie naturală, secţia botanică, apoi dela 1890 la Institutul botanic conservator al colecţiunilor. Şef de lucrări. Este unul din cei mai productivi botanişti români şi a publicat o mulţime de studii asupra Florei României: Orchidaceele în România. Vocabular botanic (1902). Dicţionar botanic, ş. a.

Papiu Ilarian Alex., fost ministru al justiţiei, istoric şi jurisconsult, n. 1828. Făcù liceul la Oşorhei, Blaj şi Cluj. Aici termină dreptul la 1847. Intre 1845—47 redactă ca student « Zorile », o revistă literară, care contribuì mult la deşteptarea spiritului naţional în tinerime şi la pregătirea ei pentru evenimentele ce urmară. In 1848 entuziast tribun al poporului ,secretar al comitetului naţional. Dela 1850-55 continuă studiile juridice la Viena şi Padova unde luă doctoratul în drept. La 1855 fu chemat de Grigore Ghica, Domnul Moldovei, ca profesor la Iaşi, unde propuse dreptul penal şi statistica, iar mai târziu dreptul roman la facultatea juridică, înfiinţată la 1851. Fu numit apoi jurisconsult al Moldovei, iar la 1861 procuror general al Curţii de Casaţie în Bucureşti, şi în ministerul Cogălniceanu, ministru al justiţiei. La 1868 ales membru al Academiei Române, unde ţinù discursul de recepţie despre « Viaţa şi operele lui G. Şincai ». Lui i se datoreşte înfiinţarea societăţii « Transilvania » din Bucureşti al cărui preşedinte fu până la 1873. † 1879. Mare naţionalist, caracter de o tărie antică şi generos protector al tinerimii studioase. P. a lăsat un nume nemuritor în istoria noastră politică şi literară. A scris « Istoria Românilor din Dacia superioară », 2 vol., 1851—52 (al doilea cuprinde evenimentele dela 1848) Apoi « Tesaur de monumente istorice », 3 vol. (1862—65). Idealul naţional al Românilor, ş. a. (M. Străjan în Enc. rom. şi I. Bianu în Rev. nouă, 1888).

Paul Ion, n. 1857 Hidiş (Ardeal). Liceul în Aiud şi Blaj. Studiile univers. în Viena şi Pesta, unde luă doctoratul în litere şi filozofie. Profesor secundar la Slatina şi Iaşi. La 1920 numit prof. universitar la Cluj. A publicat câteva lucrări literare şi cărţi didactice.

Popescu Simion, n. 1848 Râpa de jos. Facultatea de teologie Sibiiu (1877). Profesor secundar în Bucureşti dela 1888 la Şcoala norm. de institutori şi la facult. de teologie. A publicat cărţi didactice.

Pop Ioan, n. 1828 în Braşov. Liceul în oraşul natal. In 1848 se înrolă între revoluţionarii români ardeleni. In 1851 plecă la Viena unde urmă cursurile şcoalei politehnice până la 1856. In 1857 fu chemat de Ministrul Cultelor al Moldovei, Panaite Balş, după iniţiativa lui Laurian, a profesà matematicile la liceul din Iaşi, Aici funcţionă până la 1860 când trecù la universitate ca profesor de matematici. † 1865. (Din « Serbarea şcolară dela Iaşi », de A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu, Iaşi, 1885).

Pop Vasile. Acest ardelean a fost adus, dimpreună cu Iosif Manfi, Ion Coste şi Vasile Bob Fabian, ca profesor la Seminarul dela Socola-Iaşi, de Mitropolitul Veniamin, George Asaki şi Vornicul Mihai Sturdza la 1820. La 1821 însă, din cauza revoluţiei lui Ipsilante, se înapoiă cu Costea şi Manfi, la Blaj.

A tipărit în 1838 dizertaţia sa asupra Tipografiilor române, tipărită la Braşov (1838). (Din o notă dată de canonicul I. M. Moldovanu din Blaj, publicată în: « Serbarea şcolară dela Iaşi » de A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu, Iaşi, 1885, p. 240).

Vasile Pop a fost unul din Românii cei mai învăţaţi din Ardeal, fiind doctor în filozofie şi medicină şi acestuia îi fu încredinţată direcţia Seminarului Socola.

Mişcarea eteristă izbucnind în Moldova, în Februarie 1821, profesori şi elevi îşi mântue viaţa unde pot, înaintea furiei revoluţiunii. Iată ce spune Vasile Pop despre aceste împrejurări: « Părintele Veniamin, mitropolitul Moldovei şi Mihail Sturdza, in-

spectorul şcolilor au lucrat cu mari jertfe pentru ca să statornicească această limbă (românească) în patria sa; nu numai profesori transilvăneni au chemat la sine; dar şi mânăstirea Socola cu toate veniturile ei muzelor o au închinat. Şi batăr că locuiau acele muze la câmp (pentrucă în politie (oraş) şi palaturi se răsfăţau cele străine) totuş mari roduri ar fi adus, dacă aceà nefericită revoluţie, a căreia urme şi până astăzi se văd în Moldova, nu le-ar fi alungat din dulcea lor odihnă »[1]).

Mitropolitul Veniamin fugì de groaza eteriei peste Prut în Basarabia, unde stătù până în Iulie 1822, când venì la Iaşi, Domn fiind boierul român Sandu Sturza, profesorii ardeleni se înapoiară în Ardeal, afară de V. Fabian, care mai rămăsese în Moldova.

Incercarea lui Asaki de a ajutà renaşterea Moldovei cu luminile fraţilor de peste munţi se zădărnicise. Numai târziu reîncepură cursurile cum putură. Venind Ruşii pe la 1828 seminarul se dezorganiză din nou, reducându-se la o simplă şcoală de cântări bisericeşti. Soldaţii ruşi făcându-şi cuptoarele pentru pâinea soldaţilor, s'a aprins şcoala arzând cu desăvârşire. (Tot din « Serbarea şcolară dela Iaşi », p. 116 şi urm).

Puşcariu Emil. n. 1859, în Veneţia de jos (Făgăraş). Doctor în medicină univ. Budapesta (1886) apoi urmă studii de medicina la Viena şi Paris. Profesor universitar la Iaşi (1890). Fost secretar general în Minist. Instrucţunii publice. Din scrierile lui cităm: Compte-rendu sur le traitement antirabique (1900), Communication préalable sur l'agent pathogène de la rage, 1899 şi alte asemenea elaborate în calitatea sa de director al Institutului antirabic din Iaşi. (Enc. rom.).

Suciu P. Profesor la universitatea din Iaşi.

Ursu Ion, n. 1875 la Caţa. Licenţiat în litere univers. Bucureşti (1899). Doctor în filozofie Berlin. Profesor secundar dela 1898, în urmă prof. universitar la Iaşi dela 1908, apoi mutat la Bucureşti. A publicat mai multe studii. † 1923.

VI. SCRIITORI, LITERAŢI, ZIARIŞTI

Vom amintì pe: *George Coşbuc, St. O. Iosif, Nic. Nicoleanu, Veronica Micle, Ilarie Chendi, Ion Cândea, Cioflec R. şi C., Ciuceanu Ilariu, Ion Creangă, Teofil Frâncu, Alex. Hodoş* (Ion Gorun), *Constanţa Hodoş, Nerva Hodoş, Liviu Rebreanu, Iuliu Roşca, Luca Rusu, Ion Slavici, Alex. Ciurcu, Al. George Ion, Aurel Marcu, Dem. Marcu, G. Ocăşanu, Radu R. Popea, Ion Rusu Abrudeanu, Ion Rusu-Şirianu, Mircea Rusu-Şirianu, Nicolae Pora, Nicolae Rusu* (Năsăud), *Nicolae Rusu-Ardeleanu, Corneliu Scurtu, Gheorghe Stoica, Nic. Tămaşiu, Tuducescu Iuliu* (paleograf).

VII. BOTANIŞTI, CHIMIŞTI, GEOLOGI, STATISTICIENI

Babeş Aurel, chimist; *Enescu Ion*, chimist; *Grindeanu V. I.*, chimist; *Grozescu Horia*, geolog; *Marţianu P. Dionisie*, statistician; *Pop Ghiţă*, chimist; *Popovici Maximilian*, chimist; *Popovici-Haţeg-Val.*, geolog; *Roman Corneliu*, chimist; *Ştefu L. David*, chimist.

VIII. ARTIŞTI (PICTORI, SCULPTORI, PIANIŞTI, DESENATORI, COMPONIŞTI)

Cionca-Pipoş Aurelia, n. Bucureşti 1888, fiica profesorului Ion Cionca. Cursul secundar şi studiile muzicale, pian, armonie şi teorie, în Bucureşti cu diferiţi profesori. La Lipsca absolvă conservatorul de muzică (1903—1906), clasa de perfecţiune a maestrului Alfred Reissenhauer, cu mare distincţie. In acelaş timp fu bursiera M. S. Regelui Carol I. Este, dela 1912, profesoară definitivă la Catedra de pian dela Conservatorul de muzică din Bucureşti. Profesoară de pian a A. L. L. R. R. Principeselor Române: Maria şi Elisabeta.

Dela etatea de cinci ani a concertat aproape fără întrerupere până astăzi în ţară şi străinătate repurtând mari succese. In 1926 fu decorată de Regele Ferdinand I cu medalia Bene merenti Cl. I, pentru merite artistice şi didactice.

Ciorogariu Petre. A fost unul din culegătorii cântecelor populare. Originar din Banat, trecù în România, ca profesor. Compozitor muzical a scris multe cântece populare, care s'au cântat de corul Societăţii corale « Carmen ». In « Biblioteca Românească » a librăriei Socec a apărut o colecţie de « Cântece din popor » cu note muzicale, de dânsul, cuprinzând: Colinde, cântece de stea, cântece de lume, doine şi cântece de voinicie, culese din Ardeal, Banat şi Muntenia. Este o colecţie care va face să se pomenească cu cinste numele lui. † 1909. (« Luceafărul » din Sibiiu, No. 24 din 1909, an. VIII).

Lecca Constantin, n. 1810 la Braşov. † 1887. Primul pictor român. Paharnic sub Vodă Al. Ghica. Studii în Italia şi Germania, apoi se stabilì ca profesor de desen la primul colegiu de atunci: Sf. Sava. Pe lângă marele său talent, erà om şi de o deosebită cultură; a tradus mai multe piese. Printre principalele lui pânze sunt: « Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba-Iulia » (la pinacoteca naţ. din Bucureşti), « Bătălia dela Răsboeni », « Portretul lui Cuza-Vodă », « Descălecarea lui Negru-Vodă ». Apoi copii după tablouri clasice şi alte multe lucrări. Aman a fost elevul său. (Din « Revista nouă », Biografia lui C. Lecca de N. Ţincu).

[1]) In disertaţia dela începutul psaltirii în versuri a lui Pralea, citată de d-l A. Erbiceanu.

Sava Henția, pictor român, n. 1848 în Sibișel (Sebeș). Un unchiu îl aduse la București unde urmă Școala de bele arte, cu o modestă bursă. Absolvind școala a obținut premiul la marele concurs de străinătate al anului 1870. Plecă la 1871 în Italia, vizită mai toate muzeele din cele mai de frunte orașe ale patriei lui Rafael, se oprì câtva timp în Roma, apoi plecă la Paris. Intră în Academia de bele arte. Abià intrat în noua viață de muncă, în urma intrigilor unor camarazi ai lui din București, ministrul Tell îi tăiă bursa. Grație unor studenți români de inimă, cari îl ajutau prin cotizații lunare, Henția își urmă studiile. In anul al doilea fu admis la expoziția Salonului cu tabloul mitologic: Psihea părăsită de Amor. Pânza fu cumpărată de ministrul Instrucției, D. Boerescu, care, după stăruințele lui T. Aman, îi mai dete și o mică bursă. In 1874 se înapoiă în țară făcând și expoziție. La 1875 fu numit profesor de desen la externatul secundar de fete, iar în 1876 la Azilul « Elena Doamna ». In răsboiul 1877—78 fu atașat ca pictor pe lângă Marele cartier general, lucră mai multe pânze din răsboiu, pe cele mai multe cumpărându-le Regele Carol, decorându-l cu *Bene Merenti*. O lucrare însemnată e și *Intrarea triumfală a lui Traian în Sarmisegetuza*, *Venera*, *Portretul Anei Davila*, *Moara*, *Târgul Moșilor*, *Sinaia* ș. a. (I. I. Roșca în « Scriitori și artiști »).

Leményi George, pictor român. Data nașterii și morții necunoscute. La 1838 fu trimis să studieze pictura la München și Roma. Reîntors la Iași în 1847. Pânze principale: *Arhangelul Mihail biruind pe Satana* și numeroase portrete ale boierilor de pe acele vremuri. (Enc. rom.).

Medrea C., sculptor n. 1888 în Mercuria (Sibiu), studiile liceale în Alba Iulia. Școala de arte și meserii în Zlatna. Școala superioară de arte decorative din Budapesta. Diplomat. Studii în Germania, Franța și Italia. Lucrări: Busturile lui G. Coșbuc, Delavrancea și ale altor persoane marcante în galeria dela Teatrul Național din București. Monumentele D-rului I. Rațiu în Turda, a poetului O. Iosif în Brașov, a Corpului didactic și a Eroilor Căilor ferate române Piața Gării — București. Apoi diferite lucrări în Pinacoteca Statului, Muzeul Simu și în Muzeul militar (relative la scenele de eroism de pe frontul Moldovean). Monumentul lui Simion Bărnuț ce se va ridica la Iași.

Mihail (Mișu) Pop, n. 1827 la Brașov, † 1892. Tatăl său a fost deasemenea pictor, sculptor și poleitor original din Făgăraș și stabilit în Brașov. La 1845 fu trimis la Academia de bele arte din Viena, unde făcù progrese însemnate. La 1848 înapoiat acasă găsì un tovarăș de artă, pe pictorul Constantin Lecca, care tocmai zugrăvià tâmpla bisericii Sf. Nicolai din Schei. Izbucnind revoluția Mișu P. părăsì paleta și apucă arma, intrând în garda națională română ce păzià Brașovul. După revoluție se retrase la București, unde împreună cu Lecca executară pictarea steagurilor armatei. Apoi amândoi asociindu-se și cu Barbu Stănescu, pictor și poleitor din Câmpulung, formară un triumvirat artistic, care execută multe lucrări. Astfel zugrăviră bisericile: Curtea veche în 1852, Sfânta Ecaterina, Sf. Gheorghe-Nou și capela dela cimitirul Șerban-Vodă (Belu). La 1855 Mișu fu chemat la Târgul-Jiului unde zugrăvì biserica catedrală, și în timp de cinci ani cât stătù aici, mai zugrăvì biserica din comuna Gârbovu, precum și portretele multor boieri gorjeni. După o scurtă ședere la Craiova, zugrăvì schitul Frăsinei. La 1863 venì la București, ajutând lui Lecca să zugrăvească biserica Radu-Vodă, apoi biserica Sf. Nicolae. La 1864 fu chemat la zugrăvirea bisericii din Săcelele Brașovului precum și cele din Toderița, Râșnov, Țințari și Arpatac. Dela 186.—1892 fu profesor de desen la liceul român din Brașov. (Din « Scriitori și artiști » de I. I. Roșca, București 1890).

Pecuraru Dion., n. în Vinerea 1876. A făcut gimnaziul la Brașov, Școala de ceramică, secția artistică la Târgul-Jiului. In urmă a fost angajat la muzeul de antichități de pe lângă universitatea din București. Este unul din cei mai buni desenatori români.

IX. TEATRU

Bârsan Zaharia, n. 1879 la Brașov. Scriitor și artist dramatic. Făcù liceul în Ardeal, iar conservatorul în București. In acelaș timp audiă și cursurile Facultății de litere și filozofie. Iși completă studiile artistice în Viena, Berlin și Italia. In urmă jucă în tovărășia câtorva tineri artiști și artiste prin orașele Ardealului, făcând propagandă pentru arta și cultura românească, iar în urmă fu angajat la Teatrul național din București. Bârsan este și scriitor de seamă, poet, — limba lui este fermecătoare și pură.

Opere: *Visuri de noroc* (1903), *Ramuri*, *Impresii de teatru* (1908), *Mărul și Sirena*, *Se face ziuă*, piese jucate pe scena Teatrului național. A tradus admirabila lucrare *Salomea* de O. Wilde și alte câteva piese franceze și italiane. Astăzi este membru al teatrului din Cluj, al cărui director fu un timp.

Bârsan Z. Olimpia, n. 1885 la Galați. Urmă Școala de bele arte și cursurile conservatorului din București. A luat parte la mișcarea teatrală culturală întreprinsă de soțul ei, Zaharia B., prin Ardeal. Și-a desăvârșit studiile în Italia. A fost angajată apoi la Teatrul național. A făcut studii și la Paris. Azi este la teatrul din Cluj. O artistă din cele bune ale noastre. (Fig. cont.).

Bobescu Alexandru, artist, întemeietorul operetei române, n. la Tâmpăhaza, lângă Alba-Iulia, 1859. Studiile secundare le făcù la Blaj. Imbrățișând cariera teatrală și trecând în vechiul Regat a jucat în diferite trupe, printre care cu Manolescu, Millo, Luchian ș. a. In 1889 a înființat la Teatrul național din Craiova prima trupă de operetă română, având una din cele

mai bune înjghebări. Printre primele elemente aveà pe d-nele Vladaia, Gălușcă, Odeșeanu, apoi Anestin, Poenaru, Tănăsescu, N. Popescu, Nanu, ș. a. A făcut cel dintâiu turneu românesc peste graniță jucând cu o trupă de 90 de persoane. Intors în țară a repurtat cele mai strălucite triumfuri, atingând cifre fabuloase pe acele vremuri, 3—4000 lei seral. A fost câtăva vreme societar și director de scenă la Teatrul național din Craiova și apoi a format noui trupe, cu care a jucat operetă în toată țara timp de peste 20 ani.

Fire de adevărat artist, muzicant de mare talent, Bobescu e și autorul câtorva frumoase operete, printre care cităm: *Orfanul din Dorna* și *Păunașul Codrilor* și o operă în cinci acte, *Iosif în Egipt*, al cărui libret e tot al său. Multe alte operete le-a făcut în colaborare cu Fotino, Iacobschiţ, ș. a.

A făcut un turneu și prin Basarabia, iar în 1899 a jucat cu mare succes la teatrul *Ruski* din Odesa, cu o trupă în frunte cu Margareta Dan și cu tenorul Vasiliu. In urma succesului obținut acolo, i s 'a oferit un angajament strălucit pentru un turneu la Moscova—Kiew—Petrograd, care din împrejurări neprevăzute nu s'a putut face.

A dus faima muzicii și a dansului românesc până în istorica de acum cetate Lodz și în alte centre din Polonia. Iată atâtea isprăvi pe care un artist le-a făcut în vremuri vitrege pentru artă. † Noemvrie 1915 în Panciu. (A. B. în « Universul » No. 307, 6/19 Nov. 1915).

Petculescu C. A. Directorul primei societăţi de teatru român.

Valentineanu dela Teatrul național.

X. TIPOGRAFI, LIBRARI, FOTOGRAFI

Dăciulescu Zaharia, fotograf în București, unchiul pictorului Sava Henția, † la 1865.

Filip George, n. Brașov. Tipograf-editor. Și-a făcut educația grafică în timp de șapte ani la Viena, München, Berlin și Paris. Unul din cei mai buni tehnicieni în arta tiparului din țară. A fondat Institutul de arte grafice și editură « *Minerva* », dimpreună cu Aurel Popovici și alți doi, fiind și director timp de 20 ani. A tipărit comorile scriitorilor români în zeci de mii de exemplare, executate excelent, cu coperte cu ornamentație românească (compuse de marele artist V. Rola Piekarski) și ieftine, astfel că a contribuit nespus de mult la răspândirea în massă a literaturii românești în toate țările române.

Sfetea Constantin, n. Brașov. Editura românească a suferit o mare pierdere prin moartea lui C. Sfetea, care o înfățișà aproape singur în legătura ei cu trecutul eroic. De zeci de ani el slujià cu credință cartea. S'a ivit într'o vreme de șovăeli, când bunurile culturale ale tiparului erau un negoţ de jertfă. A trecut prin toată aceà vreme, lucrând pentru școală și pentru literatură, ca un bun gospodar și ca un îndrăgostit discret al meseriei, cu stăruința lui adesea ursuză de ardelean învățat să lupte și să tacă. Trebuie pus la loc de cinste între acei descălecaţi de peste munţi, cari în întâiul lor val, îmbrăcat în toge, ne-au deschis Roma și au vorbit de pe catedre, iar în cel următor ne-au organizat vieața și ne-au arătat ce e munca, de dindărătul unei tejghele sau al unui biurou.

Când împrejurările s'au schimbat și întreprinderi de noroc au acoperit pe lucrătorii umili, Sfetea a rămas liniștit în rosturile lui care creșteau încet. De-acolo i-a fost dat să se ridice mai târziu tocmai acele întreprinderi de noroc, după ce norocul le părăsise. Erà în timpul din urmă director și copărtaș în societatea « Cartea Românească ». Ea va simţì, și vom simţì și noi, ce însemnà experiența și munca fără preget, cheltuită atât în planuri de înnoire cât și în cele mai mici amănunte a lui Sfetea pentru carte și pentru răspândirea ei. Priceperea și cumpătul lui nu le are astăzi altul în editura și librăria românească. Trecerea noastră deodată la marea industrie a tiparului aveà în el cea mai sigură mână de cârmă și cel mai iubitor ochiu de veghe.

In negoțul de librărie, în editură, în încercarea de organizare a breslei, în tipărirea de buletine bibliografice, Sfetea ne e la toţi un înaintaș. Plecarea lui ne lasă mai săraci și mai singuri. Toţi cei ce l-au cunoscut nu-l vor uità pentru însușirile lui de om și de român, iar istoria cărţii îl va așezà între cei mai buni. (Din « *Buletinul Cărţii* » publicat de « Centrala Cărţii », necrolog de Emanoil Bucuța, București, an. II (1924) No. 4 (Aprilie), p. 42).

Suru Pavel din Banat. Librar în București, directorul Tip. Cărţilor bisericeşti şi al altor tipografii.

Ștefanovici Mihai, tipograf al lui Antim Ivireanu, trimis de acesta în Georgia. (« Neamul Românesc », No. 16/1919 în articolul: Georgia și România).

A se vedeà *Socec Ion V.* la capit. XV.

XI. MAGISTRAŢI, JURIŞTI

Alecsandrescu Alex., n. în Viștea (Ardeal), la 1848. Licenţiat în drept dela Universitatea din București. A fost judecător la deosebite judecătorii din țară.

Alessiu Const., n. Brăila. Făcù studiile liceale la Brașov, Facultatea de drept la Paris. In magistratură dela 1888—1896. Ales de mai multe ori deputat. Fost președinte al filialei Societăţii de patronaj din Brăila mai mulţi ani, în care timp societatea făcù progrese foarte mari, clădindu-și și un local propriu prea frumos. A fost președintele clubului și șeful partidului național-liberal din Brăila. Unul din cei mai distinși membri ai baroului.

Bursan George, n. București în 1855, descendent al unei familii de grăniceri din Ardeal. Doctor în drept dela Paris. Magistrat în 1883—89. Advocat. Contribuì mult la întocmirea « Ligii pentru unitatea

culturală a Românilor », în sânul căreia desvoltă o activitatea neobosită. Secretar al comitetului central executiv dela înfiinţare, a fost ales preşedinte, după moartea lui Grig. Brătianu. In 1895 fu ales primajutor de primar al Capitalei.

Cârstoceanu din Braşov, magistrat la tribunalul din Gorj.

Cheţianu Tuliu Ilie, fost advocat în Craiova. † 1919 în etate de 79 ani.

Craifăleanu Dionisie, n. Şapteriu (Ardeal) în 1843. Licenţiat al Fac. drept. Bucureşti. Dela 1867 intrat în magistratură, procuror (1869), judecător de tribunal.

Drăgescu Brutus, fost magistrat şi căpitan de rezervă în reg. 9 vânători, mort eroic în luptele dela Mărăşeşti (fiul d-rului I. C. Drăgescu).

Florian A. Pompiliu, n. 1854 la Viena. Licenţiat al Fac. de drept din Paris. Dela 1880 în magistratură la trib. Olt, Putna. Preşedinte de tribunal, Ilfov, în 1898.

Monăstireanu I. Daniil, n. Sân Mărgita (Someş), 1845. Licenţiat în drept dela Iaşi. Dela 1875 profesor secundar, la 1885 directorul Şcoalei de meserii din Iaşi. Judecător dela 1880. † 1926 în Cluj.

Nestor Victor. n. Bucureşti. Fiul profesorului Nestor din Bucureşti. Pe la 1888 judecător la tribunalul Olt.

Nica Teodor, n. Braşov, 1846. A făcut liceul în Braşov (1866). Facultatea de drept la Viena. Trecând în ţară a început profesiunea de advocat, a intrat însă curând în politică şi fiind conservator-junimist a fost în cabinetul lui L. Catargi, sub ministerul cultelor şi instr. publ. T. Maiorescu, secretar-general 1874—76 şi dela 1884 de două ori deputat. A fost în urmă unul din directorii Băncii Naţionale a României. A publicat: Agiul şi politica noastră monetară (Bucureşti, 1886).

Nicolau D. Nicolae, n. Braşov, 1876. Licenţiat fac. drept, Bucureşti. Dela 1899 în magistratură.

Opran Petre zis şi *Pera*, n. 1815 în Ardeal. Studiile universitare la Pesta. Trecând în ţară fu procuror de tribunal la Craiova până în anul 1848 când demisionă. De atunci se ocupă în special cu chestiunile sociale şi cu deosebire de împroprietărirea sătenilor. Reprezentantul în mai multe rânduri al Colegiului al doilea de Craiova în Cameră şi Senat. A scris: Chestia proprietăţii în România (1859). Patriotismul (1857). Chestiunea navigaţiunii Jiului (1871). Agronomul din ţara noastră (1874). Viitorul României (1881).

Popovici Titu, n. Braşov 1861. Lic. Fac. drept Iaşi. Dela 1897 magistrat, pe la 1900 procuror la tribunalul Iaşi.

Sigmireanu Aureliu, n. în Măgheruş, 1863. Lic. Fac. drept Bucureşti. Dela 1894 în magistratură.

Tipeiu N. Sever. Membru la Curtea de apel din Bucureşti în 1909.

XII. MEDICI

Doctori în medicină ardeleni au fost mulţi în Vechiul Regat încă înainte de mijlocul sutei a nouăsprezecea. Astfel găsim pe *Al. Theodori* alias *Theodorovits*, că a făcut medicina la Viena, şi pe la 1826 erà medic primar al spitalului din Roman şi al acelui judeţ dela prima înfiinţare a medicilor de judeţ în Moldova; «confrate distins, cu un trecut plin de laboare şi de virtute » (Rom. med., 1875, p. 209).

Un alt doctor a fost *I. Sibineanu*, care a venit din Ardeal pe la 1831 şi la 1834 erà medic al carantinei şi al poliţiei Giurgiului. El a publicat şi unele lucrări precum: « Despre vestita cometă a anului 1834 şi despre sistema soarelui ». Traducere, Buda 1833, 8°, 92 p., şi o tabelă şi «Sculamentul bărbaţilor şi femeilor cu doctoriile sale apărătoare şi lecuitoare ». Bucureşti, 1837, 12°, 64 p. (Din « Literatura medicală românească» de Dr. G. Crăiniceanu, Buc. 1907, p. 283).

Dr. *Simion Ramonţiai*, n. la Someşeni, lângă Cluj şi † 1844. A făcut medicina la Viena, a trecut apoi în Moldova, unde a adunat o frumoasă avere, pe care a lăsat-o întreagă ca fundaţiune, din care să se dea burse studenţilor români fără deosebire de confesiune. Fundaţiunea o administrează Consistoriul metropolitan din Blaj, şi sute de studenţi români şi-au putut face studiile cu ajutorul marelui binefăcător român, Dr. Ramonţiai.

Pe la 1842 s'a stabilit în Târgul-Jiului doctorul *Dimitrie Culcer*, care făcuse medicina la Pesta. (Teza inaugurală a fost: De peste orientali, la 1839). Diploma de doctor i s'a oferit de Facultate cu mare laudă, şi în urma unui examen strălucit (fiind în etate de 32 ani). Studiile şi le-a desăvârşit la Viena. Doctorul Culcer (Kultsár) s'a născut la 1807 în com. Stârciu (Bogdanháza), districtul Crasnei (Sălagiu). A fost una din figurile cele mai simpatice şi a luat în căsătorie pe Ancuţa, fiica fostului ocârmuitor al judeţului Gorj, Nicolae Otetelişeanu.

La 1850 optează a fi medic al ocrugului (cercului). Pe la 1858—59 a fost numit medic primar al judeţului Dolj. La 1864 fu transferat la Bucureşti ca medic-şef al Capitalei, unde funcţionă până la 1866, când s'a retras ca pensionar la Târgul-Jiului, unde murì la etatea de 59 ani.

Devotamentul său pentru bolnavi, mai ales pentru cei săraci, a mers până la sacrificiu. In urma unei răceli contractate într'o noapte fiind grabnic chemat la un bolnav dintr'o comună învecinată. (Al. Ştefulescu în Istoria Târgu-Jiului, 1906, Tg.-Jiu). Fiii lui au fost:

Culcer Dum., n. 1850, Tg.-Jiu. † 1929, a făcut studiile în medicină la Paris şi stabilit la T.-Jiu, fost prefect şi senator, însurat cu o nepoată a lui Nicolae Bălcescu; 2.*General Ion Culcer.*† 1929 şi 3.Grig.Culcer, fost inspector financiar şi insp. gen. administrativ, fost. prefect al jud. Gorj. † 1929.

Alţi medici amintim pe *Blasianu Octavian*, n. 1854 în Ilia Mureşului. Cursul secundar îl făcù la Blaj, urmă apoi filozofia la Institutul de « Propaganda fide » din Roma, de unde trecù la Viena, urmând medicina, obţinând la 1879 diploma « magna cum laude ». Trecând în ţară fu medic de plasă, spital şi oraş la Panciu (Putna) (1879—1882). Apoi medic primar al judeţului R.-Sărat timp de 10 ani, câştigându-şi o frumoasă reputaţie de practician abil, bun igienist, talentat organizator al serviciului sanitar şi şef sever, dar drept, iar prin sociabilitatea sa, prin spiritul de echitate şi de umanitate reuşì să-şi atragă simpatiile concetăţenilor. La 1891 ales primar al oraşului, la 1892 deputat, la 1893 inspector g-ral al serviciului sanitar. La 1899 în serviciul de medic primar al jud. Ilfov. La 1905 se retrase definitiv la R.-Sărat. Fu preşedintele « Ligii culturale » (1897/98), înfiinţă « Soc. filarmonică » din R.-Sărat (1897/98). A construit împreună cu familia soţiei sale o prea frumoasă biserică, împodobind-o cu picturi alese în Stăvăreşti. A publicat multe articole în reviste de ştiinţă. (Din Fig. cont.).

Bianu Vasile, n. 1858 la Aiud. Studiile secundare la Blaj; la 1876 trecù Carpaţii, studiind medicina la Univers. din Bucureşti. La 1882 medic de plasă în jud. Bacău, apoi medic de spital la Slatina (Suceava). La 1885 plecă la Paris pentru specializare în chirurgie, şi în 1886 la Londra. Medic al spitalului Horez (Vâlcea), 1888—1891. In 1892 medic şef al spitalului « I. C. Brătianu » din oraşul Buzău până la 1899. In timp de 28 ani făcù aproximativ 14.700 operaţii variate, grele şi interesante. A ţinut multe conferinţe şi a publicat o mulţime de articole, studii, comunicări în revistele de medicină. In 1910 publică marea sa operă: *Doctorul de casă* sau *Dicţionarul sănătăţii* (808 p. cu 315 ilustraţii), premiat de Academia Română.

B. a fost un model de medic de spital; un credincios, destoinic şi conştiincios slujitor în cariera sa medicală, timp de 33 ani. In răsboiul Unirii tuturor Românilor a servit ca medic colonel.

Borgovan Ionel, Studiile secundare şi medicina în Bucureşti. Medic de spital.

Codarcea Alex., n. Corpadia la 1868. Cursul secundar în Blaj, medicina în Viena (1894). Medic cercual în Ardeal, ca bun român, făcându-i-se mereu şi multe şicane din partea Ungurilor, după moartea tatălui său — protopop — se stabilì în Bucureşti ca specialist în boale de gură (specialitate făcută la Berlin în 1910—12). In 1916 mobilizat ca medic maior al Pulberăriei armatei, murì de tifos exantematic în 1917 la Botoşani.

Codru-Drăguşanul Emil, dela Făgăraş, făcù liceul la Braşov, medicina la Viena, medic la Sinaia.

Comşa Sofron. Medic la plasa Oltul de jos-Balta, jud. Romanaţi (în 1900). A publicat: «Igiena în casa ţăranului ». Tip. N. I. Macavei, Craiova, 1900.

Crăiniceanu George, n. 1853, la Ciclova-montană (Banat). Liceul în Timişoara, medicina în Budapesta. Laureat al fac. de med. din Budapesta la 1879, doctor în 1881. Specializat în oftalmologie la clinica oculistică din Budapesta în curs de 4½ ani. Trecù în vechiul regat la 1885. Predă un curs liber de oftalmologie la Fac. de medicină din Iaşi (1885) şi la cea din Bucureşti, 1888 — 1891 (oftalmoscopie şi operaţiuni oculistice). In armată medic Lt.-colonel în 1908. Instală şi conduse prima infirmerie de ochi pentru militari la Târgovişte la 1891 şi 1903, iar la 1895/96 şi 1900/901 la Roman. Premiat de Academia română pentru « Igiena ţăranului român » (1894). Director al Azilului de orbi « Regina Elisaveta » din 1911—1916.

Dobreanu Gavril, medic la R.-Sărat, a făcut liceul în Blaj şi Facultatea de medicină în Viena.

Drăgescu I. C. A făcut liceul la Blaj, medicina la Graz şi Turin. Trecut în vechiul regat a fost medic la Constanţa, Slatina, Craiova. A scris: Maternologia, Constanţa, 1881; Un pericol naţional, Ploeşti 1883; Cartea ţăranului, 1886; Publiu Ovidiu Nasone, Constanţa, 1887; Regule de sănătate generală şi individuală în vederea unei epidemii, Constanţa, 1892; Instrucţiuni relative la farmaciile rurale, Craiova, 1896. In tinereţe a scris un roman istoric: « Nopţile Carpatine » (din revoluţia lui Horia), foarte cetit mai ales de tinerimea studioasă din acele timpuri (pe la 1868...).

Enescu Moise, n. în Bran (Braşov), liceul la Braşov, medicina la Bucureşti. Medic în judeţul Bacău.

Eremia, liceul la Braşov, medicina în Bucureşti. In timpul răsboiului Unirii şi-a făcut mai mult decât datoria, pentru care şi-a câştigat merite foarte mari — spune d-l I. Ionescu-Boteni. † de tifos exantematic la spitalul din Voineşti (Iaşi).

Grecu Iuliu, n. în Reghinul săsesc. Urmă liceul la Blaj, medicina la Viena. Trecând în vechiul regat, după ce fusese medic la Răşinari, s'a stabilit în Bucureşti ca medic dentist.

Longin I., n. în Dârlos. A publicat: « Studii asupra igienei oraşului Caracal ». Bucureşti 1882.

Meţianu Ion, n. Zărneşti (Braşov), 1847. Liceul în Braşov (1868), medicina în Bucureşti, doctor în 1875. Medic militar dela 1875—1878, med. civil de oraş şi spital la Odobeşti până la 1900. A luat parte la răsboiul din 1877—78 precum şi ca medic voluntar în răsboiul Unirii (1916—18) la clinica Sf. Maria şi Crucea Roşie.

Meţianu Nicolae, n. Odobeşti, 1881. Liceul Focşani. Medicina la Bucureşti. Specializat la Paris şi Viena în boalele de nas, gât şi urechi. Profesor la universitatea din Cluj 1919—20 şi dela 1920 la cea din Bucureşti. Medic colonel în rezervă. A făcut răsboiul Unirii, 1916—18, ca specialist. Are numeroase publicaţii şi lucrări în revistele de specialitate.

Mihai A. n. Balomir la 1846. † 1906. A fost timp de 20 ani medic al spitalului Eforiei Cocoş. A scris: Despre talia perineală laterală, 1879, Bucureşti.

Moraru G., medic la Turnu-Severin.

Neagoe I. A făcut liceul în Blaj, medicina la Viena. Stabilit în Bucureşti a scris în special despre pelagră. Astfel: 1. Raport asupra misiunii sale în străinătate, pentru a studià mijloacele de combatere a pelagrei. Buc. 1889. 2. Raport as. instalării şi funcţionării azilelor de pelagroşi şi a cuptoarelor de pâine pentru combaterea pelagrei. Buc. 1894. 3. Estratto del Rapporto ufficiale al Ministero dell'Interno della Rumania sulla Pellagra in Italia. Treviso, 1895. 4. Pelagra în România, Conferinţă. Buc. 1899. (Enc. rom.).

Oncescu Nic. (recte Oncu) dela Arad, a făcut liceul la Beiuş, medicina la Bucureşti. A fost medic la Slatina (Olt), Bucureşti, şi în urmă Inspector sanitar.

Păcuraru C. (recte Bianu) n. 1860 în Şimlea. Liceul îl făcù la Blaj, medicina în Bucureşti. Promovă în 1887 cu teza: *Câteva cuvinte asupra leprei* şi în special asupra cazurilor de lepră din România. Fu medic la Călugăreni, Panciu şi Cernavodă, iar la 1910 angajat medic al serviciului maritim român până la răsboiul Unirii, când cerù să facă serviciul în armata română, ca medic-maior la marele spital de bolnavi de tifos exantematic, la Flămânzi (Botoşani) până la demobilizare.

Nefiind însurat a adunat avere mare — pe care, în iubirea-i nemărginită de neam, şi de limba românească, iubire dusă până la fanatism,— a lăsat-o prin testament *Academiei române* — 800.000 Lei (încă înaintea răsboiului mondial) — şi *Astrei* « *pentru cultivarea limbei române în sensul aspiraţiunilor pe care ea are dreptul să le reclame în cadrul limbilor neolatine* », dându-se premii din doi în doi ani, pentru cea mai bună lucrare literară sau didactică tipărită, scrisă în limba română cea mai curată, « adică astfel — zice testamentul — ca cuvintele de origine maghiară, turcă, slavă, greacă, introduse pe orice cale în limba noastră să fie cu totul neglijate şi înlocuite cu cuvinte sinonime de viţă latină ce se vor aflà în dicţionarul limbii române sau în gura poporului român de pretutindeni ». « Scriitorii noştri — zice el mai departe — făptuesc o crimă naţională când cu nepăsare sau cu neştiinţă primesc şi cultivă în limbă cuvinte de origină străină în detrimentul celor de viţă latină, stricând prin aceasta nu numai caracterul neolatin al ei, ci şi sonoritatea ei, superioară celorlalte limbi, care o profanează cu barbarismele lor. Prin acest legat neînsemnat doresc nu numai a protestà în contra acestui nenorocit curent, ci şi a formà sâmburele unei îndreptări în înţelesul ca limba noastră să-şi poată menţine prin literatură şi şcoală adevăratul caracter românesc neolatin ». Murì la 1920 în portul Pireu. (Din Calendarul Astrei pe 1921, pag. 69 şi informaţii dela Dr. Vasile Bianu, fratele său).

Pop Emil., n. Morlaca. Liceul l-a făcut în Cluj şi Blaj. Medicina la Universitatea din Iaşi. A fost şeful serviciului antirabic şi de seroterapie dela Institutul de bacteriologie «Babeş» din Bucureşti, dela 1893. † 1922.

Iată ce scrie *Petronius* (Profesorul Tăuşanu), la moartea Doctorului Pop, în ziarul *Viitorul* din 6 Iulie 1922, No. 4292:

« Pentrucă clienţii lui se recrutau din miile de ţărani ce veneau din întreaga ţară, muşcaţi de câini, de pisici şi de lupi turbaţi; pentrucă stăteà într'o căscioară din fundul unei mahalale, şi pentrucă nu aveà automobil, doctorul Emil Pop, care de curând a murit, nu erà o ilustraţie. Pentru a fi o « somitate » se cere şi o doză oarecare de personalism, de decor în jurul persoanei tale, şi Emil Pop nu aveà nici una din aceste calităţi exterioare. Nici limbagiu pedant, nici orgoliu, nici morgă. Un om modest, plin de ştiinţă, cap luminat, eminent practician, suflet bun şi omul datoriei, în aşà chip cum nu credem să fie până la zece în ţara noastră. O spunem cu convingere şi din experienţă. »

« De altfel poate sunt puţini aceia ce cunosc următoarele fapte: Serviciul nostru antirabic, care a avut dela început ca întemeietor pe doctorul Babeş, a dat din primele momente ale aplicării tratamentului contra turbării, rezultate extraordinare, iar mortalitatea a ajuns la noi mai rară decât în Franţa, în ţara unde Pasteur a descoperit virusul antirabic. Cum se explică acest fapt? Se ştie că tratamentul aplicat la noi, este datorit unei variaţiuni de metodă inventată de doctorul Babeş al nostru. Se poate spune astfel că acest tratament este al lui Pasteur-Babeş, nu numai al ilustrului francez singur, atât de însemnate au fost corectările şi perfecţiunile învăţatului nostru. »

« Dar mai este încă o cauză care explică succesele surprinzătoare ale tratamentului antirabic în România. Este faptul că el se aplică de 30 de ani de către dr. Emil Pop, care erà de o punctualitate la serviciu, de o scrupulozitate în modul cum supravegheà culturile atenuate, de un ochiu atât de viu şi de o mână atât de dibace încât bolnavul sub siringa lui Pop erà salvat. In zeci şi zeci de mii de injecţiuni făcute în periculoasa regiune a abdomeunlui doctorul Pop nu a greşit nici odată, nu s'a înşelat nici odată şi nici odată nu a cauzat o complicaţie din imprudenţă.

Şi nu este oare dureros ca acest extraordinar om de acţiune şi de cugetare, şi ca acest rob al datoriei să nu fi cunoscut în viaţă notorietatea din care au sorbit atâţa alţii inferiori lui? »

« Cel puţin acuma când meritatele elogii nu-l mai ating, se cuvine să se păstreze amintirea lui E. Pop

ca un exemplu de ce trebuie să fie şi să facă un profesionist pentru a fi adevăratul samaritean al semenilor săi ».

Pop Titu, n. Rocna-Veche (Năsăud), la 1870. A urmat liceul în Năsăud şi medicina în Cluj.

Trecut în vechiul regat a fost medic la Măcin şi Zimnicea sau Calafat.

Pop Nicolae din Săcele. Liceul la Braşov, medicina la Viena. A fost medic la Brăila.

Popovici Dumitru n. Braşov unde a făcut liceul, iar medicina la Viena. S'a specializat în boalele de nas, gât şi urechi şi s'a stabilit în Bucureşti. Este unul din cei mai distinşi specialişti în oto-rhinolaringologie.

Stroia G. S. S'a născut la anul 1845, Oct. 25. A luat bacalaureatul în Blaj la 1864. A urmat medicina. La Berlin a audiat şi pe oculistul Graafe. † 24 Dec. 1893. A publicat: « Ueber den Kaiserschnit ». (Inaug. Diss. Berlin, 1868).

Suciu Dr., medic. Fost profesor de igienă 1877—1899 la Seminarul din R.-Vâlcii.

Ţetzu Ion, docent universitar, Buc., distins medic. Nepotul comerciantului I. Ţetzu.

Urbeanu Ion, Medic-Colonel, n. 1848 la Basna. Liceul l-a făcut la Mediaş şi Blaj. La 1870 trecù în vechiul regat urmând medicina la Bucureşti. A făcut răsboiul dela 1877—1878 la reg. 2-lea Cavalerie şi pe urmă la marele Cartier general dela Poradim. La Spitalul din Lompalanca devine victimă a datoriei şi devotamentului, căzând bolnav de febră tifoidă. La 1880 medic al reg. de Gorj No. 18 unde rămase până la pensionare.

In mişcarea culturală din jud. Gorj a contribuit foarte mult. A scris numeroase articole ştiinţifice prin reviste de specialitate şi de popularizare. Un fiu al Dr. Urbeanu e colonel de infanterie, iar altul, maior, a căzut în răsboiul Unirii, al treilea e funcţionar financiar. Prin căsătorie este rudenie cu câteva din cele mai vechi familii boereşti din Oltenia.

XIII. FARMACIŞTI

Intocmai după cum Românii din Principate înnainte vreme nu se preà dedicau dăscăliei, tot aşà şi farmaciile erau aproape toate în mâinile Saşilor originari din Ardeal. Intre anii 1880—1890 s'a produs un curent puternic în Ardeal, ca tineri ardeleni să intre în această importantă ramură. Acest curent a fost provocat de câţiva farmacişti români, ca Bistriţeanu din Bârlad, Ciurea şi Adam Henţescu din Bucureşti, ş. a., ce se stabiliseră aci cevà mai înainte ajutaţi şi de profesori ardeleni. Curentul acesta a crescut pe fiecare an şi astfel s'a format o pleiadă de farmacişti români, deveniţi în urmă şi proprietari de farmacii. Exemplul acesta a deschis apoi gustul şi interesul şi tineretului din vechiul regat, astfel că astăzi putem afirmà că şi farmaciile s'au romanizat cu totul, intrând în mâinile Românilor.

Dintre mulţi tineri farmacişti de odinioară amintesc aici pe câţivà şi localităţile unde s'au stabilit *Alexi* (Bucureşti), *Anca* (dela Blaj) în Alexandria (1909); *L. Anton* (T.-Severin); *Bancu*, (Bucureşti); *Bistriţeanu*, (Bârlad); *Bobancu Nic.*, (Piteşti); *Borgovan*, (Mihăileni); *Traian Catul* (Giurgiu); *Aurel I.*, *Ciurea*. din Abrud (Bucureşti); *Aron Enescu*, (Bacău); *Fulea*, (Piteşti); *Ştef. Găvrilaş*, farm.-Colonel; *G. D. Gherman*, (Buzău); *Adam Henţescu* din Abrud (Bucureşti); *G. Ienciu* (Buc.); *Ştef. Ilieş* (Bârlad); *Nic. Iliescu* (Piteşti); *Max. Lupoaie* (Vălenii de Munte apoi Buhuşi); *Emil Marica*, (Horez-Vâlcea).; *Ion Marica*, farmacist-Colonel (Cluj); *Mihalţeanu V. Alex.* (Botoşani); *Emil Pop* (Hârşova); *Sandu Ion*; *Şchiopul Mihai* (Bucureşti); *Aurel Scurtu* (Galaţi); *Sever Tipeiu* (Bucureşti), *Nic. Stoica* Slobozia, (Ialomiţa) ş. a. Din aceşti amintiţi 12 sunt din jud. Năsăudului.

XIV. INGINERI, ARCHITECŢI

Incă dela începutul sutei a XIX-a mulţi intelectuali, oameni de litere, în marea lor dragoste pentru ridicarea neamului, au făcut legate, fundaţiuni, din al căror venit să se dea ajutoare, burse, tinerilor români, cari vor să studieze la diferite şcoli superioare. Astfel sunt fundaţiunile ce le administrează Astra din Sibiiu, cele dela Mitropolia Blajului, Fundaţiunea Gojdu, Fondurile grăniţereşti de stipendii din Năsăud, Soc. Transilvania din Bucureşti. Cu ajutorul acestora au învăţat mulţi tineri între cari mulţi viitori profesori, medici, ingineri, silvicultori, arhitecţi, ş. m. a.

Baiulescu Ion, inginer, n. 1852 în Braşov. Diplomat al Şcoalei politehnice din Viena, fu un timp în serviciul unei Societăţi « Rheinische Eisenbahn » în Prusia şi la căile ferate ale Statului prusian. La 1879 fu chemat în ţară la direcţia C. F. R. Cunoştinţele sale tehnice îl arătară ca o personalitate deosebită. Colaborarea sa fu în adevăr preţioasă pentru efectuarea liniilor C. F. Mărăşeşti-Buzău, Făurei-Feteşti, Bârlad-Vaslui, apoi, Feteşti-Cernavodă-Constanţa. Luă parte şi la construcţia podului peste Dunăre, la Cernavodă. La 1901 fu numit Şef al serviciului de întreţinere la C. F. R., unde funcţionă cu titlul de inginer inspector general. Fu şi profesor la Şcoala naţ. de poduri şi şosele din Bucureşti (catedra de hidraulică şi maşini hidr.). † 1891. (Fig. Cont.).

Baiulescu Romul, inginer, n. 1864 la Braşov. Liceul l-a făcut în Austria, iar studiile academice la Paris, unde urmă şi Şcoala de poduri şi şosele. In această şcoală fu clasat primul în cei 3 ani de studii. La 1886 venind în Regat, intră în serviciul C. F. R., pentru linia Craiova-Calafat şi Dorohoi-Iaşi. La 1887 fu ataşat la serviciul de ateliere, trimis în străină-

tate ca să controleze furniturile de vagoane şi locomotive. Apoi la linia Feteşti-Cernavodă. La 1897 a condus consolidarea podurilor pe linia Ploeşti-Predeal şi Chitila-Piatra-Olt. Fu trimis şi în America spre a studià industria petrolului şi a transportului prin conducte, de unde se înapoiă cu o bogată documentaţie statistică şi ştiinţifică privitoare la chestiunea industrializării petrolului.

A publicat câteva lucrări tehnice asupra conservării traverselor de lemn şi o *Monografie* asupra industriei petrolului în America şi asupra trustului « Standard-Oil ».

Este inginer inspector general, director superior al construcţiei de căi ferate (1929). (Fig. cont.).

Beleş Aurel, n. Arad. Studiă şcoala politehnică din Viena. In ţară inginer inspector general la Ministerul lucrărilor publice.

Un distins inginer care a executat multe lucrări.

Un fiu al său, tot inginer, este profesor la Şcoala de poduri şi şosele, Bucureşti.

Alţi ingineri sunt: *Cepescu*, *Comănescu* la C. F. R., *Cordea*, *Cornea Ion*, *Aurel Cupşa*, din Nicula (Gherla), n. 1861, care a făcut politehnica din Viena. Apoi intrat în marina austriacă, iar de acolo în marina română, unde a ajuns până la gradul de comandor. † la Galaţi.

Camil Faur, inginer, Craiova.

David Renghea din jud. Făgăraşului, — venit în ţară în 1830 ca inginer şi antreprenor. A avut mai mulţi copii, aproape toţi ingineri distinşi, cari poartă numele de Davidescu (vezi aceştia).

Davidescu Alexandru, n. Breaza de sus (Prahova), 1858. Facultatea de ştiinţe matematice şi şcoala de poduri şi şosele din Paris. Inginer-Inspector gl. cl. I-a. Profesor la şcoala politehnică. S'a ocupat cu irigaţiunile şi canalizarea râurilor ţării. Fost Secretar gen. al Minis. lucrări publice sub Delavrancea. A publicat multe articole şi un studiu relativ la canalele navigabile şi irigaţii.

Davidescu Const., n. Breaza de sus (Prahova), 1856. Liceul şi şcoala de poduri şi şosele în Bucureşti, apoi şcoala super. de inginerie din Zürich (1880—1883). Inginer-Inspector gl. cl. I-a la Căile de comunicaţie pe apă ca subdirector gl. A luat parte la studiile căilor ferate Bucureşti-Feteşti; Piatra-Olt-Corabia; Vaslui-Iaşi; Podul peste Dunăre; podul peste Argeş-Copăceni; podul peste Siret la Cosmeşti; podul peste Olt la Slatina, proiectat şi executat de dânsul şi altele mai mici (1883—1899). Director al servic. hidraulic (1900—1914), a condus lucrările porturilor dunărene, studii şi cercetări. Dela 1915—1921 Subdirector gl. la căile de comun. pe apă. A lucrat la o expunere asupra cremaţiunii moderne şi la justificarea coincidării centrului de gravitate a mişcării economice şi culturale a ţării întregite cu capitala Bucureşti.

Davidescu Al. Ion, fiul lui Alex. Dav. este arhitect la Primăria Capitalei. S'a ocupat în special cu sistematizarea oraşelor, fiind premiat de 2 ori.

Davidescu Nicolae, n. Breaza de sus, 1852. A făcut şcoala de poduri şi şosele din Bucureşti (1870—73). Fost inginer şef cl. I-ia la Ministerul Lucr. publice. A luat parte la executarea podului peste Dunăre, a executat podul peste Siret la Cosmeşti şi alte lucrări mai mici. A luat parte la studiul pentru canalizarea şi irigaţia câmpiilor ţerii, publicat de fratele său Alexandru şi a propus soluţiunea ieşirii din Dunăre la Mare printr'un Canal Mahmudia-Capul Midia.

Davidescu Titu, n. Breaza de sus, 1866. Şcoala de arte şi meserii, 1879/83. Antreprenor de lucrări publice şi private, executând diferite lucrări de artă, poduri, case, etc.

Diaconovici Aurel, n. Bocşa Montană (Banat) la 1861. Liceul real în Timişoara, Politehnica în Graz şi Viena. După ce a funcţionat câtvà timp în Banat, a fost angajat la C. F. R., iar în 1894 chemat ca inginer şef al judeţului Gorj, unde a executat şosele admirabile. Aici, dimpreună cu I. Moisil, a pus bazele unei şcoli ceramice şi Muzeului Gorjan (împreună cu I. Moisil, Al. Ştefulescu şi V. Rola Piekarski). Mutat în 1905 la Vâlcea, apoi la Constanţa, Fălticeni şi Piteşti, în tot locul a executat şoselele cele mai bune din ţară, iar în ajunul răsboiului şosele strategice în Carpaţii sudici. A fost apoi director al serviciului Şoselelor din Ardeal şi în urmă în Banat. Diaconovici Aurel este strănepot al lui C. Diaconovici-Loga, care a fost renăscătorul şcoalei române din Banatul timişan.

Eremia Tiberiu, n. Satu-Lung, 1875. Liceul îl făcù în Braşov. După terminarea studiilor tehnice la Zürich (1898), s'a stabilit în Bucureşti. Unul din cei mai distinşi ingineri. Fost inginer la Minist. Lucrărilor publice, 1899. Dela 1908 începe lucrări pe cont propriu, ca « antreprenor ». El execută şosele şi căi ferate, poduri de lemn şi beton armat. Construcţii publice şi particulare. Silozuri şi Magazii în beton armat. Fabrici, lucrări edilitare, alimentări cu apă, corectări de râuri, îndiguiri, etc. Azi e cel mai mare antreprenor din ţară şi mai bine organizat. Este în fruntea multor instituţii de Stat, societăţi comerciale, financiare, industriale şi culturale. A executat Biserica Incoronării dela Alba Iulia şi multe alte lucrări de artă.

Făgărăşianu N. Liceul la Braşov, Politehnica la Viena. In urmă la C. F. R. fiind unul din distinşii ingineri.

Nicolae Galea, n. Paloş (Târnava-Mare), 1846. Studiile liceale la Braşov, cele tehnice la Universitatea din Gand (Belgia) (1876). In regat, ca inginer la C. F. R. (1879). Ca subşef de serviciu sub defunctul C. A. Popescu a contribuit foarte mult la organizarea

serviciului de întreţinere. In 1916 inspector general. † 1921. (Din Bulet. Soc. politechnice, An. 1921).

Lazăr Mihail Basiliu. Inginer la C. F. R. A făcut Politehnica la Viena. Ca student a scris un poem epic într'un act, « La Plevna ». (Viena 1878).

Lazăr Paul, din Banat, studiile le-a făcut îa Politehnica din Viena. Trecând în regat a exercitat funcţiunea de inginer şef a jud. Olt, apoi la Craiova. Mare proprietar la Drăgăşani. Fost senator în parlamentul român.

Lucaciu Petre, n. Şişeşti. Liceul l-a făcut în Baia-Mare. Ingineria de mine la Şemniţ (Ungaria). Trecând în regat a funcţionat ca inginer la Salinele dela Slănic (Prahova), apoi îndeplinind şi alte servicii ale Statului, ca director şi organizator al monopolurilor statului în Ardeal, după Unire.

Inginerul P. Lucaciu a fost unul din fiii cei mai devotaţi ai neamului nostru. Una din cele mai puternice inteligenţe de organizare a muncii. Este dintr'o rasă de luptători seculari... din rasa acelei preoţimi, care în secolii de restrişte lungi şi grei ai trecutului au apărat cu îndârjire neînfrântă caracterul latin, credinţa şi limba română a neamului nostru. Frate cu falnicul preot Vasile Lucaciu, luptător neobosit pentru apărarea şi înălţarea neamului nostru, pentru realizarea idealului său formulat pe frontalul bisericii zidită de dânsul, în locul de naştere şi păstorire, Şişeşti, prin cuvintele latine: *Pro unione omnium Romanorum.* Acelaş spirit a stăpânit şi pe Inginerul Lucaciu. El şi-a îndreptat activitatea spre bogăţiile subterane ale patriei noastre, spre a le scoate la viaţă în lumina soarelui, întărind astfel neamul, care aveà şi are aşà de mare trebuinţă de ele pentru îndeplinirea menirii lui istorice. Inginerul Lucaciu a lucrat pentru cucerirea pământului patriei, în adâncime. Roadele muncii şi ale cruţării lui a dispus să fie închinate neamului. Deaceea averea sa în valoare de circa 15 milioane lei a încredinţat-o Academiei Române, în scopul de a formà o fundaţiune, purtând numele său, pentru burse la studenţi în ţară şi străinătate, cu deosebire pentru studiul Minelor. † 1926.

Maior Florea, n. Bucureşti. Studiile secundare şi şcoala de poduri şi şosele, Bucureşti. Inginer. Actualmente posedă o fabrică de mătase artificială.

Marcu Dum., n. Sălişte, 1884. Liceul Sibiu, politehnica în B.-Pesta. Inginer şef de lucrări la întreprinderile Inginerului Tiberiu Eremia 1910 — 1920, azi Director tehnic. A executat lucrări din cele mai importante ca fabrici, poduri, linii ferate, etc. A luat parte la toate mişcările naţionale şi în răsboiul Unirii.

Maxim Nicolae din Avrig. Strănepot a lui George Lazăr. Liceul l-a făcut la Sibiu, Politehnica la Viena. In regat inginer la Căile ferate. † Iaşi.

Meţianu Traian I., n. Odobeşti (Putna) la 1879. Tatăl său a fost Doctor în medicină. Liceul în Focşani, Facultatea de ştiinţe şi Politehnica în Bucureşti, 1896—1898. Academia de mine în Freiberg (1898—1902). Dela 1903—1925 Inginer de mine în serviciul Soc. «Steaua Română », ca director tehnic. A făcut diverse studii în legătură cu legislaţia minieră a ţării. A organizat Congresul de forage din 1925. Membru în deosebite Societăţi de petrol. A publicat lucrări originale în legătură cu exploatările petrolifere, de ordin tehnic, economic, financiar. A făcut campania 1913 şi 1916—1918.

Moga din Sibiiu. Liceul aici, Politehnica la München. Este arhitect al Eforiei Spitalelor civile.

Moldovan Adalbert, n. Rocna veche (Năsăud). Liceul l-a făcut la Năsăud (1873). Ingineria la Politehnica din Viena. Trecù în regat unde a funcţionat ca inginer al Primăriei din Bârlad unde a şi murit.

Olteanu Ion, n. Cojocna (Cluj), Politehnica la Viena. Inginer în vechiul regat. La moartea lui, în 1890, a lăsat o fundaţiune de lei 100.000 « Astrei » din Sibiu, pentru burse.

Pamfil din Sibiiu. Liceul aici, Politehnica în Viena. A fost arhitect al oraşului Bârlad.

Pascu Radu, n. Braşov, 1857. Liceul la Braşov, Academia de mine la Leoben. Trecut în ţară pe la 1886, intră în serviciul Ministerului Industriei, Comerţului, Agric. şi Domeniilor. Dela 1906 la Institutul geologic. Inginer de mine. A studiat în special Dobrogea din punct de vedere geologic-mineralogic. A descoperit minereurile de cupru din Dobrogea şi graţie lui s'a deschis mina de cupru dela Altân-Tepe. Lucrări: 1. Despre marmore, 1899; 2. Studii geologice şi miniere în jud. Tulcea, 1904; 3. Pliocenul în Dobrogea; 4. Cercetări prelim. asupra lacului Tekirghiol, 1910; 5. Zăcămintele de minereuri, de cupru dela Altân-Tepe—Ceamurli (Tulcea), 1914; 6. Zăcămintele de minereuri fero-manganifere din reg. Broşteni (Neamţ), 1925; 7. Carierele şi apele minerale din Dobrogea, jud. Arad, Braşov, Făgăraş, Târnava mare, Trei Scaune (1927—28) ş. a.

Popazu, n. Braşov. Liceul la Braşov, Şcoala Politehnică la Viena. A fost inginer la C. F. R.

Popescu Iosif. Studiile liceale la Sibiiu, Politehnica la Viena. Fost inginer la C. F. R. Un timp a redactat revista « Albina Carpaţilor », din Sibiiu, înfiinţată de Visarion Roman.

Popovici Emilian din Haţeg. Liceul la Sibiiu, Politehnica la Viena. Pe la 1882 trecù în regat ca inginer la C. F. R. † Bucureşti.

Puşcariu I. Joe, n. 1852 în Cernatul Săcelelor. Liceul la Braşov. Politehnica la Zürich. Fost inginer-şef la C. F. R. A scris despre Stereometrul inventat de el la 1877, despre suprastructuri de cale metalică 1885, apoi descrierea uneltelor de cale ferată 1896, Curs elementar despre electricitate, etc.

Puşcariu Valeriu, n. 1868 în Sohodol (Făgăraş). Liceul la Braşov. Şcoala superioară de mine la Şemnitz (1893). Fost director gen., apoi Inspector gen. al minelor. Conducător al băilor Govora (1894—97). La 1899 în colaborare cu Radu Pascu a descoperit minele de aur dela Brezoiu (Vâlcea). Fost şef de regiune minieră la Craiova (1902—1905). A colaborat sau elaborat diferite legi şi instrucţiuni relative la mine. La 1912 a brevetat cu colegul său Inginer V. Tacit un aparat hidraulic pentru închiderea sondelor eruptive şi stingerea focului la astfel de sonde. Anchetă asupra gazelor naturale (metan) în Ardeal (1919). A evacuat în Moldova peste 12.000 vagoane produse de petrol, distribuindu-le personal, fără care răsboiul nu ar fi putut continuà. Pentru aceasta fu decorat cu ord. Steaua României cu spade în grad de ofiţer. După răsboiu deputat.

Radeş Dionisie. Politehnica la Viena. A funcţionat ca inginer la Ministerul agriculturii şi domeniilor.

Raţiu Teofil din Făgăraş. Politehnica a făcut-o la Viena. A funcţionat ca inginer la C. F. R.

Sidor Florea Emanoil, n. 1845 în Măgura (Năsăud). Liceul în Bistriţa, Politehnica în Viena. In ţară inginer la C. F. R. (Buzău), apoi inginer-şef de judeţ la Olt şi alte judeţe.

Steopoaie Dionisie, n. 1854 în Sângeorgiu (Năsăud). Liceul în Năsăud, Politehnica în Viena (1881). Dela 1882 inginer la C. F .R. Şef de secţie la serviciul Lucrări Noui al C. F. R., apoi inspector principal şi subdirector la acelaş serviciu (în total 36 ani). Fost profesor la Şcoala spec. de întreţinere, 9 ani. A tipărit un manual de specialitate.

Tacit Virgil, n. 1876, Braşov. Liceul real la Brăila, Academia de mine la Freiberg i/Sa. (1899). Ocupat în industria petrolului dela 1900—1909, conducând şantierele Păcureţi, Buştenari, Ţintea. Dela 1909—18 inginer-şef al Regiunii miniere Prahova. In 1917—18 director al exploatărilor de cărbuni dela Comăneşti. In 1919 iniţiă şi fondă Soc. « Creditul minier », fiind administrator-delegat. Membru în multe alte Societăţi de petrol. Lucrări ştiinţiifce: 1. Exploatarea petrolului din România, în colab. cu ing. I. Tănăsescu; 2. Monografia schelei Câmpina; 3. Monogr. gazelor naturale şi ale celor din sondele de petrol; 4.) Captarea ţiţeiului din sondele eruptive şi măsuri de siguranţă. Ventilul hidraulic Tacit; 5. Procedee pentru examinarea stratelor de petrol, gaze, apă din sonde; 6. Aparate de siguranţă pentru instalaţiuni de gaze naturale; 1919.

Vlaicu Aurel. n. Binţinţi. Ingineria la Politehnica din München. Inventatorul aeroplanului — Pasărea măiastră — ce-i poartă numele. † 1913.

Vuia din Banat. Unul din cei mai distinşi ingineri dela drumul de fier. A funcţionat ca inginer la C.F.R. în Bucureşti, Piteşti, ş. a.

Zernoveanu. Liceul la Braşov. Inginer de mine. Director al Salinelor dela Slănic (Prahova).

XV. COMERŢUL, FINANŢELE, ECONOMIA NAŢIONALĂ ŞI INDUSTRIA

Până în secolul al XVII-lea neguţătorii din vechiul regat erau aproape numai Greci sau veniţi de peste Dunăre (Bulgari, Arnăuţi). Neguţătorii ardeleni, în special braşoveni, au început a se aşezà în ţară abià în secolul al XVII-lea. Aceştia « se hrăniau cu negoţ braşovenesc » şi erau privilegiaţi de Domni. Astfel într'un act dela 1665, Domnul Radu Voevod îi iartă pe Scheaii, cari se hrănesc cu negoţ braşovenesc în ţară: « ca să fie în pace de împrumut neguţătoresc şi de schimbul banilor şi de cotărie şi de fum, de cai de olac şi de alte dăjdi câte vor fi peste an în ţara Domnii mele. De nimic val sau bântuială să n'aibă ».

Şi pe acele vremuri neguţătorii erau deci privilegiaţi şi ocrotiţi de Domnii ţării, drept clasa care urmează în cinste după boierii şi marii proprietari de pământuri. (D. Furnică: Din istoria comerţului la Români, p. IX). Mai târziu numărul ardelenilor, cari au intrat în comerţ şi industrie, s'a îmmulţit, venind mai ales din sudul Ardealului: Săceleni, Făgărăşeni şi Mărgineni, dinprejurul Sibiiului.

Dintre comercianţii mai vechi ardeleni vom amintì aici (după lucrarea d-lui Dumitru Z. Furnică: « Din istoria comerţului la Români », Buc. 1908) câţiva:

Ion Martinovici din Satulung. A făcut practică comercială la marea casă de comerţ George Ion din Braşov. S'a stabilit în Bucureşti la 1849 şi a deschis o prăvălie căreia i se ziceà p'atunci: *Magazinul de spiţărie şi băcănie nobilă* (în colaborare cu George Assan). Dela 1865 a continuat comerţul sub propria sa firmă.

Martinovici erà un om inteligent şi activ, a scos ciraci buni, vorbià şi scrià limba germană, a făcut comerţ mare, a fost filantrop.

La firma Martinovici au făcut practică comercială şi foştii mari negustori: *Veniamin Hernea*, *Bucur Căciulescu*, *I. Ovessea*, *I. Colţescu*, ş. a.

Lui *I. Ovessea* îi revine marele merit de a fi cel dintâiu, care a pus temelia unei drogherii medicinale, înzestrate cu toate specialităţile străine.

Ion G. Manu (Bădiţoiu), n. în Braşov, venit în Bucureşti la prăvălia lui Jupân Niculiţă, fost Mare negustor de braşovenie. După practica făcută şi-a deschis la 1864 o prăvălie. Prin vrednicia şi inteligenţa sa devenì un negustor de frunte. A deschis şi o casă de comision la Braşov, în asociaţie cu *Boambă* (care a avut de fii pe *Ion Boambă*, advocat, directorul Societăţii de petrol « Steaua României », şi pe *Gh. Boambă*, advocat) pentru toate articolele industriale de acolo. A ţinut în întreprindere, în mai multe rânduri, accizele comunale din Giurgiu, Ca-

lafat, Olteniţa. Afacerile lui au luat tot mai mare desvoltare până la 1885, când moare.

I. G. Manu a fost un mare filantrop şi binefăcător al şcolilor române din Braşov.

Ion V. Socecu, născut în com. Săcelele Braşovului, la 1830. Venì la Bucureşti în vârstă de 18 ani, cu o pleiadă de tineri români inimoşi şi doritori de muncă, în anul 1848. Intră la librăria lui George Ioanid. Dotat cu o inteligenţă superioară şi având studii speciale, căci făcuse şcolile reale din Braşov şi Sibiiu, organiză în curând vechea librărie a lui Ioanid după planul celor din Austria. Cunoscând limbile germană, franceză, ungurească, greacă şi rusă, îşi creă o situaţie importantă. La 1856 îşi deschise librărie proprie, care luă o mare desvoltare. Socec este întemeietorul librăriei moderne în ţară. La 1871 completă librăria cu un atelier de arte grafice, pe care împreună le desvoltă admirabil, dându-le proporţiile cele mai frumoase. El a fost membru al Camerei de comerţ dela crearea ei în 1864 până la moarte. A fost ales şi în consiliul comunal. A muncit cinstit şi fără preget până la 1896 când murì.

Ştefan Hagi Stoika, n. 1786 în Lugoj, † 1853 în Bucureşti. Ocupându-se de comerţ îşi deschise o prăvălie la Sf. Gheorghe, care în 1848, căzù pradă focului. Atunci o scenă frumoasă se petrecù. Micii comercianţi de prin mahalalele şi marginile oraşului alergară cu căruţele şi chirvanele lor şi-i cărară la loc sigur marfa câtă putuse scăpà, puind-o sub paza mărgelarilor, iar după potolirea focului, o restituiră proprietarului ei. Probă de simpatie dată de micii comercianţi marelui comerciant Ştef. Hagi Stoika, arată ce om a fost el, ce inimă şi ce cinste a pus în relaţiunile lui, precum şi ce strânsă înfrăţire erà între comercianţii români pe atunci. Soţia lui erà născută Iuga de Baci, din Braşov, ai cărei fraţi Iuga învârtiau deasemenea un mare comerţ pe vremurile acelea.

George Bursan, după ce-şi termină studiile Şcoalei de comerţ din Braşov, făcù practică la Casa de substanţe chimice I. M. Müller & Co. din Viena. Apoi se stabilì în Bucureşti, mai întâiu în asociaţie cu casa Orghidan, în urmă singur, şi izbutì să înlăture prin concurenţă pe străinii, cari puseseră mâna pe furniturile spitalelor militare. Este unul din întemeietorii comerţului de drogherie în România. Casa Bursan furnizà mai multor farmacii depe vremuri din capitală şi ţară. G. Bursan a lăsat mai mulţi fii dintre cari cel mai mare George G. Bursan, doctor în drept dela Paris, advocat al Eforiei Spitalelor civile, fost prim-ajutor de primar al Capitalei, etc.

Albu Ştefan, n. Răşinari, 1887. Făcù ucenicia la comerciantul Ion Bratu din Drăgăşani, de origine tot din Răşinari, apoi la un alt Bratu în Bucureşti, dela 1901, iar dela 1910 pe cont propriu, deschizându-şi prăvălie în casa proprie, dela 1924. Făcù războiul Unirii, fiind decorat.

Alimănuţ Ion din Sălişte. A început comerţul ca ucenic, în Târgul-Jiului, progresând mereu, astfel că azi este mare comerciant şi mare proprietar în acest oraş.

Babeş Filip, n. Râşnov (Braşov), 1874. A făcut o şcoală de comerţ. La 1884 în ţară, în băcănia G. Rietz-Bucureşti. La 1900 a luat marea băcănie a lui Gh. Căciulescu. B. este mare comerciant, mare proprietar şi podgorean în Valea Mieilor (30 pogoane vie) în tovărăşie la toate cu Nic. Râşnoveanu.

Babeş G. I., n. în Ardeal. Director comercial al fabricii de postav din Azuga.

A publicat: 1. « Din istoricul fabricii de postav « Azuga », 1906; 2. « Spitalul « Principele Nicolae » din Azuga-Buşteni ». Monografie, Bucureşti 1914.

Bacu Ambrosie, n. 1869 în Mărgineni (Făgăraş). Studiile liceale le făcù la Saşi în Sibiiu. Trecù în regat la 1890, intrând în industriile de bere şi spirt Bragadiru (contabil, cassier, administrator, procurist). Un fiu, Lucian, a studiat arhitectura.

Balint Scarlat, n. în Munţii Apuseni, erà nepot al eroului Popa Simion Balint, din revoluţia dela 1848. A fost mare comerciant şi proprietar în Bucureşti. † 1918.

Bancotescu (Bancotă) Petre, mare comerciant, n. 1852 în Ardeal. Primele studii le-a făcut în Ardeal, mai târziu s'a stabilit la Brăila intrând în comerţ, creindu-şi o situaţie înfloritoare, graţie energiei şi probităţii sale. Are o mare casă comercială, cu sucursale în Bucureşti şi Galaţi. Patriot devotat şi luminat se interesă de toate mişcările naţionale. Fu preşedinte al « Ligii culturale » din Brăila şi al Camerei de comerţ şi al Camerei de meserii. A fost ales în mai multe rânduri deputat în Parlamentul român (1901, 1907 ş. a). (Fig. cont.).

Bărbuceanu G., n. 1865 la Braşov, unde termină Şcoala sup. de comerţ. Trecù în regat la 1884, ocupă funcţiunea de contabil la Societ. Credit. funciar urban din Bucureşti, iar la 1908 şef al servic. contabilităţii şi actualmente Directorul contab. Creditului funciar urban din Bucureşti. (Fig. cont.).

Bediţeanu Nic., comerciant şi proprietar în Drăgăşani (Vâlcea).

Bediţeanu George, *Ion* şi *Vasile*, fraţi, n. în Braşov, stabiliţi ca comercianţi în Bucureşti.

Bistriţeanu G. Director comercial la « Chitila », soc. p. fabricarea zahărului.

Boeru Moise. Directorul fabricii de bere din Azuga. † 30 Sept. 1919 la Braşov, de 54 ani; îmmormântat la Azuga. « Activ, bun român, vechiu luptător pentru unitatea naţională. In timpul ocupaţiei a fost închis şi internat aproape tot timpul » (Viitorul, No. 3479 dela 4 Oct. 1919, p. 4, col. I).

Brancovici, Emil Mihail I., n. 1865 în Mehadia (Banat). Studiile secundare le-a făcut în Banat și Ardeal, apoi absolvì Școala de comerț din București. Intră în comerț la 1886, apoi la Creditul Agricol, 1889, secretar-contabil, de unde trecù la Călărași cu acelaș grad, un an. La 1890 plecă, pentru a-și complectà cunoștințele comerciale ș ndustriale la Paris, admis fiind la Conservatorul național de Arte și Meserii, Secția chimiei industriale. In 1892 trece la Nancy, la Institutul de chimie industrială de pe lângă Facultatea de științe, obținând diploma de chimist, în 1893.

La București înființă prima fabrică de acid carbonic comprimat, o turnătorie de cositor, și ateliere de galvano-plastie, — care însă încetară din cauza lipsei de încurajare. La 1897 e procurist la Banca gen. română, la Brăila, apoi la Constanța până la 1901 ca director al sucursalei. Inființează Asociația comercianților de cereale din Constanța, al cărei președinte fu câțiva ani, aducând mari servicii pieții Constanța. In 1909 fu ales președinte al Camerei de Comerț și Industrie din Constanța. Inființează și organizează Corporația Bursei de mărfuri. Mai inițiază Camera arbitrală, « Uniunea Morarilor din România ». Fu numit (1910) consul al Olandei, Consilier comercial onorific pe lângă Minist. de Indus. și Comerciu. Astăzi este Director la « Asigurarea agricolă » și Profesor la Academia de comerț din București.

A scris diferite articole economice prin reviste de specialitate, mai ales în *Economia națională* și mai multe broșuri. (Fig. cont.).

Bratu Alex. Man, n. Rășinari Făcu ucenicia la Drăgășani, în urmă se stabili là București devenind mare proprietar de case și moșii în jud. Dâmbovița și Botoșani și Hotelul Bratu în București.

Bunea Aurel, n. Vad (Făgăraș), 1861. Studiă Școala sup. de comerț din Brașov și Academia de comerț din Viena. Intemeiă cu vrednicul său asociat Damian Drăgănescu, pe la 1900, o mare casă de comerț la Galați. Fost vice-președinte al Camerei de comerț și industrie, epitrop al bisericii Mavromolu, membru fundator al Ligii culturale. † 1920.

D-l N. Iorga, scrie în « Neamul Românesc », No. 35/1920: « La Galați a încetat din viață șeful uneia din cele mai importante case de comerț românesc, Aurel Bunea. Fratele fruntașului vieții românești din Ardeal, care a fost canonicul Augustin Bunea, a fost în toată viața sa un Român energic și conștient, care a răspândit viață și încredere în jurul său. Ideea naționalistă l-a călăuzit în toată activitatea sa publică. Mai ales azi pierderea lui e o scădere a vitalității noastre economice în locul unde lucrà ».

Frații lui, cari trăesc (în 1920) sunt: Arsenie, Ion și George.

Bunea Nicolae, n. 1877 în Alexandria (Teleorman) din părinți ardeleni veniți din com. Vad (Făgăraș) pe la 1857. A făcut gimnaziul în orașul natal. A intrat în comerț la Giurgiu, apoi la Ploești, la frații George și Alexe Panțu, mari comercianți ardeleni. Dela 1900 în București unde are prăvălie proprie de manufactură.

Bunescu Bucur, n. 1876 în Turcheș (Săcele), Brașov din părinți țărani agricultori. La 1888 intră practicant la firma Frații Pantzu (unchii săi) din Ploești, mari comercianți. La 1893 venì la București și ocupă postul de funcționar comercial la firma D. N. Pascu, angrosist de manufactură. Dela 1900 s'a asociat cu *Nic. Popp & Bunescu*, mare casă comecială. (A se vedeà *Popp Nicolae*).

Căciulescu Bucur, n. Turcheș (Brașov), mare comerciant în București, † 1877. Succesorul său a fost un nepot al lui *Gheorghe Negrea-Căciulescu*, care apoi a cedat comerțul de băcănie lui Filip Babeș și Nic. Râșnoveanu.

Ciocoiu Vasile din Râșnov, n. 1885. Făcù Școala comercială sup. din Brașov. Dela 1904 la Casa P. I. Bancotescu din București, dela 1906 contabil al fabricii de bere Bragadiru.

Ciuceanu Miron din Rășinari. Fost mare droghist în București.

Coleș I. Comerciant și proprietar în București.

Coma N. și *Comșa* din Săliște, proprietari ai unei mari fabrici de tăbăcărie din Târgul-Jiului.

Cucurezeanu Ion din Ocna Sibiiului, plecat din cauza persecuțiilor Ungurilor și Sașilor, între 1800—5 și trecù munții. Aici se ocupă cu comerțul de sare și se stabilì căsătorindu-se în com. Săceni-Orbeasca (Teleorman) unde fu apoi numit pârcălab (notar), fiind știutor de carte. Erà mare naționalist.

Cucurezeanu Stan, zis și Moraru, fiul lui Ion, se stabilì în noul oraș Alexandria, făcând întins comerț de cereale.

Cucurezeanu-Moraru Gheorghe, unul din cei mai mari comercianți din Alexandria.

Frunzete Vasile, n. Rășinari. Comerciant și proprietar al unui hotel cu acelaș nume în București.

Furnică Z. Dum. Mare comerciant. Membru al Camerei de comerț și industrie din București. Membru în Camera arbitrală și de concilațiune de pe lângă Bursa din București. Consilier comercial onorific. A publicat o foarte valoroasă lucrare: « Din istoria comerțului la Români. Mai ales băcănie. Publicațiune de documente inedite dela 1593—1855 ». București, 1908. Socec & Co., 556 p.

Furnică. Director al fabricii Asan din București.

Gâțeiu Ștef. A făcut studii comerciale la Academia de înalte studii comerc. București. Funcționar la ministerul finanțelor. A publicat: « Studiu asupra băncilor și cooperativelor românești din Transilvania

şi Ungaria în comparaţie cu băncile noastre populare ». Bucureşti 1915.

Ghibu Dumitru, din Săliştea Sibiiului, contabil la Târgu-Jiului şi la Craiova.

Grecescu, I. n. Şpring (jud. Alba) 1865. Liceul în Blaj. 1890 Secretar al liceului Sf. Sava şi dela 1901 Casierul Academiei Române.

Grancea I. Mare comerciant în Bucureşti.

Hanciu C. şi *Hanciu Dum.* din Săliște, ambii fabricanţi de tăbăcărie în Râmnicul-Vâlcii.

Hodoş Ulpiu, n. 1867 în Baia-de-Criş, fiu al fostului subcomite al comitatului Zarand, Iosif Hodoş, fost inspector şcolar precum şi deputat în Parlamentul unguresc. Ulpiu a făcut cursul secundar în Ardeal şi Şcoala de comerţ în Bucureşti. In urmă numit profesor de contabilitate la Şcoala super. de agricultură din Bucureşti timp de 12 ani. Deasemenea a fost şi în serviciul primăriei Capitalei, unde a condus contabilitatea 15 ani.

A fundat « *Banca Poporului* » pe care a condus-o. A creat « *Viaţa* » pentru fabricarea pâinii, o berărie cooperativă şi *Centrala* pentru produsele farmaceutice. A întemeiat Şcoala de conducători şi de contabili ai cooperativelor săteşti.

A publicat studiul: « *Necesitatea stabilirii contabilităţii în partidă dublă în administraţiile financiare ale Statului* », Buc. 1907 şi a condus ziarul economic *Creditul* (între 1898—1902).

Iorga Aurel, n. Lugoj, 1861. A făcut liceul în Lugoj (1874—80). După ce a făcut armata la 1884, funcţionar la primăria oraşului Lugoj, iar dela 1890-92 funcţionar la consulatul austro-ungar în Bucureşti. La 1893 intrat în comerţ, devenì proprietarul fabricii de apă gazoasă « Progresul » din Bucureşti, după ce fu tovarăş asociat cu Pavel Brancovici (bănăţean † 1897). Capitalul învestit în fabrică este aproximativ de lei $^1/_2$ mil.

Lupan Nicolae, n. Braşov 1858. A făcut liceul real, cursul inferior, la Braşov. Mare comerciant în Bucureşti. Mare naţionalist, a fost unul din întemeietorii Societăţii « Carpaţii » şi al « Ligii Culturale ». De o modestie extremă, cinstit în afaceri şi foarte activ, lipsit de vanitate, filantrop şi fericit când s'a împlinit din idealurile sale unitatea naţională. † 1925.

Lupaş Nicolae, n. Săliște, 1874. A făcut gimnaziul în Sibiiu. Dela 1901 venind în ţară s'a ocupat cu industria pielăriei, întâiu în asociaţie cu N. Şteflea, 1901—1911, apoi şi-a clădit o fabrică de tăbăcărie pe care o conduce singur, având şi ateliere de curelărie şi sandale în Râmnicul-Vâlcii.

Maniu Horia, descinde dintr'o familie de intelectuali de prima ordine, de origine din Banat. Părintele său, autor de tratate de drept comercial, unchiul său Vasile Maniu, academician cu renume şi naţionalist înfocat, — un alt unchiu luptător politic dincolo de munţi. El creşte în acest mediu care respectă ştiinţa, munca şi iubirea de neam.

Horia Maniu participă la toate încercările grele ale neamului nostru din cele din urmă două decenii. Ia parte la răsboiul Unirii. Inainte de răsboiu absolvise înalta Şcoală de Comerţ din Colonia, mai târziu obţine titlul de doctor în drept şi în ştiinţele economice din Paris. Economist, publică numeroase articole şi studii în revistele de specialitate şi colaboră practic la diferite instituţii economice. In timpul din urmă era deputat al Hunedoarei şi apoi fu numit Director general al Casei autonome a Regiei Monopolurilor Statului. Mort Iunie 1929. (Din cuvântarea Ministrului Mihai Popovici la înmormântarea lui Horia Maniu).

Mihalcea I., fost comerciant. Mare luptător naţionalist. In pivniţa lui s'a tipărit manifestul revoluţionar de către Societatea « Carpaţii » la 10 August 1885 şi răspândit în Ardeal.

Mircea Ignat, n. 1877 în Caţa. Liceul « G. Lazăr » şi licenţiat dela facultatea de drept din Bucureşti. In urmă s'a dedicat comerţului. Este proprietarul hotelului « Esplanade ». Căpitan în rezervă. A fost ales senator în parlamentul român.

Mircea Nicolae, n. 1868 în Caţa. Proprietar şi mare comerciant. Este proprietarul « Carului cu bere » din Bucureşti. Fraţii Mircea (Ignat, Nicolae şi Victor) a fost aduşi şi crescuţi de fratele lor mai mare Ion, n. 1860 în Caţa, fost învăţător acolo, chemat de unchiul lor Eremia Mircea pe la 1878 la Bucureşti şi băgat în afacerile comerciale ale acestuia. Eremia în tovărăşie cu Ion Căbăşanu tot din Caţa, cumpără prin anii 1863—65 localul berăriei Sasului Samuel Homi. Fraţii Mircea şi în special Niculae, dela 1889 ridică afacerile din ce în ce. La 1898 construeşte frumosul şi marele local al « Carului cu bere », în faţa Poştei centrale şi-i dă un mare avânt. Nic. Mircea este unul din întemeietorii Soc. « Carpaţii » şi al « Ligii Culturale ». Filantrop şi mare naţionalist. De o modestie exemplară şi perfectă cinste în afacerile comerciale. Dimpreună cu Ion Ţetzu şi Nic. Lupan au fost temelia Soc. « Carpaţii ».

Mircea Victor, n. 1874 în Caţa, mare comerciant în Bucureşti.

Morărescu-Adria, Ştefan, fiul lui Gheorghe Moraru-Cucuruzeanu, originar din Ardeal, n. în Alexandria, este Director al Băncii Franco-Române din Bucureşti şi economist.

Moroianu M. D. Nic. Şeful cunoscutei Case de bancă din Bucureşti, n. 1849 dintr'o familie originară din Braşov. A făcut studii comerciale strălucite şi a îmbrăţişat comerţul de bancă, cu începere dela 1870. A fost de 5 ori deputat al Capitalei. Pentru importantele servicii aduse ţării a fost distins cu

numeroase decorații. (Album. gen. al Agric.-Ind. și Com., București, 1906).

Nicolau T. Teodor, n. Brașov, 1865; a făcut școala super. de comerciu din Brașov (1883). Dela 1884 a intrat în serviciul unei mari case elvețiene de comerț din București. După 14 ani de serviciu a fundat marea casă de comerț. « Bancotescu & Nicolau », București. Un fiu, Dr. Teodor T. T. Nicolae este comerciant în firma de azi; altul Inginer Corn. T. Nicolau — întreprinderi de lucrări publice și particulare la Brașov.

Oașa Petre, de origine de Cacova. Stabilit în București face comerț și în urmă ridică în 1912 Hotelul Traian. Murind în 1928, în etate de vreo 70 ani, ginerii și rudele moștenitoare formară Societatea « Oașa » care administrează în comun averea rămasă.

Orghidan N. Vasile, n. Brașov 1845. Studiile făcute la Brașov. Dela 1874 în București mare comerciant, de manufactură en gros, fondatorul Casei V. N. Orghidan & Fiu. Fost membru al Camerei de Comerț și industrie, fost Vicepreședinte al Comisiei interimare a Capitalei. Fost membru fondator al Soc. Transilvania și Consilier al Soc. Angrosiștilor din România. Diverse decorații. † 1917.

Orghidan V. Theodor, n. 1888 în București. A făcut școala super. de comerț din București și Academia de Inalte Studii comerciale din Frankfurt a. M. (Germania). Inainte de răsboiu membru în comisiunea de Import al Statului. In răsboiul Unirii căpitan, a ocupat funcția de Consilier al Ministerului de răsboiu în comisia superioară a aprovizionării Armatei și consilier tehnic pe lângă Ministerul de muniții, având direcția fabricilor de textile militarizate. Actualmente Președintele Camerei de Comerț și industrie din București. Consul gen. al Letoniei onorific. Mare comerciant. Președ. Soc. Com. angrosiști din România. Consilier al Camerelor de Comerț Franco-Române, Austro-Română, Italo-Română. Membru în Consiliul de Ad-ție a C. F. R., al Casei de depuneri și în Comitetul de Scont al Băncii Naționale a României.

Paloșeanu R. Ion, n. Satulung, 1876. Dela 1888 în comerț. Azi mare comerciant de fierărie în București.

Pantzu Alexe.

Pantzu George, Frații, mari comercianți ardeleni din Ploești.

Pantzu P. Pavel, comerciant angrosist în manufactură și fost membru al Camerei de Comerț din Ploești încă dela 1887—1910. Născut în Turcheș (Ardeal) la 1845. Trecut în țară la 1858, continuă aici comerțul de manufactură. A fost ales și deputat în 1907 Col. II, jud. Prahova. Diferite decorații. (Fig. contimp.).

Pavel Sim. Gheorghe. A venit din Ardeal în județul Fălciu. S'a ocupat cu lipscănie și croitorie pânăla 1873, când a încetat din viață. A dăruit un rând de case spre a servì ca local de școală de fete în comuna Fălciu. (Din « Cartea de aur » a donatorilor: 1851—1901. Minist. Cult. și Instr. public., Casa Școalelor, București, 1901, pag. 240).

Perlea Georgel, unul din fruntașii comerțului brăilean. Președinte al Camerei de Comerț. E unul din întemeetorii industriei fierului în țară, căci e unul din principalii fondatori ai marei fabrici pentru laminarea fierului « Izbânda » din Brăila.

Pipoș Horia, n. Sibiiu, 1885, fiu al lui. Pompiliu Pipoș, fost director al ziarului « Gazeta Bucovinei » din Cernăuți. Studiile secundare făcute în București (1906). Licențiat în științele economice și comerciale dela Academia de înalte sudii din Viena (1908). După o practică la bănci și institute comerciale se stabilește ca funcționar superior la firma Inginer Tiberiu Eremia. In 1914 profesor la Școalele industriale de fete. Actualmente director la Soc. anon. Intreprinderile g-le tehnice și membru în multe societăți indusriale și comerciale. A luat parte la toate mișcările naționale înainte de răsboiu și făcù răsboiul ca ofițer fiind decorat.

Popp Nicolae, n. 1860, Sân-Mărtin (Târnava-Mică). Părintele său preot. La 1874 intrat practicant la firma Frații Stănescu, din Ploești, mari comercianți. Trece la 1879 la Brașov, la aceeaș firmă. Mai târziu se stabilì la Brăila sub firma N. și I. Popp (fratele său) până la 1898. Dela 1900 înființă cu *B. Bunescu* actuala Societate *Popp & Bunescu*, în București, care în decurs de aproape 30 ani luă o însemnată desvoltare. Centrala firmei (Str. Pânzari) are azi 4 sucursale. Grație muncii perseverente, tacticii și concursului furnisorilor străini și clientilor, a trecut toate greutățile pricinuite de răsboiu și a izbutit să fie una din cele mai apreciate firme românești, iar în relațiile cu străinătatea să ridice creditul comerțului românesc. Azi are peste 100 funcționari români, cari își găsesc o frumoasă ocupație comercială și o temeinică pregătire pentru viitor. Prin comerțul de engros Societatea aceasta ajută multe firme românești, prin creditele ce le acordă, spre a se formà și menține. Firma *Popp & Bunescu* este recunoscută ca una ce a ajutat în continuu biserici, școli, elevi și studenți săraci și a contribuit la orice operă cu scop filantropic, cultural și național. (A se vedeà și *Bunescu Bucur*).

Popp Hagi Nicolae, n. 1805 Aprilie 27, de origine din Transilvania, a fost un însemnat comerciant în Slatina (jud. Olt) și un pios creștin. Intre alte fapte filantropice a mai învelit cu cheltuiala sa biserica « Sf. Ioan » și a înființat un mic azil pentru săraci în Curtea bisericii « Maica Domnului » din Slatina. † 1872. (Din Istoria orașului Slatina de G. Poboran, Ed. II, Slatina, 1909, pag. 494).

Popp Hagi Iancu, fiul lui P. H. Nicolae, fost mare comerciant în Slatina (Olt).

Popovici P. Andrei, n. Braşov la 1856. A făcut liceul în Braşov şi studiile comerciale la Academia Comercială din Viena. A lucrat în laboratorul chimic la acestei Academii şi a publicat câteva lucrări în Analele cabinetului mineralogic imp. din Viena. Stabilit la Bucureşti s'a ocupat cu afaceri industriale. A fost proprietarul unei mari fabrici de spirt şi de borhot uscat şi a clădit prima moară automată în Bucureşti. De două ori ales deputat, apoi vicepreşedinte al Camerei de Comerţ şi industrie. A fost un excelent cunoscător al chestiunilor financiare şi a publicat numeroase cărţi şi broşuri instructive, relative la problemele financiare şi economice, ca şi asupra situaţiei Băncii Naţionale. Erà o personalitate foarte cunoscută şi stimată în cercurile intelectuale, politice, militare, financiare şi economice româneşti. Aveà o cultură întinsă, un temperament vioiu şi combativ, un spirit clar văzător, un caracter ferm şi leal. A luat parte la mişcările naţionale şi a colaborat în campania naţională dusă de marii patrioţi români, în vederea răsboiului pentru întregirea Neamului. In epoca neutralităţii a fost membru în comisia de aprovizionare a armatei, aducând preţioase servicii apărării naţionale. A colaborat la ziarul « Românul » al lui C. A. Rosetti şi la principalele ziare româneşti. A publicat diferite broşuri despre Banca Naţională, precum: Valuta de aur şi chestiunea argintului; Valuta noastră; Reforma băncii naţionale; Politica noastră economică; Industria spirtului cum şi diferite articole economice. † 1925. (Encicl. rom. şi Universul în 79/ 1925).

Predovici Alexandru din Amnaş (Sibiiu) n. 1855, a făcut gimnaziul în Sibiiu (1868—71). De meserie curelar şi şelar — la îndemnul mitropolitului Şaguna, dându-i ajutor anual de câte 50 florini din fondul bogătaşului Andronic. Pr. a fost primul meseriaş curelar şi şelar român stabilit în oraşul Sibiiu. La 1876 a trecut în ţară stabilindu-se cu meseria sa la Râmnicul-Vâlcii. Prin muncă şi purtare corectă şi-a câştigat cinstea şi prestigiul de care se bucură în acest oraş.

Râşnoveanu Nicolae, alias Rădăcină, n. Râşnov la 1877. Mare comerciant de băcănie, în tovărăşie cu Fil. Babeş, urmaşii lui Bucur şi N. G. Căciulescu din Bucureşti.

Roman Petre din Săliişte, n. 1872, meseriaş tăbăcar. Şi-a deschis la 1877 magazin de pielărie în Bucureşti, iar la 1903 la Slatina (Olt). A făcut răsboiul Unirii. Inapoindu-se din răsboiu în 1919 şi-a redeschis magazinul de pielărie, deşi a găsit casa şi averea distrusă. « Dar — spune el — nu face nimic, sunt vesel, căci nu mi-am pierdut cinstea şi caracterul, şi sunt mândru, căci mi-am făcut datoria acolo, unde au fost Regele şi Drapelul, şi am putut să particip şi ajută şi eu la înfăptuirea României Mari şi a idealului nostru naţional ».

Şărbănescu George din Răşinari, fost comerciant şi mare proprietar şi podgorean în Drăgăşani (Vâlcea).

Şerbu Ilie, din Săliişte, mare comerciant şi proprietar în Târgul-Jiului.

Şerbu Nicolae din Poiana Sibiiului, n. 1883. A venit în ţară la 1896 cu tatăl său « cu cinci căruţe, 10 cai şi 12 servitori pentru întreprindere de comerţ ambulant cu ceară, pe care o dau pe datorie la locuitorii din câteva judeţe pe termen până la seceriş ». In 1902 a luat cu arendă o moşioară. La 1907 a deschis o prăvălie de coloniale şi fabrică de lumânări de ceară la Slatina. A făcut răsboiul Unirii.

O familie mare, cu numele *Simian* din Săliişte, stabilită la Râmnicul-Vâlcii, ocupându-se cu comerţul şi industria. Iată membrii acestei familii:

Simian N. Dumitru, exploatator de păduri.

Simian Dumitru, fabricant.

Simian I. N., fabricant.

Simian Ioan N., exploatator de păduri apoi asociat cu *N. I. Simian* industriaş tăbăcar.

Simian N. Nicolae, fabricant de pielării, făcù la 1921 o donaţie de Lei 10.000 pentru a înfiinţà, în amintirea fiului său Valeriu, mort în Moldova, o bibliotecă regională a « Asociaţiunii transilvane », în oraşul Sighetul Marmaţiei (Transilvania din Sibiu, No. 10/12, 1921).

Simian I. Oprea, fabricant în R.-Vâlcii. Toţi aceştia au mulţi copii, toţi daţi la învăţătură, în industrie şi comerţ.

Şteflea din Săliişte, comerciant în Bucureşti.

Şteflea I. Ion, din Săliişte. Are fabrică de tăbăcărie în Piteşti.

Şteflea Nicolae, din Săliişte. Are fabrică de tăbăcărie în Râmnicul-Vâlcii.

O familie ardelenească din Poiana Sibiiului, *Şufană*, compusă din tată: *Ion Şufană*, mare comerciant, † 1914, avu doi fii: *Ion*, făcu şcoala super. de comerţ din Bucureşti, este Directorul unei bănci din Târgul-Jiului, şi fratele său *Dumitru*, urmaşul părintelui său în comerţ tot în Tg.-Jiului, al treilea Nicolae, este ofiţer.

Steriu Const., n. 1833 la Braşov unde a urmat liceul, apoi trecù la Bucureşti intrând la Casa comercială Anghelovici. La 1858 a deschis o casă de bancă la Braşov, In 1878 întemeiă la Bucureşti Casa de bancă Steriu & Co., pe care o conduse împreună cu fiul său Constantin.

Steriu Constantin, n. în Braşov. Acesta dimpreună cu alţi fraţi continuă banca, fiind în acelaş timp fondator şi membru în consiliile « Caselor priv. de îm-

prumut pe amanete » și a « Băncii Carpaților », a băncii de comerț și industrie « Transilvania », și a Soc. « Clădirea Românească », Vicepreședinte al Soc. anon. de transporturi internaț., antrepozite și camionage « Unitas », și Director al Institutului de binefacere « Providența ». † 1924.

Teclu Victor, n. Brașov. Proprietarul fabricii de oțet dela Mogoșoaia (București).

Țetzu Ion, n. Săsciori (Făgăraș) 1858. Făcù gimnaziul catolic din Brașov. Venì în țară la 1873, fost practicant și funcționar comercial în magazinul lui *Ioan Colțescu*, apoi la *Ovessea-Gersabek* pânăla 1887, când a luat asupra sa afacerile de drogherie și coloniale-delicatese din Str. Lipscani 1. In 1898 drogueria a mutat-o în str. Academiei 4 (ambele la « Câinele negru »). Fost furnisor al Curții regale. La 1925 s'a retras din afaceri, predându-le unor nepoți ai săi. Magaziile lui au fost adevărate instituții de educație comercială pentru elevii săi deveniți droguiști și mari comercianți în Capitală și provincie. Om independent și bine situat, bine cunoscut în țară, fu membru al Camerei de Comerț și industrie, Președinte al Societății naționale-iredentiste « Carpații », Vicepreședinte al « Cercului Românilor de peste Munți », membru în comitetul central al Ligii Culturale, în comit. Soc. econ.-culturale « Inainte », al Soc. « Transilvania » și altor soc. de binefaceri.

Țetzu lucrează acuma la «Amintirile din viața sa», cuprinzând toată activitatea sa economică, națională și patriotică, timp de peste 50 ani. Dimpreună cu Nic. Mircea, Nic. Lupan și A. Hențescu au fost sufletul mișcărilor naționale ardelenești în Capitală și în special a Soc. «Carpații » și alte soc. ardelenești, în timpurile dintre 1880—1916.

Vidrighin Ion și Petre, frați, din Rășinari. Mari depozitari de vinuri în București.

XVI. AGRICULTURA, SILVICULTURA

Un mare număr de tineri ardeleni, în bună parte fii de țărani, după ce făcură liceul în Ardeal, s'au dedicat agriculturii și silviculturii urmând Școala de agricultură și silvicultură dela Herăstrău și Brănești sau școale superioare din străinătate. Mulți au adus foloase reale și de mare însemnătate țării. Vom amintì în acest capitol mai mulți în frunte cu P. S. Aurelian.

Aurelian P. S., agronom și om politic, n. 1833 la Slatina (Olt), † 1909. Se trage dintr'o familie ardelenească din Teiuș. Tatăl său fost profesor în Slatina, venì aci deodată cu George Lazăr, pe la 1816, sub numele de Ardelian, pe care-l schimbă în Aurelian. Aurelian făcu dreptul în țară și studii economice și agronomice în Franța. Profesor la școala naț. de agricultură dela Pantelimon și apoi la Herăstrău, dela 1869 directorul acestei școli până la retragerea lui din învățământ. Profesă mai târziu economia politică la școala de poduri și șosele. In viața politică intră la anul 1876 și dela 1877 fu neîntrerupt membru al Corpurilor Legiuitoare. In cabinetul lui Ion C. Brătianu (Iulie 1876—Martie 1878, 1882, și 1887) a fost de trei ori Ministru la diferite departamente. In 1896 prim ministru. Activitatea sa didactică este cu totul exemplară; ea se întrupează în direcția economică, cu mișcarea de progres a vieții noastre sociale, care a suferit schimbări apreciabile; i se datorește aproape întreaga îndrumare nouă luată de învățământul agronomic și de economia națională. Iată mărturia sinceră a unui alt distins agronom, d. S. P. Radianu, care delegat de « Societatea agronom. a absolvenților școalelor de agricultură », să ia cuvântul la înmormântarea răposatului (12 Ian. 1909), pronunță, între alte adevăruri, aceste vorbe neuitate: « O viață întreagă ne-a dat consilii să ne silim a întinde cultura plantelor furagere, să ameliorăm întreținerea vitelor, să sporim producțiunea prin îngrășăminte, să alternăm recoltele, să facem arături adânci și să mai restrângem cultura cerealelor ca mijloc de a sporì produsul general, să întrebuințăm material agricol bun; într'un cuvânt să stabilim o știință agricolă în România; iată baza economiei rurale a școalei dela Herăstrău pusă de Aurelian ». Aurelian a introdus și casele de economii în școli. Amic intim a lui Ion Brătianu, a fost unul din prețioșii lui colaboratori. Ca ministru a prezentat legea Casei Rurale. Intre alte multe acte parlamentare numim apărarea legii tocmelilor agricole și a Convenției Comerciale. In parlament cuvântul său aveà greutate și autoritatea sa morală decideà adesea reușita legilor privitoare la mecanismul economiei sociale. A fost de mai multe ori președintele Camerei și Senatului. La 1871 fu ales membru al Academiei Române. Dela 1896—1898 fu președinte al Societății centrale agricole din București.

Opere: Revista, « *Economia națională* » cu o durată de mai bine de 20 ani. In aceasta s'a ocupat cu probleme de economie, politică, de agricultură și industrie. E economist de autoritate, protecționist al industriei naționale și intervenționist moderat. *Țara noastră*, schițe economice asupra României. 1875 și 1888. *Bucovina*, descriere economică, cu o hartă, 1876. *Catechismul economiei politice* (1869 și 1874). *Notice sur la Roumanie*, o descriere a țării, în colaborare cu Al. Odobescu, 1867. *Economia rurală la Români* (1879). *Monitorul comunelor*, ziar agric. practică, 1861—1863, 3 vol. publ. ofic. *Economia rurală*, ziar agric. com. ind. 1876, 1881—1884, 5 vol. *Revista științifică*, 1870—1882, 12 vol. *Viitorul nostru economic*, 1890. *Politica noastră comercială*, 1885. *Politica noastră vamală*, 1890, ș. m. a. (Encicl. română și Figuri contemporane).

Barcianu P. Const., n. în Ardeal. A studiat Academia de agricultură dela Altenburgul unguresc (M. Ovár). Fost profesor și director al Școalei de agricultură dela Strihareț (Olt) și Armășești și profesor de științe naturale la Seminarul din Roman 1891/92.

A scris între altele: « Nomenclatura plantelor », în limba latină și română ». București, 1893.

Bogdan Paul, n. Totoi (jud. Alba de jos). Studiile secundare la liceul din Blaj și cele de agricultură la Academia de agric. din Viena. Consilier agricol al jud. Târnava mică. (în 1921).

Boiu Olimpiu, de origine din județul Sibiiului. A făcut studii de silvicultură la Academia silvică din Viena. Șeful regiei Domeniului Coroanei dela Bicaz (în 1899), apoi la cel din Mălini. A publicat un: Raport as. Expoziției jubilare din Viena, din 1898 (dimpreună cu Florian Davidescu).

Candale Alexe M., n. Sâniosif (Năsăud). Termină liceul în Năsăud 1874, Școala sup. de silvicultură în Viena. Trecând în vechiul regat fu mulți ani inginer silvic la domeniile Coroanei din Mălini.

Cârnu-Munteanu, fost director al Școlii centrale de agricultură dela Herăstrău (1887—1903). A publicat multe lucrări, unele în colaborare cu Corneliu Roman, chimist.

Chitul, n. Năsăud. Liceul l-a făcut în Năsăud. Școala de agricultură la Herăstrău. Devenit în urmă proprietar rural la Miroși (Teleorman). † București.

Cipăianu G., absolvent al Școalei de agric. dela Herăstrău și doctor al Institutului agronomic din Lipsca. Director gen. al Cassei centrale a Cooperației și împroprietăririi sătenilor (1919). In urmă subsecretar de Stat la Min. Agric. și Dom.

Danielescu N. R., n, 1849 în Fărcădinul de jos (lângă Hațeg). † 1897 București. Liceul la Blaj. In 1871, intră ca bacalaureat, la Școala centrală de agric. dela Herăstrău, pe care terminând-o cu distincțiune fu numit șef al stupinei, al grădinii botanice și a predat lecții la Școala de pomologie. La 1875 plecă la Nancy ca bursier la Școala de silvicultură. Termină și aici cu distincțiune, și fu numit, în 1878, subdirector și profesor la Școala dela Herăstrău. In 1884—1887 director al acelei Școli, și profesor până la 1897. La 1894 înființându-se Școala specială de silvicultură dela Brănești trecù la aceasta ca director și profesor. La 1895 optă pentru postul de inginer silvic inspector-șef la Ministerul de răsboiu. A fost chemat în diferite rânduri și la alte demnități: astfel membru în consiliul tehnic al pădurilor, în comisia permanentă a Școlilor de agricultură. La 1888 sub inspector cl. I. A condus ca diriginte de lucrări ocolul silvic Sinaia. La 1895 inspector silvic cl. III. A dirijat Serviciul de plantațiuni și gazonare a fortificațiilor Capitalei, Focșani, Nămoloasa și Galați, dela 1888-94, unde lăsă și câte o pepinieră de esențe foioase și rășinoase. O altă lucrare tehnică este *amenajamentul pădurii Morunglavul*. Membru devotat al Societății « Progresul silvic », unde publică multe articole. A mai publicat lucrarea: « *Deteriorarea rezervelor în pădurile de stejar* ». A propovăduit mereu exploatarea rațională a pădurilor și ameliorarea și regenerarea lor, ale acestor extraordinare bogății ale țării pentru viitor. Profesor foarte corect, cu o dicțiune clară, cu o argumentațiune temeinică, inimă blândă, caracter loial, fire modestă. Meritele sale și serviciile ce a adus diferitelor administrațiuni publice i-au atras recompense bine meritate. Prin testamentul său a dispus să se restitue fondurilor mitropoliei Blajului bursele ce a avut deacolo, lăsând 70.000 lei drept recunoștință, pentru a se da burse. O altă parte a averii sale, de lei 40.000 a lăsat-o Academiei române pentru un fond de ajutorare a studenților în silvicultură. (Din « Revista Pădurilor », an. XII (1897), p. 264 și Encicl. rom.).

Davidescu Florian, n. Breaza de sus, 1862. A făcut Școala de agricultură și silvicultură din București 1877—81. Silvicultor al domeniilor Coroanei. Șeful regiei Dom. Dobrovăț. A publicat rapoarte asupra excursiunii silvice în Bucovina (1894) și asupra Expoziției jubilare din Viena 1898, dimpreună cu O. Boiu.

Guguianu Ion Nic., n. Zărnești, 1865. Liceul în Brașov, 1875—1883. Academia de silvicultură dela Șemnitz 1883—1885 și cea de agricultură din Viena (1885—1888). Trecut în regat la 1888 fu numit inginer silvic șef de ocol, apoi șef al biuroului personalului; apoi al regimului silvic din admin. Casei Pădurilor, șeful reg. IV silvice Buzău, 1914—1919. Infine inginer inspector silvic în Cluj.

A publicat diferite articole și studii în « Revista Pădurilor ». A ținut conferințe la Soc. « Progresul silvic », din care amintim: 1. Insectele vătămătoare pădurilor de câmp; 2. Regenerarea pădurilor de fag, critica crângului compus; 3. Valea Nișcovului; 4. Neaplicarea măsurilor necesare pentru determinarea pădurilor de protecție; 5. Foloasele pădurilor.

Hățeganu Ion. Profesor de horticultură la Școala centrală de agric. Herăstrău.

Lăzureanu. Inspector silvic.

Măcelariu Nicolae, n. în Miercurea Sibiiului, la 1855. Liceul la Sibiiu, trecând apoi la Școala de agric. și silv. dela Herăstrău, în 1872, terminând-o la 1876 ca inginer silvic, funcțiune ce a ocupat până la moartea sa în 1900 (la ocolul silvic Cărbunești-Gorj). Om corect, econom, și-a educat patru copii într'un mod deosebit de bine. A colecționat multe obiecte arheologice, din care o parte au fost expuse mulți ani la Muzeul Gorjului din Tg.-Jiu. Și-a iubit țara și neamul și mereu s'a hrănit cu idealul Unirii.

Măcelariu Nestor, n. Miercurea. Fost inginer și inspector silvic în serviciul Statului.

Maior George, n. în Șercaia (Făgăraș), 1855. Liceul îl făcù la Brașov. Trece în țară unde ia diploma Școalei normale superioare, face studii strălucite de litere și filozofie la universitatea din București până în preajma

licenței. Graiul pământului și al strămoșilor îl trimit la studiul agriculturii. La Berlin și la Halle (1883—87) pătrunde în tainele științei agricole și se întoarce în țară doctor în agronomie. Intră în învățământul secundar, apoi dela 1888 profesor la Școala super. de agricultură Herăstrău, unde a funcționat neîntrerupt 37 ani.

A fost un suflet blând, un caracter ales și un mare patriot. A făcut aproape 40 promoții de agronomi. Cu ocazia morții lui revista «Viața agricolă» din București (No. 10/11, anul 1927), prin pana d-lui G. Chițoiu, scrie: «S'a stins — la capătul unei îndelungate vieți de trudă rodnică și după aproape 40 de ani de dăscălie neîntreruptă — Gh. Maior, Doctor în științele plugărești, consilier-agronom, profesor până de curând la Școala sup. de agricultură dela Herăstrău, purtătorul neobosoit al unui condeiu totdeauna neastâmpărat și mai cu seamă tăios și cel care a pregătit — în tainele învățăturii plugărești — aproape pe toți cei ce au avut cândva, sau mai au încă și azi, un rost, în treburile plugărești ale țării acesteia.

«Originar din părțile Făgărașului, crescut mai apoi aici «în Țară», purtat prin școlile înalte ale Germaniei și îmbogățit după aceea cu învățătura prinsă din cercetarea gospodăriilor înaintate, pe care le văzù în Austria și în Ungaria veche — Gheorghe Maior a adus, de bună seamă, încă dela început, un duh nou, în școlile în care a predicat ca dascăl. Înțelegând însă de cu vreme că predica din școală nu ajunge până la țarinile în care pe atunci robiau sătenii noștri, supți de boli și răpuși de nevoi și atras tot mai mult, de ispita slovelor cu care se logodise dincolo în Ardeal, Gh. Maior a ajuns în chip firesc să învioreze cărturăria noastră plugărească de pe vremuri, cu lucrări tot mai numeroase și tot mai felurite, care au slujit apoi de îndreptar nu numai atâtor rânduri de ucenici tineri, ci și atâtor oameni mai în vârstă, îndrăgostiți printr'însul de folositorul meșteșug al plugului și de mireazma țarinilor. Dar — în afară de aceasta — prin iubirea de trecutul nostru și prin adânca și amănunțita cunoaștere a rosturilor plugărești de dincoace și de dincolo de Carpați, Gh. Maior a ajutat — după puterile sale — să se ajungă la o mai desăvârșită cunoaștere a plugăriei românești de pretutindeni. Și — în sfârșit — prin fireasca apropiere pe care el a fost întotdeauna ispitit s'o facă, între întocmirea agrară de dincoace și întocmirea agrară de dincolo de munți și prin necontenita sete cu care a răscolit mereu arhivele, pentru a se lămurì pe sine și pentru a lămurì și pe alții, Gh. Maior a trezit în mintea multora iubirea de țară și a pregătit astfel starea sufletească trebuitoare, pentru întocmirea de după 1907 și pentru așezarea agrară care se orânduește astăzi».

«Cu moartea lui Gh. Maior se încheie deci o viață, în care lungimea zilelor se îmbină cu mulțimea și felurimea faptelor. Rămân pe urmă-i ucenicii lui — așà de mulți încă — și rămân lucrările lui, care se cunosc și se mai cercetează încă. Dar chiar dacă, într'un târziu, ucenicii lui Gh. Maior vor merge toți după dânsul; chiar dacă lucrările lui nu vor mai aveà peste câtăva vreme, nimic din vioiciunea cu care s'au înfățișat în ziua când au văzut lumina tiparului și chiar dacă nimeni nu-și va mai amintì atunci de strașnica afurisenie ce se aruncà, prin aceste lucrări, arendașilor străini de pe vremuri și ocârmuirilor nepăsătoare din trecut — ochii viitorimii se vor deschide, totuș, cu drag, pentru a primì din cărțile lui Gh. Maior măcar avântul cu care el și-a împlinit — în curgerea unei jumătăți de veac — greaua sarcină de dascăl, între zidurile și dincolo de zidurile școlilor, pe care le-a cinstit și la care s'a sârguit fără răgaz».

Maior Ovidiu, n. Șercaia (Făgăraș), 1886. Liceul Sf. Sava, București. Școala super. de agronomie din Berlin, Doctoratul în filozofie din Halle a. S. A făcut examenul de pedagogie la universitatea din Iași. A fost trei ani administrator al fermei Casei rurale dela Răducăneni (Fălciu) și Ruginoasa (Roman), de unde trecù ca profesor de chimie și tehnologie agricolă la Școala medie de agricultură din Roman ($2^1/_2$ ani). Fost subloc. de rezervă, a căzut în luptele dela Turtucaia (1916). A publicat teza de doctorat: Asupra terenurilor sărate ale României. (A fost fiul profesorului Dr. George Maior).

Moraru, fost inginer silvic la Domeniile Coroanei.

Moroianu Octavian. Născut în 1860 în Satulung lângă Brașov. S'a stabilit în 1875 în Dobrogea, ocupându-se cu comerțul și agricultura. Este unul din cei mai de frunte agricultori și economi de vite din Dobrogea și locuește la Caramurat, unde posedă o întindere de 170 hectare arabile. Cultivă grâu, orz, ovăz, porumb și sfeclă. Munca o plătește în bani. In timpul campaniei de lucru, își câștigă existența dela d-sa până la 50 oameni zilnic. Pentru trebuințele culturii posedă 11 cai de muncă, 14 boi și 7 vaci.

Are unelte agricole din cele mai moderne și o sistematică crescătorie de vaci, rassă moldovenească. (Din Albumul general al Agriculturii, industriei și comerțului. Buc. 1916).

Nechiti V., n. Bârgăul Năsăudului. Făcù liceul în Năsăud. Școala de agric. și silv. la Herestrău. Devenì în urmă inginer hotarnic și proprietar la Târgoviște.

Oneanu (Onu), n. Mocod (Năsăud). Liceul în Năsăud. Școala de agricultură dela Herestrău. In urmă funcționar la administrația Domeniilor Coroanei.

Ordeanu I. S. n. în Ardeal. A făcut Școala de agricultură dela Herăstrău. In urmă a intrat în serviciul Statului. A publicat mai multe cărți, lucrări relative la agricultură, precum: 1. Cultura (plugul) cu abur (1892). 2. Cultura hameiului (1892). 3. Industria berei, hameiul și viețele americane (1895). 4. Cultura sfeclei. Industria zahărului (1896) ș. a. (vre-o zece lucrări).

Pântea Simion, n. 1856 în com. Monor (jud. Năsăud). Liceul îl urmă în Năsăud, trecând matura în anul 1879. Trecù apoi la Școala de agricultură dela He-

răstrău. In urmă fu în serviciul Ministerului de agricultură.

Pop Alexandru, n. Sâniosif (Poiana) (Năsăud), 1858. Liceul în Năsăud. Şcoala super. de silvicultură în Viena. In ţară inginer silvic în serviciul Eforiei Spitalelor civile.

Pop Octavian, n. Rocna-Veche (Năsăud), 1865. Liceul în Năsăud, Şcoala sup. de silvicultură în Şemnitz. In serviciul Statului român, inginer silvic, şef al ocolului silvic dela Vălenii de Munte. După răsboiu la Bistriţa (Năsăud). † 1924.

Pop Simion, n. Nepos (Năsăud) 1858. Liceul în Năsăud. Şcoala super. de silvicultură la Viena. In serviciul administraţiei Domeniilor Coroanei, inginer silvic.

Popa Eremie Irimie, n. în Săcele. A făcut şcolile săseşti din Braşov, apoi a trecut în România cam pe la 1870, unde s'a ocupat cu agricultura în Dobrogea.

A avut trei fraţi, unul Alexe. E socrul Dr. Emil Puşcariu, profesor la universitatea din Iaşi. Inimă bună şi curată, naţionalist înflăcărat şi prudent, a ajutat şi material mişcarea naţională din regat. (Din *Dreptatea*, ziar Timişoara, An. II, No. 45 din 1895).

Poppa V. Niţă, n. în 1866 în Transilvania. E stabilit dela 1869 în Dobrogea şi se ocupă cu comerţul şi agricultura dela 1880, fiind mare proprietar în comuna Caramurat. Este şi proprietarul unicei mori din această comună, înzestrată cu maşinării moderne şi având trei pietre de măcinat. Are întinse pământuri cultivabile, unelte agricole din cele mai moderne, maşini de treerat, maşină de uleiu etc. (Din Albumul gener. al Agriculturii, industr. şi comerţ. Bucureşti 1916).

Popovici George, bănăţean. A urmat Şcolile super. de silvicultură dela Şemnitz şi dela Viena. In serviciul administraţiei Domeniilor Coroanei, administratorul Domeniului dela Sadova (Dolj).

Popovici Maximilian, n. Braşov. Liceul în Braşov, Şcoala centr. de agricultură dela Herăstrău. Universitatea din Berlin, de unde s'a înapoiat doctor în chimie şi agronomie. Un timp a fost chimistul monetăriei Statului, apoi chimist al Regiei monopolurilor Statului.

Iată în următoarele o frumoasă schiţă biografică a acestui mare Român:

« In timpurile de mari prefaceri prin care trecem, când concursul tuturor energiilor e necesar pentru a da fiinţă reală României întregite, lipsa unei personalităţi ca aceea care a dispărut în ziua de 31 Martie 1918, prin moartea lui Maximilian Popovici, se resimte mai dureros ca oricând ».

« Activitatea pe care acest om a desfăşurat-o timp de aproape 35 ani, principiile care l-au călăuzit şi chipul cum a luptat pentru înfăptuirea lor, îl indicau ca pe unul din cei mai de preţ fruntaşi în lupta actuală pentru aşezarea pe baze noui şi sănătoase a întregului nostru edificiu economic şi social ».

« Dela începutul carierii sale, Max. Popovici a fost condus de gândul că orice propăşire a noastră ca popor şi ca Stat e condiţionată de ridicarea culturală şi economică a ţărănimii noastre şi că deci trebuie înainte de toate făcut din ţăranul nostru un bun cetăţean şi un bun plugar ».

« In vederea formării de buni plugari a luptat pe toate căile pentru a asigurà îndrumarea ţăranului către o cultură mai îngrijită, către o alcătuire a întregii lui gospodării şi pentru a face cu putinţă o repartiţie raţională a proprietăţii rurale, prielnică propăşirii micilor cultivatori ».

« In vederea realizării acestor idealuri el luptă pentru consacrarea principiului că o muncă rodnică în funcţiunile Statului nu se poate depune atâta timp cât fiecare funcţionar nu va fi întrebuinţat în activitatea la care îl indică cultura sa specială ».

« M. Popovici, el însuş diplomat al Şcolii superioare de agricultură din ţară, doctor în chimie şi agronomie dela universitatea din Berlin, aveà o solidă cultură de specialitate şi o frumoasă cultură generală, pentru a cărei completare nu a pierdut nici un prilej până în ultimele clipe ale vieţii ».

« La Regia Monopolurilor Statului, ca organizator, şi apoi ca conducător al Serviciului culturii tutunurilor, el nu admite în serviciul acestei instituţii decât persoane cu pregătire ştiinţifică specială. Cu ajutorul acestora reuşeşte nu numai să mărească în chip simţitor producţia de tutun şi deci veniturile Regiei, dar organizează printre cei dintâiu la noi o activitate rodnică pentru ridicarea ţărănimii. El este primul care crează gospodării ţărăneşti model şi luptă apoi, cu ajutorul agenţilor de cultură, prin propagandă, concursuri, premii şi înlesniri materiale de tot felul ca să îndemne pe săteni să urmeze pilda pusă în mijlocul lor ».

« Prin această activitate M. Popovici face şcoala între agronomi şi sădeşte sămânţa care a dat în urmă atât de frumoase roade în acţiunea agronomilor dela Casa centrală a băncilor populare şi dela Casa rurală ».

« Ca şef al serviciului agronomic şi apoi ca subdirector al Casei rurale i se lărgeşte din ce în ce câmpul de lucru. Prevederile legii pun greutăţi de neînvins în calea împroprietăririi imediate a sătenilor. Din acest neajuns, care a dat naştere celor mai grele învinuiri ce s'au adus institutului, M. Popovici a reuşit să creeze cea mai puternică armă pentru ridicarea economică şi culturală a ţărănimii de pe moşiile destinate a fi parcelate. El introduce perioada de tranziţie, în timpul căreia viitorii lotaşi cultivă moşia destinată a le fi trecută în proprietate, sub supravegherea şi conducerea agronomilor, având astfel timpul necesar pentru a se obişnuì cu o cultură îngrijită, pentru a-şi completà inventarul agricol, a strânge acontul cerut de lege şi a se obişnuì cu participarea la conducerea cooperativelor de tot felul. In acest timp se puteà face o alegere dreaptă între cultivatori, lăsând numai pe cei harnici şi destoinici să devină proprietari. Pe de altă parte perioada de tranziţie trebuià să dea putinţa de a se pune în valoare şi de a se ameliorà toate terenurile care ar fi

având nevoie de aceasta, înainte de a se trece în proprietatea sătenilor ».

« S'a introdus astfel pentru întâia oară în reformele noastre agrare principiul formării și selecționării cultivatorilor în vederea împroprietăririi și acela al ameliorării pământurilor destinate micii proprietăți, principii a căror lipsă s'a resimțit în mod atât de dureros la toate împroprietăririle din trecut și care, fără îndoeală, vor fi puse la baza împroprietăririi viitoare. Numai mulțumită acestui nou chip de lucru s'a putut aduce dovada că și la noi exploatația agricolă mică poate egală și chiar întrece în producție și rentabilitate proprietatea mare, dovadă de care erà neapărată nevoie pentru a se păşì cu hotărîre la înfăptuirea reformelor, care sunt astăzi la ordinea zilei ».

« Cu o încredere nestrămutată într'un viitor fericit a marei masse a poporului nostru, cu o energie și forță de muncă veșnic tinere, plin de un idealism ce însufleția pe toți cei ce lucrau cu el, M. Popovici ar fi adus foloase mult mai mari țării, dacă o bună parte din energia lui nu ar fi fost consumată de lupta ce neîntrerupt erà nevoit să o ducă în contra concepțiilor claselor noastre conducătoare în materie de politică agrară ».

« Acuma abià, când se deschid orizonturi noui și când împrejurările păreau că-i vor permite să rupă hotarele înguste în care îl încătușà funcționarismul, M. Popovici ar fi putut să dea țării tot ce bogata lui personalitate ținea încă în rezervă ».

Cum gândià el despre activitatea sa viitoare reiese din următoarea însemnare, scrisă scurt timp înainte de moarte: « împreună cu câțiva prieteni am emis dezideratul de a formà o asociație de studii, care să îmbrățișeze toate chestiunile în legătură cu reconstruirea vieții noastre după răsboiu, având ca bază principiile cele mai democratice, care domină spiritele în țările beligerante și care lucrări și studii să fie opuse la momentul oportun altor studii și lucrări care ar fi bazate pe sistemul actual al politicii de partid și de susținere a unei clase dominante suprapuse, a unei oligarhii ale cărei interese de castă au primat în totdeauna interesele generale ».

« Condus de aceste idei, M. Popovici vroià să pornească la o muncă nouă spre idealul pe care îl urmărise o viață întreagă. Noi cei grupați în Asociația pentru studiul și reforma socială, hotărîți a lucrà pentru acelaș ideal, simțim astăzi că lipsește cel mai bun dintre noi ».

« Dragostea și devotamentul cu care l-au înconjurat toți cei ce au avut prilejul să lucreze cu el și siguranța că, după moartea lui, opera începută de el va fi continuată a fost poate pentru M. P. cea mai frumoasă recompensă în urma unei vieți de muncă, și cu abnegație, încheiată înainte ca cei care i-au folosit energia și priceperea să-și fi putut aduce aminte de recunoștința ce i-o datorau ». (Al. Nasta).

Ideile lui M. P. relativ la reconstrucția vieții țării se cuprind într'o lucrare care reprezintă « testamentul de politică agrară » de M. Popovici, întocmită în anul 1917, în Iași — (unele capitole în colaborare cu Cipăianu) — și publicată, ca și schița biografică de mai sus; în « Arhiva pentru știința și reforma socială » — Organ al « Asociației pentru studiul și reforma socială » — al cărei director este D. Gusti, profesor universitar, anul I, No. 1, p. 65—68.

Roman Victor, n. 1870 la Sibiiu. Fiul lui Visarion Roman, întemeietorul Băncii « Albina » din Sibiiu. Școala sup. de agricultură dela Herăstrău. Fost profesor al Școalei de agricultură din Roman. In urmă Consilier agronom, directorul Centralei Obștiilor și Exploatărilor agricole. † 1923.

Săceleanu D. și N. Mari proprietari și agricultori în Ialomița. La expoziția jubilară din 1906 au expus produsele moșiei lor precum și animale cornute, cai, etc. D. S. a fost președintele « Sindicatului agricol » din jud. Ialomița. Fost senator. Originar din Săcele.

Sângeorzanu Iosif, n. în Rocna-Veche (Năsăud), 1868. Liceul în Năsăud, Școala sup. de silvicultură în Șemnitz. In serviciul Eforiei Spitalelor civile, la Sinaia.

Șut Macedon, n. Josenii-Bârgăului (Năsăud). Liceul în Năsăud (1874). Școala super. de agricultură din Viena. In serviciul Ministerului agriculturii.

INCHEIERE

Din cele expuse aici rezultă că Ardelenii și-au dat în mare parte munca lor pentru ridicarea neamului în vechiul regat, contribuind în toate ramurile activității publice și au format încetul cu încetul o opinie publică naționalistă mai puternică și în sensul Unirii întregului Neam într'un singur Stat național. Mulți din Ardelenii cu dare de mână au făcut fundațiuni în scop de a ajutà pe tinerii săraci la studii și deci pentru ridicarea și întărirea Neamului.

LITERATURA CONSULTATĂ

ADAMESCU GH. Din biografiile scriitorilor români. Buc. 1896.

— Societatea română la finele epocii fanarioților (în Rev. « Liter. și artă română »). 1897/98.

— Epoca regulamentară (Rev. « Liter. Artă română »). 1898/99.

— Serbarea Școlară dela Iași.

— Istoria Seminarului « Veniamin » 1803—1903 din Iași. Buc. 1904.

BOROIANU Dr. G. D. și ECON. ST. CĂLINESCU. Istoria Seminarului Central din București. Iași 1903.

CARTEA DE AUR a Donatorilor — Casa Școalelor.

CATALOGUL BIBLIOTECII PEDAGOGICE A MUZEULUI CASEI ȘCOALELOR vol. I-III de I. Moisil. Buc. 19..

CÂRNU-MUNTEANU V. Statistica ocupațiunei absolvenților Școalei centrale de agricultură, București 1903.

DRĂGHICEANU V. N. Intemeierea Școalelor din Romanați și Dâmbovița, 1832—1864. Buc. 1914.

ELIADE I. P. Istoria pedagogiei. Ploești 1880.

ERBICEANU C. Istoria Seminarului « Veniamin ».

— « Importantul discurs rostit în Sala Universității din Iași asupra Școalei grece și române din timpul lui Vasile Lupu și Matei Basarab până la 1828, — cu ocazia Serbării jubileului semi-secular al învățământului superior național ». Iași 1885.

ENCICLOPEDIA ROMÂNĂ. Edit. Dr. C. Diaconovici. 3 vol. Sibiiu 1898—1904.

FIGURI CONTEMPORANE DIN ROMÂNIA de TH. CORNEL, NERVA HODOȘ și R. POLYSU. 1910/11.

GABRIELESCU I. I. Istoricul Școalelor române (1401—1898) (în Rev. « Convorbiri didactice ». An. IV, 1898. București pag. 537).

IORGA NICOLAE. Oameni cari au fost. București 1911.

— Istoria bisericii românești. Vălenii de Munte 1908/9.

IONNESCU-GION G. I. Portrete istorice. București 1894.

LAZĂR V. Răsboiul pentru întregirea Neamului 1916—1919. Sibiiu 1928...

LUPEANU A. Călăuza Blajului, cu însemnări și lămuriri istorice. Blaj 1922.

NISTOR I. Emigrările de peste munți. (Mem. Secț. Ist. No. 20. Acad. Rom. București 1915).

PAPIU-ILARIAN ALEX. Istoria Românilor din Dacia superioară. Tom. I și II. Viena 1851/52.

POBORAN GH. Istoria orașului Slatina. Ed. II Slatina 1908.

ROSETTI R. Dicționarul contimporanilor. București 1898.

URECHIĂ V. A. Istoria Școalelor dela 1800—1864. București 1892/94.

XENOPOL A. D. Memoriu as. învățăm.-super în Moldova, cu ocaziunea aniversării de 50 ani a înființării acestui învățământ. 16 Iunie 1885 — Iași. 1885.

Anuarul Ministerului Justiției, 1900.

Anuarul Oficial al Ministerului Instrucțiunei Publice, 1910.

Biserica ortodoxă română, București.

Buletinul Școalei centrale de agricultură, Vol. I și II (1914/15), București.

Buletinul Școalei de silvicultură din Brănești.

Programele (Anuarele), *Rapoartele anuale ale liceelor* din Beiuș, Blaj, Brad, Brașov, Năsăud.

Rapoartele anuale ale Societăților studențești « România-jună » din Viena și « Petru Maior » din Budapesta.

Revista Invățământului primar. An III (1897), București.

Revista Literatură și Artă Română, București.

Revista « Transilvania », Sibiiu.

Revista « Viața agricolă », București.

LUPTELE DE EMANCIPARE ALE ROMÂNILOR DIN ARDEAL IN LUMINĂ EUROPEANĂ

DE

GEORGE MOROIANU

Suferinţele din trecut ale Românilor din Ardeal. — Revoluţiile din 1437 şi 1514 şi consecinţele lor. — Epoca celor *Trei Naţiuni Unite* împotriva Românilor. — Aprobatele şi dispoziţiile lor umilitoare pentru Români. — Revoluţia lui Horia, impresia pe care ea a făcut-o în Europa şi consecinţele ei. — Supplex libellus Valachorum. — Atitudinea nobilimii maghiare şi a dietei Ardealului faţă de această conştientă încercare de emancipare a Românilor ardeleni. — Inocenţiu Micu Clain. — Revoluţia dela 1848. — Rolul lui Simeon Bărnuţiu. — Intemeierea partidului naţional român din Transilvania. — Memorandul partidului naţional român din 1883 adresat străinătăţii. — Memoriul studenţimii universitare române din Iaşi şi Bucureşti din 1890 adresat universităţilor europene. — Memoriul răspuns al studenţilor unguri. — Replica studenţimii universitare române din Austro-Ungaria la memoriul studenţimii maghiare. — Streinătatea şi aceste memorii. — Două scrisori ale marelui om de stat englez W. E. Gladstone. — Memoriul trimis împăratului din Viena la 1892. — Atitudinea Ungurilor faţă de Dr. Ion Raţiu şi alţi fruntaşi Români din Ardeal înapoiaţi din delegaţia memorandistă dela Viena. — Oamenii de Stat europeni cari s'au ocupat de chestia Românilor ardeleni: Lord Fitzmaurice, Lord Bryce. — Meetingul din Oxford pentru Românii din Ardeal, în Martie 1894. — Schimb de scrisori între Prof. Morfill prezidentul meetingului şi Dr. Ion Raţiu. — Profesoara franceză Jeanne Del' homme şi meetingul din Oxford.—Câteva scrisori relative la acel meeting.—Acţiunea d-lui Seton—Watson (Scotus Viator) în chestia naţionalităţilor şi a Românilor ardeleni.—Acţiunea marelui jurnalist şi scriitor politic Wickham Steed în aceeaş chestiune. Congresul de pace din Roma din 1891 şi chestia transilvăneană. — Ziarul *Il Diritto* din Roma. — Deputatul Imbriani şi Românii. — Liga română din Anvers, Berlin şi Paris şi Congresul din Roma. — Conferinţa interparlamentară dela Haga din 1894 şi Românii din Ardeal. — Congresul interparlamentar din Bruxelles din 1897 şi polemica dintre Români şi Unguri. — Scrisorile publicate atunci în ziarul *L'indépendance Belge* — de Secţia Ligii din Bruxelles — şi de d-nii Dionisie Pázmándy, G. Moroianu şi Dupont dit Durant. — Interesul crescând al presei europene pentru cauza Românilor din Ardeal: Extrase din ziarele « La Réforme » şi « L'Indépendance Belge » din Bruxelles, din « Journal des Débats » şi « République Française » din Paris în această privinţă. — Comentariile presei streine în procesul Replicii (în care A. C. Popovici a fost condamnat la 4 ani de închisoare şi 5.000 fl. amendă). — Comentariile presei italiene asupra acestui proces. — Incurajarea ziarelor « La Justice » a lui Clemenceau, « Le Journal des Débats », L'Indépendance Belge », « La Réforme »» etc. pentru o acţiune comună a naţionalităţilor împotriva politicii de opresiune a Ungurilor. — Conferinţa preşedintelui Ligii din Paris la Felibrigiul Latin din Montpellier despre Românii din Ardeal (Iulie 1893). — O poezie a Felibrului Ch. Gros pentru Românii ardeleni.

Procesul Memorandului şi comentariile presei europene. Extrase din « Figaro », « Débats », « Libre Parole », « L'Indépendance Belge », « La République Française », « L'Intransigeant », L'Eclair » privitoare la proces. — Articolul d-lui George Clemenceau din « La Justice » despre procesul Memorandului. — Alte extrase despre proces din « Gazette de France », « Le Temps », « Le Siècle », « L'Europe », « Revue de Paris », «La Nouvelle Revue ». — Omagiul academicianului Ernest Lavisse către Memorandişti. — Profesorii şi academicienii Alfr. Rambaud, Anatole Leroy Beaulieu, Emil Picot şi alte distinse personalităţi franceze despre procesul Memorandului. — Ziarele italiene şi procesul Memorandului. — Interpelarea deputatului Imbriani din Parlamentul din Roma — adresată Primului Ministru Crispi pentru procesul Memorandului. — Diferite personalităţi marcante italiene despre procesul Memorandului.

Răsboiul pentru unitatea naţională a Românilor şi participarea ardelenilor la acest răsboiu. — Ardelenii din ţară şi voluntarii Români din Rusia înrolaţi în acest răsboiu. Rolul D-lui N. Iorga în prepararea ideii Unirii. — Declaraţia d-lui Alexandru Vaida Voevod, rostită în Camera Ungariei (Oct. 1918) în numele partidului naţional român prin care se proclamă independenţa naţiunii române din Ardeal şi Ungaria. Acţiunea D-lui Al. Vaida în camera Ungariei, şi ca Prim Ministru al României întregite.

Recunoştinţa ardelenilor faţă de fraţii din ţara liberă — pentru tot ce aceştia au făcut în trecut pentru cauza Ardealului. — Contribuţia Românilor din Ardeal la desvoltarea naţională şi economică a vechiului regat. — Dorinţa fermă şi a unora şi a celorlalţi pentru înfăptuirea unităţii naţionale. — Acţiunea Ligii Culturale pentru unitatea naţională. — Tratatul de alianţă cu Antanta — făcut de Ion I. C. Brătianu pentru realizarea unităţii naţionale. — Ion I. C. Brătianu pentru ajutorarea în lupta naţională a Românilor din Ardeal. — Corespondenţii vienezi ai ziarelor europene şi înfiinţarea unei reviste de informaţie în chestia naţionalităţilor.

Suferințele României în marele răsboiu. — Un Memorand mai lung trimis la cerere (de G. Moroianu) guvernului englez, privitor la sforțările și jertfele României în marele răsboiu (Sept. 1918). — Cuprinsul acelui Memorand. — Aprecierile cercurilor oficiale engleze asupra acestui Memorand. — Două scrisori în această privință dela Ministerul de Externe al Angliei (Foreign Office) și dela Ministerul Informațiilor.

Congresul din Roma al naționalităților oprimate din Austro-Ungaria. — Delegații Români la acest congres. — Rezoluțiile acestui congres. — Acțiunea d-lui G. G. Mironescu la Paris și în Italia pe lângă prizonierii Români în vederea formării unei legiuni române pe frontul occidental. — Rezistența unora din aliați la desmembrarea Austro-Ungariei. — Un articol din « Le Rappel » al d-lui G. G. Mironescu justificând titlurile glorioase ale României de a participà la Conferința de Pace (Ianuarie 1919). — Congresul naționalităților oprimate din Austro-Ungaria ținut la Geneva, Oct. 1918. — Un discurs al d-lui Clemenceau în Senat, 17 Sept. 1918 în favoarea micilor popoare.. — Inființarea ziarului « La Roumanie » din Paris. — Constituirea consiliului național al Unității Române, Sept. 1918. — Membrii acelui Consiliu. — Recunoașterea acestui Consiliu de guvernele aliate: scrisoarea de recunoaștere a Ministrului de Externe al Franței. — Idem a guvernului Statelor Unite. — Scrisoarea de recunoaștere a Ministrului de Externe al Angliei. — Idem a Ministrului de Externe al Italiei. — Felicitările adresate de Consiliul Național al Unității Române Președintelui Republicii franceze și Primului Ministru Clemenceau. — O scrisoare recentă a autorului acestor pagini către d-l Clemenceau. — Răspunsul d-lui Clemenceau. — O întrevedere a autorului acestor pagini la 4 April 1929 cu d-l Clemenceau. — Rolul d-lui Iuliu Maniu — înaintea — în timpul răsboiului și al revoluției din Ardeal. — Personalitatea d-lui Iuliu Maniu. — Adunarea dela Alba-Iulia. — D-l Iuliu Maniu în capul guvernului provizor al Ardealului. — Concluzie.

Anexe: Discursurile dela serbările aniversare din Alba-Iulia (din 20 Maiu 1929) ale Inaltei Regențe: Sanctitatea Sa Patriarhul Dr. Miron Cristea și d-l G. Buzdugan și discursul răspuns al d-lui Prim Ministru Iuliu Maniu rostite în catedrala încoronării și în Sala Unirii. — Discursul dela masa regală al Președintelui Camerei d-l Șt. Cicio Popp și răspunsul Prințului regent Nicolae. Telegramele schimbate între guvernul nostru și guvernele francez, englez și cehoslovac cu prilejul serbărilor Unirii. — Scrisoarea Inaltei Regențe către d-l Iuliu Maniu relativă la splendida reușită a serbărilor Unirii

Memoriei martirilor-eroi ai neamului nostru de pretutindeni și de totdeauna, cari prin suferințele lor milenare și mulți prin sacrificiul sfânt al vieții lor, au pregătit și înfăptuit unirea tuturor Românilor.

AUTORUL

Lungi și grele au fost luptele pentru libertate și pentru independența națională ale Românilor transilvăneni. Nu ne vom afundà prea mult în istoria neamului nostru pentru a cercetà, analizà și înfățișà în ochii cetitorului aceste lupte așà cum ele s'au petrecut aievea, căci o asemenea relație ne-ar duce prea departe, și nu acesta este scopul paginilor de față.

Prin aceste pagini noi voim mai mult să arătăm cum a privit și judecat streinătatea, Europa apuseană mai liberală chiar de pe atunci, și din timpul revoluției lui Horia — avem în această privință unele dovezi strălucite — suferințele fără seamăn ale neamului nostru din Transilvania și Ungaria, impuse de o aspră stăpânire milenară streină, cari au fost instrumentele opresiunii acestei stăpâniri streine, și ce sforțări uriașe a făcut nația noastră în decursul vremii, spre a înfrânge forțele dușmănoase văzute și nevăzute, care voiau să o nimicească, și spre a ajunge în fine, cu ajutorul providenței divine și cu jertfele mari și eroice ale celor mai buni ai noștri, la libertatea și la unitatea națională de astăzi.

Ar fi foarte greu de a expune în câteva pagini toate suferințele, toate adevăratele torturi și umilințele de tot felul pe care le-au îndurat Românii din Ardeal în decursul veacurilor. Având conștiința vie că erau descendenți ai coloniștilor romani aduși în aceste părți de Traian, ei au suportat toate mizeriile celor 18 veacuri câte s'au scurs dela întemeiere, cu un stoicism demn de neamul nostru. In adevăr, copleșiți de atâtea dureri și nenorociri, ei nu și-au uitat niciodată nobila origină romană, nu și-au uitat nici limba, nici tradițiile, nici legea, nici drepturile sacre, moștenire legitimă dela strămoșii cari au spus acum o mie de ani barbarilor, cari au făcut incursiune pe pământul nostru:

Terram autem quam a nostra gratia retivit nullatemus concedimus nobis viventibus [1]).

In primele timpuri pe când Ungurii, și mai târziu Sașii, s'au așezat în Transilvania, ei s'au grăbit să facă împreună cauză comună împotriva locuitorilor autohtoni ai țării, adică a noastră a Românilor, astfel încetul cu încetul, prin intrigile cele mai rafinate, Românii fură despoiați de drepturile lor politice și civile și reduși la o stare de adevărată sclăvie. Pentru a scăpà de această situație insuportabilă ei s'au răsculat împotriva stăpânitorilor lor unguri, săcui și sași prin

[1]) Răspunsul lui Meno-Moruth, duce al Românilor, cu hordele sale plaiurile noastre.
dat lui Arpad, ducele Maghiarilor, când acesta a invadat

revoluția sângeroasă din 1437 și prin cea din 1514, în care fiind înfrânți, o eră nouă și mai crudă a început pentru biata noastră nație, împotriva căreia Ungurii și Sașii, împreună și cu Săcuii au urzit atunci una din cele mai vaste și mai blestemate conspirații de care amintește istoria, în scopul de a oprimà și a distruge cu totul neamul românesc. Nu putem numì altfel acel act de diabolică alianță din 2 Februarie 1438 [1]).

Această conspirație infernală contra poporului român se numià *Uniunea celor trei națiuni*, și ea a alcătuit baza constituției politice și sociale a Transilvaniei până în 1848. Și cele trei nații conjurate cum am văzut, împotriva nației noastre, își reînoiau în fiecare an jurământul lor de solidaritate și fidelitate, pentru a ne menține pe noi și pe mai departe în această stare deplorabilă; și fiecare an, fiecare zi care treceau, ne făceau pe noi Românii să simțim tot mai multe și mai intense atrocități din partea regimului feudal la care ne supuseră stăpânitorii noștri.

In urma acestei conjurații, teritoriul Ardealului a fost împărțit în trei părți numite teritorii ale Ungurilor sau nobililor (căci principiul fundamental al legii maghiare este cuprins în această axiomă: *Nobilitas hungarica est*), teritorii ale Săcuilor sau Sechelilor și teritoriile Sașilor, numite și *fundus regius*, căci când Ungurii au invadat Ardealul, Banatul și celelalte ținuturi românești din fosta Ungarie, au găsit aici State bine organizate, cu principi români în fruntea lor, cu populația militarizată, liberă și prosperă.

In felul acesta nația noastră, care formà marea majoritate a locuitorilor Ardealului, a fost exclusă dela orice teritoriu propriu al ei și aservită sistemului feudal.

Cu toată inferioritatea lor numerică, cele trei națiuni aliate și solidare (Magharii, Sașii și Săcuii) compuneau acum ele singure țara legală, guvernul și dieta și ele singure erau recunoscute ca privilegiate. Mai mult încă, legile Ardealului nu recunoșteau ca confesiuni recepte, care adică să se bucure de toate drepturile în Stat, decât cele patru religii: *catolică, calvină, luterană și unitară*, ale celor trei nații conjurate, pe când religia creștină ortodoxă a Românilor erà nerecunoscută, persecutată și numai tolerată.

Iată mai departe ce spuneau legile (așà numitele approbatae dela 1653), pe care inimicii Românilor le făuriră împotriva noastră: « Românii sunt numai tolerați provizoriu *(pro tempore)* în această țară, atâta timp cât aceasta va fi pe placul principelui domnitor sau al nobililor *(usque bene placitum principum et regnicolarum)*. «Și mai departe: « Cu toate că în țară nici națiunea română, nici religia sa nu sunt recunoscute, totuș atâta timp cât ele vor fi tolerate, pentru folosul țării, clerul român va trebuì să respecte ceea ce urmează » etc., etc., și aici urmau fel de fel de condiții și îndatoriri umilitoare pentru acest cler.

Și în mai multe articole următoare, rușinea și disprețul sunt erijate în lege. Intr'un articol al *aprobatelor* preoții români sunt gratificați cu numele de tâlhari. Iar prin alte articole ale acelor legi se interzice Românilor *de a purtà arme, de a posedà cai, de a purtà cisme, pantaloni de postav, pălării în preț de un fiorin, precum și cămăși din pânză fină etc.*

Să mai adăugăm la toate astea și faptul că Românilor le erà interzis să frecventeze vreo școală de orice fel, spre a se luminà, de teamă că cu atât mai bine ar puteà să cunoască pe acești binefăcători ai lor și ai umanității. Cei cari îi oprimau voiau să-i abrutizeze, ca atât mai ușor să-i nimicească.

In aceste împrejurări nobilii români, — căci la început erau foarte numeroși, acești Români nobili, — văzând starea de decadență și de înjosire la care ajunsese poporul din care făceau și ei parte, s'au lepădat de el, și-au renegat legea și neamul, trecând în tabăra vrășmașe a nobilimii maghiare. In felul acesta aproape toată aristocrațimea românească se maghiarizà, și aceasta, după cum spuneam mai sus, în numele principiului fundamental al legilor maghiare care spuneà că: *Nobilitas hungarica est.* « Astfel un mare număr din acești nobili români maghiarizați, au putut să ia loc în dieta Ardealului și să devie și funcționari ai Statului, iar poporul a continuat să îndure aceleași suferințe și mizerii ca în trecut, căci acești renegați își vânduseră streinului nu numai limba și credința, ci și inima și conștiința lor » [2]).

[1]) A se vedeà aceste amănunte istorice ale vremii de care vorbim în cartea lui Al. Papiu Ilarian *Istoria Românilor din Dacia Superioară*, Viena 1852. Tom. I, pag. 31 și urm.

[2]) A se vedeà și publicațiunea Transilvăneanului P. P. (Pompiliu Piso), fost procuror la Curtea de Casație din București: *La Transylvanie devant les prétentions de la Hongrie.* Paris, 1862.

Atâtea nedreptăți și cruzimi au adus la disperare nația noastră, care s'a ridicat adeseori în lupte grele și mai totdeauna zadarnic împotriva impilatorilor.

Cu toate că nația noastră fusese secătuită și încovoiată de asprul regim feudal, care am văzut mai sus cum se înstăpânise asupră-i, ea a avut încă destule forțe latente, care i-au permis să se ridice la 1784 în formidabila revoluție a lui Horia, care a fost ca o protestare vie, reînoită, a majorității populației Ardealului, de origină romană, împotriva nemiloasei și îndelungatei exploatări a veneticilor, cari se substituiseră drepturilor ei. Prin această revoluție a sa, care cuprinsese o parte mare a Ardealului, țărănimea română țintia pe de o parte să scuture jugul sclăviei feudale și să ajungă la proprietatea pământului, pe care-l frământase de veacuri cu sudoarea feții sale și cu sângele lui, iar pe de altă parte, voia această țărănime să ajungă la libertatea națională, scuturând jugul sclăviei politice.

Faima revoluției lui Horia, cu toate că mijloacele de circulație a ideilor și faptelor erau pe atunci dificile, totuș a pătruns repede în toată Europa și a fost înfățișată și judecată în diferite chipuri. Faima acestei sângeroase revoluții din Transilvania se vede și din diferitele stampe și gravuri apărute atunci în diferite centre europene, și care înfățișau pe Horia și pe tovarășul său Cloșca în diferite chipuri, mai mult sau mai puțin reale.

Nedreptatea ce se făceà Românilor din Transilvania de domnii feudali și de Habsburgi, cari i-au lăsat totdeauna pe cei dintâiu să-și facă mendrele cu Românii, dar mai ales cruzimea barbară cu care au fost pedepsiți capii acestei revoluții, fiind ei frânți pe roată, au scos strigăte de protestare, de o nobilă indignare și de simpatie pentru victime, până în cele mai depărtate unghiuri ale Europei. Astfel se pare că asupra filozofilor francezi dela finele veacului al XVIII-lea revoluția lui Horia și soarta nefericită ce a avut-o acesta și poporul nostru, au făcut o profundă impresie.

Așà se explică scrisoarea unui apărător al poporului către împăratul Iosif al II-lea: *(Seconde lettre d'un défenseur du peuple à l'empereur Joseph II sur la révolte des Valaques)*, care discută în fond dreptul poporului oprimat de a se revoltà, și care este deci o probă evidentă de cea ce spun mai sus.

Această interesantă « scrisoare », de care amintește Nicolae Densușianu, reproducând-o, în cartea sa: *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria* (1885), a fost descoperită numai mai târziu. Autorul ei, zice Densușianu, se pare a fi fost un partizan înfocat al filozofiei lui Locke și Rousseau și acelaș autor mai publicase tot în acel an *o primă scrisoare* către împăratul Iosif al II-lea sub titlul: *Un défenseur du peuple à l'empereur Joseph II concernant ses diverses réformes.*

Acest document este cu atât mai important pentru noi Românii, că el ne înfățișază părerile lumii literare și ale filozofilor din Apus, despre împrejurările în care a isbucnit revoluția lui Horia din 1784 în Transilvania.

In aceà scrisoare datată din Dublin (Irlanda) și tipărită tot acolo, filozoful anonim spune împăratului:

> « Viu la o altă chestie, zice dânsul, și mai importantă decât ceea precedentă [1]), adică la chestiunea, care s'a născut din faimoasa revoluție a Românilor, al căror căpitan Horia, a făcut atâta sgomot prin ziare. Astăzi revoluția s'a risipit și acest nefericit, dimpreună cu câțiva complici ai săi, au expirat sub torturi. Eu voiesc să examinez aici dacă supliciul acesta a fost just. Această analiză mă aduce la examinarea chestiunii generale. *Ce este revoluția?* Au principii *dreptul se pedepsească pe cei revoltați? Și dacă-l au, trebuie să aplice asupra lor pedeapsa cu moartea? Le trebuie oare să inventeze în acest scop suplicii rafinate?*

Autorul desvoltă apoi teoria că toată puterea în Stat derivă dela popor, că revoluția este o opoziție în contra legii, dar numai în contra legii, care este expresia voinței generale, și, apoi continuă astfel:

> « Toți aceia cari au scris despre revoluția Românilor, se pare că au conspirat în contra nefericitului popor, ca să te încurajeze, Principe, să pedepsești cu suplicii oribile pe capii revoluției și să strângi lanțurile poporului. Am văzut eu însumi scriitori, cari glumiau despre

[1]) Scrisoarea precedentă tratà despre dreptul de emigrare al țăranilor iobagi.

roatele, pe care a trebuit să-și sfârșească zilele demagogul [1]) Horia (cum îl numiau ei). Dar departe de mine doctrina abominabilă a acestor monștri, cari își prostituesc condeiele pentru nefericirea popoarelor. Dare-ar cerul ca într'o zi să cadă pe capetele lor toate ororile servituții pe care dânșii le predică cu atâta blestemăție.

« Nu trebuie așà dar să credem în relațiile, cel puțin suspecte, ale gazetarilor. Greșelile Românilor se vor fi exagerat, rezistența lor se va fi travestit în atac, se vor fi calculat toate, numai ca să-i facă criminali și să justifice pe acei iluștri *Nobili*, cari i-au tiranizat, *și administrația care a dat mână de ajutor vexațiunilor lor.*

« O! Dacă aș aveà în mână actele acestui proces, dacă aș fi observat câtva timp, soartea acestui popor, precum l-am urmărit în torturile la care a fost supus, dacă aș fi fost martor la rugările lui către suveran, ca să-l scape din starea de mizerie, ori la luptele lui, când voià singur să-i pună capăt; cu cât adevăr, și energie l-aș apărà eu! Dar departe de teatrul acestui răsboiu, și neavând în privința acestor lupte decât numai niște detalii seci și mincinoase ale gazetarilor, singur aproape fără de lumină, și fiind susținut numai de zelul, care mă împinge să apăr poporul de pretutindeni, unde-l văd sbătându-se sub cuțitul opresiunii, ce pot să fac eu altceva decât să probez chiar cu relatările părții care a triumfat, că Românii au avut drept să se revolte?

« Principe, soții tăi se jucau altădată cu viața supușilor lor: lumea a văzut monarhi cari osândiau pe oameni din propria lor autoritate, singur numai din cauză, că nu le plăceà de ei. Istoria a înfierat numele acestor principi. Ei sunt în clasa cea ordinară a tiranilor, tu însă ai vârsat sângele numai la doi oameni [2]). Dar ei pot să fie nevinovați ca asasini și sunt nevinovați ca rebeli. Eu cel dintâiu viu să reclam asupra cenușii lor, și chiar pentru cenușa lor. Este datoria mea, și am dreptul s'o fac. Deoarece atunci când poporul nu mai are nici un apărător, este datoria filozofului să vegheze asupra magistraților poporului, să analizeze sentințele lor și să cerceteze dacă aceia pe cari îi judecă ei, merită să fie pedepsiți sau să fie răsbunați. Este de datoria ta, Principe, să asculți reclamația mea, și să supui la o cercetare mai aprofundată acest proces, judecat probabil după principiile eronate ale vechei jurisprudențe monarhice.

« Eu sunt cel dintâiu care apăr cauza Românilor, cari au fost victimele forței în această insurecție *și repet că Românii au dreptul să se revolte atâta timp cât vor fi sclavi și nefericiți.* A-i pedepsì pentru exercitarea acestui drept al lor, înseamnă a-i pedepsì fiindcă sunt oameni.

« Sau că tu ești convins de acest adevăr, sau că nu crezi în el; în cazul prim nu trebuie să pierzi un singur moment ca să restitui Românilor libertatea și să le acorzi o proprietate. Dacă însă tu ești de părere că trebuie să respecți uzurpația nobililor, dacă nu voiești să le restitui aceea ce li se cuvine, atunci este un mijloc simplu ca să faci dreptate tuturor... Dacă nobilii aceștia se opun cu forța la umanele tale planuri, atunci lasă țara aceasta în voia ei, lasă pe sclavi să se înarmeze în contra tiranilor lor și cearta se va terminà îndată. Iar dacă tu nu ești convins de aceste adevăruri, atunci e datoria ta să cetești acest discurs pentru libertate. Și dacă această apărare te pune la îndoieli, atunci consultă pe juriștii și oamenii tăi politici, dar te ferește a-i consultà numai în secret, fiindcă ei foarte adeseori au dus pe monarhi pe căi rătăcite, atunci când n'aveau a se teme de lumina zilei. Ei să-și publice opinia lor, ca să poată fi discutată, să-și declare numele și eu mă ofer a intrà în arenă ca să răspund la obiecțiile lor. Ce zic, o mulțime de spirite bune vor apărea îndată ca să apere drepturile umanității și ale libertății ».

Vedem din aceste pagini mișcătoare ale unui filozof strein — fără îndoială francez — ce răsunet puternic a avut departe peste hotarele Ardealului, în apusul Europei, revoluția lui Horia și

[1]) *Demagog* e numele, ce-l dau aristocrații și despoții ori mai bine zis, scriitorii lor mercenari, căpeteniilor poporului, cari voiesc să-l scape de opresiune. E ridicul a vedeà pe acești timizi servitori ai despotismului tămâind pe demagogul Washington, fiindcă a reușit să învingă tirania, și trimițând pe de altă parte la supliciu pe un alt demagog sau apărător al poporului, fiindcă acesta n'a reușit. Dacă Horia ar fi reușit atunci ei puneau o coroană de lauri pe capul lui. Nota autorului scrisorii a doua: *Seconde lettre.*

[2]) Autorul înțelege aici pe capii revoluției, pe Horia și pe Cloșca.

ce indignare nobilă pentru nedreptatea ce s'a comis atunci față de strămoșii noștri și câtă simpatie pentru victimele eroice ale acelei revoluții, a stârnit în sufletul acelor mari cugetători și intelectuali francezi, a căror puternică acțiune în domeniul ideilor aveà să reformeze în curând lumea prin revoluția dela 1789 pe care au preparat-o și influențat-o atât de hotărîtor prin scrierile lor.

SUPPLEX LIBELLUS VALACHORUM

Una din cele mai însemnate acțiuni politice naționale ale Românilor Transilvăneni săvârșită în epoca premergătoare deșteptării noastre naționale și care a fost influențată de revoluția lui Horia și de revoluția franceză a fost demersul celor doi episcopi români Bob și Gherasim Adamovici pe lângă împăratul (Leopold al II-lea) din Viena la 1790, în scopul de a revendicà drepturile ce se cuveniau Românilor din Transilvania. In această suplică a Românilor ardeleni, în acest prim memorand, care a precedat exact cu o sută de ani faimosul memorand al partidului național român prezentat în Maiu 1892 împăratului Francisc Iosif de delegația celor trei sute de Români condusă de Dr. Ion Rațiu, erau precizate toate dorințele, toate pretențiile Românilor din Ardeal, întemeiate pe cele mai nerăsturnabile drepturi istorice.

Suplica aceasta foarte bine și frumos compusă, de o mare temeinicie în fond și « de o frumuseţe rară în formă », cum spune d-l T. Păcățianu în a sa *Cartea de Aur*, care o publică în întregime și din care reproducem câteva pasagii, spre a pune sub ochii generației de azi și sub ochii streinătății felul demn și hotărît cum strămoșii noștri știau să apere drepturile neamului nostru, a fost adresată împăratului Leopold al II-lea și primită de acesta, se spune cu destulă bunăvoință. Impăratul a trimis suplica Staturilor din Ardeal (Dietei) cu ordin strict ca să țină socoteală de drepturile Românilor atât de convingător exprimate în ea. Numai că împăratul erà prea departe de Ardeal, și acesta de Viena, astfel că feudalii unguri n'au ținut deloc sau prea puțin socoteală de ordinele monarhului.

Dăm câteva pasagii din acest extrem de interesant memorand prin care episcopii celor două biserici românești cu mult curaj se adresează astfel împăratului:

Divule Caesar Auguste!

« Cum scopul suprem și intențiunea cea mai justă a Majestății Voastre în guvernarea acestui imperiu este ca peste tot atât drepturile omenești, cât și cele civile (cetățenești) să se extindă întocmai asupra tuturor membrilor, cari compun societatea și o susțin cu jertfele lor de sânge și de avere, și *nici o parte a cetățenilor să nu se încumete a despoià pe ceilalți de dreprurile lor, și a-i oprimà* [1]). Drept aceea națiunea română din Marele principat al Transilvaniei, vine prin această carte de cerere publică înaintea Tronului Maiestății Voastre, spre a se rugà cu tot dinadinsul *ca să i se redee drepturile vechi*, care aparțin în mod esențial fiecărui cetățean, și de care ea a fost despuiată în secolul trecut, fără nici o dreptate, numai prin răutatea sorții acelor vremuri, după cum îndată se va arătà.

« Națiunea Română este astăzi cea mai veche între toate națiunile din Transilvania, fiindcă își deduce originea dela coloniile romane, pe care le-a întemeiat în Dacia împăratul Traian la începutul secolului al II-lea, ducând acolo adeseori un număr foarte mare de ostași veterani, în scopul de a-și asigurà provincia.

« Succesorii împăratului Traian au ținut Dacia în posesiune câțiva secoli dearândul. Sub stăpânirea lor s'a propagat în această provincie și credința creștină, după ritul bisericii orientale prin stăruința episcopilor Prothogen, Gaudențiu, Nichita și Theotim, cu deosebire în secolul al IV-lea, după cum ne învață istoria universală a bisericii.

« Intr'aceea dejà în secolul al II-lea popoare barbare au început a periclità soartea acestei prea bogate provincii a imperiului roman, ba le-au succes în unele părți a se

[1]) Cum se încumetase până atunci să facă nobilimea feudală, care confiscase de secole pentru sine toate drepturile Românilor, atât cele politice cât și cele de proprietatea pământului.

aşezà stabil pe un timp oarecare, niciodată însă n'au putut ajunge la atât ca să şteargă de aici numele şi stăpânirea Romanilor; pentrucă e sigur că şi în secolul al IV-lea mai multe cetăţi întărite din Orient, cu deosebire pe ţărmurii Dunării, erau supuse împăraţilor romani, iar părţile dinăuntru ale provinciei aveau abundenţă de locuitori romani aşà de mare, încât scuturându-şi dejà în secolul al VII-lea jugul veneticilor, au întemeiat un stat propriu.

« Norocul acesta l-a avut cu deosebire aceà parte a Daciei, care astăzi se numeşte *Transilvania*. Locuitorii ei români, doborând stăpânirea altor neamuri, erau *supuşi unor principi aleşi din sânul naţiunii lor, până la venirea Maghiarilor*.

« Apoi ca urmă de stăpânire, pe care între alte popoare streine ce s'au perindat în Dacia, au avut-o asupra locuitorilor romani şi unele neamuri slave, a rămas până în zilele noastre faptul că numele de *Vlahi* sau *Valachi* cu care popoarele slave, după cum dovedeşte *Luciu Dalmata* şi *Cromur Polonus*, numesc pe orice Roman, Italic sau Latin, s'a păstrat în timpurile de mai târziu cel puţin pentru locuitorii Români din Dacia. Pe când Maghiarii au năvălit în Transilvania sub Ducele Tuhutum pe la finea secolului al IX-lea, locuitorii romani ai acelor părţi se numiau dejà cu numele preschimbat de Vlachi.

« După cum mărturiseşte cel mai vechiu scriitor al Ungariei, notarul anonim al Regelui Bela, în fruntea lor sta pe atunci cu supremă potestate, *Ducele lor propriu Gelu*; în lupta ce a avut-o însă cu Maghiarii, pentru apărarea patriei sale, a fost nenorocos, pentru că prin ea şi-a pierdut şi domnia şi viaţa.

« După această nenorocită soartă a principelui lor, locuitorii români ai provinciei cari ocură sub numele de *Vlachi*, nu s'au mai împotrivit Maghiarilor, ci când au văzut moartea Domnului lor (după cum povesteşte *Anonimus* în Historia Dacorum Hungariae cap. 27), de bună voie dându-şi mâinile şi-au ales sieşi Domn pe Tuhutum, Ducele Maghiarilor şi cu jurământ şi-au întărit credinţa, etc.

« Drept aceea, naţiunea română rugătoare şi umilită se apropie de Tronul Majestăţii Voastre, rugându-se şi cerând cu cuvenită veneraţiune şi supunere următoarele:

1. « Ca numirile odioase şi pline de înjosire ca: *toleranţă, admişi, neprimiţi între staturi*, şi altele ca acestea [1]), care s'au dat naţiunii române, fără nici un drept şi dreptate ca nişte pete externe, deacum înainte să se retragă şi să se şteargă ca nişte numiri nevrednice şi injurioase. Astfel prin îndurarea Majestăţii Voastre Sacratissime, naţiunea română renăscută, să fie reaşezată în folosinţa tuturor drepturilor civile şi politice.

2. « Naţiunii române să i se restitue între naţiunile politice locul pe care l-a avut mai înainte după testimoniul citat mai sus, al Conventului prea curatei Fecioarei Maria din Cluj Mănăstur (1437).

3. « Clerul acestei naţiuni credincios bisericii orientale, *fără deosebire dacă consimte întru toate sau nu cu biserica apuseană*, deasemenea şi plebea atât cea orăşenească cât şi cea ţărănească, să se considere, să se trateze în acelaş mod şi să se împărtăşească de aceleaşi beneficii ca şi clerul, nobilimea şi plebea naţiunilor care constituesc sistema uniunii celor trei naţiuni.

4. « La numirile şi alegerile de funcţionari să se observe o justă consideraţie faţă de Români, numindu-se şi din sânul lor în mod proporţional.

5. « Comitatele, scaunele, districtele şi comunităţile orăşeneşti în care Românii sunt în majoritate, să se numească cu numiri româneşti, şi să se cerceteze ca toţi locuitorii Principatului Transilvaniei, fără nici o deosebire de naţiune ori credinţă religioasă, să se bucure fiecare după starea şi condiţia lui de aceleaşi libertăţi şi beneficii, şi trebuie să suporte după măsura puterilor sale aceleaşi greutăţi şi aceleaşi sarcini ».

Se vede cât de colo că tonul, deşi foarte respectuos în formă, dar nu mai puţin demn şi hotărît în fond, în care a fost redactată această petiţie către împărat, era influenţat şi de spiritul revoluţiei franceze.

[1]) Cuprinse în legile Approbatae, amintite mai sus.

Cu rescript împărătesc datat din Florența la 15 Maiu 1791, împăratul a trimis temeinica suplică a Românilor, Dietei Ardelene, cu îndrumarea să o ia în considerare și să dea Românilor posibilitatea de a se face părtași de toate drepturile politice.

Dar nobilii din dieta ardeleană, au rămas și pe mai departe la punctul lor de vedere egoist, trufaș și dușmănos, și n'au făcut nimic pentru Români, nu le-au recunoscut nici un fel de drept.

La toate aceste uriașe sforțări trebuesc adăugate, ca unele care ocupă un loc a parte în istoria de emancipare a Românilor ardeleni, și acelea făcute cu o stăruință și energie neînfrântă de marele episcop al bisericii Române greco-catolice Ion Inocențiu Micu Clain în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, curând după unirea cu Roma a unei părți din Românii ardeleni. Această distinsă personalitate românească a intervenit de nenumărate ori fie în scris, fie personal la împăratul Leopold I, insistând nu numai să se dea Românilor uniți cu Roma toate drepturile și privilegiile ce li se promiseseră, când ei au făcut acel mare pas politic și religios care ne-a împărțit nația în două, dar el în aceste intervenții ale sale la Curtea imperială susținea totdeauna dreptul ce-l aveau toți Românii din Ardeal la emanciparea lor politică și națională fără deosebire de confesiune.

Iată ce a îndrăznit el să spună odată împăratului:

> « Noi Românii suntem stăpâni prin moștenire ai acestei țări... din epoca lui Traian și noi avem domenii și sate întregi, care ne aparțin de drept. Am fost striviți sub povara greutăților de tot felul și prin impilările milenare la care ne-au supus cei mai puternici decât noi. Națiunea noastră nu este mai pe jos decât celelalte neamuri conlocuitoare în ce privește virtutea științei ori priceperea în treburile Statului ». Și altădată: « Națiunea Română e cea mai numeroasă pe acest pământ al Transilvaniei ».

La 1735 în Dieta Ardeleană acest nobil arhiereu român a spus Ungurilor și Săcuilor, cari se aflau acolo în număr covârșitor, în baza celor mai nedrepte privilegii seculare: Dacă nu e nici o inconvenienţă ca Românii să suporte toate sarcinile întocmai ca și celelalte națiuni, ba chiar și mai mult decât acelea împreună, de ce să nu poată fi socotiți egali și în ce privește drepturile? Căci dreptul natural însuș prescrie, că cine suportă greutățile să aibă și drepturile [1]).

Această declarație de principii spusă cu toată tăria de convingere exploatatorilor neamului nostru, a făcut asupra lor efectul unui duș fierbinte, care i-a exasperat și i-a făcut să amenințe pe nobilul arhiereu, că dacă mai cutează să vorbească astfel, îl vor asvârli afară din Dietă pe fereastră.

Feudalii unguri erau prea puternici și împăratul din Viena destul de slab față de ei și prea departe de Ardeal pentru ca aceste nobile sforțări făcute pentru emanciparea Românilor ardeleni, dintr'o stare atât de înjositoare, în care-i adusese silnicia dușmanilor lor, — să poată aveà rezultate mai apreciabile.

A venit apoi revoluția dela 1848, când Românii ardeleni s'au adunat pe Câmpul Libertății dela Blaj într'un număr impunător de peste 40.000 de oameni, țărani și intelectuali, între cari mult tineret universitar, sub conducerea celor doi episcopi ai lor: ortodoxul Șaguna și unitul Lemény, cel dintâiu jucând un rol politic de seamă nu numai în revoluția din 1848, ci și în cei 25 de ani următori în istoria politică religioasă și culturală a Românilor din Transilvania, ca unul care aveà o mare trecere la Curtea împărătească din Viena, în care timp el a fost și președinte al partidului Național Român. Șaguna a câștigat o mulțime de drepturi pentru Români și fără îndoială că cel mai mare act al păstoririi lui a fost recâștigarea vechei Metropolii a Românilor ortodocși din Transilvania și Ungaria, al cărei prim metropolit a fost numit el, precum și *Statutul Organic* al bisericii sale, pe care reușise să-l încadreze în legile fundamentale ale Ungariei.

Adevăratul îndrumător național și politic, adevăratul creator al doctrinei mântuitoare a neamului în această istorică adunare dela Blaj, care a precedat ultima revoluție sângeroasă a Românilor transilvăneni, a fost Simeon Bărnuțiu, distins jurist, patriot înflăcărat și mare orator politic, care a rostit în această împrejurare un discurs clasic, în care au fost admirabil precizate drep-

[1]) A se vedeà N. Iorga, *L'Histoire des Roumains de Transylvanie.*

turile Românilor la o viață liberă, și hotărîrea nestrămutată de a-și cuceri, chiar cu prețul sângelui lor, aceste drepturi.

Acest discurs al lui Bărnuțiu cuprindea în esență și programul partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, căci acest partid s'a născut oarecum din revoluția anului 1848, având la baza lui ideologia lui Bărnuțiu. Partidul Național Român a continuat apoi cu dârzenie lupta de emancipare a poporului Român din Transilvania, având ca prim-președinte pe marele arhiepiscop și metropolit Andrei Șaguna, douăzeci și cinci de ani, apoi pentru un timp mai scurt pe Elie Măcelaru, pe discipolul lui Șaguna arhimandritul Nicolae Popea, Vicarul general ortodox al Ardealului, devenit mai târziu episcop al Caransebeșului și membru al Academiei Române, apoi pe George Barițiu, și pe Vincențiu Babeșiu, și câtva timp pe Parteniu Cosma, cărora le-a urmat la 1890 neuitatul Dr. Ion Rațiu sub a cărui conducere s'a prezintat împăratului din Viena faimosul *Memorand* al transilvănenilor, și a avut loc marele proces politic (Mai 1894) al Românilor Ardeleni, cunoscut sub numele de *procesul Memorandului.* Urmașul Doctorului Rațiu (mort în 1902) la prezidența partidului a fost venerabilul George Pop de Băseşti, care a prezidat la Alba Iulia la 1 Dec. 1918 unirea Ardealului cu patria mamă. Urmașul lui Pop de Băseşti la prezidența partidului este d-l Iuliu Maniu, eminentul om de Stat, șef al partidului Național Țărănesc și președintele actual al Consiliului de Miniștri, care a jucat un rol proeminent în politica Românilor ardeleni în ultimii treizeci de ani.

In definitiv, Românii din Ardeal și Ungaria, ca organizație aparte în sânul Statului Ungar, ca partid politic, n'au venit în contact mai direct cu cercurile politice și intelectuale din Europa apuseană decât numai de vreo cincizeci de ani încoace. Anume puțini mai știu poate că conferința partidului Național Român ținută la Sibiu în 1881, care a făcut să fie votat programul partidului — având în frunte autonomia Ardealului — a mai hotărît și publicarea unui memorand în limba franceză, care a și apărut doi ani mai târziu în 1883 la Paris la librăria E. Dentu.

Memorandul acesta erà destinat să lumineze opinia publică occidentală, în privința suferințelor seculare și aspirațiilor naționale și politice ale neamului Românesc dintre Tisa și Carpați. El constitue prima publicație de acest fel, destinată străinătății și emanând dela o organizație politică românească din provinciile române ale Vechei Ungarii, — chiar dela cea mai puternică organizație, căci partidul Național Român cuprindeà pe toți Românii din Transilvania și Ungaria.

Acest memorand publicat în Franța aveà mai ales destinația să lămurească pe frații noștri latini din occident, nu numai despre tratamentul vitreg (multe veacuri chiar barbar) la care fusese supus de sute de ani poporul nostru românesc dintre Tisa și Carpați, dar mai ales voià partidul Național Român prin acest Memorand al său, să mai facă cunoscută streinătății și doctrina politică de care erà călăuzit, precum și aspirațiile de renaștere și de libertate națională ale nației noastre din acele provincii subjugate Ungurilor.

Publicația aceasta mai arăta streinătății marea și legitima noastră nemulțumire împotriva a tot ceeace conducătorii Ungariei, mai ales dela dualism încoace, și ai monarhiei habsburgice, făcuseră în trecut cu sila pentru noi fără de noi, precum fusese între altele și *Unirea forțată a Ardealului cu Ungaria*, care a fost cel mai temerar act politic al Ungurilor îndreptat împotriva existenței noastre ca națiune.

In mai multe părți, autorii acestui memorand, pentru a atrage simpatiile popoarelor latine către noi, accentuiază originea noastră romană, vorbesc de înrudirea atât de apropiată a limbii noastre cu limba latină, de sforțările noastre firești de a ne pune în contact tot mai apropiat cu frații noștri latini din Europa apuseană, spre a sorbì cu nesațiu din izvoarele vastei și variatei lor civilizații. Documentul acesta politic mai arată hotărîrea cu care noi Românii subjugați — conștienți de strălucita noastră origine romană și de darurile cu care ne-a înzestrat Dumnezeu — ne-am împotrivit totdeauna cu hotărîre cutropirii streine.

« Dintre toate popoarele monarhiei Austro-Ungare, zice textul francez al acestui *memorand* la pagina 3, nici unul n'a fost silit să îndure suferințe mai înfricoșate, nici unul n'a fost supus atâtor persecuții ca poporul românesc. Și aceasta, întâiu de toate, pentrucă atât în trecut cât și în prezent el ține să-și păstreze naționalitatea și limba de care este hotărît să se servească pen-

tru a se apropià tot mai mult de celelalte popoare neolatine, cu scopul de a-şi apropria imensele tezaure în ştiinţe, arte şi civilizaţie, pe care aceste popoare le varsă în lume cu mână plină.

« De aceste tezaure naţiunea Română s'ar puteà servì cu atât mai uşor cu cât în partea cea mai mare limba ei este comună cu latina clasică, cu latina evului mediu, cu spaniola, cu franceza şi cu italiana, ceeace au dovedit-o până la evidenţă cercetările filologice şi limbistice a diferiţi eruditi ai Europei, cari stau mai presus de orice preocupări de naţionalitate şi cari nu pot să fie acuzaţi de tendinţe politice, sau de a voì să cucerească popoare cu forţa gramaticilor şi a dicţionarelor».

De sigur că acest document politic a avut o influenţă favorabilă în cercurile apusene în care el a fost răspândit, în ce priveşte cunoaşterea adevăratei situaţii a poporului român din ţările coroanei ungare.

Acestui memorand i-au urmat câţiva ani mai târziu alte două documente politice extrem de interesante şi anume: *Memoriul Studenţilor Universitari* din Iaşi şi Bucureşti apărut în 1890, adresat Universităţilor streine, precum şi la numeroşi intelectuali şi oameni politici europeni. *Memoriul* înfăţişază situaţia insuportabilă din toate punctele de vedere, pe care guvernele Ungariei o făcuseră Românilor de sub dominaţia lor.

Un răspuns superficial şi ale cărui argumente n'aveau nici o consistenţă, în faţa unei critici cât de slabe — a fost făcut de tinerimea universitară maghiară în 1891, acestui *Memoriu* al studenţilor din România Veche. La memoriul unguresc a răspuns un an mai târziu tinerimea universitară română din Transilvania şi Ungaria, publicând în 1892 în limbile română, franceză, engleză [1]), italiană şi germană, faimoasa *Replică*. Această *Replică* a fost scrisă cu un admirabil simţ politic şi cu o metodă de documentare (bazată pe legi şi date statistice autentice) de o soliditate unică în felul ei, pe care nici un om de bună credinţă n'a putut-o desminţì niciodată. Această scriere politică al cărei principal autor a fost mult regretatul om şi scriitor politic Aurel C. Popovici (mort în 1917 la Geneva) şi condamnat pentru această scriere la patru ani de închisoare, a fost cel mai formidabil, mai bine redactat şi documentat act de acuzare al poporului român din Ardeal împotriva regimurilor politice, care l-au asuprit şi nedreptăţit de veacuri. *Replica* şi *Memoriul* studenţilor din Iaşi şi Bucureşti, care au precedat-o, au făcut o impresie profundă în toate cercurile politice intelectuale streine, unde ele au fost răspândite.

Iată între altele răspunsul primit de regretatul Stroe Dumitru Brătianu, predecesorul meu la prezidenţia Secţiei Paris a *Ligii p. unitatea culturală şi naţională a Românilor*, dela marele om de Stat englez Gladstone, care primise dela dânsul *Memoriul* studenţilor:

Domnul meu,

Ca unul care acum 35 de ani am făcut ceeace am putut ca să favorizez prosperitatea Românilor, susţinând Unirea Principatelor Dunărene, pot să vă asigur că port încă interes prosperităţii lor, şi la întoarcerea mea la Londra sper să parcurg cu interes broşura ce aţi fost atât de bun să mi-o trimiteţi.

Al d-voastră prea fidel servitor
W. E. GLADSTONE

Brighton, 7 April 1891.

Doi ani mai târziu acelaş mare om de Stat, atunci pentru a 4-a oară Prim Ministru al Angliei, îmi răspundeà prin şeful său de cabinet la trimiterea unui exemplar din *Replica* şi a unei scrisori memoriu din parte-mi ce-l însoţià, prin următoarea scrisoare:

[1]) La început Replica era să apară numai în celelalte patru limbi, nu şi în englezeşte. Dând eu ideea lui A. C. Popovici, ca să traducem această publicaţie şi în englezeşte, — căci numai aşa se va puteà ea răspândì şi citì cu succes în ţările anglo-saxone, — am fost însărcinat cu căutarea unui traducător, pe care l-am găsit în persoana Domnişoarei Mary Adams, o distinsă şi cultă profesoară din Anvers, care ne dedeà la mai mulţi studenţi români lecţii de engleză. După ce ne-a tradus-o pentru o sumă foarte modestă, vr'o 300 de lei, D-şoara Adams ne-a spus că dacă nu s'ar hrănì din munca aceasta dânsa ar fi făcut bucuros chiar gratuit această traducere, atât de mult a impresionat-o şi a mişcat-o «cuprinsul acestei nobile cărţi, care povesteşte aşa de mişcător şi de convingător suferinţele nemeritate ale unui nobil popor şi luptele lui eroice pentru libertate». *Replica* engleză s'a tipărit tot la Anvers şi deacolo a fost apoi răspândită în ţările anglo-saxone sub auspiciile Ligii Culturale.

Domnului George Moroianu

7, Rue Thénard, Paris

Domnul meu,

Sunt însărcinat de d-l Gladstone să vă mulțămesc de scrisoarea ce i-ați făcut onoarea a i-o trimite și pe care a primit-o împreună cu memoriul asupra situației Românilor de sub Coroana Sf. Ștefan.

Primiți vă rog, Domnul meu, asigurarea simțămintelor mele celor mai distinse.

H. Shand
10 Downing street Whitehall
5 Iulie 1893

Numeroase au fost scrisorile de mulțumire primite de secțiile Ligii din Paris, Anvers și Bruxelles și de secția centrală din București, dela multe personalități politice și culturale din Anglia, Franța, Italia, Spania și Belgia, dar odată cu arhiva *Ligii* care s'a distrus în marele răsboiu, au dispărut și documentele prețioase de această natură.

O impresie și mai covârșitoare a produs apoi în cercurile politice europene *Memorandul* bine și documentat alcătuit al partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, prezentat în Maiu 1892 de Dr. Ion Rațiu în fruntea unei delegații de 300 de Români ardeleni — împăratului Francisc Iosif la Viena. Dar suveranul, rău sfătuit de guvernul din Budapesta, a refuzat să primească pe Dr. Rațiu, care a predat *Memorandul* în plic sigilat, pentru a fi remis Suveranului, șefului de cabinet al împăratului, Baronul Beck. Impăratul fără să deschidă plicul l-a trimis apoi Ministrului de Interne al Ungariei, care la rândul lui n'a mai deschis nici el plicul, ci l-a pus în arhiva Statului, unde a fost găsit apoi de armata română care a ocupat Budapesta 27 de ani mai târziu în 1919.

Prezentarea *Memorandului* la Viena în felul cum am văzut, și faptul că delegația care îl dusese, la înapoierea ei în Transilvania, a fost victimă a numeroase agresiuni și brutalități din partea plebei maghiare, a făcut o rea impresie pretutindeni în țările streine. Se știe că Dr. Rațiu întors la Turda a fost asaltat în casa sa, care a fost în parte dărâmată și abià scăpând cu viață, dânsul s'a refugiat cu familia lui la Sibiu, unde a rămas până la finea vieții sale. Asemenea violențe s'au mai întâmplat și în alte orașe ale Ardealului, notabene, în Șimleul Silvaniei, acestea fiind îndreptate împotriva familiei d-lui Iuliu Maniu, Primul Ministru de azi al României.

Dar guvernul unguresc nu s'a mulțumit numai cu atât, ci comițând una din cele mai grave greșeli politice, a chemat în judecată în Maiu 1894 pe autorii *Memorandului*, adică întregul comitet național compus din douăzeci și cinci de membri — cu alte cuvinte întreaga națiune română din Ardeal și Ungaria, pe care o reprezintà acest comitet, și făcând să fie judecați la pedepse grele, pentru a fi apărat așa de demn dreptul la existența națională a poporului nostru, — chestia Românilor din Ardeal a sfârșit prin a devenì una din cele mai populare din Europa.

Vom vedeà în cursul acestei expuneri impresia profundă ce a făcut-o în toate țările Europei acel monstruos proces politic, cel mai mare din secolul trecut, și cât a contribuit el ca chestia Românilor din Transilvania să devie o chestie politică de primul ordin și de permanentă preocupare și îngrijorare în cercurile politice și diplomatice din Europa.

Unul din oamenii politici din apus, care a relevat mai întâiu în mod public importanța europeană a chestiei Românilor din Transilvania a fost Lordul Edmond Fitzmaurice, fost Subsecretar de Stat al afacerilor străine al Marei Britanii în al III-lea cabinet al lui Gladstone (1882—1885), și fost Ministru secretar de Stat în Cabinetele Campbell Bannerman și Asquith până în ajunul marelui răsboiu 1913.

Cuvântul Lordului F. erà cu atât mai important în asemenea materie, că el aparține uneia din cele mai vechi și influente familii aristocratice din Anglia, care a dat acestei țări o serie de oameni însemnați, cum a fost chiar fratele mai mare al Lordului F., Marchizul de Lansdowne, mort acum doi ani, fost doisprezece ani ministru de Externe sub Regina Victoria și Regele Eduard al VII-lea, și care a contribuit și el la înfăptuirea acelei faimoase *Antante cordiale* dintre Anglia și Franța, a căror fericită cooperare în marele răsboiu a avut un atât de strălucit rezultat, nu numai pentru cele două puteri, ci pentru toată omenirea civilizată.

Lord Fitzmaurice a scris în anul 1890 o serie de articole în Pall Mall Gazette din Londra, în care vorbind de situaţia din Europa centrală, iată ce spuneà cu privire la Transilvania: *Eu însist mai ales asupra pericolelor care ameninţă Europa, în urma luptelor înverşunate şi neîncetate dintre naţionalităţile monarhiei austro-ungare, Ungurii şi Germanii fiind animaţi de sentimentele cele mai ostile împotriva Slavilor. Ungurii mai ales, urmăresc o politică violentă şi oarbă faţă de naţionalităţile supuse coroanei ungare şi în special contra Românilor. Această politică imprudentă şi cu consecinţe fatale a mers aşà de departe, că eu nu ezit a afirmà, şi la nevoie o pot chiar dovedì, că dacă sunt astăzi pericole pentru Tripla Alianţă şi pentru pacea europeană, ele se găsesc în Transilvania, unde atitudinea provocătoare a minorităţii maghiare contra Românilor, poate provocà dintr'o zi pe alta turburări sângeroase cu rezultate incalculabile.* Şi în altă carte Lord F. spune că atâta timp cât Ungurii vor face o politică brutală şi violentă faţă de Românii din Ardeal, nici vorbă nu poate fi de o alipire sinceră, cu asentimentul poporului, a României de Tripla Alianţă. Şi că « politica Ungurilor a făcut din Transilvania un călcâiu al lui Achile, care poate ameninţà atât existenţa monarhiei habsburgice cât şi pe aceea a Triplei Alianţe şi a păcii europene ». Acum după ce a trecut războiul pe care România l-a făcut alături de Puterile Antantei, ne dăm seamă câtă dreptate a avut Lord Fitzmaurice în cele ce afirmà acum patruzeci de ani.

Lord Fitzmaurice a acordat în 1894 autorului acestor pagini (pe atunci student în Paris şi preşedinte al secţiei Ligii Culturale care erà în aceà vreme sediul propagandei române în Franţa) un interview în chestia Transilvaniei, care a fost publicat în No. din 22 Ianuarie al ziarului *L'Indépendance Belge* din Bruxelles şi în rezumat şi în alte ziare.

In acel interview nobilul lord relevează odată mai mult, condamnând-o, politica strimtă şi egoistă a Ungurilor faţă de Români şi de celelalte naţionalităţi nemaghiare ale Ungariei.

Lord Fitzmaurice a fost mereu un cald susţinător al cauzei Românilor din Ardeal. Cu un simţământ de sinceră recunoştinţă mi-aduc totdeauna aminte de acest lucru. Astfel cu ocazia congresului naţionalităţilor nemaghiare: Români, Sârbi şi Slovaci, ţinut în August 1895 la Budapesta, am trimis câtorva prieteni din Apus ziarişti şi oameni politici, între cari şi venerabilului Lord F. câte o scrisoare cu rezoluţiile şi rostul acelui congres. Nobilul Lord a avut bunăvoinţa să-mi scrie dela reşedinţa sa de lângă Bradford-on-Avon la 13 August 1895, spunându-mi că ziarele engleze au adus ştiri despre acel congres şi că unul din acele ziare *(Standard* mi se pare) « se sforţează de a convinge publicul englez, că există între acest congres şi mişcarea antisemită, legături foarte pronunţate ». In ce mă priveşte, continuă nobilul Lord, eu nu cred, dar cum această ideie ar puteà să vă strice, profit de această ocazie pentru a vă prevenì, că ea a fost răspândită.

M'am grăbit să-i răspund, mulţumindu-i şi arătându-i că « astfel de informaţii calomnioase la adresa naţionalităţilor slave şi române din Ungaria erau răspândite de câtva timp într'o parte a presei europene, şi autorii acestor acuzaţii nedrepte nu puteau fi decât Maghiari (în special amici d'ai guvernului din Pesta), cari aveau tot interesul să prezinte luptele noastre politice nu ca având de scop îmbunătăţirea soartei noastre, ci ca fiind îndreptate împotriva Evreilor şi a rassei lor. Manopera, ziceam mai departe în răspunsul meu, este foarte abilă. Inimicii noştri ştiu foarte bine ce mare influenţă au Evreii în presa europeană şi prin urmare în mersul politicii internaţionale, iată de ce ei caută să ne facă rău, răspândind pe socoteala noastră asemenea calomnii.

« Este greu oamenilor oneşti — ziceam mai departe în acel răspuns — de a luptà contra astor fel de arme. Ceeace rămâne de făcut naţionalităţilor nemaghiare din Ungaria, şi în special Românilor, este de a continuà să-şi conducă barca lor politică fără încetare în limitele respectului drepturilor altora, după cum ei au făcut-o şi până azi. Dealtmintrelea programul votat de congresul naţionalităţilor precum şi rezoluţiile pe care noi Românii le-am luat în diversele noastre adunări politice sunt martore, spre a dovedì contrarul de ceeace inimicii libertăţilor şi autonomiei noastre naţionale afirmă, şi aţi avut dreptate, Mylord, să nu credeţi acestor tentative ale unor oameni fără scrupul, cari caută să ne discrediteze în ochii Europei ».

Şi de atunci încoace D-sa a afirmat adeseori dreptatea cauzei naţionale a Românilor din Ardeal, iar în timpul marelui răsboiu printr'o scrisoare mai lungă (care se găseşte azi între hârtiile de Stat ale răposatului fost Prim Ministru Ion I. C. Brătianu), scrisoare pe care mi-o adresase mie

în 1915 ca răspuns la un memoriu [1]) al meu pe care i-l trimisesem și în care susțineam cum puteam mai bine legitimitatea revendicărilor noastre integrale și a unității noastre naționale, care trebuià să se realizeze după răsboiu, Lord Fitzmaurice susțineà în aceà scrisoare cu tărie legitimitatea *revendicărilor noastre teritoriale integrale atât pe cele dela monarhia austro-ungară cât și pe cele dela Rusia.* Acest venerabil om politic al Marei Britanii ajuns azi la vârstà de 83 de ani se interesează și acum din când în când dela Castelul său *Leigh House* de lângă Bradford-on-Avon, de evenimentele din țara noastră.

Un alt om de Stat englez, tot un Gladstonian și acela, care a arătat interes și simpatie cauzei Românilor din Ardeal, a fost marele istoric Lordul James Bryce, fost ministru în al 3-lea și al 4-lea Cabinet al lui Gladstone, și în acela al Lordului Rosebery și fost mare ambasador al Angliei în Statele Unite. James Bryce a sugerat Lordului Kimberley ministru de Externe în ultimul cabinet al lui Gladstone (1892—1894) să facă o anchetă politică în Transilvania, ceeace acesta a și făcut trimițând la noi pe renumitul jurnalist Fitz Gerald dela Daily News [2]), care-și făcuse pe vremuri o reputație mondială în calitate de corespondent al mai multor ziare englezești, pe câmpul de răsboiu ruso-turco-român din Balcani din 1877—1878. Faptul acesta dovedea cu prisosință importanța politică internațională a chestiunii române din Ardeal pentru Cabinetul din Londra. Fitz Gerald venind în Ardeal în toamna anului 1893 a luat contact cu conducătorii partidului Național Român, cu cei doi mitropoliți români din Sibiu și Blaj și cu diferiți alți fruntași ai Românilor din ambele părți ale Carpaților, căci din Ardeal dânsul a venit și la București.

In Ianuarie 1894 aflându-mă în Londra cu scopul de a atrage atenția binevoitoare a presei și oamenilor politici britanici asupra procesului Memorandului care se apropià, James Bryce — la recomandația Lordului Fitzmaurice (pe care aveam onoarea să-l cunosc din 1892) m'a primit într'o audiență mai lungă — interesându-se mai deaproape de situația Românilor din Ardeal. El a exprimat cu acea ocazie părerea că Românii din Transilvania nu prin pasivitatea politică față de Dieta Ungară (pe care partidul Național Român o hotărîse într'o conferință ținută la Mercurea în 1869) vor reuși să-și obțină drepturile politice și naționale, ci dimpotrivă prin participarea la lucrările Parlamentului, unde vocea lor trebuià să se afirme mereu cu toată autoritatea. Despre această audiență am trimis a doua zi lui V. A. Ureche, Președintele Comitetului Central al Ligii Culturale, un raport confidențial, care va fi dispărut și acela odată cu dispariția arhivei Ligii Culturale în timpul răsboiului mondial.

Nu mult după aceea, adecă în Martie 1894, un însemnat număr de intelectuali englezi pro-

[1]) Voiu da câteva explicații în privința acestui memoriu. Având unele vechi cunoștințe și prietenii în Englitera — cu personalități cari se bucură de vază și influență în țara lor, am crezut că este de a mea datorie de a le scrie, și a le arătà lupta ce se încinsese la noi în vederea răsboiului unității naționale, pe care aveam să-l facem în curând alături de aliați, și să le mai arăt de asemenea care erau revendicările noastre. Eu am susținut în toate aceste memorii trimise Lordului Fitzmaurice, și d-lor Steed — atunci directorul european al lui Times, Seton — Watson etc., revendicările noastre integrale față nu numai de Austro-Ungaria ci și de Rusia. Primele memorii au fost cel adresat acestui om politic și d-lui Steed. Inainte de a le expedià însă, am crezut că se cuvine să fac această acțiune a mea cunoscută Primului Ministru, însă cum pe atunci erà greu de ajuns la Ion I. C. Brătianu, m'am hotărît să i le arăt d-lui Vintilă Brătianu, spre a luà cunoștință de ele și a înștiinţà despre aceasta pe șeful guvernului, în dorința ca să fie o armonie între acțiunea conducătorilor țării și aceea a unor cetățeni, cari ca și mine căutau să fie utili țării în acele împrejurări. D-l Vintilă Brătianu a citit memoriul adresat Lordului și aproape o jumătate de oră cât a durat citirea, D-sa cu cunoscuta D-sale sobrietate n'a dat nici un semn nici de aprobare nici de desaprobare asupra celor cuprinse într'însul, ci s'a mulțumit să-mi spună la sfârșit că ambele trebuiesc date la poștă la Paris (poșta din țară peste Puterile Centrale ne mai fiind atunci sigură). Cum a doua zi plecà la Paris un nepot al D-sale, mi se pare d-l Ion Pillat, acesta le-a luat cu dânsul în acest scop, spre a le expedià la destinație. După vreo trei săptămâni, am primit, drept răspuns la acel memoriu, o extrem de interesantă scrisoare dela Lord Fitzmaurice, în care acest om politic susțineà cu toată căldura legitimitatea revendicărilor noastre teritoriale integrale dela cei doi coloși vecini ai noștri: Austro-Ungaria și Rusia. Cu o vie mulțumire sufletească și în acelaș timp recunosc și cu o oarecare mândrie, că memoriul meu provocase un răspuns așà de încurajător pentru țară, m'am dus la d-l V. Brătianu să-i arăt scrisoarea. D-sa a citit-o cu o figură ceva mai deschisă, chiar surâzătoare, se vedeà că-i plăcuse cuprinsul, și terminând de citit îmi spuse: Te rog să-mi lași scrisoarea ca să i-o arăt și fratelui meu (Primul Ministru) care dejunează astăzi la mine. I-am lăsat-o cu plăcere spunându-i că a doua zi voiu venì să mi-o iau înapoi. A doua zi când m'am dus după dânsa, D-sa mi-a răspuns: « Frate-meu a reținut scrisoarea interesându-l ca un document de Stat ».

[2]) Organul oficial al Guvernului Gladstone.

fesori și studenți ai Universității din Oxford, au organizat o mare manifestație de simpatie pentru Românii din Transilvania. Prin organizarea celebrului meeting din 5 Martie 1894 dela Colegiul St. John al acelei Universități, s'a făcut un pas mare înainte, în privința importanței tot mai mari, pe care o câștigă cauza Românilor din Ardeal pentru Europa apuseană politică și intelectuală. Meetingul din Oxford, foarte frecventat, a fost prezidat de renumitul filolog profesorul W. R. Morfill dela acea Universitate, înconjurat de cei mai mulți profesori ai acelui ilustru așezământ cultural al Marei Britanii. Voiu amintì între aceștia pe venerabilul Spooner, Carlyle, Ball și mai ales pe Dr. I. N. Bridges, șeful deatunci al Școlii Pozitiviste engleze.

Prof. Morfill a ținut cu acel prilej o cuvântare clasică despre Români, spunând între altele: « Am vizitat în trei rânduri România și frumoasa țară a Ardealului și am cunoscut deaproape, acest interesant popor. Este curios să găsești un popor de viță nobilă și vorbind o limbă derivată din cea latină, care cu toate persecuțiile la care a fost și este expus, se desvoltă totuș cu putere (vigurously) așà departe în răsăritul Europei ».

După ce explică marea asemănare a limbii române cu limba latină, Morfill condamnă tendința de maghiarizare a Ungurilor, înfierând politica guvernului din Budapesta, care dădeà în judecată ca trădători de patrie pe autorii Memorandului dus împăratului, și a terminat cuvântarea sa apelând la simpatia conaționalilor săi, pentru cauza unei națiuni plină de viață, harnică și muncitoare, care nu are altă dorință decât de a fi un element de cultură în sânul marei familii europene.

S'au schimbat atunci și câteva scrisori interesante între organizatorii meetingului și conducătorii Românilor din Ardeal.

Astfel Dr. Ion Rațiu printr'o telegramă trimisă lui Morfill exprimă recunoștința Românilor subjugați pentru organizarea acelui meeting în favoarea lor și într'o scrisoare adresată aceluiaș profesor, Morfill, care a prezidat meetingul, Dr. Rațiu adaugă: « Ținem de a noastră datorie, de a vă reînoì prin aceste rânduri adânca noastră recunoștință pentru sprijinul puternic ce ni-l aduceți în biruința cauzei noastre drepte, căci suntem convinși că n'ați fi îmbrățișat cauza noastră, dacă nu v'ați fi convins dinainte, din izvoare demne de încredere, că în adevăr cauza poporului român asuprit este dreaptă și că deslegarea ei pe cale pașnică este în interesul păcii generale. »

« Pe de altă parte, noi atât din istorie, cât și din experiența de toate zilele, știm că orice cauză ce găsește sprijin printre reprezentanții luminați ai nobilului și iubitorului de libertate popor englez, are cele mai sigure șanse de a isbutì. Ori și când e vorba de emanciparea unui popor asuprit, privirile acestuia se îndreaptă spre libertățile de care se bucură poporul englezesc și cuvântul oamenilor politici și de știință ai lui cade cel mai greu în cumpănă în fața popoarelor de pe continent ».

Binevoiți dar, ilustre Domnule Profesor, a primì mulțumirile noastre adânc simțite, etc. etc.

Dr. Ion Rațiu
Președintele Comitetului Central
al Partidului Național Român

Septimiu Albini
Secretar
Sibiu, 6 Martie 1894

La această scrisoare profesorul Morfill a răspuns mulțumind lui Rațiu și numeroșilor Ardeleni cari au trimis telegrame de mulțumire la Oxford din acest prilej:

« Toate acestea, ziceà Morfill, dovedesc cât de puternic este simțământul național în sufletul poporului Român.

« Admirăm, continuă ilustrul profesor și filolog, devotamentul d-voastră în lupta pentru viața națională. Vă dorim curaj și succes desăvârșit și fiți siguri că simpatia bărbaților noștri celor mai luminați, nu vă va lipsì. Dovadă moțiunea propusă de Dr. I. W. Bridges, șeful școlii pozitiviste engleze, susținută de venerabilul W. Spooner, care în cele mai vii aplauze a exprimat dorința ca poporul român din Transilvania să obțină autonomia națională și a repetat că Ungurii, cari acum 46 de ani au deșteptat prin suferințele lor simpatia Marei Britanii, tratează azi într'un mod atât de neuman pe celelalte naționalități ».

La organizarea acelui meeting a avut o parte foarte frumoasă și o distinsă profesoară franceză, d-ra Del'homme, care studià atunci la Oxford, și care a ținut cu acel prilej o foarte apreciată conferință despre Românii din Ardeal. Deasemenea au mai contribuit la reușita meetingului profesorul Marin Demetrescu atunci student la Oxford, iar răposatul Dimitrie Ion Ghica — fost student al Universității din Cambridge — a fost trimis de Liga Centrală din București să o reprezinte la meeting, unde el a ținut o cuvântare și a publicat și mai multe articole în *Pall Mall Gazette* din Londra despre chestiunea română.

Am dat aceste adînc grăitoare documente, deoarece manifestația dela Oxford a fost una din cele mai demne și mai impunătoare, din câte au avut vreodată loc în streinătate în favoarea Românismului, atât prin marele număr de învățați și de intelectuali, cari au inițiat-o și condus-o, cât și prin faptul că ea a avut loc într'un ilustru centru universitar al Marei Britanii. Un Gladstone, un Asquith și alți oameni mari ai Angliei, au fost ani îndelungați Cancelari ai acestei celebre Universități și priveau această calitate ca una din gloriile cele mai curate ale carierei lor publice.

La organizarea meetingului din Oxford a contribuit, cum am arătat, și o intelectuală franceză profesoara Jeanne Del'homme, care urmà cursurile de literatură engleză la Universitatea din Oxford ca bursieră a Statului francez, își câștigase cunoștințe temeinice despre poporul românesc și prinsese simpatie pentru el din scrierile celebrilor ei compatrioți Quinet și Michelet. D-ra Del'homme a ținut atunci o savantă și însuflețită conferință despre Români. La mulțumirile ce i s'au adresat cu acest prilej ea a răspuns cu scrisori pline de iubire și simpatie pentru neamul nostru, care constitue astăzi adevărate documente istorice. Dăm două din ele și fragmente din o a treia.

La mulțumirile regretatei Emilia Dr. Rațiu, d-ra Del'homme a răspuns astfel:

Scumpă Doamnă,

« Sunt adânc mișcată de mulțumirile pe care ați avut bunătatea a mile trimite în numele d-voastră precum și în cel al Doamnelor Române.

« Voiu tălmăcì Doamnelor Engleze cuvintele pe care li le adresați și cred a puteà răspunde, că Domniile lor vor fi foarte plăcut atinse de ele. Toate acelea care au ajutat la succesul meetingului nostru, au — am pentru asta dovezi — o simpatie sinceră pentru surorile lor române.

« Toate au admirat fotografiile pe care ați avut amabilitatea a nile trimite. Sunt sigură că multe dorințe pentru triumful cauzei voastre drepte au fost exprimate atât în ziua de 5 Martie cât și deatunci încoace.

Vă mulțumesc, Doamnă, personal pentru cuvintele d-voastră binevoitoare, pe care le voiu păstrà în dulce amintire.

Binevoiți a crede că în calea modestă unde mă aflu voiu luà totdeauna în apărare pe aceia pentru cari luptați și îndurați atâtea prigoniri.

« Am cetit broșura scrisă de d-ra fiica d-voastră [1]) și îmi iau voie a vă spune că am fost mișcată până la lacrimi. In vorbirea mea am citat câteva pasagii din broșură, care au fost ascultate în tăcere ca în biserică. Așà dar ați fost de față printre noi, Doamnă, și suferințele voastre au fost mai vorbitoare decât cuvintele mele.

« Binevoiți, scumpă Doamnă, a primì omagiul înaltului meu respect și expresiunea simpatiei mele foarte vii, pentru toți cari sufăr în Transilvania și Ungaria ».

J. Del'homme

Oxford, 20 Martie 1894

Aceeaș entusiastă prietenă a neamului nostru, care a continuat și pe urmă a sprijinì cauza Românilor ardeleni în Englitera, printre numeroasele relații ce și le făcuse acolo, mi-a trimis ală-

[1]) E vorba de broșura despre Vandalismele din Turda ale plebei maghiare, îndreptate împotriva casei Doctorului Rațiu în Iunie 1892, când prezidentul partidului național român se întorsese din delegația dela Viena.

turata scrisoare ca răspuns la una a mea de felicitare și mulțumire pentru partea importantă de colaborare pe care o avusese la reușita așà de frumoasă a meetingului din Oxford.

Oxford, 14 Martie 1894

Domnul meu,

Vă cer scuze de a nu vă fi mulțumit încă pentru felicitările, pe care ați avut bunătatea să mi le trimeteți. Am avut mult de lucru, de când cu meetingul și corespondența mea a fost neglijată. Bunele d-voastră cuvinte m'au mișcat adânc și vă mulțumesc din toată inima.

Mi se pare că n'am avut nici un merit ridicându-mi vocea pentru o cauză justă. Am puteà oare rămâneà indiferenți la suferințele fraților?

« Binevoiți a crede, Domnul meu, că voiu continuà a propagà adevărul asupra situației Românilor din Ungaria, și a deșteptà în jurul meu simpatii în favoarea acelora, cari luptă atât de nobil pentru apărarea libertăților lor.

« Pot să afirm că amicii mei din Oxford nu vor uità niciodată seara de 5 Martie și că mulți dintre ei se vor interesà mereu de chestiunea română. Succesul nostru mi se pare de un fericit presagiu pentru frații voștri.

« Dacă aș fi în stare să le împărtășesc admirația și simpatia pe care o resimt pentru toți acei cari sufăr în Transilvania și Ungaria, cred că ar fi repede câștigată cauza lor.

Binevoiți a primì asigurarea întregului meu devotament.

J. Del'homme

N'am întârziat deloc a răspunde cuvintelor atât de generoase de mai sus prin alăturata scrisoare :

Paris, 17 Martie 1894

Stimată Domnișoară,

Inapoindu-mă la Paris, pe care-l părăsisem pentru câteva zile, am găsit scrisoarea ce mi-ați făcut onoarea a mi-o trimite.

Nobleța și generozitatea sentimentelor ce se degajează din cuvintele d-voastră, m'au mișcat adânc, și au întărit în mine speranța că această chestiune română, așà de puțin și așà de rău cunoscută până acum, în Occident, grație sprijinului oamenilor de bine, va atrage atenția tuturor acelora, cari se interesează de pacea, progresul și prosperitatea omenirii. Vă mulțumesc sincer, și cu atât mai vârtos că eu însumi sunt Român din Transilvania, și aparțin prin urmare națiunii atât de crud și de nedrept oprimată, al cărei drept la o viață mai bună l-ați apărat d-voastră la Oxford cu o elocință atât de pătrunzătoare și de mișcătoare.

Fiți sigură, Domnișoară, că meetingul din Oxford, a cărui bună reușită se datorește în mare parte și d-voastră, va aveà la noi un mare răsunet și va contribuì mult, spre a susține și a încurajà pe frații mei din văile și plaiurile Carpaților în lupta lor pentru păstrarea limbii și a naționalității.

Binevoiți, vă rog a primì, expresia simțimintelor mele celor mai respectuoase.

George Moroianu

Această admirabilă franceză tot timpul cât a mai rămas în Englitera a continuat să lucreze pentru cauza Românilor ardeleni, cu un devotament și o însuflețire demne de toată recunoștința și admirația noastră.

După meetingul din Oxford dânsa a plecat la Londra și acolo a bătut la ușa redacțiilor, jurnalelor celor mai importante, vizitând și o mulțime de deputați și oameni politici Englezi, cărora ca un adevărat și nobil apostol al unei cauze drepte, le-a solicitat sprijinul desinteresat pentru cauza română.

Intr'o scrisoare pe care mi-o adresează din Londra la finele lui Maiu 1894, drept răspuns la una a mea pe care i-o trimisesem din Viena, în călătoria mea din Paris spre Cluj, unde am asistat în ultimele trei zile la desbaterile și la darea sentinței în procesul Memorandului, precum și la mândra și înălțătoarea declarație a doctorului Ion Rațiu către jurații unguri, care a încoronat atât de măreț procesul Memorandului, — d-ra Del'homme îmi trimite noutăți din cele mai interesante, cu privire la mersul chestiunii române în Anglia. Iată câteva pasagii din aceà scrisoare:

« Am primit broșurile ce mi le-ați trimis din Paris, precum și scrisoarea D-voastră din Viena și vă mulțumesc pentru ele. Am să vă dau noutăți bune despre mersul chestiunii române în Englitera. Am fost interviewată de unul din cele mai răspândite ziare englezești (este vorba de « Daily Chronicle ») și veți vedeà că lumea începe însfârșit să acorde o oarecare importanță cauzei noastre. Este inutil să vă explic că noi datorăm atenția ce ne-a dat-o « Daily Chronicle » influenței câtorva membri ai Parlamentului. Deoarece sunteți în Transilvania îmi închipuiu că poate veți întâlnì pe d-na Rațiu, îmi permit deci a vă rugà să fiți interpretul meu pe lângă dânsa și de a o întrebà dacă a primit ultimele trei scrisori ale mele.

« In ultimele două (recomandate) o rugam să-mi dea anumite amănunte, care îmi sunt indispensabile, vi le repet și d-voastră aici, și v'aș fi extrem de îndatorată dacă mi-ați răspunde la ele cât mai neîntârziat:

1. « Cum erà compus juriul din Cluj? (e vorba de Curtea care a condamnat pe memorandiști). Jurații erau ei numiți de Ministerul Justiției; sau erau aleși, — și în acest din urmă caz de cine? Este o mare diferență în englezește între *judecători* și *juriu*, și este tocmai ce vreau eu să știu.

2. « Pentru ce motive a fost ales Clujul în locul Sibiului ca sediu al Curții cu Jurați?

« Țin mai ales să am explicații clare asupra compunerii Curței (cu Jurați) care a condamnat pe acuzați.

« Am vorbit foarte serios mai multor membri ai Parlamentului și toți sunt de acord că este necesară o propagandă prin presă. Eu am deschis focul, dar cine-l va continuà când voiu fi plecată de aici?

« Mă adresez D-voastră în mod cu totul deosebit, Domnul meu, pentrucă am mare încredere în luminile D-voastră. Iată ce zic consilierii noștri: *Trebuie să vie la Londra un Român din Transilvania, care să cunoască bine chestiunea*, să fie un tânăr inteligent, cult și capabil să-și facă prieteni. El și-ar creà repede o mulțime de relații, mai întâiu pentrucă l-aș introduce eu într'o mulțime de părți. Odată ajuns aici la fața locului, el ar ține viu interesul pentru cauză și când chestiunea va fi fost bine agitată, nu mă îndoiesc nici un moment, că una din persoanele cari au dejà simpatie pentru noi, va adresà o interpelare în Parlament. Sunt sigură că acest lucru îl vom câștigà în iarna aceasta, dacă planul meu va fi urmat. Eu nu pot să răspund în numele meu la seria de scrisori, care vor apăreà cu siguranță (cu privire la chestia românească), dar le voiu scrie bucuros în englezește. Luna viitoare am examenul și mă voiu reîntoarce în Franța, asta înseamnă că, cu toată bunăvoința mea. activitatea mea se va încetinì.

« Vă propun deci de a mă ajutà să găsesc un corespondent serios, care să se poată însărcinà de a răspunde, dacă va fi nevoie în « Daily Chronicle ».

« Imi veți răspunde că Românul care va venì la Londra va aveà puțină trecere din cauză că n'ar vorbì cu înlesnire limba, sau n'ar vorbi-o deloc, — fiți sigur însă că cu franceza toți oamenii mai de seamă vă vor înțelege, și când veți aveà de aranjat un meeting, lucru lesnicios la Londra cu prietenii cari ne vor ajutà, știți că concursul meu vă este asigurat.

« Dar să mă rezum: un Român din Transilvania este necesar la Londra [1]). Trebuie să interesăm presa, trebuie să organizăm meetinguri. Cheltuielile vor fi mai puțin importante

[1]) Trebuie să spun tot adevărul: Intr'un pasagiu următor din aceà scrisoare D-șoara Del'homme făceà apel la mine să mă duc și să mă stabilesc la Londra în acel scop, dar acest lucru nu l-am putut face cu mare părere de rău și nu mai înșir aici motivele pentru care...

aici ca pretutindeni în altă parte: presa, ne va devenì în curând simpatică, veţi judecà aceasta prin jurnalul pe care vi-l trimit. Imi permit de a vă exprimà o dorinţă în privinţa ziarului « Daily Chronicle » (care consacrase un frumos articol *chestiunii române*): Directorul lui a binevoit a ne rezervà o coloană pe pagina primă. Nu ar fi o bună diplomaţie, de a-i scrie un cuvânt de mulţumire? Ar fi măgulit şi interesul lui pentru cauză ar devenì mai viu, sunt convinsă.

« Deasemenea trebuie să mulţumim pe d-l Byles şi pe soţia lui, cari au fost de o extremă bunătate şi vor fi în viitor, nu mă îndoiesc de loc, cei mai buni prieteni ai noştri.

« Iertaţi-mă că vă dau toate aceste amănunte, dar sunt din toată inima cu Românii din ţara d-voastră, a căror cauză aş vrea să o văd avansând prin toate mijloacele, şi domnia voastră ştiţi că lucrurile cele mai infime în aparenţă, pot aveà cele mai mari efecte.

« Am scris la Oxford, pentru autografele de care trebuià să mă ocup, şi-mi pare rău să vă spun, că nu le-am primit încă, ceeace mă face să presupun că prietenii mei au plecat în vacanţă [1]).

« Nu-i nevoie să vă rog să mă ţineţi în curent cu ceeace se petrece în Transilvania, deoarece ştiţi, că nu numai eu mă interesez, dar trebuie să dau informaţii şi celor cari mi le cer » etc. etc.

Te cuprinde o adevărată înduioşare, şi inima ţi se umple de un adânc sentiment de recunoştinţă, citind mărturisirea unor atât de nobile şi avântate sentimente pentru suferinţele nemeritate ale unui brav popor, a cărui dreaptă şi grea luptă pentru libertate a deşteptat chiar în timpul revoluţiei lui Horia, după cum am văzut mai sus din scrisoarea filozofului anonim adresată împăratului Iosif al II-lea, şi mai ales în ultimii patruzeci de ani, atâta interes şi atâta nobilă şi desinteresată simpatie în cercurile largi ale apusului european. Sunt aşà de numeroşi numai aceia pe cari îi ştiu eu, cu care am lucrat împreună, în chestia naţională în diferite ţări străine, fie pe când eram student, în Belgia şi Franţa, fie ca Consul şi Ataşat Comercial al României în diferite centre europene, şi la cari am întâmpinat atâta prietenie şi bunăvoinţă desinteresată pentru ţara şi neamul nostru, încât dacă s'ar mai adăogà şi acei foarte mulţi şi ei pe cari eu nu i-am cunoscut personal, ei ar formà o listă lungă de nume care trebuie să fie scumpe tuturor Românilor. Negreşit toate aceste nume vor trebuì înscrise într'o zi pe o placă de marmoră sau bronz, care fixată într'un loc potrivit în palatul Parlamentului, să fie pentru generaţiile viitoare ca un îndemn de iubire şi devotament către ţara care s'a întregit nu numai cu silinţele şi jertfele fiilor ei, ci şi cu caldul interes, cu simpatia şi cu sprijinul moral pe care l-au arătat poporului nostru atâtea spirite alese şi iubitoare de libertate din afară, cărora trebue să le fim totdeauna recunoscători. Ea să mai fie şi un memento pentru noi toţi prezenţi şi viitori, că concetăţeni de altă limbă şi credinţă pe cari soarta i-a destinat să trăiască printre noi se vor bucurà totdeauna de sprijinul nostru frăţesc şi de o liberă desvoltare în limba, legea, moravurile şi tradiţiile lor strămoşeşti, închinând în consecinţă şi ei ca şi noi toată dragostea şi toată alipirea lor credincioasă către patria noastră comună, a cărei mărire şi întărire trebuie să ne fie scumpă tuturor.

Un alt meeting de natura aceasta, pentru a accentuà dreptatea Românilor ardeleni pentru o viaţă liberă naţională, a avut loc două luni mai târziu la Sorbona din Paris în timpul desbaterii procesului Memorandului din Cluj, despre care se va vorbì mai jos.

Dar cel care a pus cu toată amploarea în discuţia opiniei publice engleze chestia naţionalităţilor nemaghiare din Austro-Ungaria, şi deci şi chestia română, este cunoscutul scriitor politic R. W. Seton-Watson (Scotus Viator), care a început a o studià prin călătorii la faţa locului, mai ales printre Slovaci şi Cehi începând de prin anii 1905—906. El a fost pentru prima oară şi în ţara noastră în Iunie 1909, când la însărcinarea regretatului Ion I. C. Brătianu atunci Prim Ministru, am avut onoarea să-l conduc în diferitele regiuni ale vechiului Regat, într'o excursie de peste trei săptămâni, punându-l în contact cu diferiţi oameni politici şi de cultură din toate partidele. El a fost primit atunci şi de marele Rege Carol la Castelul Peleş din Sinaia. Din România Seton-Watson a trecut în Transilvania

[1]) Este vorba de autografele oamenilor mari din Franţa, Italia, Belgia, Spania şi Anglia pe care le strângeam, fie direct noi, cei dela Liga din Paris, fie prin prieteni de-ai cauzei noastre şi care erau destinate *Albumului de voci latine* iniţiat şi publicat de V. A. Ureche după condamnarea memorandiştilor.

vizitând Sibiul, Blajul, Brașovul, etc. și venind în contact cu conducătorii politici și culturali ai Românilor ardeleni din cari pe unii ca d-nii Maniu, Vaida Voevod, Mihali, Goga, etc. îi cunoscuse mai de mult prin Viena și Budapesta.

Cunoscusem pe d-l Seton-Watson în 1907 când, fiind trimis ca consul al României la Londra și știind interesul ce-l poartă naționalităților din Ungaria, îndată ce am sosit în capitala Angliei i-am cerut o întrevedere. Și am mai avut după aceea adeseori lungi convorbiri cu dânsul în această spinoasă problemă, pe care dânsul a căutat s'o cunoască profund, informându-se cu metodă și stăruință la toate izvoarele cele mai competente. Astfel a ajuns el să cunoască chestia naționalităților din Austro-Ungaria bine și temeinic, ca foarte puțini străini, și căreia i-a consacrat o serie de publicații de valoare precum sunt: *Racial Problems in Hungary*, *Corruption and Reform in Hungary*, *The Southern Slav Question* (tradusă și în nemțește), *The War and Democracy*, *Roumania and the Great War* 1915, *Serbia and Yugoslavia*, în *Enciclopedia Britanică*, *Transylvania* în « Slavonic Review », *Roumanian Origins* în revista « History », *Political Persecutions in Hungary* 1907, etc. etc.

In decursul răsboiului mondial el a redijat revista « The New Europe », consacrată în special marei probleme a naționalităților oprimate pe care răsboiul aveà să le libereze.

In decursul celor douăzeci și cinci de ani de activitate el și-a câștigat cu scrierile și cu metodele lui de cercetare în domeniul chestiunii naționalităților din Austro-Ungaria un mare prestigiu atât în Anglia cât și pe continent, și în decursul răsboiului și la conferința de pace, cuvântul lui a cântărit mult în felul cum s'au rezolvat aceste probleme, prin crearea Statelor succesoare ale fostei monarhii austro-ungare.

In timpul răsboiului prin Februarie 1915 d-l Seton-Watson a venit la București însoțit de deputatul travailist Travelian (care a devenit mai târziu ministru în cabinetul Macdonald). Cu ocazia aceea am întrunit împreună cu soția mea într'o seară la restaurantul Europa pe cei doi călători englezi, și pe d-nii Octavian Goga, G. Bogdan Duică și prof. Giuglea, unde am discutat până noaptea târziu intrarea României în răsboiu și foloasele ce vor rezultà pentru dânsa din această participare. Scotus Viator a atins atunci chestiunea cesiunii unei *mici părți* din Banat viitoarei Jugoslavii, și « aceasta mai ales, având în vedere situația Belgradului, care nu puteà — ziceà dânsul, — să rămâie descoperit la 2 km. de granița țării vecine ». Scotus Viator a luat atunci un creion albastru cu care a desemnat harta Banatului și ca să-și precizeze bine ce voià să ne spue, și cât înțelegeà el atunci că ar trebuì să se cesioneze Sârbilor din teritoriul Banatului — la încheerea păcii, — dânsul a tras pe hartă un semicerc în fața Belgradului, al cărui un cap atingeà Dunărea și celălalt cap Tisa, în fața capitalei sârbești și a cărui suprafață socotită proporțional cu întreaga suprafață a Banatului, reprezentà cel mult 2.000—2.500 chilometri pătrați, dar nu ceeace li s'a dat Sârbilor la Conferința din Paris, din cauza lipsei de unire și înțelegere între factorii noștri conducători, și din cauza regretabilei neglijențe a guvernului de atunci în chestia propagandei care trebuià făcută în apus chiar dela declararea răsboiului. Căci în adevăr, pe când România n'a crezut de cuviință să trimită la Paris și Londra câțiva ardeleni și bucovineni destoinici și cunoscători ai problemei românești, cari să pregătească printr'o propagandă sănătoasă terenul în vederea revendicărilor noastre integrale, tot atunci amicii noștri jugoslavi își instalaseră oamenii lor de nădejde în cap cu dr. Trumbici la Londra și Paris, chiar dela începutul răsboiului, din 1914, cari au lucrat cu stăruință și mult succes pentru popularizarea revendicărilor lor, între care o parte foarte mare din Banat erà între cele care formau în toate cercurile obiectul celor mai vii discuții.

Take Ionescu cu marea lui inteligență, cu perspicacitatea lui, cu marele său dar de a vorbì și cu simpatia de care se bucurà și la Paris și la Londra, puteà să fie mult mai util țării, dacă erà pus în delegația oficială a României ca al doilea delegat la conferință alături de răposatul Ion I. C. Brătianu, decât a fost, lăsat fiind singur departe de oficialitate. Susțin acest lucru bazat pe serviciile însemnate ce Take Ionescu a făcut țării în calitate de președinte al *Consiliului Unității Române* cu sediul la Paris, obținând dela guvernele aliate și asociate recunoașterea acestui consiliu, — care erà simbolul revendicărilor noastre naționale integrale, în termenii cei mai categorici și mai simpatici pentru noi, cum se va vedeà mai la urmă.

O altă personalitate engleză care a ajutat mult și cu o mare autoritate în opinia publică engleză și europeană, care a contribuit în mare măsură a face cunoscută chestia naționalităților din Austro-

Ungaria, deci și a Românilor subjugați lucrând pentru emanciparea lor, este d-l Wickham Steed, fostul director politic al lui « Times », azi director al revistei « The Review of Reviews », care înainte de răsboiu a fost zece ani corespondent al celebrului cotidian englez la Roma, și alți zece ani la Viena. Aici el a studiat adânc chestia naționalităților din Austria și Ungaria și în general starea monarhiei habsburgice, asupra căreia a scris cartea lui « The Habsburg Monarchy », apărută la Londra în 1913, tradusă repede în nemțește și franțuzește și care îndată după apariție a devenit de o notorietate europeană. Adevărurile evidente spuse în această carte în toate privințele despre starea monarhiei, au făcut pe conducătorii politicii internaționale să pătrundă adânc în viața intimă atât de complicată și inspiratoare de mari griji iubitorilor de pace, a defunctei împărății, de care cei mai mulți dintre ei nu-și dedeau seama până la apariția acestei cărți atât de admirabil scrisă, a d-lui Steed. Și cei cari au aprofundat cuprinsul cărții respective, n'au mai fost deloc surprinși, ci dimpotrivă au înțeles perfect cursul istoriei, care a adus cu sine dizolvarea monarhiei habsburgice. D-l Steed a fost și în timpul conferinței de pace un prețios colaborator al aliaților, atât în chestiile generale europene, cât și în lămurirea situației specifice a fiecărei naționalități din Austria și Ungaria. Statele succesoare ale defunctei monarhii datoresc foarte mult acestei eminente personalități din marea publicistică internațională.

Românii ca și Cehii și Jugoslavii mai datoresc recunoștință, și încă multă recunoștință, și regretatului Lord Northcliff proprietarul de atunci al lui « Times » și al atâtor alte ziare importante engleze, precum și șeful departamentului de propagandă al Angliei, care a ajutat prin presa și acțiunea sa așà de mult la liberarea popoarelor oprimate. Intr'un manifest publicat în numărul din 3 Noemvrie 1918 (cu 8 zile înainte de armistițiu) în ziarul « Le Matin » din Paris, articol ce a făcut atunci rotogolul pământului, lord Northcliff, cu o intuiție profetică, scoteà în evidență condițiile pe care aliații aveau să le impună Puterilor Centrale, în pacea ce aveà să urmeze după năruirea armatelor lor. In punctul cinci al expunerii lui Northcliff din acel articol din « Le Matin », autorul ziceà textual: « Asigurarea pentru toate popoarele Austro-Ungariei de a-și aveà locul lor printre națiile libere ale lumii și dreptul lor de a se unì cu frații lor de sânge de peste frontierele prezente ale Austro-Ungariei. Aceasta implică întemeierea Statelor cehoslovac și jugoslav independente, reducerea Ungariei în limitele etnografice ale rasei maghiare și Unirea tuturor Românilor cu Regatul actual al României ».

Odată cunoscută în cercurile politice din Apus chestia ardeleană, ea a fost apoi discutată la o mulțime de congrese internaționale mai ales la congresele uniunii interparlamentare și la congresele de pace, încingându-se totdeauna în jurul ei discuții aprinse din partea reprezentanților României libere la acele congrese, la care se alăturaseră mai totdeauna reprezentanții celorlalte țări latine.

Astfel a fost în 1891 la Congresul de pace din Roma, când o moțiune a deputatului român Nicolae Fleva în favoarea popoarelor oprimate și a Ardelenilor în particular, a fost călduros susținută de italieni și de ceilalți delegați neolatini.

Tot la acel congres deputatul italian Imbriani, a prezentat o propunere biuroului congresului, în virtutea căreia, conferința de pace aveà să voteze o moțiune în sensul ca toți deputații prezenți la conferință să se oblige a recunoaște dreptul tuturor popoarelor la unitatea lor națională, și să acționeze pentru realizarea acestei idei. Dar pusă la ordinea zilei această propunere, s'au ridicat împotriva ei delegații acelor țări între ale căror hotare trăiau popoare asuprite, cum au fost delegații Germani, Unguri și Austriaci, cari toți au făcut un mare sgomot cerând amânarea acestei chestii, pentru a fi discutată în următorul congres de pace care aveà să fie la Berna. Numai delegații Francezi, Italieni, Portughezi, Români și Danezi, au insistat ca ea să fie discutată chiar atunci, dar în fața scandalului provocat de cei dintâiu, ei n'au reușit.

Deputatul italian Imbriani a protestat energic în contra amânării și într'o ședință următoare, a avut din cauza aceasta o vie altercație cu deputatul Ungur Pulszky din partidul Kossuthist. La un moment dat, în mijlocul gălăgiei generale provocată mai ales de Unguri, se ridică deodată Menotti Garibaldi (fiul marelui Giuseppe Garibaldi) și apostrofând pe aceștia, i-a strigat lui Pulszky: « *Tatăl meu a simpatizat cu cauza Ungurilor și i-a sprijinit, crezând că vor da exemple bune de liberalism. Dar Ungurii sunt nevrednici de simpatia Italiei, fiindcă asupresc în modul cel mai barbar trei milioane de frați d'ai noștri* ».

A doua zi Imbriani a publicat o scrisoare în toate ziarele opoziţioniste din Roma, descriind suferinţele Italienilor din Austria şi ale Românilor din Transilvania şi Ungaria, şi cerând excluderea Maghiarilor şi Nemţilor dela congres. In urma acestei scrisori Imbriani a fost viu felicitat de deputaţii Italieni, iar seara studenţii din Roma i-au făcut o demonstraţie de simpatie, la care au participat peste douăzeci de mii de oameni în strigăte entusiaste de *trăiască Italia*, *trăiască România* şi *Românii subjugaţi*.

Cu ocazia acestei frumoase manifestaţii de solidaritate latină dela congresul de pace din cetatea eternă, s'au trimis la Roma telegrame de simpatie şi de recunoştinţă atât din ţară cât şi dela Românii ce se aflau la studii în diferite centre europene. Iată ce citim în această privinţă în numărul din 25 Dec. 1891 al ziarului « Il Diritto », din Roma din care am luat şi informaţiile de mai sus, sub titlul *Românii şi Italia*: « Continuă să ne sosească atât din România cât şi dela coloniile române din marile centre ale Europei telegrame de mulţumire pentru sprijinul frăţesc dat Românilor cu ocazia congresului de pace ce a avut loc de curând la Roma ». « Iată telegramele ce ne-au mai sosit azi dimineaţă », zice ziarul, şi pe care le vom reproduce chiar în originalul italian:

Anversa 23 Dic. ore 7 jour.

« La Lega nazionale rumana, sezione di Anversa, ringrazia vivamente gli onorevoli deputati Imbriani, Bonghi e Menotti Garibaldi per l'appoggio poderoso dato alla causa dei rumani, ancora disgiunti dalla madre patria, nel congresso della pace a Roma.

« Viva la nazionalità italiana e la rumana ».

Il presidente, Giorgio Moroianu

Berlino 23 Dic. ore 8 pom.

« Pel grande fatto del voto del congresso della pace in Roma che consacrava il principio di nazionalità propugnato dal nostro oratore Fleva, tutti i membri della Lega nazionale rumana, sezione di Berlino, in nome anche dei loro fratelli ancora separati, esprimono la loro eterna riconoscenza ai loro fratelli latini pel generoso appoggio accordato alla causa nostra ».

Il presidente, Nanul

Parigi 23 Dic. ore 11,15 sera

« La sezione di Parigi della Lega nazionale rumana esprime i ringraziamenti dei suoi soci agli italiani fratelli, per non aver dimenticate le sofferenze dei latini che gemono sotto l'oppressione straniera, e per avere sostenuta, coll'entusiasmo di cuori generosi, la mozione del nostro illustre Fleva al congresso della pace in Roma.

« Viva l'Italia Unita, nostra generosa sorella! Viva la razza latina ».

Il delegato della sezione di Parigi,
Stroie Brătianu

La o altă conferinţă internaţională a uniunii interparlamentare ţinută la Haga în August 1894 s'a prezintat împreună cu delegaţia României condusă de V. A. Ureche, şi d-l advocat Ştefan C. Pop, actualul preşedinte al Camerei Deputaţilor. D-sa asistà la această conferinţă, delegat fiind de comitetul partidului naţional român din Transilvania, care intrase de câteva săptămâni în temniţă în urma sentinţei dela Cluj din procesul Memorandului.

Cu ocazia acestei conferinţe delegaţia maghiară a adus la cunoştinţa adunării dorinţa guvernului maghiar, ca viitorul congres al Uniunii să aibă loc la Budapesta, făcând invitaţia formală în acest sens. Atunci d-l Ştefan Pop a ridicat chestia condamnaţilor în procesul Memorandului, protestând împreună cu delegaţia României ca Uniunea să accepte invitarea delegaţiei ungare de a ţine viitorul ei congres la Budapesta. Insuş preşedintele Uniunii Frederic Passy a spus că Uniunea nu-şi poate ţine şedinţele în capitala unei ţări în care reprezentanţii unui întreg popor sunt întemniţaţi, pentrucă au luptat pentru binele neamului lor, cum erà cazul cu memorandiştii.

Și conferința a hotărît să nu primească invitarea Ungurilor de a se întrunì anul următor la Budapesta.

Nu putem să nu amintim aici și un alt episod din cele mai interesante din istoria luptelor național-politice ale Românilor ardeleni, întâmplat cu ocazia unui alt congres interparlamentar ținut la Bruxelles 6 ani după cel din Roma, adică în August 1897 și la care delegația română erà condusă tot de bătrânul V. A. Ureche, președintele Ligii Culturale, iar delegația maghiară foarte numeroasă aveà în capul ei pe contele Apponyi, cel mai mare orator al Ungariei, pe Dionisie Pázmándy, fost deputat și om de încredere al guvernului din Pesta pe care-l trimeteà de mulți ani să urmărească activitatea propagandistă în străinătate a Ligii Culturale și a Românilor în general, pe deputatul Asboth din Banat, etc.

Chiar în prima ședință a conferinței, contele Apponyi (care se știe că vorbește perfect nemțește, franțuzește, italienește și englezește) a ținut un mare discurs, lăudând constituția milenară a Ungariei, pretinsul liberalism maghiar și protestând împotriva delegației României, care, ziceà nobilul conte, « se amestecă în afacerile interne ale Ungariei », prin faptul că luà apărarea cauzei Românilor din Ardeal. Dar a 2-a zi după acest discurs al lui Apponyi, s'a distribuit de Secția din Bruxelles a Ligii Culturale, al cărei președinte erà d-l Ion N. Roman, azi advocat în Constanța, fost deputat și senator și fost pe vremuri redactor la « Tribuna » din Sibiu, o broșură franceză cuprinzând un energic și bine documentat protest împotriva regimului de opresiune al Ungurilor în Ardeal. Acest protest s'a distribuit tuturor delegaților la conferință, trimițându-se și presei belgiene și celei streine și el a fost ca un duș rece pentru delegația maghiară, care din cauza aceasta și-a pierdut cumpătul și a avut inspirația nefericită să înceapă o polemică cu Românii prin ziarul « L'Indépendance Belge », delegând în acest scop pe deputatul Dionisie Pázmándy (care știà destul de bine franțuzește, căci studiase la Paris) și pe Asboth, să publice prima scrisoare apărută în numărul din 14 August 1897 al ziarului belgian. In această scrisoare autorii au căutat zadarnic să combată numeroasele dovezi de persecuții și nedreptăți ale Ungurilor împotriva noastră, care erau convingător înfățișate în « Protestul Românilor Transilvăneni » adresat conferinței prin mijlocirea Ligii din Bruxelles.

La această scrisoare a Ungurilor, a urmat la câteva zile un răspuns foarte documentat al Ligii din Bruxelles semnat de președintele I. N. Roman, și de secretarul Curțius, care puneà lucrurile la punct. In polemica care a durat 3 săptămâni, a intervenit și un distins om politic belgian, care sub pseudonimul *Durand dit Dupont* într'o scrisoare extrem de interesantă (pe care o vom reproduce mai jos împreună cu alte câteva din această interesantă polemică), a luat partea Românilor. Iar cel care scrie aceste pagini, găsindu-mă întâmplător la niște prieteni în Bruxelles, în timpul conferinței — venit din Germania dela Tübingen unde îmi continuam studiile universitare și unde le-am și terminat în aceà toamnă, — am adresat și eu ziarului *L'Indépendance Belge*, al cărui corespondent și colaborator gratuit în chestiile naționalităților din Austro-Ungaria și în cele românești în special eram de câțiva ani, două scrisori împotriva aserțiunilor lui Pázmándy, cu care mai avusesem o polemică în chestia română în ziarul *Le Matin* din Paris în Februarie 1894. Scrisorile mele au fost publicate în numerele din 2 și 6 Sept. 1897 ale ziarului belgian și cu ultima mea scrisoare ziarul a declarat că consideră închisă polemica dintre Români și Unguri.

Reproducem aici după treizeci de ani o parte din aceste scrisori care înfățișază în plină lumină europeană luptele dintre noi și Unguri, în afirmarea dreptului nostru la o viață liberă.

Dăm mai întâiu o parte din scrisoarea (prea lungă pentru a o reproduce toată) interesantă a d-lor Roman și Curțius, ca răspuns la cea pe care le-o adresase, prin *L'Indépendance Belge*, Dionisie Pázmándy și Asboth:

> « ...Am vrea să relevăm — zic ligiștii din Bruxelles — un ultim punct din scrisoarea d-lor Pázmándy și Asboth. Dânșii ne reproșează nouă Românilor din România, că ne amestecăm în lucruri care nu ne privesc și că ne ocupăm de afacerile interne ale Ungariei.
>
> « Noi cunoaștem de mult acest reproș, știm că este un cuvânt de ordine dat de Contele Apponyi, cuvânt de ordine din care toți apărătorii cauzei maghiare își fac argument ușor, care nu rezistă, dealtmintrelea, bunului simț. Fiecare are dreptul să spună ceeace

gândește despre faptele și gesturile unui guvern, oricare ar fi el, și în orice țară s'ar găsì și de a protestà contra unei politici judecată ca detestabilă. Acesta este un drept de care presa din toate țările se folosește în mod larg față de suveranii și guvernele străine, și pe care nimeni nici nu se gândește măcar să-l pue la îndoială. Numai Maghiarii cutează să conteste Românilor, când aceștia încearcă să ridice un colț din voalul care acopere operațiile lor. Am puteà dealtfel întrebà pe d-nii Pázmándy și Asboth cu ce drept au venit ei la Bruxelles să discute chestiuni care priviau și alte țări decât a lor, și de a votà rezoluții destinate a acționà asupra altor guverne decât al lor?

« In ceeace ne privește, noi n'avem nicidecum pretenția ridiculă de a voì să intervenim în afacerile interne ale Ungariei, ci avem dreptul și datoria de a venì în ajutorul nenorociților noștri frați de sânge de dincolo de Carpați, de cari ne leagă profunde afinități și foarte adeseori legături intime de prietenie și rudenie. Avem dreptul și datoria de a prezintà în fața forului opiniei publice europene, plângerile pe care aceștia sunt siliți să le ascundă în fundul inimii lor.

« ...*Liga Română* acuzată pe nedrept de intenții pe care nu le are, nu este decât un produs născut în mod spontan din sămânța nedreptăților maghiare. Ea n'a luat naștere, decât în urma înființării societății de maghiarizare *Emke* și are ca unic scop de a păzì elementul românesc de contagiunea maghiară, fără nici un alt gând ascuns decât acela de a păzì națiunea română de pericolul ce o amenință.

« Dimpotrivă, Ungaria maghiară este cea care nutrește un vis nebun și irealizabil, acela al unității rasei maghiare pe toată întinderea teritoriului Ungariei. *Regnum unius linguae debile et imbecile* a zis Ștefan cel Sfânt, regele Ungariei, înainte cu zece veacuri, afirmând prin aceasta caracterul poliglot și polinațional al Statului unguresc.

« Ei bine, să se înceteze cu urmărirea acestei chimere a unui Stat omogen maghiar, să se facă dreptate tuturor naționalităților, să li se dea mijloacele de a se desvoltà liber, fiecare conform geniului specific al rasei sale, și înțelegerea astăzi așà de compromisă, va fi repede restabilită. Dacă inima nu mai simte, să se asculte cel puțin vocea rațiunii și să se abțină dela aceà politică nefastă de desnaționalizare. Este singurul mijloc de a pune capăt situației care, chiar adversarii noștri o recunosc, amenință existența Ungariei ».

Replica lui Pázmándy
(« L'Indépendance Belge » No. 289, Vineri
27 August 1897)

Bruxelles, 25 August 1897

Domnule Director,

« Vă rog să binevoiți a-mi mai da încă odată ospitalitatea ziarului d-voastră pentru a răspunde foarte pe scurt la scrisoarea ce v'a adresat-o de curând Liga Română.

« In Ungaria sunt mai puțini jandarmi ca aiurea. In tot regatul nu sunt decât 7.200, pe când în Belgia, țară de cinci ori mai mică, sunt 3.000. In Ungaria revine un jandarm la 2.500 suflete. Opresiunea jandarmilor nu poate fi deci decât o legendă. Sunt actualmente șapte deputați de naționalitate română în dieta ungară. Natural că ei sunt tratați pe acelaș picior de egalitate ca și Ungurii de rasă pură.

« Transilvania a fost reincorporată la Ungaria de împăratul Iosif al II-lea în 1785. A doua unire a fost sancționată de regele Ferdinand al V-lea (la 1848) și legea din 1867 începând cu aceste cuvinte: «Uniunea Transilvaniei fiind pronunțată în 1848 » dovedește până la evidență acest eveniment. Pentru aceia cari doresc informații mai ample în această privință, precum și în privința istoriei adevărate a Transilvaniei, recomand un istoric neutru pe A. Himly, membru al Institutului, care în istoria lui *Historie de la formation territoriale des Etats de l'Europe Centrale*, răspunde mai bine ca mine revendicărilor absurde ale d-lor iredentiști români.

« Transilvania — adecă 13 comitate din Ungaria — are 2.100.000 de locuitori. In această cifră sunt un milion de neromâni (adecă 800.000 Unguri şi 200.000 Germani). Asupra totalului populaţiei din Ungaria Românii nu formează decât 12%.

« Dar ceeace este mai amuzant din proza tânărului poet român este pasagiul unde el revendică dreptul pentru toţi cetăţenii streini de a se amestecà în afacerile interne ale unui Stat strein, şi unde el citează ca exemplu conferinţa interparlamentară. Dar, Domnule, această conferinţă nu tratează decât chestii de relaţii între State. Arbitragiul internaţional şi pacea universală sunt dovezile ei. Urmaţi-ne deci, Domnule Roman, şi nu vă mai amestecaţi în lucruri ce nu vă privesc».

D. de Pázmándy
Delegat al Ungariei

Câteva zile mai în urmă, la 2 Sept. 1897, *L'Indépendance Belge* a publicat următoarea scrisoare:

Bruxelles, 30 August 1897

Domnule Director,

« Intr'o scrisoare ce v'o adresează d-l de Pázmándy (v. Indépendance Belge din 27 Aug.) unul din delegaţii maghiari la ultima conferinţă interparlamentară din Bruxelles, în privinţa *chestiunei române*, autorul afirmă pentru a-şi susţine mai bine teza sa, contra revendicărilor Românilor, că elementul românesc în regatul Sf. Ştefan nu ar constituì decât 12% din populaţia totală a ţării.

« Permiteţi-mi vă rog, de a reamintì d-lui Pázmándy, că *după statistica oficială maghiară* populaţia civilă a Ungariei propriu zise erà, în 1890 de 15.133.000 de locuitori şi că asupra acestui total 2.589.000 erau Români. Atunci, pentru orice calculator desinteresat care nu şi-a uitat cu totul matematicile, aceşti 2.589.000 Români formează ceva peste 17% asupra, totalului populaţiei. Astfel deci onorabilul Domn Pázmándy a înghiţit dintr'o singură dată aproape 800.000 de Români.

« Şi încă, chiar acest număr de Români este binişor sub realitate. In adevăr, este un fapt notoriu că statistica oficială în Ungaria tinde să mărească în mod artificial numărul Maghiarilor în detrimentul nemaghiarilor. Astfel, funcţionarii cari sunt însărcinaţi cu recensământul populaţiei trec aproape totdeauna în rubrica Maghiarilor pe toţi acei nemaghiari, cari declară că vorbesc, pe lângă limba lor maternă, şi limba maghiară. Aşà se face, de pildă, că Maghiarii (în cari sunt cuprinşi şi cei 700.000 de Israeliţi, înscrişi la recensământ ca Maghiari), cari nu erau în 1880 decât 6.406.687 de suflete, au devenit deodată în 1890—7.356.000, cu alte cuvinte că ei au sporit cu aproape 15%, pe când creşterea populaţiei la nemaghiari şi în special la Slavi şi la Români, la cari numărul căsătoriilor şi acela al naşterilor este mult mai mare ca la Unguri, n'a fost după aceeaş statistică decât de circa 7%.

« Această tactică a Maghiarilor este foarte de înţeles. Ei doresc să ajungă cu orice preţ a aveà majoritatea absolută în ţară, sperând că prin aceasta vor puteà impune mai cu uşurinţă tăcere naţionalităţilor. Şi cum le este greu să întrevadă realizarea acestui vis, ei se mulţumesc pentru moment, de a constituì majoritatea fie şi numai pe hârtie, pentru a se servì de aceasta la ocazie.

« In ceeace priveşte Unirea Transilvaniei cu Ungaria, pe care d-l Pázmándy nu o mai crede susceptibilă de nici o discuţie, fie-mi permis de a-i amintì că Dieta Transilvaniei dela 1848, care a votat pentru prima oară, unirea, nu fusese convocată pe baza egalităţii de drepturi a locuitorilor Transilvaniei, ci pe baza unei legi aristocratice şi feudale din 1791. In virtutea acestei legi, Românii (cari constitue marea majoritate în Transilvania) n'aveau decât 13 reprezentanţi printre cei 322 deputaţi din cari se compunea Dieta Ardealului. In aceste condiţii, evident, uniunea a fost votată, în ciuda celor mai vii protestări ale Românilor.

«Pentru ca cetitorii *Independenței Belgiei*, la a căror imparțialitate se adresà d-l Pázmándy, să-și poată face o idee clară de chestiune, ei trebuie negreșit să cunoască acest fapt istoric, după care vor fi apoi de sigur în situație de a judecà, mai bine ca oricine, dacă Românii au sau nu dreptul și datoria de a reamintì din timp în timp, opresorilor lor, nedreptatea comisă cu privire la ei, și de a pretinde repararea ei, căci, cum spun cu drept cuvânt Mamiani și Pascal Fiore... « timpul care s'a scurs, nu poate niciodată să transforme violența în drept ».

«Voiu mai adăugà două cuvinte înainte de a terminà. Opera de pace căreia se consacră d-l Pázmándy și onorabilii săi colegi din parlamentul din Budapesta, este foarte nobilă și generoasă. Dar înainte de a venì să propovăduiască această pace în streinătate, în diversele conferințe interpalamentare de arbitraj, dânșii ar face o operă și mai generoasă și mai nobilă, dacă s'ar pune să lucreze în mod sincer la dânșii acasă cu scopul ca libertatea și justiția să fie măsurate cu aceeaș măsură pentru toți cetățenii Ungariei, pentru ca legile să fie în mod imparțial și deplin aplicate tuturor.

« Numai atunci pacea și armonia care lipsese d'atâta timp Ungariei, s'ar așezà definitiv printre diferitele ei popoare, a căror dragoste de patrie nu este egalată decât de profunda alipire de limba și naționalitatea lor».

Binevoiți a primì, etc.

George Moroianu

A treia zi după apariția acestei scrisori a intrat în polemică și un om politic belgian al cărui nume adevărat circulà atunci printre membrii conferinței, dar pe care cei treizeci și doi de ani câți s'au scurs de-atunci, l-au șters din amintirea mea. Cu data de 1 Sept. 1897 el a adresat direcției aceluiaș ziar o scrisoare iscălită cu pseudominul *Durant dit Dupont*, care s'a publicat în numărul din 3 Sept. al ziarului *Indépendance Belge*.

Iată scrisoarea:

Domnule Director,

« *Independența* va permite de sigur unui « independent », să-și spună și el cuvântul în privința bătăliei ce-și dau în coloanele ei Maghiarii și Românii. Independent sunt mai întâiu pentrucă eu nu sunt nici Maghiar, nici Român, și că nici deaproape nici de departe n'am nici un fel de interes în joc, în cearta care desparte aceste două națiuni.

« Și mai sunt și în calitatea mea de pacifist, devotat principiilor liberalismului și dreptății, care trebuie să hotărască orice judecată adusă într'o chestiune de natura aceasta. Pe urmă nici unul din cele două câmpuri de luptă nu mă poate acuzà de parțialitate în favoarea rivalului său: căci și într'o parte și în cealaltă eu am numeroși prieteni, cari regret de a-i vedea combătându-se între dânșii.

« Și deci, eu am cetit cu atât mai mare interes scrisoarea d-lui de Pázmándy în *Independența* din 27 August, că am avut norocul să ascult pe acest orator la mai multe conferințe interparlamentare, și să apreciez deopotrivă talentul și caracterul său.

« D-l George Moroianu a arătat ieri prin cifre oficiale, în ce măsură reprezentanța română în Camera Ungariei este disproporționată, în raport cu importanța numerică a locuitorilor români.

« Chestiunea este dealtmintrelea de ordin general. Legea electorală ungurească, care este, în Europa, *modelul complicațiunii arbitrare și antiliberale, este făcută pentru a sdrobì toate opozițiile oricare ar fi ele. Și aceasta însemnează — mi se va permite s'o spun — de a ne jucà cu sensul cuvintelor, spunând* minorităților « tu ești reprezentată » când te aranjezi astfel ca să-i lași abià 5 la sută din locurile din parlament!

« Eu prevăd răspunsul d-lui Pázmándy. Ca și d-lui Roman, ca și conferinței interparlamentare, el îmi va spune: « Durand, amicul meu, asta nu te privește; este o afacere internă a Regatului ».

« El se înșală și aici. Chestiunile pe care le ridică o naționalitate oprimată, care cere dreptate, *nu sunt chestiuni interne decât printr'o ficțiune diplomatică*, care în curând va fi trăit. Odinioară puterea părintească — afacere de familie, afacere internă — mergeà până la dreptul de viață și de moarte; azi, un părinte care numai își maltratează copii, n'ar puteà s'o aducă ca scuză spre a se sustrage vindictei publice. Tot asemenea Codul internațional votat anul trecut, chiar în Budapesta de al VII-lea congres al Păcii, proclamă nedemnitatea unui guvern, care organizează sau tolerează masacrul propriilor cetățeni, lucru ce odinioară erà legal. Dar nu este în asta decât un început. Cu progresul civilizației, va sporì sentimentul de solidaritate internațională, pe care-l și proclamă adevărații pacifiști. Și ziua este aproape, când faptul de a tratà nedrept pe un popor, va fi considerat ca o crimă de lez Europa, precum și acela de a-l masacrà. Dealtfel, în orice caz, partidul pacifist internațional trebuie să lucreze la realizarea acestui ideal, la care e angajat prin cuvântul: *Federație Europeană*».

Rog primiți Domnule Director, salutările obscurului d-voastră cetitor.

Durant dit Dupont

In *Indépendance* din 4 Sept. d-l Pázmándy publică o nouă scrisoare ca răspuns la a mea de mai sus. E scrisă cu aceeaș superficialitate și denaturare de fapte ca și celelalte. O dăm ca un document al mentalității specifice a polemiștilor unguri din acel timp, și de totdeauna, căci știm și azi ce argumente aduc ei când susțin revizuirea tratatelor de pace.

Ostanda, 2 Septemvrie 1897

Domnule Director,

« Scrisoarea d-lui Moroianu mă silește să revin încă odată asupra *chestiunii române*.

« E de mirat cu ce artificii caută onorații mei contradictori să denatureze faptele și să pună în mișcare cifrele. Am spus mai înainte că elementul românesc nu constitue decât 12% din populația totală a regatului Sf. Ștefan. Mențin acelaș procent. D-l Moroianu a omis simplamente în calculul său Croația, care are 2½ milioane locuitori. Croația făcând parte integrantă din regatul Sf. Ștefan — a cărui populație totală e de 18 milioane, cifrele mele sunt din toate punctele de vedere exacte.

« D-l Moroianu se înșeală deasemenea asupra modului de recensământ în vigoare în Ungaria. Nu funcționari, ci recensori speciali aleși printre cetățeni, sunt cei cari sunt însărcinați de a culege buletinele pe care fiecare individ major (sau șeful de familie) îl umple cum vrea. Intr'o rubrică e înscrisă *limba maternă* a celui recensat. Acesta răspunde liber: maghiara, româna, germana — înfine limba care vrea. Totalitatea *limbilor materne* dă cifra naționalităților. Această metodă de recensământ, aplicată pentru prima oară în Ungaria în 1870, a fost adoptată de atunci de mai multe țări, între care și de România, ceeace dovedește că e bună.

« D-l Moroianu binevoiește și recunoaște că Unirea Transilvaniei cu Ungaria a fost legal pronunțată de Dieta Transilvană din 1848 [1]). El convine deasemenea că alegerile pentru această dietă s'au făcut pe baza legii electorale din 1791. Atunci aceasta probează îndeajuns că această Unire n'a fost o operă premeditată nici forțată, și că ea răspundeà unui sentiment aproape unanim al reprezentanței constituționale a Transilvaniei (13 *nu* contra, 309 *da*). Acolo unde d-l Moroianu greșește este unde spune că în această dietă nu erau decât 13 deputați români. Ei erau mai mulți, dar ceilalți au votat reunirea la Ungaria [2]).

« Aceasta este o veche tactică a iredentiștilor Români, că, îndată ce unul din conaționalii lor ține cu Ungurii pentru cauza română, ei reneagă imediat, persoanei în chestiune, naționalitatea română.

[1]) Adevărul e că din scrisoarea mea precedentă publ. în « Indép. Belge » din 30 August reiese tocmai contrariul.

[2]) Este extraordinar cum autorul denaturează textul scrisorilor la care răspunde, ca să poată ajunge mai ușor la concluziile care îi convin. Aceasta a fost totdeauna tactica ziariștilor și publiciștilor unguri în chestiile de naționalitate.

« Din fericire agitaţia artificială semănată de *Liga Română* şi susţinută de zelul înfocat precum şi de banii *patrioţilor* din Bucureşti, este în descreştere în Ungaria. Intre cele 2½ milioane de Români din patria mea, nu sunt 10.000 cari să-şi însuşiască ideile de ură şi dispreţ contra Ungurilor propovăduite de utopiştii unei Românii Mari (?).

« Nimeni nu caută în Ungaria să împiedece desvoltarea intelectuală şi materială a Românilor, nici a le răpì limba, obiceiurile şi altele. Dar ceeace nu vom permite niciodată, este ca acest vechiu pământ unguresc, Transilvania, să devină o provincie autonomă românească [1]), a cărei alipire de fapt la România, nu ar fi atunci — cum toată lumea pricepe, — decât o chestie de timp ».

Sunt Domnule Director etc. etc. D. de Pázmándy

In ziua următoare 6 Sept. « L'Indépendance Belge » publicà o nouă scrisoare a autorului acestor pagini, prin care am căutat să pun la punct afirmările delegatului ungur. Direcţia ziarului a însoţit această scrisoare de observaţia că cu publicarea ei, dânsa consideră închisă polemica dintre Români şi Unguri pe chestia Românilor din Transilvania. Dăm mai multe pasagii din aceà scrisoare.

Bruxelles, 4 Sept. 1897.

Domnule Director,

« Vă mărturisesc că mă simt cu totul jenat de a mă vedeà silit să vă cer din nou ospitalitatea pentru a răspunde la ultima scrisoare a d-lui Pázmándy, publicată în « Indépendance » de astăzi. Trebuie însă să resping nouile afirmaţii ale onor. fost deputat ungur în interesul adevărului, precum şi pentru respectul datorat nenumăraţilor cititori ai « Independenţei belgiene », pe cari cu orice chip d-sa vrea să-i inducă în eroare.

« D-l Pázmándy menţinând pentru a doua oară cifra sa de 12 % ca reprezentând elementul românesc din Ungaria, greşeşte de două ori. Intâiu pentrucă chiar adăogând celor 15.133.000 pe cele 2 ½ milioane de locuitori ai Croaţiei, Românii ar constituì din acest total 15 % iar nu numai 12 % cum afirmă d-sa. E în adevăr de mirat cum d-l Pázmándy este aşà de puţin îndemânatec în socoteli. Pe urmă d-l Pázmándy pare a fi uitat că Croaţia este o ţară perfect autonomă, avându-şi legile proprii, un minister aparte, şi guvernându-se în propria ei limbă naţională. Astfel când am vrut să arăt importanţa elementului românesc din Ungaria, pentru a face să reiasă şi mai mult temeinicia revendicărilor sale naţionale, eu nu puteam stabilì proporţia sa numerică decât asupra totalului populaţiei Ungariei propriu zise (fără nici o consideraţie la Croaţia), pentru raţiunea simplă că Dieta din Budapesta nu se întinde decât asupra acestei părţi a regatului.

« In ceeace priveşte felul parţial în care se face recensământul populaţiei în Ungaria, nu sunt numai naţionalităţile din Ungaria care se plâng. Această constatare o fac deasemenea şi streinii cari sunt în curent cu lucrurile din această ţară. Nu voiu cità în acest scop, decât pe d-l Henri Gaidoz, savantul profesor dela Collège de France şi dela Şcoala de Ştiinţe Politice din Paris, care într'un studiu asupra Românilor din Ungaria publicat în « Revue de Paris » (No. din 15 Mai 1894) reproşează statisticii oficiale de a majorà cifrele Maghiarilor în detrimentul celorlalte naţionalităţi. Dealtminteri proporţia cu totul exagerată a sporului populaţiei rasei dominante, care nu este în raport cu numărul naşterilor, dovedeşte până la evidenţă că această creştere nu urmează o cale naturală.

« In ceeace priveşte Unirea Transilvaniei cu Ungaria, d-l Pázmándy zice că faptul că dieta feudală a Ardealului din 1848 a votat unirea acestei ţări cu Ungaria aproape cu unanimitate, « dovedeşte din destul că această unire nu erà o operă premeditată nici forţată...».

« Din faptele istorice reiese însă tocmai contrariul. In adevăr, minoritatea maghiară, care în virtutea legii electorale dela 1791, dispuneà de aproape totalitatea voturilor în dietă, *a*

[1]) Dar evenimentele întâmplate după 20 de ani dela publicarea acestei scrisori, au dovedit că sforţările Ungurilor de a acoperì adevărul s'au dovedit zadarnice, iar ceeace trebuià să se întâmple s'a întâmplat: adică liberarea popoarelor oprimate de sub aspra şi nedreapta lor stăpânire şi deci şi independenţa şi unitatea naţională a tuturor Românilor.

voit să profite de această situaţie privilegiată, votând Unirea cu Ungaria, mai înainte de ce Românii, cari până la 1848 n'aveau drepturi politice, să ajungă la emanciparea lor politică. Maghiarii ştiau foarte bine că în acel caz ei vor fi împiedecaţi. Iată dece Românii din Transilvania, reînoind mereu protestările lor contra injustiţiei comise cu privire la ei, nu-şi îndeplinesc prin aceasta decât o datorie de popor conştient de vitalitatea, de forţa şi de drepturile lui. Ar fi chiar nedemn ca ei să accepte fără condiţii, o stare de lucruri, care a fost creiată fără ei şi împotriva lor.

« Voiu terminà prin aceste cuvinte ale marelui gânditor belgian Emil de Laveleye. El zice în frumoasa lui carte « Le Gouvernement dans la Démocratie », volumul al II-lea, următoarele privitor la Unguri: « Precum unanimitatea rezistenţei contra arbitrarului a salvat Ungaria, tot aşà unanimitatea sforţărilor pentru a supune celelalte rase, a expus-o şi o expune încă la cele mai serioase pericole. Măsurile ce ei le iau din ce în ce mai riguroase, pentru a impune cunoaşterea şi întrebuinţarea limbii maghiare Croaţilor, Slovacilor, Sârbilor, Românilor şi Germanilor cari locuiesc pe teritoriul Transilvaniei, nu pot reuşì să maghiarizeze aceste populaţii, şi ele seamănă numai germenii resentimentelor celor mai periculoase pentru viitor! »

« Şi cât s'a mai schimbat încă în rău starea de lucruri, de când cu călătoria în Ungaria a marelui scriitor belgian ».

Mulţumindu-vă, rog primiţi, etc. etc.

George Moroianu

Intre timp presa europeană şi mai ales presa franceză, belgiană şi italiană a început a da o atenţie tot mai mare situaţiei Românilor din Transilvania.

Vom da în paginile următoare unele extrase din diferite ziare şi reviste străine spre a ilustrà interesul ce-l purtà Românilor subjugaţi opinia publică din aceste ţări, prezentând aşà zicând chestia noastră naţională în lumină europeană.

Ziarul lui Emile Féron « La Réforme » din Bruxelles, al cărui director politic erà cunoscutul publicist şi om de Stat belgian George Lorand, fost ministru în timpul răsboiului mondial, scrià în numărul său dela 2 Iunie 1892 următoarele sub titlul: *Românii din Ungaria.*

« Se ştie că Ungurii cari nu s'au dat înapoi nici chiar dela o revoluţie, pentru cucerirea independenţei lor, oprimă la rândul lor popoarele de rasă latină şi slavă care fac parte din regatul Ungariei şi constituie în realitate majoritatea locuitorilor. Astfel Românii cari sunt în număr de trei milioane au o reprezentanţă derizorie şi fără nici o influenţă posibilă asupra hotărîrilor Parlamentului ungar în care Maghiarii s'au aranjat să aibă majoritatea.

« Singurele adunări unde Românii puteau aveà reprezentanţa la care aveau dreptul, sunt comitatele, adunări judeţene analoage cu consiliile noastre provinciale şi care se bucurau până de curând de o autonomie destul de mare. Dar se pare că şi aceasta erà prea mult, căci Ungurii meditează dejà de mult de a le lua cea mai mare parte din atribuţii, pentru a le transferà autorităţilor centrale.

« Românii din Transilvania au trimis o deputaţiune la împăratul pentru a protestà contra stării de opresiune în care se găsesc. Dar cum ar fi fost cam greu de a nu le recunoaşte temeiul plângerilor lor, a fost mai uşor ca să fie pur şi simplu trimişi la plimbare. Cancelaria împărătească le-a refuzat audienţa cerută, sub pretext că solicitatorii n'ar fi avut mandat de a vorbì în numele Românilor din Ungaria.

« Atâta vreme cât ei vor rămâneà izolaţi, cererile lor riscă foarte mult să nu fie luate în consideraţie; dar din ziua când ei se vor alià cu diversele ramuri slave, ei vor fi destul de puternici pentru a forţà pe Unguri de a aduce mai multă dreptate în administraţia lor. Sforţările tuturor oprimaţilor din regatul Sf. Ştefan, ar trebuì să se concentreze tocmai în direcţia realizării acestei alianţe ».

Importantul cotidian « L'Indépendance Belge » din Bruxelles din 4 Iunie 1892 se exprimă în acelaş mod hotărît în favoarea transilvănenilor şi blamând purtarea Ungurilor. Vorbind de prezentarea *Memorandului* la Viena şi de purtarea brutală a împăratului cu supuşii lui Români, cărora le-a închis uşile palatului, ziarul belgian mai adaugă: că Românii « sunt trataţi în paria de rasa stăpânitoare a Maghiarilor ».

« Vechile privilegii ce le aveau Românii au fost desființate, bunurile le-au fost confiscate, ziarele suprimate, ziariștii lor băgați în închisoare, iar învățătorilor și preoților lor li s'a făcut viața nu se poate mai mizerabilă. Tot ceeace șovinismul cel mai exaltat a putut născocì în materie de vexațiuni, a fost pus în lucrare, spre a oprimà poporul românesc, pentru a stinge în el sentimentul individualității sale și a-l face apt pentru maghiarizare ».

« La Réforme » din Bruxelles din 19 Iunie 1892, cu ocazia vandalismelor dela Turda, Șimleul Silvaniei, etc. împotriva delegaților cari se duseseră cu *Memorandul* la Viena, sub titlul « *Românii din Ungaria* » scrià următoarele: « In mai multe rânduri noi am semnalat situația inegală, apăsătoare și nenorocită a celor trei milioane de Români din Transilvania și Banat, supuși coroanei ungare. Studenții Români au protestat și noi am rezumat *Memoriul* lor. Guvernul maghiar a răspuns prin persecuții polițienești, care nu probează decât un lucru: că el își dă seama că n'are dreptate și că protestările românești sunt întemeiate.

« Când acești persecutați reclamă, autoritățile îi arestează și Ungurii se îndreaptă împotriva lor cu tot felul de violențe și de excese « cum s'a întâmplat cu membrii delegației care a dus *Memorandul* la Viena », încheie ziarul belgian.

« L'Indépendance Belge » din 17 Iunie 1892 scrià : « După cum se puteà prevedeà chestiunea Românilor din Transilvania, ia niște proporții îngrijorătoare în urma violențelor de care Ungurii s'au făcut culpabili față de membrii delegației (Memorandului) care au fost așà de rău primiți de autoritățile din Viena și Budapesta. O vie agitație domnește în România (liberă) în favoarea compatrioților supuși coroanei ungare. Un comitet s'a format în București pentru a organizà o mare manifestație de protestare în contra acestor vexațiuni. Din acest comitet fac parte cele mai distinse personalități din toate partidele politice, foști miniștri atât liberali cât și conservatori, ca d-nii Ureche, T. Ionescu, Sturdza, Păucescu, Grădișteanu, Stolojan, Filipescu, Aurelian, Stătescu, Blaremberg, deputați, senatori, rectorul Universității din București, academicieni, advocați, mari industriași și comercianți, precum și directorii tuturor ziarelor din București. Este limpede deci că așà pusă peste frontieră, chestiunea are să ia o turnură foarte delicată pentru guvernul unguresc.

« Dar el a voit-o ».

« La Réforme » din Bruxelles din 28 Februarie 1893 sub titlul *Naționalitățile din Ungaria* scrie: « Primim dela un Român din Ungaria informații în privința răsboiului crâncen pe care-l face guvernul maghiar împotriva fraților săi de rasă și împotriva Slavilor supuși Coroanei Sf. Ștefan.

« In ultimele zile două mari procese politice au fost judecate de tribunalele maghiare și ambele au fost urmate de condamnarea acuzaților. Unul dintre ei, Dr. Vasile Lucaci, unul din conducătorii partidului național român din Transilvania, a fost condamnat la un an închisoare și 1000 fiorini amendă. Celălalt, Svetozar Hurban Vajansky, un publicist slovac, care apărà cu curaj interesele neamului său, a fost condamnat la un an închisoare și 500 fl. amendă.

« Aceste acte de persecuție vor aveà cel puțin un rezultat excelent: ele au convins pe naționalitățile nemaghiare ale Ungariei de necesitatea de a se unì, de a-și dà mâna frățește pentru a revendicà de comun acord recunoașterea drepturilor și libertății lor. Delegați ai Românilor, Croaților, Slovacilor, Sârbilor și Rutenilor s'au întrunit de curând pentru a elaborà un proiect de alianță pe baza unui program comun de acțiune împotriva persecutorilor.

« Trebuie să felicităm pe Români, Croați, Slovaci și celelalte victime ale panmaghiarismului, de a fi înțeles în sfârșit că numai unirea lor va constituì puterea lor. Guvernul unguresc care a profitat cu abilitate de antagonismul dintre naționalitățile Ungariei, pentru a le impune voința, are să poată cu greu rezistà sforțărilor lor unite ».

In acelaș fel scrie ziarul lui Jules Méline, « *La République Française* » (Paris) din 25 Maiu și din 30 Maiu, apărând cu căldură drepturile Românilor din Transilvania și ale celorlalte naționalități.

In vara anului 1893 s'a răspândit pretutindeni vestea că guvernul ungar va chemà în sfârșit la bara justiției pe autorii Memorandului — ceeace însă nu s'a întâmplat decât în Maiu 1894. Dar presa străină s'a alarmat de acest act arbitrar al guvernului din Budapesta și iată ce scrià, între altele, *L'Indépendance Belge* din 9 Iunie 1893 în această privință:

« Până aici această mișcare n'a avut un caracter revoluționar sau separatist. Promotorii mișcării au atras simplamente atenția guvernului central, asupra felului abuziv în care administrația

maghiară aplică legile și constituția. In această atitudine nu e nimic care să justifice o acuzare atât de gravă (de înaltă trădare) ca aceea care este aruncată în sarcina membrilor comitetului național român.

« Românii din Transilvania văd în acest act al guvernului unguresc o tentativă de revoltă. Pentru dânșii actul acesta ascunde un gând de un machiavelism odios, dacă el ar există în adevăr: prin care se urmărește provocarea unei nemulțumiri generale și violente, care să provoace turburări când apoi cei din Pesta ar puteà spune că Românii din Transilvania amenință prin revendicările lor constituția și legile țării.

« Cu toate că noi nu facem aici decât să raportăm impresiile pe care acest proces ce se pregătește le-a produs printre Românii din Ungaria, nu înțelegem să adoptăm aprecierile și insinuările la care au dat loc amenințarea cu un proces de înaltă trădare împotriva patrioților puși în fruntea mișcării naționale (române). Noi numai le semnalăm.

« Cu toate acestea atitudinea autorităților ungare nu este mai puțin în ochii noștri lipsită în mod suveran de simț politic și crudă ».

Intr'o corespondență mai lungă din Viena din 19 Iunie 1893, *Journal des Débats* anunță și el viitorul proces al *Memorandului*, pe care guvernul unguresc erà hotărît să-l deschidă. Marele ziar parizian povestește peripețiile delegației române care a mers la Viena să prezinte *Memorandul* împăratului, arătând că împăratul a închis ușile palatului delegației, pentrucă altfel s'ar fi supărat rău guvernul unguresc. Imprejurarea aceasta, continuă corespondentul din Viena al lui *Journal des Débats*, n'a descurajat comitetul partidului național. Văzând el că cei din Viena și din Budapesta își făceau urechea toacă față de plângerile poporului român, s'a adresat atunci întregii opinii publice din Apus. Memorandul a fost tradus în franțuzește, englezește și nemțește și a fost trimis la adresa numeroaselor personalități politice din Europa, astfel că, într'un timp scurt, pretutindeni lumea a fost lămurită asupra adevăratei situații a poporului român din Ungaria.

« Și afacerea n'a rămas aici. Voiajul la Viena al Românilor a provocat în Camera deputaților din Budapesta desbateri furtunoase. Guvernul maghiar, care aveà încă în capul lui pe contele Szapáry, a sfârșit prin a cedà cererilor opoziției maghiare și a ordonat o anchetă judiciară. Ancheta a fost lungă și minuțioasă, ea a durat aproape zece luni. Infine pe la mijlocul lui Maiu s'a procedat la instrucția acuzaților. Cei 25 de membri ai Comitetului național au fost chemați în fața judelui instructor. Toți fără deosebire s'au prezentat la interogatoriu și au făcut declarații identice: toți recunosc de a fi participat la conferința națională din Sibiu (care a hotărît trimiterea *Memorandului* regelui la Viena) și de a fi votat prezentarea acestui *Memorand*, de a fi participat la redactarea acestui document, și în sfârșit de a fi contribuit la publicarea și răspândirea lui în streinătate. In acelaș timp preveniții au protestat contra acuzării de a fi pus la cale « o răscoală contra autorităților constituționale » ale Ungariei. Ei au declarat că Românii adresându-se împăratului-rege, n'au făcut decât să uzeze de dreptul de petiționare garantat de constituție, acelaș drept de care s'au servit câteva luni mai târziu și episcopii din Ungaria, cari au supus regelui *Memorandul* lor contra programului politic-religios al cabinetului Wekerle. Iată unde a ajuns chestiunea.

« Din partea partidului național român se atribue în adevăr, acestui proces, o mare importanță pentru cauza română, căci membrii comitetului sunt hotărîți să spună tot ceeace națiunea lor are pe inimă de douăzeci și șase de ani încoace, și ei așteaptă dela aceste desbateri un mare efect asupra opiniei publice din Europa ».

Sub titlul « Maghiari și Nemaghiari » organul lui Jules Méline *La République Française* din 22 Iunie 1893, publică sub iscălitura lui Félix Leseur, primul redactor al ziarului și apărătorul însuflețit al cauzei Românilor din Ungaria, un articol mai lung din care extragem câteva pasagii:

« Noutățile din Ungaria sunt mereu foarte supărătoare din punct de vedere umanitar. Denegările justiției, persecuțiile, măsurile de opresiune se îmmulțesc în fiecare zi dincolo de Leita, lovind cu o asprime din ce în ce mai accentuată populațiile nemaghiare din Statul unguresc. Din această împrejurare rezultă o agitație deplorabilă pentru binele țării și antagonismul nu face decât să se desvolte între diferitele rasse cu cortegiul său fatal de uri și violențe.

« Jurnalele din Ungaria sunt pline de articole de polemică asupra drepturilor naționalităților. Presa maghiară neagă aceste drepturi, pe care le apără și proclamă organele române și slave. In urma acestor împrejurări presa europeană s'a simțit îndemnată de a se interesà de aceste desbateri,

pe care cititorii noştri le cunosc à fond, căci am vorbit adeseori de ele. Ziarele liberale de pe continent, cum erà de datoria lor, au blamat pe Unguri. Aceştia se împacă greu cu critica şi se dedau la protestări sgomotoase în care furia nu este destul de bine disimulată ».

Ziarele franceze, belgiene şi multe din cele italiene, iau notă pe larg de desbaterile conferinţei naţionale din Sibiu din 23 şi 24 Iulie 1893, unde s'a proclamat încă odată solidaritatea tuturor Românilor din Ungaria şi Ardeal cu autorii *Memorandului.*

Cu ocazia procesului *Replicei* (dela 1 Sept. 1893) şi condamnarea lui Aurel C. Popovici la patru ani de închisoare şi la 5.000 florini amendă (ceeace corespunde în banii de astăzi la aproape 500.000 lei), ziarele străine sunt unanime în a blamà justiţia maghiară. Astfel *La République Française* din 31 August şi 2 Sept. şi *Journal des Débats* din 2 Sept. 1893 publică lungi articole de blam contra sentinţei atât de severe.

La République Française din 2 Sept. laudă felul admirabil de bine documentat cu care a fost redactată *Replica* de către Aurel C. Popovici şi al cărei « efect produs dincolo de hotare a fost considerabil ». Chestiunea naţiunilor nemaghiare din Ungaria a fost prin această scriere definitiv pusă în faţa concertului european.

« Tocmai din această cauză guvernul maghiar n'a putut să ierte d-lui Popovici. Patriotul român denunţase în mod public şi cu curaj acţiunea de maghiarizare extremă a Ungurilor în Transilvania, demascând pe vinovaţi. El trebuià deci să suporte greutatea răsbunării şi furiei maghiare. Iată de ce i s'a intentat un proces de înaltă trădare pentrucă a scris *Replica* la memoriul studenţilor unguri. Aceasta a fost originea procesului din Cluj.

« Să urmăreşti un om pentrucă a redactat o pagină de istorie, pentru a fi citat pe principalii publicişti din Budapesta, pentru a fi reunit documente administrative, pentru a fi adăugat la această lucrare harta etnografică a Austro-Ungariei a germanului Kiepert, toate acestea constitue dejà o inichitate destul de frumoasă, dar ce să zicem despre felul în care procesul însuş a fost condus? Termenele legale dintre citaţie şi judecare neobservate, — d-l Popovici, condus dela Predeal la Cluj între jandarmi, ca un rău făcător, — toţi juraţii maghiari, adică în acelaş timp judecători şi părţi, — din cei şase apărători aleşi de acuzaţi, numai doi: fruntaşii slovaci Paul Mudron şi Miloş Stefanovici au fost toleraţi de procuror, iar când ceilalţi patru (Români) au protestat contra acestei violări a dreptului de apărare, au fost expulzaţi din sala desbaterilor. Mai departe cererea studenţilor români dela toate universităţile din Austro-Ungaria, de a se solidarizà cu Popovici şi de a fi judecaţi împreună cu ei respinsă — şi înfine, condamnarea îngrozitoare din îndoitul punct de vedere juridic şi umanitar! Să cugetăm puţin mai adânc la toate acestea şi se va vedeà dacă zilele trecute am mers prea departe când am vorbit de « comediile judiciare ungureşti ».

« Românii de dincoace şi de dincolo de Carpaţi au fost revoltaţi de această strigătoare nedreptate. Şi au şi de ce să fie: existà în toată această afacere o intenţie atât de voită de provocare, încât nu putem decât să admirăm o răbdare pe care n'au avut-o în împrejurări identice nici d'alde Kossuth, nici Görgey, nici Klapka, nici Deák. Deaceea din adâncul inimii noastre trimitem condamnaţilor din Cluj şi naţiunii române pe care o reprezintă, omagiul sincerii noastre simpatii. *Condamnarea lor grăbeşte ceasul mântuirii neamului lor.* Induioşarea cauzată de suferinţele lui Silvio Pellico, n'a făcut oare pentru liberarea Italiei de Nord, mai mult decât atâtea polemici? »

Acest proces al *Replicei* cu rezultatul lui care izbià cu atâta brutalitate drept în faţă, a avut un răsunet mare şi în Italia, unde ziare ca *Il Diritto* din Roma, *Gazetta Piemontese* din Turin, *Il Faro Romagnolo* din Ravena; apoi *Il Secolo* din Milano, *Il Resto del Carlino* etc. l-au înregistrat şi comentat în favoarea Românilor.

Intre timp delegaţii Românilor, Sârbilor şi Slovacilor din Ungaria s'au întrunit la Viena în Noemvrie 1893 şi au hotărît încheierea unei alianţe în vederea unei acţiuni comune împotriva procedeelor guvernului maghiar faţă de aceste naţionalităţi. Ziarele franceze în special, *La République Française*, *Le Siècle* al lui Yves Guyot, *Le Journal des Débats* al lui Patinot, *La Justice* a lui Clemenceau, *L'Indépendance Belge* şi *La Réforme* din Bruxelles etc., au luat notă cu simpatie de această acţiune comună a Românilor cu celelalte naţionalităţi nemaghiare, şi au încurajat-o din răsputeri.

In acelaş an 1893 când s'a judecat marele proces al *Replicei* şi numeroase alte procese de presă împotriva ziarelor române din Ardeal, care cu toatele s'au terminat cu osândirea la pedepse grele

a acuzaţilor martiri, opinia publică apuseană, şi mai ales cea din Franţa, fiind cuprinsă de un viu interes pentru cauza naţională română, a căutat tot mai mult să o cunoască mai de aporape. Astfel în Iunie 1893, *Felibrigiul latin* din Montpellier, sub ale cărui auspicii fusese încoronat Alecsandri în 1878 pentru cântecul *Gintei Latine*, a invitat pe autorul acestor pagini să meargă la Montpellier, spre a ţine o conferinţă despre luptele şi aspiraţiile Românilor din Transilvania. Conferinţa a avut loc o lună mai târziu, în Iulie, în sala cea mare a Primăriei din Montpellier, iar după conferinţă, la o masă frăţească, aceşti nobili fii ai Provenţei, au rostit cuvinte de iubire la adresa Românilor transilvăneni, şi tot atunci unul din poeţii lor favoriţi, *Charles Gros*, a cetit o poezie în limba provansală, adică dialectul aşa de strălucit ilustrat de genialul Mistral în al său poem nemuritor «Mireille». In această poezie Charles Gros face aluzie la soarta Memorandului prezentat de Dr. Raţiu împăratului şi ironizează pe acesta usturător din cauza felului cum a primit pe Români, mustrându-l şi zicându-i: «*Omenirea, o, împărate, care dispreţueşti gloria de a fi iubit, strigă răzbunare în lumea întreagă . . .*».

Pentru sentimentele înduioşătoare şi de adâncă dragoste pentru Români, care reies din cele trei strofe ale poeziei, le reproducem aici în traducere românească, ca o aducere aminte recunoscătoare faţă de memoria celui care le-a scris şi a Felibrilor cari le-au aclamat, ascultându-le:

Patru milioane de Români, împărate,
La genunchi-ţi au venit să-ţi ceară,
Ca să le laşi limba pe care mama lor
Incă din leagăn, i-au învăţat s'o vorbească.
Iar tu măreţ rege, c'o înfăţişare grozavă:
Ai răspuns delegaţilor: puteţi contà pe mine, —
Şi pe urmă nu peste mult, tu însuţi ai dat un ordin,
Prin care toţi au fost aruncaţi în prinsoare.
Refren: Fraţi din Transilvania, —
Franţa vă strânge mâna.
Păstraţi iubirea voastră de ţară;
Latinii nu sunt decât o familie —
Prin ale cărei vine curge acelaş sânge!

Sângele roman din vinele voastre
Vă inundă fruntea din ce în ce mai aprins,
Căci voi nu vreţi ca zdrobiţi sub greul lanţurilor,
Să muriţi de foame în negrele temniţi.
Omenirea, o! împărate, care dispreţueşti gloria de a fi iubit
Strigă răzbunare în lumea întreagă.
Libertatea dela palat la colibă,
Preţueşte însutit mai mult decât coroanele şi laurii!
Refren: Fraţi din Transilvania etc.

Vai! mândrul Român îţi pretinde libertatea
In ogoare şi-acasă.
Căci nimeni nu poate să-şi uite de ţară,
Părăsindu-şi limba, şi punându-şi călişul în gură!
— Ascultă colo departe pasărea mării cum strigă,
Pleacă-ţi urechea la trilurile privighetorii:
In cântecele lor, fiecare din ele aclamă
Dulcele graiu ce li l-a dăruit Ziditorul! [1])
Refren: Fraţi din Transilvania, ş. a. m. d.

[1]) Manuscrisul acestei poezii, care mi se dăruise de autor în original şi în traducerea franceză, mi l-a cerut regretatul V. A. Ureche, preşedintele deatunci al Ligii Culturale, spre a-l depune spre păstrare în Biblioteca Urechea din Galaţi, unde poate se mai găseşte şi astăzi. Când Ureche a publicat *Albumul de Voci Latine* un an mai târziu (1894), dânsul a înserat în Album şi această poezie, fără altă indicaţie sau lămurire a provenienţei ei, cum ar fi trebuit.

PROCESUL MEMORANDULUI

Cum spuneam mai sus, lipsa de simț politic și șovinismul orb al guvernului maghiar l-au făcut să comită una din cele mai grave erori politice de care un guvern oarecare s'a făcut vreodată vinovat, intentând acest proces al *Memorandului* dus de Români la Viena și răspândit în toată Europa. Felul cum s'a desfășurat procesul, în mijlocul unei mari însuflețiri și solidarități naționale, căci Românii transilvăneni țărani și intelectuali au alergat din toate părțile Ardealului și Banatului să întâmpine pe acuzați și să le exprime toată simpatia și dragostea lor, a dat naștere la mari manifestații naționale la toate stațiile de drum de fier pe unde au trecut acuzații, pe când în Cluj adunase la un moment dat peste douăzeci de mii de Români, ceeace a îngrozit autoritățile maghiare, care au luat strașnice măsuri ca toți acei Români să fie depărtați din Cluj, fiindu-le teamă să nu turbure la un moment dat ordinea publică.

Procesul s'a desbătut în mijlocul unei adevărate terori din partea prezidentului Curții cu Jurați Baron Szentkereszthy și procurorului Vita Sándor, cari au făcut tot posibilul să lase pe acuzați fără apărători, aceștia neputând suferì șicanele ce li se făceau la tot momentul și amenzile la care erau condamnați, când își exercitau rolul lor de apărători, până când în cele din urmă fiind amendați din greu pentru orice intervenție mai energică a lor în proces, s'au văzut siliți să se retragă, lăsând pe acuzați fără sprijinul lor. Cu toate acestea, procesul a ținut trei săptămâni, căci a început la 7 Maiu și s'a terminat la 25 Maiu cu condamnarea tuturor acuzaților la pedepse grele, variind între un an și cinci ani de temniță.

Cel mai greu condamnat a fost regretatul Dr. Vasile Lucaciu, care a primit cinci ani de osândă. La ieșirea din sala desbaterilor, condamnații au fost viu aclamați de o imensă mulțime de Români cari umpleau străzile Clujului. Iar soția lui Lucaciu, când a zărit pe nobilul ei soț ieșind din sala Redutei (azi cercul militar) unde s'a desbătut procesul, i-a strigat: *Sunt mândră că pe tine te-au prețuit mai mult ca pe toți, dându-ți cinci ani de închisoare!*

Sentința s'a dat a treia zi după încheierea desbaterilor și după ce Dr. Ion Rațiu a citit cu o voce de stentor mândra și mult cuprinzătoarea lui declarație, în care arătà toate ilegalitățile ce se comiseseră în cursul desbaterii acestui proces istoric și încheiând cu cuvintele întăritoare de inimi: *că existența unei națiuni nu se discută, ci se afirmă.* Declarația doctorului Rațiu am tradus-o în franțuzește și publicat-o în întregime în « Journal des Débats » ediția de dimineața (albă) din 5 Iunie 1894.

In cele două zile care au separat încheierea desbaterilor de ziua în care s'a pronunțat această aspră sentință, îmi aduc perfect aminte cum toată lumea spuneà că telefonul și telegraful au funcționat în modul cel mai activ între Cluj și Budapesta, și toată lumea a avut atunci impresia că pedepsele grele au fost dictate mai mult de guvernul din Budapesta decât de Curtea cu Jurați. Emoția produsă asupra Românilor din Cluj mai întâiu, și pe urmă asupra tuturor Românilor, după ce sentința a fost cunoscută, nu se poate descrie. Ea trebuià văzută și simțită, cum am văzut-o și simțit-o eu, care mânat de dorul de a asistà măcar la încheierea acestui proces celebru, dintre nația noastră și nația maghiară, am părăsit Parisul la 19 Maiu mergând la Cluj, după ce făcusem împreună cu camarazii mei din comitetul Ligii: Ov. Densușianu, Dr. An. Teohari, Mih. Ianculescu, azi distinși profesori ai Universității din București, Dr. C. Nanu, medic comunal în București, Dr. Popa și C. Nicoleanu, tot ce am putut, spre a organizà un serviciu de informații cât mai complet spre a întregì în acest fel informațiile diverselor agenții telegrafice, care adeseori nu erau destul de precise.

Toată presa liberală și democratică din Europa a fost la înălțime cu ocazia acestui proces. Noi ne vom mărginì a reproduce aici câte un comentariu, mai ales din presa franceză, care a fost în marea ei majoritate larg informată, căci a vrut să fie informată și care a luat o parte vie la suferințele noastre de atunci, ceeace au dovedit-o numeroasele articole scrise în acea împrejurare în favoarea cauzei române, cu o simpatie deosebită pentru dreptul nostru, și pentru care nu avem destule cuvinte să-i exprimăm recunoștința noastră astăzi, când ne pregătim să sărbătorim 10 ani dela Unirea Ardealului cu țară mamă. Și mai reproducem câte ceva din presa belgiană care și ea a făcut atunci servicii inapreciabile cauzei române, precum și din presa italiană — fiindu-ne imposibil să dăm aprecierile și ale altor jurnale—căci multe ziare chiar din Germania, ca «Kreuzzeitung», sau din Austria, cum

erà « Reichspost » etc. în ciuda prepotenței *Triplei Alianțe* din acea vreme, au fost silite să recunoască dreptatea cauzei române.

In ziua de 7 Mai 1894 ziarul « L'Indépendance Belge » din Bruxelles a publicat un rezumat lung pe 4 coloane al *Memorandului*, care a format obiectul procesului, informând astfel nu numai publicul belgian despre evenimentele dela Cluj — ci și numeroasele ziare străine care erau abonate la « L'Indépendance Belge » — pe atunci un mare organ internațional. Apoi ziarul a publicat zi de zi telegramele Ligii din Paris, despre mersul procesului, ceeace au făcut și alte ziare belgiene — ca « La Réforme », « L'Etoile Belge », « Le Précurseur » din Anvers, etc.

Ziarele din Paris au fost la înălțime, dând cele mai multe din ele zilnic relații detailate despre mersul procesului și comentându-le în mod favorabil.

Astfel a fost « Le Journal des Débats» [1]) care și el a publicat în ziua de 7 Mai un lung articol de fond despre procesul din Cluj și zilnic a dat relațiile telegrafice primite de Liga din Paris despre mersul procesului. « Journal des Débats » a publicat și două scrisori mai lungi ale mele trimise din Cluj cu impresiile ce le culesesem despre proces. Scrisorile sunt neiscălite.

Sentința aspră dată atunci împotriva conducătorilor Românilor din Ardeal, a fost viu comentată în articole de fond de cele mai multe ziare din Paris, din Belgia și din Italia care au fost unanime în a-și exprimà simpatiile lor pentru condamnați și pentru dreapta lor cauză. Astfel au fost « Débats », al lui Patinot, « Figaro », « Le Siècle » al lui Yves Guyot, « Libre Parole », « La Justice » a lui Clemenceau, « L'Intransigeant » al lui H. Rochefort, « La République Française » a lui Méline, « L'Indépendance Belge », « La Réforme » a lui G. Lorand, « L'Eclair », etc. etc.

D-l George Clemenceau a scris cu această ocazie în ziarul său « La Justice » un articol admirabil documentat, destinat să lămurească opinia publică franceză asupra procesului *Memorandului* și asupra întregului litigiu politic și moral dintre Unguri și Români. Valoarea acestui articol din « La Justice » scris într'un stil de o vigoare caracteristică autorului lui, este nu numai în raport cu locul proeminent, pe care-l jucà la aceà epocă d-l Clemenceau ca jurnalist de rasă și ca polemist care ocupà un loc unic între polemiștii țării lui, dar importanța istorică a acestui articol intitulat *Luptă de rase* crește și mai mult prin rolul extraordinar și hotărîtor pentru viitorul Franței, al omenirii civilizate și al popoarelor oprimate, pe care d-l Clemenceau aveà să-l joace douăzeci de ani mai târziu, în cel mai mare răsboiu pe care l-a văzut lumea. Nu mai încape nici o îndoială, că fără Clemenceau în capul guvernului francez răsboiul mondial n'ar fi fost câștigat poate niciodată, căci înalta lui înțelegere politică și prestigiul lui fără seamăn din acele clipe hotărîtoare pentru soarta lumii, a știut să impună pe genialul Mareșal Foch ca comandant suprem al armatelor aliate, și pe de altă parte grație neînfrântei lui energii de adevărat « Tigru » cu care a condus răsboiul și a știut să curețe din calea lui toate elementele dubioase și ezitante, care s'ar fi mulțumit cu o pace rușinoasă, el a dat răsboiului îndrumarea care aveà să asigure isbânda.

Deci ca o podoabă a acestor pagini și ca un omagiu pentru marea personalitate politică care l-a scris, dăm aici în întregime articolul de care vorbim.

LUPTA DE RASE

« Se judecă în momentul acesta la Cluj, capitala Transilvaniei, un proces de înaltă trădare care interesează în cel mai înalt grad și pe supușii împăratului Francisc Iosif și pe toți oamenii cari doresc o mai bună repartiție a justiției între popoare.

[1]) Cum procesul Memorandului s'a tot amânat, mai întâiu erà vorba ca el să se desbată în primăvara anului 1893, apoi în toamna aceluiaș an, noi ligiștii am căutat să asigurăm din vreme interesul presei străine, și al celei franceze în special pentru acest proces. In consecință ne-am adresat la unele ziare mai importante din Paris, rugându-le să primească și direct dela noi unele informații cu privire la acest proces, care trebuià să devie un eveniment politic european. Păstrez încă printre hârtiile mele o scrisoare a secretarului de redacție de atunci al ziarului *Débats*, prin care mă anunțà că directorul din aceà vreme, regretatul Georges Patinot, mă autorizà să trimit pe seama ziarului unele informații și corespondențe despre proces. Iată scrisoarea în chestiune:

Journal des Débats. Paris, 10 Aug. 1893.

Domnul meu,

Am împărtășit d-lui George Patinot oferta Domniei Voastre de a ne ține în curent cu procesul Românilor din Transilvania. Dânsul mă însărcinează să Vă mulțumesc și să Vă spun că va fi fericit să insereze câteva corespondențe asupra acestei interesante chestiuni. Vă rog să credeți, Domnul meu, în sentimentele mele cele mai distinse.

V-te *R. de Caix.*

« Toată lumea ştie că Austria, în calitatea ei de « expresie geografică » este prada naţionalităţilor. Nu sunt pretutindeni decât conflicte şi lupte. Vă puteţi închipuì plictiseala unui monarh ai cărui supuşi vorbesc şeaptesprezece limbi! Când ne aruncăm ochii pe o hartă colorată după locul pe care-l ocupă fiecare rasă, cu ideea de a atribuì fiecăreia partea ce ise cuvine, încurcătura creşte în prezenţa nenumăratelor enclave risipite ca din întâmplare. Ungaria, pentru a nu o cità decât pe ea, este presărată cu grupuri germanice: ba întâlnim acolo nucleuri de populaţie cehă destul de importante. Nimeni n'a propus niciodată după cât ştiu de a constituì aceste enclave în stare de provincii separate.

« Cu totul altminteri se prezintă *Românii din Ungaria şi Transilvania*, cari în număr de trei şi jumătate milioane, luptă dejà de vreme îndelungată pentru a obţine autonomia, în privinţa căreia au desigur drept. Este interesantă istoria lor.

« La 15 Maiu 1848, Românii din Ungaria, din Transilvania şi din Bucovina, întruniţi într'o imensă adunare în număr de peste 40.000 pe Câmpul Libertăţii de lângă Blaj, adoptară în unanimitate o rezoluţie, prin care pretindeau « o administraţie naţională autonomă, atât din punct de vedere politic cât şi bisericesc » şi conchideau la o Constituţie bazată pe principiul federaţiunii. O asemenea Constituţie erà reclamată şi de populaţiile croate, sârbe şi slovace.

« Maghiarii nu secundară deloc revendicările atât de legitime ale raselor vecine lor. Ei pretindeau să păstreze Transilvania înglobată în Statul ungar, impunând Românilor opresiunea, de care suferiau şi ei cu atâta nerăbdare, din partea Germanilor. Ei proclamară detronarea Casei de Austria, şi departe de a solidarizà cauza lor cu aceea a celorlalte naţionalităţi, cerură prin proclamaţia dată de Ministerul Bathiányi: « Supremaţia elementului maghiar aşà cum Ungaria o câştigase înainte cu o mie de ani cu armele în mână ». Asta însemnà proclamarea suveranităţii forţei împotriva căreia se revoltaseră ei.

« Se ştie că ostilitatea Banului Croaţiei Jellachich, nu a contribuit puţin la înfrângerea lui Kossuth şi a lui Görgey.

« Revoluţia ungurească înfrântă, Francisc Iosif a trebuit să recunoască autonomia Transilvaniei.

« Dar după 1866 pactul care a consacrat dualismul austro-ungar a încorporat Transilvania la Ungaria şi a dat pradă hegemoniei maghiare naţionalităţile nemaghiare.

« Românii, întruniţi din nou la Blaj, au protestat contra acestui pact, încheiat împotriva voinţei lor. Cu toate astea noul regim acordà importante satisfacţii sentimentului naţional al populaţiilor române.

Trei legi fundamentale garantau:

1. Autonomia bisericii române;
2. Invăţământul naţional în limba română;
3. Recunoaşterea limbii române ca limbă oficială cu aceleaşi drepturi ca limba maghiară.

« Dar, toate aceste prerogative sunt azi nimicite. Şcolile maghiare singure sunt întreţinute din fondurile Statului. Şcolile româneşti sunt întreţinute din contribuţiile particulare ale Românilor şi învăţământul trebuie să se facă (în mare parte) în limba maghiară. Infine pretutindeni justiţia este administrată în limba maghiară. Legea este deci în mod scandalos violată.

« Dar asta încă nu e tot. Prin dispoziţii arbitrare, introduse în legea electorală, s'a ajuns până acolo încât Românii sunt lipsiţi de orice drepturi politice. Censul electoral este de zece ori mai mare pentru Românii din Transilvania, ca în restul Ungariei. Circumscripţiile electorale au fost astfel formate, că ţăranul român trebuie să facă un drum de o zi întreagă pentru ca să-şi exerciteze dreptul de cetăţean. Românii cari, din 417 deputaţi câţi numără camera ungară, ar aveà proporţional dreptul la 75 de deputaţi, n'au nici unul. Libertatea presei este absolut iluzorie. Intr'un singur an, au fost intentate nouăsprezece procese de presă ziarului « Tribuna », ziar român, care apare la Sibiu. Trei din redactorii ziarului s'au văzut condamnaţi la un total de opt ani de închisoare. Va convenì fiecare că tabloul este destul de întunecos.

« In 1892, Românii din Transilvania se întruniră în conferinţă naţională alegând douăzeci şi cinci [1]) dintre ei pentru a redactà un memorand, care să cuprindă doleanţele lor. Acest memorandum

[1]) Aici e vorba de comitetul executiv de 25 de membri al partidului naţional român.

a fost tradus și publicat în mai multe limbi. O delegație însărcinată de a-l prezintà împăratului, a văzut cum i s'au închis porțile palatului, sub presiunea Ministerului ungar. Cei 25 de membri ai comitetului-delegat autori ai *Memorandului*, sunt trași azi în fața juriului maghiar, pentru crimă de înaltă trădare. Li se impută că anumite expresii din *Memorand* implică gânduri ascunse iredentiste. Acest proces este în adevăr o rușine pentru libera națiune maghiară. Doctorul Rațiu și amicii lui pot să fie condamnați, *opinia publică europeană i-a achitat însă dinainte.*

« Ce profit poate așteaptà Statul ungar dela o așà de revoltătoare persecuție? Ce sentimente vor duce cu ei acasă cei 15.000 de țărani Români, cari au alergat din toate părțile țării la Cluj, pentru a aclamà pe acuzați? Cum va puteà cineva să-i împiedice a-și întoarce privirile către București?

« Ungurii s'ar onorà pe ei înșiși, renunțând a impune o opresiune de care ei înșiși au suferit atât de îndelung, unei rase care de secole și-a afirmat atât de bine vitalitatea.

« Ascultați ce spun Românii: « Sunt șaptesprezece veacuri de când suntem depărtați de Roma, mama nemuritoare a neamului nostru. Noi am rezistat în ciuda acestor șaptesprezece veacuri. Cu toate că hoardele Goților, Gepizilor, Avarilor, Hunilor, Tătarilor, Turcilor și atâtor altor barbari au invadat țara noastră cu sabia și focul în mână, totuș ne-am putut păstrà limba dulce și sonoră a strămoșilor noștri, în ciuda crudelor încercări la care am fost supuși în decursul celor șaptesprezece veacuri. Și astăzi, când în ciuda tuturor dezastrelor din trecutul nostru dureros, vedem că înmugurește salvarea noastră, nobila și liberala națiune maghiară e pe cale de a ne încătușà din nou în lanțuri, încercând deacì înainte de a ne exterminà ca națiune ».

« Nu există decât un singur răspuns care se cuvine să fie dat acestei acuzări directe bazate pe fapte ce nu pot să fie negate. Maghiarii, tari pe libertatea lor, trebuie să recunoască celorlalte neamuri (conlocuitoare) acelaș drept la viață, pe care ei l-au revendicat în mod atât de hotărît pentru ei înșiși, și pe care l-au apărat atât de curagios în contra Austriei.

« Românii au pentru ei, dreptul. Nu-i vorbă, acesta e un ce modest, dar Ungurii au știut să facă din el un lucru mare. Deci istoria acestora să le fie de învățătură.

« Independența naționalității maghiare va fi mai bine garantată prin pacea și libertatea celorlalte neamuri vecine, decât prin oprimarea violentă cu consecințele ei inevitabile: răsboiul totdeauna hazardat. Chiar în interesul Ungariei, trebuie să dorim libertatea pentru Românii din Transilvania ».

Paris, 12 Maiu 1894. G. Clemenceau

Continuăm cu reproducerea din presa franceză a comentariilor relative la procesul memorandului. « La Libre Parole » din 8 Maiu 1894 scrie între altele: « Tirania maghiară a voit să târască un popor întreg în fața justiției. Românii au înțeles aceasta și răspunsul l-a dat poporul lor întreg.

« Mulțumită acestei strălucite ardori, mulțumită neînfrântei lor tenacități, ei vor salvà încă odată naționalitatea, limba și tradițiile lor, ca în grelele timpuri ale opresiunii turcești, ca în timpurile depărtate ale invaziunii Hunilor ».

Acelaș ziar în numărul său din 7 Maiu încheie un articol al său în chestia procesului cu următoarele cuvinte: « Presa independentă se ocupă dejà de soarta acestei naționalități pe care se căsnesc acum s'o asasineze.

« Românii rezistă ca și Boemia, ca Polonia, ca Irlanda, ca Lorena și Europa începe a găsì soarta lor demnă de destulă simpatie, pentru ca să urmărească cu interes această luptă, care este cu siguranță una din cele mai eroice din istorie ».

«Le Figaro» din 9 Maiu încheie articolul său despre începutul procesului Memorandului scriind: «Guvernul din Pesta se face forte de a menține ordinea: este posibil: dar el își strică grozav, căci dovedește întregei Europe că liberalismul de care face atâta caz în relațiile lui cu Austria, nu contează pentru dânsul, când e vorba de naționalitățile oprimate de elementul maghiar. Nimeni în Ungaria nu ignorează simpatia ce o avem în Franța pentru patria ungară, și să sperăm că se va înțelege la Budapesta, că nu ar trebuì să descurajeze simpatiile prin procese de natura acestuia! Orice om iubitor de libertate dorește din inimă achitarea doctorului Rațiu și a celor douăzeci și trei de « complici » ai lui ».

Le Siècle din 9 Maiu în articolul său — iscălit de G. Garreau — « Românii din Transilvania » vorbește de cuprinsul memorandului și de violențele ce a întâmpinat delegația care l-a dus la Viena la întoarcerea ei în Ardeal. Apoi încheie astfel:

« Acestea sunt plângerile și dorințele fixate în Memorand, în care guvernul din Budapesta a voit numai decât să vadă un act inadmisibil de rebeliune în contra legilor țării. Verdictul care se va pronunță în curând la Cluj, nu poate aveà decât un singur efect, acela de a dovedì Românilor că singura cale deschisă pentru ei deacì înainte pentru a-și câștiga drepturile, este calea revoluționară. Foarte imprudent deci guvernul, ale cărui nedreptăți îndrumează pe cei interesați la asemenea concluzii ».

La Gazette de France din 9 Maiu își încheie astfel articolul despre proces:

« Procesele politice au fost totdeauna vătămătoare guvernelor care le-au intentat. Dreptul Românilor în această împrejurare este atât de evident, că toate simpatiile se îndreaptă către acuzați, cari dealtmintrelea n'au părăsit niciodată terenul legal.

« Dacă ei vor fi achitați, va fi pentru guvernul din Budapesta o înfrângere, dacă vor fi condamnați, o rușine. Iar mișcarea Românilor nu va încetà ».

Marele ziar *Le Temps* din 10 Maiu, într'un articol de fond despre *Românii din Ungaria*, vorbind de fondul procesului *Memorandului* spune ca încheiere:

« Intreg comitetul Național Român — douăzeci și cinci de persoane, este adus în fața juriului din Cluj. Această instituție eminamente populară și liberală ar fi potrivită să nu neliniștească în privința soartei acuzaților, dacă din nenorocire autoritățile nu și-ar fi făcut un scop din a-i falsificà resorturile și de a-i micșorà garanțiile, pe care legea le acordă acuzaților. E destul să cetim declarațiile miniștrilor unguri ca răspuns la interpelările ce li s'au adresat în parlament (în privința procesului Memorandului), pentru a ne da seama de pasiunea cu care șovinismul maghiar privește această afacere.

Se poate crede că șovinismul românesc, la rândul lui nu va întârzià și că întâlnirea acestor două sentimente contrare, dar egale, ar puteà foarte bine să dea naștere la o tensiune destul de serioasă în raporturile Ungariei, nu numai cu cele trei milioane de supuși ai ei români, ci chiar cu cele cinci milioane de Români din regat și cu guvernul lor ».

Intre interpelările din Camera Ungariei de care vorbește *Le Temps*, este una adresată primului Ministru Wekerle în privința așà zisului pericol ce-l prezintă pentru siguranța publică procesul memorandului din Cluj și în privința faptului că din Cluj s'ar fi trimis ziarelor străine telegrame ofensatoare pentru națiunea maghiară. Primul Ministru a răspuns acestei interpelări spunând că *depeșile care ar puteà ofensà demnitatea ungurilor sunt suprimate și că se poartă de grijă ca presa străină să fie informată conform adevărului și să fie prevenită de caracterul tendențios al dărilor de seamă ale anumitor agitatori.*

Journal des Débats care vorbește de aceste interpelări subliniază acest răspuns straniu al Primului Ministru Wekerle, scriind următoarele relativ la declarația lui, prin care spune că toate depeșile ce ar ofensà demnitatea Ungurilor vor fi suprimate:

Subliniem acest pasagiu din discursul d-lui Wekerle pentru a face să reiasă cât este de incorect procedeul guvernului unguresc. Dealtmintrelea noi fuseserăm înștiințați dintr'un izvor demn de încredere că autoritățile maghiare suprimaseră pur și simplu telegramele ce nu le plăceau.

Se vede deaici cu ce greutăți aveà de luptat propaganda română din Franța pentru a luminà opinia publică a apusului în privința situației reale din Transilvania. Ea aveà în fața ei serviciul diplomatic și consular al marei împărății Austro-Ungare, care dispuneà și de mijloace materiale imense pentru a ascunde adevărata situație a naționalităților și a Românilor ardeleni în special. Dar în marea publicistică franceză-belgiană, italiană, etc., s'au găsit și destui bărbați de Stat, scriitori și jurnaliști de bună credință și de o nobilă desinteresare, cari au ținut de datoria lor să informeze loial și drept opinia publică europeană de adevăratele stări de lucruri din Ardealul nostru.

Ziarul parisian *L'Europe* din 11 Maiu 1894 scrià între altele cu privire la procesul din Cluj următoarele:

« Nu vom încheià acest buletin fără a trimite vitezelor populații române din Transilvania, care luptă cu atâta curaj contra opresorilor neamului lor, precum și cu ocazia procesuluidin Cluj asigurarea admirației noastre și a profundei noastre simpatii. Noi am apărat neîncetat cauza lor în *Europa* și noi sperăm ca și dânșii că glasul dreptății și al liberării lor va sunà în curând și pentru ei ».

« Oamenii de inimă, spiritele liberale din toate țările vor urmărì cu un viu interes aceste pasionante desbateri, *care vor sfârși prin a arătà Franței prea adeseori înșelată de falsele simpatii ungurești, o situație pe care Europa noastră n'a încetat de a o semnalà de mai mulți ani, căci nu ne este indiferent de a o cunoaște și de a ține socoteală de ea pentru orientarea utilă a prieteniilor noastre* ».

L'Intransigeant din 13 Maiu publică un articol de o rară energie împotriva procesului dela Cluj pe care-l condamnă din toate puterile exprimând Românilor toată simpatia lui. Articolul este iscălit de vestitul polemist Henri Rochefort.

Henri Gaidoz învățatul profesor dela Collège de France și dela Școala de Științe Politice din Paris, într'un articol mai lung despre Românii din Ungaria publicat în *Revue de Paris*, al cărei director erà academicianul și marele profesor Ernest Lavisse, expune istoria sbuciumată a neamului nostru în decursul secolilor, susținând cu toată convingerea și simpatia dreptatea revendicărilor noastre politice și naționale.

Ajungând la ducerea Memorandului la Viena, cu toate cele ce s'au întâmplat în Transilvania după acest eveniment, până ce guvernul unguresc a hotărît să facă acest proces, H. Gaidoz continuă astfel:

« ...După oarecare ezitări și sub presiunea șoviniștilor maghiari, guvernul unguresc s'a hotărît în sfârșit la un proces, al cărui act de acuzare îl caracterizà ca pe un proces de înaltă trădare, deoarece maghiarismul a ajuns la un așà grad de intoleranță, încât discuția pe calea presei a chestiunilor de drept constituțional și public precum și a celor istorice, devine un delict și o crimă ».

Acest studiu despre Românii din Ardeal l-a scris Gaidoz la cererea expresă a lui Lavisse, care dela Ianuarie 1894 luase direcția acestei reviste, care apăreà acum într'o nouă serie, după ce prima serie își sistase apariția înainte cu vreo 40 de ani. Gaidoz care mi-a fost profesor îmi spuneà că Lavisse alesese acest subiect tocmai pentrucă prin desvoltarea și importanța ce o luase chestia Românilor ardeleni, prezentà atunci un viu interes pentru Europa apuseană. Studiul lui Gaidoz a apărut tot în acel an într'o traducere a mea în limba română și publicată într'o ediție a Ligii Culturale din București.

Articolul lui Gaidoz a făcut o mare impresie în lumea politică din Ungaria și mai ales în cercurile aristocratice maghiare, cari știau marea influență pe care o aveà *Revue de Paris* în lumea intelectuală și cea aristocratică a Franței. Deaceea soția unui nobil ungur, Contesa de Almássy, a răspuns la articolul regretatului Gaidoz printr'un scurt articol extrem de subiectiv, de violent și de superficial, scris într'un ton nervos și plin de ură la adresa Românilor. Acest răspuns s'a publicat în *Revue de Paris* în numărul din August acelaș an 1894, și la el profesorul Gaidoz n'a mai răspuns, căci ar fi însemnat, spuneà el, să polemizez cu o femeie « care n'a pus în articolul ei decât șovinism împotriva Românilor, și o vădită nemulțumire împotriva autorului articolului, care le luase apărarea ».

Procesul *Memorandului* turburase toate conștiințele prin monstruozitatea lui, și așà se explică elanul cu care se discutà chestia ardeleană în cele mai serioase ziare și reviste din apus. Chiar prieteni cunoscuți ai Ungurilor, cari simpatizau cu ei și îi admirau de când cu luptele lor împotriva Austriei pentru independența Ungariei, cum erà Madame Juliette Adam, directoarea revistei *La Nouvelle Revue* nu s'au putut abține și au biciuit fără rezerve șovinismul maghiar, atât de cu prisosință dovedit cu ocazia acestui proces.

Am publicat până aici numai un mic procent din toate comentariile ce s'au scris asupra acestui proces celebru, în presa franceză și belgiană, comentarii care au contribuit în așà mare măsură la popularizarea cauzei Românilor ardeleni în Occidentul îndepărtat, contribuind la cunoașterea ei temeinică de acele cercuri, care aveau să hotărască după un sfert de secol pentru totdeauna soarta viitoare a popoarelor oprimate, în urma marelui răsboiu.

Tot în timpul desbaterilor procesului dela Cluj, intelectualitatea franceză și mai ales tinerimea universitară, au dat o nouă dovadă de simpatie Românilor transilvăneni prin organizarea în ziua de 11 Maiu a unui meeting la Sorbona din Paris, ținut cu aprobarea autorităților universitare acordată nouă Românilor, cari l-am inițiat, de distinsul rector de pe atunci al Universității,

Octav Gréard. Acest meeting la care au participat un mare număr de intelectuali și studenți reprezentând toate națiunile, a fost prezidat de Ernest Lavisse profesor, la Sorbona și membru al Academiei franceze, care a ținut cu aceà ocazie o cuvântare caldă și demnă, prin care susțineà îndreptățirea revendicărilor naționale ale Românilor din Monarhia Austro-Ungară. Al doilea orator al meetingului a fost regretatul Emile Picot, profesor de limba română la Şcoala de limbi orientale din Paris, membru de onoare al Academiei Române și membru al Institutului Franței. Picot a făcut o conferință cuprinzătoare despre poporul românesc și-mi aduc aminte ce profundă impresie a făcut în marea mulțime de asistenți momentul când Picot vorbind de numărul Românilor în diferitele provincii ale vechei Dacii, a indicat cifra de trei milioane pentru Românii din Ardeal, Banat și Ungaria, cu observația că în acest număr sunt cuprinși și numeroși condamnați politici români cari umpleau temnițele din Vácz, Szegedin și Cluj.

După darea sentinții în proces, Ernest Lavisse a trimis Memorandiștilor condamnați următoarele cuvinte profetice, care prin înalta concepție morală pe care ele o exprimă, merită să fie înscrise în inima recunoscătoare a tuturor Românilor:

Paris, 31 Maiu 1894

Românilor, cari pentru a fi revendicat în mod legal dreptul naționalității române, au fost acuzați pe nedrept și pe nedrept condamnați, le trimit omagiul admirației mele respectuoase, al profundei mele simpatii și urările mele călduroase pentru revanșa justiției și a dreptului atât de brutal ofensate în persoanele lor. Această revanșă sper că va fi apropiată, știu că va venì cu siguranță. Trăiască România.

Ernest Lavisse

Marele istoric Alfred Rambaud a scris cu ocazia procesului cuvinte întremătoare relative la proces (adresate lui V. A. Ureche și destinate faimosului *Album de Voci Latine* din care reproducem o parte).

« Poate se găsesc printre miniștrii unguri cari au ordonat procesul din Cluj, oameni cari au fost și ei acuzați pe vremuri de les-Majestate. Poate se găsesc printre dânșii cari au fost aduși în fața Tribunalelor și cari au fost condamnați, iar ai căror părinți și-au salvat libertatea și viața căutându-și un azil în alte țări. Aceia mai bine decât oricine trebuie să-și dea seama că asemenea acuze nu veștejesc și că asemenea condamnări nu condamnă.

« Dreptul Românilor din Transilvania este tot așà de respectabil ca și acela al Ungurilor. Pentru acest drept Românii au suferit odinioară, și primesc să sufere și azi. Sacrificiile lor vor obține aceeaș recompensă ca și sacrificiile Ungurilor. Intre ei și voi (Românii), este această diferență, că voi nu prezintați pretențiile voastre în vârful baionetelor. Cererea pe care ați adresat-o suveranului vostru, este întemeiată din punct de vedere juridic, moderată și respectuoasă în formă. A urmărì acest apel la inima suveranului ca un act de les-Majestate este unul din cele mai îndrăsnețe paradoxe, care a uimit vreodată istoria...

Aceia cari au fost condamnați la Cluj, vor fi achitați pretutindeni aiurea, în lumea întreagă, și glorificați de conștiința universală. Chiar prin suferința lor ei au ridicat o chestiune, care nu peste multă vreme va primì o soluție. Ei se pot consolà de încercările la care sunt supuși, deoarece ele avansează ora mântuirii lor. Temnița lor va devenì cea mai răsunătoare tribună ».

Un Felibru din Montpellier, Aug. Cavalier, scrie în *Voci Latine* cu data de 13 Maiu 1894 cele ce urmează:

« ...Locuitori fericiți ai unei țări libere, noi concepem foarte greu în Franța eroismul luptelor voastre zilnice, dar când o atingere din cele mai crude la drepturile rasei, lovește departe de noi pe unii din cei mai buni frați ai noștri, noi toți resimțim contralovitura, și încă îndoit *Felibrii* născuți sub soarele limpede al Franței de sud, căreia se pare că i s'a încredințat depozitul tradiției latine în patria noastră.

« Trimitem deci cu o glorioasă mândrie și cu o simpatie emoționată tributul omagiilor și respectuoasei noastre adeziuni celor douăzeci și cinci de membri ai comitetului Național Român, al căror martiriu se pregătește.

« Orice s'ar întâmplà, un singur strigăt va răsunà din toate colțurile pământului latin, un strigăt de blestem contra opresorului victorios și de admirație și glorie pentru cei învinși, un strigăt latin: *Gloria Victis!* »

Președintele Felibrigiului latin din Montpellier A. Roque-Ferrier scrie:

« Salutăm cu un glorios respect lupta pe care Doctorul Lucaciu și amicii săi o duc împotriva unor pretenții intolerabile.

« Ei vor ieșì din această luptă de trei ori sfințiți: prin aureola martirului, a patriotismului și a credinții ».

Fostul meu profesor și profesorul atâtor Români cari au trecut prin Școala de Științe Politice din Paris, Anatole Leroy-Beaulieu scria d-lui Ionel Grădișteanu, cunoscutul naționalist, următoarele dela Villa Virauflay lângă Paris, cu data de 19 Maiu 1894:

« Aveți dreptate să mă numărați printre amicii Românilor. Puternica voastră rasă română, sora noastră depărtată, mi-a inspirat totdeauna un viu interes. Sunt fericit de a aveà totdeauna ca elevi — la cursul meu dela Școala de Științe Politice, compatrioți d'ai dumitale. Ei pot să mărturisească că eu totdeauna am semnalat pe Români ca trebuind să fie unul din factorii principali ai civilizației în Orient.

« Chiar în anul acesta, înainte de începerea tristului proces din Cluj, eu am atras atenția elevilor mei de toate naționalitățile, asupra crudei situații ce s'a făcut Românilor din Ungaria.

« Eu consider ca o datorie de a nu lăsà să se ignoreze în Occident aceste triste abuzuri ale forței.

« Sunt dintre aceia cari s'au bucurat împreună cu Ungurii, de victoria lor împotriva centralismului Austro-German. Imi este deci cu atât mai greu de a le iertà puțina lor generozitate față de celelalte naționalități de sub coroana Sf. Ștefan. Sunt convins *că ei au apucat un drum greșit, că mai curând sau mai târziu Maghiarii vor ispășì politica lor opresivă față de niște popoare care, orice s'ar zice, valorează cel puțin atâta cât descendenții tovarășilor lui Arpad.*

« Ar trebuì să desperăm de civilizație, dacă o astfel de politică ar trebuì să iasă învingătoare. Din fericire popoarele au viața lungă și tare.

« Europa și Orientul Europei în particular, nu-și vor fi găsit o bază de așezare stabilă, decât atunci când națiuni și guverne vor fi învățat să respecte drepturile tuturor raselor, tuturor religiunilor și tuturor naționalităților, care vor formà într'o zi marea familie europeană ».

Acelaș profesor al meu, academicianul Anatole Leroy-Beaulieu, oferind la începutul lui Iunie 1894 o serbare câmpenească în splendidul parc al vilei sale dela Virauflay, de lângă Paris, prietenilor și cunoscuților, a invitat la serbare, cum făceà de obiceiu, și un mare număr de studenți dela Școala de Științe Politice, reprezentând toate națiunile din Școală, între care și pe mine. Erau adunați acolo sub umbra uriașilor platani și a teilor bătrâni în floare, o mulțime de personalități marcante: profesori, oameni politici, academiciani, diplomați etc., ca Al. Ribot, Gaston Boissier, Albert Sorel, Albert Vandal, frații Paul și Anatole Leroy-Beaulieu, Fr. Coppée, Lavisse, Paul și Em. Dechanel, Picot, Alfr. Rambaud, Em. Levasseur, Arnauné, V. Funck-Brentano, marele profesor de drept internațional Renault și foarte mulți alții. La un moment dat Anatole Leroy-Beaulieu cu o mulțime din oaspeți, au înconjurat pe « transilvănean » cerându-i detalii despre procesul Memorandului al cărui ecou plin de simpatie pentru noi Românii erà încă viu în memoria tuturor. Cu inima recunoscătoare, plină de emoție și de o legitimă mândrie națională, le-am povestit despre ținuta demnă și hotărîtă a acuzaților în fața justiției maghiare, despre solidaritatea și însuflețirea măreață a țărănimii noastre ardelene, care a făcut zid de apărare și de solidaritate în jurul Doctorului Rațiu, Coroianu, Comșa, Mihali, Lucaciu și soților lor, despre încurajarea frățească și plină de simpatie a fraților din țara veche, cari în numeroase meetinguri ținute în toate unghiurile țării, și-au arătat dragostea și iubirea lor de frați buni față de noi în acele momente înfrigurate, precum și despre ținuta mândră și înălțătoare a tinerimii noastre universitare de atunci, care și-a făcut cu prisosință datoria, organizând și însuflețind satele pentru ideea națională și îndrumând țărănimea noastră, care curgeà în valuri spre Golgota neamului nostru.

Continuăm cu reproducerea autografelor la adresa memorandiștilor:

« Sunt din toată inima (scrià în românește Emile Picot în *Voci Latine*) cu Românii din Transilvania în lupta lor pentru dreptate și viață ».

D-l M. Moussillac dela *Chateau du Luc* (Gironde) trimeteà, la 26 Maiu 1894, lui V. A. Ureche următoarea scrisoare publicată în *Voci Latine*:

« Evenimentele din Transilvania şi Banat au avut un astfel de răsunet, că ecoul lor a venit până în colţul paşnic de ţară unde trăesc retras.

« După ce a ridicat reprobarea lumii civilizate, refuzând supuşilor săi români, acelaş drept de viaţă, pe care Maghiarii l-au proclamat atât de energic în revendicările lor contra Austriei, guvernul unguresc s'a dezonorat făcând să se condamne oameni nevinovaţi.

« Din fericire pentru ea, România are credinţa religioasă şi patriotismul. Aceste două forţe unite sunt irezistibile şi vor asigurà într'o zi triumful fraţilor voştri din Transilvania. Un popor care a manifestat totdeauna o aşà de mare vitalitate, un popor care-şi apără rassa cu atâta curaj, care se sbate în aceleaşi suferinţe ca Alsacia şi Lorena noastră, care inspiră aceleaşi simpatii, şi care găseşte martiri pentru a-i susţine drepturile, un astfel de popor nu se poate làsà nici să fie absorbit, nici să moară.

« Deaceea salut cu admiraţie pe curagiosul comitet din Sibiu şi mă închin cu un tandru respect în faţa nobililor condamnaţi, al căror martiriu va înviorà sfânta cauză a patriei române ».

Profesorul de drept dela Universitatea din Bruxelles, E. Van Den Rest, scrià la 27 Maiu Preşedintelui Ligii Culturale, care luase iniţiativa publicării albumului de « Voci latine », următoarele:

« Vă rog să mă înscrieţi printre aceia cari îşi ridică vocea în favoarea Românilor din Transilvania, pe cari o politică strâmtă şi egoistă, ameninţă să-i atingă în drepturile lor cele mai sfinte. Este imposibil ca naţia maghiară să mai rămână multă vreme surdă în faţa unor juste revendicări, şi ca ea să mai reziste presiunii pe care Europa nu va întârzià a o exercità asupra-i ».

Scriitorul şi filologul James Darmestetter dela *Revue de Paris* şi *Journal des Débats*, sub titlul « Românii şi Ungurii » a scris la 2 Iunie (Vezi Alb. de Voci latine) următoarele:

« Ungaria a uitat ea oare aşà de repede lupta ei cu arma în mână pentru drepturile omului şi ale cetăţeanului, şi martiriul ei din 1849? Va uità ea că un popor care a suferit atât pentru drepturile lui, este ţinut mai mult decât oricare altul să respecte drepturile altora?

« Va trebuì oare mereu să vedem în oprimatul de ieri pe opresorul de a doua zi? Când oare popoarele creştine îşi vor reamintì ele în sfârşit toate cuvântul Domnului: *Tu nu vei asuprì pe streinul care trăeşte în mijlocul tău, căci tu îţi vei reamintì*, Israile, că şi tu ai fost oprimat în Egipt ».

Niciodată nu s'a scris aşà demult şi aşà de bine în Franţa despre Români şi în special despre cei din Transilvania, cum s'a scris între anii 1890 şi 1895 şi mai ales pe timpul procesului *Memorandului*, care a turburat toate conştiinţele. Aproape toată presa de limbă franceză a îmbrăţişat atunci cu însufleţire şi cu o deosebită înţelegere, cauza dreaptă a Românilor din Ardeal. Deaceea e şi natural ca noi Românii, şi în special noi cei din Transilvania, să ne simţim, mai ales de vreo patruzeci de ani încoace, într'o caldă comuniune sufletească cu sora noastră mai mare Franţa, ai cărei intelectuali, oameni politici şi a cărei presă cu simpatie şi adâncă înţelegere pentru situaţia europeană de atunci şi-a plecat urechea la durerile noastre, îmbărbătându-ne şi susţinându-ne cu tărie în momentele cele mai grele ale luptelor noastre de emancipare, — comuniune pe care nimic nu o va mai puteà zdruncinà.

In Italia şi în celelalte ţări latine luptele de emancipare ale Ardelenilor au fost deasemenea întâmpinate cu simpatie şi cu mult interes.

Cu ocazia procesului Memorandului presa italiană a fost reprezentată la Cluj prin ziaristul Roberto Fava, care a trimis corespondenţe şi telegrame la diferite jurnale din Roma şi de aiurea. Marele ziar din Roma, *Il Diritto*, a publicat cu aceà ocazie relaţii detaliate despre proces, şi mai multe articole de fond, condamnând procedeul guvernului maghiar faţă de Românii ardeleni şi calificând procesul ca una din cele mai grave greşeli politice, asemănătoare cu atâtea altele comise odinioară de Austria în Lombardia şi Veneţia.

« Rigorile (Ungurilor) faţă de Români — cari se bucură de mari simpatii, — pot face pe Unguri să piardă o parte din favoarea opiniei publice europene. Astfel condamnarea reprezentanţilor naţionali ai Românilor din Transilvania în cap cu d-rul Raţiu, pentru a fi redactat *Memorandul* pentru cauza neamului lor, *va face în lumea civilizată o impresie de desgust, ca pentru o nedreptate comisă de tribunalul maghiar, mai ales că constituirea acestui tribunal nu a prezentat nici o garanţie*

legală pentru acuzați, — cari fie zis în treacăt,—sunt individualităţi din cele mai respectate ale ţării. Intr'un cuvânt aceasta a fost una din acele erori pe care Austria le comiteà odinioară în Lombardia şi Veneţia.

« Maghiarii — cari au dreptul să ţină la amiciţia Italiei — *nu ar trebuì să uite că Românii sunt latini ca şi Italienii şi că aceştia printr'o lege naturală şi de familie le datoresc iubire.* Deci un principiu de bună şi înţeleaptă politică pentru viitor, ar trebuì să îndemne pe Unguri să guverneze într'un spirit de libertate şi de respect pentru autonomia locală a Românilor, supuşii Statului unguresc ».

O adevărata senzaţie a zilei în Italia şi în toată Europa unde vestea a fost telegrafiată după condamnarea Memorandiştilor, a fost interpelarea pe care deputatul radical Imbriani (căruia i s'au asociat şi deputaţii: Poerio, Guerci, Girardini, Chiudamo, Sani, Severino, Socci şi prea cunoscutul om politic Barzilai) a adresat-o primului Ministru de atunci, Francesco Crispi, în favoarea Românilor transilvăneni.

Bătrânul Crispi — atunci în vârstă de 75 de ani, şi care şi el luptase odinioară sub Garibaldi pentru independenţa şi unitatea Italiei (fusese unul din cei 1000 conduşi de Garibaldi la victoria dela Marsala împotriva Napolitanilor) — n'a vrut să răspundă interpelării lui Imbriani şi soţilor acestuia, şi nici nu puteà răspunde, având în vedere situaţia politică din Europa de atunci, dominată de *Tripla Alianţă*, căreia erà înfeudată şi Italia. Dacă ar fi răspuns el, revoluţionarul şi luptătorul de odinioară pentru libertatea şi unitatea neamului său, n'ar fi putut răspunde decât cu un cuvânt de caldă simpatie şi încurajare pentru fraţii lui latini din Transilvania, cari ca şi dânsul odinioară luptau acum pentru libertatea neamului lor, ceeace ar fi avut ca urmare sigură căderea guvernului său în mai puţin de 24 de ore. Deci a preferit să tacă, poate cu inima strânsă de emoţie — dar tăcerea lui a avut un adânc înţeles.

Dăm aici textul acestei — pentru neamul nostru — istorice interpelări, după analele parlamentare ale Italiei:

Camera dei deputati. Atti parlamentari
Legislatura XVIII, 1-a sessione. Tornata di 27 Maggio 1894

Preşedintele: Comunic Camerei următoarele cereri de interpelări:

« Subsemnaţii interpelează pe Preşedintele Consiliului de Miniştri şi Ministru de Externe pentru a cunoaşte ce acţiune înţelege să înceapă pentru a susţine şi apărà drepturile naţionale călcate în picioare ale popoarelor latine din Austro-Ungaria.

Semnaţi: *Imbriani, Poerio, Guerci, Girardini, Chiudamo, Sani, Severino, Socci, Barzilai* ».

A doua interpelare:

« Subsemnatul interpelez pe Ministrul de răsboiu în privinţa faptului grav dela S. Caterina Villarmosa de care s'au făcut vinovaţi carabinerii locali.

Semnat: *Imbriani-Poerio* ».

Crispi, Preşedintele Consiliului de Miniştri şi Ministru de Externe: Cer cuvântul.

Preşedintele Camerei: Aveţi cuvântul.

Crispi, Preşed. Consiliului: *Declar că guvernul nu poate răspunde la prima interpelare a onorabilului Imbriani.*

Preşedintele: Onorabilul Imbriani, a auzit?

Imbriani: Eu zic că un răsunet dureros a pătruns în această Cameră dela procesul (Memorandului) din Cluj . . .

Preşedintele: Dar d-voastră vă desvoltaţi interpelarea; şi eu nu vă pot permite de a vorbì!

Imbriani: *Şi trebuie să se trimită din Parlamentul Italiei un cuvânt de simpatie popoarelor care luptă şi sufăr pentru independenţa lor şi pentru comuna noastră naţionalitate latină!*

Preşedintele (cu putere): Onorabile Imbriani, vi s'a refuzat cuvântul.

Guvernul a declarat că nu poate acceptà această interpelare a onorabilului Imbriani şi celorlaţi deputaţi.

Cealaltă interpelare a aceluiaș onorabil Imbriani va fi pusă la ordinea zilei. (Ședința s'a ridicat la orele 6½) [1]).

Și astfel s'a terminat interpelarea generosului și entuziastului deputat Imbriani în chestia procesului Memoranului în Camera din Roma. După cum am văzut și mai sus acest nobil fiu al Italiei, a luat în diverse împrejurări apărarea hotărîtă a Românilor ardeleni, încurajându-i în lupta lor pentru libertate și dreptate, pentru ceeace noi vom păstrà cu recunoștință amintirea lui în inimile noastre.

Și alți numeroși bărbați de valoare ai Italiei au arătat simpatia și solidaritatea lor Românilor transilvăneni în lupta lor de emancipare. Voiu amintì aici pe celebrul profesor de drept constituțional dela Universitatea din Roma, *Luigi Palma*, din acel timp, pe istoricul *Cesare Cantù*, Roberto Fava, Prof. B. E. Maineri din Roma, Eduardo Calenda; apoi pe marele poet al Italiei, *Giosuè Carducci*, care a trimis Memorandiștilor următoarele calde cuvinte:

11 Iunie 1894.

« Românilor de dincoace de Carpați din apropierea Columnei lui Traian un salut pentru credința lor în viața nemuritoare a rassei noastre ».

Cred că am reprodus aici suficiente dovezi, despre simpatia și dreapta apreciere pe care Europa apuseană le-au arătat cauzei Românilor din Transilvania, în luptele lor grele pentru libertatea națională, ale căror legitime aspirații spre o viață independentă, mai ales de vreo patruzeci de ani încoace, s'au evidențiat tot mai mult în decursul acestei perioade de timp.

Așà se face că la izbucnirea marelui răsboiu chestia Românilor din Transilvania nu mai erà o chestie necunoscută în Europa, astfel că necesitatea soluționării ei a intrat chiar dela început în preocupările Aliaților, și intrarea României în răsboiu la 1916 a avut loc întâiu de toate pentru desrobirea acestor Români. Dar cuvântul lor hotărît în acest sens trebuià să și-l spună și Transilvănenii și acest cuvânt a fost spus cu toată puterea mai întâiu, de toți emigranții noștri cari se găsiau în România liberă la 1914, sau cari au mai îngroșat numărul lor, și prin alți frați de-ai noștri cari s'au putut strecurà prin trecătorile Carpaților, în România veche de-aici din Transilvania, cu toate greutățile răsboiului și cari s'au înrolat cu toții în Acțiunea Națională condusă de Nicolae Iorga [2]), Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Prof. Dr. I. Cantacuzino și de transilvănenii Dr. Vasile Lucaciu, Oct. Goga și de alții. Și-au mai afirmat Transilvănenii voința lor de a se unì cu țara mamă și cu jertfele de sânge a celor foarte numeroși dintre ai noștri, cari au luptat vitejește în rândurile armatei române imediat după ce ea a intrat în răsboiu. Se știe că la intrarea ei în răsboiu în August 1916, România a mobilizat vreo douăzeci și cinci de mii de Transilvăneni, din cei cari se găsiau în acel moment pe teritoriul ei. Numai din cele șapte comune ale Săcelelor de lângă Brașov — locul meu natal — au murit moarte de eroi pe frontul Dobrogei, pe al Munteniei și pe-al Moldovei la Mărăști și Mărășești peste douăsute cincizeci de viteji, aparținând tuturor claselor sociale, memoriei cărora le aduc la acest loc o adâncă și pioasă închinare.

Ardelenii au mai afirmat voința lor de a înfăptuì unitatea națională prin miile de voluntari proveniți din prizonierii din Rusia din armatele austro-ungare, care s'au organizat și au luat parte la luptele eroice din Moldova la Mărăști și Mărășești. Acești voluntari înainte de a părăsì Rusia pentru frontul Moldovei s'au adresat printr'un memoriu ambasadorilor și Miniștrilor din Petrograd ai Aliaților, făcându-le cunoscut că ei au părăsit rândurile armatelor foștilor lor stăpânitori

[1]) Țin să mulțumesc la acest loc d-lui Prof. Claudiu Isopescu, care propune limba și literatura română la Universitatea din Roma, pentru a-mi fi trimis cu multă amabilitate datele privitoare la interpelarea lui Imbriani, și să-l felicit totodată pentru propaganda valoroasă ce o face în Italia în favoarea României și a românismului.

[2]) Rolul Domnului N. Iorga în pregătirea sufletelor pentru ideea cea mare a unirii, merită o mențiune cu totul specială. D-sa cu prodigioasa-i activitate ca profesor de istorie la universitatea din București, ca conferențiar neîntrecut, purtând din prima tinerețe cuvântul său cald și fecund în toate ținuturile românești, ca scriitor neobosit de mii și mii de articole de ziare și reviste și ca incomparabil îndrumător cultural, D-sa a vărsat cu mână largă ideea conștiinței unitare de rasă și a menirii mărețe a neamului românesc, în sufletul atâtor generații.

Intre altele, prin înființarea universității populare din Vălenii de Munte, D-sa a contribuit mai mult ca ori care altul la înfrățirea sufletească a tinerelor generații din toate provinciile românești, pregătindu-le pentru zilele mari ce aveau să vie. Pentru rolul fecund pe care l-a avut D-l Iorga pe acest teren — și care ar cere volume pentru a fi povestit cu deamănuntul, — țara și neamul îi vor fi totdeauna adânc recunoscători.

pentru a merge să lupte alături de fraţii lor din România liberă în vederea liberării lor de sub jugul strein. Făcând aceasta voluntarii ardeleni au voit să arate marilor noştri aliaţi voinţa lor nestrămutată, că toate aceste provincii româneşti ale Austro-Ungariei, de unde se trăgeau aceşti prizonieri iredenţi, trebuie să fie unite după răsboiu — odată pentru totdeauna la patria-mamă.

Dealtfel numeroşi combatanţi transilvăneni au fost încadraţi şi în armatele cehoslovace din Siberia şi în armatele americane din Franţa şi soldaţi şi voluntari transilvăneni au luptat şi pe frontul italian.

Dar cuvântul cel mare pentru desrobirea noastră l-a spus aici acasă Partidul Naţional Român, care a veghiat necontenit la salvarea intereselor noastre supreme. Acest cuvânt al partidului nostru naţional a fost rostit la însărcinarea comitetului executiv al partidului de d-l Dr. Alexandru Vaida Voevod, în şedinţa istorică a Camerei Ungariei din 18 Octomvrie 1918. Nici nu puteà Partidul Naţional Român să găsească un interpret mai credincios decât pe acest distins, energic şi priceput reprezentant al său din Camera Ungariei, din ultimii 12 ani (dinaintea anului 1918), care prin felul dârz şi demn cu care apărase totdeauna drepturile neamului său, îşi câştigase o reală autoritate în acel Parlament de privilegiaţi. Toţi Românii cunosc şi afecţionează personalitatea simpatică şi temperamentul viu al acestui excelent *debater* din Parlamentul maghiar de odinioară ca şi din Parlamentul României Mari, ale cărui atacuri viguroase împotriva politicii de maghiarizare a guvernelor ungureşti, susţinute totdeauna cu o rară putere de convingere, cu seninătatea de conştiinţă a omului sigur de dreptatea şi nobleţa cauzei pe care o apără, şi cu o bogată şi sigură argumentare, pe care Dr. Al. Vaida-Voevod le dedeà adeseori în Camera din Budapesta, ţinând totdeauna atenţia încordată a ascultătorilor din partidele adverse maghiare. Aceştia cu ochii încruntaţi asupra oratorului *valah* şi cu urechile larg deschise, stăteau şi ei gata în tot momentul la contra atac făcându-şi până una alta o plăcere diabolică să-l tot întrerupă. Nu odată prin vioiciunea temperamentului său, şi prin impetuozitatea cu care atacà pe adversar, şi-a ridicat în cap pe deputaţii Unguri din toate partidele.

Dealtfel toată lumea ştie ce admirabile servicii a adus ţării d-l Dr. Al. Vaida Voevod în calitatea sa de Prim Ministru al României întregite, când dus în misiune la Paris şi Londra a ştiut prin felul de a fi şi prin toată personalitatea lui francă şi deschisă, să inspire o adâncă încredere şi simpatie aliaţilor şi să obţină dela aceştia recunoaşterea definitivă a Unirii Basarabiei cu patria mamă. Va fi acest important succes al lui, unul din cele mai frumoase din istoria politică a ţării, pentru care toţi Românii trebuie să-i fie adânc recunoscători. Cu atât mai rău pentru acei oameni politici ai ţării, cari din gelozie şi invidie chiar, nu l-au lăsat pe Dr. Vaida să aducă la bun sfârşit şi regularea, în avantajul nostru, a graniţelor noastre dinspre Cehoslovacia şi chiar dinspre Jugoslavia, pe care dânsul începuse a le negocià în Londra şi Paris cu cele mai frumoase şanse de isbândă.

Iată declaraţia istorică a Partidului Naţional Român de care vorbim, şi pe care fostul Prim Ministru şi actualul ministru de interne al României întregite a rostit-o în şedinţa din 18 Octomvrie 1918 a Camerei Ungariei, în faţa partidelor maghiare, desigur adânc zguduite în faţa asprei realităţi a vieţii celei noui ce se pregăteà. Reproducem această declaraţie după ziarul « La Roumanie » din 7 Noemvrie 1918, organul fostului *Consiliu al Unităţii Române* cu sediul la Paris:

Dr. Al. Vaida-Voevod: « Momentul n'a sosit încă pentru stabilirea echilibrului răsboiului mondial, căci până acum nu se pot încă prevedeà consecinţele lui bune sau rele. Insă, chiar de pe acum, se poate constatà triumful marelui principiu al lui Wilson, care revendică egalitatea de drepturi pentru toate naţiunile. Şi acesta este fără îndoială cel mai mare eveniment al lumii după ivirea creştinismului.

Hock Iános: « Aveţi dreptate.

Dr. Al. Vaida Voevod: « Noi, reprezentanţii micilor naţiuni, am urmărit cu îngrijorare atitudinea ce se va luà la noi în această chestiune, şi am avut o adevărată explozie de bucurie, când am aflat de plecarea notei monarhiei trimisă la Washington. De azi înainte noi numai suntem naţionalităţi, ci naţiuni. Nu se mai poate tratà pe viitor o aşà de mare chestie cu un egoism strimt.

« Reprezentanţii naţiunii române au hotărît să ia o atitudine faţă de principiile lui Wilson şi ei aduc la cunoştinţa onoratei Camere declaraţia următoare:

« Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania în ședința sa din 22 Octomvrie ținută sub prezidenția d-lui Teodor Mihali, discutând situația politică internă și externă, a căzut de acord spre a formulà următoarea declarație:

« Fiind dată situația creiată de răsboiul mondial, comitetul executiv al Partidului Național Român ca organ politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania, constată că rezultatele răsboiului justifică pe deplin aspirațiile seculare ale poporului român către deplina sa libertate națională. In virtutea dreptului popoarelor de a dispune liber de ele însele, drept pe care guvernul maghiar îl recunoaște el însuș în oferta lui de armistițiu, națiunea română din Ungaria și Transilvania declară că voiește să uzeze de acest drept și cere ca într'un mod cu totul liber, și în afară de orice ingerință străină, ea să poată decide de forma de Stat pe care trebuie s'o adopte, precum și de relațiile sale coordonate în rândul națiunilor libere. (Mare zgomot pe băncile din dreapta și din stânga).

« Organizația națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania nu recunoaște nici acestui Parlament, nici acestui guvern dreptul de a o reprezintà, precum nici unui alt organ strein, ea nu-i recunoaște dreptul de a reprezentà la Congresul general al Păcii, interesele națiunii române din Ungaria și Transilvania, ea nu poate cu drept cuvânt încredințà apărarea intereselor ei, decât factorilor numiți de propria ei adunare națională». (Mare sgomot).

Intrerupt de prețedintele Camerei d-l Vaida a continuat să vorbească în mijlocul unui sgomot enorm, cauzat de întreruperile și vociferările diferiților deputați Unguri.

Erà și natural ca aceștia să protesteze cu violență, căci sunase ora suprimării privilegiilor lor seculare, dela adăpostul cărora au asuprit atât amar de timp naționalitățile nemaghiare, printre care noi Românii țineam locul întâiu ca importanță numerică, ca putere de rezistență și ca origină și vechime. In adevăr, se puneà acum problema separației pentru totdeauna a națiunii române de națiunea stăpânitoare. Și cunoscând temperamentul violent al Maghiarilor, este chiar de mirat că oratorul Partidului Național Român, n'a fost molestat și în persoana lui fizică în decursul vorbirii.

In cele din urmă liniștea mai restabilindu-se Dr. Al. Vaida Voevod a încheiat istoricul său discurs zicând: « In momentul de față nimeni în afară de comitetul executiv al Partidului Național Român, ieșit din sânul Adunării Naționale, n'are dreptul nici de a vorbì, nici de a acționà în numele națiunii române, și toate deciziunile și stipulațiunile, cari ar fi date fără aprobarea acestui comitet, noi le declarăm de nule și fără nici o obligație pentru națiunea română. « Veți ști, a mai adăugat Alex. Vaida Voevod, că prin glasul meu vorbește în momentul acesta întreg neamul românesc».

Aceste ultime cuvinte d-l Vaida le-a rostit în mijlocul unui sgomot infernal și a unor violente protestări, care curgeau de pe toate băncile deputaților Unguri.

In adevăr, națiunea română poate fi recunoscătoare Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria și fruntașilor acestui partid, care din cele câte le-am relatat până aici, credem că și-au împlinit datoria față de viitorul neamului cu un bun simț politic, rar, cu mult simț de jertfă și cu o largă înțelegere a situațiilor și împrejurărilor în care partidul și conducătorii lui au acționat.

Este momentul acum să amintesc aici și recunoștința ce o datoresc Românii ardeleni vechiului Regat, pentru ajutorul ce-l trimeteau pe vremuri cele două Principate bisericilor românești din Ardeal spre a le întări credința și tradițiile strămoșești, și pentru primirea prietenească și frățească ce au găsit-o atâția fii și frați d'ai noștri înainte de răsboiu în vechea Românie, unde mulți au venit să muncească în toate domeniile. Ei s'au afirmat în agricultură, în industrie, în economia de vite și foarte mulți în comerț. Mai ales în domeniul comercial și agricol Transilvănenii Mocani, Țuțuieni și Mărgineni, au jucat un rol de seamă în țara veche, întemeiând puternice gospodării agricole și mari case de comerț, care au făcut și fac cinste țării, contribuind astfel și din parte-le la înălțarea ei economică! Mulți ardeleni au ocupat și în învățământ și în diversele ramuri administrative ale țării situații însemnate, contribuind prin aceasta la înălțarea culturală și intelectuală a României.

Dacă Românii de peste munți și-au afirmat atât de hotărît voința lor de a se liberà de stăpânirea milenară străină, și de a se unì cu țara mamă, dorință care a culminat în declarația d-lui Al. Vaida Voevod în Camera Ungariei de care am amintit mai sus, nu-i mai puțin adevărat că și frații din țara mamă, au avut de mult aceeaș voință fermă de a se unì cu noi. Așà se explică partea ce au

luat-o dânșii la suferințele noastre și ajutorul moral și material ce l-au dat în toate împrejurările pentru menținerea naționalității noastre. Mai ales de vreo patruzeci de ani încoace fruntași de ai țării din toate partidele, și-au ridicat an de an cuvântul lor cald și frățesc în Parlamentul din București în favoarea noastră, protestând împotriva loviturilor ce ni se dedeau și trimițându-ne cuvinte de îmbărbătare în lupta noastră grea pentru libertate.

Așà a fost în timpul numeroaselor procese politice dintre anii 1890 și 1900 mai ales (procese de presă nenumărate — procesul Replicei și procesul Memorandului — când dintr'o rubrică înscrisă în lista Civilă a Marelui Rege Carol se trimeteau ajutoare celor condamnați și întemnițați).

Dar cine nu-și aduce aminte de numeroasele meetinguri de simpatie pentru noi și de protestare în fața Europei civilizate, contra regimului aspru la care eram supuși noi ardelenii din partea vitregei noastre stăpâniri de pe atunci.

Dar activitatea fecundă și fără preget a Ligii Culturale — în capul căreia au stat personalități din cele mai distinse și mai inimoase, — dela 1890 încoace atât în țară cât și peste hotare, cât de mult a contribuit la popularizarea chestiei Românilor din Ardeal în apusul european și la afirmarea dreptului Românilor subjugați de a trăì o viață liberă. Ea merită să ne oprim puțintel asupră-i.

Liga Culturală a făcut școală prețioasă națională cu întregi generații de tineri Români atât în țară cât și peste hotare. In special în streinătate Liga din Bruxelles, Anvers și în special cea din Paris, au avut un rol din cele mai frumoase mulți ani dearândul, atât în ce privește propaganda pentru cauza națională în Franța și Belgia, cât și în ce privește educația națională a unei bune părți din studențimea noastră din aceste țări și mai ales din Franța de pe atunci, căci numai în jurul Ligii din Paris, erau peste o sută de studenți grupați în jurul ei. Ea organizà conferințe și ședințe săptămânale, unde se discutau îndatoririle noastre ale tineretului pentru popularizarea chestiei naționale române din Ardeal în apusul Europei și pentru ridicarea națiunii noastre. Cu recunoștință mi-aduc aminte de conferințele atât de cercetate pe care ni le țineau — între alții — savanții noștri profesori de azi Dr. G. Marinescu, Dr. Nanu Muscel, Ovid Densușianu, Dr. Anibal Teohari, Dr. N. Staicovici, M. Ianculescu, N. Zlotescu, apoi regretații Stroie D. Brătianu, Pompiliu Eliad, etc. etc.

Liga din Paris sărbătorià toate datele mai însemnate din istoria noastră națională și mai ales aniversarea Unirii Principatelor și a revoluției române din 1848 din Transilvania. Mi-aduc aminte de frumoasa serbare, conferința și banchetul ce s'au dat în 3/15 Maiu 1892, în amintirea Adunării Naționale de pe Câmpul Libertății dela Blaj la restaurantul Marguery depe marile bulevarde. Am asistat și eu ca delegat al Ligii din Anvers la această însuflețită serbare națională și la banchet — unde se strânseseră peste o sută cincizeci de Români — și la care se ținuseră, ca deobiceiu, o mulțime de toasturi unul mai însuflețit decât celălalt, care toate sfârșiau ca totdeauna la asemenea solemnități, cu urarea pentru unitatea națională a tuturor Românilor. Deodată se ridică — parcă-l văd și acum — din mijlocul numeroșilor participanți un tânăr ofițer de marină, frumos și voinic, ca un brad, îl chemà Demetriad, fost director al Marinei din Ministerul nostru de Răsboiu, — mort azi, — și urcându-se pe un scaun își scoase sabia. Apoi cu o voce tunătoare rostì numai aceste câteva cuvinte profetice care ne subjugară pe toți: « Fraților, toate bune — zise el, — dar unitatea națională a neamului românesc, nu se va face decât cu jertfe mari de sânge, cu sabia. Și ridicând sabia cât putù mai sus în aer adause: iar cel care va scoate sabia pentru întruchiparea acestui ideal de veacuri al națiunii noastre de pretutindeni, va fi când ceasul va sunà, numai țara noastră, numai România. Trăiască deci și înflorească România, iar pe cei prezenți la această prăznuire să ne învrednicească Dumnezeu s'ajungem ceasul cel mare al Unirii, amin! »

Entusiasmul fără pereche și lacrimile de emoție sfântă, care le-au trezit în cei prezenți acolo aceste simple și mișcătoare cuvinte nu se pot descrie, ele trebuiau văzute pentru a fi simțite, cum le-am văzut și le-am simțit eu sunt acum 37 de ani, când cu toții ridicarăm pe sus și purtarăm în triumf pe orator.

Conștiința acestei mari și sfinte meniri a României — a Piemontului românesc, cum o spuneam noi cei din Liga din Paris într'o telegramă către Regele Carol cu ocazia căsătoriei Marelui Rege Ferdinand cu admirabila noastră Regină Maria, — cum vom vedeà mai jos, o aveam toți Românii depe ambele laturi ale Carpaților. Ea încălzià inima tuturor intelectualilor, oamenilor politici și tineretului nostru universitar de pretutindeni, și cari la toate ocaziile naționale solemne o aveau vie înaintea ochilor.

Această conștiință a noastră despre marea menire a României se vede și din următoarea telegramă de omagiu și felicitare pe care noi cei grupați în jurul Ligii din Paris (între cari eram și câțiva — vreo patru, Transilvăneni), am trimis-o acum treizeci și șase de ani — adecă la 11 Ianuarie 1893 marelui Rege Carol al României la Sigmaringen cu ocazia căsătoriei gloriosului Rege Ferdinand și glorioasei Regine Maria.

Iată telegrama:

Maiestății Sale Regelui Carol al României

Sigmaringen

Sire,

« Bătrânii națiunii noastre anticipând istoria, V'au numit în Academia țării Carol cel înțelept [1]). Noi, Ligiștii din Paris, văzând în căsătoria Alteței Sale Regale Principelui Ferdinand moștenitorul Tronului Românesc cu Alteța Sa Regală Principesa Maria de Edimburg, o probă mai mult de înțeleapta Voastră îngrijire pentru viitorul neamului românesc, aducem în această solemnă ocazie înaintea Maiestății Voastre asigurarea sentimentelor noastre de gratitudine și credință.

« Plini de speranțe în viitorul națiunii noastre și în *menirea Piemontului românesc*, aducem sincerele noastre urări de fericire Alteților Lor Principelui Ferdinand și Principesei Maria, și Vă luăm de martor pe Maiestatea Voastră în fața viitorilor noștri Suverani pentru realizarea celui mai sfânt ideal al poporului român ».

Și pentru ca conștiința solidarității noastre de rassă și credința noastră nestrămutată în idealul Unirii, să reiasă și mai bine din toate aceste manifestări, soarta voise ca cel care a trimis această telegramă iredentă Regelui Carol la Sigmaringen în numele Ligii din Paris, să fie chiar un student transilvănean.

Și fiindcă vorbim de Marele Rege Carol, vrem să spunem că și el a nutrit totdeauna în adâncul sufletului lui idealul unității naționale a Românilor, încurajându-l și pregătindu-l cu discreția, sobrietatea și înțelepciunea ce erau caracteristice acestui ilustru Domnitor.

Se știe că Regele Carol urmăreà de aproape luptele politice ale Românilor din Transilvania, și nu odată el a primit în audiență la București și la Sinaia pe diferiți fruntași d'ai Partidului național român din Ardeal, cu cari de sigur se întreținea despre luptele politice grele ale nației noastre de sub stăpânirea maghiară. Atât el cât și regina Elisabeta, simțiau o deosebită bucurie de câte ori puteau venì în contact cu intelectuali și cu țărănime d'a noastră din Ardeal. Cine nu-și aduce aminte de participarea largă a acestei țărănimi și a intelectualilor noștri din Ardeal cu ocazia expoziției jubilare din 1906 din Parcul Carol, când bătrânul Rege a poftit la Sinaia corurile țărănești din Transilvania venite să viziteze expoziția, împreună cu o numeroasă populație din Țara Bârsei și cu mulți intelectuali, care au manifestat în fața Castelului Peleș în cântece naționale și însuflețite urale la adresa Regelui Carol și a Reginei Elisabeta.

In privința gândului ce-l nutreà Regele Carol pentru unirea tuturor țărilor române sub sceptrul său vreau să mai dau următoarele amănunte, pe care le-am publicat în mare parte și în ziarul *Times* din Londra din 27 August 1918, aniversarea a doua a intrării noastre în răsboiu.

Erà în vara anului 1911, când am acompaniat într'o călătorie mai lungă prin Ardeal și România pe prietenul meu, marele ziarist Wickham Steed, corespondentul vienez al lui *Times*, și mai târziu directorul european al acestui cotidian, pe d-na Cl. Rose, corespondenta lui Morning Post în Austria și pe profesorul de limba italiană dela Universitatea din Londra, Cippico, azi mare favorit al d-lui Mussolini, care l-a făcut conte și i-a dat diferite însărcinări în Stat.

Cu acești distinși însoțitori ne-am oprit mai întâiu la Blaj, unde aveau loc mari serbări naționale, cu ocazia aniversării de 50 de ani dela înființarea Astrei, și unde episcopii și mitropoliții celor două biserici românești din Transilvania, veniseră să asiste împreună cu mulți intelectuali d'ai noștri

[1]) Aluzie la discursul frumos al lui M. Kogălniceanu rostit în ședința solemnă a Academiei Române din 10/22 Maiu 1891 cu ocazia jubileului de 25 de ani de domnie a Regelui Carol.

și cu mulțime mare de popor în frumoase costume naționale. Acolo erà și genialul nostru aviator mult regretatul Aurel Vlaicu, cu avionul lui. D-l Steed și însoțitorii săi au fost foarte impresionați de această impozantă manifestație culturală a Românilor transilvăneni, la care dânsul face o aluzie reconfortantă în contribuția ce a publicat-o în volumul prim al acestei monografii, apărută cu ocazia jubileului de zece ani al unirii Ardealului.

Dela Blaj m'am dus cu acești oaspeți la Sinaia și d'acolo am străbătut împreună diferite regiuni ale țării în decurs de trei săptămâni. La Sinaia Regele ne-a primit în audiență și ne-a poftit la dejun la Castelul Peleș, unde s'a întreținut îndelung cu d-l Wickham Steed care-i fusese călduros recomandat și de ambasadorul Angliei în Viena dela aceà epocă, printr'o telegramă trimisă de acela însărcinatului de afaceri al Angliei în București, d-l Vaughan (mort zilele trecute ca Ministru al Marei Britanii în Norvegia). D-l Steed a povestit la moartea Regelui Carol, în *Times*, cuprinsul acelei conversații a lui de aproape trei ore cu Regele, care i-a spus între altele, că Anglia va fi nevoită în curând să-și organizeze și o mare armată teritorială de care va aveà nevoie pe lângă flota ei puternică, dacă vreà să asigure și pe viitor pacea lumii și libertatea mărilor. După cum a dovedit-o răsboiul cel mare, care a isbucnit după trei ani, acest sfat al Regelui Carol dat Angliei, a fost d'o intuiție profetică. La despărțirea de d-l Steed, Regele și-a exprimat dorința să-l mai vadă și la înapoierea din excursie, ceeace dânsul a și făcut, prezentându-se din nou Regelui — deastădată singur — la înapoierea noastră la Sinaia, de unde dânșii au plecat apoi înapoi spre Viena, iar eu am mai rămas la Sinaia spre a mă prezintà Regelui în audiență. Doriam să mulțumesc M. Sale pentru ordinele ce binevoise a da ca excursia noastră să se facă în condiții cât mai bune, și mai voiam să-i povestesc și impresia ce o făcuse țara noastră asupra prietenilor pe cari-i însoțisem. Se știe că Regele Carol țineà mult ca streinii de seamă, cari îi vizitează țara, să fie cât se poate de bine primiți și să ducă cu ei amintirile cele mai bune dela noi.

Cerui deci, după plecarea amicilor mei la Viena, audiență Regelui, care mă primì la Castelul Peleș în ziua de 11 Sept. la ora 7 p. m. Il mai văzusem în câteva rânduri pe monarh și totdeauna când mă primeà în audiență mă primeà stând în picioare. De rândul acesta M. Sa s'a așezat pe scaun făcându-mi semn și mie să șed. Am simțit imediat că Regele voià să deà o oarecare importanță acestei audiențe și că voià poate să-mi spuie ceva mai de seamă.

După ce m'am așezat Regele m'a chestionat în privința noului tratat de Comerț cu Austro-Ungaria încheiat de curând și fixându-mă mi s'a adresat d'odată zicându-mi: « Știu că d-ta ești Român din Transilvania și ai prin urmare cunoștințe speciale în privința vecinilor noștri. Știu de asemenea că ești în relații cu conducătorii Românilor din Ardeal și sunt informat, că-i vezi pe aceștia din când în când și întreții legături cu dânșii ».

Oarecum surprins de tonul dojenitor care reieșeà din cuvintele Regelui, eu i-am răspuns, că unii din conducătorii Românilor din Transilvania mi-au fost camarazi de școală și contimporani de universitate și că eu n'am crezut că este incompatibilitate între poziția mea oficială și faptul că întrețin raporturi cu dânșii.

« Da, da, replică Regele, dar trebuie să te întâlnești mai rar cu dânșii, deoarece camaraderii de natura aceasta pot fi câteodată rău interpretate ».

Apoi după ce am vorbit de cunoscuta lege școlară a lui Apponyi din 1907, care urmăreà maghiarizarea forțată a școlilor din Transilvania și întemeierea unui episcopat maghiar greco-catolic la Hajdu-Dorogh, cu scopul de a divizà clerul român și de a maghiarizà o parte a Românilor uniți, Regele a adăogat: « Eu înțeleg idealismul patriotic al tinerilor nerăbdători ca d-ta, dar rezultatele mari nu pot fi realizate decât prin muncă răbdătoare și metodică. Noi Românii trebuie să regulăm mai întâiu socotelile noastre cu Rusia, care ne-a răpit în 1812 cea mai bogată provincie a vechei Moldove, repetându-și conduita ei odioasă în 1878, când armatele mele au luat o parte atât de glorioasă, alături de armatele rusești, în răsboiul contra Turciei ».

« Indată ce vom fi aranjat socotelile noastre cu Rusia, continuă Regele cu o voce tare, Germania însăș va pune chestia Austro-Ungariei. Da, repetă el cu hotărîre, până cel mult peste zece ani vom fi isprăvit cu Rusia, și atunci chestia Austriei va fi ridicată de Germania însăș ».

M'am gândit de multe ori la aceste cuvinte ale regelui Carol, pe care le-am notat cu grije atunci, și m'am întrebat ce aranjamente au putut să fie între el, împăratul Germaniei și poate și neferi-

citul Arhiduce Francisc Ferdinand al Austriei, a cărui primă vizită de Stat a fost făcută cu o specială solemnitate la Curtea României.

Regele Carol nu vorbià niciodată la întâmplare. Poate că el aveà unele motive să creadă că împăratul Germaniei se gândeà la o transformare radicală a monarhiei habsburgice, aşà încât s'o facă şi mai mult o feudă germană. Această împrejurare explică fără îndoială hotărîrea defunctului rege ca România să ia parte în răsboiu alături de Germania, hotărîre care a fost — cum se ştie, — nimicită de Consiliul de Coroană, ţinut la Sinaia în August 1914 şi în care el n'a găsit decât unul sau doi sprijinitori pentru această ideie a lui. Imprejurările acestea şi declaraţia lui de mai sus cu privire la Rusia şi la soarta viitoare a Austro-Ungariei, dovedesc că şi el urmăreà realizarea unităţii naţionale a tuturor Românilor, dar o urmăreà în împrejurările speciale de atunci ale Europei. El nu-şi dăduse încă seamă că singura transformare a Austro-Ungariei — care să deà libertatea poporului român şi să scape Europa de cercul de fier al dominaţiei germane erà dizolvarea acestei împărăţii, şi crearea unei bariere de State slave şi latine libere şi unite care să se întindă dealungul Europei dela Marea Neagră şi Egee şi dela Adriatica până la Baltica. Acest lucru l-a realizat marele răsboiu, din care a ieşit şi întregirea României, devenită astfel coloana puternică de sprijin a acestei formaţii politice.

Dar să revenim la manifestaţiile fraţilor din Vechea Românie pentru întărirea idei de solidaritate dintre ei şi noi Ardelenii, manifestaţii care constau în participarea la numeroasele congrese interparlamentare şi conferinţe de pace, unde senatori şi deputaţi din ţara veche mergeau să participe şi să protesteze în faţa acestor înalte foruri politice şi intelectuale internaţionale, contra drepturilor noastre naţionale nesocotite, cum am văzut mai sus că s'a întâmplat aceasta la Roma în 1891, la Haga în 1894, la Bruxelles în 1897, şi în multe alte locuri.

Dar o dovadă evidentă despre grija de toate zilele a oamenilor de Stat ai micii Românii în privinţa viitorului neamului nostru, şi a necesităţii unirii lui într'o singură ţară, a fost şi acel iscusit tratat de alianţă al Vechiului Regat cu Puterile Antantei din 1916, care ne asigurà toate teritoriile locuite de Români din defuncta monarhie austro-ungară şi la încheierea căruia răposatul fost Prim Ministru Ion I. C. Brătianu pusese toată îndemânarea, tot patriotismul şi toată marea experienţă politică. Acest tratat a fost dealtmintrelea şi un act de mare importanţă istorică, pentru motivul că pentru prima oară dealungul istoriei noastre atât de sbuciumate, se recunoşteà României din partea marilor Puteri Europene dreptul de suveranitate asupra Ardealului, Banatului şi celorlalte ţinuturi româneşti inclusiv Bucovina din fosta monarhie habsburgică. Şi Rusia, care iscălise acest tratat alături de Anglia, Franţa şi Italia, fără să-şi dea seamă, recunoştea că acest drept de suveranitate al Vechiului Regat, în baza situaţiei noastre etnice, şi a dreptului istoric, implicit aveà să se întindă odată şi dela Prut la Nistru asupra Basarabiei noastre, cum s'a şi întâmplat.

In privinţa grijei ce o purtau oamenii de Stat ai Vechiului Regat viitorului Românilor de peste munţi, vreau să amintesc un episod care mă priveşte şi pe mine. In 1909, când am fost trimis ca Ataşat Comercial al României în imperiile Centrale (Austro-Ungaria şi Germania), după ce fusesem fără motive rechemat dela Londra unde fusesem Consul un an şi jumătate, înainte de a plecà la Viena (reşedinţa mea oficială) spre a-mi luà postul în primire, m'am prezentat Primului Ministru Ion I. C. Brătianu în audienţă de concediu şi spre a-i mulţumì pentrucă îmi dăduse această însărcinare. Spre marea mea surprindere Ion I. C. Brătianu mi-a spus atunci următoarele:

« Domnule Moroianu, eu am dispus ca în Decretul de numire să ţi se fixeze reşedinţa oficială la Viena, pentrucă acolo vei aveà să stai mai mult, pentru împlinirea funcţiunilor d-tale. Dar am am mai făcut aceasta şi pentru un alt motiv, anume, ştiu că d-ta eşti în cele mai bune raporturi de prietenie cu conducătorii Românilor din *imperiu*, şi ştiu că mai demult ai reuşit să-ţi faci unele relaţii în presa internaţională. Caută deci şi-ţi întăreşte aceste relaţii în presa străină ajutând pe ai d-voastră de dincolo pe cât îţi va fi posibil pe lângă ziarele streine, în lupta grea politică pe care o poartă. Dar vei face aceasta discret şi cuminte şi fără să-ţi neglijezi datoriile d-tale oficiale, căci altfel eşti prevenit că în 24 de ore vei sburà cu ruşine d'acolo ».

Am povestit acest episod la comemorarea lui I. C. Brătianu la Academia de Inalte Studii Com. şi Industriale din Cluj cu ocazia morţii lui, şi fixez acum acest episod aici, ca un adevăr

istoric care onorează memoria defunctului om de Stat [1]). Eu am mulțumit emoționat lui Ion I. C. Brătianu și mai târziu, în întâlnirile ce le aveam adeseori în Viena cu prietenii mei, Iuliu Maniu și Al. Vaida, chemați să joace un rol așà de proeminent în România Mare (precum și cu regretatul Aurel C. Popovici), le-am povestit cu toată discreția această întâmplare ca să ia cunoștință de ea și să se bucure, cum le povestisem de altfel și convorbirea de mai sus cu Regele Carol. In cei șapte ani (1909 — 1916) cât am stat acreditat la Viena, am lărgit cunoștințele mele în cercul presei internaționale, întărind relațiile mele de prietenie cu marele ziarist Wickham Steed, directorul de mai târziu al lui Times, care erà atunci corespondentul acestui ziar la Viena, cu care am făcut în 1911 o călătorie mai lungă prin țară, și cu celebra Doamna Rose dela Morning Post, cu numeroși ziariști italieni ca Franco Caburi, Doda, Ernesto Vercesi (dela Secolo si Corriere dela Sera) căruia în intimitate prietenii îi ziceau *Chiesa* (erà teolog, extrem de simpatic și de loial), și pe alții între cari și pe Gaida care conduce astăzi *Stampa* Domnului Mussolini și care cam sfredelește dela o vreme împotriva țărilor din Mica Antantă. Apoi pe Maurice Pernon dela Débats și Revue des Deux Mondes, și alți ziariști francezi, englezi și americani.

Legăturile de prietenie cu acești ziariști streini se întăriseră atât de mult, încât în 1913 când Wickham Steed a publicat faimoasa carte « Monarhia Habsburgică » și a părăsit Viena, spre a luà direcția lui *Times*, al cărui corespondent fusese aproape un sfert de veac la Roma, Paris și Viena, cercul corespondenților streini (englezi, francezi americani și italieni) mi s'au adresat cerându-mi să fac posibilă apariția unei foi litografiate săptămânale în felul lui *Politische Correspondenz*, care apărea atunci în Viena, în care să se publice știri cu privire la naționalitățile din Monarhie și la România, căci cele din ziarele vieneze, și în special din *Politische Correspondenz* erau foarte adeseori intenționat eronate și ei nu mai aveau încredere în ele. Eu convenisem cu prietenul meu Dr. Traian Brăileanu, azi prof. la Universitatea din Cernăuți, pe atunci Cancelar interpret al Legației României din Viena, ca să îngrijim amândoi publicarea acestei *Corespondențe Politice* având să redactăm: dânsul partea germană și eu partea franțuzească. Dar înainte de a pornì la treabă, eu am crezut util să trimit un memoriu confidențial Primului Ministru Ion I. C. Brătianu prin Ianuarie 1914, pe care i l-a înmânat regretatul Maior G. Eremie, atașatul militar al nostru din Viena, și generalul de mai târziu, care a murit de o moarte atât de tragică la Brașov în 1922. Dar Ion Brătianu n'a răspuns niciodată la acel memoriu. E adevărat că în curând evenimentele politice s'au precipitat, iar asasinatul Arhiducelui moștenitor al Austriei, dela Sarajevo din Iunie 1914, a grăbit isbucnirea răsboiului mondial, care printr'o extraordinară întorsătură a evenimentelor, aveà să prepare calea liberării tuturor popoarelor oprimate.

Dacă Ardelenii au suferit atât de mult în trecut, dacă acei eroi, cari s'au ridicat din mijlocul lor să-i mântuiască, au avut o soartă atât de tragică, cum au fost Horia și Cloșca, cari au murit moarte de martiri, fiind ei frânți pe roată, cum a fost Avram Iancu, nobilul Crai al Munților care îndurerat de ingratitudinea Habsburgilor față de jertfele făcute de Români la 1848 rătăcià prin Munții lui atât de dragi cu mintea turburată, și atâția alți nenumărați mucenici, cari au sângerat în trecutul îndepărtat pentru libertatea noastră, nu-i mai puțin adevărat că România hotărînd să intre în răsboiu pentru unitatea noastră națională, a avut și ea enorm de suferit. Aceasta de sigur nu numai prin nenorocirea împrejurărilor, dar și prin faptul necontestat că răsboiul nu fusese preparat cu toată grija și cu tot simțul de răspundere ce-l pretindeà o așà de uriașe întreprindere, și într'un memoriu mai lung, pe care l-am adresat, la propria lui cerere, Guvernului Maiestății Sale Britanice în Septemvrie 1918, am vorbit cu cuviință și cu toată loialitatea, de împrejurările grele în care Românii au făcut răsboiul, de lipsurile noastre și de suferințele fără seamăn pe care țara a avut să le îndure. Iată geneza acestui *memoriu*, pe care l-am făcut în interesul țării și al neamului nostru, și pe care vreau în împrejurarea de față să-l fac cunoscut țării și neamului meu, pentru ca ambii să judece dacă bine am lucrat așà cum am lucrat în interesul lor.

Aflându-mă în Anglia dela finele lui Maiu 1918, unde ajunsesem întâmplător, fiind expulzat în Februarie 1918 din Rusia Sovietică, dela Odessa, unde Ministerul de Externe mă trimisese în 1917 să-mi continuu slujba mea de Atașat comercial al țării (în Italia unde fusesem

[1]) Și cum viața este scurtă și nimeni nu știe cât îi va da Dumnezeu să trăiască, din parte-ne, e o datorie să fixăm pentru posteritate gândurile nobile ce le-au avut înaintașii noștri pentru viitorul neamului.

acreditat din 1915 nefăcându-mi-se înlesnirea de a mă duce). Această expulzare s'a făcut după ce Bolșevicii au declarat răsboiu României. Ajungând după multe suferințe și peripeții (6 săptămâni fusesem închiși de Bolșevici într'un tren — numit diplomatic — pentrucă erau acolo în aceleași condiții și toți reprezentanții aliaților la Petrograd). Acest tren s'a plimbat prin Finlanda din stație în stație în decurs de 40 de zile,—fără să ni se dea voie să trecem în Suedia. Pe la finele lui Maiu 1918 sosind la Londra, venerabilul meu prieten Lord Fitzmaurice, fost în mai multe rânduri ministru sub Gladstone, Campbell Bannerman și Asquith a propus guvernului englez să mă ataşeze pe timpul răsboiului la *Foreign Office*, pentru chestiunile Românilor subjugați. Dar alți buni prieteni ca d-nii Wickham Steed și Seton Watson (Scotus Viator), m'au cerut la departamentul de propagandă al Angliei, de sub conducerea lordului Northchliff, unde lucrau și ei, și diverși reprezentanți ai națiunilor oprimate din Austro-Ungaria, și unde am lucrat împreună cu acești amici și cu alte distinse personalități engleze și străine până la finele lui Dec. 1918. Cu aceà ocazie am cunoscut și pe eminentul om de Stat Cehoslovac Dr. Ed. Beneș, pe Dr. Trumbici reprezentantul Jugoslavilor și pe alți reprezentanți ai natiilor oprimate din Austro-Ungaria, cu cari ne întâlniam în fiecare Sâmbătă după amiazi la ciaiu la d-l Wickham Steed, în frumosul său apartament din Lansddowne Hause, în Holland Park. Apartamentul d-lui Steed erà totdeauna plin cu numeroase și alese personalități din lumea politică și diplomatică și cu ziariști de seamă d'ai aliaților, acești ziariști având un adevărat cult pentru confratele și marele lor maiestru Wickham Steed, care se bucurà și se bucură în lumea ziaristică internațională de o așà de mare și justificată reputație. Aici veneau între alții d-l Mantoux, ofițerul de legătură dintre Primii Miniștri Dav. Lloyd George și G. Clemenceau, un causeur admirabil, care aduceà totdeauna noutățile politice cele mai proaspete — care se frământau în mediul politic unde se mișcà. Apoi eminentul om politic al Cehoslovacilor, Eduard Beneș, care și-a făcut prețioase relații și prietenii, și la Londra și la Paris, care l'au ajutat mult în acțiunea pentru ridicarea țării lui. Aici am cunoscut și pe venerabilul Președinte al Republicii Cehoslovace, Th. Masaryk, căruia la înapoierea din America în Noemvrie 1918 autoritățile engleze i-au făcut o primire măreață la gara din Londra, unde am participat ca reprezentant al Consiliului Unității Române.

In acest interval prin August, d-l Allan Leeper, secretar al Primului Ministru Lloyd George mi-a adresat o scrisoare, prin care îmi cereà să prezint repede Ministerului de Externe un *Memoriu* despre sforțările României în marele răsboiu, precum și despre felul cum credem noi Românii și în special Transilvănenii că trebuie să fie tratate minoritățile etnice, în cazul realizării României Mari. Am făcut acest memoriu, ajutându-mă pentru partea lui pur militară de un raport al Colonelului Găvănescu despre tragica retragere a armatelor noastre spre Moldova, pe care îl aveam cu mine, apoi de o mulțime de notițe ce le adusesem cu mine din țară, despre glorioasele isprăvi ale soldaților noștri la Oituz, Mărăști, și Mărășești, și în fine d-l General Radu Rosetti (atunci colonel și ataşat Statului major al Generalului Berthelot), mi-a dat și d-sa câteva informații prețioase, ajutându-mă să fac un lucru bun pentru țară. Memoriul scris la mașină pe 22 pagini mari, l-am, predat Ministerului de Externe al Angliei prin d-l Leeper în ziua de 4 Sept. 1918.

Cum conținutul acestui Memoriu privește mai înainte de toate țara, neamul meu, cred de datoria mea de a reproduce în aceste pagini, ce se publică cu ocazia comemorării a 10 ani dela Unirea Ardealului cu patria mumă, o parte mare din el, spre a vedea și generațiile actuale și viitoare prin câte peripeții emoționante a trecut, și cât a avut de suferit această țară — o repet: și din vina împrejurărilor — dar și a oamenilor, până să ajungem la unirea cea mare, cu alte cuvinte din câte dureri și jertfe a ieșit această unire a tuturor Românilor.

Memoriul meu îl începeam așà:

« Hotărîrea României de a intrà în răsboiul mondial alături de Puterile Antantei, a fost, urmarea naturală a originei ei, a trecutului ei istoric, a situației sale etnice și geografice. A fost chiar logica existenței sale. România erà centrul către care se îndreptau toate privirile milioanelor de Români cari locuiau în afară de frontierele ei. Toți acești Români voiau ca România să facă gestul de atâta timp aşteptat de ei, gestul liberării lor și al unirii lor cu dânsa.

« Proporțiile gigantice pe care le luase răsboiul, chiar dela început, și faptul că prin acțiunea lor contra Serbiei, Puterile Centrale amenințau mai ales micile popoare, nu făceau decât

să întărească în noi Românii, convingerea că intrarea în răsboiu a României contra Austro-Ungariei erà fatalmente inevitabilă.

« Dar decizia supremă erà foarte greu de luat, mai întâiu pentrucă noi nu eram destul de bine pregătiți, și apoi pentrucă România fiind o țară agricolă, erà lipsită aproape complect de fabrici și ateliere, care ar fi trebuit să-i procure în cantități suficiente și în mod permanent tot materialul necesar unui răsboiu modern. România depindeà deci complectamente, din acest punct de vedere, de Aliații ei, și în special de vecina ei Rusia.

« Intrarea României în răsboiu a fost grăbită mai ales de insistențele deosebite ale Rusiei, care punându-ne piciorul în prag printr'un ultimatum, ne-a cerut sau să ne decidem imediat, sau dacă nu, să rupem cu ea. Pentru ca acțiunea noastră să fie cât mai profitabilă cauzei comune a Aliaților, guvernul nostru voià să amâne intrarea noastră în acțiune până în primăvara anului 1917.

« Cu toată înfrângerea noastră, care înainte de toate a fost cauzată de trădarea Rusiei, intervenția României și marile ei sacrificii au fost de cel mai mare profit Aliaților noștri, pentrucă situația lor — din acel moment — și în special aceea a Francezilor și Englezilor, cari încercau tocmai atunci o teribilă presiune din partea Germanilor, și care a fost micșorată grație numeroaselor divizii austro-germane, cari au fost retrase după frontul de vest, pentru a fi îndreptate contra României. Apoi în a doua linie victoriile dela Verdun (Douaumont), dela Carso, și dela Monastir sunt în mare parte consecința intrării în acțiune a României ».

In paginile 2, 3, 4, 5 și 6 povestesc intrarea trupelor noastre în Ardeal și ocuparea în bună parte a acestei țări — nouă tuturor atât de dragă, — apoi catastrofa dela Turtucaia, arătând că în primele trei luni ale răsboiului, Puterile Centrale au trimis pe frontul României 27 de divizii.

« Germanii trimiseseră aceste forțe formidabile contra României mai ales în urma vizitei pe care Contele Ștefan Tisza o făcuse la marele Cartier General al împăratului Wilhelm, unde omul de Stat maghiar n'a ezitat să amenințe pe protectorii săi, dacă ei nu vor reuși cu prețul ori căror sacrificii, a scoate armatele Române din Transilvania, unde ele ocupau dejà un sfert din țară ».

« In timpul retragerii trupelor noastre, noi tot așteptam o ofensivă din partea Generalului Sarrail, care ofensivă ni se promisese, și despre care bieții noștri soldați fuseseră înștiințați. Soldații români așteptând mereu înzadar realizarea acestei ofensive, și văzând că ea nu mai vine. au început dela o vreme să fredoneze în tranșee versurile următoare:

O Sarrail, Sarrail, Sarrail
Noi ne batem și tu stai ».

In paginile 7 și 8 am descris trecerea lui Mackensen peste Dunăre la Zimnicea și marea bătălie care i-a urmat — numită Bătălia dela București, care la început ne-a fost favorabilă și care puteà să fie una din cele mai mari victorii ale răsboiului mondial — cum au afirmat specialiștii — dacă nefericitul General Socec, comandantul diviziunei 2/15 nu și-ar fi pierdut capul, părăsindu-și locul de răspundere ce i se încredințase, astfel că primele atacuri dușmane contra acestei divizii au avut un efect dezastruos, oamenii pierzându-și capul, rupând rândurile și transformându-se într'o masă desordonată, cu toată vitejia înăscută a soldaților noștri. « Generalul Socec, cum a declarat singur la procesul ce i s'a făcut — a fost un incapabil și a ajuns comandant de divizie numai grație legăturilor de prietenie și simpatiilor politice de care s'a bucurat. El a fost deci o creație a politicianismului nostru nenorocit care a cauzat țării atâtea pagube morale și materiale în decursul vremii ».

« Bătălia dela București a fost deci definitiv pierdută și nu mai rămâneà comandamentului nostru suprem decât să dea ordinul de retragere generală către linia de rezistență dela Siret, ceeace conducerea armatei noastre a făcut după ce Germanii au ocupat Bucureștii.

« In decursul retragerii sale generale, armata română a întâlnit aproape de București trei divizii ale « aliaților » noștri Ruși, cari avansau *cu pași de broască țestoasă* pentru a ne venì chipurile în ajutor. Natural că în asemenea condiții ele n'au avut decât să facă stânga împrejur și să continue retragerea împreună cu trupele noastre. Dacă aceste divizii rusești ar fi voit în mod sincer să ajute trupele noastre, ele ar fi înaintat în pas militar, și ar fi ajuns astfel la timp pe

câmpul de bătae. Bătălia dela București s'ar fi terminat poate atunci, în avantajul României, cu toată felonia lui Socec.

« Cu toată osteneala extremă a soldaților noștri — căci erau unități, cari luptau de mai multe săptămâni, fără să fi avut cât de puțină odihnă, și fără să-și poată reînoì rândurile, retragerea s'a efectuat în condiții satisfăcătoare, cu toate că frigul, zăpada și drumurile rele făceau această operație mult mai grea. Trebuie să mai adăugăm apoi că această retragere se făceà pe o porțiune a țării lungă de 400 Km. și lată dela Dunăre până la poalele colinelor abià de 80 Km. Și apoi în acelaș timp, cu armata și în urma ei, mii și mii de locuitori dela țară și dela orașe fugiau, dinaintea invazici inamice pentru a-și căutà un adăpost în Moldova ».

In paginile următoare ale memoriului meu descriu reorganizarea armatei române și reînvierea ei cu ajutorul acelei admirabile misiuni franceze de sub conducerea Generalului Berthelot, care fusese mâna dreaptă a mareșalului Joffre la bătălia dela Marna.

« Astfel a început reorganizarea armatei române și din toate părțile se munceà cu ardoare. Pretutindeni se construiau barăci și câmpuri higienice și chiar sate model, spre a adăpostì pe soldați, pentru ca astfel ei să fie depărtați de satele unde începuseră a bântuì molimele. Intr'un cuvânt, s'a făcut în șase luni o operă într'adevăr surprinzătoare. Regele se interesà deaproape de toată această organizare, vizità adeseori regimentele, încurajà în dreapta și în stânga și distribuià recompense tuturor celor cari le meritau.

« Dar în mijlocul acestei activități febrile o nouă și mare nenorocire a survenit: tifosul exantematic. Mizeria cauzată de marea aglomerație a populației în Moldova (armata și marele număr de refugiați din teritoriile ocupate), lipsa de hrană și de rufărie, agravată pe deasupra și de devastările armatelor rusești, precum și iarna grozav de friguroasă, au făcut că molipsirea cu această teribilă boală s'a făcut cu mare repeziciune. Dificultăților împreunate cu organizarea armatei se adăugà acum și acest teribil flagel, care a găsit un admirabil teren de desvoltare, atât în armată cât și la populațiile civile slăbite de mizerie și rău îmbrăcate.

« Marele cartier general urmând sfaturile date de d-l Profesor Dr. Jean Cantacuzino (numit Director General al Sănătății Publice) a luat imediat măsuri: 1. Pentru a izolà pe bolnavi (lucru foarte greu de făcut, având în vedere numărul lor considerabil și lipsa totală a mijloacelor necesare). 2. Pentru a deparazità armata și populația civilă. In scopul acesta s'au instalat etuve de desinfectarea rufăriei și a hainelor, iar pentru omorîrea insectelor bolnavii erau spălați cu petrol. S'au construit în grabă cuptoare de var pentru ca să se văruiască din nou toate casele și locuințele. Băi pretutindeni au fost instalate și primenirea cu rufărie proaspătă, pe cât erà posibil aceasta, într'o țară în care pânza lipsià aproape cu totul. Hrana bolnavilor și a convalescenților a fost ameliorată. Medicii români urmând exemplul șefului lor eminent (Dr. Cantacuzino) se puseră cu devotament pe muncă pentru combaterea flagelului, și un foarte mare număr dintre dânșii (cam 300 de inși) au căzut victime datoriei lor.

« Misiunile sanitare engleze și franceze au luat la rândul lor parte la lupta contra acestei boli îngrozitoare, cu un devotament demn de toate elogiile. Mulți dintre membrii acestor misiuni au murit la rândul lor moarte de eroi, făcându-și în mod atât de nobil datoria. Femeile române în frunte cu nobila noastră Regină au fost deasemenea neobosite, îngrijind și încurajând pe bolnavi.

« Cu sosirea primăverii și mulțumită măsurilor luate de autoritățile noastre, boala a putut fi stinsă, dar ea costase viața a aproape 400.000 de oameni numai în partea de țară neocupată de Germani.

« Pierderile totale până azi cauzate de răsboiu și de diferite maladii în toată România (ocupată și neocupată de inamic) pot fi evaluate dela 700 până la 800.000 de oameni. Pierderile totale în decursul răsboiului mondial încercate de întregul neam românesc, adecă de România, de Transilvania, Banat, Bucovina, Basarabia și de cei de dincolo de Nistru din Podolia și din guvernămintele Kerson și Pultava în Ukraina unde trăesc numeroase grupuri de Români, pot fi evaluate fără nici o exagerare, dela un milion trei sute de mii la un milion și jumătate de indivizi. Și acesta va fi sacrificiul dureros pentru unitatea lui națională integrală a unui popor de circa 14 milioane de suflete.

« După ce epidemia de tifos exantematic a fost stinsă, organizarea armatei române a continuat fără întrerupere şi cu cele mai bune rezultate, aşà fel că la începutul lui Iunie noua armată reîntinerită, antrenată şi bine echipată, graţie ajutorului ce ni l-au dat Englitera şi Franţa, ardeà de dorinţa de a se măsurà cu inamicul.

« Se ştie că aliaţii pregăteau pentru primăvara anului 1917 o mare ofensivă contra Puterilor Centrale. Această ofensivă trebuià să înceapă concomitent pe toate fronturile deodată, dar din cauza revoluţiei ruse, ea a avut mai întâiu loc (în Maiu) pe frontul anglo-francez, unde aliaţii noştri au câştigat o mare victorie.

« Ruşii încurajaţi de exemplul anglo-francezilor, au început şi ei pe la finele lui Iunie o ofensivă pe frontul Galiţiei meridionale. Primele zile ei au avut o serie de succese urmate îndată de defecţiuni, pricinuite de refuzul unităţilor lor de a se bate.

« La această epocă Generalii Berthelot, Prezan (şeful Marelui Stat Major român) şi Generalul Tcherbatchef — comandantul şef al trupelor ruse din Moldova — au dat cu socoteala că operaţiile din Galiţia trebuiau să fie repede urmate de o ofensivă în direcţia Bucureştiului.

« In acest scop înaltul comandament român a dat următorul ordin de bătae: până la Oituz o armată rusă, până la Putna a II-a armată română comandată de Generalul Averescu, apoi armata a 4-a rusească susţinută în partea ei stângă de prima armată română comandată de Generalul Ieremia Grigorescu. In fine a 6-a armată moscovită dela Nămoloasa până la Dunăre, a cărei Deltă erà apărată de un alt grup rus.

« La 22 Iulie artileria armatei Averescu a început un violent bombardament al poziţiilor germane cu tunurile grele franţuzeşti. Bombardamentul a fost continuat întreaga zi următoare cu cel mai bun rezultat şi la 24 Iulie în zori de zi a doua armată română pornì la atac împotriva tuturor punctelor ordonate. Atacul diviziei a 3-a române mai ales, a fost fulgerător. In mai puţin de două ore toată linia primă a tranşeelor de pe dealul Mărăşti a fost cucerită. Trupele române au căzut asupra duşmanului cu o astfel de repeziciune şi cu o aşà impetuozitate, chiar dela prima mişcare, încât chiar din primul moment inamicul a renunţat de a se mai apărà. Baioneta şi granatele de mână au jucat un mare rol. Ofensiva a fost continuată în mod victorios în zilele de 12, 13, 14, 15 şi 16 Iulie, pe când retragerea, ba chiar fuga inamicului s'a transformat într'un adevărat dezastru pentru el. Rezultatul acestei ofensive de câteva zile numai, a fost 50 de tunuri peste 4.000 de prizonieri şi un bogat material de răsboiu. Ruşii cari se găsiau la stânga armatei a 2-a române, au atacat şi ei cu succes în zilele de 11 şi 12 Iulie, ocupând obiectivele ce li se desemnaseră şi luând un mare număr de prizonieri şi de tunuri.

« Existau deci cele mai frumoase perspective pentru a gonì pe Germani din Muntenia. Prima armată română făcuse şi ea preparativele necesare pentru a pornì la atac la 26 Iulie. Dar în noaptea de 25 Iulie o telegramă a guvernului provizor al Rusiei a sosit cu ordinul pentru trupele ruseşti de a încetà ofensiva.

« Nu s'ar fi putut da Românilor o lovitură morală mai îngrozitoare. Tot acest început plin de promisiuni, care lăsà să se întrevadă liberarea Bucureştilor s'a năruit în faţa acestei a doua trădări a vecinilor şi aliaţilor noştri Moscoviţi.

« Aceasta a fost catastrofa dela Tarnopol, — când bolşevicii deschiseră frontul lor Germanilor, şi care a provocat trimiterea telegramei de mai sus de către guvernul d-lui Kerensky. Mă găseam întâmplător la Primul nostru Ministru la Iaşi (unde mă chemase dela Odessa pentru afaceri de serviciu), împreună cu altă lume în momentul când i s'a adus vestea acestei nenorociri. Palid şi profund impresionat am auzit pe d-l I. I. C. Brătianu zicând: « *Hotărît că Ruşii ăştia vor să ne piardă* ».

« Ofensiva noastră a trebuit să înceteze la rându-i, şi câteva unităţi române au trebuit să fie trimise în grabă la frontiera Bucovinei, pentru a înlocuì pe Ruşi, cari continuau a se retrage în goană mare, punând astfel în pericol partea aceea a frontului românesc.

« In acel moment Germanii voiau să profite de debandada rusească, pentru a-şi luà revanşa contra Românilor, cari voiau să-i scoată din teritoriile ocupate. In urma ofensivei noastre dela Mărăşti, Mareşalul Mackensen ceruse în grabă mare întăriri. El a organizat forţele ce-i mai rămăseseră după Mărăşti, şi cu diviziunile obţinute ca întărire, voià cu orice preţ să spargă frontul Siretului, să bată armatele române, împingându-le în Rusia, şi să ocupe Iaşul şi restul Moldovei.

« In acest scop Mackensen a concentrat în regiunea Focșanilor cele mai bune și cele mai de nădejde trupe pe care le aveà, în total 14 divizii [1]), dintre cari 10 erau germane. Cu această massă de oameni și cu o artilerie formidabilă de toate calibrele, inclusiv tunuri de 305, Mareșalul German a ordonat atacul contra diviziei a 34-a ruse, așezată la stânga Siretului (la Făurei) în noaptea de 5 spre 6 August 1917 și toată ziua de șase. Divizia rusă a fost aproape întreagă distrusă și frontul a fost spart. Armata dușmană n'aveà decât să urce țărmul drept al râului, pentru a obține un rezultat și mai mare decât cel pe care-l sperà: *a)* spre a tăià retragerea armatei a 2-a române și a tuturor forțelor dinspre frontiera muntoasă a Moldovei; *b)* de a îndoì aripa dreaptă a frontului româno-rus în direcția Siretului de jos. Victoria păreà sigură și faimosul biurou Wolff se și grăbì să o anunțe.

« Dar înaltul comandament român a trimis imediat trupe române, care să umple locurile rămase goale în rândurile rusești. Aceste trupe au sosit la timp și au pronunțat un contra atac furios în direcția satului Străjescul, care a trecut de mai multe ori din mână în mână. Germanii aduc însă mereu forțe proaspete și prelungesc atacul lor spre Vest, unde se mai găsiau încă trupe ruse, și prin urmare unde se găsià sectorul cel mai slab al frontului la aceà epocă. Rezistența dârză pe care au opus-o Românii, a determinat pe Nemți să pronunțe atacuri de artilerie cu proiectile lacrimogene și cu gaze asfixiante, după care infanteria germană a intrat în acțiune și luptele au continuat cu violență în decurs de cinci zile, până la 10 August, fără nici un rezultat notabil pentru nici unul din beligeranți. Apoi după o acalmie de câteva zile inamicul obosit, a făcut o nouă grupare a trupelor sale, aducând forțe noui și la 14 August către ora 5 după amiază, a început un bombardament infernal împotriva trupelor române, care se găsiau la capul podului dela Cosmești. Seara gaze asfixiante au fost lansate din abundență contra la ai noștri, și atacuri disperate de infanterie au avut loc toată noaptea de 14 spre 15 August. Aceste atacuri s'au prelungit spre sudvest de Mărășești în direcția Panciului, și la un moment dat zece divizii inamice luau parte la ele, din care nouă erau germane. Luptele au continuat pe viață și pe moarte de o parte și de alta fără întrerupere până inclusiv în ziua de 20 August, când inamicul sleit și respins cu pierderi enorme pentru el, a fost silit să-și înceteze atacurile contra Românilor, continuându-le numai înspre vest contra Rușilor, pipăind în chipul acesta punctele slabe ale frontului. Astfel ei au atacat una după alta divizii din corpurile 7 și 8 rusești și îndată ce ei reușiau să spargă frontul aliaților noștri, Românii se grăbeau să umple golurile și să respingă pe inamic. Astfel s'a întâmplat că trupele care se găseau la dreapta primei armate române, au făcut legătura cu acelea care se găseau la stânga armatei a 2-a române, formând astfel în această regiune un singur și unic front românesc, *apărat numai de forțele române*, pe când Rușii treceau înapoia unităților noastre. Germanii au numit această mare bătălie, cea mai mare și cea mai crâncenă a frontului oriental, după marea ofensivă a lui Brussiloff, Bătălia dela Mărășești.

« Pe când bătălia dela Mărășești se desfășurà în plinul ei, pe frontul armatei a 2-a române la Oituz-Slănic, o altă mare bătălie se desfășurà tot atât de crâncenă și de sângeroasă ca și cealaltă. Inamicul care atacà și aici cu forțe mult superioare, reușise să respingă pe Români până aproape de Târgul-Ocna, amenințând astfel minele de sare și isvoarele de petrol dela Moinești, — singurele, care ne mai rămâneau încă, — precum și calea ferată din Valea Trotușului.

« Contra-atacurile Românilor pentru a recâștigà terenul pierdut, au fost atât de îndârjite și comanda atât de admirabil dirijată, că trupele noastre au reușit să reià Germanilor aproape tot terenul pe care-l pierduserăm, salvând în chipul acesta orașul Târgu-Ocna, Salinele din apropiere și

[1]) Mă grăbesc să fac aici o rectificare în privința numărului diviziilor dușmane care au luptat la Mărășești. Asistând în ziua de 9 Maiu a. c. 1929 la mișcătoarea serbare a eroilor dela Mărășești, am înțeles din frumosul discurs al d-lui General Cihoski, ministrul de răsboiu, că numărul diviziilor austro-germane, etc. împotriva cărora a luptat armata noastră la Mărășești n'au fost patrusprezece, ci numai *douăsprezece*. Tot din discursul d-lui General Cihoski am aflat că ai noștri n'au fost decât *cinci divizii* și jumătate. E natural să fi făcut această mică eroare în izolarea mea, în care mă găsiam la Londra în 1918, când am redactat Memorandul meu. Dar faptul că noi Românii n'am avut în această bătălie decât cinci divizii, după cum a spus d-l ministru Cihoski, încă a fost o surpriză mare pentru mine, căci eu credeam că armata noastră care a înfruntat pe Mareșalul Mackensen la Mărășești a fost ceva mai mare. Cu atât mai mare este deci gloria armatei noastre, care cu numai jumătate, din ce reprezentau forțele inamicului, a învins pe cel mai glorios comandant al celei mai puternice armate din lume, care se pregăteà de luptă de aproape 50 de ani.

calea ferată a Trotușului. Și luptele au continuat aici ziua și noaptea timp de mai multe săptămâni, cam tot în acelaș interval cu cele dela Mărășești. In fond se poate spune că în partea aceea n'a fost decât o singură și mare bătălie pe frontul Slănicului (dela frontiera transilvăneană până la Siret), pe care au susținut-o armatele române cu ajutorul câtorva unități rusești, care nu erau încă demoralizate de bolșevism. In această bătălie Austro-Germanii cu mult superiori în număr (căci spuneam mai sus că ei au avut în această bătălie 14 divizii pe când noi n'am avut decât cinci și jumătate), au fost bătuți, cum nu mai fuseseră bătuți până atunci decât pe frontul occidental.

« Această victorie a fost una din cele mai strălucite isprăvi militare române din toate timpurile. Și Românii au avut multe fapte de arme minunate în trecutul lor sub voevozii lor Mircea cel Bătrân și Mihai Viteazul și sub Ștefan cel Mare în Moldova în secolii al XIV-lea, al XV-lea și al XVI-lea, când acești mari căpitani au susținut lupte glorioase contra semilunei, în care adeseori cu o mână de soldați țineau piept forțelor musulmane încincite și chiar și mai mari.

« Marea victorie dela Mărășești a fost o victorie a Românilor și ea a dovedit aliaților noștri precum și inamicilor noștri de ce este capabil neamul nostru, când e pus să lupte în condiții egale și cu un armament egal.

« Ofițerii Englezi și Americani, cari au fost martori ai acestei bătălii, îmi spuneau la Iași și la Odessa că soldații anumitor regimente de infanterie română, au pornit la luptă desculți și fără tunici, numai spre a puteà, spuneau soldații, să se arunce cu mai multă sprinteneală în spinarea dușmanului. Bătălia dela Mărășești a salvat odată cu Moldova și onoarea militară a României. Ea a făcut pe d-l Asquith să spună în Parlamentul englez că « România este invincibilă », — cuvinte pe care Românii nu le vor uità niciodată.

« Dar cel care a câștigat bătălia dela Mărășești a fost soldatul țăran român. Dacă reorganizarea armatei noastre a putut să se facă în atât de bune condiții și dacă ea a dat astfel de rezultate, aceasta a fost posibil grație mai ales calităților țăranului român, care tot timpul a fost conștient de ceeace a făcut și pentru ce a făcut așà cum a făcut. Acest țăran a dat mereu și din toată inima tot ceeace i s'a cerut, și chiar mai mult decât i s'a cerut în ce privește munca, răbdarea, bunăvoința, și suportarea celor mai mari osteneli și sacrificii.

« Dacă o parte mare din merit revine gloriosului Rege Ferdinand, Generalului Prezan (șeful distins și plin de autoritate al Marelui Stat Major al armatelor române) precum și celorlalți distinși și mari ostași ai României ca Generalii Averescu, Cristescu, Eremia Grigorescu, etc. etc., precum și în mare parte strălucitei misiuni militare franceze și nobilului ei șef Generalul Berthelot, cari toți au condus lucrurile cu metodă și cu zel neobosit, nu-i mai puțin adevărat că cea mai mare parte revine fără îndoială soldaților țărani ai României.

« Deaceea, mai ales viața și desvoltarea intelectuală, morală și economică a acestei clase, cea mai numeroasă (circa 83 % din poporul nostru) și cea mai demnă de simpatie din nația noastră, voim noi s'o organizăm după răsboiu — pe largi temelii democratice în viitoarea Românie. Cu toate sforțările bolșevicilor pentru a face pe soldatul român să se abată din drumul drept al disciplinei, acesta nu s'a clătinat niciodată. Erau momente când soldații români nu știau lămurit, cari erau inamicii lor cei mai periculoși: Austro-Germanii cari se găseau în fața lor, sau Rușii cari erau îndărătul lor.

« Este cazul de a mai amintì aici că pe lângă largile reforme democratice în favoarea clasei țărănești (sufragiu universal egal, direct și secret precum și împărțire de pământ prin lege specială de expropriere, celor lipsiți), noi înțelegem să dăm tuturor locuitorilor viitorului Stat Român, tuturor minorităților de origine streină, cari vor trăì între hotarele viitoarei Românii Mari, — posibilitatea de a trăì și de a se desvoltà în deplină libertate și egalitate de drepturi. In privința aceasta noi aceștia, Români din Transilvania, Banat și Bucovina în special, suntem conștienți că nu trebuie să impunem, în nici un caz celor mai slabi, cari vor trăì printre noi, ceeace opresorii noștri Unguri și Austriaci ne-au făcut să suferim noi înșine în decursul atâtor veacuri.

« In acelaș timp, eu cred că trebuie să insist deasemenea asupra felului cam prea strimt și lipsit de prevedere politică, în care guvernul Marghiloman a rezolvat de curând chestia israelită în România — după o metodă, — zice-se, inspirată de Germania. Toți Românii conștienți însă de viitorul țării lor, aprobă dimpotrivă soluția largă și completă a acestei spinoase chestiuni, con-

form cu declarațiile categorice făcute în Parlamentul Român în Iunie 1917 de către fostul Prim Ministru d-l Ion I. C. Brătianu și de către fostul vice președinte al Consiliului de Miniștri, d-l Take Ionescu.

« Să-mi fie acum îngăduit, de a adăogà câteva cuvinte în privința participării Românilor din Transilvania, din Banat și din Bucovina la răsboiul României împotriva Austro-Ungariei. Această participare a fost foarte numeroasă, și ea a înglobat aproape patruzeci de mii de Români din provinciile iredente ale monarhiei Habsburgilor. Intr'adevăr, aproape douăzeci și cinci de mii de Români transilvăneni, cari se aflau în România în momentul când noi am declarat răsboiul au fost mobilizați și au luat parte chiar dela început la toate luptele. Mai târziu o legiune de voluntari transilvăneni și bucovineni s'a constituit la Kiew în Ucraina, dintre Românii prizonieri de răsboiu originari din Austria și Ungaria, cari se găseau în Rusia. Această legiune a combătut vitejește în ofensiva noastră dela Mărăști și în marea bătălie dela Mărășești. Ofițerii acestei legiuni toți transilvăneni, bănățeni și bucovineni, înainte de a părăsì Rusia pentru frontul român, au ținut să declare solemn într'un Memorand pe care l-au adresat ambasadorilor și miniștrilor Puterilor Antantei la Petrograd, că ei au părăsit rândurile opresorilor lor austro-maghiari, pentru a merge să lupte alături de frații lor din România liberă, în vederea liberării lor de jugul milenar străin. Făcând aceasta, ei au vrut să arate marilor noștri aliați voința lor nestrămutată că toate provinciile române ale monarhiei austro-ungare, de unde acești prizonieri de răsboiu Români iredenți erau originari, trebuie să fie, după răsboiu, alipite odată pentru totdeauna la patria mamă. De sigur că guvernul Maiestății Sale Britanice a luat la timp cunoștință de această manifestație patriotică pe care voluntarii Români din Transilvania au stipulat-o în acel Memorand al lor.

« Dealtminteri luptători transilvăneni se mai găsesc în număr mare și în armatele cehoslovace din Siberia, precum și în armatele americane din Franța. Transilvăneni se găsesc deasemenea angajați în lupte pe frontul italian și legiuni noui de voluntari din națiunea noastră mai sunt actualmente pe cale de a se formà în Franța și Italia ».

Londra, 24 Septemvrie 1918. Dr. George Moroianu

Acesta a fost Memorandul meu adresat Ministerului de Externe al Angliei în chestia participării României în răsboiul cel mare, iar impresia pe care el a făcut-o în acele cercuri precum și utilitatea lui pentru țară, se pot judecà, între altele, și din alăturatele două scrisori, — dintr'o serie pe care am primit-o atunci dela diferite personalități care citiseră Memorandul. Una din scrisori este dela d-l Leeper din Ministerul de Externe, — și unul din secretarii Primului Ministru al Angliei din acel timp, Lloyd George, cealaltă este dela un înalt demnitar al Ministerului de Informații, căruia cel dintâiu îi comunicase memorandul meu în copie.

Dau ambele scrisori atât în originalul englezesc cât și în traducerea românească.

Iată prima scrisoare:

Foreign Office S. W., 11 October 1918

Dr. G. Moroianu, Crew House.

Dear Dr. Moroianu,

« I have just read your excellent Memorandum on « Roumania's Effort in the War » and have sent it on to Mr. Sheridan of the Ministry of Information. If I may say so, I think it is extremely well done, and it will be exceptionally useful. There was a lot of information in it which was new and interesting to me, and I think the frank and fair way in which you discuss the question is wholly admirable.

My kind regards to Madame Moroianu ».

Yours sincerely
A. W. A. Leeper

In românește:

Dr. G. Moroianu, Crew House.

Ministerul Afacerilor Străine S. W.
11 Octomvrie 1918

Scumpe Dr. Moroianu,

« Tocmai am citit excelentul d-voastră Memorand relativ la « Sforțările României în răsboiu » și l-am trimis și d-lui Sheridan din Ministerul Informațiilor. Dacă pot să spun astfel, eu cred că el este extrem de bine făcut, și va fi excepțional de folositor. Sunt în el o serie de informații cari sunt noui și interesante pentru mine, și eu cuget că felul franc și onest în care d-voastră expuneți chestiunea, este cu totul admirabil.

Cele mai bune complimente doamnei Moroianu ».

Al d-voastră sincer
A. W. A. Leeper

A doua scrisoare:

Ministry of Information, Norfolk Street Strand
London W. C. 2, 12 October 1918

Dear Sir,

« I have received from Mr. Leeper of the Foreign Office to-day the excellent Memorandum on Roumania's Effort in the War, which you have so kindly provided. He is writing to you himself to express his thanks, and may I say on our behalf how grateful we are for the trouble you have taken in the matter. The subject has not been treated adequately hitherto, and full details of the activities of Roumania have not been easy to find.

With renewed thanks ».

Yours very truly
R. B. C. Sheridan

Dr. Moroianu, Crew House, Curzon Street W. I.

In românește:

Scumpe Domnule,

« Am primit azi dela d-l Leeper din Ministerul de Externe excelentul Memorand asupra eforturilor României în răsboiu, pe care cu atâta amabilitate l-ați pregătit. Dânsul vă va scrie personal spre a vă exprimà mulțumirile sale și vă putem spune din partea noastră, cât vă suntem de recunoscători, pentru osteneala ce v'ați dat-o în această chestie. Subiectul n'a fost până acum tratat cum trebuie și o mulțime de detalii despre eforturile României, nu au fost ușor de găsit.

Cu reînoite mulțumiri ».

Al d-voastră foarte devotat
R. B. C. Sheridan

Natural că nu ascund marea bucurie și via satisfacție precum și mândria ce am simțit la primirea acestor scrisori, de la oameni cari nu cunosc nici gelozie, nici invidie, ci cari, în mod sincer și din inimă largă, mi-au afirmat prin ele că făcusem un lucru de o mare utilitate pentru țara și neamul meu. Și pentru marea bunăvoință și prietenie, precum și pentru viul interes ce l-au arătat dânșii, împreună cu toată națiunea britanică pentru țara noastră în acele clipe istorice de mari îngrijorări pentru noi Românii, eu le exprim și la acest loc omagiul profundei noastre recunoștințe.

Este momentul de a amintì acum aici, că în urma unor întâlniri la Londra și Paris în primăvara anului 1918 a celor interesați, adecă a reprezentanților celor oprimați, s'a reușit a se proclamà

solidaritatea popoarelor oprimate din Austro-Ungaria și convocarea unui congres al naționalităților subjugate, la Roma în Aprilie 1918. Congresul a avut loc în zilele de 8 până la 11 Aprilie. Reproducem din cartea domnului prof. universitar G. G. Mironescu (Ministrul nostru de Externe de azi): «*Apperçus sur la Question Roumaine*» Paris Ernest Leroux 1919, nota următoare cu privire la acest congres. Congresul naționalităților oprimate anunțat dejà, s'a ținut la Roma dela 8 la 11 Aprilie 1918. El a sigilat solidaritatea popoarelor oprimate și a avut ca rezultat intensificarea sforțărilor lor contra inamicului comun. Acest congres a fost de asemenea punctul de plecare al unei politici mai ferme a aliaților în favoarea liberării integrale a tuturor naționalităților oprimate de Austro-Ungaria și de Germania. Iată care au fost rezoluțiile generale adoptate de acest congres:

« Reprezentanții naționalităților supuse în total sau în parte dominației austro-maghiare, italiană, română, polonă, cehoslovacă, jugoslavă, sunt de acord pentru a afirmà principiile acțiunii lor comune în felul următor:

1. Fiecare din aceste popoare proclamă dreptul său de a constituì propria sa naționalitate și unitate de Stat, sau de a le complectà și de a se ridicà la deplina lor independență politică și economică.

2. Fiecare din aceste popoare vede în monarhia austro-ungară instrumentul de dominație germană, și recunoaște în ea obstacolul fundamental la realizarea aspirațiilor și drepturile sale.

3. Adunarea mai recunoaște încă necesitatea luptei comune contra opresorilor comuni, deoarece fiecare popor are în vedere liberarea sa totală și complecta sa unitate națională în libera sa unitate de Stat.

La deschiderea Congresului a participat și o numeroasă delegație de deputați și senatori italieni, care a luat parte la lucrările congresului. Toate naționalitățile oprimate din Monarhia habsburgică au fost reprezentate la acest congres prin comitetele lor de acțiune. Italienii având în fruntea lor pe d-l A. Torre, Jugoslavii sub prezidența d-lui Trumbitch, Cehoslovacii sub prezidența d-lui Beneș, Polonezii sub prezidența d-lui Jamorsky. Delegația română erà compusă din d-nii senator G. G. Mironescu profesor Univ., prof. Simeon Mândrescu, prețedintele asociației Românilor din Transilvania și Bucovina, Dr. Nic. Lupu, deputat în Camera română, și d-nii Ion Ursu, prof. universitar, Drăghicescu, senator, și Benedetto de Luca, profesor și publicist. Miercuri 11 Aprilie Congresul s'a întrunit la Capitoliu pentru a ascultà darea de seamă a deliberărilor care nu sunt destinate publicității. Aceste deliberări privesc acțiunea ce trebuie desvoltată în țările aliate și inamice, în scopul de a realizà aspirațiile naționalităților și de a menține vie uniunea consacrată atât de solemn la acest congres ».

Convocarea congresului acestuia la Roma a avut un tâlc. Anume se știa în multe cercuri, că țara care rezistă mai dârz la desființarea Austro-Ungariei erà Italia, și mai ales Ministrul ei de Externe Baronul Sidney Sonnino. Dar în acel timp mai erau și alte State aliate, care n'ar fi voit desființarea Austro-Ungariei.

Dar să dăm cuvântul în această privință d-lui G. G. Mironescu, actualul nostru Ministru de Externe, care fiind stabilit în Paris din vara anului 1917 — și oarecum *sur la brêche* în aceste chestiuni, — a lucrat tot timpul alături de atâția alți fruntași români cu deosebită râvnă, cu mult patriotism și cu mare înțelegere a situațiilor și împrejurărilor, — pentru a susține cauza unității noastre naționale în fața Aliaților, în care scop a colaborat în mod activ la presa din Paris și la ziarul *La Roumanie*, organul coloniei române din Paris, publicând și două volume în franțuzește — foarte utile pentru propaganda în favoarea cauzei naționale. Unul din volume tratà *Problema Banatului*, și celălalt aveà titlul: *Priviri asupra chestiunii române* în general. D-l Mironescu a luat parte la Congresul din Roma al naționalităților oprimate de Austro-Ungaria și a făcut o călătorie în două din lagărele de prizonieri transilvăneni și bucovineni din Italia, interesându-se de soarta lor și intervenind cu cel mai bun succes la autoritățile italiene în favoarea acelora dintre prizonieri, cari aveau a se plânge de modul cum erau tratați. Dânsul a fost primul român care a venit în contact cu acești bravi fii ai neamului nostru, cari, cum se va vedeà mai jos, ardeau de dorul de a se luptà pe frontul italian sau francez împotriva inamicului. Actualul nostru Ministru de Externe a adus

în acele grele împrejurări prețioase servicii cauzei rămâne, așa precum și astăzi în postul de răspundere pe care-l are, a știut prin tactul și îndemânarea D-Sale să întăriască legăturile țării cu aliații și amicii noștri mari și mici, pentru ceea ce noi cu toții trebue să-i fim mulțumitori.

Intr'un studiu publicat în *Convorbiri Literare* din Aug. 1927 intitulat *Din Pribegie* d-l Mironescu face următoarele interesante constatări cu privire la situația României după armistițiul dela Buftea, și cu privire la atmosfera ce domneà printre aliați, în preajma convocării la Roma a Congresului naționalităților oprimate de Austro-Ungaria. Iată ce scria d-l Mironescu:

« Primăvara anului 1918 erà cu deosebire tristă pentru noi Românii.

« România fusese silită să încheie armistițiu și — izolată cu totul de aliații săi, prin trădarea rusească, — devenise prizoniera dușmanilor.

« Pe de altă parte, *printre aliații noștri se manifestà oarecare rezistență la ideea desființării imperiului Austro-Ungar.* Pentru unii erà o dogmă necesitatea existenței Austro-Ungariei, Ori, aceasta însemnà împiedecarea realizării unității noastre naționale, și probabil împiedecarea ei pentru totdeauna, căci dacă nici după acest uriaș răsboiu, care aveà să schimbe configurația Europei, nu ni s'ar fi făcut dreptate, idealul nostru ar fi fost înmormântat pe vecie.

« Chestiunea aceasta îngrijorà tot așà de mult pe Cehoslovaci, Jugoslavi și pe Polonezi.

« Deaceea în cursul lunii Martie 1918, organizațiile din Paris ale acestor naționalități, în unire cu Românii, au început o mișcare, spre a determinà pe aliați la o politică hotărîtă, în sensul liberării integrale a tuturor naționalităților subjugate de Austriaci și Unguri, deci desființarea imperiului austro-ungar și alcătuirea de State naționale, corespunzătoare situației etnice din Europa centrală.

« Acțiunea Cehoslovacilor, Polonezilor și Jugoslavilor erà condusă de Consiliile lor naționale, care — recunoscute de aliați — jucau rolul unor guverne provizorii ale națiunilor respective.

« Pentru Români greutatea erà mare, căci după armistițiul încheiat de România, reprezentanții noștri diplomatici se aflau într'o situație neclară, — se discutà dacă România mai este ori nu Stat aliat, — iar o organizație corespunzătoare consiliilor naționale ale celorlalte trei națiuni, noi nu aveam. (Consiliul Național al unității Române s'a alcătuit la Paris mai târziu la 3 Octomvrie 1918). Dar câțiva dintre noi grupați la Paris în jurul ziarului *La Roumanie* înființat de bunul patriot, d-l Paul Brătășanu (în Ianuarie 1918), și comitetul coloniei române din Paris împreună cu alți Români iubitori de neam, am lucrat în deplină înțelegere, — fără a aveà nici o organizație oficială — colaborând, în sprijinirea intereselor comune, cu reprezentanții autorizați ai Cehoslovacilor, Jugoslavilor și Polonezilor.

« După câteva conferințe și întruniri la Paris și Londra, am hotărît să ținem, la începutul lui Aprilie 1918, un mare congres al națiunilor subjugate de Austro-Ungaria la Roma.

« Acolo, după informațiile ce le aveam, erà mai tenace rezistența la deea desființării Austro-Ungariei; iar principalul partizan al acestei rezistențe erà Ministrul de Externe deatunci al Italiei, Baronul Sonnino. Deaceea când am plecat din Paris spre a merge la Congresul din Roma d-l Eduard Beneș (actualul Ministru de Externe al Cehoslovaciei), pe atunci Secretar al Consiliului Național Cehoslovac, îmi spuneà: *Va trebui să spargem geamurile la Consulta* (Ministerul de Externe al Italiei). Nu a fost însă nevoie de aceasta; pentrucă sprijiniți de eminenții reprezentanți ai Franței și Angliei [1]), congresiștii au câștigat pentru acțiunea lor pe Președintele Consiliului de Miniștri italian, d-l Orlando. Acesta primind, la 11 Aprilie, pe delegații congresiștilor, a declarat că poate asigurà pe naționalitățile subjugate Austro-Ungariei *că Italia consideră cauza lor ca pe a ei însăși.*

« De fapt după acest congres, politica aliaților cu privire la problema desființării imperiului austro-ungar s'a clarificat, și la începutul lunii Iunie, Consiliul superior de răsboiu din Ver-

[1]) Din partea Franței veniseră la Roma, ca să sprijine acțiunea congresiștilor, d-l Franklin Bouillon, fost ministru, președintele comisiei de afaceri streine a camerei deputaților, și d-l Albert Thomas, fost ministru. Din partea Angliei veniseră: marele ziarist d-l W. Steed, directorul general al ziarului *Times*, și cunoscutul scriitor d-l Seton Watson. Asupra congresului s'au făcut dări de seamă atunci în toate ziarele mari franceze, engleze și mai ales în cele italiene.

sailles a dat expresie acestei politici, proclamând necesitatea creierii unui Stat Polonez, și simpatia aliaților pentru aspirațiile naționale ale celorlalte popoare subjugate Austro-Ungariei.

« Dar dintre popoarele care trebuiau liberate de jugul Austro-Ungar, Românii — în urma armistițiului încheiat de țara noastră — nu mai participau la răsboiu, cu unități naționale de ale lor [1]). Deși păstram intima speranță că România va reluà armele, nu puteam lăsà să lipsească stindardul nostru de pe fronturile aliate, ci trebuià să menținem situația noastră de combatanți alături de aliați. Deaici nevoia creării unei legiuni românești pe frontul occidental.

« Aceste legiuni nu se puteau alcătuì decât din prizonierii români ardeleni, bănățeni și bucovineni, ce se aflau în țările aliate. In Franța și Anglia erau foarte puțini, în Italia erau mulți. Deaceea, îndată ce lucrările Congresului dela Roma s'au terminat (11 Aprilie 1918), atenția noastră a fost îndreptată spre prizonierii români din Italia ».

Profitând de prezența sa în Italia, d-l G. Mironescu [2]) s'a pus apoi în legătură cu comisia specială care se ocupă de prizonieri (commissione per i prigionieri di guerra) dela Ministerul de Răsboiu, cerând informații despre prizonierii români din armatele Austro-Ungare, și solicitând autorizația și înlesnirile necesare pentru a intrà în legătură cu ei, ceeace d-sa a obținut cu cea mai mare bunăvoință și prevenire dela autoritățile italiene.

Din cercetările ce le-a făcut, d-l Mironescu a aflat că erau la aceà epocă în Italia aproape 18.000 prizonieri împrăștiați în nu mai puțin de cincizeci de câmpuri (lagăre) deosebite, ceeace făceà foarte nevoioasă luarea contactului cu dânșii. D-sa a ales ca să le viziteze: câmpurile dela *Cassino* și *Comaldoli* în care se găsiau cei mai mulți ofițeri, precum și un număr mai mare de soldați, și unde a aflat printre soldații și ofițerii noștri transilvăneni, și bucovineni atâta însuflețire pentru unitatea patriei, atâta dor fierbinte de a luà armele să se lupte împotriva opresorilor de ieri și atâta simț de jertfă pentru înfăptuirea unității naționale, încât rămâi și adânc înduioșat în fața acestor mărturisiri de sentimente și de credință către un mare ideal, și simți în tine și o mare mândrie națională în fața atâtor calități superioare ale poporului nostru.

Dar să lăsăm cuvântul d-lui G. G. Mironescu:

« Am plecat întâiu la Cassino (18 Aprilie 1918).

« Intâlnirea cu bravii ofițeri, și aspiranți a fost plină de însuflețire. Bucuria și a lor și a mea a fost nespus de mare. Pentru prima oară vedeau pe cineva *de acasă*, care să se intereseze de dânșii, deși unii erau de câțiva ani prizonieri. Cei mai vechi prizonieri erau din Iulie 1915.

« Toți — plini de avânt — mi-au declarat, *că nu au altă dorință decât de a merge din nou pe front, ca să lupte în rândurile aliaților pentru triumful dreptății în lume și pentru întregirea neamului românesc.*

« Le-am arătat că guvernul italian are toată bunăvoința, și că în vederea pregătirii unei legiuni române, se vor concentrà la un loc întâiu ofițerii și gradații și pe urmă soldații.

« Am adăugat că dacă cumva nu s'ar puteà formà în Italia o legiune românească, aveam făgădueli serioase că se vor puteà formà asemenea legiuni în Franța cu prizonierii români din Italia.

In acest sens, spune d-l Mironescu, delegații francezi la congresul din Roma, d-nii Franklin Bouillon și Albert Thomas, aveau însărcinarea să insiste pe lângă guvernul italian în sensul de mai sus. Și aș mai adăugà eu că și la Londra se lucrà cu aceeaș stăruință pentru formarea unei legiuni române în Italia sau în Franța. In scopul acesta departamentul de propagandă din Anglia și misiunea militară își trimiseseră delegați în Italia ca să lucreze la realizarea acestei idei.

« Au fost fericiți (prizonierii), zice mai departe d-l Mironescu, de speranțele bune ce li le dedeam și au însistat mult ca să fac toate demersurile pentru a se alcătuì o legiune română.

« Cu entusiasmul tinereței și cu optimismul vitejilor, ei manifestau o încredere desăvârșită în izbânda finală a aliaților.

« Aceeaș dorință de a luptà alături de aliați și aceeaș frumoasă însuflețire ce am găsit în grupul ofițerilor și gradaților, am constatat-o și în grupul soldaților. Erau acolo 180 de soldați români, ceilalți erau la lucru pela fermele învecinate. Ne-am despărțit în strigăte de bucurie și

[1]) Altfel, individual, Români numeroși, atât din vechiul Regat cât și din provinciile subjugate, luptau pe diferite fronturi: pe frontul francez, pe frontul italian, pe frontul dela Salonic și chiar în Siberia, unde erau grupați în *formațiuni unitare românești* alături de Cehoslovaci.

[2]) D-l Mironescu erà însoțit de profesorul Benedetto de Lucca.

în ecoul viguros al marşului naţional *Deşteaptă-te Române*, intonat cu entusiasm din două sute de piepturi, care m'au însoţit până la cancelaria comandamentului câmpului.

« Intorcându-mă la Roma, am comunicat comisiei pentru prizonieri în ce excelentă stare de spirit se găsesc prizonierii români dela Cassino. Am plecat apoi la Genua ca să vizitez pe prizonierii români internaţi la Comaldoli (21 Aprilie 1918).

« Intâlnirea cu aceşti viteji români a fost şi mai însufleţită, decât întrevederea cu cei dela Cassino. Au fost cuprinşi de o bucurie neînchipuită, văzând că vine, în fine, unul din ai lor să se ocupe de dânşii, mai ales că aproape toţi erau de mult prizonieri, unul chiar din primele luni ale războiului.

« Aceşti bravi prizonieri români din Comaldoli mi-au făcut aceeaş călduroasă cerere de a li se da posibilitatea să lupte pe front pentru cauza aliaţilor, indisolubil legată de dreapta şi sfânta cauză a neamului românesc.

« Unii dintre ei au mers până a-mi declarà că nu mai înţeleg rostul vieţii lor, dacă nu pot să-şi verse sângele pentru idealul Aliaţilor şi al neamului nostru, explicându-mi — simplu şi nespus de mişcător — că viaţa lor nu le aparţine lor, ci poporului românesc.

« Am fost adânc impresionat de adâncul patriotism al acestor viteji români.

« Am simţit odată mai mult ce bogată comoară de energie este în vigurosul nostru popor.

« Tot trecutul de jertfe şi glorie al neamului nostru mi-a fost rechemat în minte. şi am avut viziunea clară a viitorului strălucit către care merge poporul român.

« Prizonierii români erau într'o stare sufletească admirabilă şi gata pentru jertfa supremă în susţinerea cauzei aliate, care erà şi cauza românismului.

« Dealtfel nimeni nu s'a îndoit niciodată de vitejia şi patriotismul prizonierilor români (din Italia). Chiar la Comisia de prizonieri mi s'au citat dovezi edificatoare: *au fost pe frontul italian cazuri în care soldaţi români din armata austro-ungară, trecând prin ploaia de gloanţe în lagărul italian, au cerut a doua zi să li se dea uniforma italiană* şi s'au întors imediat pe front să lupte alături de Italieni contra asupritorilor... ».

Din cauza dificultăţilor tehnice de concentrare a soldaţilor români prizonieri în Italia, legiunea română nu s'a putut formà decât la sfârşitul verii (1918) şi ea a luptat viteţeşte pe frontul italian sub comanda Generalului Ferigo bine cunoscut în România, şi a cărui memorie ne va fi totdeauna scumpă nouă tuturor.

Dăm acum mai multe pasagii dintr'un inimos şi impresionant articol publicat de actualul nostru Ministru de Externe, D-l G. G. Mironescu, în numărul din 20 Ianuarie 1919 al ziarului *Le Rappel* din Paris, prin care d-sa caută şi reuşeşte să justifice marile titluri ale României de a participà la conferinţa de pace din Paris, căci pe atunci circulau în ţările aliate, unele rumori, care făceau să se creadă că în urma nefericitei păci dela Bucureşti, ţara noastră nu va fi admisă la conferinţa de pace.

« Care sunt titlurile României — se întreabă autorul — pentru a participà la Conferinţa de Pace?

« România a intrat în războiu în virtutea unui tratat de alianţă încheiat în August 1916 cu Puterile Antantei.

« Cele două grupuri de beligeranţi îi ceruseră să participe la războiu alături de ele. România s'a pronunţat pentru Antantă, şi condiţiile intervenţiei ei au fost stabilite prin acest tratat de alianţă.

« România a împlinit în mod loial toate angajamentele ei cuprinse în acest tratat. Ea a pus în serviciul cauzei comune toate forţele şi toate bogăţiile ei.

« Forţele române trebuiau să coopereze la un efort concomitent al Aliaţilor pe toate fronturile. Acest efort comun simultan n'a putut fi realizat. Şi singurul aliat, care prin însăş situaţia lui geografică, erà chemat să coopereze în mod efectiv cu armata română — adecă Rusia — n'a îndeplinit acest rol care-i erà desemnat.

« Omul loial care se află azi în fruntea Ministerului de Externe (al Franţei) [1]), constată aceste fapte în *Le Petit Journal* din 26 Ianuarie 1917: Nu este momentul de a insistà, — spuneà dânsul,

[1]) D-l St. Pichon.

— asupra condițiilor dezastruoase în care s'a efectuat intervenția României, compromisă chiar din primul ceas prin greșeli imputabile altora decât guvernului din București, și dată pradă, prin trădarea lui Sturmer, armatelor Austro-Ungare.

« Aceste nenorociri ivite chiar dela început, n'au abătut România dela datoria ei. Ea a purtat multă vreme singură, cu propriile sale mijloace, un răsboiu teribil contra inamicilor infinit mai numeroși și incomparabil mai bine înarmați, pe un front enorm.

« Românii aveau să apere, ziceà d-l Lacour-Gayet (în *Le Journal* din 9 Martie 1917) — un front de 1350 km . . . Ne dăm noi seamă ce reprezintă un front de o mie trei sute cincizeci de km? Frontul nostru anglo-francez dela Marea Nordului nu măsoară decât 800 km . . .».

« Acelaș eminent publicist francez ziceà cu dreptate, că în acest interval de timp, armata română, a făcut funcțiune de paratoner. Armata română a atras asupră-i două mari armate inamice: armata lui Falkenhayn, pregătită pentru o ofensivă împotriva Rușilor, și armata lui Mackensen, pregătită contra armatelor aliate dela Salonic.

« Intervenția României a decongestionat chiar fronturile dela Verdun și de pe Carso, pentrucă Germanii, în scop de a răpune România, mai înainte de ce ea ar fi putut fi ajutată, au fost siliți să retragă și depe acele fronturi un anumit număr de divizii (*La Révue Hebdomadaire* din 11 Noemvrie 1916 a publicat în privința aceasta o schiță din cele mai sugestive).

« Bravura extraordinară a armatei române a fost recunoscută de toți. Inamicul comun a fost grav însângerat. Dar la rându-i România a fost sleită prin această sforțare mai presus de puterile ei. Disputând terenul pas cu pas, armata română a trebuit să bată în retragere. Inamicul a invadat două treimi din teritoriul țării.

« Invazia a adus cu sine un cortegiu de nenumărate nenorociri. Pe de o parte: devastări și cruzimi comise de inamici. Pe de altă parte: cantități enorme de petrol, de cereale, de provizii, de instalații industriale de cea mai mare valoare distruse sau arse de noi înșine, pentrucă erà imposibil de a le luà cu noi, și nici nu trebuiau să fie lăsate la inamic. Și pe deasupra foametea și cele mai grozave maladii au secerat armata și populația.

« Reluând lupta după refacerea armatei cu ajutorul generos al Franței și cu concursul prețios al Engliterei, noua armată a înfrânt pe inamic cauzându-i pierderi mari și împiedecându-l să cucerească Moldova și Rusia meridională.

« Prin tenacitatea și sacrificiile sale, România a întârziat multă vreme năruirea frontului oriental, care ar fi fost pentru toți Aliații un dezastru ireparabil, dacă el s'ar fi produs câteva luni mai de vreme.

« Destinul nemilos urmărià țara noastră. In momentul când armata noastră urmărià o acțiune în stil mare, care promiteà cele mai frumoase rezultate, tovarășii noștri de arme, Rușii, infectați de bolșevism, ne-au trădat a doua oară.

« România se găsià astfel într'o situație tragică fără exemplu în istoria lumii. In față un dușman mereu temut. Pe frontul român chiar, armata română înnecată așà zicând, într'o armată aliată de trei ori mai numeroasă, care fraternizà cu inamicul și amenințà pe Români. Indărătul frontului jafuri, dezordini și propaganda anarhică a bolșevicilor ruși înarmați, și în urma răsturnării totale cauzate de revoluția rusească, teribila foamete care-și făcù din nou apariția cu o sporire înspăimântătoare a epidemiei. Infine ruptură cu guvernul bolșevic, deci amenințări de răsboiu pe frontiera rusească și izolarea completă cu tăierea oricărei aprovizionări . . . Pe de altă parte nici o speranță de ajutor din partea celorlalți aliați, de cari România erà completamente izolată.

« In fața acestei tragice situații și teribile fatalități ea a trebuit să se încovoae capitulând.

« Pierderile în vieți omenești încercate de România sunt înspăimântătoare: mai mult de opt sute de mii de oameni au pierit — din armată și din populația civilă — omorîți de inamic sau secerați de foamete și de boli.

« Această cifră reprezintă 11% din populația regatului: din nouă locuitori unul a murit.

« Franța care a avut cele mai grele pierderi în acest răsboiu, este departe de a fi avut proporțional jumătate din pierderile României. Dacă Franța ar fi avut nenorocirea să aibă proporțional pierderile noastre, ea ar fi avut atunci aproape 4.300.000 de morți.

« Asta ar fi trebuit să ajungă. Dar mai trebuie adăugat acestui tablou imensele pierderi materiale și înspăimântătoarele suferințe ale armatei și ale populației civile. Nici un alt popor n'a fost atât de încercat.

« Iată epopeia și tragedia română.

« Acestea sunt titlurile noastre care ne indrituesc să participăm la conferința de pace ».

Tot aici este locul să amintesc și de conferința naționalităților oprimate ținută la Geneva.

La 29 Oct. 1918 s'au întrunit în acel oraș reprezentanții organizațiilor naționalităților din Europa centrală, cari se aflau în Elveția: Italieni, Polonezi, Români, Cehoslovaci și Jugoslavi, pentru a afirmà în mod solidar și solemn încă odată voința lor nestrămutată de a realizà completa lor independență și unitate națională.

Dr. Ernesto Vercesi a vorbit în numele Italienilor, Dr. Marowsky în numele Polonilor, Baratchich-Jacquier în numele Cehoslovacilor, Dr. S. Gmajner în numele Jugoslavilor și d-șoara Lucia A. Popovici din Lugoj (fiica regretatului luptător național A. C. Popovici) în numele Românilor. Iată declarație d-șoarei Popovici:

« In numele umbrelor sfinte ale lui Horia, Cloșca și Crișan, morți frânți pe roată, a miilor de frați cari gem încă în temnițele maghiare, a miilor de frați cari au fost asasinați de autoritățile maghiare dela 1914;

« In numele fraților mei cari luptă în acest moment pe pământul Franței, al Italiei, al Siberiei precum și pe pământul care n'a putut fi violat al Moldovei, în numele tuturor morților noștri, în numele celor patru milioane de Români subjugați noi declarăm:

« Că poporul român care geme încă sub jugul oligarhiei austro-maghiare respinge cu energie ultimul rescript al împăratului Austriei [1]), prin care-l trădează încă odată.

« Și noi declarăm înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, că lumea nu va cunoaște pacea atâta timp cât nu ni se va face dreptate, și cât vom fi împiedecați singuri în mijlocul popoarelor libere din Europa întreagă, de a ne liberà și noi la rândul nostru de jugul strêin, și de a ne unì cu frații noștri din Regatul liber al României ! »

Tot cu ocazia propunerii Austro-Ungariei de a încheià pace separată cu Aliații, d-l Clemenceau, Primul-Ministru al Franței, a avut o nobilă izbucnire în ședința din 17 Septemvrie 1918 a Senatului francez:

« Ce vreau ei? Ce voim noi înșine? A luptà, a luptà în mod victorios mereu și fără preget până în ceasul când inamicul va înțelege, că nu mai e posibilă nici o tranzacție între crimă și drept. *Am fi nedemni de marele destin care ne este rezervat, dacă am fi în stare să sacrificăm vreun popor mic sau mare apetiturilor, lăcomiei turbate de dominație implacabilă, care se ascund încă în dosul ultimelor minciuni ale barbariei . . .* ».

Pentru aceste singure nobile cuvinte, de o măreție antică, ar fi destul ca fiecare din popoarele liberate de marele răsboiu, să ridice câte un monument de recunoștință marelui bătrân din strada Franclin din Paris . . .

Intre timp intelectualii români din Vechiul Regat și câțiva transilvăneni, cari se stabiliseră la Paris dela izbucnirea răsboiului, sau veniră acolo mai în urmă, cum a fost cazul cu mine, lucrau și ei din răsputeri în cercurile franceze și aliate penrtu cauza unirii tuturor Românilor. In scopul de a luminà opinia publică franceză și aliată, ei au întemeiat ziarul *La Roumanie*, de care am amintit mai sus. Pentru acest ziar au făcut sacrificii mulți din colonia română, dar cel care a făcut cele mai mari jertfe pentru tipărirea lui a fost inimosul patriot oltean, d-l Paul Brătășanu, președintele coloniei române din Paris, care a și inițiat apariția acestui ziar în Ianuarie 1918.

Dar numeroșii noștri compatrioți cari erau concentrați în capitala Franței nu s'au constituit decât numai mai târziu într'un organ, care aveà să lucreze metodic și cu toată răspunderea și autoritatea, ce o comportà marea cauză națională, căreia serviau dealtfel cu toții. E vorba de consiliul național pe care celelalte naționalități oprimate din Austro-Ungaria și-l constituiseră încă de mult și fuseseră recunoscute de Aliați.

[1]) Prin care propuneà pacea separată.

In scopul acestei constituiri ei s'au întrunit de câteva ori la finele lui August și în Septemvrie 1918 la « Hotel des Deux Mondes », fiind convocați de profesorul Dr. Jean Cantacuzino, președintele «Federației Unioniste » din țară, și de părintele Dr. Vasile Lucaciu.

La finele lui Septemvrie, *Consiliul Unității Române* cu sediul în Paris erà constituit sub prezidența unanim proclamată a lui Take Ionescu, și având ca vice-președinți pe d-nii V. Lucaciu, Octavian Goga, venit de curând din țară prin Rusia sovietică împreună cu d-l Sever Bocu, ambii dovedind fără îndoeală o bună doză de curaj, de a se fi încumetat să străbată Rusia în halul de bolșevizare și de anarhie în care se găsià. Al treilea vice-președinte a fost Dr. C. Angelescu, fost Ministru, și al patrulea d-l Jean Th. Florescu.

Ceilalți membri aleși în Consiliul Unității Române au fost următorii: Vladimir Athanasovici, fost senator; Paul Brătășanu, fost vice-prezident al Camerei și Senatului; Prof. univ. Dr. J. Cantacuzino, președintele « Federației Unioniste Române »; Lascar Catargi; Partenie Cosma, directorul Băncii Albina din Sibiu, fost președinte al comitetului național român din Ardeal; C. Costescu Comăneanu, mare proprietar, fost senator și deputat; C. Diamandi, Ministru plenipotențiar; Vas. Dimitriu, prof. universitar; I. Găvănescu, decanul Facultății de litere din Iași; Dr. Toma Ionescu, fost rector al Universității din București; Sim. Mândrescu, prof. universitar; D. G. Many; C. Mille; G. G. Mironescu, prof. universitar, senator; G. Moroianu, publicist din Transilvania, fost Consul și atașat comercial al României, care reprezentà Consiliul pe lângă autoritățile engleze; C. Sipsom; Vasile Stroiescu, președintele comitetului național român din Basarabia; N. Titulescu, fost Ministru; Colonel G. Vässescu; inginerul Traian Vuia din Banat. Mai târziu, după vr'o două sau trei luni, au fost atașați acestui consiliu încă trei Transilvăneni cari sosiseră din Rusia la Paris, anume: Prof. Dr. Blaga, azi protopop al Brașovului; Prof. Dr. C. Lacea, dela Academia comercială din Cluj, și Prof. N. Bogdan.

Odată constituit *Consiliul Unității Române* trebuià să fie și el recunoscut cum fuseseră cele ale Cehoslovacilor, Jugoslavilor și Polonilor. Recunoașterea aceasta n'a întârziat decât foarte puțin, și ea s'a făcut de către Miniștrii de Externe ai Aliaților în termenii cei mai categorici și mai prietenești. Erà și nevoie, căci adevăratul guvern al României (al tuturor Românilor) erà acum acest Consiliu cu care puteau lucrà Aliații, cari nu puteau aveà raporturi cu guvernul Marghiloman, care luase puterea după pacea odioasă impusă României de Puterile Centrale.

Primul guvern aliat, care a recunoscut *Consiliul Unității Române* a fost guvernul francez, care a trimes celor patru vicepreședinți ai Consiliului următoarea scrisoare:

Republica Franceză
Ministerul Afacerilor Streine — Paris, 12 Octomvrie 1918

Domnilor,

« Imi va fi plăcut să intru în relații cu *Consiliul Național al Unității Române*, a cărui constituire a fost hotărîtă de Adunarea generală a Românilor, și care a oferit prezidența d-lui Take Ionescu, ai cărui vice-președinți ați fost aleși d-voastră. Intrunirea în acest Consiliu a personalităților eminente din România și a reprezentanților cei mai autorizați ai populațiilor române, care sunt încă separate de patria-mamă, ne înfățișează o icoană credincioasă a adunărilor române din viitor. Ieșit din aspirațiile seculare spre libertate și spre unirea tuturor țărilor române, el va fi interpretul lor cel mai autorizat.

« In momentul când victoriile armatelor aliate anunță triumful apropiat al principiilor de justiție, care vor asigurà liberarea și recunoașterea României, aceia cari ca d-voastră n'au disperat niciodată, și aceia cari vin mereu în număr tot mai mare să se înroleze pentru a luptà alături de noi, făcând să fluture din nou pe câmpurile de bătaie culorile naționale ale țărilor române, vor preparà împreună cu noi într'o colaborare credincioasă, un viitor, din care, cele două țări ale noastre vor ieșì mai strâns unite prin încercările comune, care vor fi cimentat simpatiile lor tradiționale și vor fi realizat vechile lor afinități.

« Pentru această menire care corespunde perfect sentimentelor guvernului Republicii, Consiliul Național al Unității Române poate să conteze pe întregul meu concurs.

« Primiți, Domnii mei, asigurările considerațiunii mele celei mai distinse.

S. Pichon

Domnilor Vice-președinți ai Consiliului Unității Române, Hotel des Deux Mondes. Paris.

A doua recunoaștere sub forma unui manifest de simpatie către România a venit dela guvernul Statelor Unite ale Americii, care a trimis următorul mesaj datat din Washington cu data de 6 Noemvrie 1918:

Secretariatul de Stat a făcut să se publice următorul mesaj:

Departamentul de Stat

Domnule,

« Guvernul Statelor Unite n'a pierdut niciodată din vedere fericirea viitoare și integritatea României ca țară liberă și independentă. Și chiar înainte de a există starea de răsboiu între Statele Unite și Austro-Ungaria, un mesaj de simpatie și de stimă a fost trimis de Președinte Regelui României.

« Condițiile s'au schimbat dela aceà epocă. Președintele dorește deci să vă informeze că guvernul Statelor Unite, nu este fără a se îngrijì de aspirațiile poporului român atât al celui de peste hotare, cât și al celui dintre frontierele Regatului.

« El a fost martor al luptelor Românilor, al suferințelor lor și al sacrificiilor lor în cauza liberării lor de jugul inamicilor și opresorilor lor, într'un spirit de unitate națională și conform aspirațiilor Românilor de pretutindeni.

« Guvernul Statelor Unite simpatizează adânc (cu voi) și nu va neglijà — îndată ce va venì momentul — să se folosească de influența sa pentru ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român, să fie obținute și asigurate contra oricărei agresiuni străine.

« Primiți, Domnul meu, asigurarea reînoită a înaltei mele considerații.

Robert Lansing ».

La acest frumos mesaj al guvernului Statelor Unite, consiliul Unității Române a trimis nobilului Președinte Wilson, următorul răspuns:

« Mesajul vostru către națiunea română de pretutindeni ne umple inimile de bucurie. Intrarea Americii în răsboiu pentru a salvà dreptul la viață liberă și independentă a tuturor națiunilor mici și mari, a dat națiunii americane o strălucire eternă. Imprumutăm cuvintele așà de juste ale deputatului român Vaida, care în parlamentul opresorilor dela Budapesta, a declarat că dela ivirea creștinismului, cel mai mare eveniment în istoria omenirii este mesajul Președintelui Wilson. Națiunea română de pretutindeni unită într'un Stat cu totul democrat întemeiat pe justiția pentru toți, reclamă onoarea de a fi pentru totdeauna în relațiile celei mai sincere prietenii cu marea democrație din lumea nouă ».

Guvernul Maiestății Sale Britanice recunoaște și el Consiliul Unității Române prin următoarea scrisoare a Ministrului său de Externe Artur James Balfour:

Londra, 11 Noemvrie 1918

Scumpe Domnule Take Ionescu,

« Cu mare plăcere am primit scrisoarea d-voastre dela 15 Octomvrie prin care mă informați de constituirea, sub prezidența d-voastre, a Consiliului Național al Unității Române.

« Nici nu mai e nevoie să vă asigur că voiu aveà o extremă plăcere de a intrà în relaţii cu o organizaţie reprezentând atât de exact opinia română, şi constituită sub prezidenţia unui om, care n'a pierdut niciodată credinţa în triumful final al justelor aspiraţii ale poporului român.

« Vă rog, prin urmare, să transmiteţi Consiliului expresia întregii mele simpatii către dânsul, în scopul liberării şi restaurării care i se oferă, asigurându-l de cooperaţia mea cordială şi de sprijinul meu, pentru a desvoltà relaţii de călduroasă amiciţie a Marei Britanii cu România, ale cărei sforţări şi suferinţe pentru cauza comună sunt atât de profund apreciate în această ţară.

Al d-voastră foarte sincer,

Arthur James Balfour ».

Guvernul italian a recunoscut Consiliul nostru, prin următoarea scrisoare a Ministrului său de Afaceri Străine, Baron Sidney Sonnino:

Roma, 22 Noemvrie 1918

Domnilor,

« Scrisoarea ce aţi binevoit a mi-o adresà la 19 Noemvrie, îmi dă plăcuta ocazie de a vă exprimà profunda şi constanta simpatie a guvernului italian pentru justele şi legitimele aspiraţii ale poporului român.

« Italia n'a uitat cu ce elan patriotic şi cu ce nobleţă de sacrificii a participat România la lupta sângeroasă, astăzi terminată cu victorie, pentru liberarea Românilor de jugul duşman, şi pentru triumful comun al libertăţii şi al justiţiei în lume. In urmărirea celor mai sigure drepturi politice şi teritoriale ale poporului şi naţiunii române, guvernul italian va da tot sprijinul său, inspirându-se de legăturile istorice, care totdeauna au unit cele două popoare şi dela asemănarea situaţiei privitoare la revendicarea Unirii la Patria-mamă, a conaţionalilor respectivi supuşi aceleeaş stăpâniri străine. Guvernul italian este fericit de a recunoaşte *Consiliul Naţional al Unităţii Române* şi de a intrà în raport cu el, asigurându-l de întreaga sa simpatie.

« Cu cea mai perfectă consideraţie,

S. Sonnino ».

Răspunsul d-lui Balfour, Ministrul de Externe al Angliei, la o întrebare a răposatului Take Ionescu, al cărei înţeles se va vedeà din această scrisoare:

Londra, 18 Noemvrie 1918

Scumpe Domnule Take Ionescu,

« Referindu-mă la scrisoarea d-voastre din 4 Noemvrie, care insistă asupra necesităţii ca teritoriile româneşti din Ungaria să fie ocupate de trupele aliate, ţin să vă asigur că chiar de n'ar fi posibil Aliaţilor de a întreprinde o acţiune în sensul sugerat de d-voastră, guvernul Majestăţii Sale, la congresul viitor de pace, va acordà întreaga sa simpatie şi întregul său sprijin principiului general al unităţii române.

Devotatul d-voastre,

Arthur James Balfour ».

In mijlocul bucuriei generale din sânul tuturor Aliaţilor, după încheierea armistiţiului, care sigilà înfrângerea Puterilor Centrale şi a aliaţilor lor, membrii Consiliului Unităţii Române au crezut de a lor datorie să adreseze celor două mari personalităţi: Preşedintelui Republicii, d-lui Raymond Poincaré, şi Preşedintelui Consiliului de Miniştri al Franţei, marele Georges Clemenceau, cari au prezidat cu atâta vigoare, înţelepciune şi încredere la destinele Franţei şi oarecum ale lumii,

în decursul marelui răsboiu plin de cele mai zguduitoare emoții, și care ne-a adus tuturor libertatea și nouă unitatea națională.

Iată telegrama trimisă d-lui Poincaré după încheierea armistițiului:

Excelenței Sale
Domnului Raymond Poincaré, Președintele Republicii

« Istoria ne va învăță în decursul veacurilor, că sub Prezidența d-voastră Franța și-a regăsit integritatea teritoriului, reînnoindu-și cu o strălucire orbitoare vechea ei glorie militară. Inima d-voastră de Loren, trebuie să fie în culmea fericirii în ziua aceasta binecuvântată, când drapelele franceze flutură din nou și pentru totdeauna pe pământul iubit al Alsaciei și al Lorenei. Noi împărtășim bucuria d-voastră, căci știam că numai singură, victoria armatelor voastre puteà să ne dea și nouă unitatea națională.

« Consiliul Național al Unității Române Vă exprimă profunda sa admirație și eterna lui recunoștință.

Președinte, Take Ionescu ».

Felicitările trimise de consiliu, d-lui Georges Clemenceau, Președintele Consiliului de Miniștri:

Domnule Președinte,

« Franța s'a acoperit de glorie nemuritoare. Franța este fericită. Intreaga lume civilizată îi împărtășește bucuria. Din această bucurie națiunea română își reclamă partea sa.

« In numele întregii națiuni române, a acestei națiuni pe care victoria Franței a liberat-o de un jug odios, Consiliul Național al Unității Române aduce toată admirația sa, toată recunoștința sa Franței și marelui ei cetățean, bărbatului căruia i-a fost dat să fie principalul factor al celei mai frumoase revanșe pe care istoria a înregistrat-o vreodată, după ce înainte de data aceasta cu 48 de ani, ați fost protestatorul contra desmembrării patriei.

« Primiți, Domnule Președinte, expresia considerației mele celei mai înalte.

Președintele Consiliului Național al Unității Române,

Take Ionescu ».

Cred că nu este de prisos să amintesc la acest loc, că la începutul acestui an — când se împlinesc zece ani dela Unirea Ardealului și celorlalte provincii cu patria-mamă, — eu m'am gândit la o serie de distinse personalități străine, care în cursul vremii, sau în timpul marelui răsboiu, ne-au dat prețiosul lor sprijin pentru realizarea idealului nostru național.

Cel dintâiu căruia am avut onoarea să-i scriu a fost d-l Clemenceau, care știm cu toții ce muncă titanică și rodnică a desfășurat în marele răsboiu, a cărui cheie de boltă așà zicând a fost.

Dăm aici câteva pasage din scrisoarea ce i-am trimis-o în primele zile ale lui Ianuarie 1929 și răspunsul ce mi-a făcut onoarea să mi-l trimită, căci ele intră perfect în cadrul acestor pagini.

Amintindu-i de schimbările survenite în țara noastră în ultimul timp și de evenimentele mai de seamă de după răsboiu, îi spuneam Domnului Clemenceau că « este imposibil în astfel de împrejurări să nu ne aducem aminte de eminentul om de Stat, care prezidà înainte cu zece ani, cu o autoritate unică în lume, la destinele Franței și ale umanității ».

« Deoarece, anul acesta — continuam eu — este și un an jubilar pentru noi Românii: căci se împlinesc zece ani dela realizarea unității noastre naționale, nu ne este permis de a nu privì înapoi, mergând cu gândurile noastre spre acel gigante al gândirii și al vieții politice europene, care concentrà înainte de aceasta cu zece ani, în persoana lui, aspirațiile, respectul și admirația lumii întregi.

« In adevăr popoarele oprimate de ieri, cum au fost și Transilvănenii noștri precum și ceilalți Români din provincile unite, nu pot să nu-și reamintească la începutul acestui an jubilar, cu un profund sentiment de recunoștință de tot ceeace Excelența Voastră a făcut pentru ei — de-

oarece — afară de morții noștri glorioși, de pe câmpurile de bătae, — de sforțările eroice ale Regelui și Reginei noastre și de acțiunea unora din oamenii noștri politici, fruntași, mai ales grație d-voastră, înaltelor d-voastre concepții de om de Stat, înaltei d-voastră înțelegeri politice, și neînfrântei energii cu care d-voastră ați condus, la o epocă demnă de Omer — destinele patriei voastre, precum și acelea ale marelui răsboiu — s'a făcut, că noi am putut înfine să vedem liberarea noastră de sub jugul milenar strein.

« Lucrând acum pentru consolidarea patriei noastre în libertate și în respectul legilor și al dreptului altora, noi Românii vom păstrà totdeauna vie în amintirea noastră, marea d-voastră personalitate, ca pe aceea a bărbatului ilustru, care a binemeritat nu numai dela Franța, ci și dela patria mea și dela omenire.

« Acel care are onoarea să vă scrie acestea este un Român originar din Transilvania, care a colaborat câteodată — sunt deatunci vreo treizeci de ani și mai bine — la ziarul d-voastră *La Justice*, pentru a apărà cauza fraților săi oprimați, și trimițându-vă astăzi urările mele cele mai respectuoase și mai călduroase, vă rog totodată să binevoiți a primì» etc. etc.

Prof. George Moroianu
Membru al Parlamentului român

La acestea d-l Clemenceau a binevoit a-mi răspunde cu următoarea scrisoare:

Domnului G. Moroianu
Membru al Parlamentului român, București

Paris 20 Ianuarie 1929

Scumpul meu Domn,

« Nu pot decât să vă mulțumesc pentru amabila d-voastră scrisoare, care m'a mișcat adânc. D-voastră răscoliți în ea amintiri pe care timpul nu le-a șters nici decum. Noi cu toții am străbătut evenimente teribile, în urma cărora trebuie să sperăm, că țările noastre vor vedeà într'o zi după ele, cele mai bune rezultate.

Toate urările mele de bine se îndreaptă spre voi.

O bună strângere de mână».

G. Clemenceau

Având deosebita cinste să fiu primit de marele om de Stat, în locuința sa din Paris rue Franklin 8, în 4 Aprilie anul acesta, d-l Clemenceau, mi-a acordat voia, pe care i-am cerut-o, de a publicà această scrisoare, ceeace și fac acum. Când mi-a întins mâna ilustrul bătrân m'a întâmpinat cu următoarele semnificative cuvinte: «Nu-i așa că sunteți mai mulțumiți de noul Dumneavoastră guvern, prezidat de D-l Maniu?, la ceea ce i-am răspuns: « că voiu fi fericit să comunic această măgulitoare apreciere a D-voastră Primului nostru Ministru, când mă voiu înapoià în țară ».

Sunt încă sub impresia profundă a întâlnirii mele cu această extraordinară personalitate, la care nu știam ce să admir mai mult: robustița sa fizică sau voiciunea intelectuală și morală. In cele 25 de minute cât am stat împreună mi-a vorbit de marile noastre suferințe în răsboiu, de felul admirabil cum s'au bătut soldații noștri. Apoi mi-a amintit călătoria sa în America, « sub ochii înduioșați și plini de admirație ai lumii, care știa că vă duceți acolo la o vârstă atât de înaintată, pentru a ușurà unele sarcini prea grele lăsate de răsboiu asupra Franței și asupra țărilor noastre », — îi ripostai eu. Apoi mi-a spus la un moment dat:

— « Știi, iubite Domnule, că sunt de 88 de ani? »

— « Mulți, îi răspunsei eu, ar vrea, Domnule Președinte, să prezinte nu la 88 de ani, dar la 75 sau chiar numai la 70 de ani elasticitatea fizică și freschița morală și intelectuală, pe care o înfățișați d-voastră, la această rară vârstă, spre cea mai mare bucurie a numeroșilor d-voastră admiratori! »

La un moment dat mi-a mai spus că România a suferit mult, foarte mult în cursul răsboiului mondial, atât din cauza împrejurărilor grele cât și «din cauză că a fost o țară rău guvernată, foarte rău guvernată».

La despărțire mi-a spus foarte înduioșat că: «atâta timp cât îmi va mai fi dat să trăiesc, voiu aveà la inimă soarta poporului român, care fără să merite, a suferit mult, foarte mult...».

După această lungă digresiune să revenim la evenimentele din Austro-Ungaria, din preajma și după declarațiile d-lui Al. Vaida Voevod în Camera Ungariei, precum și la rolul covârșitor pe care l-a avut d-l Iuliu Maniu, Președintele actual al Consiliului de Miniștri, atât în felul cum s'a manifestat Partidul Național Român în acele clipe istorice, precum și în acțiunea pe care d-sa a săvârșit-o personal în timpul revoluției din 1918 atât în Viena cât și în Ardeal.

Șeful Partidului Național Țărănesc, și actualul Prim Ministru al României întregite, a avut din prima sa tinerețe, grație aleselor sale calități intelectuale și morale, un rol de seamă în luptele noastre naționale pentru emanciparea neamului nostru dintre Tisa și Carpați. Astfel, încă student fiind la Universitățile din Pesta și Viena, d-sa a fost președinte al cercului studenților sârbi, slovaci și români din Ungaria, care urmăreà o acțiune politică-comună a acestor trei naționalități împotriva regimului de opresiune, care ne stăpâneà. La rândul lor bătrânii și încercații conducători ai Partidului Național Român au apreciat chiar de pe atunci tactul deosebit, bunul simț politic, darul oratoric și inteligența sa fină, și sclipitoare, care se oglindește atât de bine în ochii-i de o rară vioiciune și bunătate. Abià își terminase studiile universitare și d-l Iuliu Maniu a fost chemat să facă parte din comitetul executiv al Partidului Național Român, a cărui acțiune politică a început a o influență puternic chiar de pe atunci, și al cărui cel mai autorizat reprezentant s'a impus, — atât în Parlamentul din Budapesta, după ce Partidul nostru hotărîse la 1905 să ia parte la alegerile legislative, — cât și în toate acțiunile în afară de Parlament, ale acestui partid până la Unire și după Unire, când d-sa a ajuns în fruntea lui după moartea regretatului Gheorghe Popp de Băsești.

In Parlamentul Maghiar erà cel mai ascultat, cel mai temut, și mai respectat orator, nu numai între Români, ci și între Unguri, căci cuvântul său domol rostit cu aceà voce dulce și seducătoare care-i este caracteristică [1]), cu aceà judecată dreaptă, cu argumentarea de o logică strânsă și convingătoare, care-l impune din primul moment atenției auditorului, cu marea autoritate morală, pe care o are, și cu aceà seninătate și siguranță de sine, pe care i le-au dat totdeauna, în afară de însușirile sale intelectuale și morale, și cauzele drepte și curate pe care le-a apărat.

Nimeni n'a văzut niciodată pe Iuliu Maniu ieșindu-și din fire. El nu se supără, decât când vrea să se supere, cum îi place să spue câteodată la prieteni. In tot cazul aceasta dovedește, că dânsul are nervi de o soliditate puțin comună, ai zice că sunt din oțelul cel mai admirabil călit, și e fără îndoială și necesară aceasta deosebită calitate pentru un om politic din zilele noastre, cu o mare răspundere cum o are acum d-l Iuliu Maniu.

In adevăr, puțini oameni politici și de Stat posedă în măsura în care o posedă Iuliu Maniu liniștea sufletească, calmul și marea stăpânire de sine, pe care Primul nostru Ministru le dovedește în toate împrejurările, atât în zilele de mari bucurii, cât și în luptele cele mai furtunoase, cum s'a văzut aceasta chiar în unele ședințe recente ale actualului parlament. Sunt acestea, pe lângă celelalte mai înainte amintite, reale și prețioase însușiri de om de Stat, care asigură bărbatului care le posedă, o incontestabilă superioritate asupra celorlalți.

Aș mai adăogà un cuvânt în privința extraordinarei puteri de muncă a Domnului Maniu și a felului extrem de prevenitor cu care Președintele Consiliului nostru de Miniștri întâmpină pe toți aceia cari au vre'o nevoie de a-l apropià. Având onoarea de a lucrà aproape un an de zile cu Domnia Sa, în calitatea mea de Secretar General al Afacerilor Streine la Prezidența Consiliului Dirigent al Ardealului, Banatului etc. în anii 1919 și 1920, am văzut zi de zi cum d-l Iuliu Maniu era între cei dintâiu care sosià la oficiu, și totdeauna cel din urmă care-l pă-

[1]) Cineva a spus, îmi pare d-l Al. Vaida-Voevod, în privința felului delicat și dulce de-a vorbì al Primului Ministru că limba D-sale este căptușită pe deasupra cu mătase iar pe dedesupt cu catifea.

răsià. Aici după ce lua cunoștință de rapoartele secretarilor și șefilor de serviciu, după ce dictà rapoartele și ordinele mai urgente, care aveau să fie trimise într'o parte sau alta, și după ce dedeà și celelalte îndrumări necesare bunului mers al administrației, D-sa începeà a primì în audiență ascultând păsurile fiecăruia cu o răbdare și bunăvoință pe care numai rar le întâlnești în oficiile publice. Dorind să mulțumească cât mai multă lume, din aceea care veneà cu vr'o plângere sau cu vr'o cerere, d-l Maniu părăsià totdeauna cabinetul său de lucru numai către orele 4 și 5 p. m. când mergeà și dânsul să dejuneze. Acest lucru îl făcea și după masă, când steteà în cabinetul său de lucru până noaptea târziu, rezolvând hârtiile și soluționând chestiunile ce-i erau supuse, așà cum știm că face și astăzi, zi de zi, de când i s'a încredințat conducerea țării prin hotărîrea de o înaltă dreptate, a Inaltei Regențe.

Luând în mână cârmuirea țării noastre, după o luptă dârză de zece ani pentru introducerea la noi a unui regim de legalitate și sănătoasă democrație, d-l Maniu a inaugurat această cârmuire prin alegerile legislative cele mai libere și mai oneste, din câte au avut vreodată loc în România. Deasemenea prin programul de largi și sănătoase reforme democratice, pe care l-a anunțat și a început să-l înfăptuiască, D-sa a contribuit foarte mult la destinderea atmosferei sufocante ce învăluià România peste hotare și la ridicarea și întărirea încrederii streinătății în țara noastră.

Dar să venim la rolul d-lui Iuliu Maniu în preajma și în timpul marelui răsboiu, precum și în epoca imediată după proclamarea unirii dela Alba Iulia.

Se știe că în anul 1913 și începutul anului 1914 Contele Tisza pe atunci Prim Ministru al Ungariei, care se vede că presimțià un cataclism mondial, a inițiat un fel de tratative de împăcare a Românilor cu Ungurii. Persoana care făceà legătura între Contele Tisza și conducătorii Românilor din Ardeal erà Dr. Ion Mihu, un suflet foarte cinstit, dar cam încrezător, cum era marele mecenate dela Orăștie, care trăià mai mult retras de viața politică. Regretatul Mihu și alți câțiva notabili din viața noastră politică, foarte puțini la număr de altfel, credeau în bunele intenții ale grofului ungur. Noroc că grosul Partidului nostru Național cu comitetul său executiv și în prima linie cu animatorul acestui comitet și partid, Iuliu Maniu, veghiau ca să nu se comită vreo greșală care să nu se mai poată reparà în urmă. Astfel d-l Iuliu Maniu, prin istețimea și perspicacitatea sa politică, a făcut să eșueze la timp încercarea șireată a lui Tisza, prin care acesta ar fi vrut să ne lege mâinile înainte de isbucnirea răsboiului.

Deci răsboiul mondial ne-a găsit tot cum eram mai înainte: adecă Românii stând dârji în fața Ungurilor, și pretinzându-și mai energic ca oricând, drepturile lor și deplina libertate națională.

La începutul răsboiului, d-l Maniu în calitate de consilier juridic al Mitropoliei de Blaj n'a fost mobilizat, iar în 1915 Mitropolitul Victor Mihali adresându-se guvernului, ca să-l scutească pe d-l Iuliu Maniu de serviciul militar, pe tot timpul cât aveà să mai țină răsboiul, însuși Primul Ministru Tisza a pus rezoluția pe hârtia Mitropolitului că Maniu nu mai poate fi scutit, ci trebuie să plece neamânat, pe front. Ceeace s'a și întâmplat, fiind trimis în 1915 ca sublocotenent de artilerie pe frontul dela Piave, unde a rămas până în 1918. In vara anului 1918 d-l Maniu a obținut concediu de boală, dar guvernul unguresc presimțind evenimentele n'a vrut să-l aibă pe Maniu în Ardeal, și l-a trimis din nou pe front, intervenind la comandamentul suprem al armatei să-l recheme din concediu, ceeace s'a și întâmplat. Dar ajuns la front d-l Maniu s'a folosit de prietenia unui ofițer superior cehoslovac, care i-a înlesnit întoarcerea în Ardeal, pentru a urmărì desfășurarea evenimentelor. Așà se face că la conferința Comitetului executiv al partidului ținută în Sept. la Budapesta, dânsul a fost prezent, dând directivele necesare și luând asupra sa o misiune destul de delicată și plină de primejdii, anume aceea de a-și asigurà concursul regimentelor românești din armata Austro-Ungară, staționate în Viena și Praga, pentru a face față evenimentelor ce aveau să vie. Monarhia trosnià din toate părțile, mai ales după ce Bulgaria a cerut armistițiul.

In scopul acesta dânsul a plecat la Viena și demobilizarea armatelor austriace începând, d-l Maniu a luat contact cu numeroșii ofițeri români dela diferitele regimente, cărora le-a făcut un expozeu detaliat al situației politice, cerându-le la toți să-și servească neamul cu orice risc și orice

sacrificiu, căci ora mântuirii noastre a sunat [1]). Toţi s'au pus la dispoziţie, căci autoritatea morală a celui care le vorbise erà intactă, iar câţiva ofiţeri superiori ca General Boeriu şi General Hanzu apoi căpitan Ilcuş şi căpitan Popa Traian (azi coloneli amândoi), care acesta din urmă şi-a câştigat multe şi mari merite prin concursul devotat ce l-a dat d-lui Maniu, în scopul nobil ce-l urmăreà. D-l General Boeriu a fost numit preşedintele senatului militar român din Viena, şi în această calitate a dat un concurs valoros acţiunii patriotice a d-lui Maniu, după ce acest post îl ocupase mai întâiu pentru un scurt timp căpitanul Tr. Popa.

«Un sfat al soldaţilor români din Viena a fost apoi constituit» care a stat la dispoziţia d-lui Maniu, şi primul act ce l-a îndeplinit acest sfat, împreună cu ofiţerii cari declaraseră solemn de a-i urmà ordinele, a fost ocuparea Cazărmei: *Ferdinand-Kaserne*, una din cele mai mari din Capitala austriacă.

Este dela sine înţeles ce riscuri mari a luat asupră-şi Primul Ministru de azi al României cu această acţiune pe care o începuse cu toată hotărîrea de a o duce la bun sfârşit. D-sa a trimis apoi pe ofiţerii din sfat în toate părţile ţării, ca să convingă celelalte regimente româneşti să se înroleze sub steagul salvării naţionale, desfăşurat de d-sa.

D-l Maniu a luat apoi comanda regimentului 64 de infanterie înjghebat complect în felul de mai sus, şi în calitatea aceasta se prezentă Ministrului de Răsboiu Generalul Steiner, cerând să-i cedeze o parte din localul acelui minister pentru a-şi conduce deacolo agendele armatei române ce o pregăteà. Cererea i-a fost satisfăcută, Steiner nevăzând altă ieşire, în situaţia care se agravà din zi în zi tot mai mult pentru Austria.

D-l Maniu a căutat apoi să împiedice ca regimentele româneşti ce se întorceau de pe front, să ajungă în Ungaria la dispoziţia guvernului din Pesta, şi dânsul prin soldaţii şi gradaţii trimişi în toate părţile, a căutat să convingă pe soldaţii români demobilizaţi să se pună la dispoziţia comandanţilor gărzilor naţionale, care se înfiinţaseră în grabă mai în toate centrele mai mari din Ardeal la iniţiativa venerabilului Ştefan Cicio Popp, prezidentul Camerei actuale, care înfiinţase prima gardă la Arad.

Intre timp isbucneşte revoluţia la Viena, care cade prada jafurilor soldaţilor cari se întorceau de pe front. In această critică situaţie Guvernul Austriac a făcut apel la armata românească, care sta la ordinele d-lui Maniu, şi câteva zile d-sa cu această armată care atingeà acum aproape 50.000 de oameni, a dat un ajutor eficace la potolirea revoluţiei din Viena.

In acelaş timp alte regimente româneşti ce se aflau în garnizoană la Praga, s'au revoltat şi ele contra comandanţilor austriaci, şi au dat o puternică mână de ajutor, conducătorilor poporului ceh, cari, cu ajutorul acestor regimente româneşti, au pus mâna pe administraţia din Praga şi pe urmă pe aceea din toată ţara.

Revoluţia întinzându-se şi în Ungaria, unde a fost proclamată republica, guvernul din Pesta căutà să momească pe Români, cărora le făgăduise că va împărţì Ungaria în Cantoane după naţionalităţi ca cele din Elveţia, voind să asigure astfel unitatea de Stat a Ungariei.

In acest scop a trimis la Arad pe Oszkár Iászi, care devenise ministru al naţionalităţilor în noul cabinet republican Károlyi, pentru a conferì cu Românii. Dar d-l Maniu sosise şi dânsul de curând în Arad, şi în convorbirea ce s'a încins între Iászi şi d-sa pe această chestie, i-a spus răspicat ministrului ungur: că propoziţia cu care vine el nu mai face niciun efect asupra Românilor, cari sunt hotărîţi cu orice preţ să facă unirea cu Regatul României, căci în momentele acestea istorice inimile tuturor Românilor băteau la unison, şi cereau un singur lucru clar şi răspicat: Unirea tuturor Românilor într'o singură ţară.

Adunarea dela Alba Iulia a fost apoi convocată pe ziua de 1 Decemvrie reprezentând toate clasele sociale, dar mai ales pe ţărănime, care a participat la ea în număr de peste o sută de

[1]) In ediţia franceză a acestei lucrări pe care vrem să o publicăm, vom reproduce procesul verbal al întrunirii ofiţerilor români, cari s'au prezintat în număr de peste 100 din diferitele regimente ale armatei austro-ungare, întrunire care a fost convocată de d-l Maniu în ziua de 30 Oct. 1918 în sala Veigel din Dreer Park în Viena.

Vom da atunci şi discursul actualului Prim Ministru rostit în această istorică împrejurare, prin care D-sa a făcut un călduros şi impresionant apel la toţi aceşti foşti ofiţeri ai împăratului austriac, ca să se pună la dispoziţia sa, spre a organizà o armată naţională română, din soldaţii şi ofiţerii noştri, şi să înceapă cu ajutorul ei opera de desrobire a neamului.

mii de oameni, și votând cu toții, în mijlocul unui mare entusiasm unirea pe veci a Ardealului, Banatului, și celorlalte ținuturi românești ale Ungariei, cu România.

Dăm aici convocatorul și actele prin care s'a pregătit adunarea dela Alba Iulia precum și proclamația Unirii dela Alba Iulia împreună cu hotărîrile istorice votate de Adunarea Națională, căci ele constituie un document de mare preț pentru generațiile viitoare, și pentru istoricul care va face într'o zi — după ce patimile mărunte se vor potolì — istoria Unirii celei Mari.

CUM A FOST CONVOCATĂ MAREA INTRUNIRE DELA ALBA-IULIA

In ziua de 8 Noemvrie 1918 PP. SS. LL., prelații români ardeleni și bănățeni: Ioan I. Papp al Aradului, Dr. E. Miron Cristea al Caransebeșului, Dr. Demetriu Radu dela Oradea, Dr. Valeriu Frențiu dela Lugoj și Dr. Iuliu Hossu dela Gherla, au semnat împreună adresa trimisă la Arad către: Marele Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania, declarând următoarele:

« Răsboiul mondial a scos la iveală principiul atât de creștinesc, că fiecare popor are pe viitor dreptul de a dispune liber asupra sorții sale. Noi subsemnații episcopi ai bisericii ortodoxe române și greco-catolice române avem ferma convingere că interesele de viață ale neamului românesc, ai cărui păstori sufletești suntem, pretind, ca un categoric imperativ, înfăptuirea acestui drept de liberă dispunere și față de neamul nostru.

Dreptul acesta se va puteà realizà numai dacă națiunea română va fi guvernată de fiii ei.

Drept aceea declarăm, că recunoaștem marele consiliu național român de reprezentantul și conducătorul politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania, simțindu-ne îndreptățiți și îndatorați, ca fii credincioși ai națiunii noastre, a conlucrà din toate puterile la întruparea aspirațiilor noastre naționale ».

Cu două zile mai târziu în 10 Noemvrie 1918, Preasfințitul Sinod episcopesc al mitropoliei ortodoxe române din Ungaria și Transilvania a dat, din ședința sa ținută la Arad, o circulară către clerul mitropoliei, dându-i instrucțiile necesare în fața situației vremurilor schimbate.

Circulara Sinodului episcopesc arată că marea adunare națională, convocată pe 1 Decemvrie, dela care are să emaneze puterea și dreptul înaltei noastre stăpâniri naționale, este chemată să fie cea mai înaltă autoritate națională a poporului român: acest mare sfat fiind compus din Prea Sfinții Episcopi, din dignitarii bisericilor românești, din membrii tuturor instituțiilor noastre, din membrele Asociațiilor noastre de femei, din intelectuali, din meseriași și muncitori industriali și comerciali, din țăranii noștri și tinerii de bună speranță, cu un cuvânt din toate păturile sociale ale poporului, — este însăș națiunea întreagă, este reprezentantul ei cel mai genuin.

In 7/20 Noemvrie 1918 Marele Sfat al națiunii face să apară din Arad « Convocarea », semnată de președintele Dr. Șt. C. Pop, și secretarul Dr. Gh. Crișan. Convocarea glăsuește, ca să audă toți românii, astfel:

CONVOCARE

« Istoria ne cheamă la fapte. Mersul irezistibil al civilizațiunii omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoștinței de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte și vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți. In numele dreptății eterne și al principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărască însăș soarta sa de acum înainte. Toate neamurile din preajma noastră și-au determinat viitorul prin rezoluțiuni în conformitate cu sufletul lor național. E rândul nostru acum. Națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul său hotărîtor asupra sorții sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă, el este chiar așteptat, pentru ca la gurile Dunării și pe drumul larg, unde comunică pulsul vieții economice între Apus și Răsărit, să se poată înfăptuì ordinea, și neamurilor prejmuitoare să li se procure tihna trebuitoare la munca binecuvântată spre desăvârșirea umană.

« In scopul acesta convocăm *Adunarea Națională* a națiunii române din Ungaria și Transilvania la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de Duminecă în 18 Noemvrie v. (1 Decemvrie st. n.) a. c. la ora 10 a. m.

(Urmează enumărarea celor cari vor participà la Adunare). Apoi convocarea glăsuește:

« Suntem convinși că, afară de cei cari vor reprezentà în chipul arătat mai sus toate păturile sociale ale națiunii noastre la această istorică adunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru poate pentru vecie, se va prezentà însuș poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfântă. Se vor luà îngrijiri, ca toți cei veniți să fie adăpostiți și să fie părtași la consacrarea celor ce se vor hotărî.

« Biroul Consiliului Național a făcut toate pregătirile de lipsă pentru reușita adunării, iar frații români de pretutindeni sunt rugați să dea și ei tot ajutorul.

« Inainte de începerea adunării se vor face rugăciuni în cele două biserici din Alba-Iulia, cea ortodoxă răsăriteană și cea greco-catolică.

« Toate informațiunile mai departe se dau din partea biroului Consiliului Central Național Român din Arad.

« Fii tare, neam românesc, în credința ta, căci iată se apropie ceasul mântuirii tale!

« Amin și Doamne ajută! »

GEORGE MOROIANU

PROCLAMAŢIA UNIRII

HOTĂRIRILE ADUNĂRII NAŢIONALE DIN 1918

« I. Adunarea Naţională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba Iulia, în ziua de 18 Noemvrie (1 Decemvrie) 1918, decretează unirea acelor Români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România. Adunarea Naţională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al Naţiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureş, Tisa şi Dunăre.

II. Adunarea Naţională rezervă teritoriilor susindicate, autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. In legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat român, Adunarea Naţională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instruì, administrà şi judecà în limba sa proprie prin indivizi din sânul său şi fiecare popor va primì drept de reprezentare în corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egala îndreptăţire şi deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile de Stat.

3. Infăptuirea desăvârşită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieţii publice. Votul obştesc, direct, egal, secret pe comune, în mod proporţional. pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, judeţe ori parlament.

4. Desăvârşita libertate de presă, asociare şi întrunire; libera propagandă a tuturor gândirilor omeneşti.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăţilor, în special a proprietăţilor mari. In baza acestei conscrieri, desfiinţând fidei-comisele şi în temeiul dreptului de a micşorà după trebuinţă latifundiile, i se va face posibil ţăranului să-şi creeze proprietatea (arător, păşune, pădure), cel puţin atât, cât să o poată muncì el şi familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potenţarea producţiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură drepturi şi avantagii, cari sunt legiferate în cele mai avansate State industriale din apus.

IV. Adunarea Naţională dă expresiune dorinţei sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comunitatea naţiunilor libere în aşà chip, ca dreptatea şi libertatea să fie asigurate pentru toate naţiunile mari şi mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze răsboiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaţionale.

V. Românii adunaţi în această Adunare Naţională salută pe fraţii lor din Bucovina scăpaţi din jugul monarhiei Austro-Ungare şi uniţi cu ţara mamă România.

VI. Adunarea Naţională salută cu iubire şi entusiasm liberarea naţiunilor subjugate până acì în monarhia Austro-Ungară, anume naţiunile: cehoslovacă, austro-germană, jugo-slavă, polonă şi ruteană şi hotărăşte ca acest salut al său să se aducă la cunoştinţa tuturor acelor naţiuni.

VII. Adunarea Naţională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi Români, cari în acest răsboiu şi-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea şi unitatea Naţiunii române.

VIII. Adunarea Naţională dă expresiune mulţumitei şi admiraţiunii sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui duşman pregătit de multe decenii pentru răsboiu, au scăpat civilizaţiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor Naţiunii române din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, Adunarea Naţională hotărăşte instituirea unui Mare Sfat Naţional Român, care va aveà toată îndreptăţirea să reprezinte Naţiunea română oricând şi pretutindeni faţă de toate naţiunile lumii şi să ia toate dispoziţiunile, pe care le va aflà necesare în interesul Naţiunii ».

In calitate de preşedinte al guvernului provizor al Ardealului (Consiliul Dirigent) d-l Maniu şi-a dovedit toate calităţile deosebite de om de guvern, care i-au permis să aducă într'un timp relativ scurt buna rânduială în ţară, — care erà în plină revoluţie când d-sa a venit în fruntea ei, şi

să organizeze toate ramurile administrative, spre cea mai mare cinste, a Domniei Sale și a noastră a Românilor, cum nu se mai pomenise nicăieri în asemenea grele împrejurări. Pe deasupra, d-sa a fost în stare, cu toate lipsurile unei mari provincii cum erà Ardealul, — stors până la măduvă din cauza unui lung și cumplit răsboiu, — să aprovizioneze în mod mulțumitor armatele noastre, care s'au dus, într'un ritm admirabil, întocmai ca legiunile romane de odinioară, să distrugă bolșevismul din Ungaria ocupând Budapesta.

Toate aceste mari merite au câștigat pentru totdeauna d-lui Iuliu Maniu stima și recunoștința țării și a neamului întreg.

In decursul acestei expuneri am reprodus între altele o mulțime de păreri pe care numeroase ziare europene, oameni de Stat și intelectuali din apus le-au exprimat pe vremuri, în privința regimului aspru și nedrept la care am fost supuși din partea stăpânirii maghiare de odinioară, noi Românii și celelalte naționalități din fosta Ungarie. Făcând aceasta n'am vrut să provoc niciun fel de animozități în lagărul minorității maghiare, și mai puțin să ofensez pe cineva.

Am făcut acest lucru întâiu ca o constatare a adevărului istoric, dar l-am mai făcut și pentru a reamintì acelora, cari ca Lordul Rothermere și toți acoliții lui luptă zadarnic pentru revizuirea tratatului dela Trianon, deoarece nu mai este posibil să se întoarcă Românii și celelalte neamuri rupte în 1918 dela Ungaria, la regimul odios, care ne-a apăsat atîtea veacuri și pe care l-au osândit atunci unanim împreună cu noi, toți oamenii de bine, toată presa liberală și democrată din Europa.

In această privință să știe atât nobilul Lord Rothermere, cât și vecinii noștri Unguri cari se agită mereu pe această temă, că pentru orice atingere ce ei vor căutà să aducă drepturilor noastre consacrate prin ultimele tratate încheiate după răsboiu, ne vor găsì strâns uniți ca pe un singur om întru apărarea lor — cu orice jerfe, nu numai pe noi Românii între noi, ci și pe amicii și aliații noștri Cehoslovaci, Poloni și Jugoslavi, cari au de apărat acelaș patrimoniu și acelaș mare ideal de dreptate și umanitate pe care l-am văzut cu atâtea mari și grele sacrificii realizat.

Pe de altă parte iarăș, reproducând acele numeroase opinii de presă și dela personalitățile amintite, prin care se osândeau procedeurile aspre față de noi, ale vitregei noastre stăpâniri de odinioară, am făcut-o spre a le pune și sub ochii Românilor, sub ochii tuturor bărbaților cu răspundere din sânul neamului nostru, spre a-și aduce aminte în tot momentul, că un popor de altă limbă și lege, care trăiește ca minoritate etnică în mijlocul nostru, nu se poate guvernà cu metodele strimte și egoiste aplicate odinioară de Unguri față de noi, ci dimpotrivă toți minoritarii noștri trebuiesc guvernați tot așà cum vream noi Românii să fim guvernați, adică cu dreptate, cu iubire, cu blândețe, în respectul limbii și al legii lor, precum și în respectul moravurilor, obiceiurilor și tradițiilor lor, care fiind patrimoniul lor național sunt scumpe și lor ca și oricărui alt popor.

Aplicându-le această metodă de guvernare largă, dreaptă și onestă — pe care dealtfel Ardelenii și Bănățenii au proclamat-o și în Adunarea Națională dela Alba Iulia, și pentru care primul animator al acelei adunări, șeful guvernului actual, d-l Iuliu Maniu, are o justă și largă înțelegere și prezintă pe deasupra și garanția cea mai sigură că minoritățile noastre vor fi supuse în țara noastră unui regim omenos și cu adevărat european —, noi nu voim a face prin aceasta decât să întărim temeliile Statului nostru și să ne asigurăm stima și respectul celorlalte popoare.

Pe de altă parte însă, făcând toate acestea, avem și noi la rândul nostru tot dreptul, să pretindem dela minoritățile noastre, pe care soarta le-a făcut să trăiască împreună cu noi, — ca să iubească mai mult, să iubească sincer și loial această țară, care este și trebuie să fie deopotrivă mama bună și ocrotitoare a noastră a tuturor.

Paris—București—Cluj, Aprilie—Maiu 1929.

Dăm în paginile următoare prea frumoasele și istoricele discursuri, înălțătoare și înviorătoare de inimi, rostite cu ocazia strălucitelor și în veci neuitatelor serbări pentru a zecea aniversare a Unirii la Alba Iulia de Inalții Regenți, Sanctitatea Sa Patriarhul Dr. Miron Cristea și d-l G. Buzdugan, precum și discursul președintelui Consiliului de Miniștri d-l Iuliu Maniu. Dăm deasemenea telegramele schimbate cu acest important prilej între guvernul nostru și guvernele

Franţei şi Angliei ca o mărturie a stimei şi prieteniei pe care marii noştrii prieteni şi aliaţi din Apus le arată ţării şi neamului românesc şi încheiem cu mult cuprinzătoarea scrisoare a Inaltei Regenţe către d-l Iuliu Maniu, care sigilează cu toată demnitatea şi mândria naţională sfârşitul spre mulţumirea generală al măreţelor serbări dela 21 Mai dela Alba Iulia, care a dovedit încă odată minunatele calităţi de ordine şi civilizatoare ale poporului român iubitor de cultură şi libertate precum şi adânca lui dragoste de ţară — de Rege, de dinastia noastră glorioasă, de Inalta Regenţă şi de toţi ceilalţi factori din fruntea ţărei chemaţi să-i poarte de grije şi să-i conducă paşii spre culmile tot mai înalte, mai luminoase şi mai prospere ale viitorului.

ANEXE

1. Cuvântarea Inaltului Regent Patriarhul Miron Cristea, rostită în Catedrala din Alba Iulia în ziua de 20 Maiu 1929.
2. Discursul Inaltului Regent d-l G. Buzdugan, rostit în sala Unirii.
3. Discursul răspuns al d-lui Prim Ministru Iuliu Maniu.
4. Toastul dela masa regală al preşedintelui Camerei, d-l Cicio Pop.
5. Răspunsul Prinţului Regent Nicolae.
6. Telegrama d-lui Poincaré către d-l Prim Ministru Iuliu Maniu.
7. Răspunsul d-lui Maniu.
8. Telegrama d-lui Chamberlain Ministru de Externe al Angliei către d-l Iuliu Maniu.
9. Răspunsul d-lui Maniu.
10. Telegrama d-lui Briand către d-l Mironescu, Ministru de Externe.
11. Răspunsul d-lui Mironescu.
12. Telegrama d-lui Beneş către d-l Mironescu.
13. Răspunsul d-lui Mironescu.
14. Scrisoarea Inaltei Regenţe către d-l Iuliu Maniu — despre serbările dela Alba Iulia.

CUVÂNT FESTIV ŢINUT DE I. P. S. PATRIARH-REGENT MIRON, IN BISERICA INCORONĂRII DELA ALBA-IULIA, ÎN 20 MAIU 1929 LA A 10-A ANIVERSARE A UNIRII

Nu putem serbà cu vrednicie unitatea noastră naţională, şi în deosebi alipirea Ardealului la patria mamă, — fără a reamintì generaţiei de azi şi în viitor cu sentimente de adâncă şi veşnică recunoştinţă faptele acelora, cari — în cursul veacurilor de înstrăinare — au contribuit cu munca lor la menţinerea românismului, la întărirea sa culturală, socială şi economică şi mai ales a celor ce cu vitejia şi cu jertfa vieţii lor au hotărît întregirea ţării.

Se ştie, că protopărinţii poporului nostru au fost după supunerea Dacilor stăpânitorii băştinaşi ai pământului, pe care-l încinge Dunărea şi-l împodobeşte cununa de munţi a Carpaţilor, resfirându-se cu îndeletnicirile lor şi mai ales cu turmele lor până la Mare, la Tisa şi la Nistru, chiar şi dincolo de aceste râuri. Acest pământ n'au voit a-l părăsì nici în timpuri grele, ci l-au apărat cu eroism legendar împotriva tuturor neamurilor cotropitoare.

Din micile lor organizări sociale, politice s'au putut înfiinţà (în cursul veacurilor XII şi XIV) cele 3 mari voevodate: al Ardealului, al Ţării Româneşti şi al Moldovei, ca organizaţiuni de Stat deosebite, dar cu aceleaşi elemente etnice.

Principatele Dunărene s'au menţinut statornic ca State româneşti, iar părţile de dincoace de Carpaţi au ajuns sub stăpâniri străine.

Incep acum suferinţele Românilor de acì, în trecut, ca să le schimbe credinţa, iar în urmă, ca să le desfiinţeze şi naţionalitatea. Vorba apostolului Pavel: « Aducându-ne aminte de zilele cele mai dinainte... multă luptă de patimi am răbdat » (Evr. X. 32). O parte din Români — fie urmând cursul lor de continuă circulare, fie şi mereu stingheriţi de străini — descalecă din ţara Făgăraşului şi contribue la consolidarea Munteniei; iar vitejii lui Dragoş Vodă şi ai lui Bogdan trec din Maramureş în Moldova, întărind-o.

Românii de dincoace de Carpaţi — deşì slăbiţi în puterea de rezistenţă — ca popor conservator, ducând un traiu de muncă câmpenească şi în apropierea codrilor, alţii de păstori de veşnică circulaţie şi totuş de întoarcere la vatră, — şi-au păstrat credinţa religioasă, cu acel adaus de cultură şi de obiceiuri, care i-aù format sufletul unitar, limba, cântările şi distracţiile şi toate calităţile etnice, în atmosfera cărora duceau o viaţă proprie iar — în vreme de primejdie — se retrăgeau şi se închideau — ca melcul — în siguranţa vetrei familiare. Şi numai când apăsarea duşmană devenià insuportabilă, căutau cu mijloace extreme să scuture jugul, ca sub Horia şi mai târziu sub Iancu.

Viaţa acestui popor a ajuns deatâtea ori în primejdie gravă.

Dar voevozii Principatelor Dunărene, biserica şi ierarhii lor, cu un cuvânt fraţii mai liberi, au avut mereu gândul îndreptat spre fraţii oprimaţi, cari le întăriseră şi ei — în descălecările de circulare — rândurile cetăţenilor răriţi.

Când împrejurările le erau favorabile, voevozii cereau chiar a-şi extinde posesiunea în părţile ardelene şi a liberà o parte din fraţi.

Insă Mircea cel Bătrân, întitulat « Domn a toată Ţara Românească » îşi întindeà stăpânirea nu numai în sudul Dunării, ci şi în nordul Carpaţilor, unde i se închinà ducatul Amlaşului, Făgăraşului şi Banatul Severinului.

Şi unde păşià puterea acestor voevozi, viaţa românească luà avânt. Indeosebi credinţa primià o întărire de a rezistà oricăror ispite ori goane, deşì adeseori a putut fi salvată cu simţite pierderi.

LUPTELE DE EMANCIPARE ALE ROMÂNILOR DIN ARDEAL IN LUMINĂ EUROPEANĂ

PRINCIPATELE ROMÂNE ŞI ŢINUTURILE OPRIMATE

Ardelenii aveau, cum constată şi marele nostru istoric Iorga, « sate şi preoţi »; dar vlădiciile, adică forţa principală a existenţei Românilor ardeleni până în ziua Unirii naţionale, ni le-au dat — la început şi câteva veacuri dearândul — fraţii din principate. Şi numai într'un târziu au putut ardelenii a-şi organizà ei înşişi episcopiile, care în timpurile mai noui au lucrat nu numai pentru mântuirea veşnică, ci cu atâta succes şi pentru mântuirea vremelnică a poporului român din atâtea nevoi.

Importanţa extraordinară a acestui fapt istoric iese cu atât mai mult la iveală, când ştim, cum Românii ardeleni au trăit o viaţă proprie şi publică românească în şi prin biserică şi aşezămintele ei.

Aşà apare în părţile ardelene vlădica Macarie încă la 1397, adică după încheierea tratatului din Braşov (1395), în care Mircea cel Bătrân ni se înfăţişează în condiţii egale cu împăratul Sigismund în lupta de apărare a creştinătăţii împotriva invaziunii turceşti.

Radu-cel-Mare domn al Munteniei († 1508) — stăpânind Geoagiul din apropiere — înfiinţează acolo episcopie, unde mai târziu întâlnim pe episcopul Cristofor. Şi viaţa mânăstirească tot din Ţările Române a pătruns în Ardeal. Intemeietorul primelor mânăstiri române, călugărul Nicodim († 1406), înfiinţează şi mânăstirea Prislop din ţara Haţegului. Zamfira, Domniţa voevodului muntean Moise Vodă, o restaurează; şi îndată apare acolo un vlădică românesc şi alţii după el.

Iar la nord Ştefan cel Mare († 1504) şi fiul său Petru Rareş au isbutit a-şi asigurà şi menţine posesiunile dela Ciceu şi Cetatea de Baltă şi altele.

Urmările favorabile ale acestei posesiuni se cristalizează repede în episcopia lui Ştefan dela Mânăstirea Vadului, înfiinţate ambele de el. Această episcopie din timpul luptelor grele ale reformaţiunii cunoaşte, până în vremea lui Alex. Lăpuşneanu, vreo 11 vlădici din cei mai distinşi, trimişi şi atârnători de Mitropolia dela Suceava; pe când episcopia dela Geoagiu, gravità spre a Ungrovlahiei.

Iară la sfârşitul veacului XVI (1595), — când a încheiat Mihai Viteazul tratatul de alianţă cu principele Ardealului Sigismund Báthory, acesta a recunoscut că toate bisericile româneşti şi toţi slujitorii din cuprinsul Ardealului se află « *sub despusul Mitropolitului din Târgovişte şi trăiesc după rânduielile bisericeşti ale ţării lui Mihai* ». Acesta — biruind la Şelimber — intră în Alba Iulia, unde înfiinţează mânăstirea Sf. Treimi şi zideşte o biserică ortodoxă, drept catedrală a Mitropoliei Ardealului. Pe locul altarului ei stă azi această biserică a încoronării, unde am avut fericirea istorică a oficià slujba dela încoronarea celui ce a reînviat moştenirea lui Mihai şi a desăvârşit pe vecie alipirea Ardealului şi întregirea neamului.

Mihai aduce dela Prislop pe episcopul Ioan şi-l aşează Mitropolit la Alba Iulia. Şi alţi urmaşi ai lui au venit din Principatele Române.

Dealtminteri Mihai nu crease un lucru nou, căci încă dela 1359 — când s'a înfiinţat Mitropolia în Argeşul Ţării Româneşti, — datu-i-s'a Mitropolitului de acì titulusul de... « al Ungro-Vlahiei şi exarh al Plaiurilor » ceeace însemnà că el şi urmaşii săi dela Târgovişte, mai târziu din Bucureşti, aveau — ca delegaţi ai Patriarhului ecumenic din Constantinopol — grija păstoririi Românilor — pe atunci toţi dreptcredincioşi — din tot Ardealul, etc.

In puterea acestui drept — întărit şi de convenţia lui Mihai cu Sigismund Báthory — au sfinţit mereu Mitropoliţii Ţării Româneşti pe Mitropoliţii Ardealului. Cronica sfântă a Mitropoliei mele dela Bucureşti păstrează înscrierile, cu alegerea bisericească a vlădicilor ardeleni, făcute cu mâna lor, în care cu iscălitura lor întăreau promisiunea a ţineà dreapta credinţă şi a ascultà în totul de Mitropolitul Ungro-Vlahiei, încheiând cu « Aşà să le ajute Dumnezeu ».

ROSTUL BISERICII IN LUPTA PENTRU UNITATEA NAŢIONALĂ

A priceput marele Mihai Viteazul cu vioaia sa minte nu numai militară ci şi politico-diplomatică, ce putere înfăţişează biserica română — una şi nedespărţită — pentru unitatea sufletească şi deci pentru viitorul neamului. Deaceea a reînoit legătura veche de veacuri cu biserica Munteniei, care a durat până la 1700, când Austria cu lozinca ei « divide et impera » a rupt-o, văzând ce primejdie cuprinde pentru împărăţia ei această legătură. Mergând Mitropoliţii Ardealului la Mitropolia Ungro-Vlahiei pentru a fi hirotoniţi, intrau cu aceà ocazie şi pe la voevodul ţării, dela care — încărcaţi de daruri — se întorceau îmbărbătaţi şi însufleţiţi la scaunul păstoririi lor, unde îi aşteptau multe greutăţi, pe care însă le învingeau cu ajutorul fraţilor de peste munţi.

Episcopul Dosofteiu (1622—25) vine la Alba Iulia la stăruinţa voevodului Ştefan Tomşa din Moldova, unde erà exarh al mânăstirilor.

Mitropolitul Ilie Jorest al Alba Iuliei vine dela mânăstirea Putna la sfatul lui Vasile Lupu.

Mulţi alţi domni, Români, ca Matei Basarab, Şerban Cantacuzino şi îndeosebi Constantin Brâncoveanu, dau Ardealului o deosebită atenţie, zidind biserici şi mânăstiri. Constantin Brâncoveanu scrie despre Mitropolia dela Alba Iulia « că se luptă cu protivnicii ei, ca o corabie în mijlocul valurilor înviforate ale mării ». Deaceea oferă Mitropolitului ajutor bănesc în galbeni şi moşia Merişani. Zideşte la Sâmbăta de jos mânăstire, a cărei restaurare e aproape gata, la Făgăraş biserică.

Biserica Sf. Nicolae din Scheii Braşovului primeşte din belşug danii multe în moşii şi munţi dela mai mulţi Voevozi Români, din care a susţinut însemnate aşezăminte de cultură românească, ca liceu clasic, liceu real, şcoala comercială, şcoli primare numeroase, etc. Scrisorile lui Constantin Brâncoveanu către Braşoveni sunt dovezi clasice de marea îngrijire ce-o da Românilor ardeleni, în primejdie de a-şi pierde credinţa, care i-a ocrotit de veacuri.

Multe alte biserici, ca cea dela Porcești, Răşinari, Ocna Sibiului, Buia, etc., sunt făcute de voevozii Români.

Până şi biserica mânăstirii dela Munkacs, dincolo de Maramureş, în părţile ruteneşti, e zidită de voevodul moldovean Constantin, la 1661. (Hodinka Antal, Istoria episcopiei gr. cat. din Munkacs, pag. 173).

Iară în vremea tiparului, tot din Ţara Românească, dela Târgovişte, vine vestitul cărturar diaconul Coresi la Braşov şi se străduește o viaţă întreagă a scrie cu tiparul în limba românească cărţi pentru trebuinţele bisericilor. Ucenicii lui fac tipografii românești la Orăștie şi la Sebeșul-săsesc în veacul XVI. Când Mitropoliţii din Alba Iulia vor să reînoiască tiparniţa lor, dela Matei Vodă le vin teascurile şi meşterii tiparnici. « Meşterii străini », de cari vorbeşte Mitropolitul Simion Ştefan în Noul Testament dela Belgrad (1648), înseamnă tipograf în Ţara Românească. In vestita prefaţă a acestui Nou Testament vorbeşte acest Mitropolit atât de elocvent, ca şi înainte de el Mitropolitul Varlaam al Moldovei, despre unitatea limbii şi prin limbă a sufletului românesc, care aveà să fie prima garanţie a unităţii noastre. Asemenea tipografii au lucrat în continuu în Ardeal până în vremea lui Constantin Brâncoveanu; chiar şi la tipografia fraţilor dela Blaj, până târziu.

De altă parte aflăm cărţile de slujbă bisericească, tipărite în Principatele Dunărene, răspândindu-se în tot Ardealul până în nordul Maramureşului şi în satele de lângă Tisa Torontalul şi la Panciova de lângă Dunăre. Cazania Mitropolitului Varlaam dela Iaşi (1643) şi pravila cea mare a lui Matei Vodă (1652) le găsim şi în sate mici din Banat. Până şi schituleţul din Topliţa leagănului meu smerit, întemeiat de o doamnă din Moldova, primeà cărţi rituale dela Târgovişte. Preoţi din Maramureş veneau la Bucureşti să cumpere cărţi. Iar din principate circulau mereu călugării cu traista plină de cărţi din tiparniţele mânăstirilor dela Râmnic, Govora, Buzău, Neamţul, etc. în tot Ardealul şi Banatul.

Călugării — ca şi păstorii — nu cunoşteau graniţe. Treceau din principate în Ardeal şi înapoi, răspândind slova bisericească şi românească, căci modeşti — cum se înfăţişau — nu prea erau băgaţi în seamă.

PRIGOANA PENTRU DESNAŢIONALIZARE

Din aceste date — la care istoria mai poate adăugà multe alte, — rezultă evident, cum întreaga viaţă sufletească superioară a Românilor ardeleni s'a îndrumat veacuri dearândul de fraţii de dincolo de Carpaţi, cu viaţa socială şi politică independentă. Chiar şi când dela ardeleni veneà iniţiativa — spune Iorga — « Pecetea României libere erà necesară pe orice înoire pentru ca ea să devie dogmă aceptabilă pentru Românii ceilalţi ». Aceste influenţe şi îngrijiri au creat unitatea de limbă, cum nu o are alt popor — de credinţă şi de simţire, care în mod firesc trebuiau să pregătească şi unitatea politică.

Când stăpânitorii străini au observat primejdia acestor legături frăţeşti, au început reacţiunea. Episcopul catolic Napragy din Alba Iulia — cere după căderea lui Mihai — să fie dărâmată biserica zidită aici de el, fiindcă nu se cuvine să stea o biserică « schismatică » lângă fereastra palatului din Alba Iulia. (Non decet penes fenestram pallaci schismaticum templum fieri: 18, II—1602).

S'au început prigoniri înverşunate contra celor veniţi din Ţara Românească, interzicându-se după căderea lui Mihai, mai ales preoţilor şi călugărilor, intrarea în Ardeal, căci — ziceau Ungurii — « prin călugări le-a venit perirea din Ţara Românească. Să fie deci toţi isgoniţi din Ardeal, căci ei fac pe spionii, şi au dus lui Mihai veşti de starea lucrurilor».

Tocmai din aceste motive toate episcopiile cu Mitropolie cu tot, au fost nimicite, în cursul veacului al XVIII; iar mânăstirile arse şi zdrobite cu tunurile austriace, şi călugării alungaţi.

Este deci cert, că îngrijirea fraţilor din principate de soarta ardelenilor a fost nu numai statornică în tot cursul veacurilor, ci şi salvatoare pentru ei.

Dar chiar existenţa pasivă a Principatelor Dunărene, mai târziu a Regatului Român, erà pentru Românii din provinciile subjugate o forţă de încurajare, o nădejde vie a celor ce cu timpul au să vie, o sperietoare a agresorilor, ca să-i mai îmblânzească şi împiedece în pornirile lor. Cu drept cuvânt scrie încă fiul lui Mircea, Alex. Aldea, conducătorilor oraşului Sibiu că « dacă s'ar întâmplà să piară Ţara Românească, ar pierì şi ei ».

Dar Românii liberi n'au stat nepăsători nici în ultimul timp faţă de prigonirile fraţilor din Ardeal, care deveneau tot mai îndrăzneţe şi a căror reamintire azi numai ar turburà aceste clipe festive.

Oricât de largă se păreà într'un timp că se deschide prăpastia dintre Ardeal şi Ţara Românească prin tendinţele Habsburgilor de a-i înstrăină pe ardeleni de aspiraţiile şi credinţa, ce o are restul neamului, totuş nădejdea de uşurare a acestora erà îndreptată mereu peste munţi. Chiar vestitul episcop martir al bisericii surori Inocenţiu Micu Clain, când pentru ţinuta-i românească trebuià să plece amărât până în adâncul sufletului în cel din urmă drum al său, spre Viena, a spus protopopilor săi, întruniţi la sinod în vara anului 1744: « Dacă mă întorc dela Viena, voiu plecà cu voi peste munţi ». Dar nu s'a mai putut întoarce, fiind exilat la Roma, unde a murit. Intocmai spuneau şi ţăranii în timpul revoluţiei lui Horia: « decât să se mai întoarcă la starea de iobăgie, mai bine părăsesc Ardealul şi trec cu toţii în Ţara Românească », care a şi fost în cursul veacurilor adăpostul atâtor ardeleni pribegi, plămădind şi ei — împreună cu fraţii liberi — aluatul întregirii visului, care a cauzat atâtea nopţi neliniştite agresorilor seculari.

După biruinţa lui Mihai la Şelimber şi instalarea lui la Alba Iulia, istoricul ardelean Bointinus termină povestirea acestei biruinţe Gaspar Veres cu sentinţa: « Legea inevitabilă a destinului nu poate fi schimbată prin nici un fel de prevedere umană ». (Inevitabilis fatorum lex humana providentia mutari non potest »). Aşezarea stăpânirii româneşti din Ardeal erà deci considerată încă dela 1600, ca o lege inevitabilă a destinului.

Acest destin l-a realizat — după biserica întemeiată organizată şi ajutată de fraţii liberi — al doilea factor hotărîtor în istoria neamului — armata lor, ostaşii gloriosului Rege Ferdinand cu vitejii ei generali şi ofiţeri, ajutoraţi de

armatele aliate, încât bărbaţii de stat ai ţării — cari au pregătit mereu şi conştient unirea politică integrală, — după biruinţele ostăşeşti — au putut pecetluì unitatea naţională în sfatul marilor aliaţi.

Cu drept cuvânt a putut rostì la începutul lui August 1919 în marele sfat naţional dela Sibiu, preşedintele guvernului ardelean, acum al guvernului României întregite, cuvintele: « Noi mărturisim cu recunoştinţă, că unirea neamului românesc a făcut-o România independentă, după cum pe vremuri Piemontul a fost acela, care a săvârşit unirea Italiei. România şi bărbaţii ei cu prisos au înţeles, ce trebuie să facă, şi Regatul vechiu a fost la înălţimea chemării sale » (« Patria », 7 August 1919).

Iată dece, înainte de a venì la Alba Iulia, adus-am prinos de recunoştinţă — în numele Ardealului şi al tuturor Românilor — osemintelor dela Mărăşeşti şi prin ele tuturor celor ce prin jertfa lor supremă ne-au dat alipirea Ardealului la patria mumă, şi armatei române, care chiar în capitala Ungariei a rezolvat procesul milenar dintre două neamuri vecine, din care unul în mod nefiresc voià să lipsească pe celălalt de fiinţa sa etnică şi viaţa proprie.

Iată dece eram datori a răsplătì şi bisericii strămoşeşti marile ei servicii făcute neamului alegând deocamdată locul unde se va clădì « Catedrala Mântuirii neamului » drept semn de recunoştinţă faţă de Atot-puternicul Dumnezeu, care ne-a ocrotit în cursul celor 20 veacuri de existenţă şi dela care şi pe viitor aşteptăm darul şi ajutorul, precum cu drept cuvânt observă adânc cugetătorul Eminescu, când scrie: « Istoria lumii cugetă, deşì încet... însă sigur, şi istoria omenirii e cugetarea lui Dumnezeu ».

Lui avem deci să-i mulţumim ceeace suntem.

Cu sentimente de veşnică recunoştinţă către fraţii din vechiul Regat, cari pentru desrobirea Ardealului din cea mai curată iubire de frate au jertfit hecatombe de cei mai viguroşi şi iubiţi fii ai lor, — cu chemarea Românilor de pretutindeni la iubire şi încredere şi la cinstită muncă frăţească şi armonică de consolidare a scumpului patrimoniu câştigat: — ne încredinţăm, ca şi în trecut, în mâna Celui de sus, rostind în rugăciunile noastre zilnice cuvintele însufleţitului vechi-dascăl dela Braşov:

« Lăudaţi-L, că e mare Dumnezeu,
« C'a păzit cu mână tare
« Pe Român, poporul său. Amin.

Intreaga asistenţă a trecut apoi în sala Unirii unde a avut loc şedinţa comemorativă.

Inaltul Regent, d-l Gh. Buzdugan, a rostit următoarea cuvântare:

DISCURSUL INALTULUI REGENT GH. BUZDUGAN

Cu un sentiment de legitimă emoţie, am păşit azi în cetatea istorică « Alba Iulia », al cărei nume şi trecut secular redeşteaptă momente de glorie în istoria poporului român, dar şi amintiri dureroase despre suferinţele nebănuite şi tot martiriul încercat de acest popor în lupta grea ce a trebuit să îndure în cursul veacuriler pentru păstrarea fiinţei sale etnice, a limbii, credinţei şi datinelor strămoşeşti.

Epopea poporului român. Intreaga epopee a poporului român o retrăim în aceste clipe. Dela lupta gigantică, pe viaţă şi pe moarte între două mari popoare, conduse cu măreţie de doi atleţi ai lumei vechi, Traian şi Decebal, până la groaznicul măcel din războiul liberator în care a pierit toată floarea tinereţei vechiului Regat român, — rând pe rând se perindează pe sub ochii minţii, ca într'un film vertiginos, toate evenimentele de căpetenie din istoria neamului românesc. — Prin foc şi sânge, prin acte sublime de eroism şi de sacrificiu suprem, s'a ridicat măreaţa cetate din Carpaţi « Dacia Traiană » menită a apărà imperiul şi civilizaţia latină de barbarii năvălitori, şi tot prin aceleaşi mijloace zguduitoare, după aproape două mii de ani, Românii, vrednici urmaşi ai Daco-Romanilor, au reclădit pe aceleaşi puternice temelii edificiul măreţ ce fusese năruit de vitregia vremurilor.

Acì, la Alba Iulia, s'au aşezat parte din legiunile romane cu cartierul lor general şi tot acì după multe veacuri, când aceste ţinuturi trecuseră sub stăpânirea maghiară şi apoi cea otomană, — la 1599, a intrat în mod triumfal, marele domnitor Mihai Viteazul care cu o viziune genială şi îndrăsneaţă, a realizat pentru o clipă unirea tuturor Românilor din Dacia Traiană şi prin actul său sublim a dat cel mai puternic impuls de viaţă ideii naţionale.

Apoi, după mai bine de trei veacuri, la 1 Decemvrie 1918, iarăş la Alba Iulia, întreg poporul român din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş, liberat de jug străin, a proclamat unirea şi realipirea acestor ţinuturi la patria mamă; act epocal care tot acì, a avut consacrarea cea mai strălucită prin încoronarea gloriosului şi în veci slăvitului întâiul Rege al României reîntregite Ferdinand I şi a mândrei şi vrednicei sale tovarăşe Majestatea Sa Regina Maria, în biserica ridicată anume în acest scop pe locul Mitropoliei clădită pe vremuri de Mihai Viteazul.

Românii în casa lor. Astfel, după veacuri de viaţă risipită, plină de dureri, toţi Românii pot spune astăzi, din toată inima, că la Alba Iulia se găsesc stăpâni în casa lor. N'am luat dreptul nimănui, ci am fost însfârşit, repuşi în patrimoniul nostru strămoşesc; căci, doar e cert şi necontestabil că aceste ţinuturi au făcut parte integrantă din Dacia Traiană — ţara strămoşilor noştri Daco-Romani, şi că colonizările cele mai puternice făcute de Traian, au fost aşezate, — începând cu Oltenia, — prin aceste părţi frumoase şi adăpostite ale Daciei, mai puţin expuse năvălirilor barbare, şi unde după închegarea Daco-Romană, s'a întemeiat leagănul naţiunii române. Aşà numai se explică faptul esenţial şi concludent cu privire la drepturile Românilor asupra acestor ţinuturi, — că, spre sfârşitul veacului al IX-lea când au apărut Ungurii în Polonia de unde au început să pătrundă treptat dincoace de Tisa în Dacia Traiană, dânşii au găsit acì, nu ţară pustie şi fără stăpân, ci pe Români sau Vlahi, cum li se spuneà atunci, şi pe Slavi, cari mai târziu s'au românizat asimilându-se în masa populaţiei româneşti autohtone. Şi erà firesc să fie aşà, căci retragerea legiunilor în Moesia de Aurelian la 274 d. Hr. din cauza năvălirilor barbare de atunci, nu a putut aveà de efect şi strămutarea în aceà mică

provincie a nenumăraţilor colonişti Romani contopiţi cu Dacii, după o convieţuire de 165 de ani. Cronice străine ulterioare, din care unele din isvor rus şi chiar maghiar, arată că la sosirea Ungurilor, Românii, în număr considerabil, se bucurau de o organizaţie politică-administrativă prin mai multe voivodate în diferite părţi ale Daciei Traiane, iar acestea aveau sub conducerea şi autoritatea lor câte un număr de cnezate cu atribuţiuni administrative şi judecătoreşti asupra satelor. Există încă şi un drept cutumier pe baza căruia se distribuia justiţia. Şi o confirmare încă, că atunci ca şi astăzi, Românii erau prin aceste părţi în număr covârşitor, faţă cu alte neamuri, rezultă din împrejurarea că aceà organizaţie administrativă şi judiciară, cu totul străină Ungurilor, — şi-a păstrat încă multă vreme o autonomie naţională şi teritorială chiar şi în urma înfrângerii voevozilor de către Unguri şi supunerea lor stăpânirii maghiare. Apoi, în concordanţă cu aceasta, după victoria Turcilor dela Mohaci în 1526, şi supunerea Ungariei dominaţiunii otomane, Transilvania singură şi-a păstrat o existenţă autonomă formând un principat independent de Ungaria, sub protectorat turcesc ca şi principatele de dincoace de munţi, şi cu obligaţiunea unui tribut anual. Demn de reţinut este faptul că între acest principat şi Principatele Române de dincoace de Carpaţi, se stabiliseră legături strânse şi ca o manifestare vie de solidaritate naţională este şi împrejurarea că tronul acestui principat a fost sprijinit în 1556 prin intervenţiunea cu armele în Ardeal a Domnilor Români: Alexandru Lăpuşneanu din Moldova şi Pătraşcu cel Bun al Munteniei. Tot asemenea mai târziu când după răsboiul victorios al « Ligii sfinte » contra Turcilor şi pacea dela Carlovitz în 1699, Ungaria şi Transilvania au trecut sub dominaţiunea Austriei, s'a menţinut Transilvaniei o autonomie cu administraţie, legislaţie şi justiţie proprie, în cadrul imperiului cu care aveà comune numai armata şi persoana suveranului, împăratul Austriei fiind şi principe al marelui principat al Transilvaniei, situaţiune ce fu menţinută până la 1867 când luă fiinţă dualismul austro-ungar şi Transilvania cu ţinuturile transcarpatine fură anexate Ungariei. Toată această situaţiune şi organizare politică ce şi-au păstrat veacuri dearândul ţinuturile acestea de peste munţi, nu poate aveà altă explicaţie decât în caracterul lor românesc, lucru pentru care nu au putut fi încorporate şi contopite dintr'o dată în Regatul ungar, — şi pune în lumina adevărată drepturile Românilor, independent de condiţiunile de fapt asupritoare în care ei au fost menţinuţi în propria lor ţară. Tot în acest sens, adică sub raportul drepturilor Românilor ca locuitori autohtoni asupra acestor ţinuturi, trebuie explicat şi faptul că după ce maghiarii încercaseră a-şi extinde stăpânirea şi dincoace de Carpaţi, de unde au fost respinşi prin lupte grele mai târziu de Basarab cel Mare din principatul Ţării Româneşti şi apoi în Moldova de Bogdan, descălecătorul din Maramureş, — cu timpul regii maghiari, pentru a se pune bine cu domnii din principate de al căror concurs politic simţiau nevoe, au concedat Domnilor Români dreptul la stăpânirea unor ţinuturi din Ardeal, ca: Ducatul Făgăraşului concedat lui Vlaicu Vodă, cu dreptul de a-l colonizà cu boierii săi; tot astfel Amlaşul şi mai multe sate în jurul Sibiului, lui Mircea, care se intitulà Duce de Făgăraş şi Amlaş; apoi cetatea Ciceului şi Cetatea de Baltă lui Ştefan cel Mare; Valea Rodnei, Unguraşul şi Bistriţa lui Petru Rareş. In exerciţiul acestor drepturi care au creat strânse raporturi între fraţii Români despărţiţi, domnii din principate au ridicat în diferite părţi ale Ardealului, aşezăminte cu caracter religios, au întemeiat mânăstiri şi episcopii ca cele dela Vad întemeiată de Ştefan cel Mare şi Geoagiu întemeiată de Radu cel Mare, care toate împreună şi cu Mitropolia ridicată de Mihai Viteazul la 1600, au servit Românilor subjugaţi ca loc de reculegere, de mângâere şi de întărire a sufletelor cum şi cultivarea lor în limba şi tradiţiile strămoşeşti.

Vicisitudinile istorice. Treptat însă cu creşterea populaţiei româneşti şi a influenţei sale precumpănitoare, în aceste ţinuturi, sporì şi îngreuiarea stăpânirii străine care după ce vreme îndelungată respectase drepturile, începù a le reduce şi desfiinţà chiar unele dintre ele. Deacì, mişcările sociale din secolele XV şi XVI, apoi mişcarea din 1784 pentru desfiinţarea unei grele iobăgii şi în fine mişcarea afirmată pe Câmpia Libertăţii de la Blaj în 1848, tinzând la emanciparea politică a naţiunii române. Care au fost împrejurările în care au decurs aceste mişcări şi urmările lor, cum şi condiţiunile de viaţă impuse Românilor înainte şi după anexarea Transilvaniei, Banatului şi ţinuturilor limitrofe la Regatul ungar cu toată împotrivirea lor hotărîtă, dar ca rezultat al pactului dualist austro-ungar din 1867, — toate acestea le-a înregistrat istoria şi în domeniul ei trebuiesc lăsate, căci numai aruncând valul uitării peste tot ce este durere dintr'un trecut azi depărtat, se poate întemeià o viaţă de linişte şi de coheziune socială între toţi acei cărora soarta le-a rânduit să împărtăşească o viaţă comună în graniţele aceleeaş ţări. Dar numele martirilor ca Horia, Cloşca şi Crişan cari odihnesc acì, precum şi al eroilor ca Avram Iancu, cum şi al celorlalţi nenumăraţi luptători sau eroi de pe ambele laturi ale Carpaţilor, rămân adânc sădite în conştiinţa şi sufletul tuturor Românilor şi vor fi transmise ca o scumpă moştenire urmaşilor, cu singurul gând ce nu vatămă, ci înalţă, acel al îndeplinirii unei datorii de recunoştinţă naţională pe deplin justificată. Este tot ce cere mândria şi liniştea odihnei lor după isbândă, şi atât numai voim şi noi.

Unitatea naţională minunată. Ceeace însă importă să constatăm azi cu deosebită bucurie este împrejurarea cu adevărat extraordinară că, oricât de mari au fost suferinţele Românilor în tot timpul de veacuri cât s'au găsit răsleţi sub diferite stăpâniri străine, ei au rezistat totuş cu o tărie şi tenacitate uimitoare operei de desnaţionalizare întreprinsă stăruitor peste tot, şi astfel în momentul unirii şi reîntregirii lor într'un Stat unitar, toţi fiii aceleeaş naţiuni dela Tisa până la Nistru au revenit la sânul patriei păstrând toate caracterele specifice rasei, cu limba nealterată şi toată tradiţia strămoşească păstrată şi transmisă din generaţie în generaţie, formând astăzi un popor român omogen fără urme dăunătoare de influenţă milenară străină. Această rezistenţă caracteristică fondului puternic daco-roman, a găsit un sprijin însemnat în aşezămintele cu caracter religios şiîn conducătorii lor episcopi; în mişcarea culturală şi literară, şi în deosebi în şcoala istorică ardeleană dela sfârşitul veacului al XVIII-lea şi din veacul al XIX-lea sub imboldul unor cărturari distinşi, cari au răspândit lumina învăţăturii pe ambele laturi ale Carpaţilor, au întărit nădejdile în reînvierea lui în viitor; rezistenţa naţională a fost încă sprijinită puternic prin partidul naţional, organizare politică ai cărei luminaţi şi îndârjiţi conducători au pus în serviciul nobilei idei naţionale un devotament şi o abnegaţie desăvârşită. Infine, pentru desvoltarea culturii şi a conştiinţei naţionale, vechiul Regat a adus Ardealului şi celorlalte părţi din teritoriul naţional, subjugat, tributul său de înlesniri culturale, şi la aceasta au contribuit şi diferite instituţiuni ca Academia Română, care dela în-

ființarea sa, a primit în sânul ei pe învățații Români de pretutindeni, și înfine universitățile și Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor, în capul căreia au stat cu un entusiasm înălțător, fruntași străluciți ai culturii și intelectualității românești, cari în acțiunea lor națională au pus cunoștințele și toată iubirea lor de neam, pentru a pregătì spiritul și sufletul Românilor în vederea realizării idealului secular de reîntregire națională.

Deaceea, când isbucnì răsboiul mondial, toți Românii au vibrat la gândul că ceasul hotărîtor pentru cauza lor a sunat și răsboiul nostru erà în mod virtual declarat alături de marii aliați, cari luptau pentru o nouă așezare a lumii bazată pe dreptate și libertate. Conducătorii Statului român, patrioții luminați, în frunte cu marele Rege Ferdinand, identificat în totul cu aspirațiunile naționale, au avut viziunea clară a lucrurilor și au așteptat numai momentul potrivit pentru începerea acțiunii spre a cruță țării marile sacrificii ce cu siguranță urmà să sufere. Cum se știe, condițiile extrem de grele în care a trebuit să lupte armata română pe cele mai întinse fronturi din răsboiul mondial și aceasta în contra unui dușman groasnic de înarmat, au impus țării imense sacrificii. Opt sute de mii de viteji, luptând mai mult cu eroismul lor, și-au dat viața pentru neam și țară, iar trei părți din pământul țării a fost cotropit și devastat. Dar jertfa imensă a fost răscumpărată prin strălucitele fapte de arme dela Oituz, Mărăști și Mărășești, unde armata română a reînviat gloria străbună și mai ales prin rezultatul definitiv al crudei încercări, unitatea noastră națională.

Isbânda este cu atât mai însemnată cu cât este rezultatul triumfului definitiv al unui mare și umanitar principiu al naționalităților, în virtutea căruia națiunile au dreptul a decide ele însele de soarta lor. Acest principiu, corolar logic al drepturilor omului, formulat de multă vreme de cugetători, dar dobândit și aplicat numai în urma răsboiului mondial, cu sprijinul puternic al marilor noștri aliați, cărora poporul român le aduce astăzi omagiul profundei sale recunoștințe, acel principiu, zicem, a servit de temeiu nu numai Românilor, dar tuturor popoarelor oprimate pentru a-și dobândì libertatea de a se constituì în State naționale independente.

Era nouă începută. Prin unitatea națională, cel mai însemnat act dela întemeierea Daciei Traiane, o nouă epocă se deschide în istoria poporului și Statului român.

Din chiar momentul reîntregirii sale, România și-a propus să-și întemeeze organizarea sa de Stat, cum și întreaga viață socială, pe raporturi de armonie între toate clasele sociale și între toți cetățenii patriei, independent de rasă, limbă și religie. In acest spirit îngăduitor, cu totul conform sufletului poporului român, s'a întocmit întreaga operă legislativă dela încheerea păcii până azi, în special legile privitoare la învățământ, la culte și la reforma agrară. Astfel în școlile de Stat s'a introdus ca limbă de predare, limba populației în fiecare comună; unde erau mai multe limbi în comună, s'au înființat secții pentru fiecare neam. In acelaș timp confesiunile cu aprobarea autorităților române, au înființat liber oricâte școli au voit asigurându-li-se dreptul de a întrebuințà limba maternă și a-și însușì cultura lor proprie. Situațiunea minorităților apare luminos numai dintr'un singur fapt că, de unde Românii la data unirii nu aveau nici o școală primară întreținută de Stat, azi cultura maghiară este deservită de 741 școli și secții primare ale Statului cu limbă de predare maghiară.

In aceste condițiuni echitabile organizându-se învățământul și dat fiind numărul cu totul redus al școlilor românești în trecut, a fost nevoe de o sforțare mare din partea Statului, care isbutì să ridice învățământul public aproape la nivelul cerut de nevoile culturale ale populațiunii românești. Deasupra tuturor școlilor de toate categoriile stă cu deplină demnitate universitatea din Cluj, care prin temeinica sa organizare cum și prin destoinicia și devotamentul cu care corpul profesoral își îndeplinește nobila-i misiune, reprezintă un focar puternic de cultură ce stă la dispoziția studențimii din întreaga țară.

In ce privește cultele, înlesnirile materiale acordate de Statul român cultelor minoritare sunt cu mult superioare acelora de care ele au dispus în trecut, lucru ce apare în mod manifest din simpla împrejurare că deși biserica maghiară dispune de averi și venituri considerabile, Statul român a luat asupră-și susținerea tuturor nevoilor acestor biserici, ceeace nu au făcut pentru biserica ortodoxă din Bucovina care se sprijină numai pe veniturile ei, din cunoscutul fond religionar.

Infine, în materie agrară s'au împroprietărit nu numai sătenii Români cultivatori de pământ, ci și sătenii aparținând minorităților, sistem drept și echitabil, dar cu totul deosebit de regimul colonizărilor cu streini ce s'a practicat în dauna Românilor pe vremea stăpânirii străine.

Tot în acest sens și pe baza aceloraşi principii s'a întocmit întreaga operă legislativă și de organizare în acești zece ani dela Unire, și în celelalte două provincii surori Bucovina și Basarabia, care rupte odinioară cu cruzime din trupul Moldovei s'au întors la sânul patriei în 1918, iar astăzi se bucură de o viață națională și de instituțiuni publice românești care ca și cele din Ardeal funcționează în condițiuni satisfăcătoare.

In acest spirit de sincer liberalism cu privire la reglementarea vieții sociale interne, cum și în dorința manifestă în toate împrejurările de a stabilì în viața internațională cele mai bune raporturi cu toate Statele — România este autorizată să vadă un titlu puternic mai întâiu față de minorități pentru a le pretinde îndeplinirea sinceră a îndatoririlor ce le incumbă ca oricărui cetățean Român, iar în afară, față de Statele limitrofe, un titlu menit a înlesnì desvoltarea unor relațiuni de bună vecinătate, bazate pe interese reciproce reale și atât de folositoare liniștei, siguranței și propășirii lor comune.

In slujba păcii. Oricare ar fi dificultățile ce apar sporadic, isvorîte cele mai adesea ori din chestiuni de amor propriu rău înțeles, ideea de pace și concordie între popoare ce corespunde nouilor concepții în viața internațională și unor necesități unanim simțite, pătrunde tot mai puternic nu numai în spiritul conducătorilor cărora le incumbă răspunderea covârșitoare a păstrării păcii, dar și în sufletul maselor populare chemate la o participare tot mai largă la viața publică. Deaceea tocmai ideea aceasta mântuitoare pentru omenire, de a înlătură cu orice preț răsboaiele care cu folosința criminală a progreselor științei ar pustìi toate Statele, și de a rezolvà pe cale de conciliațiune în mod pacific conflictele dintre

popoare, și în acest scop de a urmări stăruitor înlăturarea cauzelor care le pot provocà printr'o colaborare solidară pe terenul politic, social, economic și intelectual sub egida măreței instituțiuni pacifiste dela Geneva, — această idee va sfârșì prin a triumfà definitiv în acel spirit de concesiuni reciproce între State în interesul superior al menținerii păcii și progresului general în sânul comunității internaționale, tot așà cum în viața socială internă a Statelor totul se reazemă pe un acord armonios între drepturile individuale cu interesele societății, acord fără de care viața socială nu s'ar puteà menține și desvoltà.

Cu această legitimă credință și sprijinită puternic pe drepturile sale necontestabile ce stau la baza tratatelor internaționale, România urmărește mai departe în liniște și în ordine desăvârșirea consolidării sale prin întărirea instituțiunilor de Stat fundamentale și a tuturor instituțiunilor sociale, cum și prin desvoltarea continuă a vieții economice de care depinde condițiunea materială și morală a populațiunii țării. Dar mai presus de preocupările zilnice impuse de actualele grele împrejurări apare ca ideal de realizat opera culturală. Se impune în mod imperios intensificarea învățământului primar, profesional și agricol în masele populare spre a le îndrumà spre meserii și agricultură, și concomitent îmbunătățirea sub toate raporturile și prin toate mijloacele a învățământului superior universitar. Acestui din urmă învățământ pus în condițiuni materiale care să-i asigure o desvoltare normală și mai ales corpului său profesoral îi revine nobila misiune ca printr'o muncă devotată și însuflețită să formeze elita intelectuală care să aducă țării elemente de conducere pătrunse de nevoile și aspirațiunile ei legitime, cum și o pleiadă de cărturari distinși, din sânul căreia să răsară acele minți alese care prin creațiuni spirituale proprii, — expresiune a geniului și caracterului național, —să încoroneze cu strălucire opera măreață a unității naționale și să așeze România pe veci reîntregită la un loc de cinste în domeniul culturii și civilizației universale.

RĂSPUNSUL D-LUI PRIM-MINISTRU IULIU MANIU

Sufletul Românilor de pretutindeni se închină astăzi marilor amintiri din trecutul plin de sbucium, și memoriei reîntemeietorilor Daciei Traiane, chinuite de nesfârșite frământări. In cetatea Voevodului Mihai s'a petrecut înainte cu zece ani o clipă din epoca prefacerilor istorice, care după două mii de ani au pus din nou sub stăpânirea daco-romană, moștenirea noastră străveche, redobândită prin puterea nebiruită a brațelor muncitoare și luptătoare, dar mai ales prin forța însușirilor ființei noastre românești, adesea întunecată de povara vremurilor, dar fără a fi atins vreodată însușirile mari moștenite dela două popoare, ambele de o cultură fără pereche până la acele vremuri, au dat naștere neamului nostru în ființa sa de astăzi, contopindu-se drepturile cuceritorului și ale învinsului, într'o singură voință de a păstrà pentru vecie țara, limba și datinele străbune.

Dela Impăratul Traian, triumfătorul descălicător, până la victoriosul Rege Ferdinand întrupătorul și realizătorul voinței obștești, dela comandantul Titus și Junianus, care a trecut cu legiunile romane Dunărea la cotitura ei dela Sud, pentru a forță prima victorie, dela Decebal și până la generalii Romani care au trecut la cotitura ei dela Nord cu acelaș scop: de a apărà patrimoniul național care erà în acelaș timp și al civilizației omenești, câți sfătuitori și slujitori ai marilor voevozi, câți generali renumiți și câți soldați necunoscuți nu și-au dat tot ce aveau mai scump în ființa lor, pentru biruința aceleiaș dorințe de desăvârșire omenească prin muncă și libertate.

Omagiu înaintașilor. Guvernul Țării Românești, compus din fiii tuturor provinciilor închegate într'un singur trup, se închină în aceste clipe de adâncă reculegere, amintirii tuturor acelora cari depe tronul domnesc, dela altare cucernice, din școlile de unde abià pătrundeau razele soarelui, prin truda lor de toate zilele, au adunat în un singur mănunchiu țărișoarele lor răsfirate, aparținătoare însă în temeiul aceluiaș drept, aceluiaș neam. Inchegată în o singură ființă prin un singur suflet, o singură limbă și o singură cultură.

Victoriosul Rege Ferdinand va strălucì ca o luminoasă făclie înaintea generațiilor care vor urmà binecuvântându-i numele prin toate timpurile, alăturea de cel al Majestății Sale Regina Maria, luminata sa tovarășe în suferințe și în izbânzi. Țara și guvernul ei, se închină în fața patriotismului plin de sacrificii și de neînchipuite suferințe al vechiului Regat, care prin sfatul înțelepților săi conducători, prin devotamentul tuturor și prin jertfa atâtora, a dat naștere grandioasei epopee scrise cu sabia glorioasei noastre armate, pe cele mai mărețe pagini ale istoriei neamurilor.

Cărturarii și mucenicii neamului. Azi, când sărbătorim ziua aniversării Unirii Bucovinei, a Ardealului și Banatului, — care după Unirea mult încercatei Basarabii, întruchipează unirea tuturor provinciilor, — guvernul țării Românești își ridică gândul cu recunoștință la cărturarii și mucenicii pe a căror muncă și jertfă s'a clădit sufletul românesc al acestor provincii, gata să dea la vremea sa, răsunet chemării pământului românesc, trezit de urma cercetărilor învățaților săi la conștiința latinității sale. Ardealul și Banatul nu au mai putut fi oprite în calea renașterii lor treptate: din sclavie la libertate națională, apoi la independență și pe urmă la unitatea națională. Două revoluții țărănești, înecate în sânge, nu au putut stinge scânteia luminătoare ieșită din sufletul lui Inocentiu Micu Klein. Oftările înăbușite, pornite din trupurile chinuite pe roată ale lui Horia, Cloșca și Crișan, ce pătrundeau deaici peste toate satele bietului Ardeal, nu au fost în stare să frângă și să amuțească voința țăranilor Români, pe care fiii lor Bărnuțiu și Iancu, i-au ridicat din nou la o nouă și supremă încercare glorioasă, dar plină de suferințe. Umilințele fără sfârșit, persecuțiile fără suflet la care a fost supusă națiunea și biserica românească, nu au putut împiedecà pe Mitropoliții Șaguna și Șuluțiu, să se așeze în fruntea obiditului popor românesc, în crâncena lui luptă pentru a-și asigurà limba și legea. Temnițele pline de eroii condeiului și ai gândirii, și spânzurătorile, nu au putut înspăimântà și împiedecà pe preoții, dascălii și cărturarii Români, să urce mai departe Golgota care duceà la renașterea națională.

Conștiința națională a provinciilor. Pilda apropiată a Italiei unite, încălzeà inima și luminà mintea tuturor și în ziua înființării regatului român, prin Regele Carol, s'a născut ca să rămână pe vecie neștearsă strălucitoarea viziune a Regelui Român, care va trece odată și odată în capul dorobanților săi, lanțul Carpaților, pentru a reface pentru tot-

deauna ceeace vremuri protivnice au distrus în tragicele vremuri de asuprire din anii marelui răsboiu. Inzadar cereà guvernul ţării vitrege, declaraţii de loialitate dela conducerea oficială a naţiunii române din Ardeal şi Banat. Singurul neam din cele 11, cuprinse în împărăţia habsburgică, care a refuzat cu îndărătnicie, şi fără o clipă de şovăire să dea asemenea declaraţii, a fost neamul românesc. Inzadar, puternicul împărat al Germaniei, a cerut prin trimişii lui dela conducătorii neamului românesc din Ardeal, o vorbă către fraţii lor de peste Carpaţi, care să le poată lâncezì avântul sborului spre Apus. Această vorbă nu a fost spusă.

Conştiinţa naţională, una şi singură, a acestui popor, n'a cunoscut decât o singură cale: aceea care duceà aici în această cetate, şi deaici la ţinta atâtor străduinţe: la unitatea naţională.

Conştiinţa naţională a provinciilor, atâta vreme despărţite, întărită de principiile marelui Wilson, a prefăcut pornirile unei turburări sociale într'o revoluţie naţională, şi s'a unit cu armata română, pentru a pune hotare comune ţării noastre, ocrotitoare a fiinţei noastre naţionale, nebiruit păzitoare a patrimoniului naţional.

Sfârşitul suferinţelor neamului. Cei ce s'au adunat acì, înainte, cu zece ani, pot privì cu mulţumire la jertfele ce s'au adus, alături de cei ce au străbătut ca soldaţi câmpiile pline de sângele tovarăşilor lor şi alături de voluntarii Ardealului, Banatului şi Bucovinei, cari mai bucuros au luat nesfârşitele drumuri ale Rusiei şi ale Italiei, şi apoi s'au aruncat din nou în valurile luptelor, decât să primească robia care îi aşteptà acasă. Ei pot acuma binecuvântà inspiraţia care i-a îndemnat: hotărîrile lor trup s'au făcut. Unitatea naţională este înfăptuită. Reforma agrară este realizată. Votul obştesc este un drept statornicit şi dreptatea socială îşi face cale cu paşi repezi şi fără a se puteà împotrivì ceva. Stăpâni pe ţara noastră, suntem liberi a ne folosì cu vrednicie de bogăţiile ei şi hărnicia poporului românesc va puteà să înfăptuiască în România Mare « fericirea Daciei » preamărită de toţi şi invidiată de atâţia.

Nimic nu ne împiedică ca răspunzând menirii popoarelor de a contribuì în mod propriu prin însuşirile lor specifice, la civilizaţia omenirii, să utilizăm marile calităţi ale neamului nostru pentru a produce cât de mult în folosul nostru şi al întregii omeniri. Iar în temeiul sentimentului de dreptate şi în urma firii tolerante a poporului românesc, să lăsăm tuturor neamurilor dintre hotarele noastre, putinţa de a vieţuì în linişte, respectuoase de legi şi păzitoare de hotare. « Pax romana », va sălăşluì în ţara noastră iubită de locuitorii ei şi respectată de vecini.

Pătrunşi de adevărul că naţiunea nu se compune din cei reprezentanţi, ci o compun generaţiile trecute şi cele viitoare, între care cea de faţă, nu este decât puntea care le leagă. Să ne închinăm tradiţiilor mari, să scoatem din ele forţe mbelşugate pentru aspiraţiile din viitor, şi să ne devotăm binelui obştesc din care singur poate răsărì binele nostru şi binele celor ce urmează.

Guvernul român şi mulţimea imensă adunată acì din toate judeţele ţării, aduc omagiile lor Maiestăţilor Voastre, Dinastiei române şi Inalţilor Regenţi, pentru noua dovadă ce au dat, prin prezenţa lor la această sărbătoare a naţiunii, despre desăvârşita lor identitate şi comunitate în sentimente şi străduinţe.

Aduce mulţumitele sale, naţiunilor care ne-au onorat să participe prin delegaţii lor la această manifestare naţională, care nu este numai o mărire a trecutului, şi un prilej de manifestare a recunoştinţei faţă de aliaţii, care au ajutat poporului românesc să-şi ajungă scopurile sale naţionale, ci este şi o afirmare a voinţei nestrămutate a naţiunii române, de a păstrà prin virtuţile sale şi cu orice jertfe ceeace înainte cu zece ani a înfăptuit spre mărirea idei de justiţie şi de moralitate, şi spre asigurarea păcii în aceste părţi ale lumii.

Să trăiască Regele Mihai I.

Să trăiască Regina Maria.

Să trăiască Alteţele Regale.

Să trăiască Dinastia Română şi Inalţii Regenţi.

Să fie mărită în veci scumpa noastră Românie.

TOASTUL D-LUI ŞT. C. POP

Intreaga ţară dela un capăt la altul, sărbătoreşte astăzi unirea integrală a neamului românesc, începută la 1859 prin unirea principatelor. Acest mare act este începutul întemeierii României pe bazele moderne constituţionale. Pe aceste trainice temelii şi cu concursul unor înţelepţi sfetnici au putut în urmă clădì Ion Alexandru Cuza, Domn iubitor de popor, şi marele Rege Carol I, edificiul Regatului român, scăpat în 1877 de suveranitatea străină, prin vitejia oastei române.

Prin proclamarea independenţei şi a regalităţii, România intră falnic în concertul Statelor europene; glasul ei începe a fi auzit, iar covârşitoarea personalitate a Regelui Carol I face ca în anumite împrejurări cuvântul României să fie hotărîtor.

Prin întemeierea acelui Regat, neamul românesc nu-şi îndeplinise decât o parte din misiunea istorică la care erà destinat şi la care îl îndreptăţeà să aspire virtuţile şi drepturile sale de rasă.

A fost dat marelui Rege Ferdinand I, înaintea căruia ne închinăm, înţelepţilor Lui sfetnici, multor patrioţi şi cărturari, ca prin declararea intrării României în răsboiu să trezească toate conştiinţele româneşti, să afirme înaintea lumii întregi voinţa nestrămutată de întregire a neamului nostru, şi să aducă la îndeplinire acest sfânt ideal pentru care atâtea jertfe s'au adus, atâţia mucenici au luptat, au sângerat şi s'au stins, şi atâtea lacrimi s'au vărsat.

Jertfele ce România a avut de îndurat prin intrarea ei în cel mai sângeros răsboiu ce a cunoscut istoria omenirii, au fost atât de crude, contribuţia ei la salvarea civilizaţiei umane şi la triumful dreptăţii asupra forţei a fost atât de preţios, încât erà cu neputinţă să nu i se recunoască legitimitatea aspiraţiilor sale de întregire a neamului.

Marii noştri aliaţi cărora le datorăm eternă recunoştinţă, au recunoscut că armatele viteze ale României au sângerat pentru marile idealuri ale omenirii.

Unirea a fost determinată şi de voinţa Românilor. Unirea provinciilor cu patria mumă n'a fost determinată numai de victoria armelor, ci şi de libera voinţă a tuturor fiilor ei.

Mai întâi se declară scumpa noastră Basarabie, pe care o socoteam mai ameninţată. Basarabiei urmează Bucovina, vesela grădină, şi ca încoronare vin Ardealul şi Banatul, care în Adunarea Naţională ţinută acì la 1 Decemvrie 1918, cu o însufleţire ce nu se poate descrie, proclamă unirea lor pentru vecie cu patria mumă.

De aici, din acest loc sfânt, din Golgota Românilor ardeleni, unde voevodul cu numele de Arhanghel a înfăptuit pentru întâiaş dată deşì numai pentru clipe, unirea, unde Horia, Cloşca şi Crişan, Craiul munţilor Avram Iancu, au trăit, au pătimit şi au murit pentru realizarea visului de veacuri, au primit Regele şi Regina României solia Dumnezeească prin care Li se anunţă că cele mai frumoase provincii ale românismului: Ardealul şi Banatul, se unesc pentru totdeauna cu patria mumă, punând prin aceasta coroană tuturor străduinţelor noastre seculare şi restabilind graniţele geografice confundate cu cele etnografice aşà cum a fost odată Dacia-Felix.

După această Unire cu drept cuvânt a putut spune Majestatea Sa Regina: « Acum atâţia sunt copiii mei, că mi-e inima plină de nerăbdare să mi-i strâng la piept ».

In aceste momente de înălţare sufletească parcă văd geniul neamului meu simbolizat prin marii lui voevozi apărători de ţară şi lege, marii cărturari cari cu făclia luminilor lor ne-au ţinut vie conştiinţa naţională, preoţi şi ostaşi, cum planează asupra noastră desfătându-se de ziua de azi de mare sărbătoare.

Văd eroii răsboiului întregirii neamului, naţiunea, armata înveselindu-se cu noi.

Stând cu smerenie înaintea glorioasei noastre învieri, văzându-ne cu ochii pământul sfânt al făgăduinţei, toate privirile noastre se ridică în profundă evlavie spre cer şi spre Tine, strălucitoare Coroană a României.

Ţie, Doamne, care în vremuri de grea restrişte ai fost isvor de mângâiere şi însufleţire, Iţi urăm lungă şi senină viaţă şi Iţi închinăm întregul nostru suflet.

Omagiu către tron şi dinastie. Iar micul nostru Rege, căruia îi făgăduim că strânşi în jurul tronului său, împreună cu augusta Sa Mamă şi cu înţeleapta Inaltă Regenţă, vom veghià să ajungă marele Rege de mâine, îi urăm sănătate şi o lungă domnie în timpul căreia neamul nostru să-şi câştige în pace dragostea şi stima celorlalte neamuri printr'o contribuţie cât mai largă la sporirea patrimoniului comun de progres şi civilizaţie.

Mărită Principesă Mamă, ochii Tăi de mamă să vegheze şi să urmeze paşii aceluia care simbolizează unitatea noastră naţională şi visul viitorului de aur, inima Ta să-L încălzească ca să fie bun cu poporul Său, asigurându-Te că un popor credincios şi bun Te va răsplătì în eternă recunoştinţă şi iubire.

Aşà a voit Dumnezeu şi voinţa poporului românesc ca prerogativele regale să fie exercitate de Inalta Regenţă.

Rar a avut un factor constituţional o misiune atât de grea, plină de răspunderi înaintea ţării, a conştiinţei sale şi aş puteà zice chiar a omenirii.

De când i-a fost dat acestei Inalte Regenţe să conducă destinele acestui neam, ne-am putut convinge că prin înalta sa înţelepciune, clemenţă, rară cunoştinţă şi aprofundare în sufletul poporului, a ştiut să afle întotdeauna calea cea mai dreaptă.

Prin glasul meu i se aduce astăzi omagiul recunoştinţei, că în munca sa patriotică va fi întotdeauna sprijinită cu loialitate şi sinceritate.

Trăiască Regele Mihai I.

Trăiască Augusta noastră Dinastie.

Trăiască Inalta noastră Regenţă.

RĂSPUNSUL A. S. R. PRINCIPELE REGENT

« Mă simt foarte fericit că mă găsesc aici în cetatea istorică a lui Mihai Viteazul. Şi fericirea aceasta, e cu atât mai mare, cu cât sărbătorim Unirea Neamului în acest loc.

« Sunt emoţionat de cele văzute şi ţin să mulţumesc atât în numele M. S. Regelui, al Meu, cât şi al întregii Familii Regale, pentru felul cum a fost organizată înălţătoarea sărbătoare de astăzi, în această cetate.

« Aşi dorì, ca exemplul acesta să se perpetueze, întrucât el are menirea să ţie treaz, energic şi mândru, românismul».

Principele-Regent, mulţumeşte apoi pentru grandioasa primire făcută Familiei Regale şi termină toastând pentru propăşirea României şi în sănătatea conducătorilor, cari s'au dovedit a fi clar văzători ai lucrurilor.

TELEGRAME DE SIMPATIE

SCHIMB DE TELEGRAME INTRE D-NII R. POINCARÉ ŞI IULIU MANIU

Excelenţei Sale
Domnului *Iuliu Maniu*
Preşedintele Consiliului de Miniştri
Bucureşti

Gândul meu îndreptându-se spre încercările care au precedat formaţiunea României Mari, mă bucur de a puteà adresà astăzi Excelenţei Voastre urările cele mai sincere pentru fericita desvoltare în ordine şi în pace a admirabilelor bogăţii ale frumoasei D-Voastre ţări.

Raymond Poincaré

LUPTELE DE EMANCIPARE ALE ROMÂNILOR DIN ARDEAL IN LUMINĂ EUROPEANĂ

RĂSPUNSUL D-LUI PRIM-MINISTRU IULIU MANIU

Excelenţei Sale
Domnului *Raymond Poincaré*
Preşedintele Consiliului de Miniştri
Paris

Adânc mişcat, mulţumesc sincer Excelenţei Voastre pentru urările pe care a binevoit să mi le adreseze pentru propăşirea ţării noastre. O sărbătoare naţională ca aceea de astăzi, când celebrăm a zecea aniversare a Unirii tuturor Românilor, nu este pentru noi numai o zi de însufleţire şi de mândrie, ci şi de pioasă reculegere în amintirea celor cari au căzut frăţeşte pe câmpurile de luptă, pentru a întemeià Europa Nouă şi România Mare. Nu putem deasemenea lăsà să treacă o astfel de zi fără a ne amintì de toţi aceia care prin activitatea şi prin simpatia lor ne-au ajutat să facem mărirea ţării noastre. Permiteţi-mi Excelenţă, să vă reînoiesc în acelaş timp cu mulţumirile mele, asigurarea adâncii noastre gratitudini şi a prieteniei indestructibile care leagă ţările noastre.

Iuliu Maniu

SCHIMB DE TELEGRAME INTRE D-NII AUSTEN CHAMBERLAIN ŞI D-L IULIU MANIU

Cu ocazia serbărilor Unirii, d-l Prim-Ministru Iuliu Maniu, a primit următoarea telegramă din partea d-lui Austen Chamberlain, ministrul de externe al Angliei.

Excelenţei Sale
Domnului *Iuliu Maniu*
Preşedintele Consiliului de Miniştri
Bucureşti

In această ocaziune solemnă când toată România celebrează cu bucurie a zecea aniversare a unirii ţării atât de greu încercată în marele răsboiu, rog pe Excelenţa Voastră să primească cele mai cordiale felicitări ale guvernului Maiestăţii Sale şi sincerile noastre urări pentru fericirea şi prosperitatea ţării D-voastră despre care suntem încredinţaţi că se va ridicà zi cu zi sub priceputa conducere a Excelenţei Voastre.

Austen Chamberlain

D-l Prim-Ministru Iuliu Maniu a răspuns:

Sir *Austen Chamberlain*
Ministrul Afacerilor Streine
Londra

Adânc mişcat de felicitările cordiale şi de caldele urări pentru prosperitatea ţării noastre pe care guvernul Maiestăţii Sale ni-a făcut onoarea să ni le adreseze cu prilejul sărbătorii aniversare a unităţii noastre naţionale, rog pe Excelenţa Voastră să primească sincerile mulţumiri ale guvernului român.

Uniţi de aceeaş mare amintire comună a răsboiului care a creat ţara noastră şi de aceleaşi interese comune ale apărării ordinei şi păcii în noua Europă, nu am puteà lăsà să treacă acest moment al istoriei noastre fără a ne amintì de puternicile legături care unesc România de marea D-voastră ţară şi fără a exprima Excelenţei Voastre sentimentele de gratitudine şi prietenie care sunt ale guvernului nostru şi ale ţării noastre întregi.

Iuliu Maniu

D-L BRIAND CĂTRE D-L MINISTRU G. MIRONESCU

Următorul schimb de telegrame a avut loc între d-nii Aristide Briand şi G. Mironescu cu ocaziunea celei de a zecea aniversări a Unirii.

D. Briand către d-l G. Mironescu.

In momentul în care naţiunea română se pregăteşte să comemoreze a zecea aniversare a înfăptuirii României Mari, sunt fericit să mă fac, pe lângă Excelenţa Voastră, interpretul guvernului şi poporului francez, exprimându-vă urările cele mai călduroase pentru fericirea şi propăşirea Patriei voastre, cu care Franţa se găseşte unită, prin atâtea legături.

Aristide Briand

RĂSPUNSUL D-LUI MINISTRU G. MIRONESCU

D-l G. Mironescu către d-l A. Briand.

In numele ţării şi guvernului meu, rog pe Excelenţa Voastră, să primească cele mai vii mulţumiri, pentru călduros D-voastră mesaj de felicitări.

România, amică, aliată şi indisolubil legată de Franţa, este foarte sensibilă la sentimentele pe care Excelenţa Voastră le exprimă în numele nobilei naţiuni franceze.

G. Mironescu

GEORGE MOROIANU

TELEGRAMA D-LUI EDUARD BENEŞ

D-l Eduard Beneş către d-l G. Mironescu.

Cu ocazia celei de a zecea aniversări a Unirii României Mari, sunt fericit să vă adresez sincerele urări şi felicitări pe care le urează guvernul Republicii Cehoslovace pentru propăşirea şi fericirea ţării D-voastre.

Poporul cehoslovac salută naţiunea română cu care Cehoslovacia este unită prin legături de strânsă alianţă şi de sinceră şi inalterabilă prietenie şi ia parte din tot sufletul la serbările semnificative din această zi.

Eduard Beneş

RĂSPUNSUL D-LUI MINISTRU G. MIRONESCU

D-l G. Mironescu către d-l Eduard Beneş.

In numele guvernului român aduc viile mele mulţumiri Excelenţei Voastre precum şi guvernului republicii Cehoslovace, pentru sincerele lor felicitări.

Poporul român este foarte sensibil la probele de simpatie şi de prietenie a bravei naţiuni cehoslovace, atât de strâns unită prin legături de fidelă alianţă şi de adâncă prietenie cu naţiunea română.

G. Mironescu

SCRISOAREA INALTEI REGENŢE CĂTRE ŞEFUL GUVERNULUI

Scumpe Domnule Preşedinte al Consiliului,

Insufleţirea de o rară măreţie cu care întregul neam românesc de pretutindeni a luat parte la serbările comemorative ce au avut loc în Capitală, la Alba Iulia, ca şi în întreaga ţară, cu prilejul celei de a 10-a aniversări dela înfăptuirea Unirii Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei cu Patria-Mamă, ne-a pricinuit cea mai vie mulţumire sufletească.

Sentimentele de credinţă şi de devotament exprimate în această împrejurare Maiestăţii Sale Regelui, Maiestăţii Sale Regina Maria, Familiei Regale şi Regenţei, precum şi dragostea cu care am fost înconjuraţi pretutindeni, ca şi felicitările ce am primit din toate părţile ţării, sunt atâtea dovezi de legătura indestructibilă dintre Tron şi Naţiune. Ele ne-au mişcat adânc şi ne-au arătat cu prisosinţă cât de puternică este conştiinţa naţională a poporului român şi cât de adânc sădită este în suflete însemnătatea marelui act al Unirii.

Stăpâniţi încă de impresiunile adânci ce ne-au lăsat îndeosebi manifestaţiunile înălţătoare ale întregului popor dela Alba Iulia, vă rugăm, domnule Preşedinte al Consiliului, să fiţi interpretul recunoştinţei şi sentimentelor noastre călduroase de mulţumire pe lângă toate înaltele corpuri ale Statului, diferitele autorităţi, asociaţiuni, comunităţi, corporaţii şi cetăţeni îndeobşte, cari şi-au manifestat cu acest prilej sentimentele lor patriotice şi de iubire pentru Tron, Dinastie şi Regenţă.

Primiţi vă rugăm, Scumpe Domnule Preşedinte al Consiliului, expresiunea sentimentelor înaltei stime ce vă arătăm.

Bucureşti, 1929, Maiu 21.

NICOLAE, Principe al României
MIRON, Patriarhul României
GHEORGHE BUZDUGAN

MONETELE IMPĂRATULUI TRAIAN
REFERITOARE LA RĂSBOAELE CU DACII ŞI LA CUCERIREA DACIEI

DE

CONST. MOISIL

INTRODUCERE

Pe lângă rolul lor atât de important de a servì ca mijloace de schimb, monetele au avut în toate timpurile şi un alt rol, care pentru istorie prezintă o importanţă deosebită: acela de a comemorà faptele şi evenimentele mai însemnate. In special în antichitate, când obiceiul de a se bate medalii nu erà încă introdus, monetele au fost utilizate în acest scop pe o scară cu mult mai întinsă, decât în timpurile moderne.

Este uşor de înţeles că faptele şi evenimentele, a căror amintire ne-au păstrat-o monetele, sunt mai ales cele răsboinice. Succesele militare strălucite, actele de eroism şi cuceririle mai importante au fost socotite totdeauna ca cele mai demne de a fi comemorate, şi deaceea şi pe monete ele sunt amintite cu mult mai des, decât actele de natură culturală sau socială.

Se consideră drept cea mai veche monetă, ce comemorează o acţiune militară, piesa de 10 drahme — decadrahma — bătută de Atenieni cu prilejul victoriei dela Marathon (anul 490 în. de Cr.). Această monetă de argint reprezintă pe faţă capul zeiţei Atena, având coiful încununat cu frunze de laur; iar pe revers bufniţa stând în faţă şi cu aripile deschise, astfel cum au văzut-o soldaţii atenieni în aceà memorabilă luptă.

O altă decadrahmă s'a bătut în anul 326 în. d. Cr. în amintirea expediţiei lui Alexandru cel Mare în India. Pe faţa ei este reprezentat Alexandru cel Mare stând în picioare şi ţinând în mâna dreaptă un mănunchiu de fulgere — ca un adevărat Zeus — iar pe revers se vede un călăreţ macedonean urmărind un elefant.

Şi pentru victoria navală câştigată de Macedoneni la Salamina din Cipru (la anul 306 în. de Cr.) s'a bătut, din ordinul regelui Demetrius I, o monetă comemorativă de argint. Ea este o piesă de 4 drahme — tetradrahmă — şi înfăţişează pe faţă pe zeiţa Atena Promachos, ţinând în mâna dreaptă lancea în atitudine de atac, iar în mâna stângă scutul; pe revers o Nike (Victorie) stând pe o provă de corabie şi ţinând într'o mână o trompetă, iar în cealaltă un steag, semnele biruinţei [1]).

Se înţelege că în numismatica greacă găsim şi alte monete, de importanţă şi de valoare mai mică, ce amintesc atât fapte răsboinice, cât şi momente religioase şi culturale; dar în orice caz, obiceiul de a-se utilizà monetele în astfel de scopuri a fost puţin răspândit în antichitatea greacă.

Cu totul altă concepţie au avut în această privinţă Romanii. Ei nu s'au mulţumit numai să bată monete comemorative speciale, de dimensii mai mari şi de o factură specială — un fel de medalii — ci au utilizat însăşi monetele curente, de aur, de argint şi de bronz, spre a simbolizà

[1]) O expunere sumară a monetelor antice privitoare la evenimentele răsboinice se găseşte în studiul d-lui Dworschak, *Münzen u. Medaillen auf Kriegsereignisse*, publicat în « Monatsblatt der numism. Gesell. in Wien» X (1915) p. 4 urm.

prin tipuri alegorice, însoțite de înscripții lămuritoare, anumite fapte și evenimente răsboinice, cum și acte importante de ordin politic și administrativ, mari lucrări edilitare, opere de binefacere, monumente religioase și culturale, etc.

In special împărații romani au întrebuințat pe o scară foarte întinsă monetele curente în acest scop, căci aceste monete fiind bătute în cantități foarte mari și având putere de circulație nu numai în interiorul vastului imperiu roman, dar și la popoarele barbare dela granițe, asigurau amintirea faptelor mari ale acestor împărați, și totodată răspândeau și faima lor până în cele mai depărtate regiuni ale lumii antice.

Astfel încă primul împărat, Ostavian Augustul, bate monete cu tipuri care amintesc cucerirea Egiptului *(Aegypto capta)* și a Armeniei *(Armenia capta)*, redobândirea Asiei *(Asia recepta)* și victoriile sale asupra Parților *(De Parthis)*; dar în acelaș timp găsim și piese care vorbesc despre serbările aniversare ale întemeierii Romei *(Ludi saeculares)*, sau de lucrările pentru refacerea căilor de comunicație *(quod viae munitae sunt)*, etc.

Impăratul Claudiu I amintește pe momentele sale victoriile asupra Britanilor și Germanilor *(De Britannis, de Germanis)*; Vespasian și Tit despre luptele cu Iudeii *(De Iudaeis)* și despre cucerirea țării acestora *(Iudaea capta, Iudaea devicta)*; iar Domițian ține și el să menționeze pe monete cucerirea iluzorie a Germaniei *(Germania capta)*. Cu toții însă bat și monete care amintesc acte administrative sau edilitare, opere de binefacere, etc. Astfel ajutoarele ce încep să se distribue poporului sub Nero, cu numele de *annona augusti* sau cu cel de *congiarium*, sunt menționate atât pe monetele acestuia, cât și pe ale urmașilor săi. Monetele lui Nero mai menționează organizarea luptelor quinquenale *(certamen quinquenale Romae constitutum)*, înființarea halei de alimente *(macellum augusti)*, refacerea portului Ostia *(portum augusti)*, etc. Pe monetele lui Nerva găsim pe lângă *annona* și *congiarium*, o nouă operă de ajutorare a sărăcimii: *plebei urbanae frumento constituto*; de asemenea îmbunătățirea mijloacelor de circulație în Italia: *vehiculatione Italiae remissa*.

Este interesant de constatat că pentru simbolizarea faptelor militare de acelaș fel, a operelor de binefacere care se repetă sub diverși împărați, a lucrărilor edilitare asemănătoare, etc. se întrebuințează tipuri identice sau foarte apropiate pe monetele tuturor împăraților. De asemenea legendele explicative ale acestor tipuri se repetă și ele în mod invariabil. Astfel biruința asupra dușmanilor este simbolizată pe monetele tuturor împăraților de regulă prin tipurile: Victorie ținând în mâna dreptă o coroană de lauri, în mâna stângă o ramură de palmier; sau Victorie agățând de un copac un scut. Ideea de cucerire a unei țări se exprimă sau printr'un barbar șezând cu mâinile legate în atitudine tristă pe o grămadă de arme, sau printr'unul ori doi barbari șezând lângă un trofeu. *Annona augusti* prezintă aceleași tipuri sub toți împărații, iar distribuția congiarului este de asemenea redată în mod constant prin același tip ce se repetă.

Obiceiul de a comemorà prin tipuri monetare faptele răsboinice mai însemnate, actele administrative deosebite, operele de binefacere, etc., a fost utilizat pe o scară foarte întinsă și de către Traian.

Intre marii suverani romani, împăratul Traian s'a distins în chip deosebit atât prin strălucite acțiuni militare, cât și prin reforme administrative, prin însemnate opere de binefacere, prin mari lucrări edilitare, atât în Roma cât și în provincii, și printr'o râvnă puțin obișnuită pentru propășirea culturală a popoarelor sale.

Deaceea pe monetele sale găsim foarte numeroase amintiri ale tuturor acestor fapte, încât ne putem da seamă nu numai de importanța și valoarea lor, dar și de impresia ce au putut-o face asupra diferitelor popoare ce locuiau întinsul imperiu roman.

Astfel pe lângă succesele militare asupra Germanilor, Dacilor și Parților, monetele lui Traian amintesc trei congiarii și o nouă instituție filantropică: *alimentationes*; apoi intensificarea exploatării minelor din Panonia și Dalmația *(metalli Pannonici, metalli ulpiani Delmatici)*; lucrări edilitare ca *aqua Traiana, via Traiana, forum Traiani, portum Traiani*; monumente religioase și civile, ca Basilica Ulpia, templul lui Jupiter, podul de peste Dunăre, columna traiană, etc.

In studiul de față vom urmărì numai monetele referitoare la acțiunea răsboinică a lui Traian împotriva strămoșilor noștri Daci, căutând să alegem din marele număr de piese ce ne-au rămas

dela acest celebru împărat, tipurile acelea care simbolizează faptele şi evenimentele din cursul acestor răsboae, spre a ne da seamă de o parte de cum au înţeles Romanii să comemoreze, prin mijlocirea monetelor, succesele lor asupra « neînvinsului » popor dac, iar de altă parte spre a învederà contribuţia preţioasă pe care o poate aduce numismatica la lămurirea istoriei atât de puţin cunoscută a răsboaelor dacice şi a cuceririi Daciei.

MONETE PRIVITOARE LA PRIMUL RĂSBOIU DACIC

In primul răsboiu al lui Traian cu Dacii, care s'a dat în anii 101 şi 102, armatele romane au avut trei succese mari [1]:

1. Lupta dela Tapae (anul 101) pe care n'au câştigat-o decât cu mari pierderi şi în urma căreia Traian a fost salutat de ostaşi pentru a doua oară ca învingător *(imperator II)* [2].

2. Lupta din Dobrogea (începutul anului 102) contra Dacilor şi Sarmaţilor (şi Roxolanilor?) cari au năvălit peste Dunărea îngheţată în Moesia inferioară [3]. In urma acestui succes Traian a fost salutat pentru a treia oară ca învingător *(imperator III)*.

3. Lupta dela Sarmizegetuza (din vara sau toamna anului 102), când Dacii complet înfrânţi depun armele şi cer pace. Cu acest prilej este salutat de ostaşi a patra oară ca învingător *(imperator IV)* [4].

In tot acest timp (dela 1 Ianuarie 101 până la 10 Decemvrie 102) Traian a avut un singur consulat — al patrulea (COS IIII) — iar puterea tribunicie a obţinut-o de două ori: în anul 101 a 6-a oară (TR. P. VI) şi în anul 102 a 7-a oară (TR. P. VII).

In sfârşit în urma terminării cu succes a răsboiului, senatul i-a acordat titlul de învingător al Dacilor — DACICVS — probabil încă în Decemvrie 102, când a fost designat şi pentru a fi ales a 5-a oară consul.

Cu ajutorul acestor date, pe care le găsim, în total sau în parte, în titulatura ce o poartă Traian pe monete, putem stabilì în mod precis, ce monete au fost bătute în cursul primului răsboiu dacic pentru comemorarea succeselor romane.

Natural că vom considerà ca atari numai acele monete, ale căror tipuri se vor referì în mod special la luptele cu Dacii, nu toate monetele cu alegorii răsboinice, de altfel foarte obişnuite în numismatica imperială romană.

Procedând în acest chip putem considerà cu deplină siguranţă, ca piese comemorative ale primului răsboiu dacic, următoarele emisiuni monetare:

EMISIUNILE DIN ANUL 102

1. Piesa de aur *(aureus)* cu tipul: *Roman aşezând un trofeu pe trupul unui Dac doborît la pământ.*

Moneta de aur cu această alegorie se prezintă astfel:

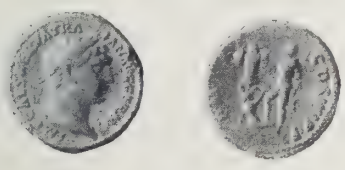

Fig. 649

Fig. 650

Av. IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus])*. Bustul laureat al împăratului, având pe piept egida.

[1]) De la Berge, *Essai sur le règne de Trajan*, p. 48, 54. Cf. şi Paribeni, *Optimus princeps*, I p. 216.

[2]) De la Berge, *o. c* p. 48. Paribeni *o. c.* I p. 252. Pentru prima oră a fost salutat ca învingător (*imperator*) în urma victoriilor din Germania (anul 97).

[3]) Paribeni, *o. c.* I, p. 253—257.

[4]) *Ibidem*, p. 261—264.

Rs. P M TR P COS IIII P P *(p[ontifex] m[aximus], tr[ibunicia] p[otestate* VII] *cons[ul] IIII, p[ater p[atriae])*. Om gol stând în picioare, cu mantia pe brațul stâng și înarmat cu o lance, așează un trofeu pe un Dac doborît la pământ.

Aureus. (Cohen No. 254)[1]). Fig. 649.

Această reprezentare, atât de expresivă și de brutală a înfrângerii Dacilor, este un tip cu totul nou în numismatica romană. Ea simbolizează nu numai victoria Romanilor, dar și îndârjita rezistență a Dacilor, care numai cu mari sacrificii a putut fi înfrântă. Există în numismatica imperială romană alegorii privitoare și la înfrângerea altor popoare, dar nici una nu exprimă atât de bine satisfacția brutală a biruitorului și rezistența îndărătnică a învinsului, ca aceasta.

2. Moneta de aur *(aureus)* cu tipul: *Victoria încoronând pe împărat.*

Av IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus])*. Bustul laureat al împăratului, cu egidă.

Rs. P M TR P COS IIII P P *(p[ontifex] m[aximus] tr[ibunicia] p[otestate* VII] *cons[ul] IV p[ater] p[atriae])*. Traian în costum militar, stă în picioare în față, ținând în mâna dreaptă lancea, în stânga *parazonium*, și este încoronat de o Victorie, care în mâna dreaptă ține o coroană de lauri deasupra capului împăratului, iar în mâna stângă are o ramură de palmier.

Aureus. (Cohen No. 251). Fig. 650.

Tipul acesta se întâlnește și la alți împărați anteriori lui Traian; dar ținând seamă de data monetei (consulatul IV=anii 101—102), este evident că are legătură directă cu primul răsboiu dacic.

Fig. 651.

Fig. 652.

3. Monetă de bronz *(sestertius)* cu tipul: *senator prezentând un glob lui Traian.*

Av. IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM P M *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian-[us] aug[ustus] germ[anicus] p[ontifex] m[aximus].)* Bustul laureat al împăratului; sub el un glob.

Rs. TR POT COS IIII P P *(tr[ibunicia] pot[estate] cons[ul]* IV *p[ater] p[atriae].)*

Senator îmbrăcat în togă, oferă un glob lui Traian, care stă în picioare și ține în mâna dreaptă un sceptru cu o acvilă în vârf. In câmp jos S. C. (*S[enatus] c[onsulto]*).

Piesă mare de bronz *(sestertius)* (Cohen No. 642). Fig. 651.

Tipul acesta nu este original, căci îl găsim și pe monetele lui Nerva și reprezintă, de sigur, omagiul senatului față de împărat. A fost adoptat sub Traian spre a exprimà omagiul aceluiaș corp față de împăratul triumfător asupra Dacilor.

Tot în anul 102, și anume după ce Traian s'a întors la Roma și a primit titlul de *dacicus*, fiind în acelaș timp designat și pentru a fi ales a 5-a oară consul — deci în Decemvrie — s'au mai bătut trei monete menite să comemoreze victoria lui asupra Dacilor.

Tipurile lor sunt foarte asemănătoare și simbolizează aceeaș ideie: *supunerea necondiționată a Dacilor.* După obiceiul roman, Dacia supusă este înfățișată sub forma unei femei îngenunchiate, care oferă armele, reprezentate printr'un scut, biruitorului. Pe două monete Dacia cade în genunchi în fața lui Traian, pe a treia în fața zeiței Roma.

Ele se prezintă astfel:

4. *Av.* IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM DACICVS P... *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus] dacicus p[ontifex] m[aximus]*. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

[1]) Citațiile din Cohen se referă la opera sa *Déscription des monnaies imperiales romaines*, ed. II, vol. 2, *Trajan.*

Rs. IMP IIII COS IIII DES V P P *(imp[erator]* IV *cons[ul] IV des[ignatus]* V *p[ater] p[atriae]*. Dacia îngenunchiată oferă un scut lui Traian. In câmp S. C. (*S[enatus] c[onsulto]*).

Piesă mijlocie de bronz *(as)*. Cohen No. 174.

5. *Av.* IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM DACICVS P M *(Imp[erator] cues[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus] dacicus p[ontifex] m[aximus])* Capul lui Traian, cu coroană radiată, spre dreapta.

Rs. TR P VII IMP IIII COS IIII DES V P P *(tr[ibunicia] p[otestate] VII imp[erator] IIII cons[ul] V p[ater] p[atriae])* Dac îngenunchiat lângă un altar (?) imploră pe Traian, care stă în picioare în faţa lui făcând cu mâna dreaptă un gest binevoitor. Jos S. C. *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă mijlocie de bronz *(dupondius)* Academia Română. Fig. 652.

6. *Av.* IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM DACICVS P M *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus] dacicus p[ontifex] m[aximus])*. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. TR P VII IMP IIII COS IIII DES V P P *(tr[ibunicia] p[otestate] VII imp[erator] IV cons[ul] IV des[ignatus] V p[ater] p[atriae])*. Dacia îngenunchiată imploră pe Zeiţa Roma, care şade pe o cuirasă şi-i întinde mâna. Traian în costum militar şi cu o lance în mâna dreaptă asistă la această scenă. In câmp S. C. (*S[enatus] c[onsulto]*.)

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 598).

Spre sfârşitul anului 102, după ce Traian a fost ales a 5-a oară consul, s'au mai bătut o monetă în amintirea terminării cu succes a primului răsboiu cu Dacii. Tipul ei caută să simbolizeze biruinţa pe care împăratul a câştigat-o pentru Statul Roman şi se înfăţişează astfel:

Fig. 653.

Fig. 654.

7. *Av.* IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM DACICVS P M *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus] dacicus p[ontifex] m[aximus])*. Bustul lui Traian, cu egidă.

Rs. TR P VII IMP IIII COS V P P *(tr[ibunicia] p[otestate] VII imp[erator] IV cons[ul] V p[ater] p[atriae]*. Roma şezând pe o cuirasă sprijinită de scuturi; în faţa ei Traian, în costum militar şi cu lancea în mână stângă, îi oferă o Victorie. La picioarele împăratului, Dacia captivă ţine în mână un glob. In câmp S. C. (*S[enatus] c[onsulto]*).

Monetă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 601).

Acest tip are două variante, în cari lipseşte Dacia şi Traian e în togă. (Cohen No. 599, 600). Fig. 653—654.

Natural că trebuie să considerăm ca având legătură cu primul răsboiu dacic şi toate monetele cu tipuri comune împăraţilor anteriori şi pe care titulatura lui Traian conţine indicaţia consulatului al 4-lea (Cos. IIII) sau a puterii tribunice a 7-a, imperiul al 4-lea şi consulatul al 5-lea (TR P VII IMP IIII COS V), cum şi cele ce au pe revers DACICVS COS IIII

Unele din ele reprezintă pe zeul Marte în mers grăbit şi ducând un trofeu. (Cohen No. 634); altele pe zeiţa Victoria ţinând într'o mână o coroană de lauri, în cealaltă o ramură de palmier (Cohen No. 128, 604, 640, 641); altele pe zeiţa Fortuna şezând pe un scaun ale cărui picioare au forma unui corn de abondenţă (Cohen No. 602, 639); altele înfăţişează Pacea, ţinând în mâna dreaptă o ramură, în stânga sceptrul (Cohen No. 602, 636); în sfârşit altele pe împăratul Traian într'o quadrigă (Cohen No. 606).

Cum însă aceste tipuri se întâlnesc şi pe monetele înaintaşilor lui Traian, ele nu au altă importanţă decât că au fost reeditate cu prilejul răsboiului dacic.

EMISIUNILE DIN ANUL 103

Inclinăm însă a crede că monetele descrise până aici nu sunt singurele care s'au bătut cu ocazia primului răsboiu, şi că în anul 103 s'au emis deasemenea unele piese în legătură cu el.

Dealtfel în acest an Traian a serbat primul său triumf asupra Dacilor «neînvinşi»: *ex invicta gente primus triumphus*, spune Pliniu [1]). Şi cu acest prilej nu se puteà să nu se bată monete [2]).

Considerăm deci ca monete emise în acest an toate acelea, care au pe verso în titulatura împăratului indicaţia: DACICVS COS. V. Titlul de *Dacicus* scris întreg, nu-l întâmpinăm decât pe monetele bătute la sfârşitul consulatului al 4-lea (Decemvrie 102, cum am arătat mai sus) şi pe câteva piese ce au indicaţia consulatului al 5-lea. Caracteristica generală a monetelor lui Traian din consulatul al 5-lea este că aproape toate au legende dedicatorii, adică, pe faţă, numele şi titlul împăratului puse la dativ, iar pe revers menţiunea SPQR *(Senatus populusque romanus)*. Deci cele câteva piese cari poartă indicaţia consulatului al 5-lea, dar ale căror legende nu sunt dedicatorii, ci au numele şi titlul împăratului la nominativ, nu portă menţiunea SPQR şi conţin atributul *dacicus* scris întreg, ca pe ultimele piese din consulatul al 4-lea, trebuie să le considerăm drept primele monete bătute în consulatul al 5-lea şi să le datăm în anul 103.

Ele sunt următoarele:

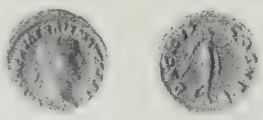

Fig. 655.

Fig. 656.

8. *Av.* IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM *(Imp[erator] caes[ar] Nerva Traian[us] aug[ustus] germ[anicus]*. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. DACICVS COS V P P *(Dacicus cons[ul] V p[ater] p[atriae]*. Dac în atitudine tristă şezând pe o grămadă de arme şi sprijinindu-şi capul pe mâna stângă.

Piesă de aur *(aureus)* (Cohen No. 135).

Tipul acesta este caracteristic în numismatica romană spre a simbolizà popoarele învinse. Il găsim şi sub Domiţian pentru supunerea Germanilor.

9. *Av.* Legenda ca mai sus. Capul laureat al lui Traian.

Rs. DACICVS COS V P P Victorie ridicându-se în aer şi ţinând în mâna dreaptă o coroană în stânga o ramură de palmier

Aureus. (Cohen No. 130). Fig. 655.

Monete din această categorie şi reprezentând o Victorie avem mai multe. Pe una de aur şi alta de argint (Cohen No. 131 şi 132), Victoria este înfăţişată mergând spre dreapta; pe alta de argint (No. 133), Victoria şade pe un scaun ţine în mâna dreaptă o cupă, în stânga o ramură de palmier.

De sigur că aceste tipuri, dealtfel comune şi împăraţilor anteriori, dar bătute în anul 103, nu pot simbolizà altceva decât biruinţa lui Traian asupra Dacilor.

10. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. DACICVS COS V P P Traian în picioare într'o quadrigă ce merge la pas, ţine în mâna dreaptă o ramură de laur, iar în stânga sceptrul

Aureus. (Cohen No. 134). Variantă cu *dacicus* pe faţă, Fig. 656.

Ţinând seamă că această monetă a fost bătută în anul 103, este natural să considerăm tipul ei ca înfăţişând pe Traian triumfător pentru victoria Dacilor.

Din studiul monetelor înşirate în acest capitol rezultă următoarele:

In primul rând, s'au emis un număr destul de mare de monete curente de aur, de argint şi de bronz, care au tipuri ce amintesc succesele Romanilor în primul răsboiu dacic, dar nu există

[1]) Paribeni, *o. c.* I. p. 267, n. 5.

[2]) D-l Paribeni consideră ca monete bătute în anii 101—102 numai cele din Cohen No. 179, 254, 598 şi 601 (*o. c.* p. 267, n. 6), iar pentru anul 103 nu dă nici una.

nici o monetă specială comemorativă, care să fi fost bătută în mod excluisv pentru această împrejurare. Dovadă că cu toate succesele sale contra Dacilor, Traian nu considerà răsboiul definitiv terminat.

La Romani dreptul de a bate monete de aur şi de argint erà rezervat împăratului, iar senatul puteà bate numai monete de bronz. Prin urmare tipurile referitoare la primul răsboiu dacic ce le găsim pe *aureii* şi *dinarii* lui Traian, le putem considerà ca inspirate direct de împărat sau de oamenii săi de încredere şi ele ne lămuresc modul cum înţelegeà curtea imperială să exprime în mod plastic victoria asupra Dacilor, pe câtă vreme tipurile de pe monetele de bronz pot fi considerate ca expresia omagiului corpului senatorial faţă de împăratul biruitor. Iar din studierea tuturor acestor tipuri simţim mai mult îndârjirea cu care Romanii au dus răsboiul contra Dacilor, cari opuneau o rezistenţă neaşteptată, decât convingerea că aceştia ar fi fost complect înfrânţi.

De altă parte monetele descrise mai sus confirmă şi întregesc în chip surprinzător informaţiile ce ne dau celelalte izvoare istorice asupra primului răsboiu dacic. Se ştie că izvoarele ce posedăm cu privire la acest răsboiu sunt foarte puţine şi foarte sărace în informaţii precise. Deaceea contribuţia ce o aduc monetele mai ales pentru lămurirea cronologiei răsboiului, este foarte preţioasă.

In sfârşit ne putem închipuì până la ce grad aceste monete au putut impresionà atât pe Romani cât şi pe ceilalţi locuitori ai imperiului în ce priveşte succesele împăratului contra Dacilor şi mai ales cum au putut duce ele faima acţiunilor militare ale lui Traian la popoarele barbare, care se puteau aşteptà la o soartă identică cu a Dacilor.

MONETELE PRIVITOARE LA AL DOILEA RĂSBOIU DACIC ŞI LA CUCERIREA DACIEI

După cum se ştie, pacea încheiată între Daci şi Romani în anul 102 n'a fost de lungă durată. Ostilităţile au început din nou în anul 105 şi cum tulburătorii păcii au fost Dacii, noul răsboiu a fost considerat de către Romani ca un răsboiu sfânt de răsbunare — *bellum sanctum, iustum ac necessarium* — ce trebuià continuat cu orice preţ până la supunerea definitivă a rebelilor [1]).

In tot cursul acestui nou răsboiu, care a ţinut până la 107, Traian a avut consulatul al cincilea; iar pentru succesele sale militare a fost salutat în anul 106 ca învingător a 5-a oară *(imperator V)* şi în anul 107 ca învingător a 6-a oară *(imperator VI)* [2]).

Tot din timpul consulatului al 5-lea, Traian primeşte dela senat cea mai înaltă distincţie, ce s'a acordat vreodată unui împărat: titlul de *optimus*. Acest titlu îl înălţà pe Traian — care ca orice împărat erà prin calitatea sa de *augustus* un personagiu divin — pe aceeaş treaptă cu Jupiter, singurul dintre zei cu atributul de *optimus* [3]).

Nu este sigur în ce an i s'a acordat lui Traian această onoare neobişnuită, nici nu se ştie precis pentru care motive. Părerea generală, că el şi-a atras omagiul senatului prin faptul că i-a redat autoritatea şi prestigiul pe care împăraţii de mai înainte le ştirbiseră, poate fi îndreptăţită. Dar se pare că la recunoştinţa senatului s'a adăugat şi simpatia poporului, care mai ales în urma primului răsboiu dacic a fost câştigat atât prin serbările extraordinar de strălucite organizate de împărat, cât şi prin distribuţia de ajutoare mai mari decât oricând din bogata pradă luată din Dacia, cum şi prin scutirea de anumite impozite şi prin opere de caritate [4]).

In special monetele ne descopăr acest consens general în ce priveşte simpatia şi recunoştinţa faţă de împăratul victorios şi darnic.

In adevăr toate monetele bătute în cursul consulatului al 5-lea, deci între anii 103—111, prezintă nota caracteristică, că legendele lor nu sunt redactate în termenii obişnuiţi, ci în formă de *inscripţii dedicatorii*. Numele şi titlurile împăratului sunt puse la dativ, iar dedicaţia o face totdeauna senatul şi poporul roman *(Senatus populusque romanus)* celui mai bun suveran *(optimo*

[1]) Paribeni, *o. c.* I, p. 281.
[2]) *Ibidem*, p. 306.
[3]) *Ibidem*, II, p. 156.
[4]) Paribeni, *o. c.* 266 urm. şi 309 urm.

principi). Şi ce este mai curios, astfel de inscripţii dedicatorii se găsesc nu numai pe monetele de bronz — care după cum se ştie, erau bătute din ordinul senatului — ci şi pe cele de aur şi de argint, de a căror emisiune îngrijà însuş anturajul împăratului.

Clasarea acestor monete privitoare la al doilea răsboiu dacic şi la cucerirea Daciei, prezintă o mare dificultate, din cauză că legendele lor nu conţin decât o singură indicaţie cronologică: consulatul al 5-lea; pe câtă vreme puterea tribunicie este indicată numai de formă, fără nici o cifră, iar imperiul lipseşte totdeauna. Iar cum consulatul al 5-lea a durat nouă ani (1 Ianuarie 103 —10 Decemvrie 111) succesiunea în timp a acestor monete este imposibil de stabilit cu precizie şi suntem nevoiţi să o fixăm în mod aproximativ în limitele acestor date.

PRELIMINARIILE RĂSBOIULUI

D-l Roberto Paribeni, cel mai recent biograf al lui Traian, consideră drept cea dintâiu monetă bătută cu prilejul răsboiului al doilea dacic, piesa de bronz ce reprezintă râul Tibru, înfuriat, doborînd Dacia la pământ [1]).

Ea se prezintă astfel:

Fig. 657.

Fig. 658.

11. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P. COS V P P. *(Imp[eratori] caes[ari) Nervae Traiano aug[usto] ger[manico] dac[ico] p[ontifici] m[aximo] tr[ibunicia] p[otestate] cons[ulí] V p[atri] p[atriae]*. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI *(S[enatus] p[opulus]q[ue] r[omanus] optimo principi)*. Tibrul furios, ţinând în mâna stângă o trestie, doboară la pământ Dacia, punând genunchiul drept pe piciorul ei. Jos S C *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă mare de bronz *(sestertius)* (Cohen No. 525—526). Fig. 657.

Este într'adevăr o ingenioasă simbolizare a furiei romane, care a deslănţuit acest răsboiu « sfânt », fără cruţare.

In legătură foarte strânsă cu această monetă, trebuie să punem alte două, care au fost bătute, probabil, imediat înainte de începerea ostilităţilor, şi anume aceea care reprezintă podul de peste Dunăre şi cea care înfăţişează însuş fluviul Dunărea

Fig. 659.

Fig. 660.

Se ştie că podul lui Traian a fost construit în intervalul dintre primul şi al doilea răsboiu dacic şi că ridicarea lui a fost unul din motivele care au făcut pe Dacii, ameninţaţi prin stabilirea acestei comunicaţii directe şi sigure între cele două maluri ale Dunării, să rupă pacea. In acelaş

[1]) *Ibidem*, I, 281.

timp pentru Romani podul nu erà numai un semn al cuceririi unei părţi din Dacia (Banatul,) dar şi o operă monumentală de artă tehnică. Astfel nu este de mirare că a fost figurat pe monete, după cum dealtfel se găseşte figurat şi pe Columna lui Traian.

12. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Pod peste Dunăre, arcuit şi având la fiecare cap câte un turn rectunghiular împodobit cu statui. Pe apă o corabie legată de un cap al podului. Jos S. C. *(S[enatus] c[onsulto])*.

Monete de bronz *(sesterţi şi aşi)* (Cohen No. 542—3). Fig. 658—659.

O variantă (Cohen No. 544) are pe faţă bustul împăratului cu coroană de raze *(dupondius)*. Fig. 660.

Fig. 661.

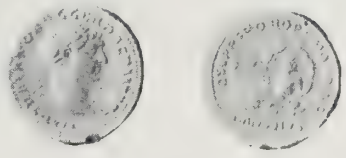

Fig. 662.

Cât priveşte moneta ce reprezintă Dunărea, ea simbolizează, probabil, înaintarea norocoasă a flotei romane pe Dunăre şi debarcarea la Drubetae. Zeul fluvial *Danuvius* este înfăţişat protejând cu mâna o corabie de răsboiu.

13. *Av.* IMP TRAIANO AVG GER DAC P M T R P *(Imp[eratori] Traiano aug[usto] ger[manico] dac[ico] p[ontifici] m[aximo] tr[ibunicia] p[testate])*. Bustul laureat al împăratului spre dreapta.

Rs. COS V P P SPQR OPTIMO PRINCIPI. *(Cons[uli] V p[atri] p[atriae] S[enatus] p[opulus] q[ue] r[omanus] optimo principi;* jos DANVVIUS. Zeul fluvial Danuvius, cu coroană de trestie, având pe cap un văl umflat de vânt, iar de jur împrejur stufăriş, stă culcat spre stânga şi ţine braţul drept sprijinit pe o urnă, iar cu mâna stângă atinge o corabie din care se vede numai pupa.

Piesă de argint *(denarius)* (Cohen No. 136). Fig. 661.

O variantă tot de argint, se deosebeşte numai în felul cum este drapat bustul împăratului (Cohen No. 137). Fig. 662.

LUPTELE CU DACII

Luptele Romanilor cu Dacii în răsboiul al doilea sunt simbolizate prin diferite tipuri monetare, pe care însă din cauza lipsei de indicaţii cronologice — după cum am arătat mai sus — nu le putem atribuì în mod precis unor anumite succese militare, ci suntem nevoiţi să le clasăm pe tipuri. In general aceste tipuri se referă la succesele definitive ale răsboiului, nu la acţiuni militare parţiale.

Luptele lui Traian sunt simbolizate prin tipul monetar reprezentând pe împărat călare, în atitudine de luptă şi înarmat cu lancea. Acest tip prezintă trei variante:

a) Traian călare, galopând spre dreapta, şi ţinând în mână o lancie;

b) Traian în aceeaş atitudine, trecând cu calul peste un Dac căzut la pământ;

c) Traian în aceeaş atitudine, doboară la pământ un Dac şi-l calcă cu picioarele dinainte ale calului.

Fig. 663.

Fig. 664.

Monetele cu acest tip sunt parte de aur, parte de argint, parte de bronz. Ele au aceleaşi legende dedicatorii şi pe faţă şi pe revers: pe faţă numele şi titulatura împăratului la dativ,

cu indicarea consulatului al 5-lea, iar pe revers mențiunea că dedicația se face de senatul și poporul roman (SPQR) celui mai bun suveran *(optimo principi)*.

14. *Av.* IMP TRAIANO AVG GERM DAC P M TR P COS V P P [1]). Bustul lui Traian laureat și drapat, spre dreapta.

Rs. S P Q R OPTIMO PRINCIPI. Împăratul călare galopând spre dreapta și ținând în mână o lancie.

Piesă de aur *(aureus)*. (Cohen No. 500).

15. *Av.* Legenda și bustul lui Traian ca mai sus.

Fig. 665.

Rs. Legenda ca mai sus. Împăratul călare galopând spre dreapta și înarmat cu lancea, trece peste un Dac căzut la pământ.

Aureus (Cohen No. 501).

16. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. Ca mai sus. Împăratul călare galopând spre dreapta și înarmat cu lancea trece peste un Dac doborît la pământ. jos S. C.

Piesă mare de bronz *(sestertius)* (Cohen No. 503). Fig. 663.

Fig. 666.

Fig. 667.

Variante cu bustul uneori radiat, alteori cu cuirasă; pe revers Dacul este reprezentat uneori căzut în genunchi și ridicând mâinile în semn de implorare; alteori în toată lungimea corpului și sprijinindu-se în mâna stângă, iar dreapta ridicând-o în sus. (Cohen No. 503—507). Fig. 664.

17. *Av.* Legenda și bustul lui Traian ca mai sus.

Rs. Legenda ca mai sus. Traian călare galopând spre dreapta și înarmat cu lancea, doboară la pământ un Dac, pe care calul îl calcă cu picioarele dinainte. Dacul întors cu fața spre împărat, pare a se ferì cu mâna stângă.

Piesă de aur *(aureus)*. (Cohen No. 500) Fig. 665. Piese mari și mijloci de bronz *(sestertii și dupondii)* au jos inițialele S. C. *(Senatus consulto)*. Cohen No. 508—510. Fig. 666—667.

CUCERIREA DACIEI

Supunerea și cucerirea Daciei sunt simbolizate prin următoarele tipuri, dintre care unele prezintă mai multe variante:

a) Dacia îngenunchiată oferă un scut lui Traian. Acesta este o simplă reproducere a tipului asemănător de pe monetele din primul războiu.

b) Soldat roman aducând înaintea lui Traian un Dac, care cade în genunchi în fața împăratului. Această scenă se găsește și pe Columna lui Traian.

[1]) Dăm deacum înainte legendele în mod prescurtat, cum sunt pe monete, fără să le mai completăm, deoarece din transcrierile anterioare se pot cu ușurință înțelege.

18. *Av.* IMP TRAIANO AVG GER DAC PM TR P COS V P P Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. S P Q R. OPTIMO PRINCIPI. Soldat roman, ţinând în mâna stângă o lance, aduce înaintea lui Traian pe un Dac, care cade în genunchi în faţa împăratului.

Piesă de aur *(aureus)*. (Cohen No. 527). Variantă No. 528. Fig. 668.

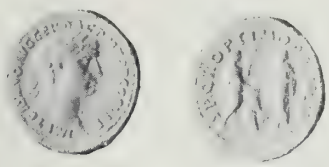

Fig. 668.

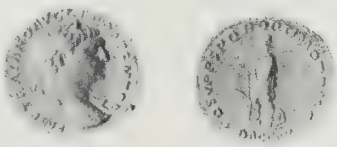

Fig. 669.

c) Dacia captivă *(Dacia capta)*, cu mâinile legate, stă în picioare sau pe o grămadă de scuturi şi arme. Monetele de acest tip se prezintă astfel:

19. *Av.* IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC, iar jos DAC CAP *(Dacia capta)* Dac cu mâinile legate în faţă, stă în picioare lângă un scut; în faţa lui sunt două săbii dace curbate.

Piesă de argint *(denarius)*. (Cohen 121). Fig. 669.

20. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. Legenda ca mai sus, iar jos DAC CAP. *(Dacia capta)* Dacia cu mâinele legate la spate şade pe o grămadă de scuturi; în faţa ei două lănci, în spate două săbii dace curbate.

Piesă de argint *(denarius)* (Cohen No. 118). Fig. 670.

d) Dac liber plângând, şade pe scuturi înconjurate de arme.

21. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al lui Traian, spre dreapta.

Rs. Legenda ca mai sus, iar jos DAC CAP. *(Dacia capta)*. Dac plângând cu capul rezemat pe mâna dreaptă, şade pe un scut dac şi altul german, puse unul peste altul; în faţa lui sunt două săbii curbate dace, în spate un scut german.

Fig. 670.

Fig. 671.

Piesă de argint *(denarius)*. (Cohen No. 120).

Aci avem o variantă. (Cohen No. 119), care se deosebeşte numai prin forma şi aranjarea scuturilor şi armelor. Este tot dinar.

Deasemenea avem două variante, tot dinari, cărora le lipseşte inscripţia DAC CAP (Cohen No. 529—530). Fig. 671.

e) Dac trist şezând pe scuturi în faţa unui trofeu.

Fig. 672.

Fig. 673.

22. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Bustul laureat al lui Traian, spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Dac în atitudine tristă șezând pe o grămadă de scuturi, cu capul rezemat pe mâna dreaptă; în fața lui un trofeu, având la umeri un scut rotund și, altul exagonal, iar la bază două scuturi (unul rotund, altul exagonal), dintre care ies două lănci și două săbii dace. Jos. S. C. *(S[enatus] c[onsulto]).*

Piesă mare de bronz *(sestertius).* (Cohen No. 531). Fig. 672.

Acì iarăș avem mai multe variante, care se deosebesc mai ales prin forma și felul de aranjare a scuturilor și armelor și prin aplecarea mai mare sau mai mică a figurii Dacului. (Cohen No. 532—538). Fig. 673—674.

f) Traian călcând cu piciorul pe un cap de Dac.

23. *Av.* IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Capul laureat al împăratului spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Traian stând în picioare, în costum militar, calcă cu piciorul drept pe un cap de Dac.

Piesă de aur *(aureus).* (Cohen No. 511).

O variantă a acestui tip, ce o găsim pe o monetă mare de bronz, reprezintă pe Dac până la brâu, iar împăratul ține în mâna stânga sceptrul, iar dreaptă o ține în șold. (Cohen No. 512). Fig. 675.

Fig. 674.

Fig. 675.

Alte două tipuri, ce le întâlnim pe unii dinari de argint, simbolizează și ele cucerirea Daciei, înfățișând pe Daci copleșiți sub greutatea armelor romane.

24. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al împăratului spre dreapta.

Rs. Legenda ca mai sus. Dac în atitudine tristă șezând spre dreapta și suportând pe umeri un trofeu.

Piesă de argint *(denarius).* Academia Română. Fig. 676.

Tipul acesta foarte asemănător cu cel de pe monetele primului răsboiu (Fig. 649) reprezintă, tot atât de plastic, cât de grea a fost pentru Daci înfrângerea suferită.

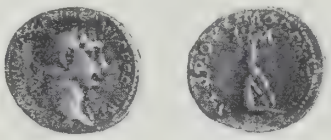

Fig. 676.

Fig. 677.

25. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. Legenda ca mai sus. Dac îngenunchiat sub povara unui scut rotund ce i l-a pus pe umeri un legionar roman.

Piesă de argint *(denarius).* Academia Română. Fig. 677.

Scutul pe care legionarul roman l-a pus pe umerii Dacului învins simbolizează în chip ingenios strivirea acestui popor sub greutatea armelor romane.

VICTORIA DACICĂ

Dacă tipurile monetare descrise mai sus se referă la faptele militare, care au contribuit la înfrângerea Dacilor și la supunerea țării lor, avem tipuri care urmăresc să amintească în mod special victoria repurtată de Romani asupra viteazului popor dac: *Victoria dacica.*

Primele tipuri de acest fel reprezintă pe zeița Victoria scriind pe un scut oval amintirea înfrângerii Dacilor, sau ridicând un trofeu. Unele monete cu acest tip au în titulatura împăratului COS V, pe altele însă se adaugă și DES VI *(designatus VI)* ceeace însemnează că aceste din urmă au fost bătute spre sfârșitul anului 111.

Fig. 678.

Fig. 679.

Ele prezintă următoarele variante:

26. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Victorie în picioare spre dreapta atârnă de un trunchiu de arbore un scut rotund, pe care a scris cu un *stylum*, ce-l ține în mâna dreaptă, cuvintele VIC DAC *(Victoria dacica)*. Jos în câmp S C *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 452). (Variante care au pe față capul împăratului spre stânga, sau bustul său laureat și drapat. (Cohen No. 453—456). Fig. 678—680.

27. *Av.* Legenda ca mai sus, dar cu COS V DES VI. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. Legenda ca mai sus. Victorie în picioare spre dreapta, călcând cu piciorul pe un coif, scrie cu un *stylum* pe un scut rotund atârnat de un trunchiu de arbore cuvintele DACICA.

Piesă de argint *(denarius)*. (Cohen No. 450). Fig. 681. Variante: pe față bustul laureat al lui Traian (Cohen No. 451), sau fără *des. VI.*

Fig. 680.

Fig. 681.

28. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Victorie în picioare spre stânga, ținând în mâna stânga o ramură de palmier, ridică un trofeu, la baza căruia se află scuturi și arme dace. Jos S C.

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 444). Fig. 682—683. Variante (No. 445—449) cu bustul împăratului cu coroană de raze, sau întors spre stânga, sau îmbrăcat în chiurasă.

Fig. 682.

Fig. 683.

In legătură cu victoria dacică trebuie să punem un alt tip caracteristic: Roma victorioasă. Acest tip prezintă două variante: Roma stând în picioare și Roma șezând pe o chiurasă și scuturi.

29. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Roma, în costum militar, stă în picioare și ține în mâna dreaptă o Victorie, în stânga o lance; la picioarele ei un Dac în genunchi cu mâinile întinse spre ea în semn de implorare. In câmp S. C. *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă mare de bronz *(sestertius)* și mijlocie. *(as)* (Cohen No. 386—388). Fig. 684. Variantă având pe față bustul lui Traian cu chiurasă și egidă (No. 390). Același tip cu capul împăratului cu coroană radiată îl găsim pe *dupondii* (No. 389). Fig. 685.

Fig. 684.

Fig. 685.

30. *Av.* Legenda ca mai sus. Bustul laureat al lui Traian.

Rs. Roma șezând pe o cuirasă și scuturi, ține în dreapta o Victorie, în stânga lancea și calcă cu piciorul drept pe o chirasă, cu stângul pe capul unui Dac. Jos: S C *(Senatus consulto)*.

Piesă de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 391). Fig. 686. Și și dupondii cu același tip (No. 392—393).

Fig. 686.

Fig. 687.

Se înțelege că cu victoria asupra Dacilor mai au legătură și alte tipuri reprezentând:

a) Un trofeu. Cohen No. 98—100 (argint), 571—574 (bronz).

b) Scuturi dace. (Cohen No. 569). Fig. 687.

c) Trei insigne. (Cohen No. 576 și 578 aur, 575 și 577 argint, 579—580 bronz mijlociu). Fig. 688—689.

Fig. 688.

Fig. 689.

d) Măciuca lui Hercule pe blana leului. (Cohen No. 565—566). Fig. 690.

e) Chiurasă. (Cohen No. 567—568). Fig. 691.

De sigur că aceste tipuri monetare datând din timpul consulatului al 5-lea al lui Traian şi având legende dedicatorii, urmăriau în primul rând să preamărească succesele militare ale împăratului, iar de altă parte să dea satisfacţie spiritului răsboinic al poporului roman. Ele sunt pentru noi dovezi evidente despre atmosfera răsboinică intensă pe care au creat-o luptele numeroase şi grele ce-au trebuit să le poarte Romanii pentru cucerirea Daciei.

Fig. 690.

Fig. 691.

Reprezentarea de arme, insigne militare şi trofee pe monetele bătute în acel timp poate fi însă considerată şi ca un omagiu adus trupelor care au câştigat victoria şi al căror avânt trebuià cultivat şi pentru viitoarele întreprinderi răsboinice.

Cât priveşte tipul înfăţişând măciuca lui Hercule pusă de asupra capului leului nemean în poziţie ca şi cum l-ar strivi (Fig. 690), este fără îndoială o simbolizare — de alt fel foarte expresivă — a înfrângerii definitive a poporului dac.

Unele din aceste tipuri sunt reprezentate aproape identic pe columna lui Traian.

INAPOIEREA LUI TRAIAN LA ROMA ŞI TRIUMFUL DACIC

Pentru înapoierea fericită a împăratului victorios la Roma s'a emis o monetă comemorativă specială, un medalion *ad hoc*, bătut atât în argint cât şi în bronz, şi ornat la margine cu două cercuri concentrice. El se prezintă astfel:

Fig. 692.

31. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Bustul laureat şi drapat al lui Traian spre stânga.

Rs. ADVENTVS AVG. (sus) SPQR OPT PRINCIPI (jos) Impăratul călare şi înarmat cu o lance, înaintează spre dreapta, precedat de zeiţa Felicitas, care ţine în mâna dreaptă un caduceu, în stânga cornul abundenţei, şi urmat de trei legionari, înarmaţi cu coifuri, lănci şi scuturi.

Medalion de argint. (Cohen No. 1). Acelaş de bronz, (*ibid* No. 2) Fig. 692.

Este evident că acest medalion simbolizează înapoierea lui Traian după terminarea răsboiului al doilea dacic, deoarece în cursul consulatului al 5-lea nu puteà fi un alt eveniment de această natură, care să merite a fi comemorat printr'o monetă specială [1]).

De altfel înapoierea împăratului la Roma, după ce a încheiat definitiv luptele cu Dacii prin cucerirea ţării şi supunerea „neînvinsului" popor dac, prezintà o importanţă excepţională, care merità să fie comemorată într'un chip strălucit. Şi medalionul special bătut cu acest prilej exprimă

[1]) Cf. şi Paribeni, *o. c.* I, p. 310.

atât prin mărimea lui, cât și prin arta cu care este lucrat, întreaga importanță pe care senatul și poporul roman au atribuit-o acestui eveniment.

Valoarea excepțională a acestui medalion stă și în faptul că a fost bătut nu numai în bronz, ci și în argint, în aceeaș mărime, ceea ce-l deosibește de celelalte medalioane de argint ale lui Traian, care sunt mult mai mici.

In sfârșit el a fost bătut în monetăria imperială din Roma, pe când celelalte medalioane de argint sunt de fabricație asiatică.

In legătură cu întoarcerea împăratului la Roma trebuie să punem al doilea triumf asupra Dacilor. Deși cu privire la acest triumf nu avem nici o informație precisă, există două tipuri monetare din timpul consulatului al 5-lea, cari de sigur se referă la el.

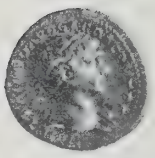

Fig. 693.

Fig. 694.

Fig. 695.

Unul reprezintă pe Traian într'o quadrigă, în atitudine triumfală, celălalt înfățișează pe împărat încoronat de o Victorie. Amândouă aceste tipuri le găsim și cu prilejul triumfului după primul răsboiu dacic. Deaceea aici vom descrie numai monetele, pe care aceste tipuri se deosebesc întru câtva de cele dela primul răsboiu.

32. *Av.* IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P. Bustul laureat al lui Traian, cu chiurasă, spre dreapta.

Rs. COS V PP SPQR OPTIMO PRINC. Traian într'o quadrigă de gală, împodobită cu basoreliefuri, înaintează spre dreapta, ținând în mâna stânga sceptrul, în dreapta o ramură de palmier.

Piesă de argint *(denarius)*. (Cohen No. 94). Fig. 693.

Monetă mijlocie de bronz cu acelaș tip (Cohen No. 494). Fig. 695. Variante (No. 262—263 aur, și 495 bronz mare) Fig. 694.

Fig. 696.

Fig. 697.

33. *Av.* Legenda ca mai sus, dar și COS V P P. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Traian în picioare, în costum militar, și ținând în mâna stângă o lance, în dreapta *parazonium*, este încoronat de o Victorie. Jos S C *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă de argint *(demarius)* (Cohen No. 514). Variantă cu bustul împăratului (No. 515).

34. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Bustul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Traian ca mai sus, iar în mâna dreaptă ține un mănunchiu de fulgere, în stânga lancea; este încoronat de o Victorie. Jos S. C. *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 516). Fig. 696. Variante (No. 517—518 *ași* și *dupondii)*. Fig. 697.

Tot în legătură cu înapoierea și triumful lui Traian este și tipul monetar care înfățișează aclamarea împăratului de către senat.

35. *Av*, IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMIO PRINCIPI, jos S.C. Traian îmbrăcat în togă, însoțit de un personagiu tot în togă, stă pe o estradă și salută cu mâna dreaptă pe senatorii, cari îl aclamă ridicând mâinile. La stânga trei obelisce, la baza cărora stă culcată o figură femeiască ținând mâna pe o roată.

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 523). Fig. 698.

Dar punctul culminant al sărbătoririi împăratului triumfător îl reprezintă, de sigur, tipul monetar care înfățișează pe Traian pacificatorul, stând pe un tron înconjurat de figuri alegorice și de insigne militare. Este un fel de apoteozare, încă în viață, a împăratului. Acest interesant tip monetar se prezintă astfel:

36. *Av.* IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P. Capul laureat al lui Traian spre dreapta.

Rs. SPQR OPTIMO PRINCIPI. Traian în picioare pe o estradă, ținând în mâna dreaptă o ramură de măslin, în stânga sceptrul, este încoronat de o Victorie ce plutește în aer. De o parte și de alta câte o figură femeiască întinzând mâinile spre el în semn de aclamare. Estrada este bogat împodobită cu ghirlande și cu acvile legionare.

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 519). Variante având pe față bustul lui Traian drapat sau cu chirasă. (No. 520—521). Fig. 699.

Fig. 698.

Fig. 699.

P A C E A

Pacea definitivă, intervenită în urma cuceririi Daciei și supunerii poporului dac, și care a pus capăt atâtor sforțări și sacrificii din partea Romanilor, nu puteà să nu fie amintită și ea pe monetele împăratului victorios. Pentru simbolizarea acestei păci s'au repetat unele tipuri monetare comune, întrebuințate pe monetele împăraților anteriori sau pe cele bătute de Traian pentru pacea cu care s'a încheiat primul răsboiu dacic, dar s'au creat și unele tipuri noui.

Fig. 700.

Fig. 701.

Fig. 702.

Caracteristice sunt următoarele reprezentări ale Păcii:

37. Dacia îngenunchiată imploră pe zeița Pax (Cohen No. 417—418 (dinari), No. 419—422 (bronzuri). Fig. 700—701.

38. Pax cu o torță în mână, dă foc unei grămezi de prăzi de răsboiu. (Cohen No. 82 dinar, 414 bronz). Fig. 702.

39. Pax calcă cu un picior corpul unui Dac. (Cohen No. 406—411 bronz). Fig. 703.

40. Templu cu statuia Păcii. (Cohen No. 97, aur, 552—554, bronz). Fig. 704.

Legendele acestor monete sunt la fel ca ale monetelor anterioare fiind redactate tot sub forma de inscripții dedicatorii.

La primul tip (Fig. 700—701) Pax ține în mâna stângă sceptru, iar în dreapta ramura de măslin; Dacia îngenunchiată în fața ei o imploră ridicând amândouă mâinele în sus. Ca și celelalte tipuri care reprezintă pe Dacia îngenunchiată în fața Romei sau în fața lui Traian, tipul de care vorbim redă în mod foarte expresiv situația desperată a poporului dac, nevoit să implore pacea.

Fig. 703.

Fig. 704.

Tipul al doilea (Fig. 702) se întâlnește și pe monetele altor impărați. Simbolizează încheierea definitivă a ostilităților și lichidarea răsboiului. Spre a se preciza și mai bine că mizeria răsboiului a dispărut odată cu distrugerea prin foc a armelor, zeița Pax este înfățișată ținând în mâna stângă un dublu corn de abundență.

Al treilea tip (Fig. 703), mai conform mentalității romane, reprezintă Pacea călcând cu un picior corpul unui Dac. Sensul lui este clar: pacea a fost impusă cu forța Dacilor, cari înfrânți definitiv, vor suferì toate consecințele. Aici Pax ține în mâna dreaptă ramura de măslin, în stânga cornul abundenței.

In sfârșit tipul al patrulea înfățișând un templu al Păcii (Fig. 704) confirmă terminarea răsboiului. Templul are în față 8 coloane, iar între cele din mijloc se vede statuia Păcii, ținând în mâna dreaptă sceptrul, în stânga cornul abundenței. Frontonul templului este împodobit cu reliefuri, iar deasupra lui se înalță cinci statui.

Toate aceste tipuri voiau să arate că pacea este de acum definitiv stabilită în țara Dacilor complet biruiți.

PROVINCIA DACIA

Cucerirea Daciei s'a încheiat cu prefacerea ei în provincie romană (anul 107). Acest eveniment a fost și el simbolizat printr'un tip monetar, care se prezintă astfel:

Av. IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS VI P P. Bustul laureat al lui Traian. cu egidă, spre dreapta.

Rs. DACIA AVGVST. PROVINCIA *(Dacia augusti provincia)*. Dacia așezată pe o stâncă, ține în mâna stângă o insignă militară cu o acvilă în vârf. Lângă Dacia un copil ținând în mână spice de grâu; în fața ei alt copil ținând un ciorchin de strugure. Jos S. C. *(Senatus consulto)*.

Fig. 705

Fig. 706.

Piesă mare de bronz *(sestertius)*. (Cohen No. 125). Fig. 705—706. Variante cu bustul împăratului cu coroană radiată (No. 126 și 127, *dupondii)*.

Deşi modul acesta de a reprezentà noua provincie dovedeşte o totală lipsă de inspiraţie artistică, totuş el reuşeşte să simbolizeze ceeace pe cuceritori îi interesà în primul rând: bogăţia ţării cucerite.

După cum rezultă din legenda de pe faţa monetei, ea a fost bătută în timpul consulatului al 6-lea al lui Traian, deci după 1 Ianuarie 112. Să fie aceasta un indiciu, că organizarea provinciei Dacia nu s'a putut realizà decât atât de târziu?

MONETE REPREZENTÂND MONUMENTE IN LEGĂTURĂ CU CUCERIREA DACIEI

Una din urmările cele mai caracteristice ale cuceririi Daciei a fost desfăşurarea unei activităţi extraordinare de construcţii de tot felul atât în Roma, cât şi în restul imperiului.

Traian, care la începutul domniei sale se arătase foarte rezervat în cheltueli, devine — după ce a pus mâna pe fabuloasele bogăţii ale Dacilor — de o dărnicie neobişnuită şi pune în executare un plan grandios de construcţii edilitare şi artistice [1]).

Dintre aceste construcţii trei în special au fost menite să comemoreze succesele asupra Dacilor: Forul lui Traian, Basilica Ulpia şi Columna lui Traian.

Toate trei sunt reprezentate pe monetele bătute în timpul consulatului al 6-lea al împăratului, dar înainte de începerea răsboiului cu Parţii, deci între 10 Decemvrie 112—114.

41. *Forul lui Traian* a fost una dintre lucrările cele mai măreţe ale domniei acestui suveran, nu numai pentru întinderea şi frumuseţea sa, dar şi pentru noua perspectivă ce s'a dat vechiului centru politic şi comercial al Romei, care fusese până atunci forul republican [2]). Pe monete el este reprezentat în chipul următor:

Av. IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS VI P P. Bustul laureat şi drapat al lui Traian spre dreapta.

Rs. FORVM TRAIANI. Clădire mare cu 6 coloane în faţă şi 2 coloane laterale, având la mijloc o poartă arcuită, iar între coloanele din faţă 4 firide ocupate de statui; deasupra porţii şi a statuielor câte un medalion rotund. Pe platforma clădirii, la mijloc, un car tras de şase cai conduşi de către două Victorii mergând pe jos, iar în car Traian, ţinând o ramură de laur şi încoronat de o Victorie. De o parte şi de cealaltă a carului câte doi legionari.

Piesă de aur *(aureus)*. (Cohen 167). Fig. 707. Variantă cu numele împăratului la nominativ (No. 168). Acelaş tip în bronz *(sesterţi şi aşi*, No. 169 şi 170).

Fig. 707.

Fig. 708.

42. *Basilica Ulpia* a fost templul principal al Forului lui Traian şi una dintre clădirile cele mai somptuoase din Roma [3]). Chiar şi din reprezentarea ei pe monete se vede că erà bogat împodobită cu coloane, reliefuri şi statui. Se bănueşte că ornamentele de bronz aurit ce împodobiau marginea de sus a basilicii şi despre cari scriitorii antici vorbesc cu mare admiraţie, provin din prăzile luate dela Daci *(ex manubiis)* [4]). Pe monete ea se prezintă astfel:

Av. IMP TRAIANVS AVG GER DAC P M TR P COS VI P P. Bustul său laureat şi drapat, spre dreapta [5]).

Rs. BASILICA VLPIA. Templu cu două colonade suprapuse, cea de jos compusă din 8 coloane mari (6 în faţă şi 2 laterale), cea de sus din 8 coloane mai mici, şi precedat de o scară

[1]) Pentru bogăţiile luate de Traian din Dacia v. Carcopino. *Les richesses des Daces*, în revista « Dacia » I, p. 28.

[2]) Istoricul şi descrierea Forului lui Traian la Paribeni *o. c.* II, p. 65 urm.

[3]) Paribeni, *l. c.* p. 83 urm.

[4]) *Ibidem*. p. 84.

[5]) Monumentele acestea fiind dedicate de către Traian, numele său este pus la nominativ.

mare cu trei trepte. Pe coloanele din față se ridică trei frontoane, având fiecare deasupra câte o quadrigă. Cea de pe frontonul din mijloc este condusă de două Victorii. Deasupra clădirii, în toată lungimea, se află o platformă ornată cu antefixe de metal.

Fig. 709. Fig. 710.

Piesă de aur *(aureus)*. (Cohen No. 42 și 43). Variantă în bronz *(sestertius)* cu altă distribuție a coloanelor, și anume 12 jos și 12 sus. (Cohen No. 44). Fig. 708.

43. *Columna lui Traian.* O altă podoabă ca a Forului lui Traian; ea înfățișează în minunatele sale reliefuri cele mai importante acte din cursul războaelor dacice.

Pe monete columna este reprezentată având în vârf statuia lui Traian stând în picioare și ținând în mâna stângă lancea.

Av. IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS VI P P. Capul laureat al lui Traian, spre dreapta.

Rs. SENATVS POPVLVSQUE ROMANVS. Coloană în spirală, acoperită de reliefuri și având la bază două acvile, iar în vârf statuia lui Traian. In câmp S C *(S[enatus] c[onsulto])*.

Piesă de aur *(aureus)* și de argint *(denarius)*. Cohen No. 556—557 și 558—564, cu mici variante. Piese de bronz *(sestertii, dupondii* și *ași)* No. 359—361; tot astfel No. 555 cu variante la legendă. Fig. 709—711.

Fig. 711.

INCHEIERE

Foarte numeroasele monete, ce s'au bătut în timpul domniei lui Traian pentru războaele cu Dacii și pentru cucerirea Daciei, dovedesc în mod evident importanța pe care au dat-o Romani acestor evenimente și prețul ce puneau ei pe înfrângerea definitivă a poporului dac.

Pentru nici un al răsboiu și pentru nici o altă cucerire nu s'au emis atâtea tipuri monetare. Atât împăratul cât și senatul și poporul roman au ținut să popularizeze cât mai mult tragedia viteazului popor dac și să facă cât mai durabilă faima înfrângerii acestui dușman atât de puternic.

Se înțelege că pe monete, ca și pe celelalte monumente comemorative, cum sunt: Columna lui Traian, Trofeul dela Adam-Clisi și reliefurile de pe diferitele arcuri triumfale [1]), s'au reprezentat numai acele acte sau scene, care erau favorabile Romanilor. Dar chiar din aceste reproduceri se poate constatà cât a fost de îndârjită rezistența poporului dac și cât de mari sforțări au trebuit să facă Romanii spre a-l biruì. Iar graba lor de a popularizà cu atâta amploare victoriile, este o nouă dovadă de prețul ce-l puneau pe succesele obținute și de sacrificiile neobișnuite cu care le-au obținut.

Astfel, tipurile monetare descrise mai sus nu exprimă numai gloria învingătorilor, dar și rezistența glorioasă a celor învinși.

[1]) Scene privitoare la războaiele lui Traian cu Dacii se găsesc și pe arcul de triumf al lui Constantin al Mare (cf. Paribeni, *o. c.* II, p. Fig. 22), etc.

ȚARA FĂGĂRAȘULUI IN LUPTELE POLITICE DIN ARDEAL

DE

VICTOR CORNEA

MOTTO: «*Une conscience nationale est comme une conscience individuelle, chose inviolable et sacrée: toute atteinte qui y est portée par la force est une entreprise malfaisante, un défi au droit, une injure à la liberté*».

RAYMOND POINCARÉ

In istoria poporului român din Ardeal, Făgărașul ocupă un loc de frunte. Românii din « Țara Oltului » — cum i se mai zice ținutului Făgărașului —, au adus în adevăr o eminentă contribuție în lupta de deșteptare și apărare a ființei naționale a poporului român din Ungaria. Ei au făcut încă din veacul trecut eforturi continui pentru a-și păstrà integritatea națională și individualitatea politică. Acele sforțări inspirate de geniul rassei au dat roade. Țara Făgărașului a putut trimite regulat în parlamentul din Budapesta unul sau doi deputați deodată, în raport cu numărul de 5—10 deputați români câți în total izbutiau a fi aleși, pe atunci. Această proporție are o deosebită semnificație politică, dacă avem în vedere vicisitudinile luptelor electorale de sub regimul privilegiilor; când puterea sufragiului erà concentrată în mâna unor categorii sociale mai înstărite, și în cea mai mare parte aparținea celorlalte națiuni conlocuitoare. Concepția de Stat concretizată în tradiționala « unio trium nationum » nu puteà să cuprindă, firește, și o egală îndreptățire de participare a « valahilor » la guvern. Inferioritatea cenzitară a acestora, fatal favorizà deci veleitățile de supremație a națiunilor privilegiate.

In legătură cu mecanismul alegerilor trebuie să mai amintim și *nesecretul* votului. Alegătorii se pronunțau pe față pentru un candidat sau altul, sub ochii dregătorilor. Mare curaj îi trebuià unui cetățean pentru ca să rostească, sus și tare, numele candidatului preferat, în cazul când acesta nu erà cel oficial și, în orice caz, nemaghiar. Libertatea electorală erà condamnată a priori, prin corectivul psihologic al intimidării. Cu atât mai mare este meritul acelor alegători cari înfruntând sistemul, cutezau să-și spună cuvântul după conștiința lor. Așà făceau alegătorii români din Țara Făgărașului. Aici s'a creat o tradiție de luptă și o atmosferă de surdă împotrivire contra oricărei încercări de cotropire a stăpânirii.

La această tradiție au contribuit de sigur mai mulți factori.

Tradiția independenței. Inainte de toate conștiința individualității istorice a Țării Făgărașului. De fapt Românii locuitori ai acestui pământ nu se socotesc « ardeleni », ci « fii ai Țării Oltului », sau mai simplu « olteni ». Pentru ei Ardealul propriu zis începe la Olt și el nu cuprinde și partea dintre râu și Carpați. Românul făgărășean când trece Oltul zice că « merge pe Ardeal ». Această diferențiere teritorială are o explicație istorică. Anume, că Țara Făgărașului împreună cu Țara Amlașului a fost stăpânită odinioară de Domnii Țării Românești — fie ca suverani, fie ca feuzi ai regilor Ungariei. De atunci s'a infiltrat în conștiința poporului din aceste ținuturi, dar îndeosebi în

aceea a poporului din Ţara Făgăraşului, ideea individualităţii sale istorice şi politice, pe care o împărtăşeşte şi astăzi şi de care el este mândru. Datorită acestei tradiţii formată de pe timpul când asupra lui domniau sau înrâureau principi români ca Basarabii, — cari au ridicat biserici şi mânăstiri în acest ţinut, cum este biserica Brâncoveanu din Făgăraş şi castelul din Sâmbăta de Sus, — Românii din Ţara Oltului trădează mai mult spirit de independenţă decât acei Români din Ardeal, cari au suferit mai multă vreme dominaţia străină.

Boerii şi grănicerii. Dar mai are o cauză spiritul de demnitate al Românului din Ţara Făgăraşului. Anume o cauză de ordine economico-socială. In adevăr mulţi dintre strămoşii Românilor făgărăşeni au fost înrolaţi în regimentul 2 grăniceri înfiinţat de Impărăteasa Maria Terezia şi slujiau în acest regiment cu calul şi pe cheltueala lor, potrivit unui obiceiu nobilitar. In schimb familiile acestor grăniceri primiau în stăpânire întinderi de pământ considerabile, cu dreptul de a se folosì de ele câtă vreme vreun membru al lor făceà serviciu militar pe proprie cheltuială la regiment. Apoi grănicerii cari se distingeau în lupte sau în alte împrejurări grele pentru monarhie sau principat, primiau titluri de boierie şi pământ. Astfel s'a creat încetul cu încetul, din secolul al XVI-lea încoace, o clasă de proprietari-boieri, unii dintre ei chiar nobili cu dreptul de a aveà iobagi.

Boerii alcătuiau o clasă socială deosebită de massa muncitorilor de pământ, lipsiţi de titluri şi proprietate. Această diferenţiere între « boieri » şi « iobagi » s'a menţinut până astăzi în populaţia satelor din Ţara Oltului. Familiile de boieri, cu titluri acordate de principii suverani ai Transilvaniei, conştiente de distincţia lor, s'au izolat din punct de vedere social de urmaşii iobagilor, pe cari îi privesc şi astăzi cu un oarecare dispreţ. Boerii cu iobagii nu legau căsătorii, nu intrau în tovărăşii comune şi întrucâtva se evită încă în raporturile lor sociale, deşì ţărani sunt şi unii şi alţii. Căci « boerii », proprietari de pământ, cari nu s'au maghiarizat, au rămas la rosturile lor primare şi pe măsura îmbucătăţirii proprietăţii lor, au sfârşit prin a devenì ei înşişi agricultori.

Asemenea familii nobile se găsesc în numeroase sate din ţinutul Făgăraşului. Astfel s'ar puteà cità vestita familie a lui *Gheorghe Pap Gridanul* de Grid, *Stoica* şi *Comaniciu* de Vineţia de Jos, *Cornea* de Ileni, *Şerban* de Voila, etc.

Aceste tradiţii istorice şi sociale care s'au păstrat ca un patrimoniu sfânt în sufletul poporului român din Ţara Făgăraşului, au format caracterul şi au ascuţit spiritul de demnitate şi independenţă al acestuia. Prin ele se explică cerbicia cu care a luptat acest popor pentru drepturile şi fiinţa sa. Isteţi la minte, vrednici la lucru şi mândri mai mult decât ceilalţi Români din Ardeal, Românii făgărăşeni s'au impus prin aceste însuşiri printre luptătorii de sacrificiu ai neamului românesc.

Dârzi şi totuş chibzuiţi, ei au recunoscut şi foloasele organizării raţionale a forţelor de rezistenţă — şi le-au organizat.

Instituţiile lor de cultură şi de asistenţă şi îndeosebi acţiunea lor politică rămâne ca o pildă vie de entusiasm, curaj şi conştiinţă cetăţenească.

Organizarea politică. Trebuie să reţinem dela început că Românii din Ardeal, cu toate nedreptăţile suferite din partea stăpânirii, au luptat pentru revendicările lor, pe cât erà posibil, în cadrul legilor; ei n'aveau obiceiul să recurgă la acţiuni subversive contra ordinei de Stat şi nici să provoace tulburări violente, mărginindu-se doar să-şi apere drepturile atunci când erau atacaţi şi primejduiţi în fiinţa lor naţională.

Astfel, poporul român din Ardeal a dovedit un spirit de continuă legalitate şi o ţinută civilizată chiar şi atunci când temperamentul său, — oricât de comprimat, — ar fi găsit poate prilejul să se deslănţue în porniri sediţioase. Această caracteristică ţine de sigur de firea însăş a poporului. Românul ardelean are mistica legilor. In timpii trecuţi el găsià un sprijin relativ în lege, care — bună sau rea — se aplicà deopotrivă pentru toţi. Siguranţa de drept, atâta vreme cât izvorà din legi, devenià prin respectarea acestora şi o siguranţă de fapt a lor contra uzurpărilor la care se dedau celelalte naţiuni privilegiate conlocuitoare din Ardeal.

Așà se explică vorba bătrânească, rămasă în special în părțile Făgărașului, «*ce va zice legea*», — ca prim argument și ultim refugiu și pavăză a cetățeanului. Țăranii ardeleni când au un conflict între ei, se adresează cu toată încrederea justiției, ca să le facă dreptate. Judecătorii, «județii» cum îi numesc ei — și advocații se bucură în ochii poporului ardelean de mare vază, iar legalitatea este pentru ei aproape un cult . . . Aceasta nu înseamnă însă că toate legile aveau adeziunea poporului român. De fapt el nu se mulțumià cu acel minimum de garanții oferite de legi, mai ales în ordinea națională. Peste acestea și uneori contra acestora, prin abuzul autorităților de Stat, interesele vitale ale națiunii române erau nesocotite și chiar lezate. Pentru apărarea lor trebuià organizată deci o puternică acțiune politică. Cu atât mai mult, cu cât apelul la Tron erà lipsit de eficacitate. Procesul memorandului prin urmările lui a dovedit-o cu prisosință. «*Drăguțul de împărat*» nu mai erà decât o instanță virtuală, supusă și ea contingențelor diplomatice ale cancelariilor din Viena și Budapesta.

Falimentul politicii de pasivitate urmată de partidul național, constituià cel mai elocvent îndemn pentru reorganizarea forțelor de rezistență și pentru strângerea rândurilor. Cu cât guvernul din Budapesta devenià mai cutezător în aplicarea prin reforme maghiarizatoare a ideii de Stat național maghiar, cu atât se impuneà ca reacțiunea naționalităților oprimate să fie mai bine organizată.

Astfel pornì în 1903, după abandonarea pasivității, acțiunea concertată a conducătorilor poporului român pentru închegarea organizațiilor comitatense ale partidului național în întreg Ardealul. Cuvântul de ordine fu spus cu calm, dar și cu hotărîre. Nu s'a tăinuit nimic din programul și acțiunea de organizare, care se bazà dealtfel pe principii de justiție politică.

Cu alcătuirea unei organizații a partidului național român la Făgăraș și cu pregătirea campaniei electorale care urmà, a fost însărcinat de către conducători inimosul advocat *Dr. Ion Șenchea*, a cărui casă totdeauna deschisă celor oropsiți a fost ani dearândul un adevărat azil. El a fost un apărător al Românilor contra autorităților abuzive și un îndrumător al lor pe toate terenurile. Șenchea intrase de tânăr în vieața publică și a fost până la sfârșit unul din fruntașii cei mai de seamă ai Românilor din ținutul Făgărașului — pe care i-a reprezentat în diferite societăți culturale memorabile, ca «Progresul», și în congresul național bisericesc din Sibiiu, care alegeà pe Mitropolitul bisericii ortodoxe din Ardeal și Ungaria.

Șenchea a fost solicitat să înceapă acțiunea prin d-l Vasile Goldiș, care i-a adresat cu acel prilej următorul Apel:

Arad, 16 Iuliu n. 1903

Iubite amice!

Sciu, că și tu aderezi la noua direcțiune politică, inaugurată la Dobra. Aderența aceasta mĕ îndreptățesce a crede, că tu acum vei și face, ceeace e de lipsă, pentru ca noul curent să sĕ poată validità și să poată de fapt produce rezultatele, pentru care s'a inițiat, adecă: Organizarea și sistematizarea luptei politice a poporului românesc *contra politicei de Stat. Intru îndeplinirea acestui scop este de lipsă, ca în fiecare cerc electoral, unde sunt și alegători români, să sĕ candideze pentru deputație un român naționalist. Acest candidat, ori va fi ales ori nu va fi ales, rĕmâne până la alegeri reprezentantul politic al partidului național român din cercul respectiv. Deputații aleși vor formà în Pesta* clubul național român *și toți candidații noștri naționali vor fi membrii naturali ai acelui club. Clubul își va alege președinte și comitet. Astfel putem numai să reactivăm* în faptă, *nu numai în idee,* partidul național român. *Organismul acesta viu va fi chemat apoi să caute să urmeze înainte lupta noastră politică. Cel mai de căpetenie interes al nostru este însă acum, ca* să ne reînființăm partidul național *și apoi să începem* a înstruuà politicește poporul, *a-i face școală politică, cum sĕ zice. Aceasta își va ajunge scopul final atunci, când în contra tuturor ispitelor* alegătorul român, *fără nici o rebonificare, numai în urma consciinței sale naționale* își va da votul său pentru candidatul partidului național român. *Când vom ajunge aici, partidul român va fi o mare putere în Stat, de care politica cârmuitoare a Statului va trebuì să țină cont. Atunci a sosit numai timpul pentru* rezultatele practice *ale politicei noastre. Până atunci însă de rezultate nici vorbă nu poate să fie, așa dară mult timp va trebuì să mai așteptăm*

după ele, căci rezultatele practice în lupta politică a unui popor nu sunt pară mălăiață. *Cred, că aceste păreri s'nt în congruență cu ale tale. Mă adresez așa dară la Tine cu întrebarea, că ce aveți voi de gând să faceți la proximele alegeri dietale? Nu crezi tu mai ales, că a sosit timpul, să se facă ceva și în Țara Făgărașului? Ar trebuì să vĕ organizați fără nici o considerare la cei de altă părere, 3, 4, 5 inși, oricâți veți fi, căci așà sĕ fac toate începuturile. Să designați apoi printre voi câte un candidat la deputăție pentru fiecare cerc electoral din comitatul Făgărașului, bineînțeles cu program național. Acești candidați și voi toți împreună veți pregătì, și instruà pe alegĕtorii români, ca la alegere ei să voteze pentru candidații partidului național român. Oricum va fi însă, eu cred, că cel puțin 10 alegĕtori români se vor aflà în fiecare cerc, cari să facă la prețedintele alegerii candidarea omului nostru și tot ei vor și votà pentru respectivul. Acela va fi apoi reprezentantul partidului național român în acel cerc până la alte alegeri. De nu se va face așà, comitatul Făgărașului nu va fi reprezentat în organismul cel nou al partidului național român.*

Eu cred însă tocmai din contră, că Tu și cu amicii tăi de aceleași principii veți izbutì a pune mâna pe ambele mandate din comitatul Făgărașului, ceeace s'ar și cuvenì unui comitat, care este locuit exclusiv de Români.

Ai face servicii mari, dacă ai aduna împreună pe cei ce sunt de acestea păreri și ați pregăti de pe acum lupta pentru alegerile proxime.

La tot cazul însă te rog să ai bunătate a mĕ încunoscința despre starea lucrurilor acestora în comitatul vostru. Ar fi timpul suprem, ca Șerban Culiță (fostul deputat de Făgăraș, Dr. Nicolae Șerban N. A.) să sĕ pună în binemeritata pensiune politică. La noi în toate cele 7 cercuri din comitat se vor pune candidați naționali români. Tot așa sĕ va face în Bihor, în comitatul Hunedorii, precum și în Bănat. Cred a sci că în Orăștie va primi candidatura Dr. Mihu.

Aștept așadară rĕspunsul Tĕu, ca să scim unii de alții. De'om putea face vre-un bine neamului nostru, rĕsplata ne va fi bucuria consciinței noastre.

Ar fi bine poate, dacă te-ai înțelege asupra chestiunii cu Iancu Mețianu, care — cel puțin eu așa știu — asemenea profesează ideile noastre.

Te salută al Tĕu vechiu și devotat amic
Vasilie Goldiș

Curând ia ființă clubul P. N. R. sub prezidența lui Ion Șenchea, care a fost chemat apoi în Septemvrie 1903 să-l reprezinte în comitetul central al Partidului, convocat în vederea unor hotărîri de o covârșitoare însemnătate pentru conduita politică a neamului românesc din Ardeal, după cum se vede și din următoarea scrisoare a d-lui Dr. Aurel Vlad, adresată prețedintelui P. N. R. din Făgăraș:

Frate Șenchea,

Dr. Vaida îmi scrie, că pe 9 Septembrie va fi convocat comitetul central la Sibiu și fiindcă după informațiunile sale de astădată se vor pertracta chestiuni de supremă importanță pentru politica noastră în viitor, m'a rugat ca să te invit special și să te rog cu insistență, ca să te prezentezi la ședință.

Sperând că nu vei pregeta a te prezenta pe 9 la Sibiu, te salut cu drag și la revedere al tău sincer

1 Septemvrie 1903. Dr. Aurel Vlad

Odată cu înființarea clubului partidului național român, Făgărașul reintră în arena vieții publice și începe o serie întreagă de lupte atât în alegerile parlamentare cât și cu ocazia celorlalte manifestări de ordin politic, cultural și bisericesc.

In alegerile dietale care au urmat curând după organizare, Românii s'au prezentat cu candidatul lor Ion Șenchea. Lupta electorală a fost grea și mai ales inegală. Ungurii au luptat cu toate mijloacele, iar Românii nu erau încă bine închiegați într'un front unic. Apoi sistemul electoral

cenzitar răsturnà echilibrul forțelor în favorul ungurilor, deoarece prea puțini români aveau atunci drept de vot. Cum erà și firesc în atari împrejurări, candidatul Românilor a căzut. Totuș rezultatul moral și politic al acestui prim examen electoral a fost satisfăcător pentru Români, deoarece le-a întărit conștiința națională. De acì înainte se puteau scontà rezultate pozitive, pe care desigur că nu în marasmul pasivității le-ar fi putut obține românismul.

Inființarea presei românești. Dela o vreme s'a simțit la Făgăraș lipsa unei gazete românești, care să fie o adevărată tribună prin care să se dea glas tuturor nedreptăților ce le cășunà Românilor din ținutul Făgărașului stăpânirea; să susțină și să intensifice pe de altă parte acțiunea P. N. R. și să desăvârșească educația politică a țărănimii. Această nevoie erà cu atât mai simțită, cu cât Ungurii începuseră a face prozeliți printre Români, convertindu-i la ideea unui alt partid politic român mai moderat (« partidul moderat român »). Pentru a înlăturà orice confuzie între această politică defetistă și politica tradițională a Românilor ardeleni, erà neapărat nevoie de o gazetă. Astfel datorită sforță-

Fig. 772. Biserica Brâncoveanu. Zidită de Principele Brâncoveanu în anul 1697. Deasupra ușii dela intrare este săpată în piatră pajura Țării Românești. Astăzi este biserică greco-catolică.

rilor comune ale d-lor Dr. Octavian Vasu, Dr. Nicolae Șerban, Dr. I. Șenchea și Constantin Pop a apărut în 1907 cea dintâiu foaie românească din Făgăraș, « *Foaia Oltului* », având ca program: « Apărarea multelor interese publice românești ale populațiunii din comitatul Făgăraș și în împrejurime ». Gazeta aceasta însă a părăsit mai târziu atitudinea curajoasă dela început, abătându-se dela programul P. N. R. Acesta a scos apoi în locu-i o altă gazetă: « *Olteanul* », care a apărut până în ajunul intrării armatei române în cetatea Făgărașului și a fost o adevărată tribună a intransigenții românești. O dovadă: în numărul 30 din 24 Iulie (6 August) 1916, « *Olteanul* » a avut curajul să publice următoarea notiță: « *Voivozii în Castelul din Făgăraș* », al cărei text a fost tăiat de cenzură. Aluzia la venirea Românilor erà destul de transparentă.

Pe aceà vreme de cumplită urgie a șovinismului maghiar nu se mai puteà scrie decât mascat, ca să se înconjure vigilența cenzurei. Reproducem drept exemplu concludent în această privință articolul următor publicat în « *Olteanul* » din 1914:

Seceriș din 1916 — « Pe la noi secerișul e în toiu. Câmpiile aurii dispar unele după altele sub coasele și secerile ascuțite ale harnicei și neostenitei țărance române.

Câtă bucurie între atâtea griji năpraznice: o slabă rază de veselie în grelele zile de răstriște și nedumerire de astăzi. Atras de strălucirea plină de farmec a unor zori limpezi, ieșisem la marginea

liniştită a satului, care trăià ultimele clipe de odihnă recreatoare. Adierea lină şi dulce a vântului răcoritor, scoborât de pe colinele pline de frumuseţi, mână în valuri nesfârşite marea de spice bogat încărcate a grânelor mănoase.

In mijlocul acestei mări de aur, semn al bogăţiei şi al belşugului dorit, răsare ca o pată o masă veştedă, încâlcită, ce băteà în galben. Polomidă obraznică, chiar în formă de polip, mătrăgună otrăvitoare, mărăcini veninoşi, cu o floare roşie pe cap, scăeţi acăţoşi şi tot felul de buruieni rele, năpădiseră părăginitul lan. Abià ici colea pe răzleţele răzoare se mai vedeà rătăcit câte un spic bogat, înalt şi mândru, încărcat cu fructe bune şi alese, care însă ruşinat de vecinătatea în care ajunsese, îşi plecà capul întristat în altă parte.

Ce sălaş minunat pentru tot neamul de dobitoace.

Broscoi mari, cu ceafă lată, scurtă şi otovă, roşii pe burtă, aşteptau cu gurile lat căscate, să le cadă în gâtletul larg fără înghiţitoare, vreo muscă tărbăcită de mirosul greu al buruenilor ameţitoare. Hârgoci mici şi mari, tineri şi bătrâni, veşnic nesăţioşi, cu gurile din fălci golite, priveau cu îngrijorare în toate părţile unde pot aflà prada lor necesară.

Cârduri de corbi flămânzi, negri la suflet ca şi la pene (aluzie la jandarmii unguri N. A.), făceau ocoale în roate mari, mânaţi de toate părţile lumii de mirosul pradei bogate.

Chiar şi fricoşii iepuri, cu ochi de sânge, ascunşi prin loboda deasă, începură a-şi ridicà urechile şi a face din nas cu mulţumire, pe când sprintenele năpârce zăceau încolăcite sub frunzele late de brusturi, în mirosul îmbătător al bozilor, pândind după vreun şoricel mititel, rătăcit din păcate în calea lor funestă.

Bufniţe cu ochii înholbaţi şi cucuveice cu glas ascuţit, prevestitoare de pacoste şi moarte, — gonite de dorul instinctului de pradă —, părăsiră deodată întunericul orb al unei vieţi întregi şi se cocoţară pe un măceş din mijlocul lanului.

Reptile de tot felul, necunoscute, ne mai auzite şi ne mai văzute, părăsiră deodată vizuinele lor ascunse şi neştiute, dând năvală cu lăcomie nestinsă asupra lanului rămas fără stăpânire.

Deodată se ridică dintr'o tufă stufoasă de mărăcini cu lungi ghimpi, ţinând o nuia într'un picior, un vulpoiu bătrân şi viclean, cu ochi încercuiţi, chiar aşà cum se vede pe tablourile vânătoreşti, ducând la groapă pe iscusitul vânător — şi'n jurul căruia jucà lătrând necontenit, o şarlă mică de şacal —, care-i lingeà des labele-i păroase, şi aruncând o privire scrutătoare şi poruncitoare asupra amestecului ciudat de bidigănii urâte, cari stăteau smirna, uitându-se la el cu nişte guri mari şi larg căscate şi cu foale pocâltite, le zice disprețuitor cu glas de stentor, dând îngâmfat din coada-i plină de scăeţi: « Prada e bogată, aveţi ce roade, iar când veţi gătà, vă veţi roade unii pe alţii.

Şi dispare în culcuşu-i de puf. . .

Erà lanul unei amărâte biserici ortodoxe române naţionale ».

Articolul a fost scris de Ion Şenchea.

Marea manifestaţie politică din 1907. In 1907 guvernul maghiar a adus în discuţie un proiect de lege pentru salarizarea învăţătorilor, — proiect care ameninţà grav interesele culturii şi învăţământului elementar al poporului român. Fireşte, acest moment nu a fost lăsat să treacă, fără ca Românii din Făgăraş să nu se mişte. Astfel fruntaşii români au convocat pe ziua de 2 Aprilie 1907 o impozantă adunare poporală de protestare contra acelui proiect. La adunare au participat vreo 5—6000 de poporeni şi a fost un măreţ prilej de manifestare politică. Sala « Lauritsch » din Făgăraş n'a cuprins decât o infimă parte a poporului, care s'a adunat în piaţa oraşului manifestând tot timpul. Notarii şi învăţătorii au lipsit, fiind obligaţi din oficiu să rămână la posturi. Erau, aproape numai popor şi puţini « nădrăgari ».

In aceeaş zi a avut loc şi Sinodul preoţilor. După terminarea şedinţei, preoţii greco-catolici în frunte cu vicarul arhiepiscopesc, Rever. Iacob Macaveiu şi preoţii ortodoxi în frunte cu şeful tractului, Rever. Nicolae Borzea, au parcurs străzile oraşului, tot doi cu doi, până la locul adunării şi au fost aclamaţi de mulţime.

Moment de rară emoţie sufletească!

La adunare au vorbit, pe rând, cu înflăcărare, Dr. Ion Şenchea, Dr. Octavian Vasu şi Dr. N. Şerban, arătând cu toţii neajunsurile proiectului de lege al contelui Apponyi şi primejdia ce o

reprezentà pentru școlile confesionale și pentru autonomia bisericilor naționale, pe care le pune la discreția « solgobirăilor, jandarmilor, finanților etc. ».

Adunarea a adus la sfârșit următorul

PROIECT DE REZOLUȚIE

Românii din țara Oltului (cercul Făgărașului și al Arpașului) întruniți în adunare poporană la 2 Aprilie 1907 st. n. în Făgăraș, după o discuție serioasă asupra proiectului despre salarizarea învățătorilor dela școlile poporale, confesionale și comunale, au adus următoarea

HOTĂRIRE

Deoarece din proiectul de lege despre salarizarea învățătorilor dela școlile normale și comunale, înaintat prin ministrul de culte Camerei Deputaților, se vatămă adânc drepturile autonomice asigurate prin legi fundamentale, ale bisericilor românești de a înfiinţà și susţineà școli cu limba lor și de a dispune liber asupra acestora; deoarece prin aceasta se ţintește scoaterea limbei românești, la care ţinem mai mult ca la viața noastră, din școlile noastre confesionale și comunale, făcute și susţinute din munca și averea poporului român, și înlocuirea ei cu limba ungurească, prin urmare se ţintește desbrăcarea naționalităților nemaghiare de limba, legea și obiceiurile străbune, deci maghiarizarea lor meșteșugită, ceeace nici când nu se va puteà ajunge, căci e contra legilor dumnezeești, a legilor firești și a dreptului natural;

deoarece prin proiectul acesta de lege se face cu neputință copiilor de școală a-și câștigà în limba lor, cu care s'au născut și au crescut, cunoștințele de lipsă pentru viață și pentru desvoltarea și înaintarea lor culturală, morală, bisericească și patriotică și astfel este amenințată și împiedecată nu numai limba și legea noastră românească, ci înaintarea culturală a majorității nemaghiare *a locuitorilor patriei noastre;*

deoarece noi Românii, cei mai vechi și mai credincioși fii ai patriei noastre comune, unde aproape de 2000 de ani am trăit ca Români și creștini, jertfindu-ne în toate vremurile sângele și averea noastră pentru tron și patrie, voim și suntem hotărîți, ca pe pământul nostru strămoșesc să trăim și mai departe ca Români adevărați și creștini buni cu limba, legea și datinile noastre străbune, în bună înțelegere cu ceilalți compatrioți, având aceleași drepturi și aceleași datorințe;

deoarece proiectul acesta, fără a-și ajunge scopul, impune sarcini nouă și grele, insuportabile poporului și va produce numai ură, vrajbă și neînțelegeri între diferitele popoare din patrie și aduce nemulțumire naționalităților nemaghiare, ceeace este în detrimentul iubitei noastre patrii comune și al tronului, față de care totdeauna am fost și suntem cu credință și alipire neclintită;

protestăm sărbătorește și din toate puterile înaintea lui Dumnezeu și a lumei contra acestui proiect de lege și pretindem ca să fie retras.

Exprimăm mulțumită și încredere arhiereilor români ca capi naturali ai noștri pentru pașii făcuți întru apărarea bisericii și școalei noastre și cerem să continue cu toată energia lupta; în caz de lipsă să ducă plânsorile noastre înaintea Tronului;

iar dacă glasul arhiereilor și al poporului român ar rămâneà neascultat, cerem ca capii noștri bisericești, în fața pericolului ce ne amenință neamul și în interesul solidarității naționale bisericești, să facă pașii de lipsă, ca poporul român de sub coroana sfântului Ștefan să se închege într'o singură biserică națională românească;

exprimăm deplină încredere și mulțumită deputaților noștri naționali din Dietă, ca conducătorii chemați și încrezuți ai noștri pentru lupta bărbătească ce o poartă în Dieta țării întru apărarea drepturilor și intereselor neamului nostru. Vrem ca să lupte mai departe cu toate mijloacele constituționale pentru a zădărnicì ca proiectul să devină lege;

în caz când totuș proiectul ar ajunge lege, decât ca noi să purtăm sarcina unor școli, care au menirea a fi spre pieirea noastră, cerem ca mai bine să fie toate sistate;

cerem dela arhiereii și deputații noștri, ca având în vedere gravele interese ale neamului nostru, să convoace cu toții o mare adunare generală a întregului neam românesc de sub coroana Sf. Ștefan.

Pretindem însă ca Statul să dea conform legilor ajutor şcolilor confesionalei însă, fără nici o ingerinţă şi fără nici o restricţiune, punându-le la libera dispoziţie a autorităţilor superioare bisericeşti;

cerem introducerea votului universal fără restricţiune şi votizarea secretă prin comune, cerem libertatea presei şi a întrunirilor publice, precum şi introducerea dării progresive, tot atâtea legi, care corespund dreptăţii, dreptului şi datorinţelor pe care toţi cetăţenii egal le suportăm.

La sfârşitul adunării au avut loc manifestaţii delirante, în avântul cărora s'a înoit legământul de luptă între cărturarii conducători şi poporul care strigà: « Să trăiască domnii noştri, drăguţii ».

In această adunare poporul din Ţara Oltului, a dat o admirabilă probă de maturitate şi ţinută politică, dovedind că erà pregătit pentru acţiuni şi mai mari.

Alegerile sângeroase din 1910. In 1910 au avut loc alegerile generale de deputaţi în Ungaria. Comitatului Făgăraş i-a revenit şi cu ocazia acestor alegeri greul luptei electorale. Guvernul maghiar şi-a dat bine seama de greutăţile ce va întâmpinà în acest cel mai românesc judeţ din Ardeal, deaceea şi-a concentrat aici toată iscusinţa şi toate mijloacele de combatere şi de persuasiune. Un aparat electoral de primul ordin erà la dispoziţia comitelui suprem de Făgăraş (Prefectul), Széll József; campania s'a desfăşurat într'o atmosferă încărcată de patimă şi dintr'o parte şi din alta. Autorităţile se străduiau din răsputeri să câştige majoritatea voturilor cu ajutorul agenţilor adminis traţiei. Insuş prefectul Széll umblà din comună în comună după voturi, el, nobilul care pentru nimic în lume n'ar fi stat de vorbă cu *valahii* în alte împrejurări!

Lupta a fost grea fiindcă ambele tabere au angajat în luptă forţe redutabile; în cercul Arpaşului de jos candidatul P. N. R. a fost d-l Dr. Vaida-Voevod, având ca adversar pe d-l G. Urdea, guvernamental (de unde şi zicala populară: « Sus cu Vaida, jos cu Urdea »); în cercul electoral Făgăraş a fost candidat d-l Niculiţă Şerban, iar din partea guvernului un oarecare Werner Gyula.

Campania electorală a deschis-o candidatul guvernamental Werner, ajutat de funcţionarii dela domeniile Statului, de pretori şi de funcţionarii dela prefectură, precum şi de alţi agenţi electorali (kortesek). Aceştia erau susţinuţi şi apăraţi de jandarmi, fără protecţia cărora nu îndrăzneau a face nici un pas la sate.

Peste tot s'a dat ordin în alegeri să i se facă lui Werner porţi de triumf şi să se trimită în calea lui călăreţi dintre românii cumpăraţi cu bani. S'au trimis înainte până şi care cu furaje pentru caii dela trăsurile utilizate în propagandă de către agenţii oficialităţii.

Românii din comuna Şinca-Veche le-au ţinut drumul şi au răsturnat toate carele cu furaj în şanţul şoselei. Acesta a fost semnalul încăerării.

Prima adunare guvernamentală a fost în comuna *Râuşor*, unde s'a adunat tot satul, bărbaţi, femei, bătrâni şi copii, într'o perfectă ordine de luptă; rândul prim l-au ocupat femeile cu copiii în braţe şi înarmate cu ouă clocite; după ele au urmat bărbaţii având o grămadă de pietre ascunse. La un semn dat bărbaţii, — alegători sau nu —, au început să arunce cu pietre în candidatul guvernului şi însoţitorii săi, cari, până să intervină jandarmii, au fost nevoiţi să se refugieze.

A doua adunare au ţinut-o la *Ileni*, unde asemenea au eşuat. Aici cei câţiva călăreţi comandaţi întru întâmpinarea candidatului guvernului, au fost bătuţi în trecerea prin comună, de către ilereni, cu ouă luate de sub cloşti. Cei mai mulţi au fost siliţi să se întoarcă din drum, iar ceilalţi au fost împroşcaţi cu ouă şi bătuţi cu pietre.

In faţa şcoalei din Ileni, unde se ridicase o poartă de triumf pentru Werner — (care în realitate i-a folosit d-lui Vaida a doua zi, când a fost ridicat sus cu multă însufleţire de către alegători şi de unde le-a ţinut o cuvântare) — propagandiştii guvernului au fost alungaţi de o ploaie de pietre aruncate din curtea şcolii de către săteni şi au fost siliţi, atât candidatul cât şi kortes-ii, să fugă cu trăsurile lor prin grădinile oamenilor şi să se ascundă pe câmp prin semănături.

Tot la Ileni numai norocul a făcut ca jandarmii să nu împuşte într'un grup numeros de ţărani, cari îi provocaseră, încercând să-i dezarmeze. . .

Mai tragic a fost desnodământul în comuna *Mărgineni*. Aici s'a dat ordin brigadierilor silvici să facă o poartă de triumf candidatului guvernului. Tocmai când poarta a fost terminată, s'au prezentat

sătenii și fără multă vorbă, au stricat-o. Brigadierii au cerut atunci ajutorul jandarmilor, iar aceștia ațâțați și de brigadieri, au făcut uz de armă, împușcând în mulțime. Trei flăcăi cari nici nu erau alegători, au căzut morți pe loc și alți câțiva alegători au fost răniți. Vestea masacrului dela Mărgineni a agitat și mai mult spiritele și a sporit revolta populației din jur.

Ungurii, de frică, n'au mai îndrăznit să mai facă vreo propagandă în alte comune.

Inmormântarea s'a făcut la Mărgineni într'o atmosferă de doliu național, participând la ea peste 5.000 de țărani din satele învecinate și fruntașii lor, printre cari și vajnicul luptător, d-l Dr. Al. Vaida-Voevod.

Guvernul a împărțit bani prin primari. Când și unde a putut corupe, a corupt. Românii au rezistat însă contra acestei ademeniri. Astfel ni s'a povestit un caz: cantorului Milea din Ileni i-a dat pretorul Herszény 5 zloți (10 lei) ca să voteze pe Werner.

Când a votat cantorul, pretorul care îi dăduse banii erà de față și văzându-l că a votat pe candidatul român, l-a apostrofat la ieșire cu următoarele cuvinte: «măi, calicule, tu păcălit la

Fig. 773. Cetatea Făgărașului. A fost clădită pe ruinele unei cetăți romane din timpul împăratului Augustus de către Principele Transilvaniei Ladislau Apor și întărită de regele Ungariei Ludovic cel Mare, apoi reconstruită în forma ei de azi de către Principele Gabriel Bethlen. Aici a avut reședința și familia lui Mihai Viteazul în 1601.
Numirea de «Făgăraș» derivă din cuvântul unguresc «fa» (lemn) și «garas» (bănuț), adică bani de lemn cu cari au fost plătiți zidarii cetății.

mine . . .». Pe dată însă și primì răspunsul cantorului: «ce mă faci calic, doar eu nu mi-am vândut moșia, ca tine . . .».

Candidații partidului național român au ieșit biruitori, d-l Vaida-Voevod la Arpașul de jos și d-l N. Șerban în cercul Făgărașului.

Incă un amănunt demn de reținut este următorul: D-l Vaida adusese cu sine în campania electorală dela Făgăraș pe un tânăr aprig de fire și isteț la minte, care a luat parte activă în propaganda electorală. Pe acest tânăr, d-l Vaida l-a recomandat lui Ion Șenchea, ca un element de valoare, care îi poate fi de folos în acțiunea politică a P. N. R. din județul Făgăraș.

Tânărul erà studentul *Aurel Dobrescu*, — temutul luptător naționalist de mai târziu —, care a activat după unire tocmai la Făgăraș, unde din 1910 descoperise terenul politic corespunzător însușirilor sale personale.

Luptele din sânul congregației județene Activitatea politică a Românilor a continuat după alegeri atât în Dieta din Budapesta, prin cei doi deputați ai Făgărașului, cât și acasă în sânul

Congregaţiei judeţene, care de fapt erà un consiliu judeţean compus din virilişti (cei cari plăteau impozite mai mari către Stat) şi membri aleşi. Fruntaşii români au apărat cu îndârjire drepturile poporului şi în acest for. Adeseori ei vorbeau româneşte în şedinţele Congregaţiei, bazaţi şi pe tradiţie. Se ştie că după absolutismul austriac Comitatul Făgăraş a decretat cel dintâiu limba românească drept limbă oficială a sa, în dregătoriile publice.

In prima şedinţă a Congregaţiei, ţinută după alegerile generale din 1910, prefectul Széll a propus la vot o moţiune de încredere în guvernul Tisza. Opoziţia partidului naţional român condusă de către Ion Şenchea, Octavian Vas şi N. Şerban, a protestat energic împotriva acestei propuneri şi în numele membrilor români ai Congregaţiei şi a tuturor Românilor din Comitatul Făgăraş a propus votarea unei moţiuni prin care declarà că: « Românii n'au nici un motiv de a fi cu încredere faţă de prim ministrul Tisza »! In urma acestei propuneri a lor, li s'a retras Românilor cuvântul, iar d-l Şerban a fost amendat şi fără nici o altă discuţie prefectul a cerut votarea încrederii în guvern. Atunci membrii români, ca electrizaţi de un semn magic, s'au ridicat în picioare şi dintr'o pornire spontană au izbucnit cu toţii:

« Deşteaptă-te Române, din somnul cel de moarte
In care te-adânciră, barbarii de tirani . . . »

Ungurii, speriaţi, au părăsit imediat sala de şedinţă şi astfel fu zădărnicit încă un act de sfidare la adresa poporului român.

Această atitudine din Congregaţia judeţeană a stimulat şi mai mult elanul populaţiei române şi sentimentul ei de solidaritate naţională.

Congregaţia erà micul parlament judeţean. In sânul ei Românii ajungeau mai repede la glas, decât aiurea unde nu erau ascultaţi. Fruntaşii români s'au răfuit de atâtea ori cu stăpânirea în aceste congregaţii. Redăm aici, cu titlu de document un pasagiu dintr'un discurs al inimosului Şenchea, rostit într'una din şedinţele Congregaţiei judeţului Făgăraş:

« Am auzit la multe ocaziuni, făcându-se din această parte (din partea celor aplicaţi a se împăcà cu ungurii N. A.) multă paradă, cu fraza banală de « frăţietate şi bună înţelegere » cu fraţii Maghiari, etc. Dar oare o adevărată bună înţelegere şi sinceră frăţietate poate să se facă numai pe baze de lege, drept şi dreptate. Să i se dea fiecărei naţionalităţi, ce-i compete, în patria noastră comună, după numai avere şi cultură, în toate ramurile vieţii de Stat, asigurându-i-se şi sprijinindu-i-se libera desvoltare ca naţionalitate pe toate terenele şi atunci frăţietatea şi buna înţelegere vine dela sine. Până când însă unul e stăpân pe toate, până când nu numai că nu te lasă să înaintezi şi să te desvolţi cum se cade nici din puterile tale, ci îţi pune piedeci şi te şicanează, vrea să te paralizeze cu totul ca popor român, până atunci toate frazele de « frăţietate şi bună înţelegere » sunt false şi neadevărate, cari sună în pustiu, cari nu vor aflà răsunet, nu vor puteà pătrunde în inima poporului român. Cu fapte şi numai cu fapte se poate face frăţietatea şi buna înţelegere cu fraţii maghiari şi acestea trebuie să vină de acolo unde este puterea. Deci să nu le îmbiem fără nici un înţeles şi bază, ca pe o marfă ieftină jidovească ».

Iată cum cugetau bărbaţii politici ai Ardealului robit; clar şi fără compromisuri. In zadar căutà Tisza să capteze pe Români pentru pace şi înţelegere, câte vreme nu se conformà acestui punct de vedere drept, apărat cu toată înţelepciunea şi de către d-l *Iuliu Maniu* în faimoasele tratative avute cu contele Tisza prin anii 1913—1914.

In 1914 Românii luaseră în Congregaţia judeţului Făgăraş o atitudine mai dârză. Astfel tot Şenchea care erà purtătorul de cuvânt şi de faptă al opoziţiei, a atacat viguros pe prefectul Széll, reproşându-i pe faţă că nu îşi respectă lozinca de legalitate şi dreptate, pe care o anunţase cu prilejul instalării sale în scaunul comitatens, ci că a introdus un regim de teroare în judeţ: « în locul legii suliţa jandarmului şi în loc de dreptate persecuţii, şicanări din răsbunare şi ură ». In aceeaş şedinţă tot el a abordat chestia naţională, evocând în limba românească, figurile lui Horia, Cloşca şi Crişan, luptele dela 1848 cu marea adunare poporală de pe Câmpia Libertăţii şi a veştejit în cuvinte aspre persecuţia guvernului maghiar contra şcolii şi contra bisericii româneşti, pentru ca să încheie apoi cu apostrofa:

« Nu putem aveà încredere în nici un guvern maghiar până ce națiunea română nu va fi recunoscută ca factor politic autonom ».

Această ținută mândră și eroică, trebuià să-i fie mai târziu fatală lui Ion Șenchea.

Făgărașul și intrarea României în răsboiu. Vestea intrării României în răsboiu a electrizat inimile tuturor Românilor din Țara Oltului: « Vine România, vine România » erà cuvântul care fluturà pe toate buzele. Armata română a fost primită pretutindeni cu o însuflețire indescriptibilă. Numai cei cari au avut fericirea să vadă cu ochii lor și să trăiască aevea momentul întâlnirii fraților ar puteà tălmăcì în parte emoția sfântă care i-a cuprins pe toți. Satele de pe Valea Oltului au îmbrăcat din aceà clipă haina de sărbătoare. Trupele României au intrat în cetatea Făgărașului în aclamațiile mulțimii și bătute cu flori. . .

După ocuparea orașului, Românii cari au rămas acasă și nu au ascultat ordinul de a se retrage în Ungaria, au intrat în serviciul armatei. In Făgăraș s'a constituit o gardă națională (consiliul orașului) care a primit dela comandamentul oștirii române, administrația comunei.

Primul consiliu al orașului a fost constituit de către *Dr. Perția*, vicarul unit *Iacob Popa*, *Dejenariu*, *Derlogea*, *Poparad*, etc., având ca primar pe Dr. *Liviu Pandrea* și ca șef al poliției pe Dr. *Victor Pralea*. Toți aceștia după retragerea armatei române s'au refugiat în Moldova. Aici bravul și neuitatul Dr. Perția a intrat în armată ca medic maior, unde a servit cu abnegație până în 1917, când molipsindu-se de tifosul care decimà pe atunci armata, a murit pe câmpul datoriei. Astăzi o stradă din Făgăraș îi poartă cu cinste numele.

Două eroine. In cursul luptelor de pe frontul dela Făgăraș s'au distins printr'un act de bravură două românce. Anume *Maria Manciullea* și *Lucreția Ganjea* din comuna Pârâu, cari în noaptea de 2—3 Septemvrie 1916 punându-se în fruntea trupelor din Reg. 30 Muscel, le-a arătat într'o ploaie de gloanțe, potecile mai puțin adânci cunoscute de ele. Datorită acestui concurs a putut acel regiment să treacă apa și să cadă în spatele inamicului întărit în tranșeele de sub malul drept al Oltului. Regele Ferdinand le-a decorat mai târziu pentru curajul lor cu « Virtutea militară ».

Martirizarea lui dr. Ion Șenchea. După declarația de răsboiu a României, fruntașii români au fost puși în stare de legitimă suspiciune și somați să se retragă în interiorul Ungariei. In special a fost urmărit Ion Șenchea, de sigur pentru atitudinea lui intransigentă din viața publică dinainte și din timpul răsboiului și pentru faptul probabil că și-a trimis fiul — pe atunci elev în clasa VIII la liceul « Andrei Șaguna » din Brașov —, peste munți, în România, ca să se înroleze ca voluntar în armata română. In adevăr *voluntarul* ardelean *Aurel Șenchea* a ascultat porunca tatălui ca să moară ca un erou la Turtucaia.

Tipicul exemplar de rassă, care a fost Ion Șenchea, n'a vrut să se « refugieze » în Ungaria. Conștiința lui îl oprì pe loc. Dar într'o bună zi când trupele române se pregătiau în tabăra dela Toderița pentru marșul asupra Făgărașului, — Șenchea a fost acostat în piață de o patrulă de jandarmi, care i-a pus în vedere să « plece » căci altfel va fi împușcat! Șenchea le-a răspuns pe loc: « *Dacă mă veți împușcà pe mine, cu asta nu vă veți puteà mântuì patria!* » Ion Șenchea a trebuit totuș să plece, fiind silit de jandarmi. El a fost transportat de un căruțaș din comuna Voila. La Sighișoara a fost pus în libertate cu îndrumarea de a se retrage în interior. Firea sa neastâmpărată l-a readus în calea primejdiei. Nu îl lăsà inima pe Șenchea să dezerteze dela postul datoriei, așà cum el înțelegeà să și-o facă, adică să rămână lângă popor și să-i fie spre ajutor la nevoie. Scăpat de sub supravegherea jandarmilor s'a întors cu acelaș țăran din Voila, cu intenția să treacă frontul unguresc la ai săi. Insă ochii vigilenți ai unei patrule de jandarmi l-a descoperit și în fânul din căruță în care se ascunsese. Fu dus împreună cu țăranul vizitiu la postul dela școala din comuna Galați. Aici urmà să fie pus în libertate de către căpitanul de jandarmi Sikorszky, care îl cunoașteà, dar probabil în urma intervenției inopinate a colegului său de barou *Taglicht*, improvizat pe front în ofițer, Șenchea a fost pus sub o puternică pază și închis într'o cameră din localul școlii. In aceeaș noapte a fost condamnat la moarte de către căpitanul Sikorszky, și fără nici o cercetare și fără să i se dea posibilitatea măcar de a se apărà, a fost târît într'o vâlcea necunoscută din apropierea satului

și executat. Aceeaș soartă a avut-o și nefericitul țăran Iacob Gabor, din comuna Voila, care a transportat pe Şenchea. Ambii au fost condamnați pentru *« crimă de trădare de patrie! »*. Curtea Marțială din Budapesta a anunțat în 1917 printr'o decizie primăria comunei Galați,—locul execuției — că: « Dr. Şenchea János hazaárulásért agyonlövetéssel halálra büntettett ». Cu introducerea acestei mențiuni în matricola morților s'a terminat toată ceremonia martirului care a fost Şenchea. Trupurile lor au fost îngropate pe dealul Galaților. Nici până astăzi nu s'a dat de oseminte. Imprejurările certe în care s'a consumat acest atentat mișelesc nu se cunosc. Totuș sunt unele mărturii întâmplătoare. Iată de pildă cum rezumă Păr. Nicolae Aron, din Galați, mărturisirea făcută de unul din actorii sinistrei execuții a lui Şenchea, fostul jandarm Fehér Marton, din compania lui Sikorszky,—care a fost ascultat la școala din Galați cu prilejul cercetărilor făcute în 1922 în cauza asasinării lui Şenchea:

« Am stat și eu pe un scaun în cancelaria din școala noastră din Galați, în vara anului 1922, când s'a luat un proces-verbal în cauza omorîrii lui Şenchea, și am auzit pe martorul, un ungur din Săcele, carele spuneà: Din școala aceasta, unde au fost deținuți, în anul 1916 prin Septemvrie advocatul Şenchea și un voilean, cărăușul lui, aduși acești oameni de noi, jandarmi staționați în Galați dela trecerea peste Olt, acì în școală, în odaia primă de învățământ, unde au fost închiși sub grija căpitanului de jandarmi unguri Sicoțchi (Sikoszky) care ședeà acì în școală.

Fig. 774. Ioan Şenchea

« Intr'o noapte, o patrulă de 12 jandarmi, compusă din doi plutonieri (strajamești), doi sanitați, între cari eram și eu și opt feciori, jandarmi de rând, pe la ora unu după miezul nopții, l-au ridicat pe Dr. Ion Şenchea dimpreună cu căruțașul lui, un plugar din Voila, din odaia primă a școli din Galați, și legându-le ochii și poruncindu-le să nu vorbească nici un cuvânt, i-am dus apucând o depărtare de 100 de pași pe strada mare a Galațului, dela școală, spre miazănoapte, apoi am apucat pe o potecă (pe la trepte), ce duce din sat către răsărit, iară vreo 100 pași și am trecut Valea Galațului ce curge spre miazăzi în râul Olt și înfine ajungând în « Ostrov », câmpul de dincolode vale, pe o cărare, am mai mers iar vreo 100 de pași și acì am stat[1]). Dela cărare direcția spre miazăzi la vreo 100 de pași se făceà groapa acestor doi mucenici de către patru jandarmi, între cari un plutonier (strajamește) un sanitet și doi jandarmi de rând. In drumul lor dela școală și până în câmp, Dr. Şenchea, legat la ochi, întrebà, deșì îi erà interzis să vorbească: « Unde mă duceți? Unde mă duceți? » Iar acì, când patrula de 12 a fost avizată printr'un semn, că groapa încă nu egata, această patrulă stând din mersul ei — i s'au descoperit lui Şenchea ochii — și a observat într'o depărtare de 100 de pași lucind o lumină în întunerec, a cunoscut acum primejdia, că acolo i se săpà mormântul . . . și primind după o așteptare semnul, că pot venì, că groapa e gata, am purces cu victimele în fața gropii și acì eu (martorul din Săcele) în calitate de sanitet, am examinat groapacât e de afundă și m'am băgat mai întâiu eu în groapă și erà groapa destul de afundă, nu mă mai vedeau cei de afară, când eram înăuntru.

« *Ungaria nu se mai putea mântui nici prin crime* » Atunci — ieșind eu din groapă și sosind momentul de împușcarea primei victime, Dr. Ion Şenchea, acesta a cerut voie, să-și exprime ultima dorință înainte de moarte și nu i s'a dat, — unul din jandarmi l-a lovit cu pumnul în barbă, ca să i se încleșteze gura și din limbă i-a izvorît sânge.

[1]) După răsboiu, în timpul procesului deschis contra d-rului Samuel Taglicht, improvizatul camarad de trupă al căpitanului Sikorszky, s'au întreprins săpături în locurile indicate în depoziția lui Fehér Marton, fără să se fi dat însă de groapa lui Şenchea și a tovarășului său.

Cu toată stricteţea, cel care erà conducătorul patrulei a aflat dorinţa din urmă a executatului, ca portofelul cu banii ce-i aveà în buzunar, să-i predeà fiicei sale (Veturia N. A.). I s'au legat apoi ochii cu o batistă şi o singură împuşcătură la frunte, şi corpul i-a picat în mormântul pregătit. Arşanăle adunate de pe la oamenii din Galaţi, a doua zi dimineaţa au fost văzute de locuitori, pline de nisipul groapei. Voileanului, când i-a venit rândul să fie împuşcat, acesta a strigat cu plâns amar, să nu-l împuşte şi pe el, căci are copii şi rămân orfani şi că el nu-i vinovat, că a fost nu mai cărăuşul lui Şenchea. Dar n'a fost băgat în samă, acestuia i s'a aplicat mai multe împuşcături până a murit, — şi l-au rostogolit peste Şenchea în groapă — şi cu rocul lui Şenchea au fost acoperite ambele cadavre şi groapa a fost astupată ».

Aşà i-a fost dat să se sfârşească, vajnicului preşedinte al Partidului Naţional Român din comitatul Făgăraş. Cu el s'a stins o făclie care a luminat la grele răspântii drumurile neamului său şi a dispărut o energie şi o minte care ar fi mai adus mult bine pentru popor, dacă ar fi rămas în viaţă. Fără îndoeală Şenchea a fost alături de ceilalţi fruntaşi ai Românilor din Ardeal şi Ungaria, Vaida, Vlad, Goldiş, Mihaly etc. un admirabil conducător şi îndrumător al neamului. Jertfa vieţii lui, adusă pe altarul cauzei româneşti, a fost ofranda supremă pe care el a făcut-o naţiunii în chiar ceasul izbăvirii ei. Ion Şenchea, poate fi pe drept socotit martir al neamului alături de ceilalţi martiri ca Dr. Ciordaş-Ciurdariu, Dr. Bolcaş din Biharia etc.

Aceeaş soartă a împărtăşit-o şi tovarăşul întru gazetărie al lui Şenchea, *Constantin Pop*, redactorul responsabil al ziarului «*Olteanul*». Acesta a fost prins de jandarmii unguri de pe front pe când voià să treacă Oltul cu luntrea şi tăiat în mod îngrozitor cu baionetele. Cu viaţa a trebuit să plătească şi blajinul Const. Pop crima de a fi îndrăsnit să-şi urmeze porunca conştiinţei lui româneşti.

Şi când te gândeşti că pentru toate aceste nelegiuiri, Românii olteni aprigi la fire şi cu sufletul mistuit de nedreptăţile îndurate veacuri dearândul, nu au săvârşit nici un atac de răsbunare în timpul revoluţiei din Octomvrie 1918. Ce admirabil exemplu de stoicism! Nici un ungur nu a fost împuşcat de Români când aceştia ar fi putut s'o facă. Ei au uitat şi rănile proaspete încă şi umilirile şi întemniţările dela Cluj, Vatz şi Zalaegerszeg, unde atâţia preoţi, dascăli şi ţărani români s'au prăpădit cu zile sau au fost condamnaţi la zeci de ani de puşcărie şi chiar la ştreang, numai pentrucă ar fi pactizat cu «inamicul», adică cu armata României . . . Istoria nepărtinitoare va înregistrà de sigur felul cum s'au purtat unii şi cum s'au purtat ceilalţi la această răspântie a vremurilor.

Din toate aceste frământări, Făgăraşul, — sălaş de vechi tradiţii voivodale — se desprinde ca un focar de energie politică şi ca o citadelă a conştiinţei naţionale a poporului român din Ardeal.

REGIUNILE NATURALE ȘI UNITATEA BANATULUI ROMÂNESC

DE

G. VERGEZ-TRICOM

(VEZI VOL. I, PG. 183—198. FIGURILE DE-AICI ILUSTREAZĂ ACEL TEXT, DAR, SOSIND PREA TÂRZIU CA SĂ APARĂ LA LOCUL LOR, APAR IN ANEXĂ).

Fig. 715. Vederea unei «peneplene», la nord de masivul Semenicului

Fig. 716. Zona colinelor (în fund) și a teraselor marginale (în întâiul plan)

Fig. 717. Regiunea calcaroasă dintre Nera și Dunăre. Locuințe izolate și culturi în doline

Fig. 718. Port crașovean

Fig. 719. Vederea generală a Furlucului, în regiunea colinelor și a teraselor marginale

Fig. 720. Port bănățean din ținutul Caransebeșului

Fig. 721. Port de bărbați din ținutul Lugojului

Fig. 722. Port de femeie în ținutul Lugojului

Fig. 723. Sat din zona colinelor marginale

Fig. 724. Casă veche în zona colinelor marginale

Fig. 725. Sălaş (locuinţă pastorală vremelnică) din ţinutul colinelor marginale

Fig. 726. Tip de uliţă şi de locuinţă în basinul Vrăniuţ

Fig. 727. Tip de sat din câmpie (Vilagoş)

Fig. 728. Uliţă de sat din câmpie (Chisătău)

Fig. 729. Port bulgăresc dintr'un sat de Câmpie

Fig. 730. Tip de locuinţă din munte la Corneareva (Valea Bela Reca)

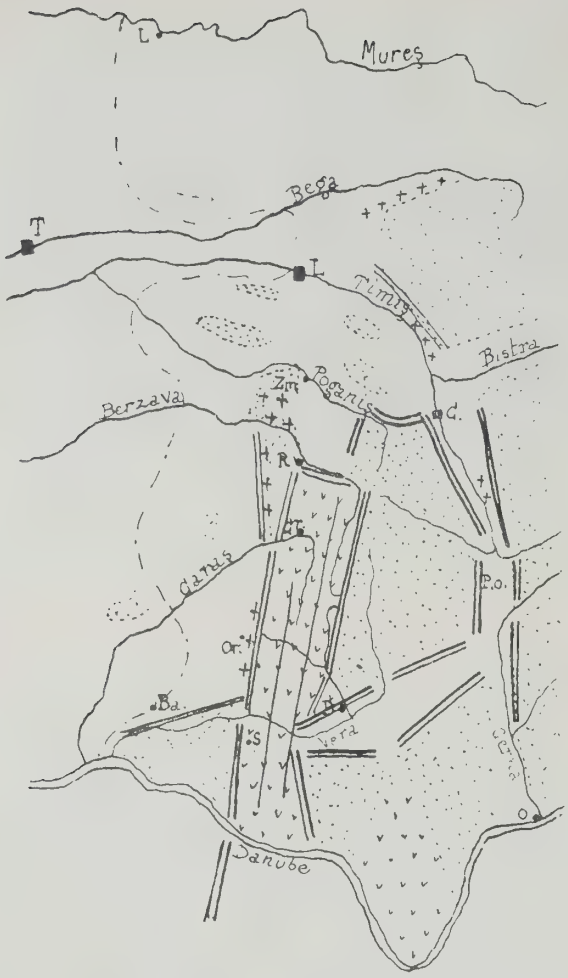

Fig. 731. Harta schematică a Banatului
Legendă:
:::: regiuni din terenuri cristaline
V V ,, calcaroase
= falii limite ale regiunii cristaline
— falii înăuntrul zonei calcaroase
— — — limita depozitelor de pietriş din zona Colinelor
T. = Timişioara. — L. = Lugoj. — C. = Caransebeş. — R. = Reşiţa — Cr. = Craşova. — P. O. = Poarta răsăriteană. — Or. = Oraviţa. — B. A. = Biserica Albă. — B. = Bozovici. — S. = Sasca. — O. = Orşova

Fig. 732. Regiunile naturale ale Banatului. Repartiţie schematică
1. Munte înalt. — 2. Munte calcaros. — 3. Munte jos. — 4. Regiunea colinelor. — 5. Câmpie. — 6. Depresiuni interioare

Fig. 733. Harta repartizării populaţiei în Banat. Fiecare punct arată un sat

E R R A T A

Timpul foarte scurt în care a trebuit să se tipărească o lucrare atât de întinsă, cu un cuprins atât de variat și de special, face ușor de înțeles un capitol cu îndreptarea greșelilor. Aceste greșeli sunt de două feluri: unele neînsemnate, pe care cititorul abiă le deosebește sau le îndreaptă singur; și altele care nedumeresc. Nu le vom amintì decât pe cele de-al doilea.

Tot aici e locul și pentru o lămurire de alt fel. Volumul al doilea a ieșit în ajunul serbărilor dela Alba Iulia într'un număr restrâns de exemplare. Cerute din toate părțile, ele s'au desfăcut numaidecât. Restul exemplarelor s'a tipărit însă după o nouă citire a textului, care a dus la înlăturarea unor scăpări, firește rămase dincolo, și la refacerea în unele părți ale lui, a studiului d-lui *Max Tschurl*: « Biserica regnicolară evanghelică C. A. (Confesiunea dela Augsburg) în cei din urmă zece ani ». N'am putut să ținem seamă în Errata de acest fapt, ceeace ar fi dus la înșirarea de îndreptări și schimbări privind numai pe câțiva, dar nici nu puteam să-l trecem sub tăcere. Intâii cumpărători ai volumului al doilea sunt rugați să ia cunoștință.

Vol. I	pag.	27	rând	24	de	sus	în	loc	de	*Căşeni*	să	se	citească	*Căşeiu*
»	»	27	»	30	»	»	»	»	»	*Ziutov*	»	»	»	*Zutov*
»	»	27	»	10	de	jos	»	»	de	*Alburnus=Maior Roşia*	»	»	»	*Alburnus Maior=Roşia*
»	»	27	»	6	»	»	»	»	de	*nelăsând pe unde*	»	»	»	*nelăsând semne pe unde*
»	»	32	»	16	»	»	»	»	»	*socotit*	»	»	»	*scris*
»	»	35	»	10	»	sus	»	»	»	*veacul al II-lea*	»	»	»	*veacul al XI-lea*
»	»	40	»	10	»	jos	»	»	»	*diecezanul zeului*	»	»	»	*diecezanul locului*
»	»	41	»	5	»	sus	»	»	»	*Chwar*	»	»	»	*Chioar*
»	»	44	»	33	»	»	»	»	»	*în introducerea*	»	»	»	*în traducerea*
»	»	49	»	15	de	jos	»	»	»	*Baia*	»	»	»	*Bața*
»	»	49	»	13	»	»	»	»	»	*Căşeni*	»	»	»	*Căşeiu*
»	»	49	»	13	»	»	»	»	»	*Scălişca*	»	»	»	*Sălişca*
»	»	49	»	12	»	»	»	»	»	*Oima*	»	»	»	*Vima*
»	»	49	»	12	»	»	»	»	»	*Subotin*	»	»	»	*Libotin*
»	»	49	»	11	»	»	»	»	»	*Băleni*	»	»	»	*Văleni*
»	»	49	»	10	»	»	»	»	»	*Cuirau*	»	»	»	*Chirău*
»	»	51	»	17	»	»	»	»	»	*Culu*	»	»	»	*Cuhe*
»	»	51	»	12	»	»	»	»	»	*pitindu-şi*	»	»	»	*uitându-şi*
»	»	77	»	14	»	»	»	»	»	*garnizoane în 12 oraşe militare*	»	»	»	*garnizoane militare în 12 oraşe*
»	»	79	»	15	»	sus	»	»	»	*intenția*	»	»	»	*intuiția*
»	»	86	»	2	»	»	»	»	»	*în ascuns*	»	»	»	*în scenă*
»	»	87	»	13	»	»	»	»	»	*Octomvrie*	»	»	»	*1 Decemvrie*
»	»	122	»	10	de	jos	»	»	»	*voluntarilor oştirilor româneşti*	»	»	»	*voluntarilor şi oştirii românești*
»	»	124	»	17	»	»	»	»	»	*Bobos*	»	»	»	*Doboş*
»	»	127	»	1	»	sus	»	»	»	*existența*	»	»	»	*experiența*
»	»	127	»	12	»	jos	»	»	»	*Kandletz*	»	»	»	*Kadletz*
»	»	135	»	18	»	»	»	»	»	*Jubois*	»	»	»	*Dubois*
»	»	137	»	8	»	»	»	»	»	*desrobire*	»	»	»	*zdrobire*
»	»	150	»	14	»	»	»	»	»	*ating*	»	»	»	*întrec*
»	»	151	»	13	»	»	»	»	»	*mai*	»	»	»	*mari*
»	»	151	»	25	»	»	»	»	»	*scot*	»	»	»	*scoate*
»	»	153	»	1	»	»	»	»	»	*varietate*	»	»	»	*vanitate*
»	»	212	»	12	»	»	»	»	»	*ochii*	»	»	»	*ochiuri*
»	»	212	»	12	»	»	»	»	»	*(op. cit. 9, harta 12)*	»	»	»	*(op. cit, 3, harta 12)*
»	»	213	»	1	»	sus	»	»	»	*(op. cit. 9, pag. 50)*	»	»	»	*(op. cit. 3, la pag. 212, pag. 50)*
»	»	213	Fig.	33			»	»	»	*de loc*	»	»	»	*de la*

ERRATA

Vol. I pag. 214 rând 8 de sus în loc de	*(op. cit. 8)*	să se citească	*(op. cit. 1, la pag. 212)*
» » 214 » 8 şi 9 » » » » »	*(10)* şi *(11)*	» » »	*(1)* şi *(2)*
» » 214 » 9 » » » » »	*(op. cit. 9,* pl. 3*)*	» » »	*(op. cit. 3, la pag. 212, pl. 3)*
» » 214 nota 3 » » »	*(Wegener, op. cit. 7)*	» » »	*(Wegener op. cit. 1 la p. 208)*
» » 216 nota 1 şi 2 » » »	*recurentelor*	» » »	*recurenţelor*
» » 216 nota 1 » » »	*(op. cit. 8)*	» » »	*Uhlig (op. cit. 1 la p. 212)*
» » 216 nota 1 » » »	*(op.cit.10)*	» » »	*(op. cit. 1 la pag. 214)*
» » 218 rând 11 de jos în loc de	*recifole*	» » »	*recifale*
» » 219 » 26 » » » » »	(11 şi 14)	» » »	*(2 pag. 214 şi 1 pag. 218)*
» » 220 » 12 » » » » »	*Sabrouri*	» » »	*Gabrouri*
» » 225 » 4 » » » » »	*op. cit., 10 şi 15*	» » »	*op. cit. 1 pag. 214, 2 pag. 218 şi 1 pag. 219*

» » 318 tabloul dela III. Repartiţia Solului. In loc de:

	Ardeal		Crişana		Maramureş	
	ha.	%	ha.	%	ha.	%
Terenuri agricole . .	1.540.225	26,90	857.254	41,1	386.204	24,2
Grădini de pomi . . .	92.562	1,62	26.276	1,2	12.110	0,8
Fâneţe	857.606	14,98	167.137	8,0	265.065	16,1
Vii	16.952	0,30	15.724	0,7	3.093	0,2
Păşuni	788.924	13,78	305.787	14,7	184.023	11,6
Păduri	2.205.169	38,52	583.865	28,0	685.217	43,0
Trestiş	2.296	0,04	3.870	0,1	2.669	0,2
Teren neproductiv, construcţii, drumuri, etc.	221.102	0,86	122.586	6,2	6.354	3,9
Total	5.724.836	100,0%	2.082.500	100,0%	*1.592.927*	100,0%

După situaţia din 1919 repartiţia solului în Ardeal şi Banat a fost:

	ha.	%
Terenuri arabile	3.285.402	32,15
Fâneţe	1.257.372	12,30
Vii	53.166	0,52
Păduri	3.644.727	35,66
Păşuni	1.258.862	12,36
Teren necultivabil, căi de comunicaţii, construcţii, etc.	720.466	7,05
Total . .	10.219.998	100.0%

să se citească:

	Ardeal		Crişana		Maramureş	
	ha.	%	ha.	%	ha.	%
Terenuri agricole . .	1.510.225	27,90	857.254	41,1	386.204	24,2
Grădini de pomi. . .	92.562	1,62	26.277	1,2	12.110	0,8
Fâneţe	857.606	15,98	167.137	8,0	265.065	16,1
Vii	16.952	0,30	15.724	0,7	3,093	0,2
Păşuni	788.924	13,78	305.787	14,7	184.023	11,6
Păduri	2.205.169	39,52	583.865	28,0	685.217	43,0
Trestiş	2.296	0,04	3.870	0,1	2.669	0,2
Teren neproductiv, construcţii, drumuri, etc.	221.102	0,86	122.586	6,2	6.354	3,9
Total	5.724.836	100,0%	2.082.500	100,0%	*1.544.735*	100,0%

ERRATA

După situaţia din 1919 repartiţia solului în Ardeal şi Banat a fost:

	ha.	%
Terenuri arabile	3.285.402	32,15
Fâneţe	1.257.372	12,30
Vii	53.166	0,52
Păduri	3.644.727	35,66
Păşuni	1.258.862	12,36
Teren necultivabil, căi de comunicaţii, construcţii, etc.	720.469	7,01
Total	10.219.998	100,0%

Vol. I	pag. 320	rând 5 de jos în loc de	*grapă*	să se citească	*groapă*
»	» 322	» 13 » sus » » »	*armonizează*	» » »	*amortizează*
»	» 325	» 14 » » » » »	*Olerndorf*	» » »	*Oberndorf*
»	» 338	la tablou » » »	*investibile*	» » »	*investite*
»	» 340	la tablou » » »	*investibile*	» » »	*investite*
»	» 341	rând 14 de jos » » »	*1923*	» » »	*1932*
»	» 344	5 » » » » » »	*« Şercaia Doamnei »*	» » »	*« Şercaia-Domeniu »*
»	» 347	la întâiul tablou » » »	total—*71 ha. 9375*	» » »	total—*71 ha. 9735*
»	» 391		Fig. 120. *Cal de munte*	» » »	Fig. 120. *Cal săsesc*
»	» 392		Fig. 121. *Cal săsesc*	» » »	Fig. 121. *Cal de munte*
»	» 437	în titlul graficului I	*1920 — 1926*	» » »	*1920 — 1927*
»	» 439	în titlul graficului III	*1921 — 25*	» » »	*1925 — 27*
»	» 478	rând 15 dela subtitlu	*Honicka*	» » »	*Hanicka*
»	» 535	» 18 de jos »	*Rodleavul de jos*	» » »	*Rodbav*
»	» 541	» 4 » » » » »	*«Staţiunilor climaterice din Ardeal»*	» » »	*«Staţiunilor balneo-climaterice din Ardeal»*
»	» 545	» 2 » » » » »	*mari arce*	» » »	*tabliere*
»	» 546	Fig. 153 » » »	*Viaductul telin*	» » »	*Viaductul Teliu*
»	» 546	Fig. 154 » » »	*Porta pun peste Someş (Cluj)căruc. oardlc de ripare*	» » »	*Podul nou peste Someş (Cluj). Cărucioarele de ripare*
»	» 548	rând 27 de sus » » »	*rezistenţă caracteristică adică 22 kgr*	să se citească	*rezistenţă caracteristică de 28 kgr. tonă; linia Ciurea-Bârnova are o mai mică rezistenţă caracteristică, adică 22 kgr.*
»	» 549	Fig. 156 de sus în loc de	*Linia Ilva II Mică-Vatra Dornei*	să se citească	*Linia Ilva Mică-Vatra Dornei*
»	» 549	rând 9 de jos în loc de	*Cojocna-Gara*	» » »	*Cojocna-Cara*
»	» 550	Fig. 157 » » »	*Linia Braşov-Nehoiaş. Tunelul telin. Staţificarea straturilor*	» » »	*Linia Braşov-Nehoiaş. Tunelul Teliu. Cutarea straturilor*
»	» 551	rând 7 de sus în loc de	*150 tone*	» » »	*400 tone*
»	» 551	» 24 » » » » »	*500.000 m²*	» » »	*500.000 m³*
»	» 551	Fig. 158 » » »	*Linia Braşov-Nehoiaş. Tunelul telin*	» » »	*Linia Braşov-Nehoiaş. Tunelul Teliu*
»	» 553	Fig. 160 » » »	*Linia Bumbeşti-Livezeni. Portalul din spre Bumbeşti (Evacuarea apelor dela capul portalului)*	să se citească	*Linia Bumbeşti-Livezeni. Portalul dinspre Bumbeşti (Evacuarea apelor dela capul portalului) al tunelului Pleşea.*
»	» 554	Fig. 161 în loc de	*Linia Braşov-Nehoiaş. Pereţii tunelului Telin, după săparea galeriei de înăuntru*	să se citească	*Linia Braşov-Nehoiaş. Pereţii tunelului Teliu, după săparea galeriei de înaintare*
»	» 555	Fig. 162 » » »	*Linia Braşov-Nehoiaş. Zilvien calotei tunelului Columbelul*	să se citească	*Linia Braşov-Nehoiaş. Zidirea calotei tunelului Columbelul*
»	» 559	rând 7 de jos în loc de	*Cojocna-Gara*	să se citească	*Cojocna-Cara*
»	» 559	» 5 » » » » »	*Cojocna Mare*	» » »	*Cojocna-Cara*
»	» 677	Tabloul I coloana 4	*87,07%*	» » »	*83,07%*
»	» 684	Tabloul XIII coloana 5	*2.317.115*	» » »	*2.317.015*

ERRATA

Vol. I	pag.	752	rând	18	de	sus	în	loc	de	*să se dea serviciilor Ministerului*	să	se	citească	*să se dea de către serviciile Ministerului*
»	»	752	»	23	de	jos	»	»	»	*unificarea administrativă considerată*	»	»	»	*unificarea administrativă nu trebuie considerată*
»	»	753	»	2	»	»	»	»	»	*în Transilvania se găsesc astfel*	»	»	»	*In Transilvania se găsesc rechiziţionate astfel*
Vol. II	»	1068	»	17	»	»	»	»	»	*erazului*	»	»	»	*erarului*
»	»	1069	»	6	»	»	»	»	»	*Prescripţiile*	»	»	»	*Precipitaţiile.*

INDICE DE NUME

I. OAMENI

Aba, rege ungar, I, 35.
Abraham a Santa Clara, I, 651.
Abramescu Nic., I, 919, 946, 947.
Abt., Dr. Al., II, 861.
Achile, III, 1408.
Achim Alex., II, 799, 821.
Acs Carol, II, 1172.
Achtum, principe, II, 1035.
Adam, Dr. Juliette, III, 1434.
Adamachi V., I, 273.
Adamescu Gh., III, 1356, 1395.
Adamovici Gheorghe (episcop), I, 83.
Adamovici, I, 251;
Adamovici Gherasim, III, 1402.
Adams Mary, III, 1406.
Adrian g-ral George, III, 1353.
Adrian, I, 482.
Ady Andrei, II, 1169.
Agârbiceanu Ioan, II, 1149, 1151, 1190, 1328, 1330, 1334.
Agilulf, rege longobard, I, 410.
Agricola I., I, 227.
Agyagási Carol, II, 1172.
Aguletti Avramescu Th., III, 1356.
Ajan Ioachim, I, 519.
Albee H. F., II, 931;
Albescu, pictor, II, 1239.
D'Albert E., II, 1267.
Albini Sept., II, 792, III, 1410.
Albrecht Carol, I, 445, 578.
Albrich Carol, II, 1135.
Albu, II, 918.
Albu Ştefan, III, 1385.
Aldea, I, 615, 616.
Alduca, (fam. Dobr.) I, 617.
Aleman Ioan, II, 945.
Alessiu C., III, 1377.
Alesiu I, 617.
Alexandrescu Alex., III, 1377.
Alexandrescu C., III, 1360.
Alexandrescu Gr., III, 1361, 1370.
Alexandru V. I, 84, II, 907, 981, 1242. 1269, III, 1360, 1361, 1428.
Alexandru Aldea (fiul lui Mircea), III, 1474.
Alexandru Ion Cuza, III, 1479.
Alexandru I (Ţarul), II, 821.
Alexandru cel Bun, I, 4, 41,
Alexandru cel Mare I, 22, 59I, 633, 11, 1037, III, 1483.
Alexandru Vasile, I, 629.
Alexeiev g-ral, I, 107, 108.
Alexi, farmacist, III, 1381.
Alexi I. episcop, I, 251, 510, II, 981, 1044.
Alexici, II, 802.
Algeorge I., III, 1375.
Alibeg, I, 49.
Alimănuţ I., III, 1385.
Allard Camille Dr., I, 621.
Almàssy Contesa de, III, 1434.
Aloman (fam. Dobr.), I, 617.
Alscher Otto, I, 648.
Alstedt, Henric Ioan, II, 845, 847, 848.
Altenberger, II, 1205.
Aman Th., III, 1375.
Amberger, II, 1202.
Ambrczy Andor, I, 262, II, 843.
Ameil, căpitan, I, 97.
Amette, Cardinal, II, 795.
Amor, III, 1376.
Anania, III, 1371.
Anastase Vlădica, I, 58, 61, 62.
Anastasiu, G. S., I, 229.
Anca, I, 239, 244, 245.
Anca farmacist, III, 1381.
Ancău, I, 618.
Andor, Dr. Gustav, II, 788,
Andrássy, Contele Alexandru, I, 287, II, 870, III, 1345.
Andrei II, I, 37, 597, II, 1131.
Andrei III, I, 39.
Andrieşescu I., 587, 588, 591
Andronic, III, 1389.
Anestin V., III, 1377.
Angelescu Dr. Aurel, II, 942, 943, 946.
Angelescu Dr. C., II, 819, 1015, 1031, III, 1461.
Angheloviсi, III, 1389.
Angheluţă Th., II, 946.
D'Anjou (Dinastia Angevinilor), I, 4.
Anonimus I, 34—36, 420.
Antal Aron, II, 1165.
Antal D. protopop, II, 781.
Anteu, II, 1323.
Athanasiescu Aurel, II, 1260.
Antila, II, 923.
Anthony R., II, 930.
Antinescu Z., III, 1349.
Anton L., III, 1381,
Antonescu Victor, II, 1217,
Antoniu Erh. II, 1134.
Antonius Magnus, I, 45.
Antonius Super, I, 17.
D'Annunzio Gabriel, II, 796.
Anuşcă I. N., III, 1356.
Appafi Mihail, I, 75—78, 388, II, 1036, 1243.
Apáthy St. Dr., I, 96, II, 859, 860, 862, 867, 869, 873, 900, 906.
Apollodor din Damasc, I, 25.
Apolzan, I, 616.
Apponyi Albert, I, 147, II, 805, 867, 871, 1025—1029, 1047, 1052, 1109, 1110, III, 1345, 1418, 1444, 1508.
Apor Petru, II, 1159.
Apor Ladislau, III, 1511,
Apostol (fam. Dobr.), I, 617.
Apostolescu, II, 1266.
Aprily Ludovic, II, 1158, 1168, 1172.
Arany Ioan, II, 1157.
Arbore Ion, Ing., I, 557.
Ardeleanu, I, 617, 618.
Ardeleanu Justin Dr., II, 802.
Ardeleanu I. Gh., III, 1349, 1354, 1355.
Ardelian (tata lui Aurelian P. S.) III, 1390.
Argand E., I, 154, 206, 207.
Argetoianu C., II, 752.
Arion, I, 90.
Aristal contele, I, 38.
Arnaune, III, 1436.
Arnold R. Dr., II, 897.
Aron Fl., II, 853, 858, III, 1368.
Aron Nicolae preot, III, 1514.
Aron Petre Pavel postelnicul, I, 618, II, 980, 986.
Aron Tiranul, I, 65, 66, 69.
Arpad, I, 35, III, 1398, 1436.
Arsenie (fam. Dobr.), I, 617.
Artioli prof., II, 1332.
Asachi Gh., II, 820, 974, III, 1350, 1361, 1364, 1370, 1371, 1373—75.

Ásboth, III, 1418, 1419.
Assan George, III, 1384, 1386.
Asquith, III, 1407, 1411, 1447, 1452.
Atanasie Anghel mitropolit, I, 78, II, 807.
Atanasiu Dr., I, 542.
Atanasiu I., I, 202, 212, 213, 227—229.
Atanasiu I. C., II, 613.
Atanasiu Sava, I, 199, 200, 202,
Atanasie St., III, 1348.
Atena Promachos zeița, II, 1483, 228, 229.
Athanasiu G., II, 947.
Athanasovici Vladimir, III, 1461.
Atkinson Henry A., II, 837.
Attila, I, 32, 201, 595, II, 1219.
Ahtum, I, 35, 36.
Aubry Pierre, II, 1275.
Auger Yves, I, 597, pl. XI (II Ghibu).
August Împăratul, I, 596, III, 1511.
Augustin Sf., III, 1352.
Auner Dr., II, 1134.
Aurelian, Impăratul, I, 29 — 32, 595, II, 850, III, 1425, 1475.
Aurelian P. S., III, 1349, 1355, 1363, 1390.
Auscher, I, 518.
Averescu G-ral Alex., II, 802, 804. III, 1450, 1452.
Avram Iancu, I, 7, 85, 86, 119, 123, 178, 181, 618, 631, II, 850, 852—854, 856, 936, 937, 955, 956, pl. II, (II, Ghibu), 1002, 1178, 1183, 1269, 1270, pl. VI, (II, Pușcariu), 1326, 1331, 1332, 1335, III, 1365, 1446, 1472, 1476, 1478, 1480.
Avramescu, II, 802.
Avrigeanu (familie Dobr.), I, 617.
Axelrad, I, 632, 633, 636.
Axente Ariton. III. 1355.
Axente Cornel. III. 1355.
Axente Sever, III, 1355.
Axente Tiberiu, III, 1355.
Axente Titu, III, 1355.
Axente Virgil, III, 1355.

Babă (fam. Dobr.), I, 617.
Baba Novac, I, 616.
Babeș Aurel, III, 1375.
Babeș Filip, III, 1385, 1386, 1389.
Babeș G. I., III, 1385.
Babeș Vicențiu, II, 858, II, 1255, 1333, III, 1405,
Babeș Victor, II, 875, 878, 880, 881, 884, 936, 940, 955, 956, pl. V, VIII, XXX (II, Ghibu), III, 1369, 1380.
Babeț, I, 615.
Baboianu-Droc I., III, 1356.
Bacalbașa C., III, 1351.
Băcanu. I. 616.
Bach, II, 983.
Bächer, I, 320.
Băcilă C. I., II, 1184, 1330.
Băcilă I., III, 1357.
Bacu Lucian, III, 1385.
Bădescu Iosif episcop, II, 759, 765.
Bădescu Scipione Ioan, III, 1357.
Bădicu, I, 617.
Bădilă, I, 618.
Bădulescu prof., III, 1357.
Baiazid II, Ilderim, I, 41, 49.
Băilă Ion, II, 1283.
Băilă N., II, 1265.
Baiulescu Ion Ing. insp. g-ral, I, 557, III, 1381.
Baiulescu Romul, ing. insp. g-ral, 557, 560, III, 1381.
Bakosch Toma, I, 50.
Ball, III, 1410.
Bălăceanu C., III, 1361.
Bălan Nicolae mitropolit, II, 759, 762—764, 766, 767, 769—771, 778, 810, 975, 1052.
Bălănescu C., I, 453.
Bălășescu Nifon, II, 858, III, 1352, 1353, 1364.
Balassa Ștefan, II, 1080.
Balc, I, 40, 41.
Bălcescu Nicolae, I, 543, 590, II, 1183, III, 1361, 1372, 1379.
Baldovin, I, 617.
Baldovin Dr., I, 629.
Balea, I, 617.
Balea preot, I, 627.
Băleanu căp., I, 126.
Balfour A. J., III, 1462, 1463.
Băliban Virgil Dr., II, 821.
Balika Nichita, II, 1195.
Balint, Popa Simion, III, 1385.
Balint Sándor, I, 277.
Balint Scarlat, III, 1385,
Baliță, I, 40, 41.
Balogh Andrei, II, 1161.
Balogh P., I, 706.
Balș Panait, III, 1374.
Băltăceanu G., I, 541, 542.
Baltag, I, 617, 620.
Bălteanu, D-na, III, 1362.
Bănățeanu, I, 616,
Băncilă (fam. Dobr.), I, 617.
Băncilă, I, 202, 598.
Banciu Aristotel, I, 615, 616, 621.
Banciu Axente, II, 1329.
Banciu I., pl. V. (II Ghibu).
Banciu Dr. Iacob, III, 1357.
Banciu, Ioan N., III, 1357.
Bănciulescu, I, 617.
Bancotescu, I. P., III, 1385, 1386, 1388.
Bancu, III, 1381.
Bănescu, Dr. N., II, 882, 932, 942, 943, 945, pl. V, XI (II Ghibu), 1262, 1266.
Bánfy, Contele, I, 388, 653, 664. 666, II, 865, 1075.
Bánfy Desideriu, II, 997.
Bánfy Nic., II, 1157.
Bangal, I, 616.
Bannermann Campbel, III, 1407, 1447.
Banu C., II, 809.
Bănulescu Gavril mitropolitul, II, 1352.
Bănuț, Paul Aurel, II, 1262, 1265.
Bányai I., I, 228, 229, 252.
Barabaș A., II, 1043.
Baranga, I, 618.
Bárány Ștefan I, 418, 664.
Bărăscu, I, 615.
Baratchich-Jacquier, III, 1460.
Bărbat, I, 4, 598, 601,
Bărbat (fam. Dobr.), I, 618.
Barbat, V., II, 919, 943, 945, 946.
Bărboi, I, 616.
Barboski (portar de Suceava), I, 54.
Barbu, Acca de, II, 1265.
Barbu I. prof., II, 766, 777, 975.
Barbu, Dr. Nic., III, 1357.
Barbu Patriciu, II, 792.
Bărbuceanu G., III, 1385.
Bărbulescu Ing., I, 634.
Bărbulescu N., II, 944.
Bărcăneasca, I, 7.
Barcianu, Const. P., III, 1390.
Barcianu-Droc, Nic., III, 1357.
Barcianu, Dr. D. P., II, 792, 1043, 1052, 1055.
Barcsay, I, 388.
Barcsay Acațiu, I, 75, 76,
Bárd Oskar, II, 1171, 1172.
Bărdaș Loghin, I, 614, 617.
Bărdaș Manole, I, 614.
Bargău, I, 522.
Barițiu Gheorghe, I, 83, 86, 561, 562, II, 783, 849, 851, 858, 862, 863, 868, pl. III (II, Ghibu) 987, 991, 992, 1096, 1194, 1269, 1322, 1333, III, 1365, 1368, 1405.
Barlen, Dr. P., II, 1052.
Bărnuțiu Simion, I, 84, 103, 227, II, 851—853, 858, pl. II, (II, Ghibu), III, 1350, 1369, 1370, 1372, 1376, 1397, 1404, 1405, 1478.
Baroni Vitold, II, 944.
Barozzi, G-ral, III, 1354.
Bârsan, I, 615.
Bârsan Alexe, II, 1355.
Bârsan Olimpia Z., II, 1257, 1260, III, 1376.
Bârsan Zaharia, II, 1149, 1151, 1255, 1257—1260, 1262, 1263, 1332, III, 1376.
Bârseanu Anastasie, III, 1357.
Bârseanu Andrei, I, 89, II, 991, 1037, 1269, 1324—1326.

Bartalis Ioan, II, 1169.
Bartesch Friedrich, I, 522.
Bartholdy, II, 1263.
Barth Karl, II, 1137.
Barth I., I, 251, 252, 270.
Bartok Béla, II, 983, 1269—1275, 1277—1279,
Bartok G., II, 869, 870.
Bartoli A., II, 897.
Bartoş, I., I, 482.
Baruch, I, 482.
Bârzan, I, 617, 618,
Bârzea, I, 617,
Barzilai, III, 1438.
Başa Ioan, II, 998.
Basarab, I, 598.
Basarab cel Bătrân, I, 40.
Băsărabă, I, 4, 38, 39, 612.
Bascu, Duţa R., I, 620.
Basta Gheorghe, I, 68—72.
Bastea I., I, 613.
Bastera, R. de, II, 907.
Başota Basiliu, II, 999.
Bathoreştii, I, 63, 67.
Báthory Ana, II, 1163, 1164.
Báthory Andrei, I, 66, 67, II, 1334.
Báthory Cristofor, I, 65, II, 846.
Báthory Gavril, III, 72—74, 1163.
Báthory Sigismund, I, 65, 66, 68—70, 75, III, 1473.
Báthory Ştefan, I, 49, 51, 64, 65, II, 845—847.
Báthory Ştefan de Somlo, I, 65.
Bathyányi contele, I, 664, III, 1431.
Bătrânu, I, 616.
Batu (Rege Mongol), I, 38.
Bauer, I. 135.
Baumgarten, I, 251, 252.
Bayer, Prof., I, 400.
Beacon, II, 837.
Beatrice, I, 388.
Beauchamp, Paul de, I, 280.
Beaulieu, Anatole Leroy, III. 1397.
Becheş Gaspar, I, 65.
Beck, baronul, III, 1407.
Becskey (fam.), I, 653.
Becteş Paşa, I, 72.
Bedeus von Scharberg, baron, II, 1134.
Bediţeanu G., III, 1385.
Bediţeanu Ioan, III, 1385.
Bediţeanu Nic., III, 1385.
Bediţeanu Vasile, III, 1385.
Bedö Albert, I. 369.
Beethoven Leon von, II, 983, 1263, 1267, 1279.
Behrens Peter, II, 1241.
Beju, I, 617, 618,
Bel, I, 6.
Bela, I, 34, 35, III, 1403.
Bela II, I, 34.
Bela III, I, 36.
Bela IV, I, 38, 39, II, 1195, III, 1347.
Beldiman Elena, III, 1357.
Beleş Aurel, III, 1382.
Beleşică (fam. Dobr.), I, 617.
Beleuţă Ilie, prof., II, 770, 779.
Belloescu Stroe G., III 1357.
Belloiu Stroe, III, 1353.
Belu, I, 617.
Bem generalul, I, 86, II, 1181.
Bena A., II, 923, pl. V (II, Ghibu), 1264.
Bena Géza V., I, 215.
Bencédi I., II, 1159.
Bencker Hans, I, 64.
Bene Dr. Alex., I, 482.
Benedek Alex., II, 1160.
Benedek Elek, II, 1307.
Benedict XV, Papa, II, 808.
Benes Dr. Eduard, I, 139, III, 1447, 1455, 1456, 1472, 1482.
Beöthy Zsolt, II, 1167.
Berbec, I, 617.
Bercaru Radu, I, 616, 618.
Bercu, I, 617.
Berde Aron, II, 850, 860.
Berde Maria R., II, 1272.
Bergeat, I, 243.
Berger, Dr. A., II, 1138.
Berghea, I, 617.
Berghişan, I, 617.
Berinde protopopul A. D., II, 800.
Berinkey, Dr., II, 872.
Berkeszi Ştefan, II, 1178.
Berlea, I, 616.
Berthelot G-ral, I, 90, 97, 125, II, 819, III, 1447, 1449, 1450, 1452.
Bertron, I, 629.
Berzeviczy Albert, I, 147.
Bescherelle, III, 1357.
Betegh N., I, 340.
Bethlen Alexiu, I, 54.
Bethlen Gabriel, I, 73—75, 601, 650, II, 845, 847, 861, 1163, 1168, III, 1511.
Bethlen Ioan II, 1159, 1188,
Bethlen Lupu, II, 1159, 1188.
Bethlen Nicolae, II, 1159, 1188.
Bethlen contele St., I, 285—288, 290, 291, 388, II, 1202.
Beveridge William, II, 837.
Bezdechi Ştefan, II, 882, 923, 945.
Bianu Ioan, II, 879, III, 1370, 1374,
Bianu Dr. Vasile, III, 1379, 1380.
Bibel Ioan, I, 478.
Bibescu Vodă, II, 1188, III, 1350.
Bibescu Martha, I, 628.
Bică, I, 618.
Bichigeanu V., pl. V (II, Ghibu).
Bielz Albert E., I, 272, 275, 277.
Bielz Dr. E., II, 1134.
Bielz Dr. Iulius, II, 830, 831.
Bielz Michael, II, 1206.
Bihari, I, 252.
Biju Traian A., III, 1358.
Bilaşcu, Dr. G., II, 881, 940, pl. X (II, Ghibu), 1183.
Biletchi I., I, 592.
Biliboacă, I, 617.
Bilţin Ştefan, II, 981.
Binder Thomas, I, 579.
Binig I., III, 1358.
Birthler Friderich, I, 277.
Bistea (fam.), I, 617.
Bisterfeld H., II, 847.
Bistrae, I, 618.
Bistreanu Sinesie, preot, II, 773.
Bistriţeanu G., III, 1381, 1385.
Bistriţeanu I. C., III, 1358.
Bitay, Dr. Árpád, II, 1172, 1173.
Bizere, I, 43.
Bizet G., II, 1267.
Blaga (fam. Dobr.), I, 618.
Blaga Dr. Iosif, protopop, II. 770. III, 1461.
Blaga Lucian, II, 1150, 1152, 1168, 1172, 1241.
Blaj (fam. Dobr.), I, 618.
Blăjan (fam. Dobr.), I, 618.
Blaremberg, III, 1425.
Blasianu Oct., III, 1379.
Blasiu din Apşa de Jos, I, 51.
Blaskovitz F., I, 646.
Blaumann Iacob, II, 1243.
Blatny Tibor, I, 373.
Blebea, I, 616.
Blendea (fam. Dobr.), I, 615.
Blondel Ch., l, II, 931.
Boambă (fam. Dobr.), I, 615.
Boambă comerciant, III, 1324.
Boambă Gheorghe avocat, III, 1384.
Boambă Ioan, avocat, III, 1384.
Boantă, I, 618.
Boaru, I, 618.
Bob. Dr. Gh., II, 982.
Bob Ioan, episcop, I, 80, 83, III, 1402.
Bob Fabian, Vasile, III, 1350, 1372, 1375, 1370, 1373, 1374.
Bobancu Nic., III, 1381.
Bobancu Şt., III, 1358.
Bobaru, I, 617.
Bobeş G. Cr., III, 1358.
Bobescu Al., III, 1376, 1377.
Bobescu I., II, 1266.
Bobescu Miloş, I, 617, 620.
Bocârnea, I, 615, 617.
Bocioagă, I, 618.
Böckh H., I, 200, 202.
Böckh I., I, 199, 200,
Böcklin, I, 651.
Bocskay Ştefan, I, 72.
Bocu Marilina, I, 124.

Bocu Sever, I, 111, 124, 135, III, 1461
Bod P., II, 1159.
Bodiu Ştefan, III, 1358.
Bodnar, I, 514.
Boerescu D., II, 1376.
Boerescu Niculae, III, 1354,
Boerescu Zaharia, III, 1358.
Boeriu, I, (fam. Dobr.), 616, 618.
Boeriu Ionel, g-ral, I, 91, 138, II, 1468.
Boeriu Mihail, III, 1358.
Boeru Moise, II, 1385.
Bogdan (fam. Dobr.), I, 616.
Bogdan Catul, II, 1240.
Bogdan cel Orb, I, 50, 53, 55.
Bogdan din Cuhe, I, 51.
Bogdan-Duică Gh., II, 879, 881, 897, 919, 923, 942, 943, 945, pl. V, (II, Ghibu), 984, 1149, 1152, III, 1362, 1370, 1415.
Bogdan Gavrilă, I, 120.
Bogdan Hatmanul, I, 77.
Bogdan Ion, II, 853, III, 1370.
Bogdan Iordan, III, 1358.
Bogdan N. prof., III, 1461.
Bogdan Paul, III, 1391.
Bogdan Ştefan, III, 1371.
Bogdan Voevod, I, 4, 40, 41, 601, III, 1472, 1476.
Boglea, I, 618.
Bogos, Căpitan, I, 115.
Bogrea Vasile, II, 882, 939, 940, pl. V. IX, (II, Ghibu).
Bohăţiel Ing. Leo, I, 91, 98.
Böhm, I, 202.
Boilă Romul, I, 89—92, II, 918.
Bointinus, III, 1474.
Boissier Gaston, III, 1436.
Boiţan, I, 615.
Boiu Olimpiu, III, 1391.
Bojincă Damaschin, II, 858, III, 1371.
Bojor Dr. V., II, 981, 982.
Bolcaş Dr., II, 1183, III, 1515.
Bolchiş, I, 617.
Bolesch Fritz, I, 518.
Bolla Martin, II, 850.
Bologa Iacob, II, 851, 852, pl. IV (II, Ghibu).
Bologa V. L. I, 271, 282, II, 922, 945, pl. XIX (II, Ghibu).
Bolyai Ioan, II, 1164.
Bolyai Lupu, II, 1164.
Bona, II, 918.
Boncotă, I, 615.
Bone, II, 788.
Bones Stelian, I, 613.
Bonghi, III, 1417.
Bontescu Dr. Victor, I, 89—92, 288.
Bonţilă, I, 617.
Bora Valeriu, II, 1152.
Borbás, I, 251.
Borbély Ştefan, II, 1159.
Borcea (fam. Dobr.), I, 618.
Borcea I., II, 906.
Borcea Lucian, I, 90, II, 874.
Borgovan farmacist, III, 1381.
Borgovan Gr. V., II, 1052, III, 1358, 1359.
Borgovan, Dr. Ionel, III, 1379.
Born Paul, I, 277.
Bornemisa Boldijar, I, 60, II. 1151.
Boroianu Dr. D. G., III, 1352, 1353, 1363, 1395.
Boronkay Ludovic, II, 1172.
Boroş, I, 617.
Boroş, Gheorghe de, II, 836, 837, 912.
Boroş arhiereu, II, 1178.
Borş Mihail, I, 342.
Borza Dr. Al. I, 251—253, 256,—261, II, 877, 882, 919, 932, 935, 940, 964, pl. V, XXII (II, Ghibu).
Borzea, I, 616.
Borzea Nicolae (Rever.), III, 1508.
Borzea Pavel, II, 769.
Bose, I, 630.
Boszak M., I, 507.
Böszörményi Dr. A., I, 707.
Bota Alex., II, 801.
Bota I., II, 1327.
Boteanu (familia), III, 1354.
Boteanu Emanoil, III, 1354.
Boteanu g-ral I., III, 1354.
Boteanu Mihail, III, 1354.
Boteanu Remus, III, 1354.
Boteanu Romulus, III, 1354.
Botez A. M., II, 943, 944, pl. XVIII (II, Ghibu).
Botez g-ral N., I, 406, 407.
Botezatu Samuil, III, 1359.
Botiş Dr. T., II, 781, 857, 1039, 1054.
Botoroagă (fam. Dobr.), I, 617.
Botoşaru (fam. Dobr.), I, 615.
Bouillon Franklin, III, 1456, 1457.
Bozga Nicolae, III, 1359.
Brădescu I., III, 1355.
Braedt Friedrich, I, 442.
Bragadiru D. M., III, 1385, 1386.
Bragadiru Sofia, Cromo I, pl. X, XII (II, Bucuţa).
Brahms, I, 630, II, 1263.
Brăileanu Traian, III, 1446.
Bran I., II, 851.
Bran Nicolae, III, 1359.
Brâncoveanu Constantin Vodă, I, 77, II, 771, 1036, 1236, III, 1473, 1504, 1507.
Brancovici Em. Mih. I., III, 1386.
Brancovici Pevel, III, 1387.
Brancovici Sava mitropolit, I, 76, 77.
Brâncuşi, I, 628.
Brandesz D., I, 508.
Brandsch G., II, 1131, 1135.
Brandsch H., II, 1135.
Brandsch Rudolf, I, 646, II, 1139.
Brandt, II 861.
Brânduşanu Justin, III, 1359.
Brânduşoiu (fam. Dobr.), I, 617.
Branişte Valeriu, I, 89—91, 646, 648, II, 786, 832, 873, 906, pl. IV, 1009, 1112, III, 1359.
Branisce Victor, Maior, I, 121, 128.
Brânză, I, 616.
Brânzeu Dr. N., II, 821, III, 1359.
Braşoveanu (fam. Dobr.), I, 617.
Braşoveanu, I, 518.
Brătăşanu Paul, I, 111, III, 1456, 1460, 1461.
Brătei (fam.), I, 617.
Brates Maria, II, 1240.
Brătescu C., I, 593.
Brătescu-Voineşti, I, 636.
Brătianu Const., I, 617, 620.
Brătianu Grigore, III, 1378.
Brătianu Ion C., I, 621, III, 1332, 1361, 1390.
Brătianu Ion I. C., I, 100, 104—108, 110, 115, 117, 120, 135, II, 784—786, 791, 795, 803, 806, 813, 931, III, 1398, 1408, 1409, 1414, 1415, 1445, 1446, 1450, 1453.
Brătianu Stroe Dumitru, III, 1406, 1417, 1442.
Brătianu V., III, 1409.
Bratu (fam. Dobr.), I, 615, 617.
Bratu A. (profesor), II, 1052.
Bratu Al. Man., III, 1386.
Bratu Gh., II, 919, 943, 946.
Bratu I., II, 947, 985, III, 1385.
Bratu Traian Dr., II, 896, III, 1371.
Brătucu, I, 620.
Brătulescu, I, 617.
Braumüller, II, 1137.
Brauman, II, 1132.
Breazu I., II, 942.
Breckner Michael, II, 1197.
Bredeanu, I, 615.
Brediceanu Dr. Caius, I, 89, 90, 92, 114, II, 795, 809.
Brediceanu Dr. Tiberiu, I, 91, II, 1258, 1263—1267, 1270, 1275, 1276.
Brehm, I, 272, 410.
Breleanu, I, 617.
Bretan N., II, 1266, 1267.
Breuil H., I, 261, II, 931.
Breughel, II, 1202.
Brezeanu (fam. Dobr.), I, 617.
Brezeanu Ioan, II, 1257.
Briand Aristide, III, 1472, 1481.
Bridges Dr. I. N., III, 1410.
Briebrecher R., II, 1131, 1134.
Broşteanu G-ral, I, 116.
Brote Aurel, II, 1263.

Brote Eugen, I, 706, II, 857, 869, III, 1343.
Bruckner V., insp. g-ral, I, 553.
Bruckner Dr. W., II, 1134, 1138.
Brukenthal Baron Herman de, II, 1200.
Brukenthal Baron Iosif de, II, 1200.
Brukenthal Samuil Baron, I, 83, 600, II, 849, 1197—1202, 1204, 1205.
Brumă (fam. Dobr.), I, 617.
Brussiloff, III, 1451.
Brusture (fam. Dobr.), I, 617.
Bryce Lord James, III, 1397, 1409.
Bucel, I, 615.
Buchalla Berthold, II, 1135.
Büchler, II, 861.
Bucnaru, I, 617.
Bucov g-ral, I, 80.
Bucşan C., II, 874,
Bucur, I, 616.
Bucur protopopul, III, 1352.
Bucura Dumbravă, II, 1314, 1315.
Bucurenciu, I, 617.
Bucuţa Em., II, 1231, 1291, III, 1377.
Budac, I, 615.
Budai-Deleanu A., I, 6, 17, III, 1370.
Budai Iosif episcop, I, 77.
Budai Petru, I, 78.
Budaşcă, I, 616.
Bufnea Elie, I, 119, 126.
Buitul George, II, 849.
Bujoiu E. I., I, 227.
Bujoreanu, I, 252—254, 258, 259, 261.
Bulacu M. profesor, II, 766.
Bulferetti, II, 897.
Bulgărea, I, 617.
Bumbăcilă I., III, 1357, 1359.
Bundă Ioan R., I, 616, 620.
Bunea Arsene, III, 1386.
Bunea Aug. canonic, I 596, 599, III, 1343, 1348, 1386.
Bunea Aurel, II, 1386.
Bunea George, II, 1386.
Bunea Dr. Ioan, II, 1002, III, 1386.
Bunea Nicolae, III, 1386.
Bunescu Bucur, III, 1386, 1388.
Bunescu Marius, 1236, pl. XXIV (II Bucuţa).
Buntoiu Andrei, II, 995.
Buntoiu Elena, II, 995.
Burcă, I, 617.
Burebista, I, 15, 16, 22—24, 592,
Bürger Adalbert, I, 514.
Burghişan Tănase N., I, 620.
Burhai, I, 617.
Buricescu I., III, 1355.
Burileanu G-ral St., II, 946.
Burke, III, 1359.
Bursan G., III, 1385.
Bursan G. G., III, 1377, 1385.
Buşiţa I. prof., II, 819, 1044, 1053.
Busuioc, I, 617.
Busuioceanu Al., II, 1149.
Butoiu, I, 615.
Butu, I, 616.
Buzdugan, I, 115.
Buzdugan D. V., I, 613.
Buzdugan G., III, 1398, 1471, 1472, 1475, 1482.
Buzgaru, I, 618.
Buzoianu, I, 617.
Byles, III, 1414.

Căbăşanu Ion, III, 1387.
Caburi Franco, III, 1446.
Căbuz, I, 615.
Căciulă (fam. Dobr.), I, 616.
Căciulescu Bucur, III, 1384, 1386, 1389.
Căciulescu-Negrea, Gh., III, 1385, 1386, 1389.
Cadan, Ducele, I, 38.
Cădere Dimitrie M., III, 1371.
Cădere Victor G., I., 103, 104, 108, 110, 112, 114, 116, 130.
Cacoveanu (fam. Dobr.), I, 617.
Caesar, I, 16, 505.
Cagan, II, 802.
Caian Dum. F., III, 1359.
Caix, V-te R. de, III, 1430.
Călăceanu Luca, P., III, 1359.
Călcan (fam. Dobr.), I, 617.
Călciunariu Petre, II, 999.
Calenda Eduardo, III, 1439.
Caliani Silv., III, 1348, 1349.
Căligă (fam. Dobr.), I, 616.
Calimah, III, 1371.
Călinescu Raul, I, 274, 276—278, 281.
Călinescu economul St., III. 1352, 1353, 1363, 1395.
Calotescu Romulus maior, I, 120.
Călugăreanu Dr. D., II, 882, 942, 943.
Calvin, I, 623, 624, 628, II, 847.
Cambon I., II, 907.
Câmpeanu Ilie, II, 788.
Câmpeanu Dr. L., I, 541, 542, II, 918.
Câmpeanu Petre M., II, 858, III, 1371.
Câmpeanu Simion, I, 120.
Câmpineanu, III, 1361.
Candale Al. M., III, 1391.
Cânde Chindriş, I, 42.
Cânde Ladislau, I, 42.
Cânde Nicolae, I, 42.
Cândea, I, 42.
Cândea Dr., II, 1055.
Cândea Ion, III, 1375.
Cândeştii, I, 42, 43, 46.
Candrea George, III, 1359.
Candrea V., pl. V. (II, Ghibu).
Cansiuoius Petrus, II, 849.
Cantemir Antioh, II, 846.
Cantemir Dimitrie, I, 6, II, 1269, 1270.
Cantacuzino Vistierul Andronic, I, 68.
Cantacuzino Stolnicul Constantin, I, 6.
Cantacuzino Gr., II, 1361.
Cantacuzino Dr. I., II, 933, III, 1439, 1449, 1461.
Cantacuzino Şerban, I, 77, II, 988, III, 1473.
Cantù Cesare, III, 1439.
Cantuniari Ing. Ion, I, 556.
Cantuniari St., I, 203, 230.
Capart. I., II, 931.
Căpăţână, I, 615, 616.
Capesius Dr. B., II, 1133.
Capesius Dr. J., II, 1137.
Capidan Th. D., I, 611, II, 881 942, 943, 945, 946.
Capistrano Ion, I, 46.
Capitant, II, 931.
Căpraru, I, 615.
Capulnaru, I, 617.
Caracalla, I, 18, 19, 30, 236.
Caragea, III, 1360.
Caragiale I. L., I, 630, 635, 636, II, 1141, 1151, 1323.
Cărbovăţu Dumitru, I, 621.
Cărbunărea, I, 616.
Carcopino J., I, 16, 178, 592, II, 931, III, 1501.
Carducci Giosue, III, 1439.
Carlyle, III, 1410.
Carmen Sylva, II, 773, 1265, III, 1365.
Carnegie, I, 633.
Cârnu Ioan I., I, 621.
Cârnu Munteanu V., III, 1391, 1395.
Carol, Principele, I, 544, 557, 729, II, 807, III, 1374,
Carol I, Regele României, I, 9, 103, 108, 110, 613, 614, 633, II, 785, 1185, 1188, III, 1362, 1375, 1376, 1414, 1442, 1443—1446, 1478, 1479.
Carol Imp. Austro-Ungar, I, 127.
Carol de Habsburg, I, 113.
Carol IV, II, 805.
Carol V Imp. Germ., I, 53, 641.
Carol VI, I, 639—641.
Carol VII, I, 79, 388.
Carol Robert Regele Ung., I, 39.
Carp P. P. I, 7, III, 1373.
Cărpinişteanu Petre, I, 621.
Carra, I, 6.
Cârstocea (fam. Dobr.), I, 617.

Cârstoceanu, III, 1378.
Cartice Eusebiu, II. 981, 982.
Cartoman, I, 617.
Căsineanu I, 617.
Caşolteanu Emil, II, 1359.
Castaldo general, I, 62, 63.
Caţă, I, 616.
Catalina, I, 618.
Catargi Lascar, III, 1378, 1461.
Catelli căpitan, I, 115.
Caterina II a Rusiei, I, 641, 642.
Catigna I, 617.
Catul Ir.. III, 1381.
Cătuneanu Dr. I. C., II, 884, 918, 943.
Caullery M., II, 931.
Cavalier Aug., III, 1435.
Cavighia g-ral, I, 132.
Cazacu, I, 616, 620.
Cazan, I, 617.
Cazimir E., I, 230.
Cena general, II, 1178.
Centea Ion, I, 127.
Cepescu, III, 1382.
Cerbaceff general, I, 116.
Cercel, I, 617.
Ceretti, II, 795.
Cergău (fam. Dobr.), I, 616.
Cernac B.. II. 907.
Cernea Ioan, I, 68.
Cezaro ducele de, II. 794.
Chabot, II, 907.
Chamberlain Austen, III. 1472. 1481.
Chapman, II, 931.
Chappuis, P. A., I, 271, 279, 280, 282.
Chapuisat, II, 932.
Chateaubriand, III, 1352.
Cheglevici, II, 1074.
Chendi Ilarie, II, 1151, III, 1375.
Chendres (Cânde), I, 42, 46.
Cherciu Gheorghe, III, 1355.
Chesarie episcopul, III, 1352.
Chetianu, prof., 252.
Chetianu Dr. Ambrosiu vicar, II, 821.
Chetianu Tuliu Ilie, III, 1378.
Chevasut, II, 931.
Chinezul Paul, I, 49.
Chiravola D., I, 617, 621.
Chiriceanu, I, 618.
Chirilovici episcopul, I, 80.
Chiroiu Vasile, I, 122.
Chirtop Dr. Zossin, I, 91, 101.
Chiş Dr. Alexandru, II, 799.
Chisholm R., II, 897, 946.
Chisiu Dr. D., II, 802.
Chitoiu G., III, 1392.
Chitul, III, 1391.
Chiudamo, III, 1438.
Chiujdea, I, 615.
Chivariu, I, 616.
Chopin, II, 1263.
Chrissoveloni, I, 629.
Cibian Tr., II, 769, 781.
Ciceo Pop, Ştefan, I, 89—91, 112, 140, 181, 286, II, 791.
Cicerin, II, 931, III, 1398, 1417, 1468, 1469, 1472, 1479.
Cicero, II, 1141.
Cihoski g-ral, III, 1451.
Cimoca Valeriu, II, 945.
Cimponeriu Gheorghe, I, 120.
Cinezeanu (fam. Dobr.), I, 616.
Cioară, I, 618.
Cioban, II, 781.
Ciobanu, Dr. P., I, 706.
Ciocan, I, 618.
Ciocoiu V., III, 1386.
Ciocea, I, 615.
Ciocu, I, 615.
Cioflec (fam. Dobr.), I, 616.
Cioflec C., III, 1375.
Cioflec R., III, 1375.
Ciomac, Ioan Luca, I, 315, 331,
Cionca Demetriu, II, 821.
Cionca Ion, III, 1360, 1375.
Cionca Romul, III, 1360.
Cionca-Pipoş Aurelia, III, 1360, 1375.
Cionea D., II, 802.
Cioran Em., II, 769.
Ciorănescu I., II, 1327.
Ciordaş-Ciurdariu, Dr. Ioan, I, 112, II, 786, 1183, III, 1515.
Ciorna, I, 43.
Ciorogariu. P., III, 1375.
Ciorogariu episcopul Roman, II, 759, 765. 773, 778, 781, 802, 820, 975. 1042.
Cioroianu Ştefan, II, 769, 770, 781.
Ciortea A., pl. V. (II, Ghibu), II, 1010.
Cipăianu Gh., III, 1391, 1394.
Cipariu Timotei, I, 84, II, 852, 858, pl. III, (II, Ghibu), 987, 1333.
Ciplea Dr. Alex., II, 982.
Cippico, III, 1443.
Cipu Louis, I, 629, 631, 632.
Circa Irimie, III, 1360.
Cisek O. W., II, 1136.
Ciser I., I, 89.
Citron, I, 518.
Ciuceanu (fam. Dobr.), I, 616.
Ciuceanu Ilarie, III, 1375.
Ciuceanu Miron, III, 1386.
Ciucur, I, 617.
Ciucurescu Maria, II, 1257.
Ciuhandu Gh., preot, II, 765, 766, 769, 770, 778, 780, 820.
Ciupală, I, 616.
Ciupe Aurel, II, 1232, 1240, pl. XV (II, Bucuţa).
Ciura Al., pl. V (II, Ghibu), II, 1151, 1190,
Ciurcu Alexandru, III, 1375.
Ciurdaru Mihail, I, 786.
Ciurea, I, 616.
Ciurea Aurel, III, 1381.
Ciurea J., I, 282.
Ciută, I, 617.
Clanton (fam. Dobr.), I, 617.
Clark Upson Charles, II, 931, 1332.
Claudius I Impăratul, III, 1484.
Clemenceau George, III, 1397, 1398, 1427, 1430, 1432, 1447, 1460, 1463—1465.
Clements F. C., I, 253.
Climescu N., III, 1368.
Clinciu Ioan, III, 1360.
Cloşca, I, 81, 82, 178, 181, 618, II, 1183, 1204, 1269, III, 1400, 1401, 1446, 1460, 1476, 1478, 1480, 1512.
Clucera Radu, II, 1260.
Coandă general, I, 120, 121.
Cobeliac, I, 618.
Cocan, I, 617,
Cociaş Dr., I, 542.
Cocârţă, I, 617.
Cocleş Horaţius, II, 1170.
Coconea, I, 617.
Codarcea A., I, 199, 229.
Codarcea, Dr. Al., III, 1379.
Codrea, I, 615.
Codreanu (fam. Dobr.), I, 617, 618.
Codreanu (Bârlad), III, 1366.
Codreanu Gh. preot., II, 770.
Codru-Drăgăşanu Dr. Em., III, 1378.
Cohen, III, 1486—1488, 1490—1502.
Cojea (fam. Dobr.), I, 617.
Colac, I, 617.
Colan N., II, 766, 778, 779, 973, 975.
Colban Eric, II, 932.
Colceag Nic. R., III, 1360.
Coleş I., III, 1386.
Collet L. W., I, 207.
Collinet Paul, II, 931.
Colţescu Ion, III, 1384, 1390.
Coltofeanu (fam. Dobr.), I, 617.
Coltor Dr. Ioan, II, 795, 796.
Columella, I, 416.
Coma N., III, 1386.
Coman Gheorghe, III, 1360.
Comănescu, I, 617.
Comănescu Aurel, II, 1360, 1382.
Comănici, I, 615.
Comaniciu (de Veneţia), III, 1515.
Comăniţă, I, 615, 617.
Comenius Amos, II, 847.
Comicescu, II, 923.
Commons, prof., I, 624.
Comşa (fam. Dobr.), I, 617.
Comşa, III, 1436.
Comşa (comerciant), III, 1386.

Comșa prof., II, 1182.
Comșa D., II, 792, 1055.
Comșa Grigore episcop, II, 760, 765, 768, 773, 778, 780, 975.
Comșa, Ionel P., I, 91.
Comșa Sofron, III, 1379.
Conduleț, I, 615, 617, 620.
Constantin Voevod, III, 1474,
Constantina Uța jupâneasa, III, 1355.
Constantin cel Mare, I, 31, 32, III, 1502.
Constantin Sf., II, 999.
Constantinescu (fam. Dobr.), I, 617.
Constantinescu ing., I, 628.
Constantinescu Al., II, 817.
Constantinescu B., III, 1353.
Constantinescu Dumitru, III, 1350.
Constantinescu prof. G., I, 414.
Constantinescu M., I, 706.
Coppée Fr., III, 1436.
Corbean, I, 617.
Corboș, I, 615.
Corcheș (fam. Dobr.), I, 618.
Cocdea, III, 1382.
Coressi, diacon, I, 64, II, 1037, III, 1474.
Coriolan G., II, 1336.
Cormick, I, 320.
Cornea (fam. Dobr.), I, 618.
Cornea (de Ileni), III, 1515.
Cornea Alexandru, I, 60.
Cornea I., III, 1382.
Cornea Victor, III, 1503,
Corneanu (fam. Dobr.), I, 617.
Cornel Th., III, 1395.
Cornil, III, 1369.
Cornelius Fuscus, I, 24.
Cornelius, II, 1231.
Coroianu D., II, 981.
Coroianu Iuliu, I, 86, II, 792, 865, III, 1436.
Corregio, II, 1188.
Cos Dr., II, 1078.
Coșbuc Gheorghe, I, 636, II, 934, 997, 1151, 1172, 1183, 1241, 1242, 1320, 1323, III, 1375, 1376.
Cosma Andrei, I, 562.
Cosma G., I, 342.
Cosma Lucia, II, 1264.
Cosma Maria, II, 1000, 1002.
Cosma Partenie, I, 562, II, 761, 858, III, 1405, 1461.
Cosmeanu (fam. Dobr.), I, 617.
Cosmulei D., III, 1360.
Cosneanu, I. 617.
Costa, I, 43.
Costache, I, 621.
Coste Ion (Nițu), III, 1350, 1371—1374.
Costea Simion, I, 51.
Costescu Alex., Căp., II, 799.
Costescu Gr., III, 1359.
Costescu-Comăneanu, III, 1461.
Costin A., III, 1366.
Cotârlea, I, 617,
Cotorea Gheorghe, III, 1349.
Cotruș Aron, II, 1149, 1152.
Cotswold, I, 419.
Coulin Arthur, II, 1246, 1247, 1252.
Cozea, I, 617.
Crăciun (fam. Dobr.), I, 615, 617.
Crăciun I., farmacist, I, 432.
Crăciun Ioachim, II, 924.
Crăciun Ioan, II, 769.
Crăciun Teodor, I, 652.
Crăciunescu, Dr. Aurel, II, 769.
Crăifăleanu Dionisie, III, 1378.
Craigie, II, 931.
Crainic August, III, 1360.
Crainic Nichifor, I, 636, II, 1149.
Crainic Simion, III, 1360.
Crăiniceanu Dr. G., III, 1378, 1379.
Cramer Anton John, II, 837.
Creangă (fam. Dobr.), I, 617.
Creangă Ioan, II, 1141, III, 1375.
Crețu (fam. Dobr.), I, 617.
Crețulescu, II, 802.
Crețulescu Dinu, banul, III, 1353.
Crișanul Andrei arhiereu, II, 975.
Crișan (fam. Dobr.), I, 617, 618.
Crișan, I, 81, 82, II, 1183, 1204, 1269, III, 1460, 1476, 1478, 1480, 1512.
Crișan Dr. Gheorghe, I, 112, 113, III, 1469.
Crișan Dr. Ionel, II, 1263—1265,
Crișan Maria, II, 1263—1265.
Crișbășanu (fam. Dobr.), I, 617.
Crispi Francesco, III, 1397, 1438.
Cristea I, 615, 617.
Cristea Const., Insp. G-ral, I, 553.
Cristea Nicolae, II, 792, 858.
Cristea Tiberiu, I, 387,
Cristescu, G-ral, III, 1452.
Cristescu Gr., Dr., II, 764, 768, 770, 778—780.
Cristescu Vasile, Ing. Insp. G-ral, I, 557.
Cristinel. II. 1237.
Cristodulo, I, 454.
Cristophor vlădica, I, 65,I II, 1473,
Cristureanu Gheorghe, II, 995.
Cruceanu, I, 617.
Cruțiu, I, 617.
Csáky fam., I, 383.
Csáky Albin, II, 866.
Csáky Ladislau, I, 43.
Csáky M., II, 1134, 1138, 1178, 1181, 1184.
Csáky Dr. Richard, II, 1139.
Csáky Ștefan, I, 67.
Csáky-Capony Grete, II, 1252, pl. XVIII (II, Roth).
Császár M., II, 870.
Csato, I, 251.
Cselko, I, 410.
Csere de Apáca Ioan, II, 1159.
Csiki Ernő, I, 277.
Csiki Miklos, II, 847.
Csulak Ștefan C., II, 770.
Csutak V., II, 1178.
Cuchin, I, 628.
Cuciuc Balibeg, I, 60.
Cucu Ilie, I, 120.
Cucuruzeanu Ioan, III, 1386.
Cucuruzeanu Stan (Moraru), III, 1386.
Cucuruzeanu-Moraru, Gh., III, 1386, 1387.
Culcer (Kultsár) Dimitrie, III, 1350, 1378.
Culcer Dr. Dum., III, 1379.
Culcer Grigore, III, 1379.
Culcer Ioan g-ral, III, 1354, 1379.
Culda, I, 618.
Cunțan Maria, II, 1151.
Cupcea Petru, II, 802.
Cupeș, I, 618.
Cupșa Aurel, III, 1382.
Curechianu, I, 615.
Curley Mgr., II, 795.
Curteanu, I, 617.
Curtis I., II, 837.
Curtius, III, 1418.
Cuza Alexandru Ion, I, 84, 103, 122, II, 994, 1185, 1188, III, 1353, 1375.
Czekelius D., I, 282.
Czell Friedrich, I, 454, 579.
Czibak Emerik episcopul, I, 56, II, 1162.

Dăciulescu Zah., II, 1377.
Daday, I, 289.
Dahinten Gustav, I, 518, 578.
Dăianu, I, 615, 617.
Dăianu Dr. E., II, 802, 803, 806, 810, 811, 1259.
Daicovici, Dr. C., I, 16, 17, 596.
Daimler, I, 651.
Dalc, I, 40.
Dalkar, II, 1191.
Dalmata Luciu, III, 1403.
Damaschin episcopul, III, 1352.
Damessina Antonello, II, 1204.
Dan principele, II, 1195.
Dan D., III, 1360.
Dan Ion I., I, 617, 621.
Dan Margareta, II, 1377.
Dan Sever, I, 112.
Danciul, I, 54.
Dancu, I, 617.
Dandea E., I, 600, 601.
Danghea, I, 618.
Daniel Dr. C., I, 542.
Danielescu N. R., III, 1391.
Danielo Dr. S., II, 923, 1334.
Daniil prorocul, II, 848.

Daniil, episcop, I, 46, 76.
Dănilă August, II, 821.
Dănilă Mihai, II, 800, 801.
Dannecker, I, 651.
Dante Aligheri, II, 793, 1319.
Dantescu Pavel, III, 1355.
Danuvius, zeul, III, 1491.
Darmestetter James, III, 1437.
Dascălul Simeon, I, 597.
Dathy, I, 507.
Dăularu, I. D., I, 617, 620.
David, I, 161, 617.
David Francisc, II, 847.
David G., pl. V, (II, Ghibu).
David P., II, 942.
Davidescu Al., III, 1382.
Davidescu Al. I., III, 1382.
Davidescu Const., III, 1382.
Davidescu Florian, III, 1391.
Davidescu Nic., III, 1382.
Davidescu Titu, III, 1382.
Davila Ana, III, 1376.
Davis, I, 588.
Deac Francisc, I, 86, III, 1346, 1427.
Debecan, I, 618.
Debreczeni Ladislau, II, 1211.
Decebal, I, 15, 24—26, 29, 30, 387, 592, II, 1312, III, 1365, 1475, 1478.
Deceneus, I, 23, 24.
Dechanel Em., III, 1436.
Dechanel Paul, III, 1436.
Déchelette, I, 13, 15.
Deciu Emil, Sub-Locot., I, 121.
De Ercilla Don Allonzo, II, 1190
Degen, I, 252.
De Gubernatis Angelo, II, 1156.
Dejenariu, III, 1513.
De la Berge, III, 1485.
Delannoy Paul, I, 522.
Delavigne, III, 1373.
Delavrancea, Barbu St., I, 613, II, 1151, 1183, III, 1376, 1382.
Deleanu, I, 617.
Deleu Victor, I, 91, 111, 122.
Deli Marcu, I, 72.
Delibes L., II, 1267.
Dell'homme, Jeanne, III, 1397, 1411, 1413.
De Lucca, Benedetto, III, 1455, 1457.
Demeter, I, 252.
Demetrescu Marin, III, 1410.
Demetriad, III, 1442.
Demetrius I regele, III, 1483.
Demian At., II, 981, 982, 1232, 1236, 1240, cromo IV, pl. XX, XXI, XXII (II, Bucuța).
Dennik, III, 1345.
Densușianu Aron, III, 1371, 1372.
Densușianu N., II, 858, III, 1372, 1400.
Densușianu Ovidiu, I, 31, 597, 621, II, 879, 1269, 1270, III, 1372, 1429, 1442.
Dentu E., III, 1405.
Derlogea, III, 1513.
Deubel Friedrich, I, 277, 281, II, 1208.
Deutsch Arnold, I, 519.
Diac Ștefan din Dragomirești, I, 51.
Diac Teodor din Dragomirești, I, 51.
Diaconovici Aurel, III, 1364, 1382.
Diaconovici C. Loga, II, 1040, 1052, 1053, III, 1382.
Diaconovich Dr. Cornel, II, 1232, 1334, III, 1368, 1395.
Diaconu (fam.), I, 615.
Diacovici Dr. Cornel, I, 564.
Diamandy C.,I, 9, 105, 106, III, 1461.
Diamandy G., II, 1261.
Diaz g-ral, I, 132.
Dicescu Paul, I, 115.
Dicu, I, 617.
Diculescu C., I, 593, 595, II, 946.
Diehl Charles, II, 931, pl. XI, (II, Ghibu).
Dieterichs, I, 400.
Dietl Ernö, I, 277.
Dima, (fam. Dobr.) I, 617.
Dima Gh., II, 946, pl. V, (II, Ghibu), 983, 1052, 1263—1264, 1267, 1332.
Dima Maria, II, 1265.
Dimitrie Sf., II, 803.
Dimitrievici Const., III, 1349.
Dimitriu, Dr. V., II, 884, 940, 942, pl. X, (II, Ghibu), III, 1461.
Dinu, I, 618.
Dinulescu G., I, 281.
Diocleţian, I, 31.
Dioscorides, I, 23.
D'Istria Dora, II, 1156.
Dittenberger, I, 16.
Dobay, fraţii, I, 518.
Doboș Filaret, I, 124
Dobra Vasile, II, 849.
Dobreanu, Dr. Gavril, III, 1379.
Dobrescu, I, 254.
Dobrescu Aurel, III, 1511.
Dobreș, I, 617.
Dobrin, I, 617.
Dobrin Ion, III, 1353.
Dobrinaș, I, 615.
Dobrotă, I, 617, 618.
Dubruș I, 617.
Doda, III, 1446.
Dogaru N., I, 621.
Döhrmann I, 396, 399.
Doja Gheorghe, I, 50, 51.
Doman ing. A., I, 508.
Domany Iosif, II, 1083.
Domide Gherasim, II, 792.
Domide Octavian Dr., II, 981.
Dominic din Jeud, I, 51.
Domiţian, I, 24, 25, III, 1484, 1488.
Domnaru, I, 617.
Domnu, I, 615.
Domșa Fl., pl. V, (II, Ghibu).
Donáth Ladislau, II, 1165.
Doncescu, I, 617.
Dordea, I, 617.
Dorner Béla, I, 433.
Dorobanţu, I, 617.
Dorothea, III, 1367.
Dörschlag Grof, II, 1247.
Dörschlag Anna, II, 1247, 1248, pl. VII, VIII, (II, Roth).
Dositeiu, Patriarhul Ierusalimului, II, 807.
Dosoftei episcopul, I, 74, III, 1370, 1473.
Dozsa Andrei, II, 1157.
Dózsa Daniil, II, 1195.
Dracsin, I, 58, 61.
Dragalina, G-ral I., III, 1354.
Drăgălina P., II, 1052.
Drăgan I., 617, 621.
Drăgănescu Damian, III, 1386.
Drăganu N., Dr., I, 596, II, 877, 878, 881, 919, 924, 943, 945, pl. V, (II, Ghibu), II, 1013.
Drăgescu Brutus, III, 1378.
Drăgescu Dr. C. J., III, 1378, 1379.
Dragfi, I, 51.
Dragffi Alexandru (Sandru) Voevod, I, 653.
Drăghiceanu M., I, 201, 227, 229, 230.
Drăghiceanu V. N., III, 1395.
Drăghicescu, prof., III, 1455.
Drăgoi, I, 617.
Dragoi, Dr. Ioan, II, 942, 944, pl. XVIII, (II, Ghibu).
Dragomir, I, 40, 617, 635.
Dragomir, Dr., II, 1052.
Dragomir I. D., I, 620.
Dragomir N., II, 1313.
Dragomir Dr. Silviu, I, 89, 90, II, 781, 882, 924, 943, 945.
Dragoș Vodă, I, 40, 601, III, 1348, 1472.
Dragoș Moise episcopul, II, 982.
Drăguș, I, 617.
Drăjea, I, 618.
Droc Maximilian, III, 1357.
Drottleff I., II, 1133, 1137, 1138.
Drugă, I, 615, 617.
Drumond Hamilton W., II, 836.
Drutzu S., I, 623, 628.
Dubois, I, 135.
Duggan, II, 931.
Duguit Leon, II, 931.
Duicu, I, 617.
Dula, III, 1345.
Dulfu P., III, 1360.
Duma, Radusin Ion, II, 1037.
Dumas, II, 1190.
Dumbravă, I, 615.
Dumitrache, dascălul, III, 1355.

Dumitrescu, D-ra, II, 1260.
Dumitrescu Al. T., III, 1368.
Dumitrescu D., I, 613.
Dumitrescu I., II, 1336.
Dumitrescu N., I, 634.
Dumitriu-Bârlad, II, 1183.
Dumitru (fam.), I, 618.
Dura, I, 615.
Durand dit Dupont, III, 1397, 1418, 1421, 1422.
Duras, I, 24.
Dürer, II, 1234.
Duroi, I, 617.
Duşan, I, 507.
Duşoiu Gh., II, 1000.
Duţu, I, 617.
Dvoratschek Gustav, I, 529.
Dworsckak, III, 1483.

Eberhardt, I, 320.
Ebert Max, I, 11, 16, 591.
Ecaterina de Brandenburg, I, 75.
Ecaterina Sf., II, 773, 1204.
Eckehart. II, 1138.
Edeleanu, I, 635.
Eder, I, 83.
Eder Hans, II, 1204, 1252—54, pl. XVII, (II, Roth).
Eduard VII, III, 1407.
Eftimie (cronicar călugăr, apoi Vlădică), I, 64, 65.
Eftimiu Victor, II, 1166, 1172, 1262, 1266.
Ehrlich, I, 518.
Eisler Dr. M., II, 913.
Elena Doamna lui Petru Rareş, I, 57—59.
Elena Principesa Mamă, II, 747, 749, III, 1480.
Elena Sf., II, 992.
Eliade Ion P., III, 1360, 1395.
Eliad Pompiliu, III, 1442.
Eliade Rădulescu, II, 974, III, 1349, 1361.
Elisabeta Principesa, I, 748, III, 1375.
Elisabeta Regina, I, 633, III, 1443.
Emilian Ştefan, II, 858, 992, 997, 1239, III, 1350, 1369, 1372.
Eminescu Mihail, I, 115, 630, II, 907, 981, 1141, 1150, 1165, 1168, 1172, 1291, 1336, III, 1367, 1475.
Encică, I, 615.
Enciulescu P., I, 228.
Endres, prof. Dr. M., I, 375.
Ene (fam. Dobr.), I, 617.
Enescu Aron, III, 1381.
Enescu G., I, 630.
Enescu I., III, 1375.
Enescu, Dr. Moise, III, 1379.
Entz, II, 861.
Eöttevényi Oliver, I, 147.
Eötvös Iosif, Baron, II, 856, 860, 866, 998, 1107.
Erbiceanu C., III, 1352, 1371, 1372, 1374, 1375, 1395.
Ercuş, I, 617.
Erdelion Ladislau, III, 1360.
Erdély Dr. Ion, I, 100, 112.
Erdély Dr. K., II, 849, 850.
Erdély Vasile episcop, II, 989.
Eremia Dr., III, 1379.
Eremia G. maior, III, 1446.
Eremia Tiberiu, III, 1382, 1383, 1388.
Erlich Paul, I, 422.
Erzberger, I, 110.
Esca A., II, 1151.
Eszterházy, Contele, II, 1188.
Ettinger Ion, I, 656.
Eutropius, I, 26, 30.
Exter, II, 1249.

Faber episcop, I, 651.
Fabian, Dr. P., I, 981.
Fabriţius fraţii, I, 504, 507, 578.
Făcăleţ, I, 617.
Făgăraş, I, 617.
Făgărăşanu N., III, 1382.
Falk Armin, I, 522.
Falkenhayn, III, 1459.
Fântână, I, 617.
Farcaş (fam. dobr.), I, 617.
Farcaş, I, 4, 68.
Farcaş, I, 528, 598.
Făşcanu, I, 615.
Farczádi Al., II, 1170.
Făşie (fam. Dobr.), I, 617.
Faur C., III, 1382.
Faur I., III, 1360, 1363.
Fava Roberto, II, 1437, 1439.
Favero Al., II, 946.
Feer, I, 617.
Fehér Marton, III, 1514.
Feher Ştefan, I, 517.
Fejer, I, 6.
Fejérváry, III, 1342.
Fekete Ludwig, I, 371,
Fekete Teodor, I, 1172.
Felber R., II, 1281,
Feldbauer, II, 1249.
Felea Ion, II, 770, 781.
Felicitas, zeiţa, III, 1497.
Felmeri L., II, 861.
Fener, II, 861.
Ferch Franz, II, 1254, pl. XVI, XVII, (II, Roth).
Ferdinand I Regele, II, 7, 92, 96, 100, 101, 109, 114, 115, 122, 123, 127, 130, 131, 291, 295, 641, 654, 774, 776, 781, 783, 788, 799, 807, 814, 820, 825, 826, 859, 897, 904, 906, 909, 915, 925, 940, 955, 956. pl. VI, (II, Ghibu), 1003, 1239, 1326, 1332, pl. XXXI, XXXII, (II, Bucuţa), III, 1375, 1442, 1443, 1449, 1452 1465, 1472, 1474, 1475, 1478-1480, 1513.
Ferdinand V, Impăratul, III, 1364, 1419.
Ferdinand de Habsburg, I, 53—56, 60, 62, 63, 85.
Ferdinand, arhiducele, III, 1364, 1367.
Ferdinand, Ţarul Bulgariei, II, 870.
Ferencz Iosif, episcop, II, 1121.
Ferenczi Alex., I, 11—14, 18.
Ferenczi, Dr. Nicolae, II, 1173, 1305.
Ferentzy, I, 518.
Ferenzy Géza, I, 463.
Ferigo, Colonel, I, 108.
Ferigo Lucian, G-ral, I, 133, III, 1458.
Fernic G., I, 630.
Feron Emil, III, 1424.
Ferraioli Camil, I, 133.
Feşileanu, I, 617.
Festl, III, 1355.
Ficheux Robert, I, 161, 166, 169, 178.
Fidelis (sf.), I, 651.
Fiedler Konrad, II, 1250.
Filimon, II, 779, 1178.
Filip (fam. Dobr.), I, 617,
Filip, prof., I, 425.
Filip, Lupăn. I, 591,
Filip G., III, 1377.
Filipescu O., II, 918.
Filipescu Nicolae, I, 106, 110, III, 1425, 1439.
Filofteiu, III, 1352.
Filotti M., I, 323.
Finály Gábor, I, 11.
Finály H., 861.
Finka E., II, 1247.
Finta Grigore, II, 1170.
Finta Zoltán, II, 1170.
Fiore Pascal, III, 1421.
Firibă, I, 617.
Fischer E., II, 823.
Fischer von Erlach, I, 645.
Fitzmaurice Lordul, III, 1397, 1407—1409, 1447.
Flavius Vopiscus, I, 30.
Flechtenmacher, III, 1371.
Fleischer, Dr. II, 861.
Fleischer Andreas, II, 1265.
Fleischer Michael, II, 1253.
Fleissig, fraţii, I, 529.
Flemming, R. II, 837.
Fleşaru, I, 617.
Fleva Nicolae, III, 1416, 1417.
Fliter, I, 618.
Floca, I, 615.
Flondor Iancu, I, 104, 115,
Flondor, Cavalerul de, II, 1264.
Florentz Iosef, I, 507.
Florescu (fam. Dobr.), I, 615.
Florescu g-ral, III, 1354.
Florescu J. Th., 1461.
Florian Pompiliu A., III, 1378.
Flueraş Dr. N., preot, II, 802, 821.
Flueraş Ion, I, 89, 91, 112.

Foch, Mareşalul, III, 1430.
Focillon, II, 931.
Fodor Francisc, prof. I, 147.
Foerster, W. Fr., II, 779.
Fogarasi M., II, 1046.
Fogarasi St., II, 848.
Foggia, I, 400.
Foith Gh., I, 516.
Folberth, St. O., II, 1138.
Földes Béla, I, 147.
Földes Zoltán, II, 1170.
Folea, I, 617.
Folescu G., II, 1265.
Fölker, I, 478, 481.
Foith Gustav, I, 516, 522, 578.
Fonn Gustav, I, 516, 522, 578.
Fontanin Gh., III, 1360.
Ford, I, 633.
Fordson, I, 320.
Foris, I, 262.
Forro Nicolae, I, 64.
Fortuna, zeiţa, III, 1487.
Fortunatu Al. (Hangea), III, 1355.
Fortunescu C., pl. V, (II, Ghibu).
Fotino, III, 1377.
Fougères, II, 907.
Franchet d' Esperey, I, 96, 97, 113.
Francisc, I, II, 850, 1040.
Francisc III, II, 1083.
Francisc Ferdinand Arhiducele, I, 9, 103, III, 1444.
Francisc Iosif I Impăratul, I, 86, II, 795, 796, 857, 864, 865, 868, 869, 872, 911, 912, 1083, 1188, III, 1364, 1402, 1407, 1430, 1431.
Franck von Franckenstein Valentin, II, 1136.
Frâncu Amoş, II, 998, 999.
Frâncu Ioan, II, 998.
Frâncu Teofil, III, 1359, 1375.
Franklin M., II, 907.
Franyo Zoltán, II, 1159.
Franz Ştefan de Lorena, I, 641, 642.
Frater (familia), I, 388.
Frăţilă (fam. Dobr.), I, 617.
Frăţilă Aug., III, 1360.
Frecea, I, 615.
Frenţiu, Dr. Traian Valeriu, episcop, II, 786, 789, 791, 805, 807, 810, 820, 982—984, III, 1469.
Freyn, I, 251.
Fridolin (sf.), I, 651.
Friedländer R., II, 1137.
Friedwalsky János, I, 277.
Frimon, Contele L., I, 653.
Frint Ludovig, II, 843.
Friptu Ilie, I, 115.
Fritz L. O., II, 1136.
Fritsch Karl, II, 1135.
Fröhm, Dr. Th., II, 1138.
Fromm Gustav, I, 522.
Frommer A., I, 518.
Fronius Ludwig, I, 570.
Fronius Marcus, II, 1136.
Frundsberg, Cavalerul, I, 651.
Frunzete V., III, 1386.
Frusaru, I, 617.
Fugger, I, 651.
Fulea Moise, II, 973, III, 1381.
Funk Brentano N., III, 1436.
Furnică D., III, 1384, 1386.
Furnică Z. D., III, 1384, 1386.
Furtună, I, 127.
Fuss, I, 251—253.
Fuss Karl, I, 277, II, 1206.
Fuss Michael, II, 1206.
Fusaru Marcu, I, 620.

Gabor (fam. Dobr.), I, 617.
Gabor Iacob, III, 1514.
Gabor Iosif, II, 1080.
Gabrielescu I. I., III, 1395.
Găbunea Dumitru, III, 1355.
Gade II, 1263.
Gafton, I, 617.
Gaida, III, 1446.
Gaidoz Henry, III, 1423, 1434.
Gal Coloman, III, 837.
Galea Nicolae, III, 1382.
Galenus, I, 23.
Galfi Laurenţiu, II, 837.
Găluşcă, D-na, III, 1377.
Gan Vasile, protopop, II, 769.
Gane, Dr. Titu, II, 881, 943, 944, pl. XVII (II, Ghibu).
Ganea, I, 615, 617.
Gangebauer Ludwig, I, 277.
Ganjea Lucreţia, III, 1513.
Găoază, I, 618.
Gârbacea, I, 615.
Gârbovăţu Dumitru, I, 621.
Garibaldi, I, 625.
Garibaldi Giuseppe, III, 1416.
Garibaldi Menotti, III, 1416, 1417, 1438.
Garreau G. III, 1432,
Gaspar, I, 617
Gaspar M., protopop, II, 773, 781, 1152.
Gaspary Wilhelm, I, 508.
Gâşteanu, Locot., I, 126.
Gataianţu, Ion L., I, 615.
Gâţeiu Ştefan, III, 1386.
Gaudenţiu, episcopul, II, 1402.
Găuvianus, I, 236.
Găvăneanu (fam. Dobr.), I, 617.
Găvănescu, Colonel, III, 1447.
Găvănescu I. (prof. universitar), III, 1461.
Gavriil călugăr, I, 46.
Găvrilaş Ştefan, III, 1381.
Gavriluţă Emanoil, I, 104, 115.
Gebeleisis, I, 22.
Gegea, I, 617.
Gelu Voevod, I, 35, II, 864, III, 1403.
Genersich, II, 861.
Georgescu I., I, 613, 614, 616, 618, 620, 622, II, 783, 1329, 1330, 1336.
Georgiu Ioan, II, 981.
Gerald Fitz, III, 1409.
Gerard, Sfântul, I, 36.
Gerendi Nicolae, I, 54.
Gersabek, III, 1390.
Gerst, I, 516.
Geza Regele Ung., I, 35.
Geza II, I, 36, 597, 598, II, 824.
Ghenadie mitropolitul, I, 65, 74—76, II, 778, III, 1352.
Gheorghe episcopul, I, 62.
Gheorghe de Brad episcop, I, 74.
Gheorghe ieromonahul, III, 1352.
Gheorghe de Sângeorz, I, 64.
Gheorghe din Ciurila preot, I, 7, 6,
Gheorghe Sf., II, 770, 773.
Gheorghina (fam. Dobr.), I, 617.
Gheorghiu, I, 617.
Gheorghiu Petre Maior, I, 121.
Gheorgescu, I, 617.
Gheorghian D-na, pl. XI (II Bucuţa)
Gheorghian- Plopescu, Dr., I, 542.
Gherman, I, 617.
Gherman G. D., III, 1381.
Gheţie Dr. A., II, 981.
Ghibu (fam. Dobr.), I, 617.
Ghibu Dumitru, III, 1387.
Ghibu Dr. Onisifor, I, 91, II, 767, 777, 845, 846, 848, 878, 881, 889, 937, 942, 943, 945, pl. V, XI (II, Ghibu), 1002, 1052, 1112, 1217, pl. VIII, IX (II, Bucuţa), 1329, 1336.
Ghica Alexandru Vodă, III, 1375.
Ghica, Alexandru Grigore Vodă, III, 1364.
Ghica, Dimitrie Ion, III, 1410.
Ghica, Grigore, I, 76, III, 1352, 1361, 1374.
Ghica Ion T., I, 613.
Ghica Vladimir I. Principele, II, 793.
Ghidionescu Dr. Vladimir, II, 881, 923, 922, 928, 929, 932, 945.
Ghilezan Dr., L., I, 706, II, 874.
Ghinea, I, 617.
Ghioancă, I, 618.
Ghiojdeanu, I, 617.
Ghirea, I, 618.
Ghiulea N., I, 707, 724, 730, II, 884, 943, 1336,
Gighiartău El., II, 1335.
Gilliot, II, 907.
Gimbă, I, 617.
Giorgio B., I, 70.
Girardini, III, 1438.
Gitye Dumitru, I, 505.
Giuglea, I, 617.
Giuglea George, II, 881, 945, III, 1415.

Giuliani, I, 6.
Giurca, I, 618.
Giuru Aurelia, II, 1279.
Giuru Elena, II, 1272.
Giusti, Colonel, I, 134.
Glad, I, 35.
Gladstone W. E., III, 1379, 1406, 1407, 1409, 1411, 1447.
Glattfelder Iuliu, II, 936, 938, 941.
Gligor Alex., II, 788.
Glondys, Dr. V., II, 1136.
Gmajner, Dr. S., III, 1460.
Göckler, Dr. G., II, 1138.
Goga Eugen, II, 1152.
Goga Octavian, I, 89—92, 111, 123, 253, II, 792, 818, 1149, 1151, 1172, 1241, 1261, 1324, III, 1415, 1439, 1461.
Goia, Dr., I., II, 923, 944, 945, 1334.
Gojman, I, 617.
Goldea (fam. Dobr.), I, 618.
Goldmark G., II, 1264.
Goldschmidt ing. R., I, 504, 513.
Goldiş Vasile, I, 89—92, 110, 112, 114, II, 776, 777, 791, 804, 873, 874, 1002, 1042, 1052, 1111, 1332, 1333, 1336, III, 1343, 1344, 1505, 1506, 1515.
Golea Const., Gh., I, 620.
Golea Gh. Gh. (fam.), I, 617, 620.
Golescu Const., III, 1368.
Golescu Dinicu, III, 1361.
Golescu Gh., III, 1361.
Gologan Niţă, I, 617, 620.
Goos Hans, II, 1135.
Gore Paul, I, 115.
Görgey, III, 1427, 1431.
Gorun Ioan (Al. Hodoş), II, 1149, 1151, III, 1375.
Gorzo Simion, I, 51.
Gosa Iordache, I, 614, 617.
Goth, II, 861.
Gottschling, III, 1342.
Gottschling Luise, II, 1137.
Govd James, II, 837.
Gounod Ch., II, 1267.
Grădeanu, I, 615.
Gradin (fam. Dobr.), I, 617.
Grădinar (fam. Dobr.), I, 617.
Grădinescu O., II, 947.
Grădişteanu Badea, Stolnicul, I, 68.
Grădişteanu Ionel, III, 1425, 1436.
Graafe, Dr., III, 1381.
Gröffer Rudolf, II, 1269.
Grama Ion, III, 1360.
Grămoiu, I, 615.
Gran V. protopop, II, 779.
Grancea I., III, 1387.
Grassalkovitz Antoniu, II, 1082, 1083.
Greard Octav, III, 1435.
Greavu Valerica, III,264.
Greceanu D., II, 802, 803, 958.
Grecescu (fam. Dobr.), I, 617.
Grecescu, I, 251, 262, 263.
Grecescu I., II, 1387.
Grecu, Dr. Iuliu, II, 1379.
Gregus Ileana, I, 463.
Gregus Tiberiu, I, 463.
Gridea, I, 615.
Grieg, II, 1263.
Griesenbach, II, 1137.
Grigorcea Romul N., III, 1356.
Grigore IX, Papa, I, 40.
Grigore Mitropolitul, III, 1352, 1361.
Grigore Vodă, II, 1260.
Grigorescu (fam. Dobr.), I, 617.
Grigorescu, G-ral Eremia, III, 1450, 1452.
Grigoriu, Dr. Cristea, II, 881, 944, pl. XV (II, Ghibu).
Grimm P., II, 881, 897, 945, pl. V (II, Ghibu).
Grindeanu V. I., III, 1375.
Grinţescu, Dr. I., I, 252, II, 882, 919, 943, 946.
Griscom, I, 629.
Gritti Aloiso, I, 56, 57, 59.
Gritti Anton, I, 56.
Groiss, II, 861.
Gromen, I, 516, 578.
Gros Ch., III, 1397, 1428.
Groos Iulius, II, 1135.
Grosu, I, 617.
Grothe H., I, 588.
Grovu, I, 617.
Groza, II, 1183.
Groza Simion, II, 997.
Grozav, Vornicul, I, 54.
Grozăvescu Traian, II, 1266, 1267.
Grozea Moise, G-ral, III, 1354.
Grozescu Costin Gh., III, 1355
Grozescu Fl. Gh., III, 1355.
Grozescu Gherasim, III, 1355.
Grozescu Horia Gh., III, 1355, 1375.
Grozescu Ioan, III, 1355.
Grozescu Vera Gh., III, 1355.
Gruia (pseudonim), II, 773,
Grundmann, I, 507.
Grunervald Math., II. 1138.
Gruyter Walter de, II, 1277.
Gselhofer, II, 1232.
Gucikow, I. 120.
Guerci, III, 1438.
Gugiu, I, 617.
Guguianu Ion N., III, 1391.
Guiart Dr. J., II, 922, 944, pl. XIX, (II, Ghibu).
Guizot M., III, 1365.
Gulacs J., II, 1158.
Gulácsy Irena, II, 1161, 1162, 1170.
Guleas, I, 618.
Guleran, I, 617.
Gulielm Cuceritorul, I, 4.
Gulovicla Ioan, II, 981.
Gundhart, Dr., II, 1139.
Gurgău, I, 617.
Gurie mitropolitul, II, 778, 1336.
Gürtler, I, 252.
Gusti Dim., II, 878, 880, 881, pl. V (II, Ghibu), VIII, 1360, 1394.
Guyot Yves, III, 1427, 1430.
Gyallay Dominic, II, 1158, 1162, 1163, 1170.
Gyallay Domokos, II, 1306.
Gyârfás Elemér, II, 848, 849.
Gyertyámos, II, 1254.
Györffy, I, 252.
György Dr. Ludovic, II, 1158, 1159, 1172, 1173, 1184, 1308.
Gyula principele, II, 1035.
Gyulai Paul, II, 1159.

Haas C., I, 435.
Habianu, I, 617.
Habsburg Casa de, I, 139, 651, II, 848, 849, 995, 1027, 1029, 1046, 1162, III, 1400, 1453, 1474.
Hadrian, I, 19, 236.
Hager, fraţii, I, 579.
Haggenmacher, I, 513.
Hajdeu B. P., I, 104, 589, II, 855, 1257, 1270. III, 1365,
Hajek D-r E., II, 1133, 1134, 1136.
Halévy F., II, 1267.
Halippa Pantelimon, I, 115.
Halis, I, 3.
Haliţă Solomon, III, 1360.
Haller, II, 861.
Haller Iosif, I, 657.
Haller contele, II, 1091, 1164.
Halmai Elemer, I, 173.
Hals Franz, II, 1202.
Hâm Ion episcop, I, 655.
Hamlet, II, 1260.
Hampu, I, 615.
Han O., II, 1336.
Hanciu (fam. Dobr.), I, 617.
Hanciu C., III, 1387.
Hanciu D., III, 1387.
Haneş P. P., III. 1355, 1361.
Haneş Vasile, III, 1355, 1361.
Hanicka, I, 478, 481.
Hania Ioan, II, 1043.
Hann Sebastian, II, 1183, 1204, 1206, 1243.
Hannibal, II, 867.
Hansa, I, 617.
Hanzu, G-ral, III, 1458.
Haret Spiru, III, 1364.
Hârjescu Cezar, I, 567.
Harmen, II, 1202.
Hârsan, I, 615.
Harsány L., II, 837.
Hartmann Dr. E., III, 1367.
Hăţeganu Ion, III, 1391.
Haţiegan Dr. Emil, I, 89, 90, 92, II, 874, 878, 882—884, 942, 943, pl. V, (II, Ghibu).

Haţiegan Dr. Iuliu, II, 875, 878, 881, 918, 923, 942, 944, pl. V, XVI, (II, Ghibu). 1334,
Hatvány, I, 86.
Hauer Carol, I, 199, 246.
Hauff, I, 651.
Hauptmann G., II, 1168.
Hauterive, I, 6.
Hayden, II, 1263.
Hayek, I, 251.
Hecata, II, 1205.
Heegn Reinhold, I, 646.
Heer, I, 258.
Hegel, I, 651.
Heghedüs L., I, 706.
Heifetz Iascha, I, 630.
Heimann A., II, 1249, 1250.
Heller K. M., I, 277.
Heltai G., I, 1159.
Heltmann A., II, 1134.
Hemper K., I, 516.
Hene, II, 861.
Hennig V. R., 155.
Henţescu Adam, III, 1381, 1390.
Henţescu Sava, III, 1376, 1377.
Heraclid Iacob, II, 846.
Herbay Zeno, Locot., I, 139.
Herbei, Dr. Th., I, 483.
Herbert, I, 516, 578.
Herbich, I, 199, 200.
Hercule, III, 1496, 1497.
Hercveg Franz (Herczeg Ferenz), I, 648.
Herda, I, 615, 617.
Herder, I, 602.
Herfurth Fr., II, 1135.
Hergot, Locot.-Col. V., I, 443.
Herman, III, 1367.
Hermann Eduard, I, 507.
Hermann Hans, II, 1204, 1208, 1248, pl. IX, (II, Roth).
Hermann Otto, I, 241, 247.
Hernea Veniamin, III, 1384.
Herodot, I, 22, 587, 591, 592.
Herszény, III, 1511.
Herţa, I, 615, 617.
Herter I., I, 516.
Herz A., II, 1172.
Herzog Adam, I, 518.
Herzog E., II, 1136.
Herzog Petre, I, 518.
Hess Victor, I, 507, 512.
Hessheimer Ludvig, II, 1246, 1247, pl. XII, XIII, (II, Roth).
Hetcou, Dr. Petru, II, 896.
Heuffler, I, 251, 252.
Hienz, I, 518.
Hienz, Dr. P., II, 1133.
Himly A., III, 1419.
Hisdaspe Darius, I, 240.
Hitschmann, I, 375.
Hlavaty, II, 931.
Hlinca, III, 1345.
Hlincovici, I, 111, 137.
Hochmeister Alb. von, II, 1135.
Hock János, III, 1440.
Hodinka Antal, III, 1474.
Hodoş Constanţa, II, 1149, 1151, III, 1375.
Hodoş Enea, II, 1052.
Hodoş I., II, 858, 1255, 1333.
Hodoş Iosif, II, 998, 999, III, 1387.
Hodoş Nerva, III, 1370, 1375, 1395.
Hodoş Ulpiu, III, 1387.
Hodza Milan, III, 1345, 1346.
Hofstädter Friedrich, II, 1133, 1134.
Hohenstaufen, Casa de, I, 651.
Hohentohe, Casa de, I, 651.
Hohenzollern, Casa de, I, 651.
Hohenzollern-Sigmaringen, Casa de, I, 651, 652.
Holban, G-ral, I, 97.
Hold, Tobias Balthazar, I, 641.
Holdhaus Karl, I, 277, 281.
Homann O., II, 861.
Homi Samuel, III, 1387.
Hommonai Valentin, I, 72.
Holzer Ion, protopop, I, 651.
Holzträger, Dr. T., II, 1138.
Homm F., I, 445.
d'Hondecoeter Melchior, II, 1202,
Honigberger Emil, II, 1253, pl. XXII, (II, Roth).
Honigberger Ernst, II, 1250, 1253, pl. XII, XIII, (II, Roth).
Honigberger R., II, 1136.
Honterus Johann, I, 597, II, 824, 830, 1135, 1136.
Hopffgarten, Max von, I, 277.
Horaţiu, II, 1141.
Horea, I, 81, 82, 119, 126, 127, 133, 178, 181, 618, II, 1002, 1183, 1169, 1204, 1269, pl. V, (II, Puşcariu) III, 1365, 1372, 1379, 1397, 1398, 1400-1402, 1414, 1446, 1460, 1472, 1474, 1476, 1478, 1480, 1512.
Hormuzachi Constantin de, I, 277.
Horthy N., Regent, II, 912.
Horváth Emil, II, 1094.
Horváth Eugene, I, 147.
Horváth, O., III, 1361.
Horváth R., Baron, II, 1047.
Horvát Walter, II, 1136.
Hossu Iosif, II, 1255.
Hossu Dr. Iuliu, I, 92, 114, II, 787, 789, 790—792, 805, 810—812, 812, 814, 818, 981, III, 1469.
Hossu Dr. Vasile, II, 786, 981.
Hossu-Longin Alex., II, 816.
Hötzendorf Conrad von, II, 793.
House H. colonel, II, 796.
Hristos, II, 1171, 1237, 1238.
Hubic-Vertileanu Francisc, II, 821, 983, 984.
Hügel Helmut, II, 1137.
Hugo Victor, II, 1242.
Hugues, I, 400.
Hulea (fam. Dobr.), I, 617.
Hulea Ovidiu, II, 1152.
Humbold, I, 592.
Hurban, III, 1345.
Hurmuzachi E. (Aga), II, 993.
Hurmuzache Eudoxiu de, I, 619.
Hurtoi, I, 618.
Husaru, I, 615.
Huss, Dr. R., II, 1133, 1134, 1138.
Hüttl, I, 505.
Hviezdoslav, III, 1345.

Iacob, Dr. I.,, I, 706.
Iacobovici I., Dr., II, 875, 881, 923, 942, 944, pl. XVII (II, Ghibu), 1334.
Iacobsen, A. P., I, 432.
Iacobschitz, III, 1377.
Iacov, Voevodul, I, 46.
Iadasohn, II, 1263.
Iakch Mihail de Kusal, I, 44.
Iana Ilie, Sub-Locot., I, 127.
Iancovics B., II, 861.
Iancu, I, 617, 618.
Iancu Alex., II, 945, 1334.
Iancu I., I, 447,
Iancu Vodă Sibianul, I, 5.
Ianculescu Mih., III, 1429, 1442.
Iane, preot, II, 1037.
Ianovics Eugen, II, 1170, 1172.
Iansen, Dr. Sanfeld, II, 881, 884.
Iászi, Dr., Oskar, I, 112, 113, II, 785, 872, III, 1468.
Ibrăileanu, II, 1150.
Icratie, III, 1353.
Iedereanu Vasile, I, 629.
Ienciu G., III, 1381.
Iencius, Dr. Moise, II, 877.
Iernică (fam.), I, 615.
Ilcuş căp., III, 1468.
Ilcuş Dr. P., II, 923.
Ilea (fam. Dobr.), I, 617.
Iliant D., I, 617, 621.
Illia Andrei, II, 849.
Iliaş Rareş, I, 57, 62, 63.
Ilie din Vişăul de Jos, I, 51.
Ilie Sf., II, 1313.
Iliescu N., III, 1381.
Ilieş St., III, 1381.
Ilieşu Justin, II, 1152.
Imbriani, III, 1379, 1416, 1417, 1438, 1439.
Imbroane Avram, I, 120.
Imbroane I. prof., II, 766, 767, 770, 773.
Imecs Béla, II, 1163.
Imecs Mihail, I, 71.
Imre Al., II, 860, 861.
Imre Ludovig, II, 837.
Inculeţ I., I, 116.
Indrea T., II, 981.

Inglezianu, I, 618.
Inkey, I, 199, 200.
Inocenţiu, Papa, I, 598.
Ioachim de Brandenburg, I, 61.
Ioan, Episcopul Aradului, I, 90.
Ioan, Episcop şi Mitropolit Alba Iulia, III, 1473.
Ioan (Cneaz sau Voevod), I, 4, 598.
Ioan Botezătorul, pl. VI (II, Bucuţa).
Ioan Corvin Huniade, I, 5, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 650.
Ioan, Conte de St. Georgiu, I, 47.
Ioan din Bârşana, I, 51.
Ioan din Caffa, Episcop, I, 46.
Ioan din Leordina, I, 51.
Ioan de Prislop, Mitropolit, I, 66.
Ion George, III, 1384, 1385.
Ioan Sigismund (Zápolya), I, 60—63, 65.
Ioan Vodă cel Cumplit, I, 65.
Ioaneş Voevodul, I, 46.
Ioanid, III, 1385.
Ioanovici Damaschin, preot, II, 781.
Ioanovici Ioan, preot, I, 621.
Ioasaf, Mitropolitul, I, 77.
Iokay M., II, 1159.
Ionaşcu Romulus, III, 1361.
Ionciovici Dimitrie, II, 995.
Ionciovici Zoe, II, 995.
Ionescu notar, II, 801.
Ionescu Dr. A., II, 881.
Ionescu-Argetoaia, I, 273.
Ionescu-Boteni Dr. I., III, 1379.
Ionescu Dr. D. B., II, 884, 943.
Ionescu G. M., III, 1368.
Ionescu-Gion G. I., III, 1393.
Ionescu D-na M. Tache, I, 629.
Ionescu Mircea, II, 947.
Ionescu Tache, I, 110, 111, 629, II, 803—804, III, 1359, 1415, 1425, 1439, 1453, 1461—1464.
Ionescu Dr. Toma, III, 1461.
Ionescu V. D., II, 947.
Ionescu Varo, II, 1183.
Ioneticu, I, 617.
Iorest Ilie mitropolit, I, 75, 76.
Iorga Aurel, III, 1387.
Iorga N., 3, 24, 31, 33, 35, 38, 55, 63, 83, 103, 598, 603, 612, 639, 649, II, 785, 786, 807, 873, 878, 880, 932, 945, pl. V, XI (II, Ghibu), 986, 1136, 1140, 1172, 1184, 1277, 1329, 1332, III, 1349, 1359, 1361--1363, 1370, 1372, 1373, 1385, 1395, 1397, 1404, 1439, 1473, 1474.
Iorgovan Iorgu, II, 1309.
Iorgovici Iosif, II, 1040.
Iorgu Toma prof., I, 121.
Iosif (Sf.), III, 1377.
Iosif episcopul, III, 1350.
Iosif II Impăratul, I, 81, 82, 389, 393, 641, 644, II, 824, 982, 1038, 1039, 1164, III, 1400, 1414, 1419.
Iosif (Palatinul), I, 421.
Iosif-Schiopul Ioan, I, 124.
Iosif Ştefan, II, 995.
Iosif, Ştefan O., II, 1151, 1242, pl. XXV, (II, Bucuţa), 1323, III, 1375, 1376,
Iosika Nicolae, II, 1159, 1160.
Ipek, I, 65.
Ipsilante, III, 1371, 1374.
Irimescu maior, I, 629.
Irimia, I, 617.
Irimie, Ion, II, 1259.
Ieronim Sf., I I, 1204.
Irineu Cora, I, 636.
Isac Emil, II, 1152.
Ismail Bey, III, 1352.
Isopescu Claudiu, III, 1439.
Isopescu-Grecul, I, 100, 110, 112, 114, 115, 138.
Ispravnicu Gh., I, 121.
Istrate Dr., III, 1363.
Istrate N., I, 295, 677.
Istvánffy, I, 252.
Iuda Iscariotul, II, 1170, 1171.
Iuga (fam. Dobr.), I, 617.
Iuga fraţii, III, 1385.
Iuga de Baci, D-ra, III, 1385.
Iuga C. Gh., III, 1372.
Iuga Dragomir, I, 61.
Iuga Gh., II, 946.
Iuga Ioan Gh., II, 1096.
Iuga Filip, I, 61.
Iuga Petru, I, 61.
Iuhász, I, 35,
Iulia Augusta, I, 18.
Iulius Caesar, I, 24, 25.
Ivan Nicolae episcop, II, 759, 764 765, 769, 771, 778, 974, 975.
Ivanel, I, 617.
Ivanka, III, 1345.
Ivaşco M., II, 981.
Ivaşcu, I, 617.
Ivireanu Antim, III, 1370, 1377.

Jakab A., II, 1159.
Jakab Géza, 1170.
Jackel, I, 656.
Jacquier H., II, 946.
Jäger Josef, II, 1254.
Jalea (fam.), I, 617.
Jalea Ioan, I, 617, II, 1232, pl. XXVI—XXVIII (II, Bucuţa).
Jamorsky, III, 1455.
Janin, G-ral, I, 128.
Janka, I, 251.
Jánossy Béla, II, 1162, 1164, 1171.
Jarnik A., II, 1269.
Járosy Desideriu, II, 1157.
Jászy Oszkár, I, 706.
Javor Josif, II, 1171.
Javorka, I, 252, 253.
Jean Monica D-na, I, 629.
Jeannel René, I, 277—279, 281, II, 932, 946.
Jekeli Dr. H., II, 1155, 1138.
Jekelius Dr., II, 1137.
Jekelius Erich, I, 202, 214, 227—229, II, 1135, 1137.
Jekey Aladár, II, 1168.
Jellachich Baronul, III, 1431.
Jervis W., II, 931.
Jicmon Crai, I, 46.
Jickeli Dr. Carl Friedr., II, 1136, 1137.
Jiga, I, 617.
Jinga, I, 617.
Jippa, I., II, 991.
Jitianu Ilie, I, 617, 620.
Jivi-Bănăţeanu Ion, I, 635.
Joffre, G-ral, III, 1449.
Johann, II, 1243.
Joică, I, 618.
Jókai M., II, 935.
Joldişu (fam. Dobr.), I, 618.
Jordanes Iacob, II, 1202.
Jorest Ilie, Mitropolitul, III, 1473.
Josika, I, 412.
Jovian Gh., III, 1361.
Jugănaru (fam. Dobr.), I, 617.
Julien, III, 1359.
Julius Eduard, II, 1208.
Jumanca Iosif, I, 89—91, 112, 724.
Jung, Dr. I, I, 11, 31, III, 1362.
Jungher I. F., III, 1359.
Junianus, III, 1478.
Jupiter, III, 1484, 1489.
Jurca Const., II, 942.
Jurca Ioan, II, 999.
Justinian, I, 33, II, 931.
Juvara Dr., II, 878, pl. V (II, Ghibu).

Kacsó Alexandru, II, 1163.
Kacziány Géza, II, 1172.
Kadár Emeric, II, 1158, 1166, 1172.
Kadletz, I, 127.
Kaindl Fr., I, 608.
Kammerer Ernest, I, 870.
Kamner prof. A., I, 277, II, 1137.
Kanitz Dr. A., II, 861.
Kant, 1359.
Kappel g-ral, I, 129.
Kappus Franz X., I, 684.
Kara, 1183.
Karácsonyi B., II, 891, 1166.
Karácsonyi Ioan, II, 1157, 1178.
Karamata I., II, 932.
Karkaleki, III, 1371.
Karl L., II, 897.
Karman Mauriciu, II, 861.
Károly conţii, I, 642, 652.
Károly contele, I, 112, 113, III, 1468.

Károly Alexandru, I, 650, 653, 654.
Károly Anton, I, 653,
Károly Carolina Contesa, I, 654.
Károly Francisc, I, 653,
Károly Gheorghe contele, I, 394, II, 872.
Károly Iosif, I, 653,
Károlyi Iuliu, I, 418.
Karres I., 519.
Karres Samuel, I, 518, 578.
Kasper Bonfert, I, 517.
Katona-Geleji Ştefan, I, 74, 75.
Kausneroff, I, 262.
Käuter, I, 202.
Kazinczy, II, 1190.
Kean principe, II, 1035.
Keinzel Dr. G., I, 1133.
Kelemen Berta, II, 1160.
Kelemen Ludovig, 837, 1184, 1185.
Keller Helen, II, 1169.
Kelling, II, 1133.
Kemény (familia), I, 388.
Kemény Ion, I, 75, 76, 86, II, 1157.
Kemény Sigismund, II, 1157, 1159, 1160.
Kemény Simion, II, 1164.
Kenéz, Dr. Béla, I, 287, 290, 706.
Kepler, I, 651.
Kerensky, I, 109, 116, III, 1450.
Kereszegi magnat, I, 664.
Keresztúry-Oltean Alex., II, 1172.
Kernbach M., II, 945.
Kerner, I, 251.
Kestranek g-ral, I, 139.
Kettner, I, 205.
Keza, II, 34.
Keyserling, I, 628.
Kiepert, III, 1427.
Kiertsch, II, 1243.
Kim Fritz, II, 1251, pl. XV, XVI (II Roth).
Kimakovicz M. von, II, 1137, 1138.
Kimberbey, Lord, III, 1409.
Kinze Ioan, I, 658.
Kiriac, II, 983.
Kirchknopf Gustav, II, 836.
Kirchsberg, Oskar von, I, 227.
Kiriac, II, 1263, 1278, 1279.
Kisch Dr. G., II, 897, 932, 936, 945, 1133, 1134, 1144.
Kis Jeud Ioana, II, 1274.
Kiss Mauriciu, II, 857.
Kis Piroska, II, 1172.
Kiss Zombor, I, 639.
Kis von Zilah Andreas, I, 282.
Kisbán Nicolae, I, 116, II, 1161.
Kitaibel, I, 251.
Kjellen, I, 148.
Klapka, III, 1427.
Klausenburg Georg von, II, 1243.
Klausenburg Martin von, II, 1243.
Klebelsberg Dr. Kuno, II, 788, 941.
Klebelsberg L., II, 861.
Klee H., II, 1266, 1267.
Klein, Dr. A., II, 1137.
Klein Gustav Adolf, I, 571,
Klein Dr. Hermine, II, 1138.
Klein Dr. K. K., II, 1131, 1134, 1135, 1138, 1139.
Klinger H., I, 516, 517.
Knapp, I, 251.
Knechtel W. K., II, 282.
Knöpfler, II, 861.
Knopp, II, 861.
Kober, I, 206, 209, 211, 212.
Koch Dr. Antal, I, 199, 200, II, 861.
Koch prof., I, 241.
Koch III, 1369.
Kocsard Kun, II, 1067.
Kodaly, II, 1279.
Kogălniceanu M., III, 1374, 1443.
Kolceak, I, 128, 129.
Kolessa Filaret, II, 1275.
Kolisch Dr. Alois, II, 1281.
Kolisek Mons. Alois, II, 1345.
Költö Gavrilă, II, 837.
Konaki logofătul, III, 1365.
Konink Filip de, II, 1202.
Konnerth Dr. Fr., I, 321.
Konnerth Dr. Hermann, II, 1138, 1250, II, 1251, pl. XIV (II Roth).
Konrad Daniil, II, 145.
Koos Daniil, II, 1185.
Koos Francisc, II, 1185, 1188.
Kootz, I, 518.
Korber, H., I, 517.
Kornis Gyula, II, 845, 873, 914, 915.
Kornish, II, 837.
Korody Dr. Lutz, I, 91, II, 1136.
Körösföi, Aladár K. de, II, 1216.
Kós Carol, II, 1157, 1158, 1162, 1163, 1184, 1220.
Kossuth Ludovic, I, 186, II, 851, 1181, III, 1345, 1427, 1431.
Kotzebue, Aug. de, III, 1359.
Kovachich, I, 6.
Kovácsy, I, 388.
Kovács Coloman, II, 837.
Kovács Desideriu, II, 1160.
Köváry László, II, 1188, 1195.
Kövér Elisabeta, II, 1169.
Kraft, II, 831, III, 1342.
Kraft W., II, 1100, 1133, 1137, 1284.
Kramer, I, 530.
Kranach, II, 1188, 1202.
Kraus, II, 1207.
Kraus Friedrich, II, 1134.
Krausz Béla, I, 513.
Kräuter Francisc, I, 639.
Kräutner Th., I, 229, 230.
Kreisler, I, 630.
Kremling, I, 646.
Kristof Dr. G., II, 896, 935, 945, 1153, 1173.
Krizbay Miklós, II, 1188, 1195.
Krohn Ilman, II, 1272, 1273.
Kronis Gáspár, I, 67,
Krug, III, 1373.
Krüzselyi Elisabeta, II, 1169.
Kubitschek, I, 15.
Kugler, I, 531.
Kuhac Fr., 1277.
Kuhlbrand Ernst, II, 1135, 1136, 1184.
Kulczynski, I, 263.
Kun Bela, II, 798, 801, 876, 911.
Kuncz Aladár, II, 1173.
Kuun Géza Contele, II, 1156, 1157, 1156.
Kühnemann Dr. Prof., I, 1251, pl. XIV (II Roth).
Kvacsala Dr. I., II, 847.

Labă, I, 617.
Labbé Marcel, II, 931.
La Bruyère, I, 232.
Lăcătuş, I, 615.
Lacea, prof. Dr. C., III, 1461.
Lach Robert, II, 1275.
Lacour-Gayet, III, 1459.
Lăcustă Ştefan, I, 58, 60.
Ladány G., II, 861.
Ladea, II, 1183, 1232, 1241, 1242.
Ladislau, Regele Ungariei, I, 42.
Ladislau cel Sfânt, I, 34—36, 388, 597, 598.
Ladstaetter, I, 517.
Lahovary (familia), I, 628.
Laiotă Basarab, I, 48.
Lalescu Traian, II, 958, III, 1372.
Lambru, Dr., I, 542.
Landoz, I, 251.
Landregen Petrus, II, 1243.
Lang Fr., II, 946.
Langhaus, I, 151.
Lansdowne, III, 1407,
Lansing Robert, III, 1462.
Lanz, I, 320.
Laote, II, 1138.
Lăpedatu Alex. I., II, 776, 794, 818—820, 882, 884, 919, 923, 943, 945, 1181, 1182, 1260, 1333, III, 1367, 1372.
Lapedatu Ioan, I, 90.
Lapedatu, Dr. Ioan, II, 858.
Lapedatu, Ion I., I, 561,
Lăpuşanu (fam. Dobr.), I, 617.
Lăpuşneanu Alex., I, 63, 65, III, 1473, 1476.
Larion Vlădica, I, 62.
Laslu Ioan, II, 997.
Lasso Orlando, II, 983.
László Francisc, II, 1178.
Laţco Cândea, I, 46.
Laţiu V., I, 204, 230.
Laufer F., 203, 228.
Laurian August Treboniu, II, 851-853, 858, pl. III, (II, Ghibu), III, 1361, 1369, 1372—1374.

Laurian Dim. Aug., III, 1361.
Laurian T., I, 7.
Laveleye Emil de, III, 1424.
Lavisse Ernest, III, 1397, 1434-1436.
Laza Ion, I, 126.
Lazăr (fam. Dobr.), I, 618.
Lazăr din Vadul Lupului, I, 51.
Lazăr Dr. Aurel, I, 89, 90, 92, 112.
Lazăr Gavril, II, 786.
Lazăr Gheorghe (Avrig), I, 3, 83, II, 819, 850, 851, 973, 974, 1052, 1053, 1332, III, 1347—1350, 1352-1370, 1361—1363, 1366, 1367, 1354, 1372, 1383, 1390.
Lazăr Gheorghe prof., III, 1362.
Lazăr Mihail Basiliu, III, 1383.
Lazăr Paul, III, 1383.
Lazăr V., I, 202, 204, 227, II, 1329.
Lazăr Victor, III, 1351, 1362, 1395.
Lăzărescu, II, 781.
Lazea, I, 615.
Lăzureanu, III, 1391.
Leahu, I, 618.
Leancu, I, 617.
Leblanc, I, 400.
Lebu, I, 617.
Leca, Aga, I, 68,
Lecca Constantin, II, 1232, 1233, III, 1354, 1375, 1376.
Leca D., II, 991.
Leca George, III, 1354.
Leca Haralambie G., III, 1354.
Leca Octav G., III, 1354.
Lederer Martin, I, 530.
Leeper Allan, III, 1447, 1453, 1454.
Lehmann, II, 1208.
Leker, II, 981.
Lemény G., III, 1369, 1371, 1376, 1404.
Lemény Ion episcop, I, 84, 851, II, 1046.
Lenau Nicolau, I, 647.
Lengyel Béla, II, 1171.
Lenhardt Emil F., II, 1254, pl. XXV (II, Roth).
Lenka, II, 1195.
Leo X Papa, I, 50,
Leon Dr. N. G., II, 884, 918, 943.
Leon Dr. N., II, 933.
Leoncavallo R., II, 1267.
Leopardi, III, 1367.
Leopold I, 1404.
Leopold II, 82, III, 1402.
Leopold Împăratul, I, 77, II, 847.
Lepeș Gheorghe episcop, I, 43.
Lepeș de Varaskezi Lorand, I, 43, 44,
Lepși I., 280, II, 1136.
Lerchenfeld, I, 251, 252.
Le Rond general, II, 1332.
Leroy-Beaulieu Anatole, III, 1436.
Leroy-Beaulieu Paul, III, 1436.
Leroux Ernest, III, 1455.
Lescinski Stanislaus, I, 641, 642.
Lestyán Mihail, II, 849.
Lestyán prof., II, 1178.
Leseur Felix, III, 1426.
Lesxay, I, 412.
Letsö, V., I, 227.
Leuca, II, 1000.
Levaditi Dr. C., II, 880, 881, 884.
Levasseur Em., III, 1436.
Leykum A., II, 1188.
Lichtenstein contele, I, 110.
Lichtenstein, Prințul, I, 394.
Ligeti Ernest, II, 1138, 1166.
Limbă (fam. Dobr.), I, 617.
Linchoule, I, 6.
Lindner, I, 261.
Linția, I, 273, 277.
Lințu, I, 617.
Litovoiu, I, 4, 38, 46, 598, 601.
Ljepurov, II, 1144.
Lloyd George Dav., III, 1447, 1453.
Lobonțiu E., I, 227, 228.
Locke, III, 1400.
Loczy L., I, 199, 200, 202.
Lodomerius, Arhiepiscopul, I, 39.
Loew W., I, 516.
Loichița căp., I, 138.
Loichița, Dr. V., II, 1052.
Lojan, I, 617.
Lombardus Petrus, II, 1204.
Longin, Dr I., III, 1379.
Longinescu G., II, 878, pl. V, (II, Ghibu).
Longinus, II, 1194.
Lorand Georges, III, 1424, 1430.
Lorântfy Susana, principesa, II, 846, 973, 1036.
Lorenz D., E., II, 837.
Losch Iosef, I, 529.
Loth Ferd., II, 931.
Lotto Lorenzo, II, 1204.
Loyola Ignatius, II, 1202.
Luca, I, 617.
Luca V., I, 204, 219, 230.
Lucaci Epaminonda, preot, I, 627.
Lucaci Petre, III, 1383.
Lucaci Salvator, II, 1259.
Lucaci Dr. Vasile, I, 86, 89, 90, 92, 111, 134, 136, II, 786, 792, 793, 818, III, 1348, 1383, 1425, 1429, 1436, 1439, 1461.
Luchaire, II, 932.
Luchian, III, 1376.
Ludoabă, I, 618.
Ludovic, Regele, I, 5.
Ludovic, II, I, 52, 53, 61.
Ludovic XIV, I, 640, 641.
Ludovic cel Mare, I, 39—41, 44, 47, III, 1511.
Ludoșanu, I, 618.
Ludova, I, 618.
Ludu, I, 617.
Ludu, G. I., II, 769.
Ludwig E., pl. V, (II, Ghibu).
Lugeon M., I, 206.
Lugojian Filaret, I, 121.
Lugoșanu Ion, III, 1355.
Lugoșanu Oct., III, 1356, 1362.
Lukács George, I, 147.
Lukaris Ciril patriarh, I, 74, 77, II, 848.
Luncan (fam. Dobr.), I, 617.
Lungu, I, 617.
Lungulescu procuror, II, 771.
Lupan Nicolae, III, 1387, 1390.
Lupan V., II, 919.
Lupaș (fam. Dobr.), I, 617.
Lupaș Dr. Ioan, I, 45, 91, II, 769, 775, 778, 781, 830, 878, 882, 923, 940, 945, pl. V, (II, Ghibu), 1039, 1052, 1329, 1335.
Lupaș Nicolae, III, 1387.
Lupea D., I, 617, 620.
Lupeanu A., III, 1395.
Lupoaie Max, III, 1381.
Lupu (fam. Dobr.), I, 617.
Lupu Antonescu, A., II, 1014.
Lupu Dr., I, 542.
Lupu Dionisie mitropolit, III, 1352, 1361.
Lupu Dr. N., III, 1455.
Lupulovich, II, 1144.
Luther, I, 63, 623, II, 832, 1132, 1227.
Luția G., I, 414.
Lysimach, I, 591.

Măcărescu N., III, 1371.
Macarie cronicarul, I, 57.
Macarie mitropolitul, I, 46, 64, III, 1473.
Macarie Iacob vicar, III, 1508.
Macavei N. I., III, 1379.
Macavei Dr. V., II, 791.
Macdonald, III, 1415.
Măcelariu Elie, III, 1405.
Măcelariu Dr. Gh., I, 288.
Măcelariu Nestor, III, 1391.
Măcelariu Nicolae, III, 1391.
Machik, II, 861.
Măcicaș, I, 43.
Măciucă Nicolae, II, 992.
Mackensen, I, 106, 109, 140, III, 1448, 1450, 1451, 1459.
Macovei Gh., I, 202, 212, 213, 228, 292.
Macrea Vasile, I, 124.
Macrinus, I, 29.
Macrineanu (fam.), I, 617.
Madách, II, 1159.
Magyarli, I, 662.
Magheru, III, 1362.
Magieru-Crișanul Andrei episcop, II, 765, 766, 773, 781.
Mailat Ștefan, I, 54, 58, 60, 61.

Mailat (Comşa, Dragomir, Dumitru, Filip, Ionu, Juga, Marta, Matei, Negoiţă, Petru, Ştefan), I, 61.
Mailat (fam. Dobr.), I, 617.
Mailateştii, I, 60.
Maineri prof. B. E., III, 1439.
Maior Ing. Augustin, I, 99, II, 882, 946.
Maior Florea, III, 1382.
Maior Gh. prof., II, 766, 769, 770, 779, 799, 802, III, 1391, 1392.
Maior Grigore, I, 80, II, 807, III, 1348, 1349.
Maior Ovidiu, III, 1392.
Maior Petru, I, 6, 80, II, 910, 934, 983, 1040, 1148, 1287, 1332, III, 1348, 1394, 1352, 1356, 1370.
Maiorescu Ioan, I, 7, II, 852, 853, 858, 988, 994, 1141, 1151, III, 1350, 1368, 1373.
Maiorescu Titu, III, 1373, 1378.
Maizner, II, 861.
Makkai Alexandru, II, 1157, 1158, 1162, 1163.
Mako Gheorghe, I, 71.
Makkai Alexandru, Episcop, II, 841.
Maksay Albert, II, 1170.
Malai Dr. T., II, 982.
Mallasz Iozsef, I, 277, 279.
Malaspina (Nunţiu Papal), I, 66.
Măluşel (fam.), I, 617.
Mamiani, III, 1421.
Mănăstireanu Daniel I., III, 1378.
Manciullea Maria, III, 1513.
Manciulea St., I, 228.
Mandai (fam.), I, 617.
Mândreanu, (fam.), I, 617.
Mândreanu Vasile, III, 1362.
Mândrescu Simion, I, 131, III, 1373, 1455, 1461.
Maneza (fam. Dobr.), I, 617.
Manfi Ion, III, 1350.
Manfi Iosif, 1371—1374.
Mangra Vasile, II, 1284.
Manicatide Dr., II, 878, pl. V (II, Ghibu).
Maniţă (fam.), I, 617.
Maniţiu (fam.), I, 617.
Maniu Adrian, II, 1241.
Maniu Dr. Cassiu, II, 884, 918, 943.
Maniu Horea, III, 1387.
Maniu Iuliu, I, 90, 92, 95—97, 110—114, 138, 139, 181, 476, 477, II, 785, 791, 795, 806, 807, 875, III, 1343, 1344, 1398, 1405, 1407, 1415, 1446, 1465—1468, 1470—1472, 1478, 1480, 1481, 1512,
Maniu Rodica, II, 1232, 1240, 1241, 1243, pl. XIV (II, Bucuţa).
Maniu V., II, 858.
Maniu Vasile M., III, 1362, 1387.
Maniu V. V., III, 1362.
Manliu Ion, III, 1362.
Manole (fam.), I, 617.
Manole meşterul, II, 1238.
Manolescu, II, 1255, III, 1376.
Mantoux, III, 1447.
Mantu, II, 1275, 1281.
Manu (fam. Dobr.), I, 617.
Manu, Dr. D., II, 981.
Manu Ion G. (Bădiţoiu), III, 1384, 1385.
Manu Iosif, II, 1043.
Mănuilă, Dr. Sabin, I, 667, 740, 742.
Many D. G., III, 1461.
Manzoni, Contele, II, 793.
Mar, Karl von, II, 1250, 1254.
Marchiş Romul, II, 787, 803.
Marcian Ion, III, 1362.
Marcoşan (fam. Dobr.), I, 615.
Marcovici I., III, 1349.
Marcu (fam. Dobr.), I, 617.
Marcu, Episcop, I, 46.
Marcu Vodă, I, 68.
Marcu Aurel, I, 236. III, 1375.
Marcu Aureliu (Impăratul), I, 28, 29.
Marcu Duiliu, arhitect, II, 1239, pl. XXIX—XXX (II, Bucuţa).
Marcu Dumitru, III, 1375, 1382.
Marcus Ulpiu Traianus, I, 25, 29.
Marcus Dr. Isidor, II, 980.
Marcu Lucian, I, 632.
Marcu Orest, I, 282.
Mărcuş Graţian, II, 1334.
Mărcuş Ştefan, II, 1262, 1264, 1265.
Mardan Dionisie I., III, 1362.
Mărdărăscu, G-ral, I 97.
Marec Mauriciu, I, 443.
Marées, Hans von, II, 1253.
Mareş I, 43.
Mareş Nic., I, 620.
Marghiloman Al., I, 109, III, 1452.
Mărgineanu Nicolae, II, 923.
Marguery, III, 1442.
Maria, soţia lui Sigismund de Luscenberg I, 41,
Maria Regina României, I, 100, 101, 636, 654, 708, 748, II, 815, 1183, 1315, 1326, 1332, III, 1442, 1443, 1449, 1465, 1475, 1478—1480, 1482.
Maria Terezia, I, 79, 80, 82, 190, 389, 591, 600, 641, 643, III, 849, 986, 988, 1038, 1082, 1101, 1164, III, 1504.
Marian Ioan, II, 996, 1038, 1039.
Marian, Sim Fl., II, 1270.
Marianescu Dr. I., II, 981.
Marica Emil, III, 1381.
Marica Col. Ion, III, 1381.
Marin Alex. prof., III, 1355.
Marina preot, II, 1044.
Marinescu C., II, 924, 932, 945.
Marinescu Dr. G., II, 878, 933, pl. V, (II Ghibu) III, 1442.
Marioara Principesa României, III, 1375.
Marki Al., II, 861, 862, 864—866.
Markovits Radion, II, 1166.
Markus Tiberiu, I, 386.
Marlin Dr. Iosef, II, 1138.
Marmaggi Francesco, II, 814.
Marovsky Dr., III, 1460.
Marrin, II, 861.
Marşavela (fam. Dobr.), I, 617, 618.
Marta Dr. Alex., I, 91, II, 883.
Marta I., II, 874.
Marte, III, 1487.
Marţian maiorul, II, 1178.
Marţian Dionisie P., II, 858, III, 1375.
Marţian I., I, 11.
Martinescu G., II, 944.
Martinovici Ion, III, 1384.
Martinuzzi Gheorghe, I, 58, 60—63.
Martonne Em., Dr. I, 151, 154, 157, 161, 168, 172, 176, 205, 267, 588, 604, II, 929, 930, pl. XII (II, Ghibu).
Mărunţelu (fam.), I, 617.
Marvai Zoltán, II, 1166.
Mârza, I, 72.
Mârza (fam.), I, 617.
Mârzescu Gh., I, 748.
Masaccio, II, 1233.
Masaryk T. G., I, 111, 135, 137, III, 1447.
Mascagni P., II, 1264, 1267.
Massénet J., II, 1263, 1267.
Massini E., II, 1266.
Măţău (fam.), I, 617.
Mateescu, G. G., II, 932, 946.
Mateescu St. I., I, 165, 204, 228—230.
Mateevici I., I, 115.
Matei preot, I, 62.
Matei (fam. Dobr.), I, 617.
Matei Basarab, I, 75, 76, III, 1354, 1395, 1473, 1474, 1476.
Matei Corvin, I, 5, 46—50, 54, 61, 388, 433, II, 845, pl. I, (II, Ghibu) 1177, 1181.
Matei Ioan, II, 761, 777, 1010.
Mathey, George Alexandru, II, 1232. 1241, pl. XVII—XIX (II, Bucuţa).
Matthias, III, 1370.
Matzan contele, I, 110.
Mauser, II, 651.
Mavrogheni, III, 1369.
Mazăre Ion L., III, 1362.
Mazăre Ion T., III, 1362.
Mazăre Nicolae, III, 1362.
Mazere (fam. Dobr.), I, 617.
Mäyláth Gustav contele, II, 1121.
Maxim I., I, 228, 230.

Maxim Nicolae, II, 1383.
Maximilian, I, 65.
Medeanu (fam.), I, 618.
Medrea Corneliu, I, 1183, 1232, 1242, pl. XXIII, XXIV, XXV (II, Bucuța), III, 1376.
Mehedinți, Prof. Simion, I, 181, 587—596, 598, II, 923, 933, 1334.
Méhely, I, 277.
Meheș Iosef, I, 93, 103.
Meillet Antoine, II, 931.
Meinrad (Sf.), I, 651,
Meletie, III, 1352.
Méline Jules, III, 1425, 1426, 1430.
Meltzer Wilh., II, 1135.
Meltzl, II, 861.
Memling Hans, II, 1198, 1202, 1244, 1247.
Meno-Morut, I, 35, 650, III, 1398.
Mendel, I, 514.
Menyhart G., II, 859.
Mercier D. cardinal, II, 796.
Mercy contele, I, 641, 642, 653.
Meruțiu Dr. Vasile, I, 172, II, 882, 946, pl. V., (II, Ghibu), III, 1373.
Meșotă, Dr. I., II, 858, 994, 995.
Metes Stefan, II, 601, 759.
Metcalf Ionel H., II, 836.
Mețianu Iancu, III, 1506.
Mețianu Dr. Ion, III, 1379.
Mețianu Dr. M., II, 881.
Mețianu Dr. Nicolae, III. 1373, 1380.
Mețianu Traian I., III, 1383.
Metta N., I, 230.
Metternich. I, 84.
Mezidbeg, I, 42.
Mezősy, I, 692.
Micaș Florian, III, 1366.
Michaelsen, I, 280. 281.
Michăilescu Dr. C., N., I, 542.
Michel Angelo, II, 983, 1188, 1247.
Michelet, III, 1411.
Miclăuș (fam.), I, 617.
Micle Ștefan, III, 858, 1350, 1369, 1374,
Micle Veronica, III, 1374, 1375.
Micu Klein Inocențiu, I, 79, 80, 82, II, 785, 985, 986, III, 1348, 1370, 1397, 1474, 1478.
Micu Klein Ioan, I, 78.
Micu Klein Ioan Inocențiu, III, 1404.
Micu Klein Samuil, I, 6, 80, II, 1148, 1349, III, 1370.
Miculas Dr. Gh., II, 982.
Mieris, II, 1202.
Miess frații, I, 519.
Miess Friederich, II, 1244, pl. I, II (II, Roth).
Mignel, Maior, I, 97.
Mihăescu g-ral, II, 788.
Mihăescu (fam.), I, 617.
Mihai I Regele, III, 1479, 1480, 1482.
Mihai Dr. A., III, 1380.
Mihai Viteazul, I, 55, 64—72, 75, 101, 601, 650, II, 759, 847, 1002, 1330, 1332, 1334, III, 1369, 1371, 1375, 1452, 1473—1475, 1478, 1480, 1511.
Mihaiu, preotul, II, 1034.
Mihail Dr. D., II, 880, 918, 944.
Mihăilescu Savu, II, 945.
Mihăilescu Ștefan, III, 1358.
Mihăilescu V., I, 606.
Mihalcea Banul, I, 71.
Mihalcea I., III, 1387.
Mihali, III, 1183.
Mihălțeanu Al. V., III, 1381.
Mihaly de Apșa Ioan, I, 43.
Mihaly de Apșa Victor mitropolitul, II, 804, 805, 981, 982, III, 1348, 1467.
Mihaly Dr. Teodor, I, 82, 112, II, 786, 792, III, 1415, 1436, 1441, 1515.
Mihaly Mihalescu Simion S., III, 1363.
Mihu (fam.), I, 617.
Mihu Dr. Ioan, I, 288, 562, II, 771, III, 1467, 1506.
Mija (fam. Dobr.), I, 615.
Mikeș (fam.), I, 388.
Miklósy István, II, 788.
Miko Emeric, I, 285.
Mikszáth, II, 1159.
Mikul, (fam. din Istria) II, 1144.
Milea, cantor, III, 1511.
Mille, C., III, 1461.
Millo, 1255, III, 1376.
Millot, I, 6.
Miloik Dr. Ioachim, II, 1178, 1184, 1233.
Miloș Principele, I, 421.
Miloșevici, I, 507.
Minciună Mihai, I, 115.
Minea, Dr., I., II, 881, 942, 944, III, 1374.
Minovici Dr. N., II, 881, 884, 944.
Minția N., II, 1040.
Minulescu I., II, 1172.
Mircea (fam. Dobr.), I. 617.
Mircea Principele, II, 1195.
Mircea cel Bătrân, I, 38, 41, 598, 601, 617, II, 1336, III, 1452, 1472—1474, 1476.
Mircea Aurel, III, 1363.
Mircea Eremia, III, 1387.
Mircea Ignat, III, 1387.
Mircea Nicolae, III, 1387, 1390.
Mircea Victor, III, 1387.
Miron Costin, I, 6.
Miron Cristea Dr. Mitropolit, I, 92, 101, 114, II, 759, 761, 789—791, 803, 906, 974, III, 1351, 1398, 1469, 1471, 1472, 1482.
Mironescu Eufrosina, I, 620.
Mironescu G. G., I, 111, III, 1398, 1455 — 1458, 1461, 1472, 1481, 1482.
Mișca, Dr. L., II, 883.
Miskolczy, Dr., II, 1080.
Missits, Dr. Const., I, 90.
Mișu I. Ministru plenipotențiar, II, 796.
Mithrea, II, 1205.
Mitrea (fam. Dobr.), I, 617.
Mitscherlich, I, 360.
Mocanu (fam. Dobr.), I, 617.
Moceanu Gh., III, 1363.
Mocioni Al., 858, II, 1255, 1333.
Mociony (fam.), I, 561.
Mocioni Ionel, I, 113.
Möckel K., I, 227.
Mocquereau R. P. Dom Andrée, II, 1271.
Modoiu (fam.), I, 617.
Modorcea (fam.), I, 617.
Modreanu locot., I, 124.
Moesz, I, 252.
Moga arhitect, III, 1383.
Moga Ana, II, 1265.
Moga Eugenia, II, 1264.
Moga Ioan, I, 973.
Moga Ioan (zis Mogulescu, din Dobrogea), I, 620.
Moga Vasile episcop, I, 83, 84, II, 781. 973. 992.
Moga Vasile L. profesor, III, 1336,
Mohai (fam.), I, 617.
Mohamed II Cuceritorul, I, 41, 43, 47—49.
Mohamed IV, I, 388.
Moianu Gh., III, 1363.
Moise Vodă, I, 61, 62, 1473.
Moise Secuiul, I, 70.
Moisil Const., I, 622, pl. V, (II, Ghibu), III, 1483.
Moisil Const. Gr., III, 1363.
Moisil Gregoriu, II, 997.
Moisil Grigore C., III, 1363.
Moisil Iuliu, III, 1347, 1363, 1395.
Moldovanu (fam. Dobr.), I, 617.
Moldovanu Adalbert, III, 1383.
Moldovanu Dionisie, I, 632, III, 1355.
Moldovan Gherghely, II, 865—867, 873, 896, 1171, 1257.
Moldovanu I. M. canonicul, I, 562, II, 858, 986, III, 1374.
Moldovanu Prof. Dr. Iuliu, I, 91, 541, II, 875, 878, 881, 923, 943, 944, pl. XVIII, (II, Ghibu), 1334.
Moldovanu Leonte, I, 123, III, 1364.
Moldovan N., II, 981.
Moldovanu Dr. Valer, I, 91, 96, II, 761, 981, 982.
Moldovan Pop de Galați Ioan, II, 1232.
Molière, II, 1242.
Molter Carol, II, 1166, 1171.

Momper Iodocus de, II, 1202.
Monostori I, 388—390, 396.
Montandon A. L., I, 277.
Moore Thomas, II, 1190.
Morărescu (fam. Dobr.), I, 617.
Morărescu-Adria St., III, 1387.
Moraru (fam. Dobr.), I, 617.
Moraru Ing., III, 1392.
Moraru, Dr. G., III, 1380.
Moravsky I., II, 907.
Morcan (fam. Dobr.), I, 618.
More Ştefan, II, 849.
Morfill W. R., prof., III, 1397, 1410.
Moroianu (fam. Dobr.), I, 615.
Moroianu George, I, 9, 91, III, 1341, 1397, 1407, 1417. 1421, 1453, 1461.
Moroianu Nicolae M. D., III, 1387.
Moroianu Octav, III, 1392.
Moroiu Const., III, 1349, 1361.
Moroşanu N. N., I, 588.
Morres Eduard, II, 1136, 1204, 1253, pl. XXI, (II, Roth).
Morușca Policarp, II, 768, 770, 773, 779.
Morușca Pompeiu, II, 1259.
Morzsinai Elisabeta. III. 1195.
Moscovici Kraus, I, 527.
Moscowitz, I, 630.
Moses. I. 507.
Moșoiu (fam. Dobr.), I, 617.
Moșoiu G-ral Traian, I, 97, II, 788, 820, III, 1354.
Mosora (fam. Dobr.), I, 617.
Möss Sigismund, II, 1243.
Moța Ioan, I, 136.
Motaş I. C., I, 226, 228.
Motaş C., I, 273, 282.
Motoc (fam. Dobr.), I, 618.
Moțoc Ioan, I, 63.
Motogna V., I, 21, II, 946, III, 1354.
Moțoi (fam. Dobr.), I, 617.
Moţoi Ioan, I, 620.
Moțoi Ioan V., I, 620.
Motoi Valente, I, 621.
Moţoi Voicu, I, 620.
Mource, II, 931.
Moussy I, 400.
Moussilac M., III, 1437.
Movilă Ieremia, I, 66, 68, 69.
Movilă Petre, Mitropolitul, II, 846, pl. I, (II, Ghibu).
Movilă Simion, I, 66, 69, 71.
Mozart, II, 1247, 1263.
Mrazec G. L., I, 200—202, 209, 214—216, 219, 221, 225, 227—229, 248, II, 878, pl. V, (II, Ghibu).
Mudron, III, 1345, 1427.
Müller I, 651, 656.
Müller, Dr. Arnold, I, 281, 282, II, 1137.
Müller Dr. E. G., II, 1131, 1135, 1136.
Müller Dr. Fr., II, 1134.
Müller Dr. G., II, 1134.
Müller Gutterbrunn, Adam, I, 645, 647, 648.
Müller I. M., III, 1385.
Munteanu Căpitan, II, 785.
Munteanu (fam. Dobr.), I, 615, 617.
Munteanu Dragomir, I, 618.
Munteanu Eugen, 91.
Munteanu Gavr., II, 858, 862, 863, 992, 994, 1096.
Munteanu Gavril M., III, 1364.
Munteanu Gh., 1045, II, 1333.
Munteanu Ion Gh., III, 1364.
Munteanu Ioan Sandu, I, 615.
Munteanu-Murgoci G., III, 1368, 1374.
Munteanu N., II, 821.
Munteanu Sandu, I, 615.
Murad II, I, 42.
Murafa Simion, I, 115.
Muragy D., I, 67.
Muregeanu, G., I, 229.
Mureşanu Andrei, II, 991.
Mureşanu Gheorghe, II, 786, 821.
Mureşanu Iacob, I, 706, II, 854, 855, 858, pl. IV, (II, Ghibu), 992, 1265.
Mureşanu Ioachim, II, 997.
Mureşanu Sever, III, 1364.
Mureşanu Teodor, II, 1152.
Murgoci Dr. G. M., I, 200, 201, 203, 205, 209, 215, 219, 220, 227—229, II, 882, 884, 940. pl. X, (II, Ghibu). 1177.
Murgoci M., I, 228.
Murgu, II, 1183.
Murgu Eftimie, II 858, 1336, III, 1374.
Murillo, II, 1188.
Muşa (fam. Dobr.), I, 617.
Muşa Pamfil, I, 620.
Muşat (fam. Dobr.), I, 617.
Musca Antonie, prof., II, 849.
Muscoi (fam. Dobr.), I, 617.
Muşlea Ion, II, 1185.
Muşna, I, 43.
Musong, I, 530.
Mussolini, B., III, 1443, 1446.
Musta Filaret Arhimandrit, II, 773.
Mustafa Sultanul, I, 619.
Mustaţă, I, 617.
Muzicescu, II, 983.
Muzzey, I, 632.
Myller, Dr. A., II, 882, 884.
Myller-Lebedeff d-na Dr. A., II, 882, 884.

Nădăşanu Tudor, I, 617, 621.
Nadoşchi, I, 618.
Nádasdy Ana, Contesa, I, 54, 61.
Nádasdy Toma, I, 61.
Nägeli, I, 651.
Nagy (preot), I, 657.
Nagy Carol (episcop), I, 516, II, 839, 841, 1121.
Nagy Cristofor, I, 59.
Nagy Dalmoki Ludovic, II, 1167.
Nagy Daniel, II, 1160, 1166.
Nagy Emma, II, 1169.
Nagy Emil, I, 147.
Nagy Ferencz, II, 1188, 1195.
Nako Cristof, II, 1073.
Naka Kàlmàn, II, 1073.
Naneş George, II, 1304.
Nanu (fabr. Dobr.), I, 615, 617.
Nanu prof. II, 1178.
Nanu (artist), II, 1377.
Nanu Dr. P., I, 429.
Nanu-Muscel Dr. III, 1442.
Nanul, III, 1417.
Napoleon, I, 83.
Napoleon III, II, 1188.
Napragy episcopul, II, 1474.
Nasta Al., I, 319, II, 1394.
Naum Th., II, 945.
Neacşu, 615.
Neagoe învăţător, III, 1364.
Neagoe Basarab, I, 52, II 1037, 1038.
Neagoe Dr I., III, 1380.
Neagoe P. St., III, 1364, 1371.
Neagu, I, 617.
Neagu Mihail, preot, II, 770.
Neamţu (fam. Dobr.), I, 617.
Neamţu Ottonel, II, 1260.
Nechiti V., III, 1392.
Necula Gheorghe, II, 1279.
Nedea I, 617.
Nedelcu C., III, 1368.
Nedelcu Nicolae, I, 120.
Neder Ambrosie, I, 629.
Negrea Camil, II, 874, 884, 918, 942, 943.
Negrău, I, 618.
Negrea Spătarul, I, 68.
Negrei, I, 617.
Negru Vodă, II, 1348, 1375.
Negru Dr. D. II, 875, 876, 881, 944,
Negru Elena, II, 944.
Negruţiu Fekete, Ioan, II, 1045, 1046.
Negruzzi Iacob, III, 1373.
Negulescu Jean, I, 630.
Negustoru (fam. Dobr.), I, 618.
Nemeş, I, 617.
Nemeş Dr. Alex., II, 877.
Nemeş Suzana, II, 1164.
Nemoianu Petre, I, 121.
Nemşa, II, 1181.
Nenciu (fam. Dobr.), I, 617.
Neniţescu, I, 727.
Nero împăratul, III, 1484.
Nerva Traian, I, 25, III, 1484 - 1488, 1490, 1492, 1493, 1495-1500, 1502.
Nestor prof., III, 1378.
Nestor I., I, 12.

Nestor Ştefan, III, 1361.
Nestor Victor, III, 1378,
Nestorovici, II, 1040, 1041.
Netoliczki Dr. F., II, 1136.
Netoliczka Dr. Oskar, II, 981, 984, 996, 997, 1133, 1135, 1136, 1253, pl. XXIII, XXIV (II Roth).
Netzhammer Raymond, Arhiepiscop, II, 806.
Neugeboren Ludvig, II, 1206.
Neuman fraţii, I, 513.
Nica Teodor, III, 1378,
Nichi, Dr. II, 1178.
Nichifor I., pl. V (II Ghibu).
Nichita (Sf.), I, 32.
Nichita Episcopul, II, 778, III, 1406.
Nichita Emanoil N., III, 1354.
Nichita Gheorghe N., III, 1354.
Nichita Ignat, III, 1354.
Nichita Mihail N., III, 1354.
Nichita Nichita N., III, 1354.
Nichitici Ghedeon, Episcop, I, 180.
Nicoară, I, 617.
Nicoară Moise, III, 1364.
Nicoară Vasile I, 140.
Nicodim Călugărul, I, 40, 62, II, 1236, VIII, 1473.
Nicolae Principele Regent, II, 770, III, 1398, 1472, 1480, 1482.
Niculae Locot.-Colonel, II, 1354.
Nicolae II, Ţarul, I, 104, 106.
Nicolae (Cândea), I, 42.
Nicolaescu (fam. Dobr.), I, 617.
Nicolau Nicolae, D., III, 1378.
Nicolau Dr. St., II, 884.
Nicolau Teodor T. T., III, 1388,
Nicolau Teodor T., III, 1388.
Nicoleanu, III, 1429.
Nicoleanu Nicolae, II, 1375.
Nicolescu, Dr. Alexandru, episcop, II, 785, 793, 807, 809, 984.
Nicolescu Ion, III, 1364.
Niculescu aviator, II, 786.
Niculiţă jupân, III, 1384.
Nike zeiţa, III, 1483.
Nikodemus Carol, II, 1170, 1171.
Nikolai Elias, II, 1243.
Nisipeanu prof., II, 767.
Nistor (fam. Dobr.), I, 618.
Nistor A., II, 1259.
Nistor Aurel, protopop, II, 764.
Nistor prof. Ion, I, 123, 619. II, 803, III, 1395.
Nistor N., I, 620.
Nistor Dr. Pompiliu, I, 122.
Nistora Jupâniţa, I, 46.
Niţescu (fam. Dobr.), I, 617.
Niţescu Dr. C., I, 326.
Niţescu, Dr. I. I., II, 881, 943, 944.
Niţescu Voicu, I, 111, 114, 119, 120, 122, 126—128.
Nitti, II, 877.
Noailles Contesa de, I, 628.
Noianu, I, 615.
Nonu, I, 617.
Nopcsa Fr., I, 200, 207.
Northcliff, III, 1416, 1417.
Noska, Frant. Jiri, I, 661,
Novak, I, 205.
Novacovici Dionisie episcop, I, 80,
Nyárady, I, 252, 262, 264—266, 268, 269.
Nyirő Iosif, II, 1161—1164,

Oana, II, 781.
Oană (fam. Dobr.), I, 617.
Oancă, I, 618.
Oancea, I, 615.
Oancea Costache, I, 618, 620.
Oancea Luca, I, 618, 620.
Oancea Nic., I, 620, II, 1329.
Oaşa Petre, III, 1388.
Oază, (fam. Dobr.), I, 618.
Oberschall Dr. Paul, II, 872.
Obert Fr., II, 1134.
Obogeanu, G-ral, II, 788.
Ocăşanu G., III, 1375.
Ocskai-Fái, I, 262.
Octavian August, împăratul, III, 1484.
Odeseanu, D-na, III, 1377.
Odobescu Alex., III, 1358, 1390.
Odor, I, 617.
Oedip Rege, II, 1260.
Okna, II, 1193.
Olahus Nicolae, episcop, II, 846, pl. I (II Ghibu).
Olar, I, 617.
Olariu Caius, II, 1262, 1263.
Olariu Dr. Iosif, II, 1052.
Olariu T., II, 1266.
Olmazu Nicolae, I, 629.
Olosz Ludovic, II, 1169.
Olteanu (fam. Dobr.), I, 615.
Olteanu Ion, III, 1383, II,
Olteanu Marcel, I, 122, II, 788.
Omer, III, 1465.
Oncescu (Oncu) Dr. Nicolae, III, 1380.
Onciul D., 31, I, 588, 596, 598.
Oncu Nicolae, I, 562.
Oneanu (Onu), III, 1392.
Onişcă, I, 615.
Onişor Gavril, III, 1364.
Onişor Dr. Victor, I, 90, II, 874, 884, 918, 942, 943.
Oniţiu Virgil, II, 995, 1263.
Opitz Martin, II, 847.
Oppersdorf Contele C., I, 435.
Opran I., III, 1355.
Opran Petre (Pera), III, 1378.
Opreanu I, 617.
Opreanu Remus, I, 615.
Opreanu S., I, 598, 599, 605, II, 1335.
Oprescu, II, 1184.
Oprescu Anton, I, 328.
Oprescu G., II, 932, pl. V (II Gibu).
Oprişan, I, 615.
Oproiu, I, 617.
Orbeanu (fam. Dobr.), I, 617.
Ordeanu I. S., III, 1392.
Orend Dr. Mich., II, 1133, 1223.
Oresler, I, 516.
Orest Marcu, II, 1136.
Orga (fam. Dobr.), I, 618.
Orghidan Theodor V., III, 1385, 1388.
Orghidan Vasile N., III, 1388.
Orient Iuliu, II, 944.
Orlanda (fam. Dobr.), I, 617.
Orlando, II, 796, III, 1456.
Orleans Fecioara de, II, 814.
Ormay Sándor, I, 277.
Orpheus, I, 592.
Orobistes, II, 1195.
Orosz, A., I, 273.
Ossian, II, 1193.
Ossian Pamfil, II, 802, 821.
Ostaşu, I, 617.
Ostrogovich, Dr. A., II, 882, 943, 946.
Osvadă Vasile, I, 90.
Osvald Gh., I, 517.
Osváth Coloman, II, 1158, 1184.
Oteteleşeanu Ancuţa, III, 1378.
Oteteleşeanu Nicolae, III, 1378.
Otlăcan, I, 618.
Otto Hermann, I, 274.
Ovessa (fam. Dobr.), I, 617.
Ovessa I., II, 1384, 1390.
Ovidiu, I, 387, 593, II, 1260, III, 1379.

Páal Árpád, II, 1158.
Păcală V., I, 600, II, 1035.
Păcală (fam. Dobr.), I, 617.
Păcăţianu, V. T., II, 853, 854.
Păcăţianu T., III, 1402.
Pahomie, preotul, I, 41.
Pâcleanu, I, 113.
Pâclişeanu Zenobie, II, 821.
Păcuraru (fam. Dobr.), I, 615, 617.
Păcurariu Gh., I, 1044.
Păcurariu-Pop, Corneliu, III, 1365.
Păcuraru (Bianu) Dr. C., III, 1380.
Paderevsky, I. J., I, 111, 137.
Paget contele, I, 341.
Pakosc Carol, II, 1170.
Paladi George, III, 1349.
Pallady, II, 1236.
Paleologul, I, 106.
Paleologul Jean, I, 629.
Paleologul Mihail, II, 1038.
Palestrina, II, 983.
Palfi Martin, II, 1172.
Palma Luigi, III, 1439.
Paloşanu Ion R., III, 1388.
Pamfil arhitect, III, 1383.

Pamfil, Prof. G. P., I, 542, II, 919, 944.
Pamfil Sava, I, 620.
Pamfile Teodor, II, 1270.
Pamfiliu Dumitru, institutor, III, 1356.
Pamfiliu S. D., prof., III, 1365.
Pann Anton, II, 1269.
Pană (fam. Dobr.), I, 615,
Pană I. S., I, 620.
Panaitescu Em., I, 11, 15, 16, 30, 592, II, 882, 932, 945, pl. V, (II, Ghibu), 1178.
Panaitescu g-ral, I, 97.
Pandele, III, 1349.
Pandrea Dr. Liviu, III, 1513.
Panga Moise, II, 1039.
Pankratz Dr., II, 1134.
Pântea Simion, III, 1392.
Panțu, I, 262.
Pantzu Alexe, III, 1386, 1388.
Pantzu George, III, 1386, 1388.
Pantzu Pavel P., III, 1386, 1388.
Pantzu Zaharia, III, 1374.
Panzini, I, 6.
Pap Ludovic, II, 1167.
Papahagi, Dr. Pericle, II, 882.
Papahagi Tache, II, 1270.
Papilian Dr. V., II, 881, 918, 944.
Papiu-Ilarian Al., II, 855, 858, 1269, III, 1355, 1372, 1374, 1395, 1399.
Papp Aurel, II, 1240.
Papp C., I, 200.
Papp Ion I. episcop, I, 89, II, 759, 760, 789, 791, III, 1469.
Papp Iosif, II, 1166.
Papp Ștefan, I, 516.
Parhon Dr., II, 933.
Pariano C., I, 611.
Paribeni P., I, 15, 16, 26, III, 1485, 1488—1490, 1497, 1501, 1502.
Paroz I., III, 1360.
Parry Hugo, II, 1275.
Pârțache (fam. Dobr.) I, 617.
Pârvan V., I, 11—16, 22, 27, 30, 31, 590, 591, II, 876, 878, 880, 882, 884, 885, 897, 905, 906, 932, 937, 940, pl. V, VIII, (II, Ghibu).
Pârvescu Pompiliu, II, 1281.
Pașalega Const., I, 123.
Pașca G., II, 981.
Pașca, Dr. Ioan, II, 772.
Pașca, Dr. Victor, II, 821.
Pascaly, II, 1255.
Pascu (fam. Dobr.), I, 617.
Pascu D. N., III, 1386.
Pascu Radu, III, 1383, 1384.
Passy Frederich, III, 1417.
Pasteur, I, 100, II, 888, 1332, III, 1369, 1380.
Pásztor, I, 507.
Patachi Ion Giurgiu (Mitropolit), I, 78.
Patachi-Văleanul, Ioan, II, 985.
Pater, 252.
Paterculus, V., I, 592.
Patey, G-ral, I, 97.
Patinot, III, 1427, 1430.
Patiția R., II, 792.
Pătrașcu (fam. Dobr.), I, 615.
Pătrașcu cel Bun, I, 63, 65, III, 1476.
Păucescu, III, 1425.
Paul, I, 200.
Paul, Dr. Ioan, II, 881, 940, pl. IX, (II, Ghibu), 1052. III, 1374.
Pavel Apostolul, III, 1472.
Pavel Dr. Constantin, profesor, II, 819.
Pavel Constantin (Dir. Operei din Cluj), II, 1258, 1262, 1265, 1267.
Pavel Dr. Elisa, II, 821.
Pavel Mihail, II, 981, 990, 1000, 1043, 1044.
Pavel Simion Gh., III, 1388.
Pavel Sf., II, 779.
Pax zeița, III, 1499, 1500.
Pax E., I, 590.
Pax T., I, 251, 252, 258, 266, 277.
Pázmándy Dionisie de, III, 1397, 1418—1423.
Pecuraru Dionisie, III, 1376.
Pedestru (fam. Dobr.), I, 615.
Pelivan, I, 116, 117.
Pellico Silvio, III, 1427.
Pempflinger Mark, I, 54.
Pepeliaev, I, 129.
Peretz Ioan, II, 1257.
Perez Ch., II, 930.
Perkins, II, 837.
Perlea Georgel, III, 1388,
Pernon Maurice, 1446.
Perovsky, Contele, II, 797.
Perția Dr., III, 1513.
Pescar (fam. Dobr.), I, 617.
Pescaru Ariton, I, 126.
Pestalozzi, I, 651.
Petain G-ral, I, 97.
Petco George (Petculescu), II, 1255.
Petcu (fam. Dobr.), I, 617.
Petculescu C. A., III, 1377.
Petculescu Nicolae, I, 543.
Petelei Ștefan, II, 1156, 1159, 1160.
Péterfi, I, 251, 252.
Péterschilka, I, 260.
Petherman Petra, I, 51.
Pethö, I, 200.
Petkovici prof., I, 203, 230.
Petöfi A., II, 1159, 1171, 1172.
Petra-Petrescu Horia, I, 706, II, 1149, 1151, 1152, 1323, 1329, 1330.
Petranu Dr. Coriolan, II, 882, 932, 935, 945, 1175.
Petrașcu Elena, II, 1000.
Petra-Petrescu Horia, II, 1149, 1151, 1152, 1323.
Petre, preot, I, 62.
Petre Stolnicul (Lăpușneanu), I, 63.
Petrescu Commen, II, 1121.
Petrescu Cezar, II, 1149.
Petrescu Costin, II, 1183, 1236, 1237, pl. IV—VI, (II, Bucuța).
Petri, Dr., II, 1136.
Petri Karl, I, 277, 281.
Petrik, II, 1188.
Petrichevici baron, II, 1028, 1029.
Petrini Emil, I, 285.
Petronius (Taușanu), III, 1380.
Petru episcopul, I, 46.
Petru protopop,, I, 40.
Petru Aron, I, 46.
Petru Fecior, I, 68.
Petru Pavel Aron episcop, I, 80, III, 1348.
Petru Rareș, I, 50, 53—64, 601, III, 1473, 1476.
Petru Sf., II, 1313.
Pezzen Dr., I, 68.
Phleps Hermann, II, 1133.
Philimon, III, 1356.
Philippus Impăratul, I, 29.
Phrygius Darius, I, 34.
Pichon St. căp., I, 108, 113, III, 1458, 1462.
Piciorus (fam. Dobr.), I, 617.
Picot Emil, III, 1397, 1435, 1436.
Picot Georges, I, 9.
Piekarsky, II, 1234.
Pietraru Col. C. G., I, 120, 121, 123,
Pilat Ioan, III, 1409.
Pimen Mitropolitul Moldovei,II, 778.
Pintea (fam. Dobr.), I, 617.
Pipoș Aurel, III, 1365.
Pipoș Aurelia, III, 1365.
Pipoș Horea, III, 1388.
Pipoș Ioan, II, 998, 999, III, 1365.
Pipoș Dr. Petru, II, 1052.
Pipoș Pompiliu, III, 1388.
Pirău (fam. Dobr.), I, 617.
Piroi (fam. Dobr.), I, 617.
Piscator Ludovic (Fischer), II, 847
Piso Emilian, I, 134.
Piso Pompiliu, III, 1399.
Pitarul Gheorghe, I, 68.
Piticu (fam. Dobr.), I, 617.
Pitiș Ecaterina, II, 1151.
Pitiș Gh., III, 1365.
Pittard E., I, 587, 590, 595, II, 931.
Piuariu Ioan (I. Molnár von Müllersheim), II, 849.
Pius al VI, Papa, II, 982.
Pius al IX, Papa, II, 803.
Pius al X, Papa, II, 787.
Planchici (fam. Dobr.), I, 618.
Plastara Dr. G., II, 884.
Plato, I, 628.
Plesnilă Gheorghe, I, 120.
Peltos Augustin, III, 1365.
Pliniu, III, 1488.

Plopu, Dr. Gh., II, 883, 884,
Plosz, II, 861.
Pluto, II, 1190.
Poboran G., III, 1355, 1356, 1388, 1395.
Podaru (fam. Dobr.), I, 617.
Podea Ion, Protopop, I, 137.
Podek Franz, II, 1208.
Podmaniczky, baronul, I, 396, 401.
Poenaru (fam. Dobr.), I, 615.
Poenaru , artist, III, 1377.
Poenaru Petru, III, 1349.
Poerio, III, 1438.
Pogan (fam. Dobr.), I, 618.
Pogan Sigismund de Cheeb, I, 51.
Pogor, III, 1373.
Poiană (fam. Dobr.), I, 617.
Poidea V., II, 981.
Poincaré Raymond, III, 1463, 1464, 1472, 1480, 1481, 1503.
Polensky, I, 454.
Polivanoff, I, 108.
Polysu R., III, 1395.
Polonus Cromur, III, 1403.
Pompeiu, I, 595.
Pompeiu D., prof., II, 880, 882, 884, 932, 945.
Pompiliu Miron, III, 1365.
Pomponiu, II, 1237.
Pomuț, I, 625.
Poni P., II, 878, pl. V, (II, Ghibu).
Pop Dr. Colonel, III, 1182.
Pop Alexandru, prof., III, 1365.
Pop Alexandru, Ing. silvic, III, 1393.
Pop Dr. Alexandru, II, 944.
Pop Aurel, II, 1182, 1232, 1240, pl. VIII, IX (II, Bucuța).
Pop Constantin, III, 1507, 1515.
Pop Dr. Coriolan, I, 562.
Pop Dr. Cornel, II, 786, 802.
Pop E., I, 252, 253, 260.
Pop Dr. Emil, III, 1380.
Pop Emil farmacist, III, 1361
Pop Florentin Ion, III, 1365.
Pop Gheorghe, I, 89.
Pop Ghiță, ziarist, I, 100, 124.
Pop Ghiță, chimist, III, 1375.
Pop Ghiță, artist, II, 1263.
Pop Gr., II, 981.
Pop I., I, 252, II, 1044.
Pop Ion, prof. univ. Iași, III, 1374.
Pop Dr. Ionel, I, 89.
Pop Dr. Justin, II, 878, 882-884, 981.
Pop Dr. Nicolae, III, 1381.
Pop Octavian, III, 1393.
Pop Dr. Petru, II, 781.
Pop Sabin, II, 1231, 1235, 1236, cromo II, (II, Bucuța), 1242, pl. VII, (II, Bucuța).
Pop Simion, III, 1393.
Pop Ștefan, preot, II, 773.
Pop Ștefan, prof. II, 1045, 1052, III, 1365.
Pop Ștefan St., III, 1365, pl. V, (II, Ghibu).
Pop, Dr. Teodor, II, 802, 999.
Pop Titu, III, 1381.
Pop Traian, II, 918, 943.
Pop V., I, 204, III, 1336.
Pop Vasile, prof. univ. Iași, III, 1350, 1369, 1371—1374.
Pop de Băsești Gheorghe, I, 89, 92, II, 791, 792, 798, 1332, III, 1405, 1466.
Pop de Szatmári Carol, II, 1185, 1188, 1190, 1194, 1195.
Pop Gridanul Gheorghe, III, 1504.
Pop Sălăgeanu, Ioan, II, 989.
Pop Szilághi Dr. Iosif, II, 986.
Popa (fam. Dobr.), I, 617.
Popa Dr., III, 1429.
Popa Alex., II, 769.
Popa Ariton M., II, 802, 821.
Popa Eremie Alex., III, 1393.
Popa Eremie Irimie, III, 1393.
Popa Gheorghe, I, 614, 620.
Popa Iacob, Vicar, I, 120, III, 1513.
Popa Isaia, II, 1263, 1265.
Popa Gh. Nic., I, 620.
Popa Septimiu, II, 1152.
Popa Gh., Ștefan, I, 620.
Popa Traian Căp., I, 112, III, 1468.
Popa Valeru, I, 295, II, 1057.
Popa-Liseanu Gh., II, 1005, III, 1362, 1366.
Poparadu, III, 1513.
Poparadu Mihail Căp., I, 615.
Popazu, arhitect, II, 1383.
Popazu I., 851, III, 1333.
Popasu Ioan, episcop, II, 974, 991—994, 996, III, 1368.
Popea (fam.), I, 617.
Popea Elena, II, 1182, cromo I, (II, Bucuța), 1232, 1240, pl. X—XIII, (II, Bucuța).
Popea I., II, 858.
Popea Neagoe, III, 1366.
Popea Nicolae, III, 1405.
Popea Radu R., III, 1375.
Popescu, Aureliu Ion, I, 623, 624, 626.
Popescu C. A., III, 1382.
Popescu Cezar, I, 489.
Popescu Ghenadie Gheorghe, III, 1352.
Popescu, Dr. Gh., II, 883.
Popescu I., I, 227, II, 858, 1000, 1043, 1052, III, 1365, 1366.
Popescu Ion, III, 1365, 1366.
Popescu Iosif (Alțina), III, 1356.
Popescu Iosif (Lăpuș), III, 1356.
Popescu Iosif (Ing. C. F. R.), III, 1383.
Popescu Dr. Nicolae, preot, II, 810.
Popescu N. artist, III, 1377.
Popescu Nicolae pictor, II, 1233.
Popescu Simion, III, 1374.
Popescu Virgil, III, 1366.
Popescu-Voiteşti I., I, 199' 542.
Popini Alexandru, I, 629.
Popistașu (fam. Dobr.), I, 618.
Popișteriu Gh., I, 621.
Popoținar, I, 617.
Popovici A., I, 623.
Popovici Alexie, III, 1366.
Popovici Andrei P., 1389.
Popovici Aurel C., I, 9, 103, 110, II, 867, III, 1343, 1444, 1497, 1406, 1427, 1446, 1460. III, 1366, 1367 1370, 1377.
Popovici A. V., I, I, 706.
Popovici Dr. Dumitru, III, 1381.
Popovici Emilian, III, 1383.
Popovici Gh., I, 611.
Popovici Dr. Gh., I, 590, II, 815.
Popovici Gheorghe, I, 112, 115, II, 945.
Popovici Gheorghe ing. silvic, III, 1393.
Popovici Hațeg V., I, 200, 229, III, 1375.
Popovici Dr. Iosif, II, 869, 874, 881, 923, 940, pl. II, (II, Ghibu).
Popovici D-ra Lucia A., III, 1460.
Popovici Maximilian, 1375, 1393, 1394.
Popovici Dr. Mihail, ministru, III, 1387, I, 89, 91, 92,
Popovici, prof. N., II, 780.
Popovici Nicki, II, 1263, 1264.
Popovici Petre, I, 120.
Popovici Timotei, II, 1264.
Popovici Titu, III, 1378.
Popovici V., II, 1264, 1265.
Popovici-Barcianu Sava, II, 1037, 1038.
Popovici-Bayreut Dumitru, II, 1262, 1264—1267.
Popovici-Desseanu Ioan, II, 857.
Popp Alexandru, II, 1232, 1240.
Popp Gheorghe, III, 1356.
Popp Mihail (Mișu,) II, 1232, 1233, III, 1375.
Popp Nicolae, II, 1386, 1388.
Popp-Hagi Iancu, III, 1388.
Popp-Hagi Nicolae, III, 1388.
Popp Niță V., III, 1393.
Pora Nicolae, III, 1375.
Porcius Florian, I, 251, II, 858, 1039.
Porumbescu C., II, 1266, 1267.
Poruțiu Dr. P., II, 883, 884, 943.
Poruțiu Dr. V., II, 873.
Pasea (fam. Dobr.), I, 617.
Posedaru (fam. Dobr.), I, 618.
Posepny, I, 199.
Pușogon (fam. Dobr.), I, 618.
Possa C., preot, II, 804,
Possevino Antonio, I, 65, II, 847.
Poteca Eufrosin, II, 1349, 1353.

Potentău (fam. Dobr.), I, 618.
Pott, II, 931.
Pralea, III, 1375.
Pralea, Dr. Victor, III, 1513.
Precup (fam. Dobr.), I, 618.
Precup, II, 786.
Precup E., pl. V, (II, Ghibu).
Precup Gavriil, II, 1002, 1004, 1009 1010.
Preda, I, 202, 203, 228.
Preda Dr. Gh., III, 1333.
Predescu-Rion, I., II, 943, 944.
Predovici Alex., III, 1389.
Prelipceanu, I, 228.
Prepostváry (fam.), I, 388.
Pressan g-ral, I, 90, 97, 98, 122, II, 786, III 1450, 1452.
Prică (fam. Dobr.), I, 617.
Pricopie (fam. Dobr.), I, 617.
Prie, I, 635.
Prie Dr. Octavian, II, 1010.
Printz fraţii, I, 504, 513.
Primics, I, 199, 200.
Prişcu Elena, II, 992.
Prişcu I., pl. V, (II, Ghibu).
Prişcu Mircea, II, 944.
Pripici (fam. Dobr.), I, 617.
Priscus Rhetor, I, 33. 595, II, 1219,
Proca Const., preot, I, 120.
Prodan, I, 252, 253, 262.
Prodan (fam. Dobr.), I, 617.
Prospero Colonna, principe, I, 132.
Protescu O., I, 204, 229, 230.
Prothogen episcopul, III, 1402.
Protopopescu Victor Maior, I, 120.
Psihea zeiţa, III, 1376.
Pteancu Dr. Alex., II, 1010, 1107.
Pteancu Gh., II, 800.
Puccini G., II, 1267.
Puchner, baron, I, 85.
Pulszky, III, 1416.
Pumnul Aron, II, 858.
Purice (fam. Dobr.), I, 617.
Puşcaru (fam. Dobr.), I, 618.
Puşcariu Dr. Emil, II, 880, III, 1375, 1393.
Puşcariu Joe I. III, 1383.
Puşcariu Ilarion, II, 858.
Puşcariu Cavaler Ion de, II, 1255.
Puşcariu I. arhiereu, II, 767.
Puşcariu Ion, II, 858.
Puşcariu Sextil, I, 33, II, 874, 878-81, 884, 885, 896, 906, 919, 923, 932, 942, 945, 946, pl. VIII, (II, Ghibu), pl. XXVII (II, Ghibu) 1141, 1324, 1329,
Puşcariu Valer, I, 226, 542, II, 1309, III, 1384.
Puşcaşu (fam. Dobr.), I, 617.
Puska Andrei, ing. insp. silvic, I, 369.

Quinet, III, 1411.

Răcea, I, 617.
De la Roche, I, 6.
Rachiţan, I, 617.
Rachiteanu, I, 617.
Racoltea-Racoti, Alexandru, II, 788.
Racoşanu, I, 617.
Rácosi Victor, II, 1257.
Racovitză Dr. Emil Gh., I, 163, 277, 278, II, 880, 884, 885, 900, 917, 932, 946, pl. XI, XXIV, XXV (II, Ghibu), 1319. 1321.
Răcuciu, I, 617.
Rădăcina, I, 618.
Radeş Dionisie, III, 1384.
Radianu S. P., III, 1390.
Rădoi, I, 617.
Radovanovici, I, 203, 215.
Radu cel Mare, I, 52, 1473, 1476.
Radu Demetriu episcop, I, 89, II, 783, 787, 789, 791, 802, 805—807, 1232, III, 1348, 1469.
Radu dela Afumaţi, I, 52.
Radu Dumitru Sub-Locot., I, 134.
Radu Dr. Iacob, II, 802, 821.
Radu Dr. Iorgu, II, 884, 943.
Radu Mihnea, I, 73, 74.
Radu Negru Vodă, I, 3, 66.
Radu Paisie, I, 52.
Radu Şerban, I, 71—73.
Radu Vodă, II, 1384.
Rădulescu Dr. Dan, II, 882, 946.
Rădulescu-Pogoneanu I., III, 1363.
Radulovici, V. I., I, 413, 414.
Rafael, II, 1236, III, 1376.
Rafiroiu Ioan, II, 764.
Raica Teodor, III, 1367.
Raicevich, I, 6.
Raicu Sava, I, 562.
Raim, I, 608.
Raimbaud, I, 598.
Rainer Rilke Maria, II, 1168.
Rákoczy, Principele, I, 640, 650, II, 861.
Rákoczy Gheorghe, I, II, 1083, 1163.
Rákoczy Gheorghe II, I, 75, 76, II, 848, 973, 1036.
Rákoczy Gheorghe cel Bătrân, I, 75.
Rákoczy Sigismund, I, 72.
Rákosi Jenö, III, 1342.
Rălescu Al., cromo, III, (II, Bucuţa).
Ramband Alfred, III, 1397, 1435, 1436.
Râmbu (fam. Dobr.), I, 617.
Râmniceanu, II, 865.
Ramonţiai Simion, III, 1378.
Ramus Petrus, II, 846.
Rannicher Iacob, II, 830, 831, 1204.
Rapolti plutonier, II, 799.
Răşcanu G-ral, II, 774.
Răşină, I, 615.

Răşinaru, I, 617.
Râşnoveanu (Rădăcină) Nicolae, III, 1385, 1386, 1389.
Raţ Gheorghe Căpitan, I, 71, 72.
Raţiu Baziliu, II, 1046, 1054.
Raţiu D-na Emilia, II, 1241, III, 1411, 1413.
Raţiu, Dr. Ioan, I, 86, II, 792, 1183, III, 1375, 1397, 1402, 1405, 1407, 1410, 1411, 1413, 1428, 1429, 1432, 1436, 1437.
Raţiu Teofil, III, 1384.
Rattigan, II, 907.
Rauch I., II, 1188.
Râuleţ Constantin, II, 1172.
Răută, I, 617.
Ravennat, I, 27.
Răzvan Ştefan, I, 66.
Rebreanu Liviu, II, 1149, III, 1375.
Rebreanu-Hulea, Livia, II, 1152.
Redfern, II, 837.
Rednic Atanase, I, 80, III, 1349.
Regiomontanus Johannes, II, 845.
Reich Carol, I, 527.
Reichart Johannes, II, 1135.
Reinecke Paul, I, 591.
Reinhardt, I, 200, 202, 212, 214, 218, 219, 229.
Reissenhauer Alfred, III, 1375.
Reismann Eug., I, 516.
Reisner Erwin, II, 1137.
Reitter Iosif, I, 513.
Rembrandt, II, 1202, 1247.
Reményik Alex., II, 1158, 1168.
Remus, II, 1183.
Renault, III, 1436.
Renciu, I, 617, 618.
Rendtörff Dr. Fr., II, 1135.
Renghea David, III, 1382.
Renner, fraţii, I, 518, 519.
Renner ,Dr. Carol, III, 1345.
Reutmann, I, 507.
Révai Carol, II, 1172.
Réz. M., II, 878.
Reynal, I, 400.
Rhedey Francisc, I, 75, 76.
Ribot Al., III, 1436.
Riccardi Riccardo, II, 932.
Richter, I, 251.
Rieger Andreas, I, 578—580.
Riegler Dinu Emil, II, 1269, 1272, 1274, 1277, 1279, 1280.
Riemann Hugo, II, 1273.
Rietz G., III, 1385.
Ripa Raluca, II, 947.
Ritter Carol, I, 544.
Riureanu Ion M., III, 1367.
Riureanu Radu, III, 1367.
Rochel, I, 251.
Rockefort H., III, 1430, 1434.
Rocneanu Basiliu, III, 1367.
Rocsin Teodor, I, 113.
Rodeanu, I, 617.

Rodin, II, 1242.
Rogerius călugărul, I, 38, 598.
Rola-Piekarsky V, III, 1377, 1382.
Roma (Zeiţa), III, 1486, 1487, 1496, 1500.
Roman (fam. Dobr.), I, 617.
Roman Alexandru, II, 854, 1255, 1332, 1333.
Roman Corneliu, III, 1375, 1391.
Roman Dionisie, II, 792.
Roman I. I. prof., III, 1367.
Roman I. N. I. 613, III, 1418, 1420, 1421.
Roman, Nicolae, III, 1366.
Roman Petre, III, 1389.
Roman Radu, II, 781.
Roman Tudose, I, 115.
Roman Victor, III, 1394.
Roman Visarion, I, 562, II, 855, 1000, III, 1383, 1394.
Romano Dionisie episcop, II, 858, III, 1352, 1353.
Romanovsky, General, I, 120.
Römer, Dr. Jul., I, 251, 1136, 1137.
Romniceanu Naum, III, 1352, 1353.
Romulus, II, 1183.
Roque-Ferrier A., III, 1436.
Roques Prof. Mario, II, 931.
Roşca, I, 115.
Roşca Alexe, I, 615, 617, 621.
Roşca Dr. E., II, 1043, 1052.
Roşca I. I., III, 1376.
Roşca Iuliu, III, 1375.
Roşca Dr. Martin, I, 11, 172, 261, II, 1178.
Roşca Dr. Pavel, II, 877, pl. V (II, Ghibu), 1023.
Roşculeţ (fam.), I, 615.
Roşculeţ N., I, 622.
Rose D-na Cl., III, 1443, 1446.
Rosebery Lord, III, 1408.
Rosen von, III, 1342.
Rosenau Johannes von, II, 1243.
Rosenfeld, I, 463, 464.
Rosenauer, I, 507.
Rosetti, I, 636.
Rosetti R. A., III, 1389.
Rosetti C. D., III, 1374, 1395.
Rosetti Th., III, 1373.
Rosetti g-ral Radu, III, 1447.
Roşoiu, I, 615.
Rossini G., II, 1267.
Rostovtzeff, I, 591.
Roşu, I, 617.
Rotaru, I, 615, 618.
Roth I, II, 918,
Roth Herbert, I, 517.
Roth Dr. H., II, 1133.
Roth von Telegd, K., I, 200, 226.
Roth Ştefan Ludwig, II, 832, 834, 1138, 1139.
Roth Dr. V., II, 1134, 1135, 1138, 1184, 1243, III, 1343.
Rothermere Lordul, I, 173, III, 1471.
Rotman D., I, 199, 227.
Rotschingk Sebastian, II, 1254, pl. XXVII, XXVIII (II, Roth).
Rousseau Jean Jacques, II, 1190, III,1400.
Rousselot Abatele, II, 923.
Rubens, II, 983, 1205, 1248.
Rubinstein, I, 526.
Rubletzky, II, 1184.
Rucăreanu, I, 615, 617.
Rudolf, Imp. Germ., I, 65—68.
Rufus Textus, I, 30.
Rus Crăciun, I, 130.
Rus Valeriu, III, 1367.
Ruscă (fam. Dobr.), I, 617.
Russ Octavian, I, 93.
Rusu Dr. Alex., I, 91.
Rusu Gh., II, 1232, 1234, pl. II, III, (II, Bucuţa).
Rusu I., II, 987, 999.
Rusu Liviu, II, 923, 946.
Rusu Luca, III, 1375.
Rusu Nicolae, III, 1375.
Rusu Dr. Octavian, II, 1333.
Rusu-Abrudeanu Ion, III, 1375.
Russu-Ardealanu Nicolae, II, 1375.
Rusu-Şirianu Ion, III, 1343, 1344, 1346. 1375.
Rusu-Şirianu Mircea, III, 1375.
Rusul Petroniu, I, 68.
Rutcovschi Francisc, I, 507.

Sabo Ioan episcop, II, 981, 1051.
Sacarea D. Protopop, II, 770.
Săcăreanu (fam. Dobr.), I, 617.
Săcăşanu George, III, 1367.
Sacea, I, 3.
Săceleanu D., 1394.
Saceleanu N., III, 1394.
Saçk, I, 320
Sadoveanu D-na I., pl. V (II Ghibu).
Sadoveanu Mihail, I, 124, II, 1151.
Saftu Nicolae, III, 1367.
Saftu Dr. Vasile, II, 774.
Şaguna mitropolitul Andrei, I, 7, 84, 85, 562, II, 760, 769, 770, 777, 781, 819, 830, 831, 851, 852, pl. II (II, Ghibu), 973—975, 992—994, 998, 999, 1039, 1041, 1042, 1046, 1052, 1238, 1286, 1323, 1332, 1333, III, 1368, 1404, 1405, 1478.
Şăineanu, I, 636,
Saint-Saëns C., II, 1267.
Salamon F., II, 1159.
Salomea, III, 1376,
Salomia, I, 617.
Salvadori Mgr., II, 793.
Samitca I., III, 1357.
Samuel, I, 35.
Sándor, II, 1184.
Şandru, I, 62.
Sandu Aldea, II, 1151.
Sandu Ion, III, 1381.
Sângerozanu Iosif, III, 1394.
Sangerozanu Vasile, III, 1367.
Sani, III, 1438.
Sarai Visarion călugărul, III, 1370.
Sărăţeanu, I, 617.
Sârb Maria, II, 1274.
Şărbănescu Gheorghe, III, 1389.
Sârbu (fam. Dobr.), I, 617, 618.
Sarebir, II, 1144,
Sarrail, G-ral, III, 1448.
Sas, I, 40, 41.
Sassonov, I, 105, 106.
Sasu (fam. Dobr.), I, 617.
Sassu Petcu, I, 621.
Sassu Vasile P., I, 613, 621.
Sauer A., II, 1159.
Sava Episcopul, I, 68.
Sava Armaşul, I, 68, 71.
Savoya Prinţul Eugen de, I, 639, 641.
Săvoiu, I, 617.
Savul Mircea, I, 202, 229.
Săvulescu I, 262, 265, 615.
Sawiczki L., I, 161, 167, 168, 176, 178, 588.
Sburlan, D. A., I, 382.
Scânteie (fam. Dobr.), I, 617.
Scapin, II, 1260.
Scărlătescu I, pl. V (II, Ghibu).
Schaarschmidt, I, 252.
Schaeffert, Charles E., II, 837.
Schafarzic, I, 200.
Scheiner, Dr. A., II, 1131—1135, 1137.
Scheiner, Dr. Walter, II, 1133, 1138.
Schelling, I, 651, II, 1137.
Scherg W., I, 500, 515—518,578.
Scherhaufer Albin, I, 649.
Scherlock Holmes, I, 633.
Schesäus, II, 1138.
Schiel fraţii, I, 504, 513, 578.
Schiller, I, 651.
Schiller W., II, 1131.
Schiopea (fam. Dobr.), I, 617.
Schiopul Mihail, III, 1381.
Schitea (fam. Dobr.), I, 617.
Schlauch L., II, 990.
Schlezak, I, 507.
Schmidt (industriaş, Topliţa), I, 505.
Schmidt fraţii, I, 530
Schmidt Hubert, I, 587, 595.
Schmidt O., I, 203, 230.
Schneller Dr. St., II, 861, 912.
Schönauer Norbert, I, 519.
Schopenhauer, I, 635.
Schramm, I, 505.
Schreiber, I, 518.
Schreter, I, 200.
Schubert, II, 1263, 1267.

Schulek, II, 861.
Schuller Fr., II, 1130.
Schuller Dr. G. A., II, 825, 1129, 1131, 1134, 1135, 1138, 1139.
Schuller Dr. H., II, 1135, 1136, 1138.
Schuller Richard, II, 1131.
Schuller, Dr. Rudolf, II, 1134.
Schullerus Dr. Adolf, I, 597, II, 1132, 1134—1136.
Schullerus Fritz, II, 1204, 1246.
Schullerus Pauline, II, 1133.
Schullerus Trude, II, 1249, 1250, pl. XI, XII (II, Roth).
Schumann, II, 1263.
Schunn Heinrich, II, 1253, pl. XXII (II Roth).
Schur, I, 250, 252.
Schuster Fr., II, 1134.
Schwandtner, I, 6.
Schwartz Berthold, I, 651.
Schwartznecker, I, 400.
Sciki Gavrilă, II, 837.
Scorobeţiu Trandafir, II, 769, 770, 778.
Scorţea, I, 615.
Scriban Filaret S., III, 1353.
Scriban Arhim. Dr. Iuliu, II, 767, 881, 882, 943, 946, pl. V (II, Ghibu).
Scriban Neofit S., III, 1353.
Scriban Teoctist, III, 1352.
Scrob (fam. Dobr.) I, 618.
Scurtu Aurel, III, 1381.
Scurtu Corneliu, III, 1375.
Scurtu Dr. Ion, III, 1363, 1367.
Sebeşanu, II, 856.
Sebeşi Samuel, II, 1160, 1171.
Secăreanu St., II, 944.
Seceleanu (fam. Dobr.) I, 617.
Secula Gh., II, 998.
Seidel Tascha, I, 630.
Şeitan, I, 617.
Selagian Camil, II, 819.
Selagian, Ioan S., II, 786.
Seleş Augustin, I, 126.
Seleştei, I, 71.
Şenchea Aurel, III, 1513.
Şenchea Dr. Ioan, III, 1505—1508, 1511—1515.
Şenchea Veturia, III, 1515.
Seneslav, I, 4, 598.
Septimiu Sever, I, 19, 26, 29, 236, 594.
Serafim episcopul, I, 115.
Şerban (fam. Dobr.), I, 615, 617.
Şerban (de Voila), III, 1504,
Şerban (fam. din Banat), II, 1144.
Şerban Mihail, II, 967, 981, 982.
Şerban Dr. Nicolae, III, 1506 — 1508, 1510, 1511.
Şerbănescu Nicolae, III, 1356.
Şerbu Ilie, III, 1389.
Şerbu Nicolae, III, 1389.
Şerbula, II, 1144.
Serestély Béla, II, 1169.
Sergescu P., II, 947.
Sergescu S., II, 942.
Sergent Dr. E., II, 931.
Serghescu prof., I, 629.
Sergie Episcopul, I, 68.
Serra Dr. Giandomenico, II, 897, 945.
Sestlav, I, 3.
Seton Watson (Scotus Viator) R. W., II, 1332, III, 1341, 1342, 1344, 1346, 1397, 1409, 1414, 1415, 1447, 1457.
Severino, III, 1438.
Sfetea Constantin, III, 1377.
Sfetea Maria, III, 1367.
Sfetescu P., I, 613.
Sgârcea (Gârciulescu), I, 617.
Shand H., III, 1407.
Sheridan, III, 1453, 1454.
Sibianu Iacob, III, 1367.
Sibineanu, Dr. I., III, 1378.
Sicol, I, 618.
Sicol G. G., I, 621.
Sicholi Sebastian, I, 69.
Sidor, Florea Emanoil, III, 1384.
Siegel C., II, 1136.
Siegescu, Dr. Iosif, II, 805.
Sierpinski W., II, 932.
Sievers Eduard, II, 1271.
Sigerus Emil, II, 833, 1134, 1137, 1184, 1205, 1228.
Sigerus Max, II, 1135.
Sighireanu, I, 617.
Sigismund Ioan, I, 846, 847, 1195.
Sigismund de Luxemburg, I, 41, 43—45, 433, III, 1473.
Sigmireanu Aurel, III, 1378.
Sigmund, II, 861.
Sikorszky, Căp., III, 1513, 1514.
Silaghi I. D., II, 788, 799, 800, 821.
Silaşi Gr., II, 858, 861, 864—867, pl. IV (II, Ghibu).
Siliprande, Col., I, 134.
Silvestru, ieromonah, I, 75.
Silvestru, (fam. din Dobr.), I, 617.
Simian Dumitru, III, 1389.
Simian Dumitru N., III, 1389.
Simian Ion N., III, 1389.
Simian I. N., III, 1389.
Simian Ioan, I, 522.
Simian Nicolae S., III, 1389.
Simian Nicolae N., III, 1389.
Simian Oprea I., III, 1389.
Simian Valeriu N., III, 1389.
Simionescu, I, 200.
Simionescu I., II, 933.
Simon Alex., Căp., I, 139.
Simon Alexandru, I, 113.
Simon Dr. I., II, 981, 982.
Simon Ştefan mitropolitul, I, 6, 75—77.
Simonkai Lajos, I, 251, 275.
Simonyi D-na colonel, II, 1160.
Simu, III, 1376.
Simu Petru, II, 1259.
Sinan Paşa, I, 66.
Şincai Gh., I, 6, 80, II, 1053, 1148, III, 1348, 1349, 1353, 1373, 1374.
Sinea, I, 617.
Sintea, I, 617.
Sion G., II, 938, pl. VIII, (II, Ghibu), 1178.
Şipos Dominic, II, 1161,
Sipson C., III, 1461.
Sirca, II, 923.
Slavici Ioan, II, 1151, III, 1375.
Slăvoacă Titu, II, 944, 945.
Smigelschi Octavian, II, 808, 121—1234, pl. I, (II, Bucuţa), 1330.
Smodlaka, III, 1346.
Snow Sidney B., II, 836.
Socaciu (fam. Dobr.), I, 617.
Socec, 1271.
Socec Ion V., III, 1377, 1385, 1386.
Socec g-ral, III, 1448, 1449.
Socci, III, 1438.
Socor, I, 636.
Sóo, I, 252, 253.
Sofonea, I, 252.
Sofronie preot din Chioar, I, 80, 81.
Sofronie, I, (fam. Dobr.), 617.
Soliman Hadâmbul, I, 48.
Soliman Magnificul, I, 52, 53, 55—59, 62.
Soliman, II, II, 1162.
Solomon Petru, II, 1045, 1046, III, 1362.
Solvay, I, 713.
Somerville, Dr., III, 1341.
Sonnino, II, 796.
Sonnino baronul Sidney, III, 1455, 1456, 1463.
Sorbul Mihail, II, 1172.
Sorel Albert, III, 1436.
Sorescu S., I, 617, 618. 620.
Soricu I. U., II, 1149, 1151, 1152.
Soricu (fam. Dobr.), I, 617.
Soricu I. N., I, 659.
Sorrel, Dr. V., II, 931.
Sotericus, I, 236.
Şotilă I, 618,
Şovăială, I, 617.
Spacu G., II, 942, 943, 946, pl. XXI (II, Ghibu).
Şpan Dr. Petru, II, 1043, 1052.
Span (fam. Dobr.), I, 618.
Spânul Dr. P., I, 397.
Spătaru preot, I, 636.
Speck Dr. R., II, 1134, 1135, 1138, 1139, 1178, 1197.
Speight, II, 837.
Sperker Francisc, I, 412.
Spiridon Vlădică, I, 65.

Spooner W., III, 1410.
Sporea Constantin, III, 1361, 1367.
Springer Rudolf, III, 1344.
Srobár, III, 1345.
Stache, I, 199.
Staicovici Dr. N., III, 1442.
Staicu Nic., I, 620.
Stamate Costache, I, 104.
Stamati Iacob, II mitropolit, III, 1352.
Stan E., II, 1036.
Stan Dr. Florian, II, 768, 800.
Stanca Dr. C., II, 877.
Stanca Dr. Sebastian, II, 769, 1259.
Standt, II, 861.
Stănescu Barbu, II, 1232.
Stanciu Victor, I, 204, 228, 231, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 244, 246, 248. II, 882, 946, 1330.
Stanciu Dr. V., II, 1005.
Stancicoff Racowsky Dr. Christu, I, 616.
Stănească cneaz, I, 615.
Stănescu, fraţii, III, 1388.
Stănescu Barbu, III, 1376.
Stănilă, I, 617.
Stătescu, III, 1425.
Staub, I, 207, 208, 258.
Steed, Wickham, I, 9, 10, III, 1397, 1409, 1416, 1443, 1444, 1446, 1447.
Ştefan Sf., Regele, I, 5, 35, 36, 44, 140, 597, 650, II, 1035, III, 1407, 1419, 1420, 1422, 1424, 1425, 1436, 1509.
Ştefan mitropolitul, III, 1352, 1474.
Ştefan din Vişăul de Jos, I, 51.
Ştefan cel Mare, I, 4, 5, 41, 43, 46—50, 52, 53, 55, 61, 63, 71, 544, 601, II, 864, 1237, 1238, III, 1452, 1473, 1476.
Ştefan Rareş, I, 57, 62, 63.
Ştefanek Dr. Anton, III, 1345.
Ştefănescu, prof., II, 1182.
Ştefăniţă Vodă, I, 52.
Ştefănescu D., I, 202, 229, III, 1355.
Ştefănescu-Goangă Florian, II, 881, 909, 913, 923, 945, pl. XXVIII (II, Ghibu).
Ştefănescu Dr. Marin, II, 881, 945.
Ştefănescu V., II, 1237.
Ştefanovici Mihai, III, 1376.
Ştefanovici Miloş, III, 1427.
Ştefleа (fam. Dobr.), I, 617.
Ştefleа, III, 1389.
Ştefleа Ion I., III, 1389.
Ştefleа Nicolae, III, 1387, 1389.
Ştefu David L., III, 1375.
Ştefulescu Al., III, 1378, 1382.
Stehelin G., I, 19.
Stelea, I, 615, 618.
Steiner, G-ral, III, 1468.
Stelian Toma, I, 111, II, 878, pl. V (II, Ghibu), 1188.
Steopoaie Dionisie, III, 1384.
Stephenson, I, 551.
Şterca-Şuluţiu Alex., II, 810, 850, 852, 854, pl. III, (II, Ghibu), 998, 1044, 1323, III, 1478.
Stere C., I, 115.
Steriu Constantin, III, 1389.
Steriu Constantin C., III, 1389.
Stille H., I, 154.
Stinghe N., II, 769.
Stinghe V. N., I, 369.
Stirbey Barbu, Domnitorul, I, 544.
Ştirbu (fam. Dobr.), I, 618.
Stireciu (fam. Dobr.), I, 617.
Stock Martin Johann, II, 1204.
Stodola, III, 1345, 1346.
Stöhr, General von, II, 1135.
Stoian (fam. Dobr.), I, 617.
Stoica (de Veneţia de Jos), III, 1504.
Stoica Em., Protopop, I, 770.
Stoica Gh., 1375.
Stoica N. (fam. Dobr.), I, 617, 620.
Stoica N. farmacist, III, 1381.
Stoica Nicolae, I, 124.
Stoica Vasile, I, 111, 136, 137, II, 1149.
Stoica Vasile, Ing., II, 553.
Stoica Vistiernicul, I, 68.
Stoichiţia, I, 617.
Stoika Ştefan Hagi, III, 1385.
Stoiţa, I, 617.
Stolojan, III, 1425.
Stollwerk fraţii, I, 512.
Stonsché, G-ral, I, 39, 139.
Stork, II, 1183.
Stoss Johann, II, 1243.
Stoss Veit cel tânăr, II, 1243.
Strabo, I, 24, 592.
Străjan Z., II, 835.
Străjanu Mihail, III, 1367, 1374.
Strâmbu, Dr. Gr., II, 981.
Stratonichie Ioanichie, III, 1353.
Strausenburg Ar. Arzvon, II, 1134,
Strava, (fam. Dobr.),I, 617.
Strimbul, II, 1144.
Stroe, I, 617.
Stroescu Vasile, I, 564, II, 1027, 1324, III, 1461.
Ströger-Steiner g-ral, I, 112, 128.
Stroia Dr. G. S., III, 1381.
Stroia Dr. Ioan, Episcop. II, 774.
Strzigowski prof., II, 1178, 1182.
Stube A., II, 1264.
Stuck Franz von, II, 1254.
Studenberg I., I, 418.
Stur, I, 199. 258.
Sturdza A. D., III, 1365, 1425.
Sturdza Mihail Vornicul, III, 1371, 1373, 1374.
Sturdza Sandu, III, 1375.
Sturm, II, 1169.
Stürmer, I, 108, III, 1459.
Stuzulescu, I, 617.
Suciu (fam. Dobr.), I, 617.
Suciu Dr., III, 1381.
Suciu Dr. A., II, 792, 806.
Suciu, Dr. Ion, I, 89, 90, 92, 97, 112.
Suciu Justin Arhim., II, 780.
Suciu Petre, I, 171, 691, 706.
Suciu P. prof. univ., II, 858, III, 1350, 1369, 1375.
Suciu Dr. Vasile, II, 785, 788, 789, 803, 804, 807, 809, 817, 819. 820, 980, 1001.
Sudeţeanu C., II, 946, pl. V (II, Ghibu).
Sufană Dumitru I., III, 1389.
Sufană Ion, III, 1389.
Sufană Ion I., III, 1389.
Sufană Nicolae, III, 1389.
Suler, I, 618.
Sulica, I, 618.
Şuluţ-Carpenişanu Aurel, III, 1367.
Sulyok Ştefan, II, 843.
Sulzer, I, 6.
Sulzer Iosef Franz, II, 1269.
Surdu (fam. Dobr.), I, 618.
Surdul, II, 1144.
Suru Pavel, III, 1377.
Şuşea, I, 618.
Suskud O., I, 433.
Süssmann, Dr., II, 1137.
Şut Macedon, III, 1394.
Şuta Gheorghe, II, 786.
Şuteu Vasile, III, 1367.
Sutoris, cronicar sas, I, 73.
Svinţ Pavel, III, 1368.
Swidersky, I, 205.
Szabo Dezideriu, II, 1167.
Szabo Eugen, II, 1168.
Szabo Iozsef, II, 1177.
Szabo Maria, II, 1158, 1164, 1165.
Szabo P., II, 861.
Szabo-Szombati Ştefan, II, 1169.
Szabolcska M., II, 935, 1157, 1167.
Szadeczky E., I, 230.
Szadeczky I., I, 203, 204, 226—230.
Szajnocka, I, 199.
Szalay B., I, 271.
Szalay Géza, I, 463.
Szalay Matei, II, 1170.
Szamosi I., II, 861.
Szántó Dezideriu, I, 507.
Szántó George, II, 1166.
Szapáry, Contele, III, 1426.
Szász B., II, 861.
Szatmári, II, 1185.
Szatmári K., II, 847.
Széchenі Nicolae, contele episcop, II, 838, 840, 841.
Szécseny, contele, I, 461.
Szécseny Iulian, I, 629.

Székely Eugen, II, 1159, 1166.
Székely Moise, I, 67, 71, 73.
Szécheni Ştefan conte, II, 860, 877.
Székeny Ştefan, I, 83.
Széll Iozsef, III, 1510, 1512.
Szentimrei Eugen, II, 1166.
Szentkereszty, baron, III, 1428.
Szentpétery S., I, 228.
Szergely V. S., I, 415, 416.
Szilágy industriaş, I, 528.
Szilágy A., II, 1159, 1188, 1195.
Szini Ludovic, II, 1163.
Szinneyi, II, 1185.
Szöcs Géza, II, 1172.
Szontag, I, 200.
Szopós, II, 1182, 1184.
Szterény, III, 1345.

Tăbăcaru (fam. Dobr.), I, 617.
Tabéry Gézà, II, 1162, 1164, 1171.
Tacit Corneliu Ion, III, 1368.
Tacit Virgiliu, III, 1384.
Taflan, I, 615.
Tafrali O., II, 1185, 1188.
Tagliavini C., II, 932.
Taglicht, avocat Dr. Samuel, III, 1513. 1514.
Tălămaş (fam. Dobr.), I, 617.
Talmann H., I. 228.
Talpă (fam. Dobr.), I, 615.
Tămaşiu Nicolae, III, 1375.
Tămaian Petru, II, 821.
Tămaş Vasile, protopop, II, 801.
Tamási Henric, I, 43, 44.
Tâmpănar (fam. Dobr.), I, 617.
Tannhäuser, II, 1237.
Tănăsescu Elena, II, 1000.
Tănăsescu I., II, 947.
Tănăsescu I., Ing., III, 1384.
Ţândrău Gheorghe, II, 1280.
Taneş, I, 6, 18.
Tango Egisto, II, 1265.
Tarabac Leon, I, 629, 631.
Ţăranu Ion Ion, I, 614.
Ţăranu Simion Ion, I, 614.
Taraş, I, 617.
Tarasie, Vlădica, I, 62.
Ţârcă Nicolae (zis Circa), I, 621.
Tarcea, I, 617.
Târnoveanu Coriolan, preot, II, 800, 802.
Tarnovsky, I, 55.
Târziu Augustin, protopop, II, 800, 801.
Tase Ion, I, 629, 631, 632.
Tăslăuanu Octavian, II, 1149.
Ţaţa, I, 617.
Tatarinov, Colonel, I, 107.
Tătaru (fam. Dobr.), I, 615.
Tătaru, Dr. Coriolan, II, 877, 923, 943, 944.
Tatul, I, 3.
Tăulea (fam. Dobr.), I, 617.
Tăutu, Dr. Aloisiu L., II, 821.
Tcherbatchef, III, 1450.
Teclu Victor, II, 858, III, 1390.
Teculescu Justinian episcop, II, 774, 974.
Tedea (fam. Dobr.), I, 618.
Teisseyre, I, 200.
Telegariu Laurenţiu, I, 126.
Teleki familia, I, 388.
Teleky Arded, I, 412, II, 837.
Teleky Mihail, I, 388.
Teleki Paul contele, I, 147.
Tell, III, 1376.
Tempe Radu, II, 1037.
Tempea L., II, 1264, III, 1368.
Tempean Radu, III, 1368.
Tenier David, II, 1202.
Tenţu, I, 618.
Teodor Sf. (studitul), II, 770.
Teodor din Giurca, I, 51.
Teodoreanu, N., I, 228.
Teodorescu, I, 630, 636.
Teodorescu Col. C., I, 229.
Teodorescu D. M., I, 11, 12, 15,18, II, 1178.
Teodorescu G., II, 1266.
Teodorescu I., II, 878, pl. V, (II, Ghibu).
Teodorescu M. D., II, 882, 943, 945.
Teodorescu N., insp. g-ral, I, 551.
Teodorescu Sion, II, 1232, 1236, pl. XV—XVII (II, Bucuţa).
Teodosie Impăratul, II, 1038.
Teodosie mitropolitul, III, 1352.
Teohari prof. Dr. Anibal, I, 542, III, 1429, 1442.
Ţepeluş, I, 49.
Ţepeş Lorand de Varaskezi, I, 43, 44.
Ţeposu Dr. Emil, I, 533, 542, II, II, 944.
Ţeposu I., II, 918.
Ţeposu Silviu, II, 1329.
Termier P., I, 206.
Terner, Dr. Adolf, II, 866.
Tettius Iulianus, I, 24, 25.
Tetzu Ion, III, 1381, 1387, 1390.
Tetzu, Dr. Ioan, III, 1381.
Teuşan Ioan, II, 802.
Teutsch, Dr. Fr., Episcop, I, 598, 600, II, 825, 1129—1131, 1134-37, III, 1342.
Teutsch Dr. G. D. episcop, II, 825, 1204.
Teutsch Ita, I, 516.
Teutsch Iulius, II, 1135, 1208.
Teutsch S. D., I, 600.
Teutsch Walter, II, 1253, pl. XVIII, XX, (II, Roth)
(II, Roth).
Thebaida, II, 1260.
Theil H., I, 604, 605.
Theil Iosef, I, 578.
Theil I. B., I, 508.
Theodori alias Theodorovits Al., III, 1378.
Theotim Episcopul, III, 1402.
Thoima, pictor, II, 1182, 1184.
Thomae Norbert, II, 1248, 1249, pl. X (II, Roth).
Thomas Albert, II, 932, III, 1456, 1457.
Thomas d'Aquino, II, 1204.
Thomas, I, 341.
Thomas lt.-Col., I, 108.
Thomas E., I, 517.
Thomas Dr. Pierre, II, 944, pl. XVIII (II, Ghibu).
Tibăr (fam. Dobr.), I, 617.
Tiberiu, I, 592.
Tibor, II, 1184.
Tiesenhausen, I, 252.
Tietze, I, 200.
Ţichindeal D., II, 850, pl. II, (II, Ghibu), 1039, 1040, 1054.
Tiktin H., II, 1269.
Tilea V. V., I, 113.
Tilly colonel de, I, 97.
Tincu N., III, 1375.
Ţintea, I, 617.
Tipeiu, prof., III, 1368.
Tipeiu Sever farmacist, III, 1381.
Tipeiu Sever N., III, 1378.
Ţipu, I, 615.
Tisza Ştefan contele, I, 100, II, 785, 803, III, 1448, 1467, 1512.
Tiszabecsi Gaspar, I, 76.
Tit, Impăratul, III, 1484.
Ţiţei (fam. Dobr.), I, 617.
Ţiţeica G., II, 933, pl. V (II, Ghibu.)
Titra din Giuleşti, I, 51.
Titulescu N., III, 1461.
Titus, III, 1478.
Tizian, II, 1188, 1204.
Toader Grecul, I, 59.
Tocitu, I, 615, 617.
Töckelt, II, 1228.
Tocneanu, I, 618.
Tocqueville, I, 628.
Todoran, I, 617.
Tohăneanu I. G., I, 617, 621.
Tokay I., 707.
Tókaji László, I, 285, 288.
Tököly Emeric, I, 77.
Toma, I, 615, 617.
Tomaşi Aron, II, 1164.
Tomescu D., I, 751.
Tomori Paul, II, 1162.
Tomoşoiu, I, 617.
Tompa, I, 528.
Tomşa Ştefan voevodul, III, 1473.
Tomuş, I, 618.
Tomoroveanu Colonel, II, 788.
Tonciu, I, 618.
Topârceanu (fam. Dobr.) I, 617.

Tordosi Paul, I, 64.
Torma, C., I, 30.
Tornay, B., I, 433.
Török I., II, 1185.
Török Valentin, I, 54.
Torre A., ministru, II, 794, III, 1455.
Toth C., II, 860, 878.
Toth L., II, 872, 877.
Toula, I, 199.
Toxaba, prinț cuman, I, 38.
Traian, I, 13, 16, 18, 26, 29, 30, 32, 79, 80, 132, 159, 178, 201, 240, 410, 592—596, 612, 653, II, 989, 1190, 1194, III, 1349, 1365, 1376, 1398, 1402, 1404, 1439, 1475, 1478, 1483—1502.
Trâmbițaș, I, 617.
Transylvanus Viator, II, 838.
Trauth, I, 199.
Travelyan, III, 1415.
Tréfort A., 861, 1052, 1096.
Treiber G., II, 1134, 1135, 1208.
Trifa I. preot, II, 764, 769, 778, 779.
Trifu, I, 617.
Trifu Ioan, II, 988.
Triteanu Lucian episcop, II, 766, 778.
Triteanu Veturia, II, 1264.
Trousson colonel, I, 97.
Trumbitsch Dr., III, 1447, 1455.
Tschaikovsky R., II, 1267.
Tschurl Max, II, 823, 1135.
Tudor, sculptor, II, 1183.
Tudor Veniamin, III, 1368.
Tudor Vladimirescu, II, 1329, III, 1348, 1349, 1352, 1362.
Tudorică, I, 618.
Tudoran Terente, I, 621.
Tuducescu Iuliu, III, 1375.
Tugui, I, 618.
Tuhu Leo, conte, II, 850, 987, 989, 1131, 1132.
Tuhutum Ducele, I, 35, III, 1403.
Tulbure Gh., I, 657—659.
Turcu (fam. Dobr.) I, 617.
Turcu preot, II, 780.
Țuțuescu, I, 617.
Tuzson, I, 252.
Tziganco, I, 116.
Tzigara-Samurcaș, II, 1184.

Udrea Banul, I, 68.
Ugron Gábor, II, 805.
Uhland, I, 651.
Uhlig, I, 199, 201, 212, 214, 215, 218, 222.
Ujfalussy Miklós, II, 799.
Ulric, Sf., I, 651.
Ungar, I, 252, 253.
Ungar, Dr., II, 1137.
Ungureanu Emanoil, I, 562.
Ungureanu Ștefan, I, 617, 620.
Urban, colonel, I, 85, III, 1366.
Urbeanu Dr. I., III., 1381.
Urdea, I, 617.
Urdea G., III, 1510.
Ureche, I, 56—58, III, 1352, 1395.
Ureche Gr., II, 983.
Ureche, Dr. I. C., II, 881, 919, 943, 944, pl. XVI (II, Ghibu).
Ureche V. A., III, 1360, 1364, 1409, 1414, 1417, 1418, 1425, 1428, 1435, 1437.
Urmeny F., I, 519.
Ursu Dr. I., II, 880, 882, 884, 940. 943, pl. IX (II, Ghibu), III, 1375, 1455.
Ursu (fam. Dobr.), I, 618.
Ursul (fam. Banat), II, 1144.
Ursulovich, II, 1144.
Urzescu Vasile, III, 1356.
Urzică Constantin, I, 618.

Văcărescu (fam.), II, 1361.
Văcărescu, D-na, I, 629.
Vaida-Voevod Dr. Alex., I, 89—92, 100, 103, 105, 110, 112, 114, 129, 135, 140, II, 786, 791, 795, III, 1345, 1346, 1397, 1415, 1440, 1441, 1446, 1462, 1466, 1506, 1510, 1511, 1515.
Vajk Buthi II, 1195.
Vajansky Svetozar Hurban, III, 1341, 1425.
Vâlovici V., III, 933, 957.
Vâlcu, I, 617.
Vâlcul din Țara Hațegului, I, 43.
Văleanu, I, 618.
Valentineanu, III, 1377.
Valerio Th., II, 1185.
Valjean V., II, 1172.
Vâlsan Gh., I, 145, II, 882, 884, 946, 1335.
Vandal Albert, III, 1436.
Van Dyck, II, 1188.
Van Eyck Jan, II, 1188, 1198, 1202, 1244.
Van Gogh, II, 1251.
Van der Rest E., III, 1437.
Van der Venne Adriaen, II, 1202.
Van der Venne, Pseudo, II, 1202.
Vancea (fam. Dobr.), I, 617.
Vancea Ioan, Mitropolit, II, 857, 981, 1000, 1235.
Vancea Petre, II, 945.
Vântu Alex., III, 1368.
Varcaiu (fam. Dobr.), I, 618.
Varciu (fam. Dobr.), I, 618.
Varga Dănilă, I, 522.
Varlaam mitropolitul, I, 6, 61, 77, III, 1474.
Vărtanu, I, 618.
Vartopluc, I, 35.
Vască Dr. Ioan, II, 975.
Vasici Dr. P., III, 858.
Vasile mitropolitul, I, 765.
Vasile Lupu, I, 6, 75, 76, II, 1238, III, 1395, 1473.
Vasiliu tenorul, III, 1377.
Vasiliu Dr. T., II, 881, 918, 943, 944.
Vass, I, 510.
Vass Suzana, II, 1185.
Vässescu col. C., III, 1461.
Vasu Dr. Octavian, I, 507, 508, 512.
Vasu Titu Gheorghe (zis Georgescu), I, 614.
Vasvári, I, 86.
Vătășeanu, II, 1184.
Vătășescu I., II, 942.
Vatră, I, 617.
Vaughan, III, 1444.
Veder, I, 618.
Velasquez, II, 1236.
Velea C., I, 326.
Veliciu M., II, 792.
Velluda Const., II, 945.
Velovan Ștefan, II, 1052, III, 1368.
Vendry G., II, 931.
Venera, III, 1376.
Veniamin Costache, III, 1350, 1353, 1371—1375.
Ventura Marioara, II, 1151.
Verancici Anton, I, 57, 59.
Vercesi Ernest, III, 1446, 1460.
Verdi G., II, 1267.
Veres Gáspár, III, 1474.
Vergez-Tricom G., I, 183, III, 1517.
Vergilius, II, 1141, 1190.
Verulescu Const., Maior, I, 121.
Verzanu (fam.), I, 618.
Verzea, I, 617.
Vesa, I, 618.
Vescan Ioan, I, 122.
Vespasianus Titus, II, 792, III, 1484.
Veștemianu Victor N., III, 1368.
Vetters, I, 199, 211.
Viciu, I, 617.
Vicol g-ral, I, 542.
Victoria regina, III, 1407.
Victoria zeița, III, 1484, 1486-1488, 1495, 1496, 1498—1502.
Vida George (Gherman), III, 1353, 1368.
Vida Ludovic, II, 821.
Vidican Dr. Gh., II, 981.
Vidrighin Coman, III, 1356.
Vidrighin Ion, III, 1390.
Vidrighin N. (fam. Dobr.), I, 617, 620.
Vidrighin Petre, III, 1390.
Vidrighin Stan ing., II, 957, 962.
Vidu Ioan, II, 1265.
Vihes Micleus, I, 69.
Vijolea, I, 618.
Vineș (fam. Dobr.), I, 617.
Vingherzan, I, 617.
Vințeanu (fam. Dobr.), I, 617.

Viorel Constantin, I, 620.
Viorescu Leon, III, 1236.
Virchow, III, 1369.
Visulovich, II, 1144.
Vita Sándor, III, 1429.
Vizan (fam. Dobr.), I, 617.
Vix colonel, I, 96.
Vlad (fam. Dobr.), I, 617.
Vlad Alexandru colonel, I, 140.
Vlad Dr. Aurel, I, 89, 90, 92, 112, III, 1345, 1346, 1506, 1515.
Vlad Victor (Delamarină), III, 1354.
Vlad Țepeș, I, 6, 47, 61, III, 1371.
Vladaia D-na, III, 1377.
Vlădescu g-ral I., III, 1336.
Vladislav (Reg. Ung.), I, 42, 43.
Vladislav II Regele Ung., I, 50, 51
Vlahuță, I, 636.
Vlaicu Aurel, II, 1324, 1332, III, 1384, 1444.
Vlaicu Vodă, I, 40, II, 1260, III, 1476.
Vogelsang M., I, 578.
Voicu fam. Dobr. I, 617.
Voicu (tata lui I. Corvin), I, 41.
Voiculescu Niță, I, 620.
Voileanu (fam. Dobr.), I, 617.
Voileanu Ana, II, 1265.
Voileanu Matei, II, 781, 1236.
Voina Dr. Aurel, I, 739, II, 1330.
Voina Dumitru, I, 505, II, 1095, 1098.
Voinea, I, 617.
Voiteşti, I. P., I, 200—205, 209, 213, 214, 221, 224—230, 235, 542, II, 882, 919, 932, 942, 943, 946.
Volterra Vigo, II, 932.
Vonica (fam. Dobr.), I, 617.
Voniga D., preot, II, 770, 780.
Vornicu, prof., II, 1178, 1331.
Vörösmarty, II, 935.
Vrabely V., I, 229.
Vuia ing., III, 1384.
Vuia Iuliu, II, 1039.
Vuia R., I, 603, 604, II, 946.
Vuia Traian, I, 111, 114, 131, III, 1461.
Vulcan Vornicul, II, 988.
Vulcan Iosif, II, 1287.
Vulcan Dr. Iuliu, I, 288, II, 1183, 1255, 1256.
Vulcan Mihail, II, 988.
Vulcan Samuil, II, 820, 988—990.
Vulpoiu (fam.), I, 618.

Wachner H., I, 230.
Wagner prof., II, 861.
Wagner Peter, II, 1275.
Wagner R., II, 1267.
Wagner Valentin, II, 1136.
Walbaum Friedrich, II, 827, 828.
Waldorfer Toma, I, 59.
Walter Iuliu, II, 1169.
Washington, I, 136, III, 1401.
Webster M. I., 837, 931.
Weigand G., II, 1146, 1147, 1295.
Wegener A., I, 208, 214, 224.
Weindel, Dr., II, 1137.
Weinwurm, II, 1263.
Weiss Albert, I, 522.
Weiss Colman, I, 518.
Weiss Mihail, I, 72.
Weissgerber, II, 1249.
Wekerle, I, 139, III, 1345, 1346, 1426, 1433.
Welfen Casa Domnitoare, I, 651.
Wellington Feldmareșal, III, 1359.
Wellman, I, 390, 393, 396, 412.
Wellmann Robert, II, 1244-1246, 1252.
Welser, I, 651.
Wenckheim, II, 801.
Weprich Dr. Hans, II, 1135.
Werböczy Ștefan, I, 51, 52.
Werner Gyula, III, 1510, 1511.
Werner Zaharia, II, 999.
Wesselényi, baronul, II, 860, 935.
Wesselényi contesa, I, 341, 342.
Wesselényi Nicolae, II, 1161, 1164, 1181.
Wesseley, I, 623.
Wieland, I, 651.
Wiemayer Teodor, II, 1272.
Wilde Oscar, III, 1376.
Wilhelm II, I, 110, III, 1447.
Wilhelm I., I, 517.
Wilke G., I, 11.
Wilkinson Spenser, III, 1342, 1346,
Wilman, I, 517.
Wilson Woodrow, I, 109, 111, 127, 136, 139, II, 789, 796, III, 1440, 1462, 1479.
Wilt Dr. G., II, 896.
Windischgrätz prințul, I, 86.
Winter-Hofen Dr. F., I, 654.
Wirth D-ra, I, 636.
Witte B. E., II, 836.
Wittel Franz, I, 646.
Wittstock O., II, 1131.
Wlassics Iulius, Baronul, I, 147.
Wolf Ferrari Ermano, II, 1264.
Wolff, Dr. Karl, II, 1342, 1451.
Walkor general, I, 129.
Wolstein Ioan Amad, I, 389.
Wonnermann, II, 1202.
Wopicka I., II, 907.
Wright, II, 931.
Wühr H., II, 1136.

Xaverius Franz, II, 1202.
Xenopol A. D., I, 31, 410, 416, 590, 591, II, 869, 1183, 1241, III, 1371, 1373, 1374, 1395.

Zăbavă (fam. Dobr.), I, 615.
Zacan Efre, II, 1036.
Zacharis S., I, 578.
Zadravetz, II, 912.
Zahan, I, 617.
Zahari Martin, I, 522.
Zahn, I, 252.
Zähringen casa domnitoare, I, 651.
Zaicu Ioan, II, 1233.
Zakavetz, prof, II, 931, 1332.
Zalan, Ducele Bulgarilor, I, 35.
Zamfira Domniță fiica lui Moise Vodă, I, 62, III, 1473.
Zamfirescu Duiliu, II, 1151.
Zamfirescu El., I, 230.
Zamoiski I, 66, 69.
Zamolxis, I, 23, II, 1195.
Zampa, preot, I, 40.
Zàpolya Ion, I, 51—56, 58—60, 62.
Zápolya Isabela, I, 61—63.
Zapolovicz, I, 199.
Zărnescu, I, 617.
Zârnoveanu, ing., III, 1384.
Zârnoveanu Ion, I, 124.
Zarvatsky Elena, II, 998.
Zarvatzky Francisc, II, 998.
Zavoral, Abatele, II, 932, 1332.
Zdenco Lubicz, II, 1265.
Zechmeister L., I, 229.
Zedlitz Chr. von, I, 647.
Zeicu, I, 617.
Zeppelin, I, 651.
Zichy Ioan contele, I, 665, II, 1052, 1079, 1081, 1082, 1109, pl. IV (II, Pușcariu).
Ziegler Karl, II, 1245, 1246, 1252, pl. IV, V (II, Roth).
Zielinschi ing., I, 545, 546.
Zilahi-Kis Endre, I, 277.
Zillich, Dr. H., II, 1139.
Zimmermann, I, 110.
Zimmermann And. Jos., II, 1131, 1132.
Zimmermann Franz, II, 1132.
Zimmermann frații, I, 516.
Zinz Alfred, II, 1209.
Zlataust, II, 1038.
Zlepco Clemente Mons., II, 821.
Zlotescu N., III, 1442.
Zodie (fam. Dobr.), I, 618.
Zolnay, I, 629.
Zolog Mihail, II, 944, 945.
Zorilă, I, 617.
Zoye, II, 1195.
Zsak, I, 252.
Zsögön Z., II, 1170.
Zugravu Gh., II, 945.
Zundel, I, 409.
Zuppelli, I, 133, 134.

II. LOCURI

Aachen, I 538.
Aarga, I 538.
Aar (masiv), I 208, 210.
Abbach, I, 538.
Abano, I, 538, 539.
Aberdeen, II, 1169.
Abrud, I, 80, 101, 174, 175, 178, 228, 235, 238, 240, 242, 472, 715, 744, 748, II, 765, 786, 920, 997, 999, 1047, 1051, 1239, 1280, 1286, 1293, 1318, 1381.
Abruzel (râu), I, 235.
Abruzzi, II, 1145.
Acireale sui Sciacca, I, 539.
Aciuța (cheile), I, 181.
Acron, I, 633, 634.
Acqui, I, 538, 539.
Acqua Rosa, I, 539.
Acqua Santa, I, 539.
Ada Kaleh, II, 1310.
Adamclisi, I, 25, 616, 618, III, 1502.
Adelheitsquelle, I, 538.
Adige, I, 544.
Adjud, I, 549.
Adrian (com.), I 248.
Adriatica (marea), I, 544, 594, II, 1144, III, 1444.
Adrianopol, I, 42.
Aesculap (izvor), I, 540.
Africa, I, 208, 265, 416, 737.
Agano, I, 536.
Agemler, I, 616.
Aghireș, I, 248, 454, 455, 530.
Agia, I, 180.
Agnita, I, 518,II, 1228, 1249, 1296.
Agriș, I, 162, 166, 179, 235.
Aiguilles Rouges (masiv), I, 208.
Aita de Mijloc, I, 463.
Aiton, I, 26.
Aiud, I, 27, 45, 160, 163, 171, 278, 280, 316, 441, 559, 600, 744, 748, 749, (valea), 786, II, 818, 848, 920, 1097, 1103, 1113, 1115, 1117, 1146, 1163, 1164, 1168,1287, 1295, 1297, 1301, III, 1374, 1379.
Aix-les-Bains, I, 538.
Aix la Chapelle, I, 538.
Aix en Provence, I, 535.
Aix les Thermes, I, 538.
Alacap, I, 616, 620.
Alanje, I, 540.
Alba (jud.), I, 140, 248, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 417, 421, 422, 444, 464, 469, 472, 473, 475, 476, 484, 537, 569, 570, 578, pl. IV, XVIII (Vuia), 668—672, (tabl. 8—20 Dr. Mănuilă), 675, 695, 704, 715, 723, 741, 743, 746—748, II, 765, 1078, 1120, 1124, 1138, III, 1363, 1365, 1387, 1391
Albac, I, 81, 82, 277, 604, 606, 618, 745, II, 1269.
Alba Iulia, I, 34, 43, 59, 65—69, 74, 81, 82, 86, 89, 90, 92, 93, 95, 96, 101, 109, 112, 113, 114, 123, 127, 140, 158—161, 167, 171, 175, 181, 204, 269, 291, 316, 441, 553, 568, 598, 709, 710, 715, 724, tabl. III (I, Ghiulea), 745, 748, II, 759, 774, 776, 783, 785, 787—791, 797, 798, 800, 805, 810, 814, 816, 820, 826, 839, 840, 842, 845—848, 850 856, 862, 871—873, 920, 934, 979, 1002, 1003, 1005, 1007, 1029, 1036, 1042, 1097, 1111, 1113, 1115, 1116, 1123, 1146, 1149, 1154, 1172, 1178, 1183, 1195, 1235, 1236, pl. V, VI, (II, Bucuța), 1241, 1259, 1286, 1292—1294, 1297, 1319, 1331, III, 1348, 1354, 1364, 1365, 1375, 1376, 1382, 1398, 1405, 1467—1475, 1482.
Albania, I, 145, 269, 595, 738, III, 1373,
Albano-Laziale, I, 133,
Albești, I, 221, II, 1091.
Alburnus Maior (Roșia), I, 51.
Aleșd, I, 175, 278, 527, 530, 665.
Alexandria, III, 1381, 1386, 1387.
Algan, I, 415.
Alhama-de-Murcia, I, 540.
Aliman (sat), I, 616.
Allevard, I, 538.
Alma, III, 1356.
Almălău, I, 616.
Almaș (râu), I, 163, 235, 663.
Almășel, I, 476.
Almașul Mare, I, 476.
Alpii, I, 149—152, 154, 199, 201, 205—212, 214, 215, 222, 256, 268, 272, 592, II, 1310, 1314, 1315.
Alpii Bastarnici, II, 907.
Alpii Făgărașului, II, 1313, 1314, 1320.
Alpii Meridionali, I, 278.
Alpii Murului, I, 211.
Alpii Orientali, I, 199, 209, 211.
Alpii Transilvaniei, I, 157, 168, 184, 268.
Alsacia-Lorena, I, 149, 642, 653, II, 835, 836, 859, 871, III, 1437, 1464.
Alsóvárosvize, I, 27.
Altân Tepe, III, 1383.
Altenburg, (M. Ovár) III, 1390.
Alțina, III, 1356.
Alun, I, 237, p. XX (I, Vuia).
Aluta, I, 31.
Amélie-les-Bains, I, 538.
America, I, 119, 135—137, 170, 181, 263, 271, 321, 372, 387, 551, 623 - 628, 630—637, 662, 692, 735, 736, 738, II, 792, 794, 809, 837, 905, 907, 917, 929, 932, 941, 962, 1083, 1214, 1250, 1332, III, 1382, 1389, 1447, 1462, 1465.
Amlaș, I, 41, 152, 248, 601, III, 1472, 1476, 1503,
Amlaș (Almaș, basinul,valea) I, 184, 185—187, 189—191, 193—195 549, 560.
Amlaș (Almaș, munții), I, 181, 188, 214, 219, 220, II, 1312.
Ampelum (Zlatna), I, 27, 51.
Ampoiul, I, 163, 171, 177, 240, 603, II, 1318, 1319.
Anadalchioi, I, 620.
Andabre, I, 536.
Angleuș, I, 341, 342.
Anglia, I, 4, 9, 100, 208, 394, 402, 407, 420, 422, 423, 536—540, 546, 547, 623, 634, 738, II, 835—837, 877, 905, 917, 931, 1083, 1169, III, 1341, 1342, 1345, 1348, 1406, 1407, 1409, 1411, 1413—1416, 1444, 1445, 1447, 1453, 1456, 1462, 1472, 1481.
Anieș (băile), I, 537.
Anina, I, 185—187, 191, 245, 458—461, 502, 507, 526, 527, 547, 663, 731, II, 966, 1311, 1312.
Antim, III, 1353.
Anvers, III, 1364, 1397, 1406, 1407, 1417, 1430, 1442.
Apa (com.), I, 649.
Apa Acră (izvor), I, 185.
Apadia, I, 192,
Apahida, I, 31, 235, 556, 559, 595, II, 772.
Apenta, I, 540.
Apoldul Mare, III, 1314.
Apoldul Mic, I, 618, II, 1314.
Apollinaris, I, 536.
Apollonia, I, 14, 15.
Apșa de Jos, I, 51, II, 812.
Apșa de Mijloc, I, 51, II, 812, 813.
Apulum (Alba Iulia), I, 17, 18, 27, 30, 51, 171, 593.
Apuseni (Munții), I, 34, 86, 97, 99, 152—154, 161—182, 200, 204, 212, 214—219, 221, 226, 228, 234—238, 240, 241, 243, 244, 248, 257, 262, 264, 266, 267, 277, 278, 316, 317, 338, 447, 464, 471, 472, 475, 497, 535, 588, 589, 593, 595, 603, 604, 606, 607, 609, 611, 618, 621, pl. II, XIV (I, Vuia), II, 765, 766, 786, 1088, 1146, 1190, 1270, 1317—1322, pl. II, VI (II, Pușcariu), 1331, III, 1359,
Aguila (prov.), I, 134.
Arabia, I, 393.
Arad, I, 80, 90, 97, 100, 112, 113,

124, 140, 161, 162, 171, 173—175, 180, 181, 184, 192, 272—275, 286, 325, 353, 385, 424, 441, 443, 479, 504—508, 510, 513—516, 518, 527, 528, 531, 544, 547, 550—553, 556, 557, 559, 562, 568, 580, 582, 583, 601, 610, 618, 647, 663, 673, 675, 706, 714, 717, 721, 723—726 (tabl. II, Ghiulea), 736, 741, 743, 744, 747—749, II 759, 760, 762, 765, 766, 768—770, 773, 777—781, 785, 789, 800, 820, 843, 850, 857, 869, 920, pl. II (II, Ghibu), 973—975, 989, 1001, 1002, 1005, 1007, 1029.1039—1041, 1047, 1051, 1052, 1074, 1083, 1084, 1102, 1105, 1113, 1115—1116, 1149, 1156, 1157, 1164, 1167, 1169, 1172, 1176, 1178, 1181, 1183, 1184, 1241, 1266, 1283, 1286—1288, 1291—1297, 1299, 1300 — 1303, 1305, 1306, 1308, 1326, 1331, III, 1342—1344, 1362, 1364, 1389, 1382, 1468, 1469, 1505,
Aradul Nou, I, 647, 715.
Arad (Cenad, jud.), I, 286, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 313, 316, 317, 324, 353, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 417, 420, 421, 444, 445, 481, 482, 517, 527, 535, 569, 570, 611, pl. XX, (I, Vuia), 664, 667, 668—672,675, 676, tabl. 8-20 (I, Dr. Manuilă), 714, 715, 723, 741, 743, 745—748, 752, II, 801, 842, 983, 1082, 1089, 1097, 1120, 1124, III, 1383.
Araneag, I, 245.
Arany, I, 27.
Archena, I, 539.
Architа (munte), II, 1316, 1317.
Ardeal, I, 3—7, 11, 12, 21—43, 45—57, 60—87, 89, 92, 96—98, 104, 109, 110, 112—114, 117, 119, 124, 127, 136, 138, 140, 150, 151, 155, 200, 226, 227, 230—232, 247, 248, 250, 251, 253, 258, 260, 261, 263, 266, 271—282, 286, 288, 294, 295, 299, 302, 306, 310, 312—314, 316, 317, 319—322, 331, 333, 338, 344, 345, 369, 372, 386—393, 396, 402—407, 410, 412, 414, 416, 421, 423—427, 430—436, 440—445, 447, 454, 470, 489, 491, 492, 495, 496, 511, 514, 524, 533—546, 548, 549, 551, 554, 557—559, 561—568, 570—577, 579, 581—584, 587—589, 591, 593, 596, 597, 599, 600, 601, 603, 605—609, 611, 612, 614—617, 621, 641, 649, 650, 652, 677—687, 689, 691—701, 703, 704, 706, 707, 711, 713, 714, 717, 719—721, 730, 731, 733, 735, 747, 751—755, II, 1146, 1148—1153, 1155—1160, 1163, 1164, 1167, 1169, 1171—1173, 1175—1177, 1180, 1182—1185, 1188, 1194, 1195, 1206, 1208, 1214, 1219, 1221, 1232, 1236—1243, pl. V (II, Ghibu), 1255—1257, 1260, 1263, 1265, 1269, 1270, 1283—1289, 1305—1307, 1309, 1311, 1312, 1314, 1315, 1317, 1318, 1320, 1321, 1323, 1325, 1329, 1332, 1334, 1336, III, 1344, 1397—1400, 1411, 1423, 1427, 1429, 1430, 1432, 1434, 1441, 1442—1445, 1448, 1456, 1461, 1464, 1466, 1467, 1468, 1470—1480, 1503, 1505, 1506.
Arded, I, 652, 653—656.
Ardenii (belgieni), I, 162,
Ardeu (chiseile), I, 163.
Ardud, I, 748.
Argeles-Gazost, I, 538.
Argentina, I, 736, 737.
Argeş, I, 2, 4, 6, 26, 39, 606, II, 1143, III, 1382.
Argeş (jud.), I, 611, II, 778, III, 1359.
Arghita, I, 599, 605.
Argidava, I, 592.
Argovie, I, 539.
Arieş, I, 101, 161, 164, 169, 172, 177, 219, 227, 235, 243, 269, 317, 549, 606, 604, II, 1086, 1088, 1089, 1191, 1318, 1319.
Arieşul de Mijloc, I, 177.
Arinis (munţi), I, 188.
Armaş, I, 478.
Armăşeşti, III, 1390.
Armenia, I, 738, III, 1483.
Armeniş, I, 185—187, 237.
Armindea, I, 166.
Arminisquelle, I, 540.
Arnstadt, I, 538.
Aroneşti, I, 234.
Arpaş (plasa), III, 1509, 1510.
Arpaşul de Jos (Alsó Arpas), I, 511, 614.
Arpătac, II, 1233, III, 1376.
Artonne, I, 536.
Arva, I, 41.
Ascuţita Mare, I, 237.
Askern Spa, I, 539.
Asia, I, 34, 42, 63, 275, 278, 596, 737, III, 1347, 1483.
Asia Mică, I, 264, 267, 419.
Astileu, I, 527.
Aţel, II, 1181.
Atelkuz, I, 34.
Athos, II, 1233, 1236.
Atlantic (ocean), I, 152, 623, 625.
Atlas (munţii), I, 275.
Augsburg, 433, VII, 823.
Aulus, I, 535.
Aulus-Thonon, I, 539.
Aurora (oraş în America), I, 626.
Aussee, I, 538.
Australia, I, 280, 737.
Austria, I, 66, 86, 107, 138—140, 150, 414, 433, 440, 443, 489, 512, 514, 536—540, 543, 544, 600, 618, 645, 647, 652, 653, 738, II, 795, 823, 824, 826, 854, 857, 917, 949—954, 987, 1040, 1132, 1184, 1243, III, 1367, 1380, 1381, 1385, 1392, 1416, 1417, 1429, 1431, 1432, 1434, 1437, 1438, 1443—1446, 1453, 1460, 1468, 1473, 1476,
Austrizii, I, 211, 214.
Austro-Ungaria, I, 9, 96, 104, 105, 108—112, 121, 124, 126, 127, 131, 137, 139, 140, 285, 434, 489, 529, 547, 562, 576, 601, 625, 627, 634, 724, II, 867, 1323, III, 1397, 1398, 1405, 1409, 1414—1416, 1418, 1427, 1433, 1435, 1440, 1445, 1447, 1448, 1453, 1456, 1457, 1460, 1462, 1466, 1467, 1470.
Avrig, (rezer.), II, 1314.
Avrig, I, 83, 259, 529, II, 1047, 1051, 1181, III, 1349, 1361, 1383.
Azaplar, I, 616.
Azuga, II, 823, III, 1385.

Baba, I, 49.
Babagiul (munte), II, 1309.
Babdin, I, 43, 44.
Babele, I, 258.
Babeş, I, 537.
Babolna, I, 389, 394, 396, 401.
Băcâia, II, 1067.
Bacău, I, 747, 786, 1360, 1361, 1381.
Bacău (jud.), I, 152, II, 1316, III, 1379.
Bacifalău, III, 1364.
Baciu, I, 242.
Bacony, (munţii), I, 214-216.
Bacova, I, 647.
Bad Bruckenau, I, 536.
Bădăcin, II, 1078.
Baden (Elveţia), I, 539.
Baden (Germania), I, 539, 642, II, 824.
Baden-Baden, I, 536, 538, 540.
Bădeni, 824.
Badenweiler, I, 535.
Bagara (com.), I, 454.
Bagna in Romagna, I, 536.
Bagnéres-de-Bigore, I, 535, 538, 539.
Bagnéres-de-Lunchon, I, 538.
Bagni di Luca, I, 540.
Bagni-della-Poretta, I, 537.
Bagnoles, I, 540.
Bagnoles-de-l'Orne, I, 535.
Bagnols-les Bains, I, 535.
Baigneul-sur-Mer, II, 900.
Bahlui, I, 596.
Baia, I, 40, 49.
Baia Bălan, I, 473, 525.

Baia de Aramă, I, 220, 279.
Baia de Arieş, I, 238, 24[illegible]—243, 464, 476, 477, II, 748, 1063, 1091.
Baia de Criş, I, 171, 248, 747, II, 1103, 1183, III, 1359, 1387.
Baia din Faţă, I, 242.
Baia Mare, I, 68, 96, 101, 235, 236, 238, 240-243, 245, 321, 464-466, 468 470-472, 535, 558, 650, 661, 665, 745, 748, II, 788, 798, 821, 858, 920, 1005, 1087, 1088, 1103, 1157, 1182, 1286, 1292, 1295, 1298, 1299, 1320, III, 1366, 1383.
Baia-Nouă, I, 214, 462, 662.
Baia Sprie, I, 235, 236, 240-243, 464, 467, 468, 560, 650, 655, II, 1103, 1320.
Baicu Vulturului, II, 1312.
Băile Episcopeşti, (Episcopiei), I, 264 265, 270, 535, 540, 541.
Băile Herculane, I, 203, 220, 221, 227, 230, 268, 274, 279, 535, 537, 538, 540—542.
Băile Maria, I, 534, 536.
Bains-les-Bains, I, 535.
Bairamdede, I, 616, 618.
Băiţa, I, 241-245, 280, 549, II, 770, 799.
Băiuţ, I, 468, 469.
Balkot, I, 218.
Balaruc, I, 536.
Bâlca, III, 1368.
Balcani, I, 29, 32, 42, 104, 111, 145, 149, 150, 206, 256, 265, 273, 276, 489, 596, II, 871, 1218, 1310, III, 1409.
Balcic, II, 1320.
Balda (pe Câmpie), I, 258.
Bâlea (Iezerul), I, 266, 270, II, 940, 1314.
Băleni, I, 49.
Bălgrad (Alba-Iulia), I, 36,66, 68, 71, 74-76, II, 846, 848, 1148.
Ball Platz, I, 104.
Balomir, III, 1380.
Balota, I, 548.
Balşa, II, 1067.
Balta (com.), III, 1379.
Balta Dunării, II, 1314.
Băltăgeşti, I, 616.
Baltica (mare), I, 273, 595, III, 1444,
Baltimore, I, 136, II, 795.
Bălţăteşti, I, 538, 540.
Banat, I, 21 26, 27, 31, 33, 35, 36, 39, 40, 68, 80, 82, 89, 92, 95-98, 101, 105, 107, 110, 117, 119, 127, 128, 132, 136, 140, 153-154, 162, 165, 166, 174, 181, 183, 184, 188, 190, 192-197, 200, 214, 219, 220, 226, 229, 230, 231, 232, 236, 238, 240, 241, 243, 248, 250, 254, 257, 259, 262-266, 271-279, 281, 282, 291, 295, 299, 303, 304, 315-319, 322, 325, 326, 358, 360, 362, 363, 366, 369, 374, 386, 387, 391, 392, 402-407, 410, 413, 414, 416, 421, 423-427, 430-432, 435, 436, 440-445, 447-450, 461, 463, 464, 473, 476, 487, 489-495, 497, 498, 504, 509, 512, 514, 516, 520, 522, 523, 527, 529, 530, 533, 537, 558, 571-573, 575-577, 579, 581-584, 592, 593, 600, 603, 605-612, 615 618, pl. III, VI (I, Vuia), 639-648, 661, 663, 665, 666, 674, 677-687, 689, 707, 711, 714, 717, 730, 753, II, 761, 774, 791, 798, 808, 809, 814, 823-825, 827, 870, 912, 931, 957, 963, 973, 989, 990, 1003, 1038-1040, 1057, 1058, 1060, 1065, 1066, 1069, 1095, 1096, 1112, 1126, 1144, 1146, 1154, 1182, 1233, 1255, 1257, 1261, 1270, 1275-1277, 1284, 1285, 1287, 1288, 1309-1311, 1312, 1323, 1332, 1334, 1336, III, 1347, 1352, 1354, 1368, 1371, 1372, 1375, 1377, 1379, 1382, 1384-1386, 1387, 1399, 1415, 1418, 1425, 1429, 1435, 1437, 1449, 1452, 1453, 1455, 1461, 1466, 1470, 1472, 1474-1476, 1478-1480, 1482, 1491.
Banatul Jugoslav, II, 1312.
Baniţa, I, 550.
Banloca, I, 527.
Banlocul (Bănăţean), I, 614.
Banpotoc, II, 1195,
Bărăbanţi, II, 786.
Bărăgan, I, 1241, 1314, 1320.
Baraolt (munţii), I, 204, 227, 247, 248, 445, 454, 599, 715, 748, II, 1116, 1295, 1315, 1317.
Baraţca, II, 1084, 1085.
Bărbătenii de Jii, pl. IX, (I, Vuia).
Barboşi, I, 551.
Barbotan, I, 539.
Barcău, (râu), I, 554.
Barcelona, II, 1183.
Bardoş, II, 1317.
Barèges, I, 538.
Bargaie, I, 5.
Bârgău (com.), I, 606.
Bârgău (munţii), I, 229, 230, 235, 246, II, 1320,
Bârgău, (pasul), I, 151, 266, 267, 598.
Bârgău (valea), II, 744, 996, 1038.
Bârgăul Năsăudului, III, 1392.
Bârla (valea), I, 549.
Bârlad, III, 1357, 1358, 1360, 1361, 1364-1366, 1381, 1383.
Bârsa (şesul), I, 591.
Bârsana, I, 51, II, 813.
Bârsău, I, 49, 51.
Bârseasca, I, 237, 248.
Bârseul de Jos, II, 802, 821.
Bartfeld, I, 539.
Barul Mare, I, 527.
Barza, I, 236.
Bârzava, I, 184, 185, 188, 191, 193, 598, II, 1311.
Basarabia, I, 9, 10, 21, 58, 60, 104, 109, 115-117, 123, 129, 153, 156, 161, 174, 262, 265, 266, 315, 326, 378, 489-491, 519, 541, 542, 573, 625, 642, 648, 732, II, 761, 810, 823-825, 856, 905, 919, 931, 949-954, 963, 1027, 1028, 1146, 1269, 1281, 1327, 1332, 1336, III, 1351, 1353, 1370, 1375, 1377, 1440, 1445, 1449, 1461, 1477, 1478, 1480.
Băseşti, II, 798, 799, 821.
Basca Mare, I, 150.
Basel, I, 19, II, 846.
Basilica Ulpia (templu), III, 1484, 1501.
Bata, I, 49.
Batania (Cenad), I, 618.
Bătanii Mici, II, 1160.
Bath, I, 536, 540.
Batiţa, I, 241.
Batonul Mare, I, 247.
Bătrâna, I, 237, II, 1272, 1274, 1280, 1318.
Battaglia, I, 538, 540.
La Bauche, I, 539.
Bavaria, I, 53, 433, 435, 443, 538, 651, II, 1234.
Baziaş, I, 203, 206, 219, 220, 230, 535, 537, II, 1145.
Baziaş (masivul), I, 185, 188.
Bazna, I, 204, 228, 422, 449, 450, 535, 538, III, 1381.
Becicherecul Mic, II, 1040, 1052.
Beclean, I, 345, II, 1320, III, 1367,
Bedeleu (com), I, 172.
Bedeleu (munţii), II, 1318, 1319.
Bega (Begheiul), I, 169, 181, 186, 192, 194, 322, 512, 515, 553, 641.
Beilic, I, 616.
Beiuş, I, 69, 165, 166, 169, 171, 173—175, 179-181, 604, 606, 608, 715, 746, 748, 749, II, 781, 786, 799, 809, 819-821, 920, 981, 990, 1000, 1007, 1017, 1047, 1051, 1110, 1113, 1115, 1118, 1183, 1286, 1292, 1296, 1298, III, 1359, 1365, 1366, 1368, 1380, 1395.
Beiuş (plasa), I, 280.
Beiuş-Hălmagiu (basin), I, 166, 169.
Bela Reca, I, 185, 193-195, II, 1310, III, 1519.
Bela Reca Mare, I., 546.
Bela Reca de Sus, I, 193.
Belbor, I, 226.
Belgia, I, 10, 403, 536, 539, 547, 738, II, 796, 931, III, 1357, 1382, 1407, 1414, 1419, 1421, 1430, 1442.
Belgrad, I, 43, 96, 113, 203, 230, 555, 651, II, 897, 932, III, 1415, 1474.
Belinţ, I, 609, II, 1091.

Belioara-Scărița (munții), I, 257, 269.
Beliul Bihorului, I, 528, 529.
Belledonne, I, 208.
Belthiug, I, 649, 653, 654, 656.
Beneș (munte), I, 227.
Benic, II, 776.
Bențid (Odorhei), II, 1162.
Bereg, I, 41.
Bereg-Böszermény (com.), I, 286.
Beregsau, I, 193.
Berend (com.), III, 1355.
Beretăul (Barcăul), I, 161, 163, 554.
Bergun, I, 540.
Berin, II, 776.
Berind, I, pl. XXIV, (I, Vuia).
Beriu (râu), I, 280.
Berivoi, I, 610.
Berivoiul Mare, I, 615.
Berivoiul Mic, I, 615.
Berlin, I, 9, 10, 111, 154, 155, 206, 227, 615, 647, II, 823, 869, 897, 932, 941, 1137, 1138, 1162, 1168, 1182, 1231, 1241, 1244, 1245, 1247, 1250, 1252, III, 1360, 1367, 1371-1373, 1375-1377, 1379, 1381, 1392, 1393, 1397, 1417.
Bern, I, 113, 207, 408, 539, 540, II, 909, III, 1416.
Bertea Nulpea, I, 223.
Bertrich, I, 536.
Berveni, I, 517.
Berzasca, I, 220, 462.
Berzovia, I, 553.
Besenova, II, 1074.
Besinău (Bisseni), I, 596.
Beșinova Veche, 1074.
Bex les Bains, I, 538.
Biarritz, I, 538.
Bibart, I, 247.
Bibărțeni, I, 539.
Bibraste, I, 13.
Bicaciu, I, 666.
Bicău, II, 799.
Bicaz (cheile) I, 200, II, 1311, 1317.
Bicaz (com), III, 1391.
Bicaz (râul), I, 150, 201, 229.
Bichiș (județ) în Ungaria), III, 1364.
Bichiș-Ciaba, I, 101, 661, 663, II, 1065.
Bicsad (mănăstirea), II, 812, 813, III, 1297.
Bicsad, I, 534-536, II, 1093.
Bicsadul Oltului, I, 12.
Biger (Schnbellersruhe), I, 662.
Bihor (jud.), I, 101, 127, 149, 153, 157-161, 166-168, 175, 176, 184, 188, 214, 217, 227, 246, 248, 286, 292, 293, 298, 300, 305, 312, 313, 316, 324, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 417, 418, 420, 421, 444, 450, 463, 475, 478, 482, 483, 497, 522, 523, 527, 530, 535, 540, 562, 570, 611 tabl. 8-20, (Dr. Manuilă). 621, 653, 659, 661, 662, 664-672, 674, 675, 715, 723, 741, 746-748, pl. XX, XXI, XXIV, XXX, (I, Vuia), II, 773, 799, 800, 821, 842, 984, 988, 989, 1033, 1039, 1052, 1080, 1120, 1121, 1123, 1124, 1165, 1183, 1269-1273, 1278, pl. V, (II, Pușcariu), 1327, III, 1365, 1506.
Bihor (Biharia, muntele), I, 161, 254, 264, 269, 270, 277-279, 316, 549, II, 819, 988, 1318, III, 1515.
Bilbor, I, 248, II, 1317.
Bilborul Giurgeului, I, 604, 606.
Bildor, I, 247.
Biled, I, 193, 641, 647.
Billin, I, 536.
Biniș, I, 527.
Binținț, II, 1067, III, 1358, 1384.
Birmensdorf, I, 540.
Biserica Albă, I, 185, 557, 643, III, 1520.
Bistra, I, 165, 184, 194, 195, 234, 550, 618, II, 786, 1311, 1312, 1317.
Bistra Mărului, II, 1312.
Bistricioara, I, 150, 213, II, 1316.
Bistrița, (oraș), I, 11, 21, 42, 47, 53-55, 59, 61, 62, 101, 158, 264, 424, 441, 442, 528, 575, 577, 579, 582, 583, 608, 652, 745, 748, tabl. III, (Ghiulea, I), II, 828, 843, 897, 920, 935, 1077, 1105, 1113, 1115, 1116, 1134, 1138, 1208, 1209, 1248, 1286, 1292, 1294, 1296, 1297, 1317, 1321, III, 1357, 1384, 1393, 1476.
Bistrița (râu), I, 476, II, 1321.
Bistrița (mănăstirea), I, 56.
Bistrița (munții), I, 230, 266, 267.
Bistrița (valea), I, 36, 246.
Bistrița Aurie, I, 230, II, 1320, 1321.
Bistrița Moldovenească (valea), I, 548 II, 1317.
Bistrița Năsăud (jud.), I, 286, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 319, 396, 407, 408—410, 414, 417, 421, 444, 476, 483, 536, 537, 570, 668, 670, 672, 675, 695, 699, 704, 723, 741, 743, 746, 747, 748, tabl. 8--20 (I, Dr. Manuilă), II, 1027, 1038, 1120, 1124, pl. V (II, Pușcariu), III, 1352—1355, 1358, 1360, 1361, 1364, 1365, 1367, 1368, 1381, 1383, 1384, 1391, 1394.
Bitolia, III, 1360.
Biulbiul, I, 616, 620.
Bizanț, I, 3, 5, 595, II, 1035, 1145.
Blaj, I, 69, 80, 83-85, 101, 103, 561, 562, 618, 626, 686, 697, 700, 748, II 784-789, 793-797, 801, 803-805, 807-810, 814, 820, 821, 851, 854, 857, 858, 864, 868, 906, 920, pl. III (II, Ghibu), 979, 980, 981, 985-991, 983, 1000, 1002, 1004, 1007, 1011, 1017, 1039, 1044-1047, 1051, 1052, 1054, 1103, 1104, 1113, 1115, 1117, 1177, 1235, 1265, 1286-1288, 1294, 1323, 1333, III, 1343, 1344, 1347, 1350, 1352, 1355-1357, 1359, 1362, 1363, 1365, 1367-1374, 1376, 1378-1381, 1387, 1391, 1395, 1404, 1409, 1415, 1431, 1442-1444, 1467, 1474, 1476.
Bleichbrunnen, I, 538.
Blidarul (muntele), I, 12, 14.
Boarta, II, 770.
Bobâlna, II, 1067.
Böblingen, II, 1243.
Boboci, I, 538.
Bobota, I, 456.
Bocicăul Mare, II, 1063, 1087.
Bocșa, I, 192, 195, 220, 461, 498, 502, 604, II, 773.
Bocșa Montană, I, 715, II, 1286, 1292, 1293.
Bocșa Română, I, 505, 507, III, 1369.
Bod, I, 227, 430, 510, 521, 578, III, 1355.
Bodendorf, I, 535.
Bodoc, I, 534, 536, 541, II, 1315.
Boemia, I, 43, 44, 139, 184, 208, 214 ,265, 279, 433, 441, 489, 564, 661, 663, 664, III, 1345, 1432.
Boemia (munți), I, 16.
Bogaroș, I, 647.
Bogata românească, I, 49, 62.
Bogata ungurească, I, 49, 62.
Bohiu, I, 459.
Bohni (lacul), II, 1312.
Boholt, I, 535, 537, II, 776,
Boița, I, 166, 171, 174, 177, 181, 238, 242.
Boiu (com.), I, 346, 348, II, 1067.
Boj, I, 336.
Bolda, I, 449.
Boldești, I, 205.
Bolduți, I, 341, 342.
Bolintineni, II, 788.
Bologa (cetatea), II, 1318.
Bologna (prov.), I, 539, II, 908
Bolța (peștera), I, 550.
Bonn, I, 591, II, 932.
Bonțida, I, 388, 393, 394, 397, 400, 402.
Boralt, I, 37.
Borca, I, 536.
Borcut, I, 49.
Bordeaux, II, 908, 931, 941.
Borlești, I, 653, II, 786, 800.
Borlova, I, 604.
Bornio, I, 536, 540.
Bornova, II, 1233.
Borod, I, 463.
Borodul Mare (masiv), I, 167, 248, 665.
Borescul (podiș), I, 168.
Boroșineu, I, 749.
Borșa (com.), I, 242, 476, 651, II, 1321.
Borșa Maramureșului (com.), I, 606, pl. X (I, Vuia).

Borșani, II, 1084.
Borsec, I, 152, 226, 227, 229, 230, 248, 267, 534, 536, 537, 540, 541, II, 1188, 1316.
Borumlaca, I, 664, 665.
Borzești, I, 258.
Borzul (cheia), I, 163.
Bosfor, I, 42.
Bosnia, I, 950, 539, II, 1144.
Bosnia-Herțegovina, I, 95, 278, 279, 412, 413.
Boston, I, 136, II, 837.
Boteș (munte), I, 228, 238, 241.
Botinești, I, 527.
Botoșani (jud.), III, 1380, 1386,
Botoșani (oraș), III, 1365, 1379, 1380, 1381, 1386.
La Boulon, I, 536.
Bourbon l'Archambanet, I, 538.
Bourbon Lancy, I, 536, 538, 540.
Bourbonne les-Bains, I, 538.
La Bourboule, I, 536, 537, 540.
La Bourboute, I, 539.
Bouțari, I, 550, 610.
Bozovici, I, 191, 238, 248, 549, 558, 609, 618, II, 1103, 1185, 1311, 1336, III, 1520.
Brad, I, 166, 171, 172, 174, 175, 181, 226, 238, 464, 471, 531, 549, 550, 559, 714, II, 990, 997-999, 1110, 1113, 1118, 1318, III, 1395.
Brad (basin), I, 165, 166, 177.
Brad (munții), I, 235.
Bradborn-on Avon, III, 1408, 1409.
Brădet, I, pl. XXIV (I, Vuia).
Brăila I, 538, 543, 544, II, 1270, III, 1354, 1356, 1357, 1362, 1364, 1365, 1374, 1377, 1381, 1384–1386, 1388.
Brăila (jud.), I, 591.
Bran, I, 72, 140, 158, 228, 274, 522, 599, 615, 748, pl. XIII, Bucuța), II, 1240, 1314, 1315, 1322, III, 1354, 1360, 1379,
Bran (basinul), I 150.
Brâncovenești, II, 1195.
Brandenburg, I, 433.
Brănești, III, 1390, 1391, 1395.
Brașov, I, 45, 51, 55, 56, 61, 69, 71–73, 83, 86, 100, 101, 111, 128, 135, 138, 140, 218–220, 227, 229, 279, 287, 316, 318, 343, 345, 385, 430, 443, 500, 503–505, 507, 508, 512, 513–519, 522, 525, 530, 531, 534, 543–552, 554–556, 558, 562, 564, 568, 569, 573, 577–579, 581–583, 615, 675, 686, 691, 707, 715, 717, 723, 745–749, tabl. III (Ghiulea I,), II, 762, 770, 774, 828, 833, 854, 855 858, 865, 869, 877, 897, 915, 920, 935, 985, 990–995, 998, 1000, 1002, 1005, 1007, 1015, 1017, 1027, 1036–1038, 1047, 1051, 1052, 1071, 1085, 1086, 1096, 1097, 1101–1103, 1110, 1113, 1115–1118, 1131, 1135, 1136, 1139, 1146, 1148, 1149, 1156, 1168, 1170, 1172, 1184, 1206, 1208, 1209, 1232, 1233, 1239, 1240, 1242,-1244, 1247, 1250-1253, pl. XXI, (II, Roth), 1256-1258, 1260, 1263, 1264, 1283, 1285, 1287, 1288, 1291–1294, 1296, 1297, 1299, 1301–1303, 1305, 1314, 1315, 1321, 1322, 1329, 1331-1333, III, 1341, 1342, 1354, 1356–1361, 1363-1368, 1370–1379, 1381–1393, 1395, 1415, 1439, 1446, 1461, 1473–1475 1513.
Brașov (jud.), I, 248, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 319, 321, 327, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 414 417, 421, 423, 430, 450, 454, 517, 527, 536, 620, 621, 668, 670, 672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 675, 676, 695, 704, 723, 741, 743, 746, 747, 752, II, 1070, 1071, 1120, 1124, III, 1355, 1357, 1360, 1362, 1364, 1372, 1379, 1383, 1385, 1386, 1392.
Brașov (munții), I, 266, 267, 369.
Brașov Scheiu, II, 991, 992, 1376, 1473.
Brațca, I, 530.
Bratia, I, 221.
Bratislava, I, 650, 652, II, 872, 907, 911, 931, 1164.
Bratocea (munții), I, 202, 218,
Brăzești, II, 1190.
Brazilia, I, 736, 737.
Brazova, I, 461.
Breaza de Sus, III, 1382, 1391.
Breaza, I, 49, II, 1332.
Breazu, I, 540.
Brieb, I, 538, 539.
Brennerbad, I, 536.
Breslau, I, 258, II, 1137.
Brest-Litovsk, I, 111, 125.
Brețcu (munții), II, 1315.
Brețcu, I, 18, 19, 27, 548, 560, 615.
Bretfö, I, 540.
Brezoi, I, 219, 220, III, 1384.
Brides-les-Bains, I, 537
Brides Salins, I, 540.
Brighton, I, 538, III, 1406.
Briheni, I, 245.
Bristol, II, 907, 931.
Britania, I, 18, 28.
Brno, II, 907, 910.
Broaște (com.), pl. XXI (I, Vuia).
Broșteni, III, 1383.
Bruckenau, I, 539.
Brucla (Aiud), I, 27, 51.
Bruska, I, 139,
Brusturi, I, 248.
Bruxelles, I, 205, 206, 227, II, 796, 908, 909, 932, 1083, 1245, III, 1361 1397, 1407, 1408, 1419, 1420, 1423-1425, 1427, 1430, 1437, 1442, 1445.
Buceag, I, 616.
Buceari, II, 1082.
Bucegi, I, 152, 202, 214, 218, 219, 221, 222, 225, 260, 267, 271, 272, 589, II, 1195, 1314, 1315, 1321.
Bucerdea, I, 167, III, 1373.
Bucium (Făgăraș), III, 1353.
Bucium, I, 235,—237, 239, 241, 243, 245, 472, 549.
Bucium-Poeni, II, 786.
Bucium Sasa, I, 235, 237, II, 786.
Bucova, I, 610.
Bucovina, I, 9, 50, 86, 105, 107–110, 115, 117, 119, 120, 127, 132, 136, 138, 151, 161, 199, 202, 212, 218, 226–230, 266, 272, 277, 316, 378, 441, 490, 491, 519, 536, 538, 539, 541—543, 568, 589, 606, 618, 648, 731, 732, II, 761, 810, 642, 821, 823, 825, 827, 851, 905, 949–954, 963, 1146, 1270, 1278, 1320, 1321, III, 1348, 1351, 1362, 1370, 1388, 1390, 1391, 1431, 1445, 1449, 1450, 1452, 1453, 1455, 1470, 1477, 1478–1480, 1482.
Bucura (lacul), II, 1313.
București, I, 4, 6, 12, 16, 66, 83, 89, 98 100, 101, 105, 107, 109–111, 114, 123, 125, 126, 136, 137, 161, 166, 181, 212, 218, 219, 227 229, 252, 254, 270, 303, 308, 321, 323, 326, 332, 345, 425, 432, 510, 516, 523–525, 530, 542, 544, 550, 559, 583, 587, 590, 591, 596, 597, 606, 607, 613, 619, 630, 631, 706, 730, 731, 751, 752, II, 761, 766, 773, 777, 780, 788, 791, 793, 806, 807, 820, 823, 828, 838, 851, 853, 855, 858, 864, 865, 867, 871, 874–882, 884, 897, 900, 905, 906, 908, 911, 918, 922, 930, 932, 933, 938, 942, pl. III (II Ghibu), 958, 964, 967, 983, 1000, 1004, 1005, 1009, 1010, 1013, 1016, 1031, 1085, 1086, 1099, 1118, 1139, 1149, 1154, 1156, 1176, 1178, 1182, 1184, 1185, 1188, 1226, 1232, 1233, 1235, 1236, 1242, 1257, 1258, 1260, 1261, 1265, 1266, 1269, 1271, 1279, 1281, 1283, 1285, 1287, 1291, 1305, 1308, 1314, 1321, 1333, III, 1345, 1351–1393, 1395, 1397, 1399, 1406, 1409, 1414, 1415, 1422, 1425, 1429, 1432, 1434, 1439, 1442–1444, 1448–1450, 1458, 1459, 1461, 1465, 1471, 1473, 1474, 1480,–1482.
Buda, I, 46, 48, 52, 55, 61, 63, 598–600, pl. I (I, Ghibu), III, 1353, 1368, 1374, 1378, 1379.
Budofoc, II, 1080.
Budapesta, I, 34, 84 86, 92, 96, 100, 112, 113, 136, 140, 151, 153, 172, 173, 199 201, 203, 215, 252, 288, 339, 369, 432, 434, 477, 489, 502,

544, 545, 548, 549, 555, 567, 581, 591, 601, 646, 706, 729. II, 786, 796, 799, 801, 802, 804, 831, 835–838, 840, 841, 843, 845, 851, 854, 856, 858–862, 866, 867, 869, 871, 873, 874, 880, 883, 910–912, 914, 941, 982, 990, 994, 995, 1002, 1027, 1047, 1050, 1053, 1054, 1071, 1101, 1107, 1124, 1154, 1157–1160, 1162, 1164, 1165, 1167–1169, 1171, 1173, 1175, 1176, 1178, 1179, 1183, 1184, 1188, 1195, 1242, 1244, 1245, 1248, 1251, 1252, 1254, 1255, 1287, 1305, 1307, III, 1341, 1342, 1345, 1346, 1407, 1408, 1410, 1415, 1417, 1418, 1421, 1422, 1425–1427, 1429, 1432, 1433, 1440, 1462, 1466, 1467, 1471, 1503, 1505, 1511, 1514.
Budatelek, I, 549, 559.
Budești, II, 811.
Budila, I, 620, 621.
Budoiu, I, 248, 456, 664, 665,.
Buftea, II, 786, III, 1456.
Bughea, I, 538.
Buhuși, III, 1381.
Buia, I, 66, II, 1181, III, 1474.
Buith Wels, I, 539.
Bulgaria, I, 279, 410, 591, 626, 662, 738, II, 871, 949–954, 1144, 1332, III, 1354, 1467.
Bulzuri, II, 1318.
Bumbești, I, 214, 220, 549, 550, 553, 558.
Bungard, III, 1360.
Burdujeni, I, 551, III, 1353.
Burghale, I, 26, 27.
Burgundia, II, 1068.
Burila, I, 219.
Buru, I, 235.
Burzești, I, 179.
Bussang, I, 539.
Buștenari, III, 1384.
Buștenii, I, 219, 537, 579, II, 823, 1314, III, 1385,
Buttstedt, I, 433.
Buxton, I, 536.
Buza Nedeii, II, 1312.
Buzaele Ardelene (oraș), I, 745.
Buzău, I, 155, 543, 544, 549, 558, II, 778, 992, III, 1352, 1355, 1358, 1359, 1364, 1379, 1381, 1384, 1391, 1474.
Buzău (jud.), I, 536, 538, 591, 615.
Buzău (munții), I, 267.
Buzău (râul), I, 150, 151, 548.
Buzești, I, pl. XXI (1, Vuia).
Buziaș, I, 166, 185, 359, 536, 540, 541, 544, 547, 715, II, 1299, 1309, 1310.
Buziaș (munții), I, 192.
Buziaș (plasa), I, 359, II, 765.

Cacica, I, 227—229, II, 821.
Căciulata, I, 539, 540.
Cacova, I, 615, III, 1388.
Cacoveni, I, 558.
Cădăreni, III, 1371.
Cadrilater, I, 233, 262.
Caffa, I, 48.
Cagliari, II, 908.
Caianul (râu), I, 549.
Cairo, II, 932.
Calafat, III, 1381, 1384.
Calan, I, 478, 498, 499, 502, 535.
Călărași, III, 1355, 1361, 1365, 1386.
Călățele (oraș), I, 175, II, 1163, 1213—1215, 1221.
Calbor, II, 776.
Calcaroși (Munții), I, 179.
Caldas-de-Rainha, I, 539.
Caldas-de-Vizella, I, 539.
Caldus-de-Montburg, I, 538.
Căleata, (râu) I, 162, 168, II, 1213.
Căliman (munte), I, 167, 225, 226, 228, 230, 235, 246, 247, 267, 271, 369, 534, II, 1314, 1316, 1317.
Călimănești, I, 538, 540.
Călinești, II, 813.
Câlnic, I, 191, 230.
Călocea, II, 982.
Călțun (munte), II, 1314.
Călugăr, I, 245.
Călugăreni, I, 66, 69, 71, III, 1380.
Cămărașul, I, 49.
Cambo, I, 538.
Cambridge, I, 11, II, 907, III, 1411.
Cămin, I, 653.
Câmpeni, I, 101, 171, 265, 278, 618, 620, II, 765, 786, 1063, 1086, 1088, 1239, III, 1359.
Câmpeniţa, I, 606.
Câmpia Ardealului, I, 159, 163, 181, 189, 225, 248, 252, 253, 258, 261, 262, 265, 266, 269, 322, 325, 328, 372, 402, 505, 603, 604, 606, 608, 611, pl. I, (I, Vuia), II, 819, 934, 1188.
Câmpia Ciucului, II, 1316.
Câmpia Libertății, II, 1324, III, 1404, 1431, 1442, 1476, 1512.
Câmpia Mierlei (Cossovopolie), I, 43.
Câmpia Mureșului, I, 12.
Câmpia Pâinii, I, 49, II, 1239.
Câmpia Panonică, I, 153, 211, 214, 217, 224, 225.
Câmpia Pontică, I, 153, 591.
Câmpia Transilvaniei, I, 205.
Câmpia Turzii, I, 71, 101, 339—343, 349, 367, 449, 547, 549, 554.
Câmpia Ungară, I, 608, 609.
Câmpina, I, 538, 920, III, 1356, 1357, 1384.
Câmpul lui Neag, I, 248, pl. V, (I, Vuia).
Câmpulung, I, 199, 547, II, 821, 1213, 1314, 1315, III, 1367, 1376.
Câmpulung (Longenau), I, 650.
Cana, 1252, pl. XVII (II, Roth).
Canaan, I, 643, 692, III, 1368.
Canada, I, 136, 625, 736, 737.
Canara, I, 616.
Canavese, I, 210.
Cânciu, I, 235, 236.
Canterbury, II, 796.
Canton, (oraș) I, 633.
Căpâlna, I, 12, 44, 45, 49, 236.
Căpeni, I, 454.
Capitoliu, I, 132, III, 1455.
Căpleni, I, 651—653.
Capnic, I, 235, 240—243, 465, 467—469.
Caporetto, I, 131.
Cappone, I, 536.
Capra (lac), II, 1314.
Căpuș, I, 35, II, 1213.
Capvern, I, 539.
Cara, I, 412.
Carabâcă, I, 616.
Carabana, I, 540.
Caracal, I, 122, III, 1352, 1356, 1379.
Carachioi, I, 616.
Caraciu, I, 242.
Cara-Harman, I, 616.
Cara Murat, I, 616, 621, III, 1392, 1393.
Cara Nasuf, I, 616.
Caranlâc, I, 616.
Caransebeș, I, 24, 26, 59, 183, 186—189, 192, 196, 270, 379, 441, 547—550, 556, 558, 609, 715, 748, II, 759, 762, 765—768, 770, 773, 781, 789, 790, 846, 920, 974, 975, 1005, 1029, 1039, 1047, 1051, 1052, 1104, 1183, 1286, 1287, 1294, 1297, 1298, 1311, 1312, III, 1358, 1362, 1368, 1370, 1374, 1405, 1469, 1518, 1520.
Cara Omer, I, 614, 616.
Caraș (jud.), I, 61, 185, 186, 188, 191, 396, 450, 462, 516, 527, 546, 569, 570, 618, 675, 676, 715, 723, 747, 748, II, 843, 1124.
Caraș (râu), I, 553, II, 1311, 1312.
Caraș-Severin (jud.), I, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 324, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 412, 413, 417, 418, 421, 422, 445, 460, 461, 476, 482, 526, 529, 538, 661—663, 668—672, tabl. 8—20 (I, Dr. Manuilă), 675, 741, 743, 746, 752, II, 1027, 1070, 1120.
Cărbunarii (sat), I, 191.
Cărbunești, III, 1391.
Cârcedia, I, 449.
Careii Mari, I, 101, 128, 335, 418, 583, 649—651, 653—656, 658, 748, 786, 787, 799, 800, 920, 983, 986, 1080, 1103, 1113, 1114, 1116, 1157,

1170, 1286, 1293, 1295, 1296, 1299, 1301, 1369.
Carintia, I, 149, 536.
Carlibaba, I, 54.
Carlibara, I, 247.
Carlovăţ (Carlovitz), I, 80, II, 1080, III, 1476.
Carlsbadul francez, I, 540.
Carmen Sylva (com.), I, 616.
Carol I (sat), I, 616, 620.
Carol (muntele), I, 247.
Carpatia, I, 536.
Carpaţii, I, 5, 15, 18, 24, 29, 31, 34, 35, 38, 46, 49, 62, 63, 78, 103, 105, 107, 109, 122, 124, 145, 148—156, 163,—166, 168, 169, 172, 174, 184, 185, 199, 200, 201, 203—206, 211—226, 228, 229, 231, 234, 237, 240, 246, 254, 256, 258—260, 264—268, 272, 276—279, 281, 282, 295, 316, 317, 497, 543, 548, 558, 562, 568—570, 587—594, 596—601, 604, 606, 608, 610, 614, 755, II, 770, 804, 817, 855, 856, 876, 883, 967, 973, 974, 985, 990, 995, 1009, 1030, 1035, 1052, 1053, 1141, 1144, 1146, 1148, 1244, 1248, 1270, 1285, 1287, 1310, 1313, 1314, 1316—1318, 1320, III, 1346, 1351, 1356, 1366, 1367, 1379, 1382, 1383, 1387, 1390, 1392, 1409, 1412, 1419, 1427, 1439, 1442, 1446, 1472, 1474,—1476, 1478, 1479, 1503.
Cărpiniş, I, 164, 530, 618, 621.
Cărpinişul Clujului, II, 1297.
Carratrata, I, 539.
Carso, II, 1319, III, 1459.
Cârţa, I, 37, II, 1116.
Cartal, I, 616.
Casapchioi, I, 616.
Căsei, I, 18, 19, 26, 27, 30, 49.
Casâmcea, II, 1242.
Casincea, I, 615.
Cason Iacobeni, I, 537,
Cason Imperi, I, 536.
Casovia, I, 70.
Cassino, III, 1454, 1458.
Castellaniare-di-Stabia, I, 537.
Castiglione, I, 536, 537.
Castro-Caro, I, 538.
Catania, II, 908.
Caţa, III, 1375, 1387.
Cătcău, I, 49, 62, II, 1166.
Cătenaşi, I, 479.
Caucaz, I, 125, 153, 267, 271, II, 1233,
Caulia, I, 616.
Căuş, III, 1366.
Cauterets, I, 538.
Cavaclar, I, 614, 616, 620.
Căvăran, I, 234.
Cavaraasebeş, II, 1036.
Cavnic, I, 650.
Cazanele, I, 186, 194, 220, 221, 225, 268, 270, 279, II, 1310, 1312.
Cazăneşti, I, 242, 245.
Cazil Murat, I, 616, 620.
Ceahlău, I, 150, 202, 218, II, 1316.
Ceala, II, 967.
Ceanu, I, 341, 342.
Ceanul-Grind, I, 341—343.
Ceanul Mare, I, 342.
Ceanul Pustiu, I, 163.
Ceamurli, II, 1383.
Cegled, I, 51.
Cehii (com.), II, 1076.
Cehoslovacia, I, 9, 145, 152, 175, 240, 426, 434, 440, 443, 470, 489, 529, 536, 537, 539—541, 658, 662, 663, 666, 758, II, 813, 820, 836, 842, 873, 905, 907, 931, 932, 949—954, 1127, 1149, III, 1440. 1447, 1456, 1482.
Cehul Silvaniei, II, 1103.
Cei 12 Apostoli, I, 549.
Celiabinsk, I, 125—128.
Cenade, (com. jud. Alba Inf.), I, 51, 270.
Cenad (district), I, 531, 639, 661, 663, 667, II, 842.
Cenade Morisena, II, 1035.
Cenadul Maghiar, II, 1233.
Cenadul Mare, II, 1074.
Cenaş, II, 1212.
Cerbăl (sat), I, 605, II, 1274.
Cercel, II, 1144.
Ceresole Reale, I, 539.
Cerişor, I, 238.
Cerna (Munţii), I, 203, 221, 266.
Cerna (Valea), I, 25, 203, 220, 222, 224, 230, 234, 279, 479, II, 1313.
Cerna (râu) 165, 185, 188, 193, 234, 236, 259, 268, 535, 589, II, 1310.
Cerna Hora, I, 666.
Cernat (jud. Braşov), I, 615, 620, II, 1233. III, 1360, 1372, 1383.
Cernatorul de Sus, I, 12.
Cernăuţi, I, 108, 229, 550, 568, 618, 715, II, 820, 821, 828, 851, 859, 868, 874, 877, 878, 881, 884, 885, 907, 910, 918, 1004, 1266, 1321, III, 1370, 1388, 1446.
Cernavodă, I, 594, 614, 617, 620, 621, III, 1380—1382.
Cernavodă (plasa), I, 616.
Cerneteaz, II, 1233.
Cerneţi, III, 1350, 1373.
Cernica, II, 773, 781, 1352, 1353.
Cernoveţ (râu), I, 185, 189.
Cernozioni (şesul), I, 315.
Certege, I, 243.
Cortejul de Jos, I, 470.
Cetad (Lenauheim), I, 647.
Cetatea Albă, I, 48, 49, 58, II, 774, 1270, III, 1371.
Cetatea Bolii (peşteră), II, 1190, 1194, 1195.
Cetatea de Baltă, 48—50, 52—55, 58—61, 63, II, 1195, III, 1473, 1476.
Cetatea Colţului, II, 1195.
Cetatea de Piatră (districtul), III, 1366.
Cetatea dela Rădeasa (Munte), II, 1319.
Cetăţile Bihariei (munte), II, 1319.
Cetăţile Roşiei (munte), II, 1319.
Cetăţuia, I, 12.
Cetere (munte), I, 167, 178.
Cetera Neagră, II, 1190, 1191.
Challes, I, 538.
Challes-Eaux-Bonnes, I, 538.
Chambéry, I, 150.
Charbonnières, I, 539.
Charlottenbrunn, I, 536.
Châteaineuf, I, 536, 537.
Chateau du Luc, III, 1437.
Chatel, I, 540.
Chateldon, I, 536, 537.
Chatel-Guyon, I, 536, 537.
Checea Română, II, 1233.
Cheile Bacâcii, II, 1319.
Cheile Cibului, (com.), II, 770, 1319.
Cheile Gâlzii, II, 1319.
Cheile Poenii, II, 1318.
Cheile Turzii, I, 209. 219, 269, 1190, 1192, 1195. 1319.
Cheltenham, I, 537, 540.
Chendru, III, 1355.
Chereluş, II, 800—802.
Cherleville, I, 642.
Cherryi Rock, I, 540.
Cherville, I, 417.
Cheţa, I, 559.
Chetegan, I, 547.
Cheveresul Mare, I, 359.
Chiag, I, 666.
Chianciano, I, 536, 540.
Chicago, I, 136, 633, 634, II, 907.
Chicera, I, 238.
Chicera Şoimului, II, 1318.
Chiciu, II, 1183.
Chili, I, 341, 737, II, 1085.
Chilia, I, 47—49.
Chilia-Veche, I, 615.
Chinabaia, I, 241.
Chindul Mare, II, 1215.
Chintelnic, III, 1365.
Chioar, I, 41, 68, 76, 80, 235, 236, II, 992.
Chior Cişmea, I, 616, 620.
Chioseler, I, 616.
Chiostel, I, 616.
Chiragi, I, 621.
Chirău (Baiţa), I, 49, 538.
Chirnogi, I, 616.
Chisătău, I, 605, 609, pl. III, VI, XI (I, Vuia), III, 1518.

Chișinău, I, 115, 116, 421, 549, 552, 557, 559, 714, 751, II, 778, 801, 920, 1266, 1336.
Chitad, II, 821.
Chitihaza, II, 801.
Chitila, III, 1382.
Choussy (izvor), I, 540.
Ciaba, II, 801.
Ciacova (com.), I, 362, 715, II, 1063, 1065, 1066, 1074.
Ciacova (plasa), I, 362.
Cibin, (râu) I, 158, II, 1231, 1313, 1314.
Cibin (munții), II, 1313, 1321.
Ciceu, II, 24, 41, 48—50, 52—56, 58—63, 151, 152, 527, II, 1331, III, 1473, 1476.
Ciclova, I, 192, 235, 240—244, 247, III, 1311.
Ciclova Montană, I, 507, III, 1379.
Cicrăci, I, 616.
Cienaloș, I, 665.
Cigherul, I, 163.
Cighia, I, 175.
Cigmău, I, 27.
Cindrel (munte), II, 1313.
Cioarta, II, 1313, 1314.
Ciobanu (sat), I, 616.
Cioclovina (peștera), I, 248, 321.
Ciomagul Mare, I, 1316.
Ciomagul Mic, I, 1316.
Cipru, III, 1483.
Cireșor, I, 228.
Cireșu, II, 1276.
Cisnădie, I, 514, 516, 517, 578, II, 1102, 1138, 1209.
Citara, I, 536.
Cittaducale (Italia), I, 131.
City, I, 628.
Ciuc (jud.), I, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 369, 371, 373, 374, 377, 390, 396, 407, 408, 410, 417, 421, 445, 473, 478, 527, 536, 537, 539, 569, 570, 668, 669—672, 675, 723, 741, 743, 746—748, tabl. 8—20 (Dr. Mămuilă), II, 828, 848, 1031, 1071, 1120, 1124, 1215, 1216, 1278, 1315, 1316.
Ciuc (munții), I, 266, 369, II, 1316.
Ciucas, I, 218, II, 1310, 1315.
Ciucea, I, 96, 140, 166, 171, 175, 265.
Ciucea Jegeriștea, I, 168.
Ciuc Sân Crai, I, 534.
Ciumești, I, 651, 654.
Ciumurlia de Jos, I, 615.
Ciumurlia de Sus, I, 615.
Ciungani, 245.
Civitta-Vecchia, I, 539, 549.
Clăbucetul (munte), II, 1315.
Cladova, I, 273, 274, II, 1084.
Clarens, II, 1190.
Cleveland, 633—636.
Clica, 549.
Cliciova, II, 1003.
Clinchis, I, 558.
Clisura Dunării, II, 1309—1311, pl. I (II Pușcariu).
Clocotiș, I, 248.
Clopodia, I, 550.
Clopotiva, I, 605.
Cluj, I, 11, 15, 17, 26, 27, 45, 47, 51, 63, 71, 76, 85, 86, 93, 100, 101, 135, 138, 157—159, 161, 162, 165, 166, 169, 171, 172, 175, 177, 200, 204, 205, 226, 228.—230, 238, 241, 252—254, 260, 269, 270, 271, 273, 274, 277—280, 282, 286, 294, 301, 303, 304, 308, 312, 316, 326, 327, 336, 340, 386, 407, 424, 425, 431, 432, 441, 505, 507, 508, 510, 514, 517—519, 522, 526, 527, 530, 537, 540—542, 546, 547, 549, 551, 552, 554, 557, 560, 564, 566, 568, 569, 579, 590, 595—597, 599, 604, 605, 611, 673, 675, 689, 698, 699, 703, 706—708, 711, 712, 715, 717, 723, 726, 730, 731, tabl. III (I, Ghiulea), 741, 743—752. II, 759, 761, 762, 765, 767, 770—772, 777, 778, 781, 788, 802, 803, 806, 807, 810, 818, 834—837, 840, 841, 843, 845-854, 857—880, 883, 885, 887, 896, 897, 904—915, 918—922, 924—942, 949—955, pl. IV, VI, VII, XI, XII (II, Ghibu), 961, 967, 971, 975, 983, 984, 992, 997, 1003—1005, 1009, 1010, 1013-1016, 1029, 1033, 1047, 1051, 1055, 1058, 1065, 1072, 1074, 1082, 1085, 1086, 1093, 1097, 1099, 1102, 1103, 1105, 1113, 1115, 1117, 1119, 1136, 1148, 1149, 1156, 1157, 1160, 1162, 1168, 1170-1173, 1176-1178, 1180-1185, 1188, 1195, 1232, 1236, 1237, 1239, 1240, pl. IX (II, Roth), 1256—1263, 1265, 1267, 1284, 1286—1288, 1291 — 1303, 1305 — 1307, 1313, 1318, 1321, 1322, 1334—1336, III, 1342, 1344, 1345, 1349, 1350, 1360—1374, 1376,—1378, 1380, 1381, 1391, 1403, 1413, 1414, 1417, 1427, 1429, 1432-1438, 1477, 1515,
Cluj (jud.), I, 273, 286, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 373, 374, 377, 393, 407, 408, 410, 416, 417, 421, 422, 444, 445, 449, 450, 454, 455, 481, 522, 538, 540, 569, 570, pl. XXIV (I, Vuia), 668-672, 674, 675, 699, 704, 723, 748, tabl. 8—20 (I, Dr. Manuilă), II, 1124, 1157, 1213, 1215, 1218, 1219, III, 1359, 1374, 1383.
Cobadin, I, 616.
Cochirleni, I, 616.
Cociuba, I, 163.
Codlea, I, 228, 248, II, 1136, 1146.
Codru (Munții), I, 167, 170, 181, 235, 316, 589, 649.
Codrul Cosminului, I, 49.
Codrul Moma (Masiv), I, 166, 179, 214, 218.
Cogealac, I, 616.
Cogealac (plasa), I, 617, 622.
Cohalm, I, 236, 538, 548, 748, II, 828, 992, 1146, 1317.
Coinu Munților, II, 1318.
Cojocna (com.), I, 68, 248, 336, 337, 408, 535, 537, 549, 559, III, 1383.
Cojocna (jud.), I, 530, 695, 704, 741, 743, 746, 747, II, 865, 967, 1120.
Cojocna-Mare, I, 559.
Colomea, I, 548.
Colonia, III, 1387.
Colțea, III, 1353.
Colțul Mare, I, 167.
Columbia, I, 630, 632, 737, II, 907.
Columbelul (Tunel), I, 555.
Columna lui Traian, III, 1491, 1497, 1501, 1502.
Comaldoli, III, 1457, 1458.
Comana, I, 246, 616.
Comana de Jos, II, 1103.
Comănești, III, 1384.
Comarnic, I, 593, III, 1312.
Comloș (Ostern), I, 642, 647, 715, 770.
Comloșul Mare, I, 605.
Comolan, I, 27.
Comoriște, I, 558.
Constanța, I, 104, 131, 155, 514, 613, 616-621, II, 930, 1336, III, 1351, 1379, 1381, 1382, 1386, 1418.
Constanța (jud.), I, 614-616, II, 1279.
Constanța (plasa), I, 616.
Constantinopol, I, 41, 43, 46, 48, 49, 56, 59-62, 74, 77, 140, II, 764, 848, 931, 1035, III, 1473.
Const. Saint-Etienne, I, 539.
Contrexeville, I, 539.
Copăcel, I, 615.
Copăceni, II, 1091, 1094, III, 1382.
Copand (râu), I, 164.
Copand (cheile), II, 1319.
Copenhaga, II, 881.
Copilaș (Munte), II, 1321.
Coplean, I, 49.
Copoliva, I, 40.
Copșa Mică, I, 449, 502, 505, 547, 548, 550, 554.
Copșa Română, I, 547.
Corabia, I, 49, 238, III, 1382.
Corabia (Munte), II, 167.
Corbi, III, 1352.
Corbu, I, 245, 247, II, 1317.
Cornea, II, 1103.
Corneareva, I, 193, 194, 606, 609, III, 1519.

Corobana Mândruțului (peșteră), I, 277.
Corond, (com. jud. Odorhei), I, 204, 230, 237. 248, 539.
Corond (râu), I, 202.
Coronini (strâmtoare), pl. I (II, Pușcariu).
Corpade, I, 248, III, 1379.
Cornieni pl. XV (I, Vuia).
Coscin, I, 846, 537.
Coslaru, I, 556.
Cosmești, III, 1382, 1451.
Cosmin (codru) I, 49.
Cosova, I, 5.
Costești, I, 11–16, 23.
Cotnari, II, 846.
Covașdia (Govăsdia), I, 479.
Covasna, I, 243, 246, 247, 534–536, 539, 541, 615, 618, 715.
Covasnit, II, 1084.
Covurlui, I, 596.
Cozia (muntele), I, 219.
Cozia, I, 536, 540.
Crăciunești (cheia), I, 163.
Cracovia, I, 161, 258, 588, II, 897, 907, 909, III, 1350. 1371,
Cracu Păcurarilor, II, 1312.
Cracu Ursului, I, 236.
Craidorolți, I, 649, 653, 655.
Craina, III, 1348.
Craina Sârbească, I, 194.
Craiova, I, 104, 228, 271, 549, 559, 591, 620, 747, II, 779, 983, 988, 1145, 1255, 1260, III, 1350, 1352, 1354–1357, 1359, 1360, 1363–1368, 1373, 1376–1379, 1381–1384, 1387.
Crăițele (Vârful), I, 223.
Crâm, II, 1233.
Crasna, I, 63, 335, 554, 593, 649, II, 1076, III, 1378.
Crașova, I, 187, 191, 193, 527, III, 1520.
Crenga (pârâu), II, 1316.
Cricău, II, 776.
Crimeea, I, 268, II, 1145, 1188, III, 1353.
Crinți, II, 940.
Criș (oraș), I, 552.
Crișana, I, 21, 101, 127, 166, 169, 181, 229, 291, 304, 315, 317, 318, 322, 667, II, 761, 934, 990, 1039, 1095, 1096, 1146, 1154, 1332, III, 1359, 1475.
Crișeni, II, 1213.
Cristești, I, 18.
Cristeștii Ciceului, I, 49.
Cristian, I, 71, 248, II, 833.
Cristior, I, 174, 245, II, 1181.
Cristiș, II, 1086.
Cristur, II, 1047, 1051.
Cristurul de Câmpie (plasa), I, 286.
Cristurul Săcuiesc, I, 715, II, 1113, 1115, 1301.
Crișurile, I, 240, 270, 274, 281, 286, 316, 322, 331, 471, II, 1143, 1239.
Crișul Alb, I, 163, 169, 173, 177, 180, 235, 243, 244, 248, 464, 535, 588, 603, II, 1318.
Crișul Mic, II, 1318.
Crișul Negru, I, 161, 163, 169, 173, 180, 245, 280, 549, 603, II, 1318, 1319.
Crișul repede, I, 158, 161, 166, 168, 169, 173, 180, 603, II, 798, 1213, 1318, 1319, pl. II (II, Pușcariu).
Criș (Valea), I, 274, II, 1318.
Crivadia, I, 157, 550.
Crivina, I, 237.
Croația, I, 44, II, 917, 1144, III, 1348, 1422, 1423.
Crucii (Munții), I, 179.
Cruciița, II, 1144.
Cuba, I, 633, 737. II. 1144.
Cuciulata, (jud. Târnava Mare), I, 349, 350–352.
Cuciulat (jud. Someș), I, 230, 463.
Cuciurul Mare, II, 821.
Cucul (Muntele), I, 246, 247.
Cucurbeta, I, 176, 316, II, 1318.
Cuhe, I, 40, 51, pl. V (I, Vuia), II, 812.
Cula Vârșețului, II, 1312.
Culmea Roșiorului, I, 179.
Cumania, I, 38.
Cumpăna, I, 219.
Cuptorul Sec (com.), I, 458.
Curechi, I, 82.
Curitău, II, 818.
Curmătura (Munte), II, 1144, 1316.
Curtea de Argeș, I, 559, II, 1146, 1231, 1243, III, 1473.
Curtici, I, 140, 442, 547, 552, 556.
Cușei, II, 1181.
Cusset. I, 536.
Cusurat, I, 620.
Cut (com.), III, 1355.
Cuțitul de Argint (biserica), II, 1237.
Cuvin, II, 1084.
Cuzap, I, 527.
Cuza Vodă, (izvor), I, 540.
Cuzgun, I, 616, 618.

Dacia, I, 13, 15–19, 25–33, 101, 131, 156, 172, 178, 231, 233, 261, 267, 272, 274, 275, 410, 416, 587, 588, 591–596, 598, 601, II, 845, 846, 849, 859, 876, 885, 905, 907–909, pl. XIX (II, Ghibu), 989, 1010, 1014, 1035, 1040, 1142, 1143, 1269, 1309, 1310, III, 1349, 1362, 1372, 1480, 1399, 1402, 1403, 1435, 1475-1373, 1483, 1485-1487, 1489 1495, 1497, 1499–1502.
Daco-România, II, 896.
Daia, II, 1091.
Dalboșet, I, 187, 618.
Dalmația, I, 44, III, 1484.
Dămăcușeni, I, 49.
Dâmbovicioara, I, 214, 218.
Dâmbovița, I, 221, 223, 236, 246.
Dâmbovița (jud.), I, 538, II, 1386. 1395.
Dâmbu cu fier, I, 237.
Dâmbul Meselor, 472.
Danemarca, I, 432.
Daneș, I, 559.
Dănsuș, I, 40.
Danzig, II, 1133.
Danzig, II, 1133.
Dardania, II, 1143.
Dârlos, III, 1379.
Darnița, I, 120–122.
Dârste, III, 1357.
Daruvar, I, 536, 539.
Davideni, II, 821.
Dayton, I, 634.
Dealul Crucii, I, 465, 466, 728.
Dealul Filaretului, II, 1237.
Dealul Frasin, II, 472.
Dealul lui Ion, I, 244.
Dealul Mare, II, 997, 1239.
Dealul Sasului, II, 1314.
Dealul Ursului, I, 165.
Dealul Vertope, I, 498.
Debrețin, I, 86, 96, 108, 549, 555, II, 802, 843, 985, 1133, 1167, 1169, III, 1342.
Deda, I, 248, 381, II, 1317.
Defcea, I, 616.
Dej, I, 18, 27, 36, 101. 230, 235. 236, 238, 241, 248, 402, 406, 427, 535, 654, 717, 745, 748, II, 839, 883, 920, 1005, 1075, 1097, 1113, 1114, 1116 1182, 1293, 1294, 1297 1300, 1320, III, 1354.
Dejani, I, 61.
Delatin, I, 548.
Delinești, I, 192, 482, 549.
Deliorman, II, 1314.
Densuș, II, 1181, 1194, III, 1372.
Denta, I, 185, 187, 194.
Dent Blanche, I, 209, 223.
Derna, I, 248.
Derna de Jos, I, 482.
Derna de Sus, I, 248.
Detta, I, 517, 558, 647, 715, II, 1296.
Detta (plasa), II, 765.
Detroit, I, 626, 627, 633–637.
Detroit Michigan, II, 794.
Detunata, I, 166, 167, 178, 236, 239, 278, II, 1187, 1190, 1191, 1195, 1318, 1319, 1322.
Deva, I, 14, 27, 40, 46, 160, 161, 165. 168, 171. 175. 181. 184, 236. 242, 243, 274, 276, 316, 535, 549, 550, 559, 568, 569, 714, tabl. III, (I, Ghiulea), 717, 730, II, 816, 883, 920, 992, 998, 1005, 1007, 1047,

1048, 1051, 1067, 1099, 1103, 1113-1115, 1176–1178, 1195, 1255, 1286, 1287, 1292–1295, 1297–1299, 1317, III, 1365, 1367.
Diciosânmartin, I, 321, 441, 450, 523, 524, 529, 715, II, 920, 1166, 1286, 1293, 1294.
Dijir, II, 800, 801.
Dinarici (munții), I, 264, 268.
Dinarizii, I, 209, 216, 224.
Dindeștii Mic, I, 653.
Dionysopolis, I, 16.
Diosâg, I, 715, II, 1079–1083.
Ditrău, I, 247, II, 1116.
Ditzenbach, I, 636.
Doamnele (muntele), I, 258.
Doba, II, 786.
Dobelbad, I, 535.
Doboli (sat), II, 762.
Dobra, 181, II, 1103, III, 1505.
Dobrești, I, 175, 475.
Dobrin, I, 243.
Dobrogea, I, 3, 27, 30, 108, 138, 153, 214, 225, 265, 267, 276, 593, 613–615, 617–620, 622, II, 823, 827, 1146, 1275 , 1279, 1281, 1327, 1336, III, 1351, 1352, 1363, 1366, 1383, 1392, 1393, 1439, 1485.
Dobromir, I, 616.
Doclin, II, 1233.
Docucazi, I, 616.
Doftana (munte), I, 218, 223.
Dognecea, I, 185, 188, 228, 240–242, 244, 245, 480, 498.
Dolj (jud.), III, 1378, 1393.
Doloave, I, 620.
Dolomiți, II, 1316.
Doman, I, 195, 196, 248, 458, 460, 502.
Domașnea (râu), I, 553.
Domnin, II, 856.
Domugledul (pisc), I, 268, 270, II, 1310.
Donauwörth, I, 643.
Dona, I, 98, 150, 267, 539, 540, III, 1377.
Dorna Cândrenilor, I, 536, 539.
Dornești, II, 1277.
Dorohoi, III, 1357, 1358, 1381.
Dorolț, II, 1219.
Drăgan, I, (râu), 166, 169.
Drăganul (Valea), 228, II, 1318.
Drăgan-Sebeș, I, 168.
Drăgășani, III, 1383, 1385, 1386, 1389.
Drăgești, I, 549.
Dragomirești, I, 51, 248, 448.
Dragsina, I, 357, 359, 360, 367.
Dragșinești, I, 257.
Drăguș (sat), I, 610, pl. XIV, XXV (I, Vuia), II, 770.
Drăuți, I, 245, 527.
Drencova, 248.
Dresda, II, 932, 1252, 1253, 1254.
Driburg, 539, 540.
Drobetae (T. Severin), I, 25, III, 1491.
Drocea (Munții), 219.
Droitwich, I, 538.
Drud, I, 527.
Drumul Tâlharului, II, 1317.
Dublin, III, 1400.
Dubova, I, 236, 248, 482.
Ducla (Pasul), 225.
Dumbrava Roșie, III, 1359.
Dumbrăveni, I, 441, 582, 583, II, 920, 1105.
Dumbrăveni (Dobrogea), I, 616.
Dunărea, 3, 15–17, 21, 22, 24–26, 29–31, 33–37, 42, 48, 65, 66, 70, 87, 108, 145, 149–151, 153–156, 174, 181, 183–188, 190, 191, 194–196, 201, 203, 211, 219, 220, 225, 230, 235, 240, 244, 246, 257, 270, 273, 274, 279, 281, 282, 315, 316, 416, 512, 543, 544, 557, 587, 591, 592, 594, 596, 599, 614, 629, 639, 643, 651, II, 823, 852, 908, 1035, 1142, 1144, 1145, 1153, 1236, 1270, 1281, 1309–1311, III, 1366, 1381, 1382, 1384, 1403, 1415, 1448, 1449, 1469, 1470, 1472, 1474, 1478, 1484, 1485, 1490, 1491, 1517.
Dürckheim (oraș), I, 538, 539.
Durham, II, 907.
Durles, II, 1243.
Durostor (jud.), I, 616.
Dușești, I, 549.

Eaux Chaudes, I, 538.
Edessa, III, 1353.
Edimburg, III, 1443.
Eerul, I, 554.
Eerul Mic (râu), I, 554.
Egee (marea), I, 150, III, 1444.
Egeida (Munte), I, 278, 281.
Egipt, I, 273, 539, 737, II, 764, 803, 931, III, 1377, 1437, 1438.
Egrișul, I, 163.
Eibental-Svinița (Jevental), I, 248, 482, 662.
Eilsen, I, 538.
Elba, I, 273.
Elisabetopol, III, 1367.
Elöpatak, I, 539.
Elster, I, 537, 539.
Elveția, I, 110, 280, 354, 413–416, 428, 443, 512, 536–540, 628, 643, 647, 652, 738, II, 792, 795, 835, 905, 909, 917, 931, 1185, 1190, 1213, III, 1345, 1360, 1367, 1368.
Ems, I, 536, 537.
Enlaca, I, 27.
Engadini, I, 211.
Enge Mahale, I, 616.
Enghezu, I, 616.
Enghien, I, 538.
Englitera, III, 1409, 1411–1413, 1450.
Enigea, I, 616, 618, 620.
Enișenlia, I, 616, 618, 620.
Epir, I, 145.
Episcopia Bihorului, I, 547, 550, 552, 554.
Esechioi, I, 616.
Esechioi (plasa), I, 621.
Eselnița, I, 478, 481, 516.
Estrelle (Masivul), I, 208.
Europa, I, 34, 36, 38, 41—43, 47, 63, 74, 80, 97, 135, 145, 146, 149–154, 156, 174, 181, 199, 207, 208, 211, 240, 263, 265, 269, 271–275, 278, 279, 281, 320, 321, 328, 387, 388, 434, 464, 470, 519, 543, 547, 572, 576, 587, 590, 592, 596, 600, 601, 624, 625, 657, 676, II, 785, 791, 792, 795, 846, 858, 859, 860, 865, 870, 904, 906–910, 940, 941, 963, 975, 1035, 1040, 1083, 1191, 1194, 1197, 1202, 1207, 1309, 1319, III, 1347, 1362, 1369, 1373, 1397, 1400, 1401, 1405–1408, 1410, 1415, 1417, 1419, 1421, 1422, 1426, 1429, 1432, 1434, 1436–1439, 1442, 1445, 1460, 1471, 1481.
Evaux, I, 535, 540.
Evaux-les-Bains, I, 535.
Evian, I, 539.
Extremul Orient, I, 587.
Ezeriș (com. jud. Caraș Severin), I, 185.
Ezeriș (basinul), I, 189, 193.

Făcălău, I, 665, 666.
Faeragul (Munte), I, 14.
Făgăraș (oraș), I, 3, 4, 41, 60, 61, 65, 68—70, 75, 101, 152, 157, 158, 160, 316, 344, 345, 346, 349, 399–401, 526, 535, 538, 545, 547, 548, 562, 582, 583, 601, 605, 715, 748, II, 762, 771, 776, 783, 787, 797, 805, 810, 839, 846, 915, 920, 973, 979, 985, 1005, 1010, 1036–1038, 1047, 1051, 1079, 1097, 1105, 1113, 1114, 1116, 1145, 1181, 1186, 1195, 1286, 1287, 1292–1294, 1297, 1321, III, 1348, 1354, 1368, 1372, 1376, 1379, 1384, 1392, 1473, 1476, 1479, 1484, 1492, 1503–1511, 1513, 1515.
Făgăraș (jud.), I, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 343, 344, 346, 373, 374, 377, 395, 396, 402, 407, 408, 410, 416, 417, 421, 538, 579, 614, 620, 621, 668–672, 674, 675, 695, 704, 723, 741, 743, 746–748, 752, tabl. 8—20 (I, Dr. Manuilă), II, 1027, 1091, 1093, pl. XIV, XV, (I, Vuia), 1120, 1124, 1353, 1362–1365, 1375, 1382–1386, 1390–1392, 1506, 1507, 1510–1512, 1515.

Făgăraş (munţii), I, 212, 218, 219, 230, 236, 246, 247, 259, 261, 266, 267, 268, 270, 272, 369, 589, II, 1321, III, 1353.
Făgăraş (plasa), III, 1509, 1511.
Făgăraşul Nou (sat), I, 615.
Făget (jud. Târnava Mică), III, 1370.
Făget (jud. Caraş Severin), I, 639.
Fălciu (com.), III, 1388.
Fălciu, (jud.), III, 1388, 1392.
Fălticeni, III, 1356, 1362, 1382.
Fânaţe, II, 940.
Fărăşeşti, I, 237, 238.
Fărcădiul, II, 1313.
Fărcădiul de Jos, III, 1391.
Fărcaş (com.), I, 604.
Faschingen, I, 536.
Faţa Baia Veche, I, 476.
Faţa Dosului, I, 242.
Faţa Turcului, I, 237.
Fauenbach, I, 538.
Faulensee Bad, I, 540.
Făurei, III, 1381, 1451.
Feger (sat), I, 604.
Fezernic, I, 665.
Feiurd (com.), III, 1359.
Feldioara, I, 54, 162, 342, 430, 575, 576, 610, 621, II, 1315.
Feldioara Răsboeni, I, 549, 559.
Feldioara Săcuiască, I, 27.
Feldru (com.), I, 270, III, 1368.
Feleac, I, 46, 62, 161, 165, 171, II, 772, 1181, III, 1374.
Feleacul Becleanului, I, 24.
Feleacul Clujului, I, 49.
Felix (Băile), I, 167, 175, 531, 540, 541.
Felmer, II, 1204.
Feneşul, I, 173, II, 1233.
Feneşul Săsesc, I, 168, 171.
Feneşul Unguresc, I, 168.
Ferăstrău, I, 556.
Ferdinand (com.), I, 499, 507.
Ferdinand (izvorul), I, 538, 539.
Ferdinandsberg, I, 663.
Feredeu, II, 1067.
Ferendia (Valea), I, 229.
Fernezei, I, 243.
Fertőrákos, II, 802.
Feteşti, III, 1381, 1382.
Fidelis (băile), I, 534, 536, 539.
Fieni, I, 223.
Filip Ietape, II, 1037.
Finlanda, I, 275, III, 1447.
Firiza de Jos, I, 468, 470, 474, 525.
Fitero, I, 536.
Fiuggi, I, 540.
Fiume, I, 154, 548, 549, II, 796, 1083.
Fizeşti, I, 242, 604.
Flămânda, I, 594.
Flămânzi, III, 1380.
Flandra, II, 1204, 1224.
Flinsberg, I, 539.
Florenţa, II, 1188, 1250, III, 1404.
Florenţa (prov.), I, 536.
Focşani, III, 1355–1357, 1359, 1362, 1363, 1366, 1368, 1370, 1380, 1383, 1391, 1451.
Foeni, I, 652, 654, 655.
Fofeldea, III, 1372.
Folt, II, 1067, 1091, 1092.
Fontana, I, 537.
Fontenais aux Roses, II, 932.
Fordulău, I, 666.
Forges-les-Eaux, I, 539.
Forotic, 185.
Forul lui Traian, III, 1501, 1502.
Franconia, II, 824.
Frankfurt, III, 1373.
Frankfurt a M., III, 1388.
Franţa, I, 9, 53, 100, 104, 106, 107, 111, 113, 119, 125, 126, 131, 134 136, 149, 159, 195, 206, 232, 265, 277, 393, 402, 416, 417, 535–541, 547, 628, 641, 738, II, 778, 836, 871, 873, 877, 880, 897, 904, 905, 917, 930 - 932, 936, 941, 949-954, 1250, 1252, 1352, 1365, 1376, 1380, 1398, 1390, 1405, 1407, 1408, 1413, 1414, 1423, 1428, 1430, 1432-1435, 1437, 1440, 1442, 1445, 1450, 1453, 1456, 1457, 1459, 1460, 1463-1465, 1472, 1481.
Franzensbad, I, 537, 539, 540.
Franz Josef (baia), I, 540.
Frăsinet (schit), II, 1233, III, 1376.
Frăsinoasa, I, 245.
Frasinul (Munte), I, 237.
Frata, I, 449.
Frâua (com.), III, 1355.
Frauenbach (Neustadt), I, 650.
Freiberg, III, 1382, 1384.
Freiburg, I, 408.
Friedrichshall, I, 540.
Frunce, I, 666,
Füred, I, 537.
Furluc, II, 192, III, 1518.

Găgagiul, II, 1274.
Găina (Muntele), I, 178, II, 1318.
Galad, I, 35.
Galaţi (râu), III, 1514.
Galaţi (oraş), I, 46, 60, 104, 342, 426, 501, 502, 543, 613, II, 930, 1370, 1376, 1359–1362, 1364–1367, 1145, III, 1381, 1382, 1385, 1386, 1391, 1428.
Galaţi (com. jud. Făgăraş), II, 1232, 1313 1315.
Galău, I, 469.
Galbena, pl. XVI. (I, Vuia).
Galbiori, I, 616.
Galeş, I, 615, 620.
Gâlgău, I, 49, 560.
Galia, I, 13, 28, 592.
Galiţia, I, 267, 269, 413, 596, III, 1371.
Galt, I, 27.
Ganciu, I, 49.
Gand, II, 908, III, 1357, 1382.
Gârbău, I, 412.
Garboul Unguresc, I, 27.
Gârbov, II, 1233, III, 1376.
Gârbova, (com. jud. Alba Inf.), I, 140.
Gărgălău, II, 1320.
Gârla Mare (râu), I, 553.
Gârliciu, 616, II, 1279.
Garliştea, I, 189, III, 1371.
Garvan, I, 616.
Gastein, I, 540.
Gataia, I, 185, 547.
Geamena, I, 166.
General Scărişoreanu (sat), I, 616.
Geneva, I, 628, 634, 657, 726, II, 909, 932, 1121, 1167, 1183, 1190, III, 1371, 1398, 1406, 1460, 1478.
Genova (golful), I, 154, II, 931.
Genua, III, 1458.
Geoagiul (valea) I, 163, II, 1068, 1319.
Geoagiul, (com. jud. Odorhei) I, 539, 744, 749,
Geoagiul de Jos (com. jud. Huniedoara), I, 535, 539. II, 762, 1062, 1063, 1067, 1079.
Geogiul de Sus (com. jud. A ba), I, 52, 744, 749, III, 1473, 1476,
Georgia, III, 1377.
Germania, I, 9, 41, 53, 106, 107, 109, 110, 140, 280, 393, 403, 433 435, 442, 512, 535–541, 547, 593, 630, 758, II, 778, 824, 826, 832, 871, 883, 904, 905, 917, 932, 1088, 1137, 1138, 1184, 1202, 1224, 1227, 1231, 1250, 1300, III, 1344, 1368, 1370, 1371, 1375, 1376, 1388, 1392, 1418, 1429, 1444, 1445, 1452, 1457, 1479, 1483, 1485.
Gernic, I, 662.
Gerolstein, I, 536.
Gertianoş, I, 715.
Ghelar, I, 478, 479, 497, 498, 501.
Gheorgheni, I, 202, 229, 248, 385, 748, II, 771, 1107, 1114–1116, 1172, 1286, 1295, 1317, 1321.
Gherengeac, I, 616.
Gherla, I, 18, 19, 27, 56, 441, 519, II, 772, 786, 787, 789, 797, 805, 809–811, 814, 816–818, 866, 920, 980, 981, 982, 985, 986, 1039, 1044, 1047, 1052, 1075, 1117, 1177, 1287, 1297, 1298, 1300, III, 1355, 1358, 1382, 1469.
Ghelar, I, 235–237, 242, pl. XXII (I, Vuia).
Gherghiu, I, 246.
Ghilad (com.), I, 362, 363, 418, II, 1065, 1066.

Ghilvaci, I, 653.
Ghimbău, I, 522.
Ghimeş, I, 152, 543, II, 1316.
Ghioroc, II, 1083, 1084.
Ghiriş, I, 503, 505, 507, 530, 565.
Ghinvenlia, I, 616.
Ghivegea, I, 616.
Ghizdăreşti, I, 616.
Gichişul de Sus, I, 49.
Giertamos, I, 193.
Giesshübler, I, 536.
Gilău (Munţii), I, 166–171, 174, 176, 177, 179, 212, 213, 219, 230, 234, 235, 238, 604, II, 1319, 1321.
Gilău (oraşul), I, 75, 76, 171, 175.
Gironde, III, 1437.
Giula, II, 801, III, 1364.
Giuleşti, I, 51, II, 817.
Giungiu, (com. jud. Satu Mare), II, 799.
Giurca, I, 51.
Giurcuţa, I, 172.
Giurcuţa de Jos, I, 176, II, 1312.
Giurgeşti, I, 49.
Giurgeu, I, 151, 605, II, 788.
Giurgiu, I, 66, 544, III, 1357, 1362, 1378, 1381, 1384, 1386.
Gladna, I, 237.
Gladna Română, I, 242.
Glasgow, II, 907.
Glăvoi (munte), II, 1319.
Gleichenberg, I, 537, 539.
Glod, I, 49, 177.
Glogovăţ, I, 180.
Gmunden, I, 538.
Godeanul, I, 14, II, 1312.
Gödölö, II, 1083.
Goleşti, III, 1368.
Golgota, II, 779, III, 1478, 1480.
Golubaci, II, 1309.
Göpping, I, 538.
Gorăslău, I, 70, 338, II, 1332.
Gorizia, II, 793.
Gorj (jud.), I, 214, 471, 538, III, 1354, 1356, 1363, 1364, 1378, 1381, 1382, 1391.
Gorlice, I, 106.
Gornoviţa, I, 168.
Goslău, (com. jud. Huniedoare), II, 776.
Gostila, I, 49.
Göteborg, II, 909.
Gotha, III, 1368.
Gotia, I, 31.
Gottlob, I, 642, 647.
Le Gournigel, I, 539.
Govăşdia (Găvojdia) (com.), I, 237, 497, 501, 502, 507.
Govăşdia (râu), I, 479.
Govora, I, 538—540, III, 1384, 1474.
Grădiştea, I, 236, 248, 457.
Grădiştea Haţegului, I, 17, pl. XVIII. (I, Vuia).
Grădiştea Muncelului, I, 11–16, 23.
Gran, I, 39, 212.
Graubunden, I, 540.
Graz, I, 536, II, 855, 858, 864, 1241, III, 1359, 1360, 1366, 1379, 1382.
Greabănul, II, 1310.
Grecia, I, 29, 32, 33, 434, 440, 442, 738, II, 905.
Greoux, I, 538.
Grid, III, 1356, 1504.
Griesbach, I, 539.
Grind, I, 341, 342.
Grison (canton), I, 539.
Grisonizi, I, 209, 211.
Griviţa, III, 1354.
Griviţa (cătun în Tutova), III 1357.
Grohot, I, 174.
Groningen, II, 909.
Groşi, I, 56.
Grubaţ, I, 647.
Grunden (regiune), I, 643.
Grüntal, I, 538.
Gubler (izvor), I, 540.
Gura Cornii, II, 1260.
Gura Râului, I, 615.
Gurasada, II, 1181.
Gura Văii, I, 220–222.
Gurba, II, 801.
Gurghiu, I, 27, 68, 203, 262, II, 1317.
Gurgitello, I, 536, 537.
Gutin (muntele), I, 225, 235, 246, II, 1320.
Gutterbrunn, I, 644, 647, 715.
Györ, 433, 434.
Gyulafehérvár (Alba Iulia), II, 1036.

Hăbud, II, 1293.
Hadicfalva (Dorneşti), II, 1278.
Haga, II, 932, III, 1397, 1417, 1445.
Hăghimaşul Mare (munte), I, 227, 228, 246, 270, II, 940.
Hagig, I, 454.
Haidarchioi, I, 616.
Haidudorogh, II, 784, 786–788, III, 1444.
Hajduszobroszló (Ungaria), II, 1170.
Hairamchioi, I, 616.
Hălhiu, I, 72.
Hall, I, 538.
Halle, II. 932, III, 1368, 1392.
Halle an der Saale, II, 1253.
Hălmagiu, I, 166, 169, 173, 180, 181, 248, 549, 550, 559, pl. XX (I, Vuia) II, 997, 1318.
Halmei, I, 547, 554.
Hamburg, I, 281, II, 1244.
Hangu, III, 1371.
Harasteş, I, 549, 559.
Harghita, (munte), I, 159, 166, 204, 225–230, 236, 242, 246, 247, 269, 272, 534.
Hârlău, I, 123.
Hărman, II, 1181.
Harrogat, I, 539.
Hârşova (oraş), I, 618, 620, 621, III, 1381.
Hârşova (plasa), I, 614, 616, 617.
Hartău, III, 1367.
Harzer Sauerbrunnen, I, 537.
Hăşag (com.), III, 1360.
Hasancea, I, 616.
Hasfalău, II, 1028.
Hasiduluc, I, 616.
Hăşmaş, I, 49, II, 815.
Hăşmaşul Mare, II, 1316,
Haţeg (basin), I, 158, 220, 599, 604, 610, II, 1313,
Haţeg (munţii), I, 203, 272, 589.
Haţeg (oraş), I, 228, 441, II, 920, 1052, 1097, 1101, 1105, 1190, 1194, 1286, 1333, III, 1348, 1372, 1383, 1391.
Haţeg (râu), I, 550.
Hauenstein, I, 643.
Havana, I, 633.
Hegyes-Drocea (Zărand, muntele), I, 161, 166, 167, 235.
Heilbrunn, I, 538.
Heidelberg, II, 847, 1271.
Hellerau, II, 1178.
Hellespont, II, 1275.
Helonau, I, 539.
Helvetizii, I, 210, 211, 223.
Henzul, I, 161, 169.
Herăstrău, I, 295, III, 1363, 1365, 1390–1394.
Herborn, II, 847.
Hercinieni (munţii), I, 214, 279, 281.
Herculane (băile), II, 1178, 1310.
Hercule (izvorul), I, 537.
Herman (Hărman) I, 558.
Hermannstadt (Sibiiu), I, 598, 600.
Hermanul Unguresc, I, 248.
Herrenchiem (lacul), pl. XIV (II, Roth),
Hersfeld, I, 540.
Hesdat (muntele, cheia), I, 163, 164.
Hesse-Nassau (prov.), I, 537.
Hersen, I, 536, II, 824, 1227.
Heustrich, I, 539.
Hida I, 745.
Hideg (com. jud. Sălaj), I, 334, II, 1076.
Hidegul (râu), I, 189.
Hidiş, III, 1374.
Hilariopoli, III, 1373.
Himalaia, I, 275.
Hispania, I, 28.
Histria, I, 14, 15.
Hliboca, II, 821.
Hodieşul de Sus, I, 549.
Hodod, I, 653–655.
Hodos Bodrog (mânăstire), II, 762, 768, 773.
Hofgastein, I, 536.
Höhenstadt, I, 538.

Holbav, I, 248, 454.
Holţman (com.), I, 261.
Homburg, I, 536, 537, 539.
Homorod, I, 236, 248, 349, 402, 403, 406, 536, 539, 598, II, 1067, 1068, 1070.
Homorodul de Jos, I, 653, 656.
Homorodul Mare (râu), I, 27.
Hordou, I, 62.
Hortibaciu (valea), II, 1327.
Hotin, I, 57, 68, II, 1270.
Hudson, I, 629.
Huedin, I, 161, 162, 165, 166, 170—172, 175, 176, 179, 228, 441, 748, II, 920, 1103.
Huniedoara, I, 41, 43, 46, 52, 234, 236, 237, 243, 447, 453, 477, 479, 497–499, 501, 502, 505, 507, pl. I (Vuia I), II, 920, 1105, 1116, 1178, 1181, 1186, 1195, 1272, 1273, 1280, 1297, 1331.
Huniedoara (jud.), I, 76, 287, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 318, 321, 373, 374, 377, 396, 407, 408, 410, 417, 421, 444, 445, 450, 452, 464, 470, 471, 473, 476, 478, 479, 481, 527, 535, 537–539, 566, 570, 609, pl. V, XII, XIII, XIX, XXX (I, Vuia), 664, 668. 670–672, 674, 675, 695, 704, 714, 715, 723, 741, 743, 746–748, tabl, 8–10 (I, Dr. Manuilă), II, 771. 776, 1025, 1027, 1033, 1067, 1091, 1092, 1120, 1124, III, 1387, 1506,
Huniedoara (munţii), I, 11, 12, II, 1181.
Hunyadi János (băi), I, 540.
Hurez (Horez, com.), I, 653, 656, II, 776, III, 1356, 1379, 1381.
Hurez (Horez, mânăstirea), II, 1352.
Huşi, III, 1352, 1355.
Husmezău, III, 1303.
Hust (cetate), I, 41, 68, 589.
Huta de Voevozi (com.), I, 666.
Hygea (izvorul), I, 541.

Iabalcea, II, 1311.
Iablaniţa, I, 237.
Iacobeni, I, 247, 538.
Ialomiţa, I, 5, 41, III, 1355, 1381, 1394.
Iam, I, 547.
Ianca, II, 1081.
Iara, I, 243.
Iara de Jos, I, 745.
Iardaniţa, I, 237.
Iaşi, I, 6, 83, 103, 104, 109, 113, 115, 120, 122. 123, 136, 137, 273, 282, 552, II, 803, 807, 820, 853, 855, 858, 874, 875, 878, 880, 881, 884, 885, 896, 900, 905, 908, 918, 922, 930, 933, 942, pl. II (II, Gibu), 988, 1013, 1139, 1149, 1233, 1237, 1239, 1266, 1282, 1332, III, 1350, 1353, 1354, 1359, 1361–1376, 1378 1383, 1392–1395, 1397, 1406, 1450, 1452, 1461, 1474.
Iaşi (jud.), 540, III, 1374, 1379.
Ibaşfalău, I, 715, II, 1005, 1231.
Ida Mare, II, 1234.
Idişel, I, 248.
Ierusalim, II, 764, 765, 779, 791, 807.
Ieseriş, II, 1068, 1069.
Iezerul (munţii), II, 1315.
Ighiu, I, 168, 174, II, 786, 967, 1078, 1079.
Igriţa (peştera), I, 278, II, 1319.
Iladia, II, 1233.
Ilba, I, 476, 477.
Ileanda, I, 49.
Ileni, I, 615, III, 1504, 1510. 1511.
Ilfov (jud.), II, 804, III, 1352, 1378, 1379.
Ilia, I, 169, 242, II, 1068.
Ilia Mureşului, III, 1379.
Ilidze, I, 539.
Ilişua, I, 18, 19, 26, 27, 49.
Ilkeston, I, 538.
Ilova, (jud. Caraş Severin), I, 237.
Ilva, I, 98.
Ilva Mare, III, 1353.
Ilva Mică, I, 548, 558.
Illyricum, II, 1143.
Illyria, I, 24.
Imperi (izvor), I, 534.
Ineu (com. jud. Arad), I, 68, 76, 714, 748, II, 1321.
Ineu (munte,) II, 1320, pl. III, (II, Puşcariu).
India, I, 416, 587, 592, III, 1483.
Indiile Olandeze, II, 1250.
Inidoara, I, 4.
Inn (râu), II, 1313.
Innsbruck, I, H, II, 1313.
Inntal, I, 415.
Inselbad, I, 540.
Intoasa, I, 12.
Intorsura Buzăului, I, 615, III, 1358.
Ioachimow, I, 540.
Iorga (izvor), I, 537.
Ip (com.), II, 1076.
Ipu, I, 666.
Iratorul Mare, I, 517.
Irkutsk, I, 127–130.
Irlanda, III, 1400, 1432.
Ischia, I, 536.
Ischl, I, 538.
Island, II, 1275.
Ismail, II, 774, 856.
Istria, I, 145, II, 1144, III, 1348, 1373.
Italia, I, 16, 24, 28, 97, 104, 106, 107, 119, 131–136, 269, 388, 410, 442, 536–540, 641, 738, II, 792, 796, 905, 907, 917, 932, 1144, 1149, 1188, 1204, III, 1349, 1375, 1376, 1380, 1398, 1407, 1414, 1416, 1417, 1427, 1437–1439, 1445, 1446, 1453, 1455–1458, 1460, 1475, 1478, 1479, 1484.
Iteu, II, 800, 801.
Ithaca, II, 932.
Ivanda, I, 540.
Ivrea, I, 210.
Iwonicz, I, 539.
Iza (râu), I, 549, II, 1321.
Izbuc (izvor), II, 773.
Izvin, I, 353–358, II, 773.
Izvorul Băilor, II, 1320.
Izvorul Mare, (Mamut Cuius), I, 616, 620.
Izvorul Rămeţului, I, 246.
Izvorul Roşu, II, 1320.
Izvorul Salvator, I, 536, 537.

Jabeniţa, I, 537.
Jablaniţa (com.), I, 463, 478, 558,
Jac, I, 18.
Jadul, I, 169.
Jara, I, 164.
Jebel, II, 1066.
Jeciu, II, 1195.
Jena, I, 277, III, 1360, 1050, 1370.
Jerunţeni, I, 522.
Jeud, I, 51, II, 813.
Jevental, I, 662 (v. Eibenthal).
Jiblea, I, 559.
Jibou, I, 101, 235, 338, 389, 522, 560, II, 798, 1161, 1164,
Jibou (plasa), I, 456, 457.
Jieţul, I, 220.
Jigodin, II, 1072, 1316.
Jimbolia (Hatzfeld), I, 513, 530, 546, 547, 552, 553, 582, 644, 715, 749, II, 1254, 1296, 1301.
Jimbor, II, 1163.
Jina, I, 615, 620.
Jiul, I, 25, 150, 151, 157, 169, 220, 221, 281, 447, 450, 451, 453, 548, 589, 601, 609, 621, 726, II, 1312, 1313, III, 1378.
Johannisbad, I, 536.
Jojib, I, 649, 653.
Joşenii Bârgăului, III, 1394.
Jupa, I, 27.
Jugoslavia, I, 139, 313, 441, 462, 536, 538, 539, 557, 626, 738, II, 765, 842, 932, 949–954, III, 1415, 1440.
Jupa (Tibiscum), I, 51.
Jura (munţii), I, 208.

Kaiserlautern, I, 643.
Kalka, I, 38.
Karbin, I, 130.
Karlsbad, I, 537.
Karlsbrunnen, I, 537.
Karlshallerbrunnen, I, 538.
Karst, II, 1248.
Kaschau, I, 548.

Kassel, II, 1253.
Kecskemét, II, 915.
Kerson, III, 1449.
Kiew, 111, 115, 120—125, 135, II 846. pl. I (II, Ghibu), 1353, 1376, 1453.
Kisbér, I, 401, 420.
Kissingen, I, 536–538.
Klausenburg, (Cluj) I, 600.
Köbánya, I, 434.
Kohlbach (cascadă), II, 1314.
Kolberg, I, 538.
Köln, I, 642.
Kolomea, I, 434.
Kolozsvár, (Cluj) I, 706.
Königsberg, II, 1245.
Korbovo, II, 1144.
Kormătura, II, 1144.
Kornet, II, 1141.
Kornişor, II, 1144.
Körös-Mező, I, 548.
Kosice, I, 433, III, 1342.
Köszeg (Fortăreață), I, 56.
Kovno, I, 106.
Középes, I, 665.
Krapnia-Töplitz, I, 536.
Krečul, II, 1144.
Kremnitz, I, 470.
Kreuznach, I, 538–540.
Kronul, II, 1144.
Krondorf, I, 536.
Kručiča, (Cruciţa), II, 1144.
Kubin, III, 1345.
Kudova, I, 539.
Kuitun, I, 130.
Kurbrunnen, I, 537.
Kurgan, I, 128.

Laco Ameno, I, 40.
Lacul Sărat, I, 538.
Lacul Ursului, I, 203.
Lainici, (defileu), II, 1313.
Laita (Munte), II, 1314.
Lakustovo, II, 1144.
Lala (lac glacial), II, 1320, pl. III. (II, V. Puşcariu).
Lalasint, I, 181.
La Lenk, I, 539.
Lamalou, I, 536, 537, 539.
La Miezuini (cascadă), II, 1314.
Landeck, I, 535, 538, 540, II, 1313.
Landrindod, I, 539.
Langenbrücken, I, 538.
La Poduri (munte), I, 588.
Lăpuş (com.), II, 821, 1213.
Lăpuş (munţii), I, 235, 238, 269, 649, II, 1320.
Lăpuş (valea), I, 54, 549, 606.
Lăpuşnic, I, 248, 267.
Lapuşniţel (com.), I, 463.
Lăpuşul românesc, III, 1356.
Lăpuşul unguresc, I, 441, 560.
Larga (com.), III, 1359.
Latemar, II, 1316.
Lausanne, I, 206, II, 778, 909.
Lausick, I, 539.
Lavey, I, 538, 539.
Leamington, I, 538, 540.
Leata, I, 218.
Ledesma, I, 218.
Leeds, II, 907.
Leghia, I, 538.
Leheceni, pl. XX, XXX (I, Vuia).
Leitha (munţii), II, 211, III, 1426.
Lelese, pl. XII (I, Vuia).
Leleşti, I, 49.
Lemberg, I, 106, 119, 434, II, 932, 1039, 1050.
Lenauheim (com.), I, 575, 647.
Leoben, III, 1383.
Leopol, II, 907.
Leordina, I, 51.
Lepape (izvor), I, 540.
Letonia, III, 1388.
Leucques, I, 540.
Leukerbad, I, 536, 540.
Levantin, I, 247.
Levico, I, 539.
Liebenstein, I, 539.
Liebling, I, 715.
Liège, II, 858, 864, 908, 931.
Ligurică (marea), I, 207.
Linghina, I, 237.
Linz, I, 75.
Lipiţa, I, 395, 402, 616.
Lipova, I, 53, 54, 68, 69, 76, 161, 168, 171, 181, 185, 192, 441, 527, 539, 540, 609, 715, 748, II, 1084, 1097, 1101, 1116, 1331.
Lippik, I, 538.
Lippsringe, I, 540.
Lipsca (Leipzig), I, 208, 590, 593, 595, II, 1135, 1138, 1250, 1263, III, 1363, 1367, 1375, 1391.
Lisa, I, 615, III, 1365.
Liubkova, I, 186, 187, 189–191.
Liubliana, II, 909, 910, 1319.
Liubotin, I, 48.
Livada, II, 821.
Livezeni, I, 453, 553.
Locarno, II, 932.
Lodz (cetatea), III, 1377.
Loloberg, I, 538.
Lomb (com.), II, 1093.
Lombardia (prov.), I, 539, II, 1437, 1438.
Lompalanca, III, 1381.
Lona Sas, I, 180.
Londra (London), I, 105, 147, 207, II, 932, 1077, III, 1379, 1406, 1408, 1409, 1411–1413, 1415, 1416, 1440, 1443, 1445, 1447, 1451, 1453, 1454, 1456, 1457, 1462, 1463, 1481.
Lonea (minele), I, 224, 451, 453.
Lorena, I, 193, 641, 642, III, 1432, 1437, 1464.
Louèche-les-Bains, I, 540.
Louvain, II, 796.
Lovrin, I, 513, 639, 647.
Lozna, I, 237, 238.
Lucius (izvor), I, 537.
Luchon, I, 540.
Ludisor, II, 776.
Ludoşul Mare, III, 1365.
Ludoşul de Mureş, I, 342, II, 920, 1085.
Lueta (com.), I, 479, 503.
Lugoj, I, 185–187, 189, 192, 195, 356, 413, 441, 513, 514, 516–518, 530, 556, 568, 569, 615, 647, 663, 717, tabl. II (II, Ghiulea), II, 770, 773, 786, 789, 790, 797, 807–810, 814, 815, 846, 858, 920, 979, 982, 983, 1005, 1047, 1051, 1052, 1062, 1068, 1069, 1074, 1097, 1105, 1116, 1169, 1178, 1233, 1254, 1265, 1283, 1285, 1288, 1291–1298, 1300–1303, 1311, III, 1354, 1362, 1366, 1374, 1385, 1387, 1460, 1469, 1518, 1520.
Luhatschowitz, I, 537.
Lullusquelle, I, 540.
Lunca de Arieş, III, 1362.
Luncani, I, 237, 604, 606.
Luncii (peştera), I, 248.
Luncoi (râu), I, 549.
Lupac, I, 230, 248, 461, 498.
Lupeni, I, 223, 452, 526, II, 920, 1321, III, 1451–1453.
Lupoaia, I, 456.
Lupşa, I, 246, 604, 618, II, 765, 1187, 1190, 1191.
Luxemburg, II, 824, 1133.
Luxeuil, I, 535.
Luxeuil-les-Bains, I, 539.
Lwow, I, 252, II, 909, 910.
Lyon, II, 907, 908, 931, 932.

Macău, I, 325.
Macedonia, I, 24, 111, 145, 611, II, 949–954, III, 1360.
Maceste, II, 908.
Măceşul (Meseşul, munte), I, 235.
Măcin, III, 1356, 1381.
Măcrău, III, 1364.
Mădăraş, I, 653.
Madison, I, 624.
Madrid, II, 932.
Maeriște, I, 334.
Măgheruş, III, 1378.
Magos, II, 1193.
Magu, I, 615.
Măgura (com.), III, 1144, 1384.
Măgura (munte), I, 238, 245, 589.
Măgura Boiţei (munte), I, 166.
Măgura Codlii (munte), II, 1315.
Măgura Şimleului (Munte), I, 166.
Mahmudia, I, 615.
Mahmudia-Capul Midia (canal), III, 1382.
Mährisch-Ostrau, I, 434.

Maidan (com.), I, 476.
Maier (com.), III, 1355.
Mainz, I, 642.
Maior Roșia, I, 27.
Mălin, III, 1391.
Mălineș, II, 796.
Malmédy, I, 539.
Malmkrog, II, 1243.
Malnaș, I, 527, 534, 541, II, 1315.
Mamut Cuius, I, 616, 620.
Mănăileasa (munții), I, 471.
Mănărade, III, 1374.
Mânăstirea Dealului, I, 71.
Mănăștur, I, 49, 445, II, 1181, III, 1403.
Mănăștureni, II, 1218.
Manchester, II, 908.
Manciuria, I, 30.
Mândra (munte), II, 1313.
Mândruloc (com.), II, 1084.
Mangalia, I, 620.
Mangalia (plasa), I, 616, 617, 620.
Mannheim, II, 1083.
Mantua, II, 847.
Maramureș (regiunea), I, 3, 4, 5, 21, 29, 37, 39, 40, 41, 51, 52, 54, 68, 74, 75, 101, 127, 150. 151, 202, 224, 226, 227, 236, 254, 270–272, 279, 291, 304, 315, 317, 318, 404, 468, 534, 535, 538, 539, 589, 593, 601, 606, 609, 611, pl. V (I, Vuia), 649, 651–653, 655, 657, 659, 667, II, 1146, 1154, 1169, 1234, 1269, 1270, 1274, 1275, 1277, 1281, 1320, 1321, 1327, 1332, 1347, 1348, 1472, 1474–1476.
Maramureș (jud.), I, 76, 241, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 315, 369, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 412, 415, 416, 417, 421, 427, 444, 445, 448, 476, 482, 484, 537, 558, 569, 570, 611, pl. X (I, Vuia), 653, 659, 668–672, tabl. 8—20 (I, Dr. Manuilă), 746–748, 675, 676, 723, 741, 743, II, 765, 811–815, 817, 821, 842, 989, 990, 1033, 1042, 1044, 1052. 1087, 1095, 1096, 1120, 1123, 1124,
Maramureș (munții), I, 32, 33, 266,
Maramureșul Cehoslovac, II, 812.
Mărășești, I, 127, 129, 130, 525, 526, II, 799, III, 1378, 1381, 1439, 1447, 1451–1453, 1475, 1477,
Mărăști, III, 1439, 1447, 1450, 1453, 1477.
Marathon, III, 1483.
Marburg, II, 932, 1138.
Marca (cheile), I, 181.
Marcea, I, 163.
March, I, 22.
Marea Britanie, II, 907, III, 1408, 1410, 1411.
Marea Neagră, I, 16, 38, 42, 48, 49, 125, 145, 151, 152, 155, 158, 201, 265, 543, 548, 549, 587, 588, 591, II, 796, 824, 1275, 1310, III, 1382, 1444, 1472.
Marei (valea), I, 549.
Marghita, II, 800.
Margina (com.), I, 192, 526.
Mărgineni, I, 615, III, 1385, 1510, 1511.
Mărginime (regiune), II, 1037.
Maria Radna (com.), II, 1084.
Marienbad, I, 537, 539–541.
Marienborn, I, 539.
Maris (Mureș), I, 31, 230.
Mărișel (com.), I, 168, 170, 173, 176, 604, 606, II, 1318.
Marlioz, I, 538.
Marmatia, III, 1368.
Marmolejo, I, 536.
Marna, III, 1449.
Marsala, III, 1438.
Marsilia, I, 208.
Martigni, I, 539.
Martheim, I, 643.
Mărul, pl. XI (I, Vuia).
Masa (munte), I, 588.
Mașca, I, 247, 482 II, 1083,
Masivul Central, I, 164, 167, 178.
Matild (izvorul), I, 534, 536.
Mattigbad, I, 539.
Meca, II, 1154.
Medgidia, I, 618, 620.
Medgidia (plasă), I, 616, 617.
Mediaș, I, 56, 100, 413, 422, 441, 450, 506–508, 514, 516, 518, 519, 521, 528, 529, 535, 538, 575, 577–579, 581–583, 715, 717, 745, 748, II, 825, 835, 920, 935, 1113, 1115, 1132, 1133, 1135, 1138, 1146, 1209, 1248, 1264, 1296, 1301, 1302, 1321, III, 1359, 1381.
Mediașul Aurit, I, 418.
Mediterana (marea), II, 1275.
Megheluș (munții), II, 1315.
Mehadia, I, 28, 45, 186, 189, 220, 227, 230, 237, 238, 248, 274, 276, 462, II, 1310, III, 1386.
Mehadița de Sus, I, 186.
Mehedinți (jud.), III, 1373.
Mehedinți (platoul), I, 264, 267.
Meledic, I, 538, 539.
Memberg, I, 540.
Mera, I, 248.
Mercantour, I, 208.
Mercyșoara (Merțișoara, Mercydorf), I, 642.
Merești (peștera), II, 1317.
Mergentheim, I, 540.
Merișani, III, 1473.
Merișor (trecătoare), I, 248, 610.
Merk, I, 653, 654.
Mesereac, pl. IV, XVIII (I, Vuia).
Meseș (Zălau, munții), I, 18, 161, 166, 167, 212, 230. 589.
Mesopotamia, I, 140.
Messembria, I, 14, 15.
Messina, I, 15.
Mesteacăn, I, 248.
Mestecăniș, I, 82.
Meștedu Mare (com.), I, 593.
Meteș, II, 786.
Meusa, II, 796.
Meziad (peștera), I, 280, III, 1319.
Mezöhegyes, I, 389, 393–395, 399–402, 408, 425, II, 1070, 1074.
Mezötur, II, 801.
Mexic, I, 737.
Mica, I, 49.
Micăsasa, I, 27.
Micești, II, 786.
Micfalău, II, 770.
Michigan, II, 907.
Micofălău (Herezvár), I, 12.
Micșa, I, 539.
Middle West, I, 634.
Miercurea Ciuc, I, 212, 316, 748, tabl. II (I Ghiulea), II, 1071, 1113, 1115, 1117, 1123, 1286, 1292, 1295, 1316, 1321, 1331,
Miercurea Sibiului, I, 559 II, 1103, 1242, 1314, III, 1376, 1391, 1409.
Miers, I, 540.
Mihăești, I, 49.
Mihăileni, II, 998, 999, III, 1381.
Milano, III, 1370, 1427.
Mineu, II, 1181.
Miniș (com.), II, 1082–1084.
Miniș (râu), I, 187, 190, 191, II, 1311.
Minișul de Sus (râu), 188.
Minneapolis, I, 633.
Mirăslău, I, 69, 71.
Miron (izvorul), I, 540.
Miroși, III, 1391.
Mittelberg, I, 650.
Mitterbad, I, 539.
Moara Dracului, II, 1315.
Mocirla (Hegyes, muntele), I, 166.
Mociu, I, 748.
Mocod, III, 1358, 1392.
Mocrea, I, 664.
Modena, II, 908.
Moesia, I, 24, 31–34, 593, III, 1475, 1476, 1485.
Moftinul Mare (com.), I, 650,652, 653.
Moftinul Mic, II, 786, 821.
Mogoș, II, 786.
Mogoșoaia, III, 1390.
Mohaci, I, 5, 52, 53, 56, 155, 388.
Moigrad, I, 18, 27.
Moinești, III, 1451.
Moinești-Zan, I, 270.
Moisei, II, 1321.
Moiseiu (mânăstirea), II, 812, 813.
Moldova (oraș), I, 242, 243.
Moldova, I, 3–5, 7, 9, 33, 39, 40, 41, 43, 46–50, 53–61, 63, 67–70, 73–78, 83, 109, 122, 123, 125, 126, 138,

150, 151, 153, 185, 191, 194, 238, 265, 266, 315, 316, 320, 321, 326, 388, 393, 412, 419, 433, 557, 558, 576, 588, 589, 590, 601, 621, II, 761, 786, 788, 820, 934, pl. II, (II, Ghibu), 988, 993, 994, 1123, 1139, 1145, 1146, 1151, 1178, 1182, 1269, 1270, 1281, 1309, 1316, 1321, III, 1347, 1350, 1352, 1353, 1366, 1368, 1370–1375, 1378, 1384, 1389, 1395, 1439, 1444, 1447, 1449–1452, 1459, 1460, 1472–1474, 1476, 1477, 1513,
Moldova-Nouă (com. jud. Caraş-Severin), I, 220, 235, 241–244, 247.
Moldova Veche, (com. jud. Caraş-Severin), I, 273.
Moldoveneşti, I, 530.
Molitg, I, 538.
Moneasa, I, 227, 245, 478, 481, 535.
Moneasa în Codru, I, 167, 175, 179.
Mongolia, I, 410.
Monor, III, 1392.
Monsummano, I, 536, 540.
Montana (oraş în America), I, 634.
Mont Blank, 208, II, 1190.
Mont Cornadore, I, 537.
Mont Dore (izvor), I, 535, 536, 539.
Mont Rose, I, 209, 223.
Monte Catini, I, 537, 538.
Montel, II, 923.
Montmaior, I, 539.
Montmirail, I, 540.
Montofon, I, 415.
Montpellier, II, 941, III, 1397, 1428, 1435, 1436.
Montrond, I, 536, 539.
Moravia, I, 265, 441, 537, 564, III, 1348.
Moraviţa (valea), I, 229, 244, 553.
Mordari, I, 536.
Moritzfeld, I, 715.
Morlaca, I, 161, III, 1380.
Mornio, I, 134.
Moru (munţii), II, 1191.
Morunglav (pădurea), III, 1391.
Morvan, 163.
Moscova, I, 80, 106, 108, 120, 125, 130, II, 897, 1145, III, 1371, 1376.
Mosela, I, 643.
Moşna, II, 1181,
Moşuni, II, 788.
La Mouillière, I, 538.
La Mouillère-Besançon, I, 538.
Moutiers, I, 540.
Mugurici, I, 666.
Muhi (câmpia), I, 538.
Mulciova, I, 621.
Mülingen, I, 540.
Muncaci, I, 68, 158, III, 1474.
Muncelul (muntele), I, 14, 49.
München, I, 435, II, 1137, 1234, 1244, 1247–1250, 1252–1255, III, 1359, 1362, 1364, 1374, 1376, 1377, 1382, 1384.
Muntele Mare, I, 162, 176, 177, 235, 278, II, 1190, 1318.
Muntele Sfânt, II, 1234.
Muntenia, I, 3, 7, 35, 42, 46–48, 55, 56, 62–66, 69, 72–76, 78, 83, 214, 265, 266, 281, 315, 316, 320, 326, 433, 557, 590, 591, 611, II, 820, 850, 994, 1037, 1146, 1151, 1152, 1182, 1185, 1269, 1270, 1278, 1310, 1314, III, 1347, 1352, 1353, 1364, 1373, 1375, 1439, 1450, 1472, 1473, 1476.
Munţii Metalici, I, 166, 167, 169, 174, 176–179, 235, 236, 238, 316.
Muntişorul, I, 168.
Murani, III, 1352.
Murceus, I, 13.
Murenii Mici, I, 522.
Mureş (jud.), I, 569, 570, 606, 608, 670–672, 674, 676, 704, 723, tabl. 8–20 (I, Dr. Mănuilă), II, 765, 1027, 1033, 1124, 1166, 1212.
Mureş (râul), I, 14, 16, 18, 22, 27, 35, 69, 95, 113, 150, 152, 154, 155, 157–161, 163, 168, 169, 172, 173, 180, 181, 184–187, 189, 192, 234 240, 245, 269, 274, 275, 279, 280, 281, 316, 317, 331, 385, 464, 484, 535, 546, 548, 553, 589, 593, 597, 598, 599, 603, 604, 606, 608, 611, pl. XVIII (I, Vuia), 639, 641, 646, II, 797, 846, 934, 1068, 1090, 1092, 1146, 1165, 1167, 1190, 1213, 1314, 1316–1319, III, 1355, 1470.
Mureş (valea), I, 36, 154, 159, 161, 162, 165, 170, 177, 230, 236, 274, 535, pl. IV (I, Vuia), II, 1167, 1316, 1317.
Mureş-Braniştea (râu), I, 554.
Mureş Turda (jud.), I, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 417, 421, 444, 445, 449, 522, 535, 537, 538, 695, 704, 741, 743, 746–748, II, 1120.
Mureşeni, I, 519.
Mureşenii Vărgăului, I, 483.
Murfatlar, I, 616.
Murman, I, 125.
Musariu, I, 238.
Muscel (jud.), I, 221, 538, 611, III, 1352.
Muskau, I, 539.
Muslubei, I, 616.
Muşna, I, 402.
Mustafaci, I, 616.
Musului, I, 621.
Musurat, I, 616.

Nadaş (com.), II, 799.
Nadaş (valea), I, 161.
Nadiş, II, 1213.
Nadlac, I, 353, 618, 633, 714, II, 1074, 1233.
Nadrag, I, 237, 507, 663.
Năeni, I, 591.
Nămoloasa, III, 1391.
Nancy, II, 908, 941, III, 1386, 1391.
Nandon, I, 237.
Nangheşel, I, 621.
Nanturich, I, 538.
Napoca (Cluj), I, 17, 27, 30, 51, 171, 261, 593.
Napoli (prov.), I, 536, 537.
Narghiaşul (cheile), II, 1317.
Năsăud, I, 53, 63, 83, 85, 86, 342, 379, 408–410, 414, 421, 522, 608, 745, II, 855, 856, 920, 990, 995–997 1007, 1038, 1039, 1044, 1047, 1051, 1103, 1110, 1113, 1118, 1178, 1183, 1234, 1239, 1287, 1297, III, 1354, 1358–1365, 1367, 1368, 1370, 1373, 1381, 1383, 1391–1395.
Năsăud (jud.), I, 396, 407, 408–410, 414, 417, 421, 444, 476, 483, 536, 537, 570, 675, 699, 723, 747, 748, II, 1027, 1124, pl. V, (Puşcariu), III, 1353–1355, 1358, 1360, 1361, 1364, 1365, 1367, 1368, 1381, 1383, 1384, 1391–1394.
Naşfalău, II, 1076.
Nashville, II, 907.
Nastasachi, I, 536, 538.
Nauhaim, I, 536–538.
Neagra, I, 618, III, 1359.
Neamţ (codrii), I, 48.
Neamţ (jud.), I, 536–538, III, 1352, 1383.
Neamţ (mânăstirea) 33 sau 32, III, 1352–1354, 1474.
Necopoi, II, 800.
Neederselters, I, 536.
Negoiul, I, 261, 268, 316.
Negoiul Mare, II, 1314.
Negoiul Mic, II, 1314.
Negreşti, I, 616.
Negrileşti, I, 49.
Negrişori, II, 1144.
Negru Vodă (mânăstirea), III, 1353.
Nehoiaş, I, 546, 550, 531, 554, 555, 558.
Nemeşeşti, I, 238.
Nenndorf, I, 538.
Nepos, III, 1393.
Nera, I, 184, 186–188, 190, 191, 549, 558, II, 1311, 1312, 1517.
Nera de Sus, 185.
Nerău, II, 1074.
Néris, I, 535, 540.
Neteda (munte), I, 588.
Netotu, (com. jnd. Făgăraş), I, 615.
Neuchâtel, I, 154, II, 909.
Neuenahr, I, 536.
Neuhaus, I, 536.

New-England, I, 623.
New-York, I, 111, 136, 625, 628 634, 636, II, 907, 931.
Niarad, I, 27.
Nicea, II, 770.
Nicopole, I, 42.
Nicula (com. jud. Solnoc Dobâca), I, 1382.
Nicula (mânăstirea), II, 812, 813.
Niergan, II, 1311.
Nikolsburg, I, 74.
Nipru, I, 145.
Nisa, I, 208.
Nișcov (valea), III, 1391.
Nistru, I, 16, 22, 116, 129, 145, 149, 153, 201, 587, 588, 593, 594, II, 1270, 1325, III, 1445, 1449, 1472, 1476.
Nocrih, II, 1199.
Nojorid, II, 799.
Nordului (marea), II, 1459.
Noricum, I, 31.
Normandia, I, 393.
Norvegia, III, 1444.
Noua, II, 1253.
Novaci, II, 1313.
Nurnau, I, 539.
Nürnberg, II, 1243, 1317.
Nyiregyháza, II, 843.

Oabăn, II, 993.
Oașul (munții), I, 225, 235, 246, 649, II, 1052, 1320.
Obat, I, 408.
Obertin, I, 55.
Obreja (mânăstire), II, 807.
Ochii Beului (cascadă), II, 1312.
Oclișul, I, 230.
Ocna, I, 243.
Ocna Dejului, I, 484, 485, 650, III, 1362.
Ocna de fier, I, 229, 230, 241–245, 498.
Ocna Mureșului, I, 537, 713, 715.
Ocna Sibiului, I, 158, 228, 248, 484, 537, 538, 559. II, 1146, III, 1386, 1474.
Ocna Sugatag, I, 248, 484, 485, 537.
Ocnele Mari, I, 538, III, 1356.
Oder, I, 22.
Odesa, I, 115, 116, II, 859, III, 1376, 1446, 1450, 1452.
Odobești, III, 1379, 1380, 1383.
Odorhei, I, 24, 27, 248, 527, 535, 538, 539, 548, 560, 746, 748, II, 1071, 1102, 1103, 1113–1116, 1287, 1293, 1295, 1298, 1301.
Odorhei (jud.), I, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 373, 374, 377, 390, 407, 408, 410, 417, 421, 441, 444, 445, 479, 481, 484, 503, 537, 569, 570, 668, 670–672, 675, 695, 704, 715, 723, 741, 743, 746–748, tabl. 8–20 (I, Dr. Mănuilă), II, 1033, 1120, 1124, 1162, 1220.
Oetztal, I, 209.
Offenbaia, II, 1190.
Ofenheim, I, 552.
Oglinzi, I, 538.
Ogradena, I, 220, 236, 237, 478, 481.
Ogradena Nouă, I, 662, 663.
Ohio, I, 634.
Oituz, I, 18, 47, 54, 548, 560, 591, 594, 596, II, 762, 764, 799, 1315, III, 1447, 1450, 1451, 1477.
Okécske, II, 1167.
Oklahoma (U. S. A.). I, 228.
Olanda, I, 169, 180, 408, 442, 738, II, 835, 836, 905, III, 1386.
Olănești, I, 536, 538–540.
Oldenburg, II, 1137.
Olha, I, 539.
Olimp, II, 1170.
Olosig, I, 653.
Olpret, I, 43.
Olt (jud.), III, 1349, 1354, 1362, 1378, 1380, 1383, 1384, 1388–1390.
Olt (râu), I, 5, 16, 18, 22, 24, 27, 37–39, 122, 150, 157–160, 163, 169, 218–220, 223, 227, 228, 264, 275, 279, 281, 345, 385, 546, 548, 553, 558, 589 590, 594, 597, 599, 600, 605, 606, 610, II, 1072, 1143, 1145, 1146, 1213, 1231, 1313 1316, III, 1352, 1382, 1507, 1313–1515.
Olt (valea), I, 25, 36, 160, 219, 236, 268, 322, 344, 400, 544, 548, 560, II, 1315, 1513.
Oltenia, I, 21, 39, 138, 153, 183, 184, 214, 228, 265, 266, 271, 276, 278, 315, 326, 543, 589, 591, 593, 601, 610, 611, II, 1141, 1310, 1313, III, 1352, 1362, 1364, 1381, 1385, 1475.
Oltul de Jos (plasa), III, 1379.
Omsk, I, 127–129.
Omurcea, I, 616, 621.
Onceasa, I, 248.
Onești, I, 560.
Oprea-Cârțișoara, I, 620.
Oprișău, I, 449.
Oradea Mare, I, 56, 60, 68, 75, 80, 101, 112, 113, 138, 161, 162, 163, 166, 167, 171–175, 180, 258, 264, 294, 424, 441, 463, 489, 505, 507, 547, 513, 518, 519, 522, 527, 546, 510, 549, 551, 552, 556, 557, 559, 562, 568, 569, 601, 653, 655, 656, 657, 673, 689, 706, 715, 716, 717, 723, 736, tabl. II (I, Ghiulea), 741, 743, 745, 746, 748, 749, II, 759, 762, 765, 766, 767, 769, 773, 775, 777, 778, 781, 786, 787, 789, 797, 799, 800, 802-804, 807, 809-811, 814, 815, 819, 820, 838, 840, 842, 854, 858, 877, 915, 920, 935, 975, 979, 982-948, 988, 989, 1000, 1005, 1010, 1015, 1039, 1047, 1051, 1052, 1076, 1080, 1097, 1102, 1104, 1105, 1113–1118, 1156, 1157, 1162, 1164, 1167, 1170–1172, 1176–1178, 1183, 1184, 1239, pl. XXXI, XXXII, (II, Bucuța), 1262, 1266, 1285-1288, 1291–1295, 1298–1303, 1305, 1318, 1326, III, 1354, 1364, 1365, 1367, 1370, 1371, 1459.
Orăștie, I, 11, 12, 27, 37, 49, 138, 160, 171, 280, 519, 535, 562, 599, 620, 715, II, 838, 839, 846, 920, 1005, 1067, 1092, 1103, 1113–1116, 1146, 1183, 1285–1287, 1292–1295, 1313, 1319, 1321, III, 1467, 1474, 1506.
Orăștie (munții), I, 236.
Orava, I, 666.
Oravița, I, 185, 190, 191, 192, 219, 235, 238, 240–244, 247, 395, 546, 547, 553, 556, 643, 647, 662, 715, II, 1005, 1097, 1116, 1292, 1294, 1296, 1297, 1299, 1311, 1312, III, 1371, 1520.
Orezza, I, 539.
Orlando, I, 131.
Orlat, I, 83, 101, 516, 522, 578, 615, 746, 749, II, 1039, 1044, 1149, 1314, III, 1356.
Orlea, I, 4.
Orman, I, 49, III, 1362.
Orminda (râu), I, 549.
Orșova, I, 185, 194, 221, 234, 237, 238, 243, 248, 527, 544, 546–548, 553, 662, 663, 715, II, 999, 1097, 1101, 1270, 1286, 1293, 1310, III, 1520.
Oslo, II, 932.
Osmancea, I, 616.
Osmanfacâ, I, 614, 616.
Oșorhei, III, 1374.
Ostende, II, 796, III, 1422.
Ostern, I, 642.
Ostia, (portul), III, 1484.
Ostrov, I, 40, 616.
Otomani, II, 1165.
Oxford, III, 1342, 1397, 1410–1412, 1414.

Pacioveliște, II, 1233.
Păcureți, III, 1384.
Padiș, II, 1318.
Padova, I, 132, II, 858, 864, 440, III, 1374.
Pădurea Boemiei, I, 164.
Pădurea Craiului (munte), I, 214, 218, 230, 235.
Pădurea Neagră, I, 208, 529, 652, II, 1316.
Pădureni (munte), I, 604.
Pădureni (regiunea), 605, 609, 610, pl. I, XVII, XIX, XXX (I, Vuia).
Pădureni (Bătrâna, com.), II, 1274, 1275, 1277.

Păguior (munte), I, 596.
Palanca, I, 544, 546, 547, 559.
Palatinatul I, 642, 643, II, 823.
Palestina, I, 140, 737, II, 1137.
Palaz Anadolchioi, I, 620.
Palazul Mare, I, 616.
Paloş, III, 1382.
Palota, I, 653, 654.
Păltiniş, I, 227, II, 770, 1313, 1321.
Panc, II, 1275, 1277.
Panciova, I, 643, 620, III, 1474.
Panciu, III, 1377, 1379, 1380, 1451.
Pâncota, I, 167, 714.
Pângăraţi, II, 1317.
Panonia, I, 15, 31, 592, III, 1484.
Pantelimon, III, 1390.
Pantelimonul de Jos, I, 616, 622.
Panticosa, I, 539.
Păpăuţi, I, 385.
Păpuşa (munte), II, 1315.
Parad, I, 539.
Parâng, I, 150, 220, 221, 223, 259, 265, 266, 268, 270, 271, 279, II, 940, 1313.
Pârâu (com.), III, 1513.
Pârâu Negru, I, 27, 385.
Paris, I, 9, 84, 103, 105, 111, 113, 117, 135, 137, 167, 168, 172, 215, 229, 252, 271, 277–280, 345, 543, 604, 608, 612, 617, 621, 630, 634, 740, II, 791–793, 795, 835, 840, 846, 858, 864, 880, 885, 923, 931, 932, pl. XII, (II, Ghibu), 1083, 1084, 1095, 1121, 1126, 1149, 1167, 1182, 1183, 1190, 1232, 1242, 1250, 1252, 1253, 1277, 1359, 1367, 1369, 1370, 1372, 1373, 1375–1382, 1385–1387, 1397, 1398, 1405–1409, 1412–1418, 1423, 1425, 1430, 1432, 1434–1437, 1440, 1442, 1443, 1446, 1447, 1454–1456, 1458, 1460–1462, 1465, 1471, 1481.
Parţa, I, 393, 395, 400, 402, 406.
Parva, III, 1367.
Pasarel, II, 1144.
Paşcani, I, 549, 552, 559.
Passug, I, 536, 539.
Pasul Dracului, III, 1320, pl. V, (Puşcariu).
Patacul Mare, I, 665.
Pauleni, I, 212.
Pauliş, II, 1084.
Pavia, II, 908, III, 1369.
Pazarlia, I, 620.
Pecica, I, 353, 513, 714.
Pecica Maghiară, II, 1059, 1089.
Peiden, I, 540.
Pejo, I, 539.
Pelaga, II, 1312,
Peleş, I, 9, III, 1414, 1443, 1444.
Pelitlia (Caraharman), I, 616, 620.
Pelvoux, I, 208.
Penninzii, I, 211, 212, 222.
Peninsula Balcanică, I, 22, 24, 29, 40, 41, 612, II, 1143, 1144, 1275, III, 1362.
Peninsula Scandinavă, I, 245.
Pensa, I, 125.
Peregul German, I, 664.
Peri, I, 41.
Periamoş, I, 186, 517, 647, 715, II, 1074, 1116, 1296.
Pericei, II, 1076.
Perşani (defileu), I, 219.
Perşani (munţii), I, 203, 212, 213, 217, 218, 220, 225, 234–236, 246, 247, 269, 609, II, 1315.
Peru, I, 737,
Pesac, I, 647, II, 1233.
Pesta, I, 651, II, 1040, 1095, III, 1350, 1352, 1359, 1360, 1362, 1364, 1365, 1370, 1371, 1373, 1374, 1378, 1408, 1418, 1426, 1432, 1466, 1468, 1505.
Peşteana, II, 1181.
Peştera (sat), I, 616, II, 997.
Peştera cu apă, I, 280.
Peştera de acid carbonic, I, 535.
Peştera de Pucioasă, I, 535, 538.
Peştera Smeilor, II, 1318.
Pesteş, I, 49, 664, 665.
Petra-Lata (Italia), I, 134.
Petreşti, I, 653, 654, 657.
Petridul, I, 164, 230.
Petrifălău, I, 522, 579.
Petrihaza (Petreşti), I, 49.
Petrila, I, 222, 248, 558, 664, pl. XII, (I, Vuia).
Petroasa, III, 1359.
Petrograd, I, 105, 106, 108, 115, III, 1377, 1439, 1447, 1453.
Petropavlovsk, I, 128.
Petroşani, I, 152, 225, 238, 453, 519, 528, 547, 549, 550, 552, 556, 621, 664, 709, 710, 715, 717, tabl. III (I, Ghiulea), II, 762, 920, 1005 1114–1116, 1451, 1452.
Petroşani (basin), I, 157, 222–224, 248, 604, 610, pl. IX (Vuia).
Petru Rareş, I, 546–549, 552, 554, 556, 560.
Philadelphia, I, 633, 634.
Pian, I, 241, 242.
Piave, I, 111, 131, 132.
Piatra Bulzei, I, 164.
Piatra Caprii, II, 1319.
Piatra Cloşanilor (pisc), I, 268.
Piatra Craiului, I, 267, 270, 331, II, 940, 1244, 1314.
Piatra Cusmii (munte), I, 264, 267.
Piatra Grăitoare, II, 1318.
Piatra Grohotişului (munte), I, 168.
Piatra Mare, II, 1315.
Piatra Neamţ, I, 56, II, 930, III, 1364, 1365.
Piatra Nedeii, II, 1312.
Piatra Olt, III, 1382.
Piatra Rea, pl. III, (II, Puşcariu).
Piatra Rodnei, II, 1314, 1320, 1321,
Piatra Roşie, I, 12, 15, 24, II, 1316.
Piatra Săcuiului, II, 1313.
Piatra Tâlharului, II, 1318.
Piave, III, 1467.
Piber, I, 395, 402.
Piemont, I, 388, 539, III, 1442, 1475.
Pierrefonds, I, 538.
Pietrile Roşii (stâncă), I, 270, II, 940.
Pietroasa, I, 239, 241, 246, 475,
Pietrosul Mare (munte), I, 270, 316, II, 940.
Pind, I, 150, III, 1365.
Pintic, I, 537, 611.
Pireu (port), III, 1380.
Pirinei, I, 150, 277, II, 1309.
Pisa, II, 909, III, 1349.
Pistyan, I, 539.
Piteşti, II, 920, 930, III, 1356, 1359, 1368, 1381, 1382, 1384.
Pilkeathly, I, 538.
Pittsburg, I, 633, 634.
Platoul Central Francez, I, 208.
Plavişava, I, 220.
Plavişeviţa, I, 236, 482.
Plesa Ardeului, I, 166.
Plesiva, I, 186.
Plevna, III, 1354, 1382.
Ploeşti, I, 205, 544, III, 1354, 1356, 1359, 1360, 1364, 1367, 1369, 1382, 1386, 1388, 1395.
Plombières, I, 535, 540.
Plopişul (Rez. munte), I, 204, 235, 242,
Plsen, II, 1332.
Plugova (Praetorio), I, 51, 27,
Po (râu), II, 1145.
Poarta Orientală, I, 186, 189, 190, 194–196, II, 1312, III, 1520.
Poarta Transilvaniei, I, 192.
Pobraz, I, 248.
Poceiu, II, 788.
Pocuţia, I, 49, 55, 56.
Podenii Noui, I, 223.
Podescu (valea), I, 549.
Podişul Vărăşoaei (munte), II, 1319.
Podolia, I, 70, III, 1449.
Podrăgele (lac), II, 1314.
Podragu (lac), II, 1314.
Podul Dâmboviţei (sat), II, 1314.
Podul Inalt, I, 5, 48.
Poeni, I, 237, 238, 479, 522.
Poeniţa, I, 166.
Poganişul (râu), I, 185, 188, 192, 549.
Poganişul de Sus (râu), I, 188.
Poleţi-Ilva Mureşului, II, 1235.
Poiana, I, 40, 49, 476, 549, 615, II, 770, III, 1393.
Poiana Bradului, I, 237.
Poiana Codrului, I, 653.

Poiana Mărului, I, 237, 241, 243, 247, 615.
Poiana Muierii, II, 1313.
Poiana Negrii, I, 539.
Poiana Porcului, I, 49.
Poiana Rotundă, I, 151.
Poiana Ruscă (masiv), I, 153, 154, 165, 166, 184, 185, 195, 203, 219, 227, 235, 237, 238, 241, 269, 588, 589, 603, 604, II, 1312.
Poiana Sărată, I, 615, II, 1315.
Poiana Sibiului (com.), I, 609, 621, pl. III, XXVI (I, Vuia), III, 1388, 1389.
Pojarevaţ, I, 639.
Pojon, I, 74, II, 845, 873, 911.
Pojorâta, I, 199, 615.
Polon, I, 186.
Polonia, I, 9, 46, 48, 53, 56, 59, 64–66, 68, 69, 72, 137, 205, 262, 263, 265, 393, 410, 420, 426, 433, 434, 441, 514, 641, 738, II, 820, 846, 905, 907, 909, 932, 949–954, 1234, III, 1370, 1377, 1432, 1475.
Polovragi, I, 220.
Pomârla, III, 1358, 1367.
Pomerania, I, 433.
Pomi, II, 799.
Ponor (cheile) I, 1319,
Poniasa, I, 188.
Ponor (peştera), II, 1319.
Ponor (sat), II, 1193.
Ponor (valea), pl. II (II, Puşcariu).
Ponte di Brenta (Italia), I, 132.
Popeşti, II, 801.
Poplaca, I, 615.
Poradim, III, 1381.
Porceni, I, 214, 220.
Porceşti, I, 522, III, 1474.
Poretta, I, 539.
Porolissum (Moigrad, Novigrad), I, 17, 18, 26, 27, 51, 171, 593.
Porţile Bihorului (peştera), II, 1319.
Porţile de Fier, I, 42, 49, 150, 154-156, 186, 194, 195, 221, 223, 228, 229, 234, 242, 544, 609, II, 1310-1312.
Portugalia, I, 536, 539, 551.
Porumbac, I, 610.
Porumbacul de Jos, II, 1091, 1093.
Porumbacul de Sus, I, 614.
Posaga, I, 264.
Posen, II, 823, 907, 910, 1245.
Postăvarul, II, 1315.
Potaissa (Turda), I, 18, 27, 51, 171, 593.
Potur, I, 616.
Pougues, I, 536, 537, 539.
Pozzuoli, I, 537.
Praga, I, 69, 100, 112, 113, 119, 138, 139, 260, 434, 435, 440, 441, II, 868, 897, 909, 931, 932, 1039, 1149, 1159, 1243, 1265, 1332, III, 1360, 1364, 1365, 1467, 1468.
Prahova (râu), I, 203, 218, 228.
Prahova (jud.), I, 538, III, 1352, 1382-1384, 1388.
Prahoua (valea), I, 152, 220, II, 1315, 1319.
Praid, I, 202, 230, 248, 484, 485, 535, II 1317.
Prăpastia, II, 1315.
Preblau, I, 536.
Predeal, I, 538, 539, 544, 547, 548, 552, II, 1315, III, 1382, 1427.
Prejmer, I, 72, 430, 517, 615, 621, II, 831–833, 1181, III, 1362.
Preluca (munte), I, 212.
Presaca, III, 1361.
Presburg, I, 548.
La Preste, I, 538.
Pricaz, II, 1092.
Prigor, I, 248.
Prihodeşti, I, 245.
Principatele Unite, II, 781, 855, 858, 1148.
Pripet, I, 106.
Prolaz (cheile), II, 1312.
Prislop (mânăstirea), I, 40, 62, III, 1473.
Prislop (muntele), I, 151, 245, II, 1181, 1321.
Prislop (pasul), I, 39.
Provence, I, 325.
Prundul Bârgăului, pl. VII (I, Vuia), II, 1103, III, 1367.
Prunişor, I, 548.
Prusia, I, 86, II, 824, 855, III, 1367, 1381.
Prut, I, 34, 37, 57, 104, 115, 116, 153, 543, 594, 606, II, 803, III, 1375, 1445.
Pucioasa, I, 538.
Puciosul, II, 1316.
Puhoj, I, 186.
Pulna I, 540.
Pultava, II, 1449.
Purcăreni, I, 615.
Purcăreţi, II, 786.
Purton Spa, I, 540.
Pusta Ungară, I, 163, 181, 184, 601.
Putna, I, 6, 213, 538, II, 864, III, 1356, 1378, 1379, 1383, 1450,
Putna (mânăstirea), I, 75, II, 1237, III, 1473.
Puturosul, 243, 246.
Pyrmont, 539.

Răcăjdia, II, 1312.
Răcăşel, (râu), I, 554.
Răcaşul de Sus, I, 537.
Răcătău (valea), I, 170, II, 1319.
Răchita, I, 49, 237.
Răchiţele, II, 1318.
Răchitova (sat), I, 606, pl. XIII, (I, Vuia).
Racoş, I, 52.
Racoşul de Jos, I, 230, II, 1181.
Racoşul de Sus, I, 247, 248.
Racoviţa (com. jud. Timiş Torontal), I, pl. VI, (I, Vuia).
Racoviţa-Olt, II, 1103.
Racşa, I, 248.
Rădăuţi, I, 400.
Radeln, II, 1243.
Rădeni, I, 536.
Răducăneni, III, 1392.
Rafa, I, 49.
Raffelberg, I, 538.
Răgara, I, 248.
Ragatz-Pföfers, I, 536.
Rákoczy (izvor), I, 537.
Rambouillet, I, 417.
Rămeţ, (com. jud. Bihor) I, 475.
Rămeţii (Cheile), II, 280, II, 1319
Râmeţi, (com. jud. Maramureş), I, 242.
Râmnicu Sărat, III, 1357, 1358, 1368, 1379.
Râmnicu Vâlcea, II, 767, 992, III, 1358, 1364. 1381, 1387, 1389, 1474.
Râpa de Jos, III, 1373, 1374.
Rapolt, 235, II, 1067.
Rarău, I, 218, 230.
Răsboeni, I, 162, 342, III, 1375.
Răşinari, I, 562, 600, 615, II, 781, 1037, 1038, 1314, III, 1357, 1371, 1379, 1385, 1386, 1389, 1390, 1473.
Râşnov, I, 248, 514, 516, 594, 615, II, 1103, 1190, 1195, 1233, 1243, III, 1360, 1376, 1385, 1386, 1389.
Raşova, I, 616, 621.
Răteşti, I, 653, 656.
Raton, II, 1076.
Ratunda, II, 1144.
Ratzes, I, 539.
Râul Mare, I, 236, II, 1313.
Râul Morii (com.), I, 42.
Râul Rece, I, 553.
Râul Sec (munte), I, 588.
Râul Vadului, II, 1313.
Râuşor, III, 1510.
Răzeni, III, 1371.
Răzoare (Maşca), I, 242, 247.
Recaş (com.), I, 356, II, 773.
Recaş (plasa), I, 356.
Reccaro, I, 537, 539.
Recea, II, 1217.
Regensburg, I, 643.
Regep Cuius, I, 616.
Reghinul Săsesc, I, 85, 385, 386, 441, 519, 537, 546, 549, 559, 582, 583, 744, 748, II, 802, 821, 828, 920, 935, 1113, 1115, 1116, 1286, 1293, 1294, 1321, 1326, 1332, III, 1355, 1379.
Reia, I, 42.
Reichenhall, I, 538.
Reichenstein, I, 48
Remesiana, I, 32.

Remetea, I, 164, 176, II, 1181.
Reni, II, 856.
Rennes-les-bains, I, 539.
Repat (izvor jud. Ciuc), I, 534, 536, 540.
Rescolţ (com). III, 1357.
Resculum (Poeni), I, 593.
Reşiţa, I, 185–188, 190, 191, 195, 196, 203, 214, 219, 220, 235, 243, 245, 248, 320, 372, 379, 395, 459–461, 478, 480, 481, 498, 499, 502, 504, 505, 507, 510, 525, 544, 547, 558, 647, 663, 715, 728, 729, tabl. III, (I, Ghiulea), II, 962, 1293, 1296, 1311, 1312, III, 1520.
Reteag, I, 36, 49.
Retezat (munte), I, 150, 165, 195, 219, 235, 259, 266–270, 272, 274, 276, 369, pl. XVI, (I, Vuia), II, 940, 1195, 1312–1314, 1321.
Rez (muntele), I, 161, 166, 169, 179, 181. 204. 230.
Rheinfelden, I, 538.
Rhodope, I, 150.
Richitaş (muntele), I, 589.
Rigi (muntele), II, 1315.
Rimiteni, II, 1213.
Rin, I, 17, 36, 211, 599, 600, 642, 643, 651, 653, 658, II, 824, 1113, 1234.
Riolo, I, 539.
Rippoldsan, I, 539.
Risculiţa, I, 170.
Roca Veche, I, 185.
Rocna Veche (jud. Năsăud), III, 1381, 1383, 1393, 1394.
Rod, I, 615.
Rodbav, I, 535, 538.
Rodna (munţii), I, 150, 162, 212, 229, 236, 246, 259, 264, 266, 274, 369, 534, 588, 589, 593, II, 1320, pl. III (Puşcariu).
Rodna (Rodana, oraşul), I, 36, 38, 41, 62, 241, 242, 247, II, 1320.
Rodna (pasul), II, 1320.
Rodna (valea), I, 53–55, 61–63, 240, II, 996, III, 1476.
Rodna Ciucului (munte), I, 266.
Rodna Nouă, II, 1320.
Rodna Veche, I, 236, 242, 247, 476, II, 1178.
Rogoz, I, 49, 549.
Rohia, I, 49.
Rohitsch-Sauerbrunnen, I, 537.
Rol, II, 1311.
Roma, I, 5, 9, 15, 17, 18, 24–26, 29, 37, 44, 50, 78–80, 131–134, 236, 360, 432, 592, 593, II, 776, 780, 783, 786–788, 791, 793–795, 802–804, 806–808, 812, 814, 820, 821, 849, 908, 932, 983, 985, 1142, 1166, 1182, 1183, 1183, 1194, 1244, 1271, III, 1345, 1347–1350, 1361, 1366, 1373, 1376, 1377, 1379, 1397, 1398, 1404, 1416–1418, 1427, 1432, 1437, 1439, 1446, 1455–1458, 1463, 1474, 1483, 1484, 1486, 1497, 1498, 1501.
Roman (jud.), I, 538, III, 1392.
Roman (oraş), I, 551, II, 766, 778, 920, III, 1361, 1378, 1379, 1390, 1392, 1394.
Romanaţi (jud.), III, 1379, 1395.
Româneşti, I, 237.
România, I, 9, 10, 21, 22, 86, 97, 104–111, 117, 119–121, 125–128, 131, 134, 137, 140, 149, 151, 152, 163, 171–173, 180, 202–205, 229, 250, 253, 262, 263, 265, 273, 274, 276, 277, 278, 282, 291, 295, 296, 297, 323, 375, 410, 414, 431, 441, 450, 476, 478, 489, 490, 507, 516, 519, 520, 530, 537, 540, 542, 545, 548, 550, 558, 562, 566, 576, 577, 584, 590, 591, 592, 601, 602, 606, 612, 614, 629, 634, 646, 648, 649, 656, 661–663, 665, 666, 706, 710, 711, 724, 735, 749, 747, II, 759–763, 765, 766, 769, 772–774, 777, 778, 781, 791, 793, 795, 796, 798, 803, 804, 807, 809, 814, 816, 819–821, 823–827, 829, 832, 836, 837, 841, 842, 855, 856, 858, 864, 867, 871–873, 876, 879, 883, 886, 896, 897, 904, 908, 909, 912, 913, 917, 918, 922, 930 — 932, 939, 941, 949 — 954, 957, 967, 975, 984, 991, 994, 995, 999, 1000, 1002, 1003, 1005, 1008, 1031, 1033, 1034, 1039, 1053, 1101, 1112, 1121–1123, 1127, 1129–1131, 1134, 1135, 1137, 1139, 1140, 1151, 1153–1156, 1170. 1172, 1173, 1181, 1184, 1188, 1204, 1207, 1208, 1211, 1237, 1258, 1270, 1275, 1291, 1305–1308, 1311, 1312, 1325, 1329, 1331, 1333, III, 1344–1346, 1351, 1352, 1354–1358, 1360–1368, 1373–1375, 1377, 1378, 1380, 1384–1386, 1388, 1390, 1392, 1393, 1395, 1397, 1398, 1406–1408, 1410, 1414–1418, 1422, 1423, 1425, 1437, 1439–1443, 1445–1449, 1452,–1454, 1456–1463, 1466–1470, 1474, 1475, 1477–1482, 1513, 1515.
Römerbad, I, 536.
Romita (com.), I, 463.
Romloi (com.) I, 27,
Ron, I, 273.
Rona, I, 248.
Roncegno, I, 539.
Rontău, I, 264.
Rosalia, II, 811.
Roşcani, II, 1272, 1280.
Roşia, I, 219, 235, 236, 238, 240, 242, 243, 245, 261, 475, pl. XVII (I, Vuia), II, 1190.
Roşia de Secaş, III, 1359.
Roşia Montană, I, 213, 226, 230, 464, 465, 469, 472,
Roşiori (Ardeal), II, 821.
Rosza (izvorul), I, 540.
Rothenburg, I, 538.
Rovensho, I, 662, 663.
Rovine, I, 41, 122, II, 997, 1059, 1089.
Royat, I, 536, 537, 539, 541.
Rubinat, I, 540,
Rucăr, I, 218, 220, II, 776, 1320.
Rucconium (valul), 594.
Ruda, cei 12 Apostoli, I, 237, 242. 549.
Rudăria, I, 237, 549.
Rudolf (izvorul), I, 540.
Rudolfsgnad, II, 1254.
Rueni (sat), I, 605.
Rugăşeşti, I, 49.
Ruginoasa, III, 1392.
Rumelia, I, 48.
Runcu (cheile), II, 1319.
Runcu (Terzichioi, com. în Dobrogea), I, 616, 623,
Runcu, (com. jud. Heniedoara), I, 237,
Rupea Cohalm, I, 349, II, 1102.
Rusca, I, 237, 243, 248.
Rusca Montană, I, 228, 242, 243, 461, 507, 663, III, 1368.
Ruschiţa, I, 237, 242, 502.
Rusciuc, I, 544.
Ruscova (pârâu), II, 1321.
Ruşeţ, I, 400.
Rusia, I, 9, 38, 76, 97, 105–109, 116, 119, 120, 122, 123–127, 135, 145, 273, 410, 591, 641–643, 738, II, 823, 826, 845–847, 917, 949–954, 1149, 1166, 1250, III, 1347, 1374, 1397, 1408, 1409, 1439, 1444, 1445, 1448, 1450, 1453, 1458, 1459, 1461, 1479.
Rusia Meridională, I, 153, 281.
Ruşii Bârgăului, III, 1370.
Ruşii de Vede, III, 1356, 1366.
Rusomberok, III, 1345.

Sabed, I, 262.
Sabini (munţii), II, 1244, 1245.
Saca (munte), II, 1317.
Săcălăşău, I, 482, 664, 665.
Săcărâmb, I, 226, 235, 236, 238, 241—243, 464, 465, 468, 470, II, 1195, 1318.
Săcel (Sibiu), III, 1357.
Săcele, I, 5, 448, 616, II, 1233, III, 1360, 1362, 1381, 1393, 1394, 1439, 1514.
Săcelele Braşovului, III, 1376, 1385.
Săcelu (în Maramureş), I, 227, 549.
Săcelu (jud. Gorj), I, 538.
Săceni Orbeasca, III, 1386.
Saciova, I, 12.
Sacoşul Mare, I, 605.

Săcueni, I, 522, 715.
Sacul, I, 237.
Sad, I, 82.
Sadagura, II, 821.
Sadova, III, 1393.
Sadu (râu), I, 552.
Sâi, I, 653, 656.
Saidschütz, I, 540.
Sail, I, 540.
Saint Alban, I, 536, 537.
Saint Armand, I, 535.
Saint Arnond, I, 539.
Saint Bernard, I, 209, 222.
Saint Cristian, I, 539.
Saint Etienne, II, 880.
Saint Galmier, I, 536, 537.
Saint Germain, I, 1, 73, pl. XVII, (II, Bucuţa).
Saint Gervais, I, 538, 540.
Saint Gothard, I, 209, 210.
Saint Honoré, I, 538.
Saint Hubert, I, 642.
Saint Lorenz (Austrie), I, 537.
Saint Louis, II, 1245.
Saint Martin, III, 1345.
Saint Moritz, I, 539.
Saint Nectaire, I, 536, 537, 539.
Saint Pardoux, I, 536, 537.
Saint Sauveur, I, 538.
Sajo, I, 38.
Sălaj (jud.), I, 41, 181, 227, 289, 290, 292, 293, 296, 305, 312, 313, 316, 327, 334, 338, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 416, 421, 450, 456, 457, 463, 483, 539, 569, 570, 608, 649, 650, 653, 659, 661, 662, 665, 666, 668, 670–672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 675, 695, 699, 704, 715, 723, 741, 743, 746–748, II, 765, 773, 798, 800, 802, 821, 856, 1033, 1052, 1075, 1120, 1121, 1123, 1124, 1213, 1217, 1221, III, 1369, 1378.
Sălaj (ţara), I, 258, 562.
Salamina, III, 1483.
Salane, II, 1313.
Salard, I, 380.
Sălaşul de Jos (com.), pl. II, (I, Vuia).
Sălătruc, I, 451.
Sălăuţa (valea), I, 549.
Sălciua, I, 235, 604, 611, pl. IV, VII (I, Vuia), II, 1189, 1190.
Salies-de-Béarn, I, 538.
Salies-du-Salat, I, 538.
Saline (Uioara), I, 51.
Salins, I, 540.
Salins du Jura, I, 538.
Salins Mautiers, I, 536, 537, 538, 540.
Săliişte (jud. Maramureş), I, pl. X, (I, Vuia).
Săliişte (Sibiiu), I, 5, 448, 522, 614, 615, 618, 620, 621, 747, II, 770, 985, 1007, 1027, 1079, 1097, 1104, 1179, 1181, 1194, 1256, 1286, 1314, 1315, III, 1352, 1383, 1385–1387, 1389.
Salonic, I, 108, III, 1457.
Salonta Mare, I, 161, 171, 173, 180, 402, 420, 556, 748, II, 1007, 1114, 1115, 1295.
Salsomaggiore, I, 538.
Salva, I, 558, III, 1320, 1354.
Salzbrunn, I, 536, 538.
Salzburg, I, 536, 540.
Salzhausen, I, 539.
Salzschlirf, I, 538.
Samara, I, 125, 128.
Sâmbăşag, I, 549.
Sâmbăta de Jos, I, 57, 395, 396, 399, 400, 402, 406, 615, pl. VII (II, Bucuţa). III, 1437.
Sâmbăta de Sus, II, 762, 771, 985, 1236, III, 1362, 1504.
Sâmbăta Mare, II, 846.
Sâmbăteni, I, 180, II, 1084.
Samşud, I, 204.
Samus (Someş), I, 31.
San, I, 106.
San Bernardino, I, 539.
Sâncel, III, 1356.
Sâncrai, I, 746, II, 1316.
San Dominic, I, 473.
Sând, I, 210.
Sandra, I, 653.
Sandrok, I, 539.
Sângeorgiu, III, 1384.
Sângeorgiu de Mureş, I, 535.
Sângeorgiul Român, I, 4, 47, 242, 534, 536, 540, III, 1360, 1365.
Sângeorz Băi, II, 1103.
Sângeorzul de Pădure, II, 1164.
Sângeorzul Românesc, I, 64, 608.
Sân Iacob, I, 449.
Sân Ianoş, I, 614.
San Hilario, I, 536.
Saniob, I, 665.
Sân Iosif, III, 1391, 1393.
Saniplău, I, 653, 654, II, 786, 788.
Sankt Blasien, I, 643.
Sankt Gallen (canton), I, 536.
San Marco, 536.
Sân Mărghita, I, 49, III, 1378.
Sânmartin, III, 1365, 1388.
Sânmartin Sârbesc, I, 193.
Sânmartin Unguresc, I, 193.
Sânmiclăuş, II, 1195.
Sânmihai, de Jos, II, 1086.
Sânnicolaul Mare, I, 513, 715, 748, II, 1063, 1073, 1074, 1116, 1233, 1286, 1294, 1298.
Sânnicolaul pustiu, I, 163.
San Pellegrino, I, 540.
San Petersburg, II, 824,, II, 1038, III, 1371.
Sân Petru, I, 42.
Sântana, I, 714.
Sântana Nirajului, II, 788.
Santa Catherina Villarmosa, III, 1438.
Santa Ecaterina, I, 539.
Santău, I, 653, 656.
Santenay, I, 540.
Sântimbru, 27, II, 776.
Şapteriu, III, 1378.
Saragea (sat), I, 616.
Sarai, I, 616, 618.
Sarajevo, III, 1367, 1446.
Sarany, I, 666.
Sarapa, II, 1144.
Saraslăul Maramureşului, II, 808, 812.
Sărata Monteoru, I, 536, 558.
Saratica, I, 540.
Sârbi, II, 817.
Sard, II, 786, 788, III, 1365.
Sardinia, II, 1142.
Sarighiol, I, 616.
Sărmăşag (con.), I, 335.
Sărmăşel, I, 165, 174, 201, 204 227 449, 524.
Sarmizegetuza, I, 4, 16, 17, 25, 27, 30, 236, 237, 592, III, 1371, 1373, 1485.
Sărmaş, I, 342, 445.
Şarosul Unguresc, I, 204, 449, 450, 524.
Sarovale, II, 1074.
Şarul Dornei, I, 229.
Sárvár, I, 444.
Sarvaş, III, 1364.
Săsar (râu), I, 650, III, 1320.
Sasca, I, 185, 187, 190–192, 195, 196, 242, 243, III, 1520.
Sasca Montană, I, 249, 549, 558, II, 1312.
Sachiz, I, 1181.
Săsciori, I, 248, III, 1353, 1390.
Sasmezeu, I, 49.
Sasmireş, I, 248.
Satişchioi, I, 616.
Satmarkt (Salmarkt), I, 650.
Satmár Németi, I, 600.
Satul lui Dragoş, I, 49.
Satulung, I, 615, 618, 621, II, 1116, 1181, III, 1366, 1382, 1384, 1388, 1392.
Satu Mare (–Ugocea, jud.), I, 292, 293, 296, 298, 300, 312, 313, 324, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 417, 418, 420, 421, 427, 464, 473, 476, 482, 517, 536, 537, 569, 570, pl. XXI (I, Vuia), 614, 620, 650, 653, 654, 659, 668, 670–672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 746–748, II, 773, 799, 812, 821, 1052, 1185, pl. IV (II, V. Pucaşriu), III, 1359.
Satu Mare (oraş), I, 75, 101, 127, 173, 237, 402, 441, 504, 505, 536, 538, 556, 558, 568, 569, 649, 650, 652, 655, 656, 717, 721, 723, tabl. III (I, Ghiulea), 741, 743, 745, 746, 748,

II, 777, 736, 788, 800, 815, 821, 842, 858, 920, 982, 983, 989, 1005, 1047, 1051, 1097, 1102, 1105, 1113–1117, 1156, 1157, 1170, 1183, 1240, 1286, 1291–1295, 1297–1301, 1305, 1308, 1332.
Satu Mare (regiunea), I, 571, 583, 642, 648, 649, 655.
Satu Mic, III, 1354.
Satu Nou (jud. Someş), III, 1358.
Săvârşin, I, 245.
Saxonia, I, 433, 540, II, 1133.
Saxon-les-Bains, I, 538.
Scălişca, I, 49.
Scaius, I, 564.
Scandinavia, I, 275.
Scara, II, 1314.
Scărişoara (com.), I, 549, 604, 606.
Scărişoara (gheţar), II, 1319, 1322.
Scărişoara (peştera), I, 163, 177.
Scărişoara Belioarei, II, 1319.
Scăriţa (munte), I, 264.
Schela, I, 214, 220, 248.
Schemnitz (Şemniţ), I, 371, III, 1383, 1384, 1391, 1392, 1394.
Schinznach, I, 539.
Schlangenbad, I, 535.
Schwallbach, I, 539.
Schwartau, I, 538.
Schwartzbach, I, 539.
Schwartzwald, I, 643.
Sciţia, I, 591.
Scorei, I, 621.
Scorţaru (com.), I, 591.
Scoţia, II, 1314, III, 1345.
Sebastiansweiler, I, 538.
Sebeş (com. în jud. Arad), I, 714, 748.
Sebeş (district), I, 45.
Sebeş (lacul), I, 166.
Sebeş (munţii), I, 12–15, 150, 165, 219, 226, 237, 604, II, 1313, 1324.
Sebeş (râul), I, 236, 478, 481, 518, 578, II, 1310, 1314, 1318.
Sebeş (valea), I, 168.
Sebeşul Mic, I, 27.
Sebeşul Nou, II, 776.
Sebeşul Săsesc, I, 68, 441, 610, II, 781, 828, 846, 920, 985, 1007, 1113, 1115, 1138, 1243, 1248, 1296, 1321, III, 1353, 1474.
Sebeşul de Sus, II, 1026.
Sebeşul, I, 248.
Secaş, (valea), II, 786, 1327.
Secuieni, I, 418, II, 1080.
Secuime, II, 762—764, 788, 1286, 1315.
Secul, I, 248, 460, 502, II, 1312, 1316.
Sedltz, I, 540.
Segenshau, I, 647.
Seghedin, I, 42, 51, 97, 108, 353, 549, 555, 643, II, 820, 836, 859–861, 872, 877, 910–912, 914, 935, 940, 1083, 1161, III, 1342, 1452.
Şeica, II, 828.
Şeica Mare, II, 1103.
Şeineni, I, 616.
Şeini, I, 235, 248, II, 800.
Şelimbăr (Schellemberg), I, 66, II, 1332, 1334, III, 1473, 1484.
Selters, I, 537.
Semenic (masivul), I, 185, 188, 190, 194, 195, 214, 219, II, 1310–1312, III, 1517.
Semenic (râul), I, 187.
Semlac, I, 353, 356, 618.
Semmering, I, 211, II, 1311.
Senia, I, 356.
Seplac, II, 1076.
Seragul, I, 130.
Seraievo, I, 103, (vezi Sarajevo).
Serbia, I, 42, 105, 107, 110, 145, 215, 278, 280, 410, 421, 643, 646, II, 1073, 1114, 1145, III, 1348, 1415, 1447.
Şerbota (cascadă), II, 1314.
Şercaia, I, 343, 344, 548, 560, III, 1390, 1392.
Şercăiţa, II, 1298.
Sermaize, I, 539.
Şerpilor (insula), II, 1137.
Seş (râu), I, 168.
Sesia, I, 210.
Şesul Bârsei, I, 155, II, 1315, 1316.
Şesul Cald (Munte), I, 588.
Şesul Lupşanilor (Munţii), I, 588.
Şesul Trei Scaune, II, 1315.
Seuca, I, 450.
Seultour (Triebswetter), I, 642.
Sevastopol, I, 116.
Severin (jud.), I, 212, 373, 374, 377, 396, 450, 462, 463, 482, 483, 530, 569, 570, 605, pl. XI (I, Vuia), 668, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 674, 676, 715, 723, 747, 748, II, 843, 1124, 1312.
Severin, I, 152, III, 1358.
Sevestreni, I, 615.
Sevilla, III, 1427.
Seviş (râu), I, 553.
Sf. Ana (locul), I, 246, II, 1195, 1316, pl. I (II, V Puşcariu).
Sf. Anton, I, 540.
Sf. Elena, I, 662.
Sf. Gheorghe, I, 248, 402, 463, 514, 516, 547, 548, tabl. III (I, Ghiulea), 745, 748, II, 762–764, 920, 935, 947, 951, 1103, 1113, 1115, 1116, 1176, 1178, 1243, 1293, 1295, 1315, 1316, 1331.
Sf. Ilie (mânăstirea), II, 1245.
Sf. Ladislau, II, 1309.
Sf. Mormânt, II, 764.
Sf. Munte, III, 1352.
Sf. Pavel, I, 27, 65, 559.
Sf. Petersburg, II, 824, III, 1371.
Sf. Petru, I, 27, 73.
Siberia, I, 109, 111, 119, 122, 125–131 135–137, 263, 264, 275, II, 1145, pl. VIII (II, Bucuţa), III, 1440, 1453, 1457, 1460.
Sibiel, I, 615, 618.
Sibioara, I, 616.
Sibişel (Sebeş), III, 1376.
Sibiiu, I, 21, 42, 47, 66, 71, 72, 76, 82, 84, 91–93, 97, 101, 113, 135, 138, 157–160, 254, 261, 266, 271, 274–276, 291, 295, 316, 344, 345, 385, 424, 441, 442, 500, 504, 507, 514, 517–519, 522, 526, 535, 544, 547, 548, 549, 553, 554, 556, 559, 562–564, 566, 568, 569, 574–583, 599, 600, 604, 610, 615, 691, 697, 706, 710, 711, 712, 715, 717, 723, 730, tabl. III (I, Ghiulea), 739, 741, 743, 745, 746, 748, 759, 761–764, 766–771, 773, 774, 778–781, 810, 814, 825, 829–831, 833, 835, 840, 843, 851–858, 868, 874, 877, 883, 904, 906, 915, 920, 935, 973, 975, 976, 991, 992, 998, 1000–1005, 1007, 1010, 1015, 1027–1029, 1036, 1037, 1039, 1042, 1043, 1047, 1051–1053, 1086, 1097, 1103, 1111, 1113, 1115–1118, 1130–1134, 1136–1139, 1146, 1148, 1149, 1156, 1176–1178, 1182, 1184, 1188, 1197–1199, 1202, 1205, 1206, 1227, 1229, 1231, 1236, 1241, pl. I, (II, Bucuţa), 1243, 1248–1250, 1252, 1253, pl. XII, (II, Roth), 1257, 1263–1265, 1284–1288, 1291–1294, 1296–1298, 1301–1303, 1313, 1314, 1318, 1321, 1323, 1326, 1329, 1330–1333, III, 1341, 1342, 1344, 1349, 1352, 1354–1363, 1365, 1367–1370, 1372–1375, 1381–1385, 1387–1389, 1391, 1394, 1395, 1405, 1407, 1409, 1410, 1413, 1415, 1418, 1426, 1427, 1431, 1437, 1461, 1474–1476, 1505, 1506.
Sibiu (judeţ), I, 227, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 319, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 415, 416, 417, 421, 422, 444, 445, 484, 516, 569, 570, 600, 614, 618, 620, 664, 668, 670–672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă). 674–676, 695, 723, 741, 743, 744, 746–748, II, 770, 1120, 1224, 1328, 1329, 1352, 1356, 1357, 1357, 1360, 1372, 1376, 1389, 1391.
Sibiiu (munţii), I, 236, II, 940.
Şibot, I, 620.
Sic, I, 248, II, 1091, 1093.
Sicilia, I, 539.
Şieu (rău), I, 27.
Sighet (oraş), I, 41, 263, 441, 522, 548, 550, 556, 558, 560, 650, 653, 717, 748, II, 863, 920, 983, 1005, 1007, 1039, 1043, 1044, 1047, 1051, 1054, 1113, 1114, 1116, 1177, 1178,

1183, 1286, 1292, 1295, 1297–1299, 1320, 1326, 1331, III, 1389.
Sighișoara, I, 24, 71, 101, 154, 160, 424, 441, 514, 516, 518, 552, 575, 582, 706, 748, tabl. III (I, Ghiulea), II, 920, 1113, 1115-1117, 1136, 1146 1195, 1207–1209, 1293, 1296, 1297, 1301, 1317, 1318, 1321, III, Ghiulea 1342, 1513.
Sighișoara (plasa), I, 346.
Sigmaringen, III, 1443.
Silea Nirajului, II, 788.
Silezia, I, 265, 475, 523.
Silha, II, 1068, 1069.
Siliștea (Dobrogea), I, 616.
Silistra, I, 3 III, 1366.
Silvașul de Câmpie, III, 1365.
Silvretta, I, 209.
Simeria, I, 262, 479, 547–550, 552, 553, 555, 556, II, 1300.
Simian, I, 548.
Șimlea, III, 1380.
Șimleu (cheile), I, 181.
Șimleul Silvaniei, I, 31, 68, 161, 163–166, 171, 175, 179, 562, 748, II, 798, 858, 920, 1005, 1007, 1047, 1051, 1075, 1076, 1097, 1113, 1114, 1116, 1181, 1286, 1287, 1292, 1294, 1295, 1298, III, 1407, 1425.
Simplonul-Tessiu (munte), I, 223.
Sinaia, I, 152, 221, 229, II, 761, 1265, 1314, III, 1366, 1376, 1379, 1391, 1394, 1414, 1443–1445.
Șinca, I, 54, 241.
Șinca Nouă, I, 615.
Șinca Veche, I, 615, II, 1103, III, 1510.
Șincai (com.), I, 449.
Șincul Mare, I, 27.
Sinersig, I, 463.
Sintea, II, 801.
Sintereag, II, 1213.
Șinteu, I, 179, 665, 666.
Siradan, I, 539.
Siret (jud.), II, 821.
Siret (oraș), II, 979.
Siret (râu), I, 34, 108, 150, 591, 594, III, 1382, 1450–1452.
Siria, I, 140.
Șiria (Arad), I, 161, 167, 171, 180, 714, 535, II, 1084, 1191.
Șiriu, I, 614, 616, 621.
Șișești, II, 817, 818, III, 1383.
Șiștire (sat), I, 173, 248.
Șiștov (valea), I, 236.
Sita (com.), I, 615.
Slănic (Prahova), I, 538, III, 1356, 1383, 1384.
Slănicul Moldovei, I, 152, 536, 537, 539, 540, III, 1451, 1452.
Slatina (Olt), III, 1349, 1354–1356, 1358, 1362, 1365, 1374, 1379, 1380, 1382, 1388–1390, 1395.
Slatina (Suceava), III, 1379.
Slătioara, I, 223.
Slava (insula), I, 139.
Sludianka, I, 129.
Slobozia, III, 1381.
Slovacia, I, 441, 653, 661, 664, 666, III, 1341, 1348.
Smârda, I, 544.
Smirna, II, 1275.
Socola (mânăstirea), III, 1353, 1370–1375.
Socond, I, 653, 656.
Soconzelul («Segmári»), I, 614, 620.
Sohodol, I, 475, III, 1384.
Șoimuș, I, 163. 535, 539.
Solca, I, 538.
Solnoc, II, 801.
Solnoc-Dobâca (jud. Someș), I, 286, 289, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 324, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 416, 417, 421, 427, 444, 695, 704, 741, 743, 746, II, 762, 765, 1075, 1120.
Solona, I, 455.
Șoma, III, 1358.
Șomcuț, I, 49.
Șomcuța Mare, I, 748, II, 855.
Someș (jud.), I, 450, 463, 464, 469, 482, 484, 536, 537, 569, 570, 608, 611, pl. XV (Vuia), 620, 668, 670–672, tabl. 8-20 (I, Dr. Manuilă), 675, 699, 723, 747, 748, II, 812, 815, 1052, 1091, 1093, 1124, 1166, 1213, III, 1355, 1358, 1359, 1363, 1367, 1368, 1378.
Someș (râu), I, 16, 18, 19, 27, 36, 43, 46, 49, 53, 108, 152, 154, 157, 158, 163, 169, 181, 235, 269, 281, 316, 317, 331, 338, 476, 546, 554, 556, 557, 560, 590, 593, 595, 597, 601, 603, 606, 649, 650, 652, II, 784, 786, 800.
Someș (valea), I, 53. II, 1038.
Someșeni (com.), III, 1378.
Someșul cald, I, 161, 172, 176, 589, II, 1312, 1319.
Someșul Mare, I, 246, 589, 608, II, 1320.
Someșul Mic, I, 159, 235, 589, 1320.
Someșul Rece, I, 168, 234, 235, 589, II, 1319.
Someșul de Sus, I, 158, 589.
Someș-Odorhei (com.), I, 338, 483.
Someș Sat, I, 556.
Sona, I, 66.
Soncoius (cheile), I, 181.
Sooden, I, 538.
Șopote (sat), I, 191, II, 1311.
Sopron, I, 433, II, 788, 802, 806.
Sorbona, II, 846, 885, 900, 907, 929, 930–932, pl. XII (II, Ghibu), III, 1414, 1434, 1435.
Sovarad, I, 27.
Sovata, I, 160, 203, 230, 248, 535, 537, 541, II, 1298.
Sovata (lacul), II, 1317.
Spaa, I, 536, 539.
Spania, I, 265, 536, 538, 539, 540, 593, 641, II, 905, 907, 1275, III, 1414.
Spis, I, 666.
Spring, III, 1387.
Srebrencia, I, 539.
Stachelberg, I, 539.
Stamora, I, 547, 553.
Stâna (munte), I, 168.
Stâna din Vale (com.), I, 175, 177, II, 1318, pl. V (II, Pușcariu).
Stânca Oltarului, II, 1317.
Stănceşti, I, 214. 220.
Stârciu (Bogdánháza), III, 1378.
Statele Unite, I, 109, 111, 135–137, 623–625, 628, 633, 637, 735–738, II, 789, 794, 795, 905, 905, 931, 962, 1149, III, 1398, 1409.
Stăvăreşti, III, 1379.
Stavropoleos, III, 1353.
Ștefănești, I, 56.
Steierdorf, I, 643, 715, II, 1311.
Steierdorfanina, I, 248, 458.
Șteiu, III, 1365.
Știolul (pas.), II, 1321.
Stiria, I, 149, 536–538.
Stirminoasa, I, 237.
Știurtul, II, 997.
Stockholm, I, 201, 215, II, 778, 909.
Stog (munte), II, 1321.
Stoiceni, I, 535–537, 541.
Storojineț (jud.), I, 821.
Strechow, II, 932.
Străjescul, III, 1451.
Strâmba (râu), I, 553.
Strâmbu (com.), I, 469, 474.
Strâmbu (mănăstire), II, 812, 813.
Strâmbul Băiuț, I, 465.
Strâmtura (com.), I, 652.
Strassbourg, I, 542, II, 859, 871, 904, 905, 907, 908, 910, 913, 932, 941, III, 1359, 1372.
Strassburg (Aiud), 600.
Strassendorf, I, 605.
Strathpefter, I, 539.
Strehaia, III, 1370.
Streiul (râu), I, 4, 157, 237. 550, 589, 591, 592, pl. VIII, XIX (I, Vuia), II, 1313.
Streiul Mare (râu), I, 554.
Ștremțul (cetate), I, 52.
Strigoniu, I, 6, 38, II, 846, 982.
Strihareț, III, 1390.
Strunga, I, 538.
Strunga Dracului, II, 1314.
Suabia, II, 823, 824.
Suat, I, 252, 270, II, 940.
Subcetate, I, 548, 550.

Subpiatră (cascadă), II, 1190–1193.
Suceag, I, 27.
Suceava (jud.), I, 536, 539, 540, II, 821, III, 1379.
Suceava (oraş), I, 49, 53, 57, 58, 60, 62–64, 74, III, 1371, 1473.
Suceava (râu), I, 229.
Sucheviţa, I, 235.
Suciul de Jos, I, 49.
Suciul de Sus, I, 49.
Sucy, I, 135.
Sudeţi (munţii), I, 214.
Suedia, II, 847, 1083, III, 1363, 1447.
Sugatag, I, 248.
Suhard (muntele), II, 1317.
Suisse, I, 206.
Sulianul, I, 539.
Suluţiu, I, 472.
Sulz, I, 538.
Sumiţa, I, 662, 663.
Suncuius, I, 527.
Suplac de Barcau, I, 664, 665.
Supurul de Jos, (com, jud. Sălaj), II, 802.
Surduc, I, 164, 185, 450.
Surul (muntele), II, 1026, 1314.
Suseni, I, 527.
Şuşiţa, I, 215, 221–223.
Şuşturogi, I, 173.
Sviniţa, I, 215, 220, 248.
Svistov-Slomer (vale în Bulgaria), I, 246.
Sylvania, I, 597.
Sylvanès, I, 539.
Szliács, I, 539.

Tabiano, I, 539.
Târgşor, I, 540.
Taişet, I, 128.
Tălagiu, I, 163, 527.
Tâlharul (lacul), I, 221.
Tămaşa, I, 248, 454.
Tămaşda, I, 418, II, 1181.
Tămăşeni, II, 1080.
Tâmpăhaza, II, 1232, III, 1376.
Tapae, I, 24, 25, III, 1485.
Ţapu (com.), III, 1363.
Ţara Bârsei, I, 37, 54, 55, 56, 71–73, 151, 247, 258, 267, 319, 321, 326, 573, 582, 583, 589, 594, 597, 599, 603, 606, 609, II, 824, 934, 1135, 1138, 1177, 1178, 1195, 1206, 1208, 1209, 1224, 1231, 1244, III, 1443.
Ţara Chioarului, II, 1320.
Ţara Ciucului, I, 258, 603, 604.
Ţara Făgăraşului, I, 37, 40, 61, 66, 76, 325, 600, 601, 603, 604, 608, 610, 614, II, 1037, 1038, 1236, III, 1347, 1472, 1476, 1503–1507, 1509, 1511, 1513, 1515.
Ţara Giurgeului, I, 258.
Ţara Haţegului, I, 4, 40, 42, 45, 46, 151, 165, 184, 258, 597, 601, 602, 603–607, 610, 612, pl. II, VIII, XIII, XV, XXIII, XXVI, XXVII, XXIX (I, Vuia), II, 762, 781, 1038, 1194, 1195, 1312.
Ţara Moţilor, I, 174, 391, 607, II, 1239, 1273–1275, 1277, 1278.
Ţara Oaşului, I, 610, II, 1320.
Ţara Oltului, I, 151, 597, 599, 610 615, 618, II, 781, 1036, 1314, III, 1503, 1509, 1510, 1513.
Ţara Românească, I, 3–5, 39–41, 49, 62, 64–67, 70, 71, 74, 77, 117, 139, 269, 576, II, 994, 1036, 1281, III, 1348, 1368, 1371, 1472–1474, 1478, 1503, 1507.
Ţara Secuilor, I, 161.
Ţara Ungurească, I, 48, 56, 89, 92, II, 1323, III, 1470.
Tarasp-Schuls, I, 537, 539.
Ţarcu (muntele), I, 219, 237, 279, II, 1312.
Tarent, I, 134.
Târgovişte, I, 4, 64–66, 71, 75–77, II, 1314, III, 1358, 1379, 1392, 1473.
Ţarigrad, I, 59, 63, III, 1352.
Ţările de Jos, I, 82, 641.
Tg. Jiu, II, 1234, III, 1350, 1352, 1355, 1358, 1363, 1364, 1376, 1378, 1379, 1385–1387, 1389, 1391.
Tg.-Lăpuşului, I, 49, 243.
Tg. Mureş, I, 61, 63, 84, 93, 160, 294, 316, 385, 414, 424, 431, 441, 459, 505, 507, 510, 514–517, 519, 526, 527, 549, 556, 568, 569, 575, tabl. II (I, Ghiulea), 715–717, 723, 741, 743, 745-749, II, 788, 818, 858, 920, 935, 1005, 1010, 1047, 1051, 1097, 1101, 1102, 1113, 1115, 1116, 1157, 1159, 1162, 1164, 1166, 1171, 1177, 1178, 1181, 1183, 1184, 1286, 1291–1293, 1205–1299, 1301-1303, 1305, 1308, 133I, 1373, 1374.
Tg. Neamţ, I, 549, 559.
Tg. Ocna, I, 536, 538, III, 1451.
Tg. Secuilor, I, 246, 748, II, 763, 1113, 1115, 1232, 1295, 1299.
Ţarigrad I, 59, 63, III, 1352.
Ţările de jos, I, 82, 641.
Tărlung (râu), I, 558.
Tărlungeni, I, 615, 620.
Târnava, II, 786. 1036, 1146.
Târnava-Mare (jud.), I, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 319, 346, 349, 373, 374, 377, 402, 407, 408, 410, 413, 416, 417, 421, 422, 424, 445, 449, 481, 518, 538, 569, 570, 668, 670–672, tabl. 8–20, (I, Dr. Mănuilă) 674–676, 695, 704, 706, 715, 723, 741, 743, 746–748, II, 762, 1027, 1091, 1120, 1124, III, 1382, 1383.
Târnava-Mare (râu), I, 27, 36, 160, 161, 266, 270, 316, 346, 597–599, 600, 601, 603, 605, 606, 608, 611, II, 1091.
Târnava-Mică (jud.), I, 289, 292, 293, 296, 298, 300, 305, 312, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 416, 417, 421, 422, 444, 445, 449, 450, 569, 570, 668, 670–672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 674–676, 695, 704, 715, 723, 741, 743, 746–748, II, 1120, 1124, 1215, III, 1370, 1388, 1391.
Târnava-Mică (râu), I, 27, 36, 150, 160, 269, 270, 316, 517, 598, 601, 603, 605, 606, 608, 611.
Târnava-Sân-Martin (oraş), I, 748.
Tarnopol, III, 1450.
Târnova, I, 245.
Tartaria, I, 410.
Tărtăroaia (peştera), I, 280.
Tarutino, II, 828.
Tăsadul, I, 549.
Tasmania, I, 280.
Tăşnad (Trestenberg), I, 649, 650, 653, 655.
Taspunar, I, 616.
Tassiloquelle, I, 538.
Tătăraşi, II, 1332.
Tătărăşti, I, 169.
Tătăruş (Tataros), I, 458, 482.
Tatlageac, I, 616.
Tatra, I, 175, 212, 222, 264, II, 1309, 1313, 1314, III, 1341.
Tauern (munţii), I, 211, II, 1313.
Tăul (lac), II, 1317.
Tăul Negru, I, 268.
Taurus (munţii), I, 140.
Tăuţi, I, 163, 245.
Tazecaş-Vârşand (Ungaria), II, 1233.
Teaca, III, 1373.
Ţebea, I, 248, 463, 464, 471, II, 999.
Tececul Mic (Klein Deutschau), I, 650.
Techerău, I, 238, 242, 476.
Tecuci, I, 543, 551, III, 1357, 1358, 1362.
Teica-Mare, I, 639, 643.
Teişani, I, 71.
Teiuş, I, 161, 171, 479, 552, 554, 547, 550–554, 559, II, 776, III, 1355, 1390.
Teiul (cheile), I, 163.
Tekirghiol, I, 540, 616, 620, III, 1383.
Telciu, I, 62, II, 1320, III, 1360.
Teleajen, I, 228.
Telega, I, 538.
Teleorman (jud.), II, 1358, 1386, 1391.
Teliu (tunelul), I, 550, 551, 554, 558.
Teliuc, I, 236, 237, 502.
Teliucul de Jos, I, 478.
Ţelna, I, 168.

Ţepeş Vodă (com.), I, 616, 620, 621.
Teplice (Teplitz), I, 536, 540.
Terebeşti, I, 649, 653, 655.
Teregova, I, 185, 189, 192, 483.
Teremia Mare (Marienfeld), I, 647.
Terzichioi, I, 616, 622.
Teşila, I, 223.
Thasos (insula), I, 591.
Thüringen, I, 538, 540.
Ţibău (valea), I, 230.
Tibiscum (Jupa), I, 26, 27, 51, II, 1178.
Ţibleş (Czebleş, munte), I, 200, 235, 246, 269, II, 1195, 1320.
Tibru, III, 1490.
Ticino, I, 539.
Ţigăile, I, 218, II, 1315.
Tigani, I, 227.
Tihău, I, 19, 27, 457.
Tileagd, I, 527.
Tilişca, I, 615.
Tilniţa (munţii), I, 150.
Timiş (coridor, trecătoare), I, 72, 165, 166, 185, 187, 193, II, 1195,
Timiş (jud.), I, 286, 356, 362, 395, 517, 527, 569, 647, 661-663, 667, 668, 670–672, (I, Dr. Manuilă), I, 676, 715, tabl. 8–20 II, 1065, 1066, 1091.
Timiş (râul), I, 181, 184–189, 194, 195, 359, 550, 553, 589, 639, II, 1069, 1310, 1311.
Timiş (valea), I, 187, 192, 195, 236, 237, 535, II, 1312.
Timişoara, I, 42, 49, 51, 63, 68, 100, 173, 181, 184, 185, 187, 192–195, 262, 317, 346, 359, 395, 424, 425, 431, 431–434, 441, 461, 507, 510, 512, 513, 514, 516–519, 526, 527, 544, 547, 548, 552, 553, 555, 557, 562, 568, 569, 574, 581, 582, 641, 642 647, 663, 673, 675, 689, 708, 715, 717, 723, 726, 727, 730, tabl. III, (I, Ghiulea), 741–749, II, 762, 770, 773, 780, 828, 836, 838, 842, 870, 920, 930, 933, 935, 957, 958, 960, 962, 963–966, 1005, 1010, 1015, 1039, 1047, 1051, 1068, 1074, 1097, 1102, 1104, 1113, 1115–1117, 1156, 1157, 1163, 1167, 1176–1179, 1183, 1184, 1233, 1239, pl. XXIX, XXXI, (II, Bucuţa), 1266, 1284, 1291–1303, 1305, 1308, 1311, 1326, 1331, 1332, III, 1342, 1354–1356, 1359, 1368, 1372, 1379, 1382, 1393, 1520.
Timiş Slatina, I, 189.
Timişul de Jos (com.), I, 516.
Timişul de Sus, I, 189.
Timiş-Torontal (jud), I, 292, 293, 296, 300, 305, 312, 313, 324, 373, 374, 377, 402, 407, 408, 410, 417, 418, 421, 444, 445, 450, 463, 530, 536, 539, 540, 570, pl. XI (I, Vuia), 639, 647, 723, 741, 743, 746-748, 752, II, 842, 962, 1120, 1124.
Tinca (băile), I, 635, 715.
Ţinţari (com.), I, 61, 992, 1233, III, 1376.
Ţintea, III, 1384.
Ţipar, 664, II, 1068.
Tiream, II, 810.
Tirnavia, II, 846, pl. I, (Ghibu).
Tirol, I, 104, 194, 408, 441, 443, 536, 539, II, 1226.
Tirolizii, I, 209, 211.
Tisa (câmpie), II, 1310, 1318.
Tisa (depresiunea), I, 226.
Tisa, I, 16, 35, 69, 96, 108, 135, 140, 145, 147–149, 152–154, 157, 201, 212, 228, 230, 261, 265, 270, 316, 322, 534, 535, 546–548, 587, 589, 591, 594, 596, 597, 601, 639, 643, 649, 653, 655, 684, II, 912, 1162, 1320, 1325, III, 1405, 1415, 1466, 1470, 1472, 1474, 1475.
Tismana (mânăstirea), I, 68, II, 1231.
Tisoviţa, I, 482.
Titeşti, I, 219.
Tiur (com.), III, 1367.
Tobelbad, I, 53.
Toderiţa, II, 1233, III, 1376, 1513.
Tohan, I, 246.
Tohanul Vechiu, I, 430.
Tokay, I, 69, 174.
Tölz, I, 538.
Tomasca, I, 174, 177.
Tomnatic (Tribswetter), I, 647, II, 1074.
Tapa, I, 346.
Topaln, I, 616.
Topârcea, I, 615.
Topcider, I, 421.
Topleţ, I, 505.
Topliţa, I, 221, 229, 534.
Topliţa Românească, I, 385, 535, 547–549, 559, II, 1071, 1097, 1103, 1235, 1316, 1317, III, 1371, 1474.
Topolog, I, 615.
Toria, I, 243, 246, 527, 535, 538.
Torino, I, 150, II, 864, 897, 932, III, 1427.
Tornata, III, 1438.
Torontal, I, 569, 614, 618, 647, 667, III, 1474.
Tortoman, I, 620.
Toscana, I, 536–538, 540, 641.
Totoi, III, 1391.
Toulouse, II, 908.
Toxof, I, 616.
Tracia, I, 16, 24.
Tractovaia, I, 130.
Traian (plasa), I, 616, 618, 620.
Trâmpoele, I, 476.
Transilvania, I, 9, 11–12, 16, 18, 29, 32–35, 44, 45, 47–49, 51, 53, 55, 57, 58, 61-63, 66, 67, 70-73, 76, 82, 83, 85, 86, 89, 92, 97, 101, 104, 107, 110, 113, 114, 116, 120, 127, 132, 135-140, 145, 147–149, 151–156, 159-161, 163, 166, 169, 171, 172, 184, 199, 200-202, 204, 211, 212, 214, 217, 225–230, 241, 248, 251, 252, 254 255, 262, 269, 270, 275, 276, 278, 279, 287, 291 293, 295, 303, 304, 308, 315–317, 319–326, 328, 329, 331, 369—387, 413, 420, 421, 426, 433-437, 442, 446, 447, 448, 450, 456, 463, 464, 471, 473–476, 478, 481, 482, 483, 485–487, 489 495, 497, 503, 504, 509, 512, 514, 516-520, 522-524, 527–530, 561–563, 570, 572–574, 583, 591, 597, 598, 601, 608, 614, 615, 621, 625, 626, 637, 648, 661, 662, 664, 666, 667, 673, 674, 676, 706–708, 710–712, 714, 718, 720, 724–727, 729, 730, 732, 734, 735, 739, 741, 743, 745, 747, 749, 751–754, II, 759, 762, 764, 766, 767, 769, 774, 776–778, 781, 783, 789, 791, 814, 823–826, 830, 833, 835–840, 842, 843, 846–853, 857-859, 862, 863, 868–871, 875, 896, 897, 904, 907–910, 912–914, 919, 933, 949-954, pl. II, IV, (II, Ghibu), 968, 985, 995–997, 1001, 1004, 1009, 1035, 1041, 1057, 1095–1105, 1107, 1109, 1112, 1114, 1117–1119, 1121-1126, 1129–1134, 1136–1138, 1140, 1146, 1150, 1152, 1162, 1175, 1176, 1178, 1179, 1181, 1184, 1197, 1206, 1207, 1209, 1211, 1213, 1219, 1220, 1221, 1223, 1224, 1231, 1233, 1243, 1244, 1246, 1248-1250, 1253, 1255, 1257, 1258, 1264, 1269, 1270, 1281, 1287, 1288, 1291, 1304, 1325, 1330, 1332, 1334, III, 1341–1345, 1352, 1355, 1356, 1358–1360, 1366, 1367, 1370–1372, 1374, 1381, 1387–1390, 1393, 1395, 1397–1400, 1402–1414, 1417, 1418, 1420, 1422,–1428, 1430–1444, 1448, 1449, 1452, 1453, 1155, 1461, 1465, 1469, 1470, 1476, 1482, 1504, 1511.
Transilvania (basinul), I, 202, 204, 211, 217, 218, 224–227, 235.
Transilvania (platoul), I, 316.
Transbaicalia, I, 130.
Trăscău (basin), I, 163, 164, 166, 172, 177.
Trăscău (munţii), I, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 176–178, 219, 257, 278, II, 1313, 1318, 1321.
Trăscău (Töröczkö târg,), I, 171, 172, 228, 242, 243, II, 1162, 1188, 1190, 1213–1215, 1219, 1221.
Trefriw Wels, I, 539.
Trei-Scaune (jud.), I, 12, 151, 287, 289, 290, 292, 293, 296, 298, 300,

305, 312, 373–375, 377, 385, 390, 407, 408, 410, 417, 444, 445, 450, 454, 463, 527, 534, 536, 538, 539, 540, 569, 570, 597, 605, 618, 620, 668, 670–672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 675, 695, 704, 715, 723, 741, 743, 746–748, II, 770, 1027, 1033, 1120, 1124, 1160, 1220, III, 1367, 1383.
Trei Scaune (ţinutul), I, 603-605, 615.
Trenciu, I, 666.
Trencina Teplice, I, 539.
Trent, II, 907.
Trenton, I, 632, 634.
Trestia, I, 238.
Treviso, III, 1380.
Trianon, I, 661, II, 840, 877, 911, 912, 1175, III, 1471.
Trier, I, 642.
Triest, I, 104, 170, 395, 544, II, 907, 1319.
Tripolis, I, 19.
Tritul de Jos, I, 342.
Trotuş, I, 203, II, 1316, III, 1452, 1453.
Tübingen, III, 1418.
Tudor Vladimirescu (sat în Dobrogea), I, 616.
Tulcea, I, 613, III, 1352, 1363, 1367, 1368.
Tulcea (jud.), I, 615, 617, 618, III, 1363, 1383.
Tulgheş, I, 202, 212, 218, 229, 267, 270, II, 1177, 1317.
Tulgheş (pasul), 548, 549, 559, II, 1316.
Tulsa, I, 228.
Tunbridge-Wells, I, 539.
Tur (râu), 649.
Turches, I, 618, II, 1105, III, 1362, 1386, 1388.
Turcia, I, 106, 140, 141, 339, 341, 433, 434, 444, 544, 618, 639, III, 1351, 1444.
Turciansky Sv. Martin, III, 1341.
Turda (jud.), I, 476, 481, 484, 503, 530, 537, 569, 570, pl. IV, VII, (I, Vuia), 668, 670–672, tabl. 8–20 (I, Dr. Manuilă), 674–676, 699, 704, 723, 747, 748, II, 866, 1033, 1088, 1091, 1124, 1195.
Turda (oraş), I, 26, 27, 51, 65, 68, 90, 101, 119, 123, 141, 161 167, 171, 174, 175, 210, 219, 230, 248, 270, 278, 336, 340, 342, 408, 441, 449, 484, 514, 522, 523, 529, 530, 535, 537, 547, 549, 554, 556, 559, 565, 700, 712, 713, tabl. III (I, Ghiulea) 746, II, 765, 783, 920, 967, 1077–1079, 1086, 1094, 1103, 1113, 1114, 1116, 1146, 1156, 1160, 1183, 1286, 1292–1294, 1297, 1303, 1321, 1331, 1333, III, 1376, 1407, 1411, 1425, 1473.
Turda-Arieş (jud.), I, 273, 289, 292, 293, 296, 298, 300, 312, 373, 374, 377, 407, 408, 410, 417, 421, 422, 444, 445, 530, 695, 704, 741, 744, 743, 746, II, 1085, 1120, III, 1354.
Turi, I, 161, 164.
Turia (peştera), II, 1195.
Turin, III, 1379.
Turnişor, I, 575.
Turnu, I, 605.
Turnu Măgurele, I, 591, III, 1355, 1358, 1359.
Turnu Roşu, I, 155, 268, 278, 279, 544, 550, 553, II, 1313, 1314.
Turnu Roşu (pasul), 548.
Turnu Severin, I, 25, 108, 194, 195, 204, 206, 230, II, 920, 1310, III, 1355, 1358–1360, 1380, 1381.
Turtucaia, III, 1354, 1392, 1448, 1513.
Turul (cheile), II, 1319.
Turul (valea), I, 549, II, 1320, pl. IV (II, Puşcariu).
Turulung, I, 653.
Tuşlea, I, 40.
Tuşnad, I, 534, 536, 539–541, II, 1316.
Tutova (jud.), III, 1357, 1366.
Tuzla, I, 616.

Ucea, II, 770.
Ucea de Jos, I, 615.
Ucea de Sus, I, 615.
Ucraina, I, 116, 123, 125, 145, II, 1275, III, 1449, 1453.
Ugocea, I, 41, II, 1052.
Ugocea (plasa), I, 292, 649.
Ugra, I, 449.
Uioara, I, 27, 165, 174, 230, 248, 449, 484, 523, 524, 535, II, 1195.
Ulm, I, 643, 651.
Ulpia Traiană, I, 236, III, 1372.
Ungaria, I, 5, 9, 21, 32, 34, 36, 37–44, 47–53, 55, 56, 60–62, 74, 77, 81–86, 89, 97, 112–114, 135, 137–140, 145, 147–149, 152, 154–156, 257, 265, 285, 287, 303, 336, 388, 393, 395, 396, 401, 402, 406, 410, 424, 428, 438, 440, 441, 444, 447, 485, 486, 489, 514, 537, 539, 540, 544, 545, 549, 555–558, 591, 598, 600, 601, 639, 643–645, 650, 651, 653, 661, 663, 692, 693, 701, 704, 706, 738, II, 777, 785, 789, 795, 820, 824, 826, 835–843, 845, 850, 854, 855, 857, 862, 865–867, 870–873, 876, 883, 896, 897, 905, 910–912, 914, 917, 949–954, 1000, 1002, 1003, 1023, 1024, 1026, 1027, 1041, 1050, 1057, 1083, 1107, 1110, 1112, 1115, 1123, 1124, 1144, 1153, 1156, 1159, 1160, 1170, 1175, 1179, 1181, 1182, 1233, pl. IX (II, Bucuţa), 1251, 1255, 1264, 1283, III, 1341–1346, 1351, 1359, 1362, 1364–1367, 1369–1372, 1383, 1387, 1392, 1397–1400, 1403–1408, 1411, 1412, 1415–1425, 1427, 1431–1437, 1440, 1441, 1453, 1463, 1465–1469, 1471, 1475, 1476, 1503, 1505, 1510, 1511, 1513–1515,
Unghiul Căleatei (Călăţele), II, 1212, 1213, 1215–1217, 1221.
Ungro Vlahia, II, 1037, III, 1473.
Unguraş (ţinutul), I, 41, 53–56, 62, III, 1476.
Unimăt (com.), III, 1359.
Unterwald, II, 1133.
Ungvar, II, 982, 1043.
Unip., II, 1074.
Urali, I, 125, 128, 129, II, 1145, 1212, 1215.
Urbino, II, 908.
Uriage, I, 538.
Urişor, I, 49.
Uriul de Sus, I, 49.
Urlătoarea Bâlii, II, 1314.
Urluia, I, 616, 618.
Uroiu, I, 236, 241, 242.
Urseiul, I, 223.
Uruguay, I, 737.
Urumbei, I, 615.
Uskoki (pădurea), III, 1349.
Ussat, I, 535.
Uylac, II, 1076.
Uz, I, 596.
Uzdin, I, 618.

Vaccsarcsi, II, 1278.
Vácz, III, 1435, 1515.
Vad, I, 49, 61, 63, 65, 68, 74, 75, 162, 163, 166, 168, 173, 179, 344, 527, 620, II, 772, 1181, 1318, III, 1386.
Vad (mânăstirea), III, 1473, 1476.
Vad (peştera), II, 1319.
Vadin (sat în Bulgaria), III, 1354.
Vadul (Caraharman), I, 616, 620.
Vadul Crişului, I, 278, 280, 475.
Vadul Dobrii, I, 237, 500, 604.
Vadul Lupului, I, 51.
Vaida (izvor), I, 537
Văiluţa, I, 540.
Vainafalău I, 247.
Valahia, I, 183.
Valasut (com. jud. Cojocna), II, 1195, pl. III.
Vâlcan (pasul), II, 599.
Vâlcanul (munţii), I, 268.
Valcăul Unguresc, I, 180.
Vâlcea (jud), I, 219, 471, 536, 538-540, III, 1356, 1365, 1379, 1381, 1382, 1484, 1385, 1389.
Vâlcele, I, 534, 536, 539–541, II, 1315.
Vâlcelele Bune (com.), I, 606, pl. XXIII (I, Vuia).
Vâlcoiu, I, 238.
Vâlcov, II, 856.

Vale, I, 615, 620.
Valea Abruzel, I, 472.
Valea Agrișului, I, 456.
Valea Aiudului, II, 786.
Valea Almașului (com.), III, 1369.
Valea Aninei, I, 459.
Valea Boiței, I, 163.
Valea Bucurii, I, 269.
Valea Călugărească, I, 525.
Valea Caselor (com.), I, 236.
Valea Dâljii (com.), I, 606.
Valea Dobrii, I, 498.
Valea Dosului, I, 241, 475, II, 786
Valea Drăganului, I, 205.
Valea Dulce, I, 223.
Valea Fierului (com.), I, 236, 237.
Valea Florilor (com.), II, 1078, pl. XXV (II, Roth).
Valea Florimunda, I, 243.
Valea Galbenă, I, 242, 246, II, 1319.
Valea Galdii, I, 163.
Valea Glodului, I, 163.
Valea Hasdății, II, 1319.
Valea Iadului (munte), II, 1318.
Valea Ida, I, 242, 246.
Valea Ierii, I, 230.
Valea Lăpușului, I, 482.
Valea Lopezii, I, 786.
Valea Lungă (com.), II, 1068.
Valea lui Mihai, I, 547, 550, 552, 554, 558, 715, II, 1080.
Valea lui Stan, I, 220.
Valea lui Ivan, II, 1315.
Valea Mânăstirii, I, 164.
Valea Mieilor (com.), III, 1385.
Valea Mierei, I, 179, 246.
Valea Minișului, I, 525.
Valea Nadașului, I, 454.
Valea Neagră (râu), II, 1315.
Valea Neagră (sat), I, 605.
Valea Petru și Pavel, I, 244.
Valea Poenii, II, 1319.
Valea Porții, II, 1315.
Valea Râului, II, 1312.
Valea Rodnei, I, 53.
Valea Roșie, I, 665.
Valea Sălătrucului, I, 453.
Valea Slătinicului, I, 221.
Valea Surdicii, I, 169.
Valea Ternei, (com.), I, 664, 666.
Valea Țigăneștilor, I, 260.
Valea Turcului, III, 1315.
Valea Ungurului (com.), I, 664, 666.
Valea Ursului, I, 536.
Valea Vinului, I, 539, II, 821, 1320, pl. V (I. Pușcariu).
Valea Vișeului (com.), I, 547, 821.
Valenciennes, I, 182.
Văleni (Cluj), II, 1213, 1215, 1275.
Vălenii de Munte, I, 612, II, 1140, III, 1356, 1362, 1381, 1393, 1395, 1439.
Valette, II, 1251.
Valgieri, I, 536.
Văliug, I, 190, II, 1312.
Vallaj, I, 653, 656.
Vals, I, 536, 540.
Val Sinestra, I, 539.
Valul lui Traian, I, 616.
Vama Buzăului (com.), I, 615, III, 1367.
Vama Seacă, II, 786.
Vânătoarea lui Buteanu (munte), II, 1314.
Vânători, I, 346.
Vapovar (cetatea), I, 12.
Var, I, 560.
Văratic, I, 469.
Vârciorova, I, 220, 221, 463, 544, 547, 548, 552, II, 1145.
Vard, I, 621,
Varfalva, I, 27.
Vârful Căpățânei, II, 1320.
Vârful cu Dor, I, 258.
Vârful Poenii (munte), I, 588.
Vârfurașul (munte), II, 1318.
Varghiș, I, 247.
Varmezen, I, 27.
Varna, I, 42, 43, 544.
Vârșeț, I, 76, 135, 185, 192, 402, 557, 642, 643, 648, II, 773, 973, 974, III, 1359.
Vârșolți, II, 1076.
Varșovia, I, 106, II, 907, 909, 932.
Vașad, II, 984.
Vașcău, I, 245, 549, 559, 604.
Vașcău (plasa), I, 280.
Vaslui, I, 5, 48, 613, III, 1381, 1382.
Vasvár, II, 1185.
Vața, I, 242, 245.
Vața de Jos, I, 235, 238.
Vața de Sus, I, 245.
Vatra Dornei, I, 536, 539, 541, 548, 549, 558, II, 1320.
Vaud (canton), I, 538, 539.
Vechiul Regat, I, 90, 92, 95–98, 103, 105, 108, 110, 116, 121–123, 125, 136 138, 140, 255, 277, 287, 295, 320, 326, 378, 379, 434, 489, 490, 491, 495, 497, 513, 514, 516, 519, 525, 527, 541, 542, 566, 568, 570, 573, 579, 606, 625, 631, 633, 661, 703, 712, 727, 729, 732, 747, II, 759, 761, 786, 791, 810, 823, 824, 827, 829, 843, 872, 874–876, 878, 883, 889, 905, 932, 937, 949—954, 963, 1005–1017, 1030, 1033, 1051, 1055, 1090, 1099, 1102, 1107, 1118, 1121, 1145, 1211, 1258, 1270, 1281, 1306, 1327, 1333, III, 1343, 1344, 1346, 1347, 1350–1352, 1354, 1356, 1365, 1368, 1372, 1376, 1378, 1379, 1381, 1383, 1385, 1394, 1414, 1441, 1445, 1457, 1460, 1475, 1476, 1478, 1479,
Veciu, I, 27.
Veneția, I, 53, 56, II, 1241, III, 1437, 1438.
Veneția (prov.), I, 537, 539.
Veneția de Jos, I, 344, 535, 538, 556, III, 1375, 1504.
Venezuela, I, 737.
Verdun, I, 107, III, 1448, 1459.
Vereşti, I, 551.
Vernet des Bains, I, 538.
Versailles, I, 173, 709, 724, III, 1456.
Vertes (munții), I, 214, 215.
Verzari, I, 665.
Veștem, III, 1352.
Vestfalia, I, 540.
Vețel, I, 27.
Veza, II, 988.
Vezend, II, 786.
Vicar's Bridge, I, 539.
Vichy, I, 536, 540.
Vichnye, I, 539.
Vic-ee Comte, I, 536.
Victoria Spa, I, 540.
Vidago, I, 536.
Vidin, II, 1270.
Vidra, I, 101, 604, 618, II, 1178, 1274, 1275, 1277, 1331.
Vidra de Sus, I, pl. XIX (I, Vuia), II, 1335.
Vie sur Cère, I, 536, 539.
Viena, 1, 5, 7, 9, 15, 34, 55, 56, 67, 68, 69, 73, 74, 77–80, 82–86, 99, 110-113, 115, 119, 138, 139, 199, 201, 205, 207, 211, 228, 252, 375, 382, 389, 433, 434, 440, 441, 539, 544, 581, 588, 600, 608, 612, 639, 643, 645, II, 787, 798, 824, 849, 851, 852, 855, 858, 864, 869, 875, 878, 897, 932, 989, 991, 993, 994, 996, 1039, 1044, 1047, 1050, 1083, 1107, 1132, 1137, 1138, 1159, 1175, 1182, 1188, 1203, 1232, 1244, 1247, 1248, 1269, 1279, III, 1342, 1345, 1346, 1349, 1350, 1357–1386, 1388, 1389, 1391, 1393, 1394, 1395, 1397, 1399, 1402, 1405, 1407, 1411, 1413, 1415, 1416, 1424–1427, 1429, 1432, 1434, 1444, –1446, 1466–1468, 1474, 1483, 1505.
Vihorlat, I, 246.
Viișoara, I, 61, 343.
Vijnița, II, 821.
Villacabras, I, 540.
Villach, I, 536.
Vilna, II, 907.
Vima, I, 49.
Viminacium, I, 25, 26, 594.
Vinadio, I, 539.
Vindelicia, I, 31.
Vinerea (com.), II, 771, III, 1376.
Vinga, I, 715, II, 1286, 1293.
Vințul de Jos (com. jud. Alba Inf.), 1, 27, 52, 548, 550, 559, pl. II, XIV, XVII, (I, Vuia), II, 1160, 1181.
Vințul de Sus (jud. Turda Arieș), I, 160, III, 1354.

Virauflay villa, III, 1436.
Virgiliusquelle, I, 538.
Visa, I, 158.
Vișău (munte), I, 246.
Vișău (vale), II, 1321.
Vișeul de Jos, I, 51, 558.
Vișeul de Sus, I, 653, 655, 748, 1103.
Vișteа (com. jud. Cluj), II, 1181, 1218, III, 1377.
Vișteа Mare (munte), II, 1314.
Vișteа de Jos, I, 615, II, 1102.
Vișteа de Sus, I, 615.
Vistula, I, 22.
Viterbo, I, 539.
Vittel, I, 539.
Vittorio Veneto, I, 134.
Vișinel, II, 1144.
Vizantia, I, 538.
Vlădeasa (muntele), I, 161, 162, 167, 176, 205, 230, 235, 243, 246, 269, 369, II, 1190, 1195, 1318.
Vlădeni, I, 61, 246.
Vlaha, I, 43.
Vlahii (sat), I, 616.
Vlahița, I, 480, 499, 503.
Vlașca (jud.), III, 1357.
Vodița, II, 1236.
Vodnic, I, 230.
Voila, III, 1363, 1504, 1513, 1514.
Voineasa, II, 1313.
Voinești, III, 1379.
Voiteni, I, 547, 642, 647.
Voivodeni (Făgăraș), I, 615.
Voivodenii Mici (jud. Făgăraș), III, 1364.
Volga, I, 32, 125, 126, 128, II, 1145.
Volhinia, II, 1248.
Vosgi, I, 149, 208, 535, 539.
Voșlab, II, 1316.
Vrancea, I, 589.
Vrăniuț (basin), I, 185, 192, 194, III, 1518.
Vulcoi, I, 243.
Vulcan, I, 228, 711, II, 920.
Vulcan (munții), I, 164, 168, 221, II, 1318.

Wagram, I, 544.
Waldeck, I, 540.
Walles, II, 931.
Wallis (canton Elveția), I, 536, 540.
Warasdin-Teplitz, I, 539.
Warmbad, I, 535.
Washington, I, 252, 724, II, 795, 907, III, 1440, 1462.
Weidenthal, I, 190, 194.
Weilbach, I, 537, 538.
Weimar, I, 433, II, 1253.
Wels, I, 539.
Wemding, I, 538.
Weisenburg, I, 40.
Wiener Neustadt, I, 139.
Wiesbaden, I, 537, II, 1138.
Wiesenhaid, I, 647.
Wiessee, I, 538.
Wight (insula), I, 539.
Wildbad, I, 535, 540.
Wildbad-Gastein, I, 536.
Wildegg, I, 538.
Wildungen, I, 539, 540.
Wladivostok, I, 125, 127, 130, 131.
Wolfsberg, I, 190, 194.
Woothal Spaa, I, 538.
Würtemberg, I, 538, 540, 642, II, 824.
Würzburg, II, 932.

Yale, II, 931.
Youngstown, I, 136, 137, 634.
Yverdon, I, 539.

Zadarlac (Zaderlach), I, 643.
Zagra, III, 1364.
Zagreb, I, 112, II, 1277.
Zăicani, I, 550.
Zaita, I, 653.
Zalaegerszeg, III, 1313.
Zalan Remen, I, 35.
Zălau (munții), I, 161, 166, 167, 171, 179, 181, 212.
Zălau (oraș), I, 96, 161, 165, 169, 171, 174, 204, 228, 334, 335, 338, 650, 715, 717, 748, II, 920, 1047, 1051, 1181, 1286, 1287, 1293, 1295, 1298, 1300, 1226.
Zalnok, I, 39.
Zam, I, 93, 163, 171, 181, 238, 242, 245.
Zănoaga, II, 1312.
Zărand (munții), I, 166, 181, 219, II, 997–999, (comitat), III, 1387.
Zărnești, I, 77, 430, 522, 579, 615, 621, II, 1252, 1315, III, 1379, 1391.
Zan-Moinești, I, 250.
Zăvoiu, I, 538.
Zemun, I, 433.
Zeplin (județ în Cehoslovacia), I, 664, 666.
Zichy (peștera), I, 278, 280, II, pl. IV (II, Pușcariu).
Zimnicea, I, 236, III, 1381, 1448.
Zips, I, 653, II, 824.
Zizin, I, 534, 536, 538, 541.
Zlătica, I, 663.
Zlești, I, 479, 501, 502, 507.
Zlatița, I, 42.
Zlatna (munții), I, 235.
Zlatna, I, 27, 166, 168, II, 786, 1102, 1146, 1242, 1318, 1319, III, 1376.
Zocolofc, I, 558.
Zorlentul Mare, I, 192.
Zoutmarkt, I, 650.
Zsidoh, I, 168.
Zürich, II, 837, III, 1371, 1382, 1383.
Zutov I, 27.

ACEASTĂ LUCRARE DE AMINTIRE A ZECE ANI DE CÂND TRANSILVANIA, BANATUL, CRIȘANA ȘI MARAMUREȘUL S'AU ALIPIT LA ȚARA-MAMĂ, A FOST SCRISĂ DELA 1 MARTIE PÂNĂ LA 1 MAIU PRIN MAREA PRICEPERE, BUNĂVOINȚA ȘI INCORDAREA COLABORATORILOR, ȘI S'A TIPĂRIT DELA 5 APRILIE PÂNĂ LA 5 MAIU VOLUMUL I. PÂNĂ LA 19 MAIU VOLUMUL II, ȘI IN OCTOMVRIE 1929 VOLUMUL III, IN ATELIERELE CVLTVRII NAȚIONALE, DIN INIȚIATIVA COMITETULUI DE ORGANIZARE A SERBĂRILOR UNIRII SUB PREȘEDINȚIA D-LUI MINISTRU AL BANATULUI SEVER BOCU, FIIND PREȘEDINTE AL COMITETULUI DE MINIȘTRI AL SERBĂRILOR D. ALEXANDRU VAIDA-VOEVOD, IAR PREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE MINIȘTRI D. IULIU MANIU, ȘI SUB INGRIJIREA ȘI SUPRAVEGHEREA COMITETULUI DE REDACȚIE, PREZIDAT DE D. D. GUSTI, PROFESOR UNIVERSITAR, MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE, AJUTAT, CA SECRETAR, DE D. EMANOIL BUCUȚA

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 122885004